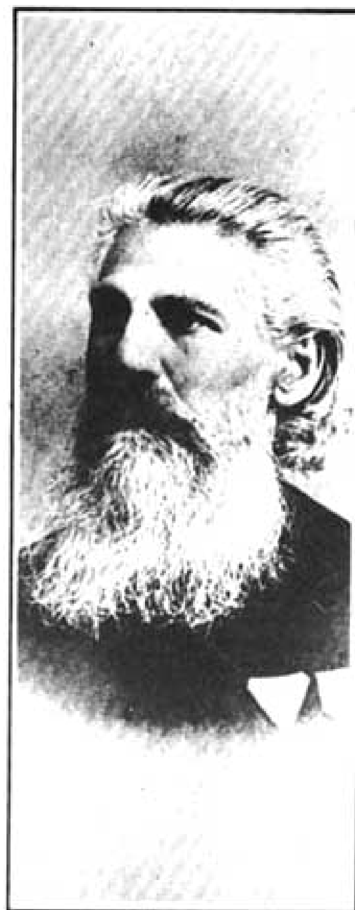
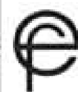
Colecția Fundamente

„Ca în orice creație genială a unui mare poet, și în aceste lucrări de etnografie și folclor cititorul remarcă imaginația atît de bogată a poporului. Păstrate printr-o puternică tradiție pînă tîrziu, Marian adunîndu-le și culegîndu-le la timp, a realizat opere nepieritoare, de mare valoare științifică. Cel care urmărește mai cu atenție conținutul lor și-l raportă la lucrări celebre din etnografia generală, ca cea a lui J.G. Frazer, observă că volumele masive ale lui Marian sînt Creanga de aur *a poporului român."*

GHEORGHE VRABIE,
Folcloristica română (1968)

S. Fl. Marian

SIM. FL. MARIAN

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

Studiu etnografic

II

Ediție îngrijită și introducere
de
IORDAN DATCU

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

CUPRINS

PĂRESIMILE (continuare)

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI, III, CINCIZECIMEA

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

II

PĂRESIMILE

(CONTINUARE DIN VOL. I)

PATRUZECI DE SFINŢI

I. PATRUZECI DE SFINŢI

A noua zi după Baba Dochia, adecă la 9 martie, cînd ies cele nouă babe tradiţionale, cari ne aduc ninsoare şi frig, biserica noastră celebrează memoria a 40 de martiri, cari şi-au jertfit viaţa pentru învăţătura cea dreaptă şi mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos.

Despre aceşti 40 de martiri, numiţi în limba poporului român din Bucovina şi Moldova sfinţi şi mucenici[1], în Muntenia: sfinţi[2], sîmţi[3], sfinţi-mucenici[4], mucenici[5], mocenici[6], măcinici[7]; în Transilvania: sfinţi şi mucenici[8]; iar în Banat: sînţi[9] şi mucenici[10], există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că era odată un om sărac care n-avea nimic alta, fără numai o bucăţică de pămînt. Şi neavînd omul acela cu ce să-şi are pămîntul, s-a năimit plugari la un alt om avut din sat, anume ca acela să-i dea plugul ca să şi-l are.

Însă avutul, fiind un om foarte cărpănos şi zgîrcit, n-a voit să- i dea plugul cînd l-a cerut, ci l-a tot amînat de azi pe mîni pînă în ziua de Patruzeci de Sfinţi. Atunci i l-a dat.

Săracul... ce era să facă?... A luat plugul şi, ducîndu-se cu dînsul în ţarină, începu a-şi ara pămîntul.

N-a apucat însă bine a-şi brăzda ogorul, şi iată că i se şi arată ca din sănin cei Patruzeci de Sfinţi şi unul dintre dînşii îl întreabă zicînd:

– Ce faci aici, bade?

– Ce să fac?... ia voiesc şi eu să-mi ar bucăţica asta de pămînt şi să-mi samăn puţin grîu pe dînsa! – răspunde sărmanul.

– D-apoi bine! – zise mai departe sfîntul – astăzi ţi-ai aflat dumneata de arat?... Nu ştii că astăzi e sărbătoare?... Că sînt cei Patruzeci de Sfinţi?

– Ba ştiu, cum păcatele mele să nu ştiu; dar ce să fac? După ce eu sînt un om cum a dat Dumnezeu, sărac ca vai de mine, iar cel avut, al cui e plugul acesta, n-a voit să mi-l dea în altă zi, ci numai în aceasta, zicînd că şi el are de arat. Trebuie deci să ar în care zi am putut căpăta plugul că, de n-oi ara, îmi rămîne pămîntul nearat şi nesămănat.

Auzind cei Patruzeci de Sfinţi dezvinovăţirea şi tînguirea săracului, li se făcură milă de dînsul, îi ziseră că dacă stă astfel lucrul, să are mai departe sănătos, şi, binecuvîntîndu-i sămînţa, se întoarseră iarăşi înapoi de unde au venit.

Săracul îşi ară pămîntul şi, sămănîndu-l cu grîu, cînd sosi timpul secerişului, secerîndu-l, aducîndu-l acasă şi îmblătindu-l, căpătă de patruzeci de ori mai mult decît ar fi avut să capete dacă nu i l-ar fi binecuvîntat cei Patruzeci de Sfinţi.

Văzînd cel avut cîtă sumedenie de grîu a scos sărmanul de pe peticul său de pămînt s-a mirat și l-a întrebat: ce-a făcut el că a cîștigat atîta amar de grîu.

Sărmanul îi istorisi din fir în păr toate cele ce i s-au întîmplat cînd l-a sămănat.

Auzind aceasta avutul, ce-i plesnește prin minte?... Să facă și el așa, cum a făcut cel sărac... Așteaptă deci cu cea mai mare nerăbdare să sosească ziua celor 40 de Sfinți, să are și el în această zi, că doară cei 40 de Sfinți i-or binecuvînta și lui grîul ca să cîștige și el cum a cîștigat cel sărman. Iar cînd sosi ziua celor 40 de Sfinți se sculă cu noaptea în cap, înjugă boii la plug și se porni la arat. N-a apucat însă bine a-și băga plugul în brazdă și iată că cei 40 de Sfinți i se arață și lui, ca și celui sărman din anul trecut, și unul dintre dînșii îi zice:

– Ce faci aice?

– Ce să fac... ia am venit să-mi ar și eu pămîntul, și să-mi samăn puțin grîu pe dînsul! – răspunse avutul dîrz.

– D-apoi bine, – zise mai departe sfîntul – astăzi ți-ai aflat dumneata de arat?... În altă zi n-ai timp?... Nu știi dumneata că astăzi e sărbătoare mare, că sînt cei 40 de Sfinți!

– Ba știu – gîngăvi avutul, – dar ce să fac?... Sînt un om foarte sărman, și ar și eu cînd îmi dă stăpînul plugul său!

Văzînd Sfinții înșelăciunea și lăcomia cea mare a avutului după avere, îl blăstămară, zicînd:

– Dacă-i așa cum spui, apoi ară mai departe, dar să știi că din cîtă sămînță de grîu vei sămăna tu astăzi vei scoate numai a patruzecea parte, și din om cu stare, cum ai fost mai înainte, vei fi în viitor argat plugariului tău de an și lui vei sluji, cum te-a argățit și el pe tine!

Și cum l-au blăstămat cei Patruzeci de Sfinți așa s-a și întîmplat."[11]

O variantă a acestei legende, auzită în comuna Cireș-Opaiț și com. de D. Popescul, stud. gimn., sună precum urmează:

„Au fost odată doi frați, unul bogat și unul sărac, și cel sărac era plugar la cel bogat.

Cel sărac, care avea și oleacă de loc, cerea tot una de la frate-său plugul, ca să-și are și el ceva.

Cel bogat însă nu voi să-i dea plugul pînă în ziua de 40 de Sfinți.

Săracul, căpătînd plugul, își ară locul și-și semănă mazere. După ce găti el, seara, de lucru, veniră cei 40 de Sfinți la ogorul lui și-l întrebară ce lucrează. Iar el răspunse:

– Ia, am semănat și eu oleacă de mazere!

Sfinții îl mai întrebară că de ce lucrează în astă zi, că doară e sărbătoare.

– De nevoie am lucrat, – răspunse săracul, – că eu n- am plug, și abia azi mi l-a împrumutat fratele meu cel bogat!

Auzind Sfinții astă întîmplare vrednică de plîns se sfătuiră între olaltă cu ce să-l dăruiască pe sărac. Se sfătuiră cît se sfătuiră, pînă ce în urmă se învoiră ca să-i dea fiecare din ei cîte un coreț de mazere.

Și toamna a strîns omul nostru patruzeci de corețe de mazere. Cînd auzi bogatul de norocul fratelui său, ară și el în anul următor în ziua de 40 de Sfinți cu patru pluguri toată ziua, fără să poposească boii, și semănă mai multe

feluri de semințí, crezînd că sfinții îl vor dărui și pe dînsul cu rodire multă, ca și pe frate-său.

Seara, veniră și la el cei 40 de Sfinți și-l întrebară ce lucrează. El răspunse că a arat și a semănat.

Și iar îl mai întrebară Sfinții, ori de nu-i sărbătoare ziua în care a arat.

Atunci zise bogatul că a auzit că e bine a semăna în ziua celor 40 de Sfinți, pentru că pămîntul rodește și se face pîne multă.

La aceste cuvinte ziseră Sfinții că rodește pentru cine rodește, dar nu pentru fiecare.

Și iarăși se sfătuiră cei 40 de Sfinți cu ce să-l dăruiască pe bogat.

Și atunci luă unul din ei vorba și-i sfătui să-l dăruiască cu 40 de boale, și nici una să nu fie de un fel cu cealaltă.

Așa avu bogatul de suferit 40 de boale, pînă ce îl părîndară toate."

O altă variantă a acestei legende, culeasă în Frătăuțul Vechi, și com. de I. Covașă, sună precum urmează:

„Zice că era odată un plugar la un bogătaș. Și plugarul acela l-a rugat pe stăpînul său să-i facă bine cu plugul și cu boii, ca să-și are și el un petic de pămînt, ce avea, și să semene mazere pe dînsul.

Bogatul îi împlini rugămintea, dar nu într-o zi de rînd, și tocmai în ziua de 44 de Sfinți.

Bietul plugar, bucuros că i-a făcut bine și în această zi, luă plugul și se duse în cîmp ca să-și are pămîntul și să-și semene mazerea.

Văzînd aceasta cei 44 de Sfinți trimiseră pe unul dintre dînșii ca să-l întrebe ce voiește să semene și ori de e al lui plugul cu boii.

Arătîndu-i-se sfîntul și întrebîndu-l ce voiește să semene și ori de sînt boii și plugul al său, îi răspunse plugarul că voiește să semene mazere și că plugul și boii nu sînt ai săi, ci ai unui bogătaș.

Cu aceasta se întoarse sfîntul la ceilalți 43 și le povesti toată starea lucrului.

Sfinții se sfătuiră atunci să-i dea fiecare cîte un coreț de mazere.

Făgăduința lor se și împlini, căci plugarul scoase toamna din semănătura aceea 44 de corețe de mazere.

Auzind bogătașul despre asta, abia mai putea aștepta să vie ziua de 44 de Sfinți, ca să are și să semene și el în ziua asta grîu.

În sfîrșit, sosind ziua mult dorită, se porni de cu noapte ca să are de grîu.

Iată însă că, pe cînd sfîrși el de arat și începu acuma a semăna, vine și la el un sfînt și-l întreabă ce seamănă și ori de e plugul al lui.

– Semăn grîu și plugul cu boi cu tot e al meu! – răspunse bogătașul cu fală.

Sfîntul nu spuse la aceasta nimic, ci întorcîndu-se la ceilalți sfinți le istorisi și acuma cum stau trebile.

Sfinții, auzind ceea ce li s-a istorisit, se sfătuiră ce să facă cu bogătașul.

Și după ce se sfătuiră, îi dăruiră bogătașului cîte o lună de boală.

Așa a trebuit bogătașul să sufere 44 de luni felurite boale pentru nătîngia lui cea mare și pentru că a fost atît de hapsin."

A treia variantă, dictată de Catrina și Irina Bulbuc, romînce din Tereblecea, și com. de Pavel Scripcariu, sună așa:

„Zice că într-un an a mers un om în ziua de 40 de Sfinți în țarină și, arînd, a semănat mazere.

Văzînd aceasta, cei 40 de Sfinţi s-au supărat pe dînsul şi mergînd cu toţii la Dumnezeu îl pîrîră şi i se jeluiră că le-au necinstit ziua.

Dumnezeu, drept răspuns, le zise nu numai ca să-l lase în pace, ci fiecare dintre ei să-i dea încă şi cîte o dimerlie de mazere.

Sfinţii au împlinit porunca lui Dumnezeu, şi omul, pe lîngă mazerea ce avu să iasă din sămînţa semănată, mai avu acuma încă 40 de dimerlii pe deasupra.

Al doilea an, omul nostru făcu iarăşi ca şi în anul trecut: merse în ziua de 40 de Sfinţi în cîmp şi de astă dată semănă încă şi mai multă mazere, cugetînd, în lăcomia sa, că pe cît va semăna mai mult, pe atîta îi va ieşi mai mult.

Sfinţii merseră iarăşi la Dumnezeu şi iarăşi îl pîrîră şi i se jeluiră.

Dumnezeu de astă dată le zise ca, în loc de mazere, să-i dea fiecare cîte o săptămînă de zăcare.

Sfinţii au făcut aşa după cum li s-a spus, şi omul nostru zăcu 40 de săptămîni după olaltă la pat, iar din mazerea semănată n-a scos mai nimic, şi chiar şi ceea ce s-a făcut a rămas toată pe cîmp. Ba nici măcar paiele nu le-a putut aduce acasă."

În fine, a patra şi totodată ultima variantă, auzită în Crasna şi com. de Em. Iliuţ, e cea următoare:

„Se zice că într-un an un om a pornit plugul spre a-şi ara ţarina tocmai în ziua de 40 de Sfinţi.

Văzînd aceasta, Sfinţii au venit la dînsul şi i-au dat: Doamne-ajută!

Omul le-a mulţămit.

Iar sfinţii l-au întrebat:

– De ce trebuinţă ari aice?

– De grîu! – răspunse omul.

Atunci fiecare sfînt i-a juruit cîte-o pătrare de grîu mai mult.

Şi aşa a scos el toamna patruzeci de pătrări de grîu mai mult decît cum ar fi avut să scoată.

Al doilea an, aducîndu-şi omul aminte de norocul ce l-a pălit anul trecut, se duse tot în ziua de 40 de Sfinţi la arat şi de astă dată cu mult mai dimineaţă decît în anul trecut.

Şi iarăşi au venit la dînsul cei 40 de Sfinţi. Dar acuma nu i-au dat mai mult 40 de pătrări de grîu, ci să bolească 40 de boale peste an.

Şi cum i-au dat, aşa s-a şi întîmplat.

Şi de atunci se tem oamenii a lucra în ziua de 40 de Sfinţi."[12]

De atunci cei mai mulţi inşi nu prea lucră în această zi lucruri grele[13] şi cu deosebire femeile nu lucră mai cu seamă lucruri femeieşti[14], ci o ţin şi o serbează, parte pentru diferite boale[15], parte pentru că toţi sfinţii dintr-un an se strîng în această zi la un loc spre a lua parte la liturghie cu sobor[16], şi parte pentru că sfinţii dezgheaţă în această zi pămîntul şi apa.[17]

Tot lucrul femeilor din această zi constă mai ales întru aceea că seamănă unele legume, precum: usturoi, ceapă şi răsad de curechi,[18] crezînd că toate legumele semănate în această zi şi cu deosebire ceapa şi curechiul nu le mănîncă viermii, omizile, purecii de grădină, precum şi alte insecte stricăcioase[19], apoi pentru că toate legumele cari se seamănă în această zi rodesc înşeptit[20] sau chiar şi de 40 de ori mai mult şi se fac mai bune ca de altădată, în altă zi[21], că toamna nu putrezesc[22] şi în fine pentru că se prind mai lesne, deoarece din această zi înainte pămîntul nu mai îngheaţă[23], căci după cum se va vedea mai pe larg din capitolul ce urmează, sfinţii, bătînd cu botele în pămînt, fac prin aceasta să între frigul şi să iasă căldura.

Înainte însă de a face straturile trebuincioase spre semănarea cepei şi melegariul sau răsadnicul trebuincios spre semănarea răsadului de curechi, stăpîna de casă bate 40 de mătanii şi dă 40 de colaci, sau mai bine zis 40 de sfinţişori, şi tot pe atîtea lumînări de pomană, şi abia după aceea se apucă de lucru.[24]

Unele romănce din Bucovina, pe lîngă semănarea legumelor, despre cari am vorbit pînă aici, şi pe lîngă împărţirea de sfinţişori sau moşi, despre cari vom vorbi mai pe larg într-un alt capitol, mai au în această zi încă şi alte datine, precum a aduna apă de ploaie sau de omăt şi a o strînge peste an, crezînd şi susţinînd că e bună pentru felurite boale, precum: durere de cap, de ochi etc.[25]

Altele sapă iarbă mare, spunînd că e bună de leac în contra fulgerului[26] iar cele din Muntenia, adunînd înainte de ce răsare soarele iarbă mare, o dau oilor în tărîţe.[27]

Romăncele din Munţii Apuseni ai Transilvaniei stropesc vitele cu mujdei[28], în credinţă că stropirea aceasta apără vitele în contra muşcăturei şerpilor şi nevăstuicilor, iar cenuşa, cîtă s-a făcut în această zi pe vatră, o adună şi o pun pe pomi şi pe straturi în contra purecilor de cîmp şi în contra omizilor.[29]

Romăncele din Muntenia din contra au datină ca în ziua de Măcinici să ia cenuşă şi să încunjure cu dînsa casele, tocmai după cum fac ele şi cu trenţe aprinse[30], anume ca să nu poată intra şarpele în casă.[31]

Şi pe cînd fac romăncele cele ce s-au arătat pînă aici, pe atunci bărbaţii, şi anume cei din Bucovina, leagă pomii cu paie ca să rodească mai bine[32], iar cei din Muntenia strîng toate gunoaiele de prin curte, şi făcînd o grămadă mare dintr-însele, le dau foc în mijlocul curţii sau în bătătură.[33] Iar cei ce au stupi cu albine îi caută şi-i curăţesc, luînd în acelaşi timp cîte ceva miere dintr-înşii.[34]

Pe lîngă datinele uzitate în ziua de 40 de Sfinţi, cari s-au înşirat pînă aici, merită a fi însemnate încă şi următoarele credinţe, uzitate asemenea în această zi.

Dacă îngheaţă spre ziua de 40 de Sfinţi şi mai îngheaţă încă şi 40 de nopţi după această zi, atunci toamna următoare va fi lungă şi bună, iar de nu, apoi va pica toamna brumă degrabă.[35]

Dacă îngheaţă pămîntul spre ziua de 40 de Sfinţi, se zice că toamna nu vor fi brumi, că trec 40 de brumi şi oamenii pot semăna păpuşoiul cît de tîrziu, că tot se vor coace foarte bine; iar dacă nu îngheaţă, apoi toamna pică bruma devreme şi din cauza aceasta oamenii trebuie primăvara să semene cît de devreme.[36]

Dacă îngheaţă spre ziua de 40 de Sfinţi, atunci au să fie 40 de îngheţuri pînă ce se va face primăvară.[37]

Dacă îngheaţă în ziua aceasta, apoi se coc popuşoii în toamna ce urmează.[38]

Dacă pămîntul este în această zi aşa de îngheţat că duräiesc căruţele, apoi se crede că păpuşoii toamna se vor coace aşa că, turnîndu-se ei în sîsiac sau pod, vor durăi cum au durăit atunci căruţele.[39]

Cum va fi vremea în ziua de 40 de Sfinţi, aşa va fi 40 de zile după olaltă.[40]

Dacă în ziua de Măcinici va bate vîntul sau va fi linişte, aceeaşi vreme va fi 40 de zile în urmă.[41]

Cum va fi timpul în ziua de Mucenici, aşa va fi toată primăvara.[42]

Dacă plouă în ziua de 40 de Sfinţi, plouă şi în ziua de Paşti.[43]

Dacă tună în ziua de 40 de Sfinţi, atunci zic oamenii că vara va fi roditoare; iar dacă va tuna înainte de 40 de Sfinţi, atunci vara va fi neroditoare şi vor fi multe ploi şi tunete.[44]

Dacă cîntă racateţul la Patruzeci de Sfinţi, atunci creşte ceapa.[45]

În ziua de Sînţi vin stîrcii , adică cocostîrcii sau berzele.[46]

În fine la Sînţi sau Moşi se încep toate fermecăturile, vrăjitoriile şi făcăturile, cu cari se foloseşte omul peste tot anul, mai vîrtos pentru luarea manei (rodului) din cîmp, din casă şi familie. Aceste fermecătorii încep a se face la Sînţi şi se gată la Joi mari înainte de Paşti.[47]

NOTE

1. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70-71; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Bahna, jud. Roman; com. Săveni şi Mileanca, jud. Dorohoi: „La 9 martie cad cei 40 de Sfinţi (Mucenicii).“; „Sărbătoarea mai însemnată din martie este Sfinţii (9 martie)“.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Rîjleţu-Vieroşi, jud. Olt: „Ca sărbătoare însemnată din luna lui martie sînt Sfinţii din ziua de 9 a acelei luni.“; com. Bilciureşti, pl. Ialomiţa, jud. Dîmboviţa: „Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a Sfinţilor din 9 martie, în care zi fac şi împart măcinici.“
3. *Idem de eadem*, com. Peri, jud. Mehedinţi: „Sărbătoarea mai de obşte sînt Sîmţii.“; com. Andreeşti, pl. Gilortu, jud. Gorj: „Sărbătoarea a mai de căpetenie este cea de la 9 martie, pe care o numeşte poporul Sîmţi.“
4. *Idem de eadem*, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Sărbătoare poporală mai de căpetenie din luna lui martie este Sfinţii 40 mucenici din 9 martie“.
5. G. Dem. Teodorescu, *Patruzeci de Mucenici*, publ. în *Albumul Macedo-român*, Bucureşti, 1880, p. 135; E. Baican, *Obiceiuri la români*, Bucureşti, 1884, p. 16; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Socetu, Frumoasa şi Piatra din jud. Teleorman; com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dîmboviţa; com. Buzeşti, jud. Olt; com. Vrata, jud. Mehedinţi.
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dioşti, pl. Cîmpu-Romanaţi: „La Mocenici se fac bradoşi“.
7. *Idem de eadem*, com. Crovu, jud. Dîmboviţa: „În ziua de Măcinici (9 martie), se strînge gunoiul de prin curte şi i se dă foc.“; com. Raşi, jud. Ialomiţa: „La Măcinici fac foc împrejurul casei cu gunoaiele din curte.“; com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat: „La Măcinici se face un foc dimineaţă, peste care sar copiii.“
8. Frîncu, *op. cit.*, p. 128; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
9. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
10. Com. de dl. Aurel Iana: „*Sînţii* (40 de Mucenici) 9 martie“ – şi dl. Ios. Olariu: „Sînţii sau cei 40 de Mucenici se serbează în tot anul la 9 mărţişor.“
11. Din Volovăţ, com. de Ilie Buliga.
12. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70 scrie:

„Legenda celor 40 de Mucenici e următoarea: Într-o iarnă, pe un frig de crăpau lemnele, i-au băgat într-un iaz, unde i-au lăsat să îngheţe; unul dintre dînşii însă nu putea să sufere asemene groaznică pedeapsă şi a fugit acasă; mă-sa însă l-a luat în spate şi l-a băgat din nou în iaz, ca să împlinească numărul celor patruzeci.“

Această legendă nu e alta decît un fragment foarte scurt al legendei celor Patruzeci de Sfinţi, publicat în *Mineiul* de pe luna lui martie, tip. în Mănăstirea Neamţului în anul 1846, deci nu poate fi considerată ca o legendă adevărat poporală şi de aceea nici n-am înşirat-o alăturea cu cele de mai sus.

13. Dat. rom. din Lucăceşti, com. Iac. Paicu: „În ziua de 40 Mucenici sau Sfinţi nu prea lucrează oamenii“; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „În această zi unii oameni lucrează, iar alţii o ţin.“
14. Dat. rom. din Siret, com. de Dim. Popovici: „Femeile ţin ziua aceasta prin aceea că nu lucrează lucruri femeieşti“; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „În această zi serbează femeile şi nu lucrează lucruri femeieşti“; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „Sînţii sau cei 40 Mucenici se serbează în tot anul cu nelucrare în casă de către româncele noastre.“
15. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ şi Ion Iliuţ: „Ziua de 40 de Sfinţi se ţine pentru boale.“
16. Dat. şi cred. rom. din mai multe comune din Bucovina.
17. Cred. rom. din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan.
18. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „În această zi e bine ca să se semene mai ales curechi şi ceapă.“; tot de acolo, com. de Vas. Iliuţ: „În ziua de 40 de Sfinţi seamănă femeile răsad de curechi.“; a celor din Stupca, dict. de Maria Moroşan: „În această zi pun femeile legume: usturoi, ceapă etc.“; tot de acolo, com. de Onufr. Căilean: „În această zi seamănă femeile prin grădini legumuri, precum: usturoi, ceapă etc.“; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „În această zi oamenii şi mai ales femeile seamănă curechi şi flori“; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de 40 de Sfinţi se seamănă răsaduri de curechi, ceapă şi alte legume“. În Banat, după cum ne spune Sim. Mangiuca, *Calendarul pe an. 1882 şi 1883*, este datină de a se semăna în această zi tragule şi curcubete.
19. Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de G. Guşet: „Dacă semeni în ziua aceasta orice fel de sămînţă, nu o mănîncă viermii.“; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „Dacă fac femeile strat în ziua de 40 de Sfinţi şi pun răsad de curechi într-însul, nu-l mănîncă purecii de grădină.“; a celor din Tereblecea, dict. de Catrina Epure şi com. de P. Scripcariu: “În ziua de 40 de Sfinţi e bine de semănat ceapă, şi răsad (curechi), ca să nu le mănînce purecii (musca).“; tot de acolo, dict. de Irina Bulbuc, com. asemenea de P. Scripcariu: „Femeile seamănă în ziua de 40 de Sfinţi răsad de curechi ca să nu-l mănînce purecii. De e primăvara tîrzie, atunci îl seamănă în ţărnă (lut) într-un vas, ceva, în casă.“; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „În ziua de 40 de Sfinţi se seamănă unele seminţi şi mai ales curechi, crezîndu-se că omizile şi celelalte insecte stricăcioase nu strică curechiul care s-a semănat în această zi.“
20. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „În ziua de 40 de Sfinţi se seamănă toate legumele de grădină, căci se zice că dacă se seamănă în această zi, atunci rodesc şi se fac înşeptit mai multe şi mai bune decît dacă le-ar semăna în altă zi.“
21. Dat. şi cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac: „Dacă se seamănă ceva în ziua de 40 de Sfinţi, rodeşte de 40 de ori mai tare ca de altădată.“
22. Dat. şi cred. rom. din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi: „În ziua de 40 de Mucenici crede poporul că ar fi bine de semănat curechi şi ceapă, pentru că nu putrezeşte toamna.“; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În ziua de 40 de Sfinţi se seamănă în grădină ceapă şi curechi, crezîndu-se că curechiul nu-l mănîncă omizile, iar ceapa nu va putrezi.“
23. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emilian Netea: „În ziua de 40 de Sfinţi se pot semăna orice fel de semănături, că din această zi nu mai îngheaţă pămîntul.“

24. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş: „În această zi se seamănă răsadurile, bătîndu-se mai întîi 40 de mătane."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
25. Dat. şi cred. foarte lăţită în Bucovina.
26. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
27. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat: „În ziua de Măcinici se dă la oi cu tărîţe iarbă mare adusă înainte de soare răsare."
28. Un fel de amestecătură de ai (usturoi) pisat, sare şi oţet.
29. Frîncu, *op. cit.*, p. 128.
30. Vezi despre această datină mai pe larg în cap. *Focul Sfinţilor.*
31. I. N. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa*, jud. Ialomiţa, publ. în *Şezătoarea*, an. III, p. 44.
32. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ioan Buliga: „În ziua de 40 de Sfinţi leagă oamenii pomii cu paie ca să rodească mai bine."
33. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. de mai la vale intitulat *Focul Sfinţilor.*
34. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Rijleţu-Vieroşi, jud. Olt.
35. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă.
36. Idem, din Crasna, com. de Em. Iliuţ.
37. *Idem,* din Volovăţ, com. de Ioan Buliga.
38. *Idem,* din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
39. Dim. Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei,* studiu istoric, topografic şi folcloric, Cernăuţi, 1897, p. 95.
40. Cred. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranaiu; Dim. Dan, *Comuna Straja,* p. 95.
41. I. N. Constantinescu, Superstiţii, publ. în *op. cit.*, p. 44.
42. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71.
43. Cred. rom. din Siret, com. de Dim. Popovici.
44. Idem, din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu.
45. *Idem,* din Ilişeşti, com. de G. Berinţan.
46. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
47. *Idem de eadem;* Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sfinţi se încep toate fermecătoriile, luarea manei de la vaci, de pe hotar, şi se gată Joi înainte de Paşti."

II. MOŞII

Sfinţii sau Mucenicii, despre cari am vorbit în capitolul premergător, se mai numesc altmintrelea şi Moşi, în antiteză de la Babe, din cauză că ei urmează totdeauna la 9 zile după Baba Dochie, cînd ies zilele acesteia, numite Zilele Babei sau simplu Babe.[1]

Babele, cari ţin nouă zile de-a rîndul[2], sînt rele, pentru că ele de regulă ne aduc ninsoare şi ploaie, udeală şi răceală. Moşii, din contra, sînt buni, pentru că ei, după credinţa şi spusa românilor de pretutindenea, cum au ieşit Zilele Babei sau mai bine zis cum au încetat Babele, îndată încep a bate cu botele sau cu ciocanele în pămînt, anume ca acesta să se dezgheţe[3], să între gerul şi să iasă căldura[4], să crească iarbă verde.[5]

Iar cînd bat cu botele în pămînt, se-ndeamnă unul pe altul, zicînd:

Patruzeci de mucenici,
Patruzeci de sfinţi voinici,

Daţi cu botele-n pămînt
Ca să tune (intre) frigul
Şi să iasă căldura![6]

Un îndemn, care rezultă şi din următoarea poezie de G. Baronzi, întitulată *Mucenicii:*

Patruzeci de Mucenici,
Cîte patruzeci voinici,
Degeraţi şi friguroşi,
Cu peri albi ca nişte moşi,
Mi-ţi ieşeau de sub pămînt
Şi roteau cu toţii-n vînt
Cîte-o bîtă sau ciomag
De mesteacăn sau de fag:
– Aideţi, patruzeci de fraţi,
Cu ciomege lungi armaţi,
Că destul am suferit
Gerul iernei cel cumplit;
Aideţi toţi într-un avînt,
Să lovim colea-n pămînt,
Să răsară iarbă, flori,
Şi copacii roditori!
Şi ciomegele loveau,
Ierburile încolţeau
Şi nămeţii se scurgeau,
Şi cocorii se-ntorceau
Ca un stol de rîndunei
Pe un cîmp de ghiocei.
– Aideţi patruzeci de fraţi,
Să mai dăm şi să mai daţi,
Ca la cei ce trag la plug
Să le fie cu belşug!
Şi ciomegele roteau
Şi în ţarini s-abăteau,
Şi ieşea de sub cîmpii
Grîu cu spicuri aurii.
Mucenicii au venit:
Soare cald a răsărit.[7]

Şi cum au prins Moşii a bate cu botele, cu ciomegele sau cu ciocanele, îndată începe şi pămîntul a se dezgheţa, gerul a înceta[8], iarba a creşte şi florile a înflori[9], mai pe scurt a se desprimăvăra.[10]

Şi tot din această zi începînd înainte se măreşte şi ziua cu atîta, cu cît sare cocoşul peste prag.[11]

Românii din unele părţi ale Moldovei, şi mai ales ale Munteniei, pe lîngă credinţa că Moşii sau Sfinţii bat în pămînt ca să intre gerul şi să iasă căldura, au datină chiar şi ei singuri, şi cu deosebire copiii, de a bate în ziua de Patruzeci de Sfinţi cu botele sau cu maiul în pămînt şi în acelaşi timp a zice:

Tună ger şi ieşi căldură![12]

Sau:

Ieşi căldură din pămînt,
Intră tu frig în pămînt![13]

În Bucovina, din contra, în loc să bată cu botele sau cu maiul în pămînt, cei mai mulţi, şi cu deosebire tineretul, îndătinează de a bate pentru fiecare sfînt cîte o mătanie, la un loc 40 mătanii[14], sau, după cum spun unii, chiar cîte 40 de mătanii pentru fiecare sfînt[15], şi aceasta nu atît pentru ca să intre gerul şi să iasă căldura, ci mai mult pentru ca să dobîndească mulţi ani, să fie sănătoşi în decursul anului şi mai ales pentru ca să afle bani ascunşi în pămînt.[16]

Baterea în pămînt cu botele sau cu maiul – scrie dl. G. Dem. Teodorescu – se explică astfel la ţară:

„Pînă în ziua de 40 de Sfinţi, gerul a bîntuit aerul şi a domnit pretutindeni, căldura rămîind ascunsă în pămînt pe tot timpul de iarnă. Acum, cînd razele sfîntului Soare au început să zîmbească voioase, cînd a sosit timpul aratului, lucrătorii cîmpului au trebuinţă de căldúră. De aceea dar bat pămîntul cu maiul, ca să-l silească a o da afară dintr-însul, păstrînd de aci înainte numai răcoarea şi umezeala atît de folositoare fructelor.

Fără a mai stărui asupra acestei credinţe, faptul demn de reamintit este că la 9 martie pămîntul intră în solstiţiul de primăvară, cînd începe această mult frumoasă junie a anului şi cînd noaptea devine egală cu ziua.

Astfel, precum procede poporul în privinţa mai tuturor fenomenelor naturii, de asemenea, personificînd pămîntul, îi atribuie puterea de a da şi de a păstra aci frigul, aci căldura, indicînd, prin imagini pipăite, o lege pe care nu şi-o poate explica printr-a cosmografiei ştiinţă."[17]

În fine, merită a fi amintit încă şi aceea că, îndată după ce au început a bate Moşii, respective Sfinţii, cu botele în pămînt, nu numai că încetează gerul şi iese căldura, ci începe totodată şi gheaţa a se topi şi a se duce de pe ape.

Drept aceea, românii din cele mai multe părţi ale Bucovinei, şi mai cu seamă cei ce locuiesc pe lîngă ape, îndătinează de a se duce în ziua de 40 de Sfinţi la prins peşte, crezînd şi zicînd că, dacă vor prinde în această zi 40 de peşti, şi pe unul dintre aceştia îl vor înghiţi de viu, tot anul vor avea noroc la prins peşte.[18]

Tot din această cauză se zice că în ziua de 40 de Sfinţi e bine nu numai de a prinde, ci chiar şi de a fierbe şi a mînca 40 de peştişori sau chitici.[19]

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 381; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. III, p. 2279; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „În 9 mărţişor ies Babele şi se pun Moşii."; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Zice că Baba Dochie, care se numeşte şi Cap de primăvară, vine de la munte cu nouă cojoace şi tot ţipă cîte un cojoc, pînă le ţipă pe toate, apoi încep Moşii."
2. „Babele, cari se numesc şi Vîntoase, ţin 9 zile."; G. Dem. Teodorescu, *Patruzeci Mucenici*, publ. *op. cit.*, p. 135.
3. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de dl. G. Forgaci: „La 40 de Sfinţi bat cei Patruzeci de Sfinţi cu ciocanele în pămînt ca să se dezgheţe."; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaciu: „Cei 40 de Sfinţi dezgheaţă cu ciocanele pămîntul îngheţat."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Sînt 40 de Sfinţi, cari bat în ziua lor cu patruzeci de bote în pămînt, să se dezgheţe, şi pămîntul se dezgheaţă."
4. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 381; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; „Moşii, cari pe Someş se numesc Sfinţi (40 de Mucenici), cad totdeauna la 9 mărţişor. Ei bat cu ciocanele (Transilvania, com. Reteag) sau cu bîtele (Banat), de intră frigul în pămînt şi iese căldura."; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „Moşii bat cu botile pămîntul, să intre frigul şi să iasă căldura."; din Banat, com. de dl. Aurel Iana: „Aceşti Sfinţi se crede că bat cu botele în pămînt, ca, ieşind căldura, să intre frigul."; tot de-acolo, com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua Sînţilor se crede că Sînţii bat cu botele în pămînt ca să intre – tune – frigul şi să iasă căldura."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dioşti, pl. Cîmpu-Romanaţi: „Cei Patruzeci de Mucenici dau cu beţele în pămînt, ca să iasă căldura şi iarba."

5. Cred. rom. din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „În ziua de 40 de Sfinţi, zic oamenii că aceşti sfinţi bat cu ciocanele în pămînt, ca să crească iarbă verde."; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Moşii cari pe Someş se numesc Sfinţi, dau cu ciocanele în pămînt ca să răsară iarbă (Năsăud)."; George Todică, *Cred. pop. din Iclodul Mare şi jur,* publ. în *Foaia poporului*, an. II, Sibiu, 1894, pag. 478: „În noaptea înspre sărbătoarea 40 de Sfinţi, Sfinţii toată noaptea umblă de dau cu ciocanele în pămînt, să iasă iarbă."
6. Cred. rom. din Banat, com. de dl. Aur. Iana.
7. *Revista literară*, an. XVII, Bucureşti, 1896, p. 89.
8. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „În ziua de 40 de Sfinţi se dezgheaţă pămîntul."
9. Cred. rom. din Lucăceşti, com. Iac. Paicu: „Din această zi, adecă din ziua de 40 de Sfinţi, începe iarba a creşte şi florile a înflori."; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „La 40 de Sfinţi creşte iarba."
10. Cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; a celor din Banat, com. de dl. Aurel Iana: „Din această zi crede poporul că se începe primăvara."
11. Cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 71: „În ziua de Mucenici se bate pămîntul cu maiul, ca să iasă căldura din el şi să intre frigul."; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 53-54: „În ziua de Mucenici (9 martie) se bate pămîntul cu maiul, ca să iasă căldura din el şi să intre gerul."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Peri, jud. Mehedinţi.
13. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bilciureşti, pl. Ialomiţa, jud. Dîmboviţa; I. N. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa,* jud. Ialomiţa, publ. în *Şezătoarea,* an. III, p. 45: „În ziua de Măcinici se dă cu maiul în pămînt, ca să iasă căldura."
14. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ion Grosariu, com.de Mih. Rusul: „Creştinii îndătinează de-a face în ziua de 40 de Sfinţi pentru fiecare sfînt cîte 40 de mătanii, şi mai ales cei tineri."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Em. Isopescul, stud. gimn.: „În ziua de 40 de Sfinţi e bine să se bată pentru fiecare sfînt cîte o mătană."
15. Dat. rom. din Şcheia, com. de C. Lucaciu: „În seara spre 40 de Sfinţi, se bat fiecărui sfînt cîte 40 de mătane."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În ziua aceasta se bat 40 de mătanii la fiecare sfînt."
16. Cred. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Cine va bate toată noaptea spre 40 de Sfinţi mătane şi se va ruga la aceşti 40 de Sfinţi, acela va dobîndi mulţi ani, sau va afla bani ascunşi în pămînt."; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „În seara acestei zile face fiecare cîte 40 de mătane pentru sănătate peste anul întreg."
17. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici,* publ. în *op. cit.,* p. 135-136.
18. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de Pavel Scripcariu: „Oamenii se duc în ziua de 40 de Sfinţi la prins peşte, zicînd că, dacă vor prinde 40 de peşti, vor avea tot anul noroc la peşte."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Oamenii prind 40 de peşti pentru cei 40 de sfinţi, ca să aibă noroc la peşte peste an."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Este o credinţă că pescarul ce merge în astă zi la peşte şi prinde 40 de peşti, iar pe unul îl înghite de viu, va prinde bine peşte peste tot anul."
19. Dat. şi cred. rom. din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi: „E bine să se prindă în ziua aceasta 40 de peşti, să se fiarbă şi să se mănînce, ca să aibă noroc peste an la prins peşte."; a celor din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean, com. de Pav. Nimigean: „În ziua de 40 de Sfinţi se mănîncă 40 de peşti."; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaciu: „Românii cred că în ziua aceasta au sărit toţi cei 40 de Sfinţi în apă, dintre cari 39 au scăpat, iar unul s-a înecat şi s-a făcut duh necurat. Deci e bine ca în ziua aceasta fiecare om să mănînce 40 de chitici (peştişori), ca să nu se înece şi să se facă şi el duh necurat ca acel mucenic."

III. SFINŢIŞORII

În toate ţările locuite de români este datină ca în ziua de 40 de Sfinţi să se facă unul sau mai multe feluri de copturi, cari se împărţesc apoi ca Moşi întru amintirea sfinţilor, a căror memorie se serbează în această zi.

Unele dintre copturile acestea au formă de om sau albină, iar altele de porumbel sau colăcel, şi se numesc în Bucovina: sfinţişori[1]; în Moldova: sfinţi[2] şi sfinţişori[3]; în Muntenia: măcenice[4], măcinici[5], mucenici[6], bradoşi[7], brăduleţi[8], şi brînduşi[9], iar în Banat, şi anume în părţile Oraviţei, sînţi sau sîmţi; în Oraviţa, precum şi în celelalte locuri montane, locuite de colonişti din Ţara Românească, brînduşi şi brînduşei, iar pe la Lugoj, Timişoara şi împrejurime, moşi de paresimi[10], spre deosebire de ceilalţi moşi de peste an.

Sfinţii sau sfinţişorii în formă de om sînt un fel de turte asemenea turtelor dulci, cu cap, ochi, nas, gură, mîni şi picioare, făcute din făină de grîu frămîntată în miere, cu miez pisat de nucă[11] sau nişte figurele în formă de om, făcute din făină curată de grîu, miere, miez de nucă şi presărate pe deasupra cu zaharicale[12] sau şi numai nişte turte simple, pe suprafaţa cărora însă se împunge cu o ţeavă de soc ori de trestie figura unui om.[13]

Sfinţişorii în chip de albină, de porumbel sau hulubaş şi de colăcel sînt făcuţi asemenea din făină curată de grîu, cu acea deosebire numai că aceştia rar cînd se frămîntă în miere, ci mai adeseori se ung pe deasupra, după ce s-au copt, cu miere şi se presară cu miez de nucă.[14]

În fine, mai e de observat încă şi aceea că colacii sau colăceii, numiţi sfinţi sau mucenici, se fac de regulă îngemănaţi[15], în forma cifrei arabe 8[16], rar cînd, simplu rotunzi[17], sau ca nişte covrigi subţiri şi mici[18], şi asta din cauză ca şi aceştia să aducă măcar în cîtva cu chipul unui om.

Şi deoarece sfinţişorii, descrişi în şirele de mai sus, închipuiesc pe cei 40, după unii chiar 44, de Sfinţi sau Mucenici[19], de aceea fiecare romîncă face cîte 40-44 de astfel de turtiţe, colăcei sau porumbei.[20]

Romîncele din unele părţi ale Bucovinei, precum bunăoară cele din oraşul Suceava, sfinţişorii făcuţi de dînsele îi duc în ziua de 40 Sfinţi dimineaţa la biserică întru amintirea celor 40 de Sfinţi, unde, sfinţindu-se după liturghie, se dau o parte funcţionarilor bisericeşti, iar cealaltă parte oamenilor prezenţi, cu deosebire însă copiilor. În alte părţi însă, precum bunăoară în oraşul Rădăuţi, vin copiii şi oamenii sărmani singuri pe-acasă şi acelora se dau apoi de sufletul morţilor.[21]

În unele părţi din Moldova şi Muntenia este asemenea datină de a se duce la biserică, parte ca dar lui Dumnezeu, spre a da rod pămîntului[22], parte spre a se împărţi sărmanilor[23] sau, întorcîndu-se, după ce i-au sfinţit preotul, cu dînşii acasă, a mînji uşile coşarelor cu zeama lor, anume ca să le sporească turmele şi pomii din grădină să le rodească.[24]

În cele mai multe părţi însă, şi cu deosebire în Muntenia, nu se duc defel la biserică, ci se împart la vecini, la rude, la copii şi la sărmani în mici străchioare, parte ca pomană, parte spre satisfacerea uzurilor sociale[25] şi parte ca să le rodească grîul şi să le meargă bine anul acela.[26] O seamă de romînce din Bucovina, în loc de figurile omeneşti sau de colăceii numiţi Sfinţişori, fac 40 de plăcinte sau varzare umplute cu mac, sau 40 de pîni pe

cari le împărţesc apoi, pe la copiii şi oamenii cei sărmani, ca Moşi, nu numai de numele sau de sufletul celor 40 de Sfinţi[27], cari ne stau întru ajutor, rugîndu-se pentru noi lui Dumnezeu ca acesta să ne ierte păcatele[28], precum şi pentru sufletul morţilor familiali.

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, femeile, „pe lîngă bradoşii, ce-i fac în acea zi", mai fac încă şi un bradoş „mai mare, în formă de om, cu gură, urechi, nas, dar orb, şi-l numesc, fiind din timpuri poate numit tot astfel, Uitata. Aceasta se face întru pomenirea tuturor morţilor, cari în timpul anului ar fi fost uitaţi nepomeniţi. Această Uitată este jucată de copii în jurul focului, ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere şi mîncată."[29]

În Banat, pe lîngă Sînţii despre cari am vorbit mai sus, care sînt meniţi celor Patruzeci de Mucenici şi cari se împart prin vecini şi la cei săraci[30], mai este datină de a se da de pomană (sacrificiu), adecă de a împărţi ca Moşi: pîsule (fasole) slăită (sungalie) ori dreasă cu untdelemn, apoi nuci, poame, alune etc.

Acestea se numesc Moşii cei curaţi.

"Tot la aceşti Moşi ies economii [din Banat] la vii, moşii (pruni) şi grîne, dar mai vîrtos la pămîntele ce rodesc poame, şi bînd, după proverbul poporului, 40 (ori 44) de păhare de vin, varsă vin ori rachiu (vinars) la buciumii de vinie (vie), spre a rodi, şi încunjurînd agrul îl afumă cu rîză, spre a fi ferit de rele, dînd tot atunci de pomană colac (brînduşi), vin, rachiu etc."[31]

În fine, mai e de însemnat încă şi aceea că romänii din unele părţi ale Bucovinei au datină în această zi nu numai de a împărţi sfinţişori sau moşi, ci totodată de a face şi praznic, la care ocaziune dau celor adunaţi de pomană de sufletul fiecărui sfînt cîte un colăcel, o lumină aprinsă şi un pahar de băutură.[32]

Se crede însă că e bine în această zi nu numai de a da celor sărmani de băut, ci de a bea şi singuri cîte 40 de pahare de vin sau rachiu.[33]

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 382.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Mileanca, jud. Dorohoi: „Sărbătoarea cea mai însemnată din martie este Sfinţii (9 martie). Atunci duc la biserică colaci unşi cu miere, pe cari îi numesc sfinţi."
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Săveni, jud. Dorohoi: „La 9 martie cad cei 40 de Sfinţi (Mucenici), cînd poporul duce la biserică un fel de colaci îngemănaţi, unşi cu miere şi nucă, cari se cheamă sfinţişori."; com. Bahna, jud. Roman: „Colacii cari se duc în ziua de 40 de Sfinţi la biserică au forma cifrei arabe 8 şi se numesc sfinţişori."
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ghergani, jud. Dîmboviţa: „În ziua de 9 martie ţăranii pe-aici au obiceiul de a duce la biserică măcenice."
5. *Idem de eadem*, com. Bilciureşti, pl. Ialomiţa, jud. Dîmboviţa: „Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a Sfinţilor, din 9 martie, în care zi fac şi împart măcinici."
6. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Frumoasa, pl. Dunărea, jud. Teleorman: „Colacii numiţi bradoşi se fac în chip de om sau porumbel şi se împart la cei săraci în

ziua de 40 de Mucenici."; comuna Buzești, jud. Olt: „Brîndușilor se zic aici bradoși și se fac în formă de om la 9 martie (S. 40 de Mucenici)."; com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanați: „La Mocenici se fac bradoși."; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii au formă de om și se împart la 9 martie."; com. Peri, jud. Mehedinți: „În ziua de Sîmți se fac bradoși în forma albinei, se ung cu miere și se împart pe la copii."

8. *Idem de eadem*, com. Vrata, jud. Mehedinți: „Brăduleții, numiți în localitate bradoși, se fac în chip de om în ziua de 9 martie, cînd sînt cei 40 de Mucenici, că așa-i bine."
9. *Idem de eadem*, com. Zimbreasca, jud. Teleorman: „Brînduși cu chip de om, cu cap, se duc la biserică la Mucenici."; com. Ciurari, jud. Teleorman: „Brînduși sînt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 martie."
10. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, p. 137.
11. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
12. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.
13. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Moșii (Sînții)' de mărțișor. Aceștia cad totdeauna pe 9 mărțișor. Sînți se numesc la românii din Banat, din părțile Oraviței. La acești Moși sau Sînți se sacrifică așa-numiții brînduși sau brîndușei, cari sînt niște colaci făcuți în formă de om, cu cap, mîni și picioare, sau pre colac este desemnată formă de om."; *Idem, Calend. pe an. 1882*, p. 137; com. de dl. Aurel Iana: „În această zi, adecă în ziua de Sînți (40 de Mucenici, 9 martie), matroanele caselor fac turte (colaci), în formă de om, cu cap, mîni și picioare, și cu o țeavă împung pe fiecare dintre dînsele de 40 de ori, și menite celor 40 de Mucenici, se împart prin vecini ori la cei săraci."; com. de dl. Ios. Olariu: „La Sînți se dă pomană pentru morți, și pomana din ziua Sînților diferă de alte pomene. În ziua Sînților se fac adică niște turtițe – nu zamisce – nici colaci, cari turtițe se împung pe față deasupra cu o țeavă de socală (în Bucovina sucală). Pînea sau mălaiul, care se face în ziua Sînților pentru casă, încă se împunge cu acea țeavă de socală."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dioști: „La Mocenici se fac bradoși, pe cari se înțeapă cu o țeavă forma unui om."; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii au formă de om, înțepîndu-se cu țeava."; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Pe la Sfinți îmi aduc bine aminte că făcea mama turte rotunde de grîu curat și le împestrea cu ce-i cădea la mînă, cu deosebire însă, fiind atunci timpul țesutului și fiindu-i țevile dindemînă, le împestrea cu capul unei țevi."
14. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Săveni și Mileanca, jud. Dorohoi; com. Peri, jud. Mehedinți; com. Socetu, jud. Teleorman; E. Baican, *op. cit.*, p. 16; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70: „În această zi (40 de Sfinți) se fac niște colăcei, pe cari, după ce-i ung cu miere de roi, îi presară cu nuci pisate."
Mierea de stup rămasă de la facerea brîndușilor, după cum ne spune Sim. Mangiuca, *Calend. pe 1882 și 1883*, este bună de dragoste.
15. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Săveni, jud. Dorohoi.
16. *Idem de eadem*, com. Bahna, jud. Roman.
17. S. Fl. Marian, *op. cit.*, pag. 382: „Oamenii cei mai puțin avuți fac, în loc de figuri omenești, 40 de colăcei, cari asemenea se numesc sfințișori și pe cari îi împărțesc apoi pe la copii și oamenii cei mai sărmani."
18. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 136.
19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Zimbreasca, jud. Teleorman: „Brîndușii, cu chip de om, cu cap, închipuiesc pe cei 44 de Mucenici."; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii se socotesc cei 44 de Mucenici."
20. *Idem de eadem*, com. Socetu, jud. Teleorman; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „De regulă făcea mama 40 de turte, spre a le da de pomană."; din Bucovina, com. Ilișești, com. de V. Botezat și I. Pașcan: „În această zi fac femeile 40 de turte de făină de grîu ori și de păpușoi și le dau de pomană de sufletul Sfinților."; din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „Tot în ziua aceasta se fac 40 de copturi, cari se numesc turtele."
21. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.

22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Brînduși sînt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 martie ca dar lui Dumnezeu, pentru a da rod pămîntului. Însă se duc și pentru morți."
23. *Idem de eadem*, com. Mileanca și Săveni, jud. Dorohoi; com. Bahna, jud Roman; com. Zimbreasca și Socetu, jud. Teleorman.
24. *Idem de eadem*, com. Ghergani, jud. Dîmbovița.
25. Dat. rom. din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „Dintre copturi, obicinuiesc a face mai ales colăcei , pe cari îi dau de pomană."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Frumoasa, pl.Dunărea, jud. Teleorman: „Colacii, numiți bradoși, ce se fac în chip de om sau porumbel, nu se duc la biserică, ci se împart la cei săraci în ziua de 40 de Mucenici."; com. Vrata, jud. Mehedinți: „Acești colaci – bradoși – la biserică nu se duc, dar se împart la vecini."; com. Peri, jud. Mehedinți: „În ziua de Sîmți se fac bradoși în forma albinei, se ung cu miere și se împart pe la copii."; G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 136: „Mucenicii sînt colăcei subțiri ca niște mici covrigi, frămîntați din făină, fierți cu nuci pisate și cu miere. Ei se împart la vecini și la rude în mici strachioare, parte ca pomană, parte spre satisfacerea uzurilor sociale, silindu-se fiecare a-i prepara mai bine, a le da mai multă dulceață, ca astfel să fie mai plăcuți la gustare. De bună seamă că strămoșii noștri drept-credincioși și aplecați către binefaceri, au iubit această datină pentru diferite motive. Mai întîi, fiecare bucățică de cocă frămîntată, subțiată și lipită de margini în formă lungureață, ca figura omenească, simboliza cîte un cap de sfînt martir, mort pentru întemeierea religiunii; prin urmare era cîte un dar în memoria acestor premergători ai credinței. Apoi în toate instituțiunile creștine se observă introducerea și practicarea cu predilecțiune a carității, a ajutorării celui străin și fără de mijloace, de unde datina de a se da cît mai des de pomană. Poate că, în al treilea rînd, împărțirea de mucenici însemna încă ceva în vechime. Ziua de 9 martie fiind semnalul că sosește mult așteptata primăvară, terminul cînd – după gerurile iernii – se sfîrșesc toate soiurile de ninsori, a mieilor, a berzelor etc., era logic să se împartă cîte ceva din făina anului trecut într-o zi care anunță reîntoarcerea muncii cîmpului pentru o nouă recoltă. Oricare însă ar fi mobilul și originea acestei darnice și reciproce împărțeli de mucenici, faptul constant este că datina se păstrează cu religiozitate pînă astăzi, nu numai la sate ci și în orașe, unde o falsă civilizațiune a izbutit să condamne disprețului mulțime de alte obiceiuri tradiționale frumoase și cu totul inofensive."
26. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaci: „Iarăși zic că în ziua de 40 de Sfinți este bine de a da 40 de colaci și 40 pahare de rachiu de pomană, crezînd că rodește grîul și le merge bine tot anul."
27. Dat. rom. din Stupca, dict. de Maria Moroșan și com. de Onufr. Căilean: „În ziua de 40 de Sfinți se scoală femeile des-dimineață și plămădesc o covată de aluat și fac 40 de plăcinte, pe cari le dau apoi de numele celor 40 de Sfinți."; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Poporul nostru zice că în această zi îi bine de făcut 40 de plăcinte și de băut 40 de pahare de rachiu."; a celor din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă: „Românele fac din ziua de 40 de Sfinți 40 de plăcinte, zicîndu-se că fiecare e pentru numele unui sfînt."; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciu: „În ziua de 40 de Sfinți se fac 40 de vărzare cu mac."; a celor din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „În ziua de 40 de Sfinți se fac 40 de plăcinte și se beau 40 de pahare de orișice băutură."
28. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Them. Prelici: „În ziua de 40 de Sfinți (Mucenici) se fac 40 de pîni, și aceste pîni se dau apoi de pomană pentru sufletele celor 40 de Sfinți, cari ne stau întru ajutor rugîndu-se lui Dumnezeu, ca acesta să ne ierte păcatele."
29. D. Stănescu, *Obiceiuri religioase*, publ. în *Biserica Ortodoxă Română*, an. IX, București, 1885, p. 329.
30. Com. de d-l. Aurel Iana.
31. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, p. 137.

32. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „În ziua de Patruzeci de Sfinţi femeile fac în cuptor 40 de colăcei şi fac praznic şi dau de pomană cîte un colac şi cîte o lumină de numele fiecărui sfînt."; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „În această zi fac oamenii praznic cu 40 de colaci şi cu 40 de pahare de băutură."; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În această zi se adună la un loc mai mulţi şi mănîncă şi beau în numele sfinţilor."
33. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Poporul nostru zice că în această zi îi bine de făcut 40 de plăcinte şi de băut 40 de pahare de rachiu."; a celor din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi: „În ziua de Patruzeci de Sfinţi se fac 40 de plăcinte şi se beau 40 de pahare de orişice fel de băutură."; E. Baican, *op. cit.*, p. 16: „La 9 martie, (ziua celor Patruzeci de Mucenici), se beau 40 de pahare de vin ori de pelin şi se fac colăcei mici unşi cu miere (de faguri) şi cu miez de nucă pisat, spre a merge bine băutura în sănătatea mucenicilor ." ; C. D. Gheorghiu, *Op. cit.*, p. 70: „Asemenea e bine ca fiecine, după putere, să bea pînă la 40 de pahare cu vin şi să mănînce sfinţişori."; G. S. Ionean, *Op. cit.*, p. 54: „În ziua de Mucenici se fac nişte colăcei cu nuci, numiţi mucenici, şi e bine ca în acea zi fiecare persoană să bea 40 de pahare cu vin, astfel, pentru fiecare din cei 40 de Sfinţi Mucenici."

IV. FOCUL SFINŢILOR

În cele mai multe părţi din Muntenia este datină ca în ziua de Patruzeci de Sfinţi să se aprindă o cîrpă sau o treanţă[1] şi cu treanţa aceea să se afume apoi casa şi curtea, coşarele şi grajdurile, precum şi toate celelalte încăperi, ce se mai află pe lîngă casă, anume ca să le apere de toate relele[2] şi mai cu seamă ca să depărteze de pe lîngă dînsele şerpii[3], cari după credinţa românilor din sus-numita ţară ies în această zi din ascunzişurile lor de peste iarnă, şi cari, dacă nu s-ar afuma casa şi acareturile de pe lîngă dînsa, foarte lesne ar putea să-i muşte.[4]

Mai departe, tot în dimineaţa acestei zile şi tot în Muntenia, este datină ca să se măture casa şi curtea, să se strîngă toate gunoaiele, baligele şi torîştea[5] de la vite la un loc, şi din toată strînsura aceasta să se facă apoi un foc mare în mijlocul curţii sau în bătătură.[6]

Iar după ce focul a început acuma să ardă cu flacără, prind cei de casă, şi cu deosebire tineretul, a sări încolo şi încoace peste dînsul şi a zice:

Cum au trecut sfinţii
Prin foc şi prin apă,
Aşa să trecem şi noi.[7]

În acelaşi timp caută fiecare să sară astfel ca fumul ce iese din foc să se introducă prin toată îmbrăcămintea.[8]

Scopul facerii acestui foc şi al săririi peste dînsul ni-l arată, în parte următoarea poezie, intitulată *Patruzeci de Mucenici:*

Colo-n vale foc şi pară,
Şi flăcăii stau să-l sară,
C-apucar-aşa de mici
Patruzeci de Mucenici;
Că cine-o sări o dată
Bine-i merge vara toată;
De-o sări a doua oară,
Pîn-la toamnă se însoară;
Înainte şi-napoi,
N-o să ştie de nevoi;
Iar de patruzeci de ori,
Are parte de comori.
– Săi, Mărine – îl îndeamnă
Pe flăcău o fetişcană.
– Oi sări, de te-i aţine
Şi mă-i prinde-n braţe bine!
– Ba te-a prinde cin'te crede...
– Ba m-a prinde cin'mă vede,
C-o să sar vîrtos o dată
Şi pe urmă iar', surată,
Şi 'nainte, şi 'napoi,
Cum e felul pe la noi,
Şi de patruzeci de ori...
– Ţi-o fi gîndul la comori?...
– La comori, păi cum, fireşte,
Mă gîndesc la ochii tăi,
Că mai mari comori ca ei
Spune, Sando, se găseşte?
Şi el sare, altu sare,
Rîd, glumesc nevoie mare;
Iar bătrînii trag ciomege
Voiniceşte în pămînt.
Patruzeci, ca să dezlege
Pe drăguţa primăvară
Dintr-al iernii jurămînt,
Şi la cîrciumă, pe seară,
Toţi, grămadă se îndrumă
Să închine, într-o glumă
Primăverii tinerele
Patruzeci de păhărele.[9]

Pe lîngă cele arătate în poezia reprodusă aici, se mai face focul acesta încă şi pentru aceea ca să vie primăvara mai curînd[10] şi ca un semn al primăverii[11], apoi pentru ca prin fumul ce iese dintr-însul să se apere casa, la care s-a făcut, precum şi locuitorii ei de şerpi şi de muşcăturile acestora.[12]

Facerea focului, despre care ne-a fost pînă aici vorba, şi sărirea peste dînsul sînt uzitate şi la românii din Transilvania şi Banat.

„În ajunul zilei celor 40 de Sfinţi – scrie dl. Frîncu cu privire la românii din Munţii Apuseni – se aprind grămezi de paie şi căsenii sar unul după altul peste flacără, pentru ca în cursul anului să nu-i pişte purecii."[13]

Iar răposatul Sim. Mangiuca, vorbind despre datinele şi credinţele românilor din Banat de la 9 martie, zice că în această zi „se mătură curţile (avliele, oboarele) şi gunoaiele adunîndu-le camară devin aprinse, zgîndărind focul şi bătînd cu botile în el; din această procedură apoi se împrimăvarează", – şi apoi, că „îmblînd se încunjură grădinile, moşiile şi pomăriile (ambarvalia lat.) şi se afumă mai vîrtos cu fum de rîză (de pînză), ca să fie ferite şi scutite de omizi, şerpi etc."[14]

În cele mai multe părţi din Banat însă, şi mai cu seamă din Bucovina, toate acestea se fac la Alexii sau la Buna-Vestire.[15]

NOTE

1. În Bucovina se zice cotreanţă, pl. cotrenţe.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bilciureşti, pl. Ialomiţa, jud. Dîmboviţa: „În ziua celor Patruzeci de Sfinţi se fac afumături cu cîrpe aprinse prin casă, prin coşare, prin grajduri, că se goneşte tot ce e rău de la acea casă."
3. *Idem de eadem*, com. Andreeşti, pl. Gilort, jud. Gorj: „În ziua de Patruzeci de Sfinţi fiecare femeie ocoleşte casa cu cîrpă (treanţă) arsă, în superstiţiunea că se depărtează şerpii de pe lîngă casă."; com. Peri, jud. Mehedinţi: „În ziua de Sîmţi se ocolesc casa şi curtea cu treanţă aprinsă, ca s-o apere de şerpi."; com. Rîjleţu-Vieroşi, jud. Olt: „În ziua de Sfinţi se aprinde cîrpă în mai multe bucăţi, care se distribuie apoi prin toate locurile ce sînt mai des umblate, aceasta spre paza de şerpi şi ca un început al primăverii."
4. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dîmboviţa.

5. În Bucovina se zice turiște.
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Piatra, jud. Teleorman: „La Sfinții Patruzeci de Mucenici se face foc în bătătură."; com. Peri, jud. Mehedinți: „În această zi se adună toriștea de la vite și se arde."; com. Rijlețu-Vieroși, jud. Olt: „La această sărbătoare (adecă la Sfinții din 9 martie) sînt mai multe obiceiuri și anume: se strînge gunoiul din casă și curte și i se dă foc, să ardă."
7. *Idem de eadem*, com. Crovu, jud. Dîmbovița: „Se strînge gunoiul de prin curte în ziua de Măcenici (9 martie) și i se dă foc, sărind copiii peste el."; com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat: „La Măcinici se face un foc dimineața peste care sar copiii."; com. Rași, jud. Ialomița: „La Măcinici fac foc în jurul casei cu gunoaiele din curte și sărind peste el, zic: cum au trecut Sfinții prin foc și prin apă așa să treacă și ei."
8. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dîmbovița: „În ziua de 9 martie (Mucenicii) fiecare sătean curăță curtea iar în mijlocul ei face un foc și sare peste el, introducînd fumul prin toată îmbrăcămintea, sub credința de a fi feriți de șerpi, cari se dezgroapă în această zi."
9. N. Rădulescu-Niger, *Rustice*, vol. I, *Poezii*, București, 1893, p. 48.
10. I. N. Constantinescu, *Superstiții*, din com. Ciulnița, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 44: „Tot în această zi (9 martie), toate gunoaiele se ard, ca să vie primăvara mai curînd."
11. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Rijlețu-Vieroși, jud. Olt.
12. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dîmbovița; com. Socet, jud. Teleorman: „Tot la Mucenici se mătură curtea și se dă foc la băligar, zicînd că prin acest fum se gonesc și se apără tot anul acela casa și locuitorii ei de mușcăturile șerpilor."
13. *Op. cit.*, p. 129.
14. *Calend. pe an. 1882 și 1883; Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 35, p. 2: „În ziua de Mucenici se strînge tot gunoiul din curte și se aprinde iar copiii trec prin el, ca să fie tot anul sănătoși."
15. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*

V. PORNIREA PLUGULUI

În ziua de 40 de Sfinți, după credința celor mai mulți, despre care am vorbit deja mai pe larg în capitolele premergătoare, pămîntul începe a se dezgheța, gerul a intra și căldura a ieși dintr-însul.

Deci românii din cele mai multe părți ale Bucovinei, dacă nu chiar în ziua aceasta, apoi de bună seamă că a doua sau a treia zi, au datină de a porni sau a scoate plugul, adecă de a merge cu dînsul la arat, crezînd că neînghețînd mai mult după trecerea acestei zile, nici sămînța ce vor semăna-o ei nu va îngheța, ci din contră că ea va încolți foarte degrabă și va da cu mult mai multă roadă decît atunci cînd ar semăna-o mai tîrziu.

Înainte însă de a descrie datinele și credințele românilor uzitate la pornirea sau scoaterea plugului, cred că nu va strica dacă voi aminti ceva și despre pregătirea acestuia.

Fiecare plugar adevărat caută mai înainte de toate ca atît plugul cît și toate celelalte obiecte cari se țin de dînsul, să se afle în cea mai bună stare și rînduială, ca nu cumva mai pe urmă, după ce a început acuma a ara, să aibă necontenit de lucru cu dînsul, a tocmi și a îndrepta cînd una cînd alta.

Drept aceea, fiecare român plugar ia cu vreo cîteva zile înainte de aceasta fiarele plugului, și ducîndu-se cu dînsele la un fierar, i le dă ca să le îndrepte și să le ascuțească, iar dacă nu e lipsă a le ascuți, apoi cel puțin a le băga prin foc, anume ca să se curățească de tot răul, căci se crede că e păcat a merge primăvara la arat cu fiarele ascuțite de cu toamnă.[1]

După ce se întoarce cu fiarele acasă, scoate grindeiul, tragla sau cobîla, teleguța sau rotițele, tînjelele, prechinjelele, grapa și oticul, le examinează pe toate cu de-amăruntul și văzînd că unuia sau altuia din aceste obiecte îi lipsește ceva, se pune și-l îndreaptă, astfel ca nici unuia să nu-i lipsească nimic, ci toate să fie în cea mai bună stare.

Plugul românului este în genere tras de către patru boi. Dar numai fruntașii satelor pot să aibă cîte patru boi, și prin urmare și plugul lor propriu. Mijlocașii și codașii au de comun numai cîte o păreche de boi. Deci aceștia din urmă, voind a-și ara și ei pămînturile lor, multe, puține cîte le au, deodată cu cei fruntași, se însoțesc cîte doi și-și ară apoi țarinele împreună.

Această tovărășie pentru scopul aratului se numește în cele mai multe părți din Bucovina cu un termin tehnic poporal sîmbră sau simbrie, iar consoții respectivi se cheamă sîmbrași sau simbriași[2].

Fiind acuma atît plugul cît și toate obiectele cîte se țin de dînsul în cea mai bună stare, cum sosește ziua menită pentru pornirea sau scoaterea lui, îl iau de unde l-au pus cu vreo cîteva zile mai înainte de aceasta, îl așază pe traglă, prind grindeiul cu potîngul de crucile rotițelor, iar acestea cu cîrceia de tînjală, scot apoi boii și, înjugînd o păreche la tînjala de la plug, iar cealaltă păreche la carul în care se află încărcate toate cele trebuincioase la arat, precum și nutrețul pentru boi, trag atît plugul cît și carul în mijlocul ogrăzii sau curții și aici stau apoi cu toții gata de pornire.

O seamă de români, pe lîngă cele arătate pînă aici, mai au încă și acea datină, după ce au înjugat boii la plug, că pun traista cu merindea menită pentru plugari în cuiul care prinde jugul de tînjală, și abia după aceea trag în mijlocul ogrăzii.[3]

După ce au tras în mijlocul ogrăzii, iese stăpîna de casă cu o cofă, cofiță sau și cu un alt vas, în care se află apă și un struț de busuioc, apoi cu un hîrb în care se află tămîie aprinsă, precum și cu o pîne de grîu sau un mălai și cu o bucată de sare, se apropie de plugul cu boi și de plugari și, încunjurîndu-i pe toți de trei ori după olaltă, în direcțiunea cursului soarelui, îi afumă și îi stropește cu agheasmă[4], zicînd:

Cît de curată
E tămîia
Și agheasma,
Așa de curați
Și voi să umblați,
Nicicînd să nu dați
Peste vreun moroi
Sau vreun strigoi,
Să vă facă rău.[5]

Sau:

Precum nimic de tămîie
Și agheasmă
Nu se poate apropia,
Tot așa
Nu se pot apropia
De arătură
Și sămînță
Și de dobitoacele voastre![6]

După ce a încunjurat, a tămîiat şi a stropit de trei ori boii, atît plugul şi carul cu boi, cît şi pe plugari, apa ce a mai rămas o varsă înaintea boilor, astfel ca să le ude picioarele, sau peste aceştia, pînea şi o parte din sare o dă plugarilor şi boilor ca să o mănînce[7], iar hîrbul cu tămîia şi barda sau toporul le pun dinaintea boilor, anume ca aceştia dimpreună cu plugul, cînd se vor porni la arat, să treacă peste dînsele, şi la sfîrşit zice: Doamne ajută![8]

Nemijlocit, după ce a sfîrşit stăpîna de casă cele arătate pînă aici, stăpînul, sau unul dintre plugari, cari în intervalul acesta au stat în genunchi, face cu codărîştea biciului cruce înaintea boilor şi apoi, făcîndu-şi şi ei cruce, se pornesc la arat[9], astfel ca boii şi plugul să treacă numaidecît peste topor şi peste hîrbul cu tămîia.[10]

Încunjurarea de trei ori a plugului, afumarea lui cu tămîie şi stropirea cu agheasmă se face cu scop ca atît plugarilor cît şi vitelor să le meargă bine în tot decursul aratului şi să iasă cu arătura în capăt tot aşa de voioşi şi sănătoşi cum au întrat[11], apoi să-i ferească Dumnezeu de rele[12], să nu le iasă înainte vreun moroi sau strigoi[13] ori vreo altă pocitură şi să-i pocească[14], să rodească bine pînea ce vor semăna-o[15], mai pe scurt să nu fie lipsă de nimic.[16]

O seamă de femei, nemijlocit după ce s-a pornit plugul şi dă să iasă din ogradă afară, iau un ou de găină şi-l aruncă pe sub mîna stîngă peste boi sau dinaintea acestora, în credinţă că, dacă, căzînd oul jos, nu se sfarmă, atunci nici plugul nu se sfarmă în tot timpul aratului, iar dacă se sfarmă, atunci trebuie numaidecît să se sfarme ceva şi la plug[17] sau să se spargă sîmbra celor ce s-au întovărăşit la plug.[18] Unii plugari, cum s-au sfîrşit ceremoniile descrise pînă aici şi cum au ieşit cu plugul din ogradă, se duc cu dînsul de-a dreptul în ţarină, alţii însă încunjură mai întîi de trei ori gospodăria sau, dacă nu-i cu putinţă toată gospodăria, fiind prea multe garduri în cale, cel puţin casa şi abia după aceasta se duc în ţarină[19] şi iarăşi alţii se duc mai întîi în grădină şi aici, bătînd stăpînul de casă trei mătanii şi zicînd „Doamne ajută!" şi „dă, Doamne, roadă!", trag o brazdă sau brăzdează, după cum se mai zice, şi apoi desjugă boii şi le dau de mîncare, şi pe lîngă boi, mănîncă şi ei crezînd şi zicînd că, dacă nu mănîncă, nici cîmpul nu rodeşte, iar dacă mănîncă, cîmpul duce lumea.[20]

Şi abia după ce au făcut şi aceasta se pornesc în ţarină la arat, unde din nou îşi fac cruce, zic: „Doamne ajută!" şi se apucă apoi de arat.

Mai tot acele datine şi credinţe, cari sînt uzitate în Bucovina la pornirea plugului, sînt uzitate şi la românii din Moldova şi Transilvania.

Aşa românii din unele părţi ale Moldovei, cînd voiesc a începe plugăria, pun în un vas apă şi în altul cărbuni cu tămîie; apoi înjugînd boii la plug tămîiază împrejur şi stropesc cu apă plugul şi pe boi, zicînd: „Noroc să dea Dumnezeu, ploaie şi roadă."[21]

În alte părţi, tot din Moldova, cînd scot plugul la arat, îl tămîiază cu fum de tămîie şi de petică, anume ca să nu vie la holde şerpi, lăcuste etc. Iar după ce au tămîiat plugul, dau cîte un colac plugarilor, anume ca să rodească ţarina.[22]

În unele părţi din Transilvania este datină ca la prima ieşire cu plugul să se puie în curte pe un scaun o pîne, un vas cu apă şi un alt vas cu jar şi tămîie. În timpul acesta plugarii prind vitele şi stau gata de plecare; iar femeile îi ocolesc (încunjură) de trei ori, afumîndu-i continuu, dimpreună cu vitele înjugate.

Toate acestea se fac cu scop ca să se ocolească şi să se alunge tempestăţile[23], precum şi pentru ca atît plugul cu boii cît şi plugarii să nu fie atacaţi de Frumuşele.[24]

În alte părţi, asemenea din Transilvania, în ziua cînd ies cu plugul din curte întîia dată primăvara, îl afumă cu tămîie sfinţită; boii îi stropesc de trei ori la picioare şi coarne cu aiasmă, şi în unele părţi, dimineaţa, pun în un blid un ou zdrobit, pe care îl dau vitelor de plug.

Care ţăran poate să iasă mai de timpuriu sau mai înainte cu plugul primăvara, acela crede că se va face om mai avut, iar agrii vor fi feriţi de grindină şi holdele de pasări.[25]

Tot pentru ca pasările să nu atace şi să nu strice holdele, se zice că semănătorului, cînd seamănă întîia oară, nu-i este iertat să vorbească cu nimeni.[26]

Mai departe se crede şi se zice că glia dintîi brăzdată de plugul cel dintîi ieşit primăvara, o iau babele pentru farmece.

Cînd adecă vrea ca cutare fată să fie la horă tot înainte şi în mare vază, îi dau un grunzişor din glia cea dintîi tăiată cu fierul plugului.[27]

După ce au ieşit cu plugul din curte şi după ce au ajuns acuma în cîmp, fiecare îşi face cîte trei cruci, zicînd: „Doamne ajută! Dă Doamne roadă multă şi sănătate!" Şi apoi tot fluierînd şi cîntînd fel de fel de cîntece, unele vesele, altele de jale, după cum e şi dispus, îşi începe şi continuă el arătura sa de primăvară în mijlocul naturei întinerite şi în concertul pasărilor, cari îl întîmpină asemenea cîntînd:

Cici vară, cici vară!
Pluguri multe pe hotară;
Pe hotară plugurele
Şi pe prispe căerele...
Cici, cici vară!...

Iar după ce a trecut primăvara şi vara şi după ce şi-a sfîrşit şi semănătura de toamnă, îşi aşază plugul iarăşi la odihnă, ca să doarmă pînă în primăvara următoare, precum doarme şi cîmpul său sub haina cea albă ce i-o întinde apriga iarnă.[28]

NOTE

1. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
2. Vezi despre aceasta şi V. Bumbac, *Serbarea Anului Nou la români*, publ. în *Albina*, an. IV, Viena, 1869, nr. 1.
3. Dat. rom. din Bălăceana, com. de C. Ureche; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de D. Popescul: „Cînd voieşte gospodarul să pornească plugul, înjugă mai întîi boii la el şi pune traista cu merinde, mai ales cu pîne sau cu malai, în cuiul care prinde jugul de tînjală; după aceea ia tămîie şi agheasmă şi, tămîind şi stropind boii, îi încunjură de trei ori."
4. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc şi com. de Vesp. Corvin: „Cînd scot plugul întîia oară primăvara la arat îl pun în mijlocul ogrăzii, dimpreună cu boii şi cu plugarii. Cum stau în mijlocul ogrăzii, vine gospodina de casă cu tămîie aprinsă şi-i încunjură de trei ori. Apoi se pornesc cu Doamne ajută la arat."; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „La scoaterea plugului, femeia de casă încunjură plugul cu pîne şi cu sare."; tot de acolo, com. de I. Covaşă: „Cînd se scoate plugul şi se înjugă

la el boii, iese stăpîna de casă dinaintea ușii cu agheasmă, tămîie, pîne și sare, și așa încunjură plugul de trei ori, anume ca plugul să umble ușor și să petreacă primăvara frumos."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În ziua în care oamenii pentru întîiași dată ies de acasă și se duc cu plugul în țarină la arat, îi încunjură femeile atît pe dînșii cît și plugul și carul cu boi, cu tămîie aprinsă."; a celor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac: „La scosul plugului, primăvara, hrănim boii bine cumsecade, apoi strîngem toate la un loc cîte se țin de plug, înjugăm boii la tînjeli, punem mîncare atît pentru noi cît și pentru boi; după aceasta, fiind toate gata de porneală, iese mai ales femeia cu o strachină cu agheasmă și cu un mănunchi cu busuioc, apoi un hîrb cu foc și tămîie și, încunjurînd plugul cu boii și pe cei ce au de mers cu plugul, adecă pe plugari, îi afumă pe toți și-i stropește cu agheasmă. Unele femei mai bătrîne rostesc și unele cuvinte, cari nu mi-s cunoscute. Atîta știu că cu toții își fac cruce și cu mare înduioșare cer ajutor de la Dumnezeu Sfîntul zicînd: Doamne ajută! Într-un ceas bun și cu noroc la toată lumea și nouă!"

5. Dat. rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan: „Cînd se pornește plugul, se ia o cofă cu apă, agheasmă și tămîie și se încunjură plugul împreună cu boii, apoi se aruncă pe boi și pe plug, zicînd: cît de curată etc."; Dim. Dan, *Credințe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 19, p. 1: „Cînd se pornește primăvara plugul la arat, se încunjură el de trei ori, mai nainte de a ieși pe poartă, cu tămîie, busuioc și apă sfințită, cu care se stropește el și vitele, ca să nu se prindă diochiul de vite."
6. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
7. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „După ce se înjugă vitele la plug și plugarii sînt adunați laolaltă, ia unul un vas cu agheasmă, o pîne (malai) și un hîrb cu tămîie aprinsă, încunjură de trei ori cu dînsele pe boi și plugari, afumîndu-i și stropindu-i cu agheasmă. Iar după ce-i încunjură ia pînea și o dă plugarilor și vitelor să o mănînce, și apoi se pornesc."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Cu apa se udă picioarele boilor, iar pînea se mănîncă chiar atunci."
8. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga: „Cînd scot oamenii întîi plugul la arat, aprind tămîie într-un hîrb și încunjură plugul cu boii de trei ori. După aceea, pune hîrbul cu tămîie și toporul ce-l întrebuințează la plug înaintea boilor, și zice: Doamne ajută! Și trece plugul cu boii ori cu caii peste hîrb și peste topor și se duce unde are de arat." În unele comune, precum bunăoară în Horodnicul de Jos, hîrbul cu cărbunii se sparge de coarnele boilor.
9. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Grigore Scripcariu: „Cînd ies românii întîiași dată cu plugul la cîmp, înhamă caii sau înjugă boii la jug, apoi iau agheasmă și busuioc și, încunjurînd de trei ori plugul în direcțiunea cursului soarelui, stropesc plugul și vitele înhămate sau înjugate la el cu agheasmă, afumă cu tămîie, apoi fac cu codăriștea biciului cruce înaintea vitelor, și apoi se pornesc la arat."
10. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga.
11. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de I. Buliga; a celor din Cireș-Opaiț, com. de D. Popescul: „Acestea se fac pentru ca să fie boii sănătoși pînă ce se va sfîrși aratul."
12. Dat. și cred. rom. din Udești, com. de Darie Cosmiuc: „Cînd se scoate plugul pentru prima oară ca să meargă la arat, se încunjură atît plugul cît și vitele înjugate la dînsul de trei ori cu tămîie, anume ca să le meargă bine și să le ferească Dumnezeu de rele."
13. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan.
14. Dat. și cred. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „Cînd se scoate plugul afară, atunci se stropește acesta cu agheasmă și se încunjură cu tămîie. Aceasta se face de aceea, pentru că, dacă merge cineva la arat, să nu-l pocească vreo pocitură care i-ar ieși înainte."
15. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Toate aceste le fac ei ca să poată ara cu bine și să rodească pînea."
16. Dat. și cred. din Liuzi, com. de Em. Tăutul: „Cînd scot oamenii întîia oară plugul, scot și o cofă cu apă, o pîne și sare și pe toate acestea le pun înaintea boilor. După aceea,

aprind tămîie și încunjură de trei ori plugul cu dînsa, rugîndu-se lui Dumnezeu ca anul să fie roditor și să nu fie lipsă de nimic."
17. Dat. rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan: „Apoi se aruncă pe sub mîna stîngă un ou peste boi, și dacă se sfarmă oul se sfarmă și plugul, iar dacă nu se sfarmă oul, nici plugul nu se sfarmă."; tot de acolo, com. de Dim. Popescul: „Mai întîi de toate repareazá oamenii plugul și toate cele ce se țin de dînsul. După ce pregătesc toate, se înjugă boii sau se înhamă caii și stau așa gata. După ce-s gata numai să pornească, se ia o pîne, pe pîne se pune sare, și pe cărbuni aprinși se pune tămîie și apoi se încunjură cu toate acestea, începînd dinaintea boilor, de trei ori. Încunjurîndu-se de trei ori, se vine iarăși dinaintea boilor, unde se pun toate acestea jos. Se ia apoi un ou de găină și, pornindu-se boii și trecînd peste lucrurile de mai înainte, se azvîrle oul înaintea boilor. Acuma cred oamenii că, dacă nu se sfarmă oul, nu se sfarmă nimic la plug în timpul lucrului, iar dacă se sfarmă, trebuie să se sferme ceva și la plug."; a celor din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „Mai întîi plugul trebuie să se pornească lunea. După ce se înjugă patru boi la plug, se încunjură plugul și boii cu mai multe bucate puse într-o traistă, și ținînd într-o mînă o cofă cu apă sfințită sau agheasmă, iar în cealaltă un hîrb cu foc și tămîie. Traista, în care se află trei pîni de grîu, de secară sau și de păpușoi, o pune orișicare om e de față pe umăr, iar într-o mînă ține cofa și în alta hîrbul cu foc și tămîie, și așa încunjură plugul. După ce a încunjurat plugul de trei ori, pune toate aceste la o parte și aruncă apoi, deodată, peste plug și peste boi, un ou, și dacă oul se sfarmă, atunci zic ei că și plugul se va sfărma de mai multe ori peste an; iar dacă nu, atunci zic ei că va merge lucrul în spor."
18. Dat. și cred. rom. din Straja, com. de I. Dan: „Cînd se scoate plugul, se aruncă un ou în sus și se crede că, dacă se va sparge oul căzînd pe pămînt, atunci se va sparge și sîmbra sau tovărășia celor cari s-au întovărășit la plug."
19. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Cînd se scoate plugul, se ia un hîrb de un an cu tămîie, o cofă cu apă și o pîne de grîu sau un malai și umblă cu acestea de trei ori primprejurul plugului, tămîindu-l atît pe dînsul cît și boii. Și plugul cu boii trebuie să încunjure de trei ori toată gospodăria sau, dacă nu-i cu putință toată gospodăria, fiind poate multe pomete în cale, cel puțin casa. După ce s-au făcut acestea, strică hîrbul cu tămîie de coarnele boilor, cu apa se udă picioarele acestora, iar pînea se mănîncă chiar atunci de plugari."
20. Dat. rom. din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Cînd se scoate plugul întîia oară, primăvara, se afumă vitele cu tămîie și se stropesc cu agheasmă. Toate acestea le face femeia. Bărbatul însă, scoțînd după aceasta plugul în grădină și bătînd în mijlocul acesteia trei mătane, începe mai întîi aici a brăzda și apoi se duce în țarină."; tot de acolo, com. de C. Ureche: „La scoaterea plugurilor, se afumă plugul și vitele cu tămîie aprinsă. După aceea, pun traista cu mîncare în jug iar plugarul îngenunchează acolo jos, zice *Tatăl nostru*, precum și alte cuvinte evlavioase ca „Doamne ajută" și „Dă Doamne roade!"
21 B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274, com. Șipotele, jud. Iași.
22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Basaraba, jud. Suceava.
23. V. Rebrean, *Datine poporale*, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 288.
24. *Credințe deșerte*, auzite la pop. rom. din Boiereni, publ.în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102: „Cînd ies plugarii întîia oară la cîmp cu plugurile, trebuie afumate toate uneltele împreună cu vitele, căci la caz contrar le vor ataca cele Frumușele (Vînturi rele)."
25. *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Brașov, 1888, nr. 142.
26. Din mss.d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua cînd semănătorul voiește să semene, nu-i iertat să vorbească cu nime, ca să nu-i strice păsările holda."
27. *Gazeta Transilvaniei*, cit.
28. Vezi și *Gazeta Transilvaniei*, cit.

ALEXIILE

I. ALEXIE, OMUL LUI DUMNEZEU

Sub cuv. Alexii artcl. Alexiile, se înţelege, atît în Bucovina cît şi în celelalte ţări locuite de români, ziua Sf. Alexie, care cade totdeauna, adecă în fiecare an, la 17 martie.

Iar despre Sf. Alexie, numit altmintrelea şi Alexii, Alexă, Alexă cel cald[1], Omul lui Dumnezeu[2] şi Omul lui Dumnezeu cel cald[3], există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„A fost odată un împărat şi împăratul acela avea un fecior, anume Alexie, care era foarte blăjin şi ascultător şi care asculta nu numai de părinţii săi, ci chiar şi de cei din urmă argaţi de la curtea împărătească, cari îl învăţau şi-i spuneau ceva de bine.

Dar Alexie nu numai că era blăjin şi ascultător, ci el avea totodată şi o inimă foarte bună. Nu era nici un singur bolnav, sărman, nevoieş, sau alt om nenorocit şi năcăjit, care să fi venit la dînsul şi să nu-l fi miluit sau să nu-i fi dat un sfat bun.

În scurt zis, el făcea tot numai bine, rău însă nu făcea niciodată. De aceea atît părinţii săi cît şi toţi cei ce-l cunoşteau mai de aproape îl aveau foarte drag.

Ajungînd Alexie în vîrsta aceea cînd fiecare se cugetă la însurat, părinţii săi îl îndemnară ca să se însoare. Însă el nu spuse nimic: nici că se va însura, nici că nu se va însura, ci tăcu mulcom, lăsîndu-l pe tatăl său să facă cu dînsul ce va voi.

Tatăl său, văzînd că nu zice nici da nici ba şi cugetînd că poate îi e ruşine să vorbească de însurătoare, îi căută o mireasă şi-l însură şi, fiindcă nu avea alt fiu, ci numai pe dînsul, îi spuse totodată că nu mult după aceasta îi va da şi tronul împărătesc.

Ce face însă Alexie?... Cum s-a cununat şi-a ieşit din biserică, zise către mireasă: – Pace ţie, şi pace mie! Şi apoi, cum ajunse acasă, se dezbrăcă din hainele cele frumoase, în cari era îmbrăcat, şi îmbrăcîndu-se în alte haine proaste, părăsi pe neştiute şi pe nesimţite casa şi mireasa şi se cam mai duse în lume.

Şi cum s-a pornit el de acasă, s-a tot dus încotro îl duseră ochii şi picioarele, şi nu s-a mai oprit nicăiri, pînă ce nu dete de o mănăstire de călugări. Iar după ce a ajuns la mănăstirea aceea, îşi schimbă numele, ca să nu ştie nimeni cine-i şi de unde-i, şi apoi, rugîndu-se să fie primit în cinul călugăresc, se făcu şi el călugăr.

După ce s-a făcut călugăr, asculta şi aice ca şi acasă la părinţii săi, pînă chiar şi de cei mai mici călugări şi argaţi mănăstireşti, şi făcea toate slujbele călugăreşti cu cea mai mare supunere şi acurateţă.

Şi fiindcă el era un om foarte evlavios, cu frica lui Dumnezeu şi îndurat, şi pentru că se purta foarte bine, de aceea călugării voiră să-l facă mai mare, însă el nu voi nicidecum, ci le spuse că el e foarte mulţămit şi cu atîta cu cît este.

Murind la vreo cîţiva ani după aceasta egumenul mănăstirii, călugării, după ce-l înmormîntară, se adunară cu toţii la un loc ca să aleagă pe un alt călugăr de egumen. Însă, ţinînd ei sfat, văzură că nu pot alege pe nimeni altul, fără numai pe Alexie, fiindcă toţi, pînă într-unul, aveau cîte un cusur, adecă că unul a făcut una, altul alta, pe cînd lui Alexie nimeni nu-i putu nimic afla, fiind cel mai drept şi cu purtarea cea mai bună. De aceea hotărîră ei să-l aleagă numai pe dînsul.

Alexie însă le spuse că numai degeaba stăruiesc să-l aleagă, căci el nu doreşte, nici nu voieşte să fie ales, ci să aleagă mai bine pe un alt călugăr mai vrednic decît dînsul. Dar călugării nu voiră să-l asculte, ci-l aleseră pe dînsul.

Alexie, văzînd că călugării nu şuguiesc, că l-au ales de egumen împrotiva voinţei sale, şi fiindu-i teamă că nu va putea corespunde acestei chemări înalte, după cum i-ar fi dorinţa şi voinţa, se duse în chilia sa, se dezbrăcă din hainele cele călugăreşti şi, îmbrăcîndu-se în haine de cerşetor, părăsi pe ascuns mănăstirea şi se întoarse iarăşi la tatăl său.

Ajungînd acasă la părinţii săi şi fiind acuma bătrîn şi foarte schimbat la faţă, nimeni nu l-a cunoscut. Dar şi el nu s-a dat de cunoscut, ci schimbîndu-şi şi de astă dată numele, se rugă tatălui său să-i dea o colibuţă ca să locuiască într-însa, căci fiind slab şi nevoieş, n-are unde să-şi plece capul şi să locuiască.

Împăratul văzîndu-l cît e de sărman şi de slab, i se făcu milă de dînsul şi fiindcă şi el era un om bun la inimă, îi dete spre locuinţă o odăiţă mică, care se afla lîngă un grajd.

După ce s-a aşezat Alexie în odăiţa, sau căsuţa aceea, a început a lucra prin curte, şi ceea ce-i da de mîncare cu aceea trăia, şi se mulţămea totdeauna cu ceea ce avea. Iar de îmbrăcat se îmbrăca cu straiele ce rămîneau şi le căpăta de pe la argaţi.

La vreo cîţiva ani însă, iată că într-o bună dimineaţă văd argaţii şi ceilalţi curteni că servitorul adăpostit la curtea împărătească nu iese, ca de altădată, din casă. În acelaşi timp însă aud clopotele sunînd, ca şi cînd ar fi murit cine ştie ce om însemnat. Şi văzînd curtenii şi cetăţenii întîmplarea aceasta, alergară degrabă la biserică să vadă cine şi pentru cine trage clopotele. Însă cînd ajunseră şi se urcară la clopote, ce să le vadă ochii? ...Văd că clopotele se mişcă şi se trag singure. După aceasta, scoborîndu-se din clopotniţă, se porniră şi căutară prin toate părţile să vadă cine a murit şi de ce se trag toate clopotele singure şi cu un răsunet atît de jalnic şi de pătrunzător. Mai întîi căutară pe la preoţi, cugetînd că a murit vreun preot, apoi pe la mănăstiri, şi-n urmă pe la domni, precum şi prin alte locuri mai însemnate, însă nici într-un loc nu aflară nimic.

În urmă, aducîndu-şi aminte că săracul din curtea împărătească n- a ieşit în ziua aceea la lucru afară, ca mai înainte, se întoarseră cu toţii îndărăt de pe unde erau duşi şi se îndreptară spre odăiţa săracului, ca să caute şi acolo

să vadă nu cumva a murit acesta. Şi cum se apropiară de odăiţa în care locuia Alexie, văd că e luminată; iar după ce deschiseră uşa şi intrară cîţiva dintre dînşii înăuntru, văd pe Alexie întins cît era de lung la pămînt, cu faţa în sus, cu mînile pe pept, ţinînd în mîna dreaptă o scrisoare, iar împrejurul său arzînd o mulţime de lumini, cari atîrnau în aer... un semn că era mort.

Văzînd ei aceasta, îşi făcu fiecare semnul crucii, zise:

– «Dumnezeu să-l ierte» , şi apoi se apropiară cu sfială de dînsul şi cercară să-i ia scrisoarea din mînă ca să vadă ce e scris într-însa. Dar în zădar le fu osteneala, căci n-o putură scoate.

Atunci cei ce-l aflară mai întîi pe Alexie mort se duseră la împăratul şi-i deteră şi lui de ştire atît despre moartea acestuia cît şi despre scrisoarea din mîna lui.

În răstimpul acesta însă clopotele se trăgeau mereu singure pe sine şi nimeni nu le putea opri.

Ascultînd împăratul toate cele ce i s-au spus că s-au întîmplat, s-a dus şi el la căsuţa lui Alexie ca să se încredinţeze singur la starea locului despre cele ce i s-au spus.

Ajungînd şi intrînd în căsuţa unde se afla Alexie mort, îşi făcu şi el cruce şi zise: «Dumnezeu să-l ierte», şi apoi porunci unui argat să-i scoată scrisoarea din mînă şi să i-o dea, ca să vadă ce-i scris într-însa.

Argatul întinse mîna şi prinzînd-o, începu a o trage cu toată puterea. Dar în zădar, căci oricît s-a muncit, n-a putut-o scoate.

Atunci a cercat împăratul singur şi cercînd i-o scoase cu cea mai mare uşurinţă. Iar după ce a scos-o şi a desfăcut-o, ceti cu de-amăruntul de la început pînă la sfîrşit.

Şi era scris în scrisoarea aceea, pe care o scrisă Alexie, nemijlocit, înaintea morţii sale, toată viaţa lui: cum a părăsit el mireasa şi a fugit de-acasă, cum a mers la mănăstire şi ce s-a întîmplat acolo cu dînsul, cum a fost ales de egumen, cum a fugit după aceea de la mănăstire şi cum a petrecut apoi la tatăl său pînă la moarte, fără a se da de cunoscut. Iar dedesubt sta iscălit: «Eu sînt fiul tău cel de mulţi ani pierdut...Alexie.»

Sfîrşind împăratul de cetit scrisoarea, a început a plînge şi a se tîngui de ce nu l-a cunoscut şi n-a ştiut-o el aceasta mai de mult; de ce i-a dat spre locuinţă o căsuţă aşa de mică şi de îngustă; de ce nu i-a dat una mai mare, mai frumoasă şi mai luminoasă!

Iar după ce s-a săturat de plîns, l-a scos din odăiţa în care a murit, l-a dus şi l-a aşezat în odaia sa şi de aice apoi l-au scos, l-au înmormîntat cu pompă împărătească, după cum i s-a căzut, ca unui fiu de împărat.

Şi fiindcă la moartea lui Alexie clopotele au început singure a se trage şi lumini nepuse şi neaprinse de nimeni a arde împrejurul lui, de aceea, atît curtenii cît şi cetăţenii, precum şi ceilalţi oameni de prin împrejurime, îndată au cunoscut că Alexie n-a fost un om de rînd, ca toţi muritorii, ci a fost un om foarte bun la Dumnezeu, un om sfînt şi de aceea l-au şi numit ei Omul lui Dumnezeu.

Şi de atunci au început oamenii de prin împrejurime a serba în tot anul ziua în care a murit Alexie şi tot de aceea serbăm şi noi numele şi ziua lui, adecă Alexiile."[4]

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că era odată un om foarte bogat, şi omul acela avea numai un singur fecior, care se chema Alexă.

Sosindu-i feciorului acestuia timpul de însurat, se hotărî să-şi ia de soţie pe fiica unui vecin. Însă tatăl său n-a voit să-l lase, ci-l cunună cu de-a sila cu o altă fată, care era mai avută însă totodată şi mai urîtă decît cea a vecinului său.

Alexă, neplăcîndu-i fata ce i-a ales-o tatăl său de soţie, cum s- a întors de la cununie şi s-au aşezat nuntaşii la masă, ieşi din casă afară şi, lăsînd mireasă şi părinţi în ştirea Domnului, se duse în lume.

Părinţii săi, văzînd de la un timp că Alexă nu se mai întoarce ca să se aşeze şi el, cum e datina mirilor, după masă, începură a-l căuta încolo şi încoace, şi-l căutară azi, şi-l căutară mîne, şi-l căutară cît îl căutară, iar de la o vreme, văzînd că nu-l mai pot afla, socotiră că acuma e mort, şi de aceea nu-l căutară mai mult.

Însă Alexă nu era mort, ci el, cum a părăsit casa părintească şi s-a dus în lume, petrecu un timp mai îndelungat prin păduri şi peşteri, iar mai pe urmă, ajungînd într-un pustiu şi aflînd acolo o vizunie, petrecu mai departe în vizunia aceea, nutrindu-se cu fel de fel de rădăcini şi poame sălbatice.

Petrecînd el în pustiul şi vizunia aceea mai mulţi ani de-a rîndul singur ca cucul, fără ca să vadă ţipenie de om, îmbătrîni de grijă şi de nevoie aşa de tare, că nici chiar el singur nu se mai cunoştea. De aceea într-o zi, temîndu-se ca nu cumva să moară negrijit în vizunia aceea, se hotărî s-o părăsească şi să se întoarcă acasă la părinţii săi.

Şi cum s-a hotărît, aşa a şi făcut; părăsi vizunia şi se porni spre casă.

Însă, cînd a sosit acasă atîta era de schimbat şi de îmbătrînit, că părinţii săi nu-l cunoscură, ci-l ţinură de un om străin.

Dar şi el nu spuse părinţilor săi, cari asemenea erau acuma foarte bătrîni, că el este fiul lor, ci se rugă numai să-l primească, ca să şadă în una din cele mai dosnice şi rele case ce le au şi să-l miluiască cu ce-i va trage inima.

Tatăl său, făcîndu-i-se milă de dînsul, îl primi într-un bordei, care se afla din întîmplare în apropierea casei sale.

Şi după ce l-a primit în bordeiul acela, îi dete o slugă ca să-l îngrijească, zicînd că şi el a avut un fecior şi, ducîndu-se în lume, nu ştie ce se va fi întîmplat cu dînsul, iar nurorii sale, care nu se-ntoarse acasă la părinţii săi, ci rămase la el, îi zise ca să-i ducă în fiecare zi de mîncare.

Nora bătrînului sau soţia lui Alexă neştiind că acesta este bărbatul ei, nu-i ducea în fiecare zi de mîncare, ci numai din cînd în cînd, iar de cîte ori îi ducea, mai totdeauna îşi bătea joc de dînsul.

Alexă însă nu zicea nimic ci, dimpotrivă, mulţumit fiind cu ceea ce căpăta şi cînd căpăta, petrecea tot timpul numai în rugăciuni.

Şi cum petrecea el acolo, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor sale şi ale acelora cari l-au strîmbătăţit sau i-au greşit cu ceva, iată că într-una din zile se aud deodată clopotele la biserică sunînd, dar nu se ştia cine şi pentru cine le trage.

Mergînd preotul şi tatăl lui Alexă ca să vadă cine trage clopotele, văd, spre cea mai mare uimire şi mirare a lor, că clopotele se trag singure. Iar după aceea, intrînd în biserică, deşi nu era nime înăuntru, aud un glas zicînd:

– Aduceți pe Alexă, omul lui Dumnezeu, din casa tatălui său, unde se află acuma, aice în biserică, căci sufletul lui este chemat ca să moștenească împărăția cerului!

Auzind ei aceasta, și mai ales tatăl lui Alexă, care era totodată și vornic, s-au înspăimîntat așa de tare că rămaseră ca înlemniți locului. Iar mai pe urmă, după ce-și mai veniră în fire, părăsiră biserica și se întoarseră acasă. Și după ce s-au întors acasă, aflară că omul cel bătrîn, care a fost adăpostit, e mort.

Și acuma, aflîndu-l pe Alexă mort, înțeleseră că pentru dînsul se trag clopotele. De aceea, făcîndu-i toate cele trebuincioase, ca la un mort, adecă scăldîndu-l și îmbrăcîndu-l, îl duseră la biserică și-l lăsară acolo pînă a treia zi. A treia zi, mergînd la biserică ca să-l ia de acolo și să-l îngroape, nu-l aflară.

Dimprotivă, întorcîndu-se tatăl său acasă, a aflat pe masă o scrisoare (carte), în care era scris că el e fiul său Alexă, care a fugit de acasă, și în care scrisoare era scrisă toată viața lui.

Iar în bordeiul unde a locuit și murit Alexă a aflat altă carte, în care era scris că preotul totdeauna să întrebe pe cei tineri ce vor să se cunune: de le este cu voie să se cunune ori nu, și de le va fi cu voie, să-i cunune, de nu, nu, și să nu facă niciodată cum a făcut preotul care l-a cununat pe dînsul cu cine nu i-a fost voia.

Și de atunci este la cununie întreita întrebare, ca să nu i se întîmple cuiva cum i s-a întîmplat și lui Alexă, Omul lui Dumnezeu."[5]

A doua variantă a legendei de mai sus e aceasta:

„Zice că Alexie n-a fost om de rînd, ci el a fost fiu de împărat.

Crescînd el mare și sosindu-i timpul însuratului, tatăl său îi zise să se însoare. Însă el n-a voit să se însoare. Atunci tatăl său l-a însurat cu de-a sila.

Alexie, fiind un om mai mult bisericesc decît lumesc, cum s-a întors de la cununie, îndată a și părăsit casa și mireasa și s-a dus în lume, fără ca să știe cineva încotro a apucat și unde a plecat.

Și mergînd el așa pe drum, cîtă vreme va fi mers, iată că într-o zi dă peste un cioban, care păștea o turmă de oi.

Dînd el peste ciobanul acela, s-a oprit locului, s-a luat cu dînsul de vorbă, și apoi l-a rugat să schimbe hainele lui cele negre și murdare cu hainele sale cele de aur, cu cari era îmbrăcat.

Ciobanul dintru început n-a voit, ci cugetînd că Alexie vrea să-și bată joc de dînsul, i-a spus să se ducă în treabă-și, că el n-are haine de schimbat. Mai pe urmă însă văzînd că Alexie nu șuguiește, îi dete straiele sale și luă pe ale lui Alexie.

Alexie, după ce a schimbat straiele, s-a pornit mai departe și s- a dus pînă ce ajuns la o mănăstire. Ajungînd el la mănăstirea aceea, s-a rugat ca să fie primit ca călugăr.

Arhimandritul mănăstirii îi zise că-l primește, însă mai întîi ca cioban la oi, și apoi, dacă se va purta bine îl va primi și ca călugăr adevărat.

Alexie se mulțămi deocamdată și cu atîta. Luă oile mănăstirești și chiar în aceeași zi se duse cu dînsele la păscut.

Într-o zi, mergînd ca totdeauna cu oile la păscut și fiind cam flămînd, se puse jos ca să mănînce.

Iată însă că, pe cînd sta el acolo jos și mînca, vine la dînsul un berbece și stă astfel, ca și cînd ar voi să-i dea și lui de mîncare.

Alexie îi dădu o bucățică de pîne și apoi îl alungă.

Dar berbecele, după ce a mîncat bucățica cea de pîne, se întoarce iarăși la dînsul. Și tot așa făcu el mai de multe ori.

Alexie îi tot da cîte o bucățică de pîne și apoi iarăși îl alunga, pînă în cele din urmă zărește că berbecele are în lîna sa un fluier.

Văzînd Alexie fluierul acela, se sculă de jos și, luîndu-l, începu a cînta într-însul, cum cîntă mai toți ciobanii cînd merg cu oile la păscut.

Însă ce să vadă?... Cum a prins a cînta, îndată au început și oile a juca. Ba, nu numai atîta, ci pînă chiar și florile, și buruienele, și pomii, și pietrele începură a sări în sus și a juca.

La mănăstirea aceea, unde era Alexie cioban, se afla între ceilalți călugări și unul foarte bătrîn, care nu știa ce să mai facă și cum să se mai chinuiască, ca să fie mai bun și mai plăcut înaintea lui Dumnezeu, și de aceea într-una din zile se băgă sub pămînt, ca să se mai chinuiască și acolo.

Dar iată că într-o zi, trecînd Alexie cu turma sa pe acolo și începînd iarăși a cînta din fluier, începu deodată și călugărul cel bătrîn de sub pămînt a sări în sus și a juca mai dehai decît un fecior holtei, și atîta ce a jucat și s-a zbuciumat pînă ce a slăbit cu totul, și dacă n-ar fi încetat Alexie de cîntat, chiar și sufletul și l-ar fi dat de atîta joc și de slab și obosit ce era.

Încetînd Alexie de cîntat, ieși și călugărul afară de sub pămînt și întrebă: cine a cîntat așa, că el, în loc să se pocăiască, a început a juca și că ce fel de pocăință ar fi aceea, dacă el ar fi nevoit și mai departe să joace astfel!

Alexie, văzînd că fluierul său trebuie să fie fermecat, că joacă pînă chiar și pomii și pietrele, cînd începe a cînta într-însul, se întoarse cu turma acasă, se duse apoi la arhimandritul și spuindu-i toată pătărania cu fluierul și cu călugărul cel bătrîn, îl rugă să nu-l mai trimită cu oile la păscut, ci să trimită pe altul, iar pe dînsul să-l facă călugăr ca toți călugării. Arhimandritul nu se puse de pricină, ci împlinindu-i dorința, îl făcu călugăr.

Alexie, după ce s-a călugărit, trăia numai pe lîngă mănăstire, în rugăciuni și ajutorînd pe cei sărmani și nevoieși. Iar de mîncat, mînca numai o singură dată în trei zile.

Pentru această faptă, ceilalți călugări, cărora le plăcea a trăi mai bine și mai lumește și cari mînca de mai multe ori pe zi, au început de la o vreme a-l urî, temîndu-se ca nu cumva, mai pe urmă, din pricina lui să capete și ei numai o dată în trei zile de mîncare. Ba, ei nu se mulțumiră numai cu atîta, ci începură care dincotro a-și bate și joc de dînsul, a-l batjocori și sudui în tot felul, zicîndu-i ca să se ducă de-acolo. Iar mai pe urmă, văzînd că Alexie nici nu se duce, nici nu le răspunde nimic, au început și mai tare a-l batjocori, și anume a arunca apă și lături și alte necurățenii pe dînsul.

Alexie, văzînd de la un timp că nu poate s-o scoată în capăt cu acești oameni fără de inimă, că pe zi ce merge sînt mai răi și mai nespălați la gură și decît cei mai prăpădiți oameni din lume, s-a dus, de năcaz și supărare, și s-a aruncat într-o fîntînă părăsită din apropierea mănăstirii.

Călugării, văzînd că Alexie a dispărut deodată și că nime nu știe încotro a apucat și ce-a făcut, au început a-l căuta în tot locul ca să-l găsească, dar degeaba, că nu-l găsiră. Mai pe urmă însă, aducîndu-și aminte de fîntîna, care

secase de mult, îl căutară și acolo și aflîndu-l, îl scoaseră afară și-l duseră iarăși în mănăstire, căci orișicum el era un om foarte sîrguincios și cu dreptate și nimărui nu făcea nici un rău, cît era negru sub unghie.

Însă, fiindcă Alexie era încins pe sub straiele ce le purta cu o ață de păr de cal, de care nu se descingea niciodată, trupul lui puțea foarte tare, așa de tare că călugării nu puteau să-l sufere în apropierea lor. De aceea s-au și dus ei într-o zi la arhimandritul și i s-au plîns zicînd că nu știu ce are Alexie, că pute de la dînsul așa de tare, că nu poți sta în apropierea lui.

Arhimandritul, auzind aceasta, a poruncit să-l dezbrace și să caute ce e cu el.

Călugării, dezbrăcîndu-l, au aflat că el este înfășorat cu ața cea de păr de cal așa de strîns, încît trupul lui era numai o rană, și de aceea puțea.

Văzînd acuma și arhimandritul că nu e chip să mai stea astfel împreună cu ceilalți călugări în mănăstire, i-a spus că, dacă voiește să rămîie și mai departe în mănăstire să se descingă de curmeiul cu care e încins și să caute doară se vindecă cît mai degrabă, ori de nu, să părăsească mănăstirea, căci în starea în care se află nu-l mai poate suferi.

Alexă, cum auzi cuvintele ce le spuse arhimandritul, nu spuse nimică, ci întorcîndu-se în chilia sa și îmbrăcîndu-se în niște haine de cerșetor, părăsi mănăstirea și se duse prin sate a cerși. Și astfel, tot cerșind din sat în sat și din casă în casă, a ajuns el iarăși îndărăt la părintele său.

Ajuns la casa părintească, se rugă părintelui său ca să-l primească la dînsul și să-i dea o odaie cît de mică de locuit.

Împăratul, necunoscîndu-l cine-i și de unde-i , îi dete o odăiță în apropierea unui grajd.

În odăița aceea petrecu el vreo cîteva săptămîni și, simțind că i-a sosit timpul să-și dea sufletul, a luat o hîrtie, a scris toate întîmplările din viața sa pe dînsa, a împăturit-o la un loc, a pus-o în mînă, și așa și-a dat apoi peste puțin sufletul, rămînînd cu mîna încleștată pe hîrtie.

Auzind împăratul despre moartea omului pe care l-a primit, a mers să-l vadă și el. Ajungînd și intrînd în odaia în care se afla Alexie și văzînd în mîna lui o hîrtie, cercă să i-o scoată din mînă ca să vadă ce-i scris într-însa, însă n-a putut nici într-un chip. Tot așa nu l-a putut urni din loc, de abia după ce au venit preoții cu procesia și au făcut rugăciuni, a putut împăratul scoate hîrtia din mîna lui și, cetind-o a cunoscut că acela nu e străin, după cum a cugetat el, ci fiul său Alexie.

Și după ce a aflat că acela e fiul său, și după ce l-au jelit, l- au înmormîntat cu cea mai mare pompă."[6]

A treia variantă:

„Era odată un boier bogat, care avea numai un singur băiat, și băiatul acela se chema Alexie și era foarte evlavios, și cuminte, și sîrguincios.

Crescînd Alexie acesta mare, tatăl său îi spuse să se însoare. Însă el nu voi să se însoare.

Tatăl său, văzînd că nu-l ascultă, îl făcu cu de-a sila să se însoare, și el bietul se însură.

Dar lui Alexie îi era greu de femeia ce i-o alese tatăl său, și de aceea, cum a înnoptat, lăsînd inelul de cununie și brîul său femeii sale și încingîndu-se

cu un brîu de păr de cal, își luă lumea în cap și se duse încotro îl duseră ochii și picioarele.

Și în care tîrg sau sat ajungea îndată se ducea la biserică și se ruga lui Dumnezeu, și-apoi se ducea mai departe și de aceea s-a numit el Alexie, Omul lui Dumnezeu.

Astfel a umblat el prin lume, rugîndu-se necontenit, pînă ce a îmbătrînit bine.

Iată însă că într-o zi, umblînd el așa încoace și-ncolo, se trezește că a ajuns iarăși acasă la părinții săi, însă nu tînăr și voinic și frumos, ca în ziua cînd a părăsit casa părintească, ci bătrîn și gîrbov și bolnav. Și fiindcă era bolnav și nu putea să meargă mai departe, de aceea se puse pe o movilă de gunoi de lîngă casa tătîne-său, ca să se mai odihnească.

Argații boierului îl văzură, dar nu-l cunoscură, și nici nu aveau de unde să-l cunoască, după ce partea cea mai mare dintre dînșii nici nu era pe lume cînd s-a dus el de acasă. De aceea merseră ei și-i spuseră boierului că un om bătrîn se află pe o movilă de gunoi din apropierea curții boierești, și atît ce-i de slab, că abia se răsuflă.

Auzind boierul aceasta, porunci argaților să-l ia de acolo, să-l aducă la dînsul, să-i dea o odaie undeva și să-l caute, ca să nu moară cu zile.

Argații făcură îndată totul, după cum li s-a spus, îl luară de pe movila cea de gunoi, îl duseră și-l puseră într-o odăiță care se afla într-un ungher de ogradă.

Bătrînul era acuma aproape să moară, de aceea ceru el la argați hîrtie, condei și cerneală, că are să scrie ceva.

Argații nu se puseră de pricină, ci-i deteră toate cele cerute.

Alexie, luînd hîrtia, își scrise toată viața sa pe dînsa și, cum a sfîrșit de scris, îndată a și murit.

Argații, văzînd că a murit, se duseră și deteră boierului din nou de știre, spuindu-i că omul cel bătrîn și slab ce l-a primit a murit, și că are o hîrtie în mînă.

Atît boierul cît și toți curtenii, cum auziră aceasta, alergară să scoată hîrtia din mîna răposatului, ca s-o ceteascä și să vadă ce stă scris într-însa.

Însă nici unul nu putu s-o scoată, deoarece bătrînul, după ce a scris hîrtia aceea, a pus-o în mînă și astfel a murit cu dînsa strînsă în mînă.

La urmă, după ce cercară boierul și toți curtenii, veni și femeia lui Alexie și cercă și ea s-o scoată, și cum puse mîna pe dînsa, îndată o scoase și, deschizînd-o, ceti următoarele cuvinte: «Eu mă numesc Alexie, omul lui Dumnezeu, și sînt fiul boierului acestuia.»

Și mai departe sta scris în cartea aceea toată viața sa de la început și pînă la sfîrșit, adecă de cum și-a lăsat femeia și pînă ce s-a întors iarăși acasă la părinții săi și a murit."[7]

A patra și totodată ultima variantă sună precum urmează:

„Zice că era odată un împărat și împăratul acela avea numai un unic fiu, care se numea Alexie.

Și fiindcă Alexie era unicul la părinți, de aceea tatăl său îl iubea foarte tare și aștepta cu cea mai mare nerăbdare ca să crească mare.

Iar după ce crescu Alexie acuma mare, zise tatăl său că el trebuie numaidecît să se însoare.

Alexie, fiind un fiu blînd și supus, ascultă de sfatul părintelui său și se însură.

Pe timpul acela însă era obicei că mirele și mireasa, după cununie, se închideau singuri într-o cămară deosebită.

Așa a făcut și Alexie cu mireasa sa, însă nu mult după ce s-au închis în cămară, zise Alexie către mireasă să-și scoată inelul de cununie de pe deget. Mireasa îl scoase. După aceasta scoase și el pe-al său și, legîndu-le pe amîndouă într-o batistă, dete batista miresei, zicîndu-i ca s-o păstreze dimpreună cu inelele pînă ce se va întoarce el. După aceea își luă rămas bun de la dînsa, ieși din cămară afară și se duse în lume.

Și după ce s-a dus în lume, petrecu mai lung timp pintre străini, îndurînd fel de fel de necazuri și neajunsuri și apoi se întoarse iarăși acasă.

Și venind spre casă se întîlni pe drum cu tatăl său și-i zise:

– Bună ziua, domnule!

– Mulțămesc dumitale, drumețule! răspunse împăratul, uitîndu- se lung la dînsul, fără să-l cunoască.

– Domnule! – zise mai departe Alexie – n-ai putea să mă primești la dumneata în gazdă, căci am auzit că și dumneata ai un fiu dus prin lume, și poate că și pe dînsul l-or fi primind alții!

Împăratul, auzind de fiul său, zise:

– Bucuros te primesc, vino cu mine!

Și rostind cuvintele acestea, se duse mai departe împreună și, ajungînd la curtea împărătească, îi dete împăratul spre locuință odaia în care locuise el mai nainte și care, de cînd părăsise el casa părintească, rămăsese goală. Și odaia aceea era despărțită numai prin un singur părete de odaia în care locuia maica și soția sa, cari nu părăsise pe socrii săi.

Alexie, intrînd și locuind în odaia aceea, auzea nu o dată pe maica sa și pe soția sa cum plîng și se tînguiesc după dînsul, dar nu zicea nimic, căci nu voia să li se dea de cunoscut.

După ce petrecu el cît timp va mai fi petrecut acolo, ceru într-o sărbătoare de la împăratul hîrtie, condei și cerneală, zicînd că are ceva numaidecît de scris, și după ce se duseră toți la biserică, se puse și scrise: «Eu sînt Alexie, fiul împăratului.»

După aceasta muri Alexie.

Sosind mai pe urmă împăratul de la biserică și intrînd la Alexie în casă, văzu că acesta e mort și că are o scrisoare în mînă. Și tot în acel timp se auziră clopotele trăgînd și un glas din clopotniță strigînd:

– Astăzi mare pagubă se află în casa împăratului, căci Omul lui Dumnezeu a ieșit tocmai acuma din trup!

Toți se mirară de aceasta și se duseră să vadă ce să fie în clopotniță, însă ei nu văzură nimic. Apoi se duseră la împăratul și aflară pe Alexie mort și, văzînd scrisoarea, voiră să i-o scoată din mînă, dar nu putură.

Mai pe urmă veniră și preoții și se rugară ca s-o sloboadă.

Atunci putură ei scoate scrisoarea și, cetind-o, văzură că este fiul împăratului. Și poporul încă a venit ca să vadă această întîmplare, și toți se mirau și-l compătimeau pe împăratul și pe împărăteasa și pe soția lui Alexie, cari plîngeau după dînsul. Și-apoi îl înmormîntară cu mare paradă.«[8]

Pe lîngă legenda reprodusă în șirele de mai sus, mai există despre Sf. Alexie încă și un fel de colindă, care se cîntă sau se cetește în ziua lui afară la soare și care sună precum urmează:

Un fecior de împărat,
Bun gînd Dumnezeu i-a dat,
O prea frumoasă pustie.
La pustie s-au plecat
Și de lume s-au lăsat,
O prea frumoasă pustie.[9]
În pustie locuia,
Iar diavolu-l ispitea,
Ca el pustia s-o lasă.
Dumnezeu gîndu-i direasă
Să nu își lase pustia,
Că rău îl va judeca.
Lui Dumnezeu mulțămia
Și din gur-așa grăia:
– O, Doamne-mpărate mare,
Dă-mi mie inimă tare,
La ceri cu ochi căutînd
Să-ți văd fața luminînd,
Către cer sus privighind
Să-ți văd fața strălucind.
O iubita mea pustie,
Primește-mă și pe mine
În tine!
Iar pustia lui grăia:
Tot cu falӑ și cu milă
Ca pe-un prunc l-a sa maică
Cînd la țîță îl apleacă,
Fi-vei sălbatică fiară
Lepădînd afară...
Cînd sînt în miez de noapte
Nu mă-nfricoșam cu moarte,
Nu mă-nfricoșam cu frică,
Ca să mă tem de nimică,
Nu mă-ngrozi cu atîta-ngrozire
Ca să mă ia prejudire,
Că de prunc mie doresc
Întru tine să locuiesc.
Te-am iubit ca pe-o-mpărăție
Ce e plină de-avuție;
Ramurele tare-ți pleacă,
Ca Domnului să se roage,
Și le pleacă cît de multe,
Ca Domnul ruga să-mi asculte.
Merge-voi prin dumbrăvi odrăslite,
Ca prin niște vii rodite.
Cînd doream de-ai mei părinți,
Vărsam tot lacrimi fierbinți.
Jelui-m-aș munților
De dorul părinților,
Jelui-m-aș brazilor
De dorul fraților,
Jelui-m-aș cerbilor
De dorul surorilor,
Jelui-m-aș florilor
De dorul neamurilor...
Plînge-voi plînsuri grele
De dorul maicei mele,
Care m-au și îndemnat
De de lume m-am lăsat,
Ca să urmez lui Hristos,
Care-mi este de folos.
Mila Domnului să fie!
De acum pînă-n vecie![10]

Sf. Alexie se numește Omul lui Dumnezeu pentru că atît viața cît și faptele sale, după cum rezultă din legenda reprodusă mai sus, precum și din variantele acesteia, au fost plăcute înaintea lui Dumnezeu, iar Alexă cel cald sau Omul cel cald al lui Dumnezeu se numește, una: fiindcă Dumnezeu l-a dăruit cu căldură pentru credința lui cea neclintită în Dumnezeu[11], și al doilea pentru că în ziua lui se dezgheață și se deschide pămîntul pentru arătură[12], precum și pentru ieșirea tuturor jigăniilor, gîngăniilor și gujuliilor[13] cari au petrecut peste iarnă în sînul pămîntului.[14]

Românii și cu deosebire româncele serbează pe Sf. Alexie cu multă cinste:

a) pentru că el, după cum am amintit deja la început, este omul lui Dumnezeu, e sfînt[15].

b) pentru ca să nu li se sîngere vitele[16], şi mai ales pentru ca să nu le muşte şerpii şi helgele sau nevăstuicele[17] şi să nu le sfîrtice dihăniile.[18]

c) pentru ca să nu-i muşte şi pe dînşii şerpii[19]; însă mai cu seamă:

d) pentru ca să nu-i supere jigăniile, gîngăniile şi gujuliile[20], cari învie, adecă cari se dezmorţesc şi ies în ziua aceasta din pămînt.[21]

Iar serbarea se manifestă prin aceea că mai cu seamă femeile nu umblă în această zi cu acul, cu foarfecele, cu pieptenele, cu sapa, cu coasa, cu fusul[22], cu funia, nu lucrează la cînepă[23], mai pe scurt nu pun mîna pe nici un obiect ce are formă rotundă şi lungăreaţă.[24]

Celor ce lucrează în această zi pot multe neajunsuri şi neplăceri să li se întîmple în decursul anului, căci Sf. Alexie supărîndu-se pe dînşii pentru că i-au necinstit ziua prin lucrare, le trimite toate gîngăniile pe la case.[25]

Dacă este cineva muşcat de vreun şarpe sau de altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întîmplat din cauză că a lucrat în ziua de Alexii.[26]

Mai departe, nu se aduce în această zi lut de la lutărie, baligă şi surcele în casă, crezîndu-se că, dimpreună cu aceste obiecte, se pot lua şi aduce şi tot felul de gîngănii şi gujulii în casă, sau dacă nu se aduc atunci, apoi de bună seamă că ele se apropie mai pe urmă de casă şi le fac oamenilor o mulţime de neplăceri şi daune[27], ies pe sub păreţi, intră în casă, se vîră prin toate unghiurile şi cotloanele, sau dacă şi nu se apropie de casă, apoi ies înaintea omului, ori pe unde ar merge acesta prin lume, şi nu numai că nu-i dau pace, ci foarte lesne pot să-l şi muşte şi să strice vitele.

Din contră, de cumva e adus de mai înainte lut în casă, atunci se unge gura la cuptor şi prispele, anume ca gîngăniile şi gujuliile să nu iasă sau să vie şi să strice oamenilor.[28]

Afară de aceasta, cei mai mulţi mătură şi grijesc pe lîngă casă, iar gunoiul îl aruncă departe de lîngă casă, anume ca să nu se facă jevenii[29].

Mai departe, cred românii că fiecare gînganie şi gujulie, fie aceea orişicît de mică, după ce învie trebuie să dea măcar o dată dintr-o labă sau dintr-o aripă. Prin urmare, oamenilor, cari nu le dau pace în ziua aceasta, nici ele nu le dau pace peste tot anul.[30] Ba, ce este încă şi mai mult, în această zi nu e bine nici măcar a gîndi la gîngănii, jigănii şi gujulii[31], a le pomeni[32], sau a vorbi despre dînsele şi a le pronunţa numele, căci atunci se crede că, dacă le pomeneşti, vorbeşti despre dînsele şi le rosteşti numele, tot anul îţi vor ieşi înainte[33] şi te vor muşca.[34]

Iar dacă trebuinţa sau vreo împrejurare oareşicare cere ca numaidecît să vorbeşti despre dînsele, atunci dacă e vorba despre jigănii, trebuie să le zici celor de partea bărbătească domn, iar celor de partea femeiască doamnă sau cucoană.[35] Iar dacă e vorba despre gîngănii , bunăoară despre broaşte, nu se numesc pe nume, adecă broaşte, ci li se zice iepe.[36]

Şi dacă unul a uitat sau a greşit şi a rostit cuvîntul şarpe în ziua de Alexie, atunci, voind ca să nu-l muşte, trebuie să descînte aşa:

Idiţă,
Idiţă,
Ţine-se de pieliţă,
Pieliţa de carne,
Carnea de os,
Osul dă veninul jos,
Descîntecul să fie de folos!

Iar dacă e şerpoaică:

Iudiţă,
Iudiţă,
Prinsă de pieliţă, etc.

Rostind cuvintele acestea, nu se mai apropie de cel ce le-a rostit.

Şi cînd îl muşcă şarpele, tot aşa să descînte şi să se afume cu putregai de răchită, că apoi îi trece.[37]

Fiindcă, după cum am amintit mai sus, în ziua de Alexii învie şi ies toate gujuliile din ascunzişurile lor de peste iarnă, de aceea românii cari se ocupă cu albinăritul, cari au prisaca lor scot în această zi stupii cu albinele, pentru că şi acestea încă se ţin de gujulii.[38]

Tot în ziua de Alexii, după cum cred şi spun o seamă, se zbat şi peştii întîiaşi dată în apă. De aceea pescarii trebuie să postească, adecă să nu mănînce nimic în această zi, anume ca să aibă noroc la peşte.[39]

O seamă de pescari însă se duc în această zi des-dimineaţă la pîrău, rîu sau iaz, prind un peştişor, şi mîncîndu-l viu, rostesc următoarele cuvinte:

Alexie, Omul lui Dumnezeu,
Eu am venit la pîrău,
Să prind un peşte
Să-l mănînc
Cum este el din pîrău,
Iar tu să te rogi lui Dumnezeu
Totdeauna pentru mine,
Să pot prinde peşte bine.

Făcînd aceasta, cred că peste tot anul vor putea prinde foarte lesne şi mult peşte.[40]

Afară de datinele şi credinţele înşirate pînă aici, se mai practică încă şi următoarele:

Ziua de Alexii, după credinţa poporului, e aceea în care ar trebui să înceapă întîiaşi dată a cînta broaştele. De încep broaştele a cînta mai înainte de această zi, atunci se crede că primăvara va fi lungă şi rea, că vor mai urma încă zile reci şi viforoase; iar dacă încep ele din această zi a cînta, atunci e semn că vor urma zile călduroase, că nu va fi mai mult frig, n-are să mai ningă, nici să îngheţe.[41]

Dacă nu ies gîngăniile şi gujuliile de prin borţile lor pînă în ziua de Alexii, apoi le va merge bine; iar dacă ies mai devreme, apoi cu cîte zile au ieşit mai înainte, cu atîtea în urmă vor trebui să se ascundă iarăşi.[42]

Dacă ies gujuliile mai înainte de Alexii, apoi îngheaţă, ca să le îngheţe şi lor gura; iar de ies în ziua de Alexii sau după ziua asta, apoi nu mai îngheaţă.[43]

Unii oameni prind în ziua de Alexii un cărăbuş, îl străpung cu un ac şi-l pun într-un par. Dacă nu piere cărăbuşul pînă dimineaţă, atunci cred ei că anul nu va fi mănos; dacă piere, atunci cred că va fi mănos.[44]

În fine, românii de pretutindinea mai îndatinează, pe lîngă cele arătate pînă aici, de a încunjura casele şi a le afuma atît pe acestea cît şi pometele, anume ca gîngăniile şi gujuliile, precum şi toate celelalte vietăţi cari mai ies în această zi să nu se apropie de dînsele.

Însă despre aceste două datine şi credinţele împreunate cu dînsele voi vorbi mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. Mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Îndătinat în Şcheia, com. de Sim. Pop: „Alexie este omul cel cald al lui Dumnezeu."
3. În Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeş, com. de Vesp. Corvin: „Alexie se numeşte Omul lui Dumnezeu cel cald."; în Buninţi, com. de Vas. Strachină: „Oamenii îl numesc pe Sf. Alexie şi Omul lui Dumnezeu cel cald."; în Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche: „Alexe este Omul cel cald al lui Dumnezeu."
4. Dict. de Toader Strachină, agricultor în Buninţi şi com. de Vas. Strachină.
5. Din Volovăţ, com. de Ilie Buliga.
6. Din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc, şi din Corlata, com. de G. Piersec.
7. Din Vicovul de Sus, com. de Const. Vasilovici.
8. Din Costîna, dict. de Ioan Cocîrla şi com. de Nic. Cocîrla.
9. Se repetă tot după versuri.
10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, iar d-sa a prescris-o dintr-un manuscript vechi aflat în Strîmbu.
11. După spusa rom. din Şcheia, com. de Sim. Pop.
12. După spusa rom. din Buninţi, com. de V. Strachină; a celor din Udeşti, com. de Gav. Rotariu: „Despre Sf. Alexie se crede că el descuie pămîntul şi-i dă căldură, de ies toate jigăniile dintr-însul, iar în Ziua Crucii încuie pămîntul."; şi a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga.
13. Sub cuv. jiganie pl. jigănii, jivină pl. jivine şi gînganie pl. gîngănii, înţeleg românii din Bucovina tot felul de şerpi, şopîrle, broaşte etc. iar sub cuv. gujulie pl. gujulii sau găjulie pl. găjulii, toate insectele, însă mai cu seamă cele ce nu pot zbura, cari aleargă mai mult pe pămînt.
14. După spusa rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
15 C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71: „Alexiile, 17 mart. În această zi se serbează cuviosul lui Dumnezeu Alexe, căruia i se mai zice Alexi-Boji (Omul lui Dumnezeu), cu multă cinste, pentru că legenda lui ne spune că tatăl său însurîndu-l, el şi-a lăsat nevasta în cămară şi s-a dus în pădure de s-a făcut sfînt."
16. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui, com. de Th. Prelici: „Alexiile se ţin pentru vite, ca să nu sîngere."
17. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Alexiile se ţin pentru dihănii, mai ales pentru şerpi şi helgii."; a celor din Cupca, dict de Cas. Ţugui, com. de Th. Prelici: „Alexiile se ţin pentru ca să nu le muşte şerpii şi helgele vitele."
18. Dat. rom. din Ciudei, com. de Eus. Braha, stud. gimn.: „Alexiile se serbează din cauza dihăniilor."
19. Dat. rom. din Voloca, distr. Cernăuţului: „În această zi nu lucră oamenii pentru toate dihăniile, însă mai ales pentru ca să nu-i muşte şerpii."; a celor din Cîndreni, sat. în distr. Dornei, com. de Petrea Ursul: „Ziua de Alexii se serbează pe la noi, crezîndu-se că sînt toată vara feriţi de muşcătura şerpilor."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Basaraba, jud. Suceava: „Alexiile se ţin pentru şerpi."
20. Dat. rom. din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan: „Alexiile se serbează din cauza gîngăniilor şi a găjuliilor."; a celor din Reuseni, com. de V. Pop: „În această zi nu lucră oamenii, c-apoi vin la casă şerpi, furnici etc."; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Femeile serbează ziua aceasta şi nu lucră lucruri femeieşti, ca să nu se apropie de dînsele gîngăniile."; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Ziua Sf. Alexie, omul lui Dumnezeu se serbează pentru gîngănii şi mai ales pentru şerpi."; a

celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Sf. Alexie îl serbează bărbaţii şi femeile pentru gujuliile cele tîrîitoare."

21. După spusa rom. din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „În această zi învie toate gîngăniile."; tot de acolo, com. de Vict. Morariu: „La Alexii ies toate gîngăniile din pămînt."; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuţ: „În ziua de Alexii ies toate gîngăniile din pămînt."; a celor din Costina, com. de V. Huţan: „Oamenii cred că în ziua de Alexii ies toate gujuliile din pămînt."; a celor din Şcheia, com. de Sim. Pop: „În ziua aceasta învie toate gîngăniile (şerpii, şopîrlele, broaştele) şi toate gujuliile (insectele)."; a celor din Frătăuţul Verchi, com. de I. Covaşă: „Unii zic că în ziua asta au gujuliile dreptul de a ieşi la lumina zilei."; a celor din Costîna, com. de Nic. Cocîrla: „În această zi se zice că toate gîngăniile învie şi ies din pămînt."; a celor din Bălăceana, dict de Ioan Grosariu, com. de Mih. Rusu: „În ziua de Alexii toate gîngăniile dezmorţesc şi umblă pe pămînt."; a celor din Cupca, dict. de Cas. Ţugui, com. de Th. Prelici: „În ziua aceasta ies gîngăniile."; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexii să nu pomeneşti gujuliile, căci ele tocmai acuma învie."; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „Toate gîngăniile învie în această zi."; a celor din Ciudei, com. de E. Braha: „În ziua de Alexie ies broaştele din apă."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „În această zi ies toate gîngăniile afară."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă: „În ziua de Sf. Alexie reînvie toate gujuliile."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „Din această zi cred oamenii că toate insectele care au petrecut peste iarnă în amorţire încep a se mişca şi a învia."; a celor din Crasna, com. de V. Iliuţ: „În ziua de Alexii ies toate gîngăniile pe apă în sus."; a celor din Stroieşti, com. de P. Străinul: „În ziua de Alexii toate gîngăniile dezamorţesc şi multe păsări călătoare se reîntorc din ţările calde."; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „În ziua acestui sfînt ies gîngăniile din pămînt."; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. de pe Valea Someşului: „La Alexii ies şerpii din pămînt şi la Ziua Crucii intră iară în pămînt, căci care n-ar intra în Ziua Crucii trebuie să iasă la drum să-l omoare cineva. Tot la Alexie ies şi toate broaştele şi toate gadinele din pămînt."; M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 127: „În ziua de Alexii Boji (omul lui Dumnezeu) învie toate jivinele de pe pămînt."; cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan: „Gîngăniile încep a ieşi din pămînt în ziua de Sf. Alexie iar în ziua de Înălţarea Sfintei Cruci iarăşi se ascund."
22. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoieş, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexie nu se umblă cu acul, cu pieptenele şi cu fusul, altfel însă se lucrează."; a celor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordache Isac: „La Alexii se zice că nu-i bine a pune mîna pe ac, fus, foarfeci, că dacă punem, apoi preste an vedem mai mulţi şerpi sau avem frică de dînşii; de aceea femeile încă dinainte strîng aceste unelte de prin casă, ca nici să nu le vadă în acea zi."
23. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Alexiile le serbează femeile prin aceea că nu lucrează la cînepă, ca să nu se apropie gîngăniile de dînsele."
24. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72: „În ziua de Alexii nu se cade să pui mîna pe ac, pe fus, pe funie, pe sapă, pe coasă, pe pieptene, etc. (pe tot ce are formă rotundă şi lungăreaţă), căci, contrar, peste an vezi şarpe aşa de lung cît funia."
25. Dat. rom. din Gura Humorului, com. de Emil Netea: „Sf. Alexie se serbează mai mult pentru gîngănii, pentru că el le trimete în ziua aceasta pe toate pe la casele oamenilor."
26. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „Românii nu lucrează în ziua de Alexii, fiindcă în această zi se trezesc toate gujuliile şi jigăniile; şi dacă este cineva muşcat de şarpe sau altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întîmplat pentru Alexie."
27. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi, com. de Darie Cosmiuc: „În această zi nu se aduce lut, baligă şi altele în casă, ca să nu se apropie grieruşii şi lătăuşii (cînele babei) de casă"; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Romaş, com. de Alex. Romaş: „În această zi nu se aduce lut de la lutărie, pentru că ei cred că cu lut se vor lua

şi ploşniţe acasă."; a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoieş şi com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta nu se aduce lut de la lutărie, căci se crede că cu lut se aduc şi ploşniţele."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Iul. Sidor: „Tot în această zi nu se trag surcele în casă, ca să nu se plodească gîngăniile."; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua aceasta unii oameni nu lucrează nimic, mai cu seamă nu se aduce în ziua aceasta lut, humă şi năsip şi nu se unge."

28. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Nu se aduce lut în această zi pentru gujulii, broaşte, conochifteriţă, viermi, găzoabe, şerpi şi alte jiginii, cari ies apoi înaintea omului pe unde merge acesta prin lume, apoi pe sub păreţi, şi e primejdie să nu muşte şi să nu strice vitele."; Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 43, p. 1: „Dacă are cineva lut gata frămîntat de mai înainte e bine de a unge în casă în ziua de Alexei, omul lui Dumnezeu, şi-apoi este scutită casa de gîndaci."
29. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan.
30. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emil Netea.
31. Cred. rom. din Straja, com. de I. Dan: „În această zi nu e bine de gîndit la gîngănii."
32. Cred. rom. din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „Se zice că în ziua de Alexie nu e bine să se pomenească nici un fel de gînganie, ca să nu-ţi facă nici un rău peste an."
33. Cred. rom. din Liuzi, dict. de Maria Ştefănescul, com. de Dim. Bondariu: „În ziua de Alexii să nu vorbeşti nimic despre gujulii, căci se crede că, dacă vorbeşti, atunci îţi vor ieşi tot anul înainte."; a celor din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoieş, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexii să nu pomeneşti gujuliile, fiindcă dacă le pomeneşti îţi ies în cale orişicînd şi orişiunde."; a celor din Cîndreni, com. de P. Ursul: „În ziua de Alexii nu pomenesc nici un nume a jivinelor, crezînd că nu vor vedea mulţi şerpi în vara aceea şi nici alte gujulii urîte."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brăeşti, jud. Iaşi: „Sărbătoarea cea mai de seamă la noi e Alexiile. În această zi nu trebuie să pronunţe cuvîntul şarpe, căci şarpele îl muşcă peste an."; Idem, com. Basaraba, jud. Suceava: „... mai cred că dacă în ziua de Alexii nu zic şerchi, nu văd nici unul peste an; dacă zic, apoi văd."; S. Mihăilescu, *Superstiţii din jud. Suceava*, publ. în *Şezătoarea*, an. II, p. 197: „În ziua de Alexii-Boji nu se zice şerpe, că vezi mulţi şerpi, ci se zice peşte."
34. Cred. rom. din Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche: „În această zi (Alexii) ies toate gîngăniile din borţile lor şi toate gujuliile dezamorţesc, şi de aceea nu e bine de vorbit în această zi despre dînsele, că vin şi te muşcă."; P. Herescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, p. 50: „La Alexii, cînd pomeneşte cineva de şerpe, îl muşcă vara."
35. Dat. şi cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de C. Dugan: „În ziua de Sf. Alexii poporenii din Cireş-Opaiţ nu pomenesc numele gîngăniilor (d. e. broaşte) şi la cele masculine le zic domni şi la cele feminine doamne (cucoane)."; a celor din Reuseni, com. de V. Pop: „În această zi trebuie să zică, cînd pomeneşti gîngăniile, domn şi cucoană, pentru că dacă nu zici şarpelui domn, el tot anul ţi se arată."
36. Dat. şi cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Tot acuma, la Alexii, nu se numesc broaştele pe nume, adecă broaşte, ci le zic iepe. Tot aşa şi celelalte, precum: şopîrlelor, şerpilor nu li se zic pe nume, ci li se zic gîngănii, că dacă nu zic aşa, muşcă şerpii vitele."
37. Dat. şi cred. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
38. Dat. rom. din Cîndreni, com. de P. Ursul; a celor din Ilişeşti, dict. de Vas. Ungureanu; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac, stud. gimn.: „În ziua de Alexii se scot stupii cu albinele afară"; a celor din Pătrăuţi, com de Vict. Morariu: „La Alexii se scot albinele afară."; şi a celor din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc.
39. Dat. şi cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
40. Dat. şi cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.

41. Cred. rom. din Calafindeşti, dict de Catrina Racolţa şi Sofia Frîncu; a celor din Ilişeşti, dict. de Vas. Ungureanu; a celor din Igeşti, dict. de Ilie al lui Onufr. Frunză; a celor din Ciudei, com. de E. Braha: „Dacă ies broaştele înainte de Alexii, atunci va fi frig, iar dacă ies în ziua de Alexii, atunci nu va fi frig."; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Cînd ies broaştele mai înainte de Alexie, atunci se zice că va mai ţine încă iarna."; a celor din Cîndreni, com. de G. Ursul: „Pe la noi se crede că în ziua de Alexii ies toate jivinele şi broaştele; şi de cumva ies mai timpuriu, se crede că va fi primăvara rea şi lungă."
42. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ.
43. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Dacă nu ies gîngăniile şi gujuliile pînă în această zi, atunci nu va fi mai mult frig; iar dacă ies, atunci va fi."; Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 22, p. 1: „Dacă ies muştele şi furnicele înainte de ziua de Sf. Alexe este semn că va mai fi frig."
44. Dat. şi cred. rom. din Băişeşti, com. de Oct. Seretean.

II. ÎNCUNJURAREA CASELOR

O legendă din Bucovina ne spune că dintru început atît gîngăniile cît şi gujuliile necăjeau aşa de tare pe oameni, că acestora nu o dată le era lehamite chiar şi de viaţă din pricina lor.

Văzînd de la un timp Dumnezu că gîngăniile şi gujuliile îşi fac de cap, că necontenit îi necăjesc pe oameni, i s-a făcut milă de aceştia şi, voind să-i mîntuie de aceste vietăţi nesuferite, s-a pus într-un an pe la Ziua Crucii şi, prinzîndu-le pe toate, le-a vîrît într-o lacră.[1]

Nu mult după ce a prins Dumnezeu pe toate gîngăniile şi gujuliile din lume şi le-a băgat în lacră, iată că trece pe acolo din întîmplare un om cu numele Alexă.

Dumnezeu cum îl vede îl opreşte şi-l întreabă unde merge.

– Spre mare! – răspunse Alexă.

– Dacă ţi-i calea spre mare, zise mai departe Dumnezeu, atunci fă bine şi du răcliţa aceasta pînă acolo şi aşa cum o vezi arunc-o în mare. Caută însă nu cumva s-o deschizi şi să te uiţi înlăuntru, c-apoi nu e bine!...

Şi cum rosti cuvintele acestea, îi dete lăcriţa, în care erau toate gîngăniile şi toate gujuliile de pe lume băgate.

Alexă nu se puse de pricină, luă lăcriţa şi se porni mai departe încotro era îndreptat. Însă cînd a ajuns la malul mării nu s-a putut răbda ca să nu deschidă lacra şi să vadă ce-i într-însa, de-i aşa de grea, căci uitasem să vă spun că lacra era foarte grea.

N-a apucat însă bine a deschide lacra, şi numai ce vede că o sumedenie de gîngănii şi gujulii prind a sări dintr-însa, şi anume: unele pe mal, altele în apă, şi a se ascunde care unde apucă, unele prin iarbă, altele prin nisip, unele pe sub pietre şi prin borţi, iar altele prin crăpăturile lemnelor şi ale pomilor, şi iarăşi altele în adîncul mării.

Alexă, cînd văzu aceasta, se băgă în toate răcorile. Iar mai după aceea, venindu-şi în fire, a început a alerga în dreapta şi în stînga ca să le prindă şi

să le bage iară în lacră. Dar degeaba i-a fost toată alergătura și munca, căci nu le-a mai putut prinde.

Și de atunci, nu numai pămîntul , ci chiar și apa mării e plină de tot felul de jigănii, gîngănii și gujulii. Iar pe Alexă, pentru că n-a ascultat, ci a deschis lacra, Dumnezeu l-a prefăcut în cocostîrc, ca să le strîngă înapoi.

Și tot de atunci, de la Ziua Crucii și pînă la Alexii, toate gîngăniile, jigăniile și gujuliile stau ascunse ca într-o lacră prin cele borți, văgăuni și alte ascunzișuri, iar cînd sosește ziua lui Alexie, atunci iarăși încep a ieși din ascunzișurile lor, a umbla în toate părțile și a-i necăji pe oameni, dacă nu se știu feri de dînsele, mai tot așa ca și la început.[2]

Deci, românii care voiesc ca nici una din gîngănii, jivini și gujulii, și mai ales șerpii, să nu se apropie de case, de vite și de oameni, îndătinează în dimineața Sf. Alexie de a afuma grajdurile, vitele și pe sine cu diferite petice și cotrențe, apoi cu busuioc, tămîie și alte obiecte, crezînd că în urma acestei fapte nimic nu se poate apropia de case, de oameni și de vitele acestora, nimic nu poate să le strice, să le muște sau să le facă alte neajunsuri și neplăceri.[3]

După ce au afumat vitele și pe sine, iau tămîie, sămînță de cînepă sau, în lipsa acestora, chiar și numai o petică aprinsă și încunjură de trei ori casa cu dînsa, și dacă se poate și toată livada sau grădina, în credință că făcînd-o aceasta nici o gînganie sau jiganie, nici o gujulie stricăcioasă nu se apropie de casa în acest chip afumată[4], nici una nu se încumetă a trece peste cercul care s-a făcut în chipul acesta.[5]

Petica cu care se afumă vitele nu e o petică de rînd, ci aceea care s-a pus în ziua de Paști în blidul cu pască și cu care s-au șters mai pe urmă ouăle cele sfințite.[6]

Mai departe, cine voiește ca să-i fie casa curată, adecă cine vrea ca să nu se apropie de dînsa nici un fel de gînganie urîtă, jivină primejdioasă și gujulie stricăcioasă, se scoală în ziua de Sf. Alexie, Omul lui Dumnezeu, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, ia un clopoțel sau vreo 3-10 bucăți de fier vechi, le leagă pe toate la un loc, și apoi, zingănind și zurăind necontenit dintr-însele, încunjură de trei ori casa începînd de la răsăritul soarelui.[7]

Unele femei, din contră, se scoală cînd se zărește abia de zi, se dezbracă în pielea goală, iau un lanț și, umblînd cu dînsul de trei ori împrejurul casei zurăind, zic:

– Cum nu se apropie nimic de fier, așa să nu se apropie nimică de casă, nici o gînganie sau gujulie.[8]

După ce au încunjurat casa, strîng toți băieții la un loc în casă, aprind o cîrță și, umblînd împrejurul lor de trei ori și afumîndu-i, zic:

– Cum nu se apropie nimic de foc așa să nu se apropie nici o gînganie de voi![9]

Altele iau o lăcată veche, o bucată de fier ruginită sau o păreche de foarfeci, și, bătînd într-însele cu o altă bucată de fier, anume ca să zingănească, încunjură casa de trei ori și zic:

– Pînă unde ajunge sunetul acestei lăcăți sau al acestor părechi de foarfeci, pînă acolo le este iertat gîngăniilor a se apropia de casa mea, mai aproape nu!

După ce au încunjurat casa, aruncă bucata cea de fier, zicînd:

– Cît de departe a ajuns fierul acesta, atîta loc să nu se apropie gîngăniile de casa mea!

Și făcînd aceasta, cred că șerpii și broaștele cele rîioase nu se apropie mai aproape de casă decît pînă unde a ajuns fierul aruncat sau sunetul acestuia.[10]

Și iarăși altele încunjură casa asemenea în pielea goală și așijderea de trei ori, însă nu după olaltă ca cele despre cari am vorbit pînă aici, ci în răstimpuri, și anume: o dată dimineața, a doua oară la amiază și a treia oară seara. Această încunjurare înseamnă ca gîngăniile și gujuliile să nu se apropie niciodată de casă. Însă ea are putere numai un singur an, și de aceea se face în tot anul o dată.[11]

În unele părți este datină ca o persoană din fiecare familie să ia în dimineața Sf. Alexie un clopoțel, o păreche de foarfeci și o coasă. Cu aceste trei obiecte încunjură apoi respectivul grădina cu casă cu tot, de trei ori, în fuga mare, cu clopoțelul sunînd, cu coasa tot atingînd-o de gard, de pomi, precum și de alte obiecte, anume ca să producă mult vuiet, iar cu foarfecele imitînd pe bărbier cînd tunde. Făcînd aceasta, cred că gujuliile, adecă insectele și larvele acestora, cari rod frunzele pomilor și strică rădăcinile, sau cîrtițele cari scot mușuroaie prin straturi, auzind vuietul ce se face, nu vin în grădina respectivă, ci o încunjură, mergînd în alt loc, pentru că se tem ca să nu fie prinse și omorîte.[12]

În fine, în unele părți din Bucovina, curățesc mai întîi în ziua de Alexie toți pomii de frunzele în cari se află ouă de fluture și le pun la un loc în mijlocul grădinii. Iau apoi coajă de brad, și amestecînd-o cu frunzele adunate, le dă foc ca să ardă.

În focul acesta pun și poame sfințite în Ziua Crucii dimpreună cu pomii, cari se duc în această zi la biserică.

După ce au dat foc grămezii celei de frunze, iau coaja și afumă fiecare pom, apoi încunjură grădina și casa de trei ori, pocnind în același timp necontenit în fierul plugului, și mai ales în custură și în otic, făcînd ca să iasă sunet dintr-însele. După aceasta scormolesc cu fiarele respective la rădăcina fiecărui pom și-i zgîrie puțin, anume ca pomii să rodească mai bine și mai mult peste an.[13]

Tot în ziua de Sf. Alexie fac mai toate romăncele din Bucovina o amestecătură de făină sau crupe cu apă și, punînd-o într-un hîrb, o duc cu hîrb cu tot peste hotarul grădinii, unde, punîndu-l jos, rostesc cam următoarele cuvinte:

– Aceasta duc pentru toate gîngăniile și gujuliile ca mîncare peste tot anul, ca să nu vie la mine în grădină![14]

Sau pun într-un hîrb pîne și sare, ori sticlă sfărmată și cărbuni, și, ducîndu-l ca mîncare la un soc de pe hotarul grădinii, zic: – Poftesc boierilor la masă!

Făcînd aceasta, cred că gîngăniile și gujuliile nu se apropie de casa omului respectiv toată vara.[15]

În Moldova, unde există asemenea credința că în ziua de Sf. Alexie ies șerpii și toate jivinele din pămînt la drumuri, este datină că în unele părți copiii îi omoară iar în altele se păzesc de a le face vreun rău, crezînd că acela care ar omorî vreunul va trage o cumpănă în acel an și va fi în mare primejdie; pentru aceea oamenii iau șumuiege de paie, de petică, gunoaie de la grajduri și aprinzîndu-le, afumă cu ele prin casă, ocol, poiată, grădini, moșii, etc., ca să se îndepărteze jigăniile.[16]

În alte părţi din Moldova, spre Alexii Boji (Omul lui Dumnezeu), cînd ies jivinile din pămînt (17 martie), se ia o căţuie[17], se pune în ea jar[18], se pune peste acesta tămîie, se împrejură cu ea casa clănţănind din cleşte, în credinţă că jivinele şi cele rele nu se vor putea atunci apropia de casă decît numai pînă unde a ajuns fumul tămîiei.[19]

În Transilvania este asemenea datină că, la Alexie Omul lui Dumnezeu, gazda casei încunjură, des-dimineaţă, casa şi toate alatele, cu un lanţ în mînă, zurgălind ori cu un clopot troscănindu-l, în credinţă că, cît a ocolit el cu lanţul ori cu clopotul, nu se va apropia şarpe ori altă jivină hîdă, precum: broască, şopîrlă, sălămîndră, strigă etc.

În alte părţi, tot din Transilvania, precum bunăoară pe Valea Someşului, pun jar într-o oală, iar pe jarul din ea pun tămîie sfinţită şi şneapîn, lat. *Pinus mugus, Scop.* şi aşa încunjură apoi casa de trei ori.

Iar după ce au încunjurat casa, ung ferestrele şi usciorii uşilor, ca să nu se apropie strigoaiele şi alte bestii de casă.[20]

NOTE

1. În cele mai multe părţi din Bucovina se rosteşte cuvîntul acesta raclă dim. răcliţă. Într-o variantă din Reuseni, com. de V. Pop, provine sac în loc de lacră sau raclă.
2. Din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc.
3. Dat. şi cred. foarte lăţită în Bucovina şi în special a rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Tot în această zi se afumă toate vitele, ca să nu le mănînce gîzele peste vară."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Zenovia Rusul: „În ziua de Alexie se afumă vitele cu o petică aprinsă, ca să nu se apropie de casă, respective şi de vitele de acolo, gîngănile şi gujulile, precum: broaştele, rîmele, muştele, helgile, etc."
4. Dat. şi cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În ziua de Alexii, fac oamenii foc prin pomete şi încunjură casa cu tămîie aprinsă, ca să nu se apropie de ea gujuliile cele stricăcioase."; tot de acolo, dict. de Ileana Cotruţ: „În ziua de Alexii se scoală oamenii şi femeile des-dimineaţă şi încunjură casa cu tămîie aprinsă, anume ca să nu se apropie jigăniile de dînsa, cari din Ziua Crucii şi pînă acuma sînt amorţite, însă acuma toate se mişcă." ; a celor din Securiceni, com. de G. Guşet: „Unii afumă în ziua aceasta cu tămîie primprejurul casei."; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de G. Nimigean: „De Alexii se încunjură casa de trei ori cu tămîie şi sămînţă de cînepă aprinsă şi cu un lanţ, din care se tot zurăieşte, ca să nu se apropie jigăniile (gîngăniile) de casă."; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „Iau un lanţ, o oală cu foc şi o petică şi-o aprind şi apoi încunjură casa de trei ori împrejur, ca să nu se apropie gujulii de acea casă."
5. Dat. şi cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „În ziua de Alexii aprind oamenii o petică şi încunjură cu dînsa aprinsă casa şi, dacă se poate, toată livada, şi se zice că peste cercul care l-au făcut în chipul acesta nu trece nici o gîngănie peste an."
6. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
7. Dat. şi cred. rom. din Bosanci, com. de Trof. Crupă; şi a celor din Securiceni, com. de G. Guşet.
8. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de Vas. Botezat; şi a celor din Siret, com. de Dim. Popovici.
9. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de V. Botezat.
10. Dat. şi cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de C. Dugan şi a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.
11. Dat. şi cred. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeş şi com. de Vesp. Corvin.
12. Dat. şi cred. rom. din Buninţi, com. de V. Strachină.
13. Dat. şi cred. rom. din Măzănăeşti, com. de Vas. Zapraţan, stud. gimn.
14. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.
15. Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet.
16. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71-72.
17. Căţuie = un vas de tinichea cu coadă cu care preotul cădeşte.
18. Jar = jăratic = cărbuni aprinşi.
19. *Şezătoarea*, an. I, p. 192.
20. Din mss. d-lui I. Pop Reteganul.

III. AFUMAREA POMETELOR

E în faptul dimineţii zilei a 17-a din luna lui martie.

Sute şi mii de focurele se văd arzînd prin pometele românilor: unele de paie iar altele de frunze şi tot felul de greblături de pe întreaga faţă a grădinilor sau livezilor; unele în flacări iar altele răspîndind un fum greoi şi înăduşitor.

Încă n-a apucat a trece o oră de la aţîţarea acestor focurele şi iată că pometele şi casele de abia se mai pot vedea de mulţimea fumului, care s-a întins peste întreg satul ca o negură de cele tomnatice.

Şi oare de ce fac românii aceste focurele?... Care să fie oare scopul şi însemnătatea lor?...

Iată întrebări la cari şirele următoare ne vor da un răspuns destul de exact.

La 17 martie cad Alexiile, ziua în care, după credinţa poporului român de pretutindenea, toate insectele, toate amfibiile şi reptilele se dezmorţesc, se mişcă şi ies de prin culcuşurile şi ascunzişurile lor de peste iarnă la lumină, la razele cele călduroase ale soarelui de primăvară.

Românii, credincioşi datinelor şi credinţelor apucate, cum spun ei, de la bătrîni, fac în această zi în fiecare an asemenea focurele, pentru ca să preîntîmpine pe toate gujuliile, gîngăniile, jivinele sau jigăniile, pe toţi gîndacii şi alte vietăţi mărunţele, stricăcioase atît pometelor şi semănăturilor, cît şi vitelor şi oamenilor[1]: să le fugărească[2], ca nu cumva să se apropie[3], să se nădească şi înmulţească pe lîngă casele, acareturile şi prin pometele omeneşti[4], să mai stîrpească, dacă nu tocmai pe toate, apoi măcar o parte dintr-însele.[5]

Iată scopul acestor focurele din dimineaţa Sf. Alexie sau Alexii!

Românii cred că, prin fumul acestor focurele, mare parte de insecte, amfibii şi reptile îşi află sfîrşitul aşa, şi la ivirea lor pe suprafaţa pămîntului. Încă n-au apucat bine a vedea lumina şi iarăşi trebuie să dispară în lumea întunericului, de unde n-au să se mai întoarcă cît e Prutul şi pămîntul. Iar cele ce nu dispar, adecă cele ce nu pier, acelea se arată numai pînă acolo pînă unde ajunge fumul produs din acele focurele, iar mai departe nu se pot apropia.[6]

Cred mai departe, că făcînd aceste focurele, pomii peste vară sînt mai roditori, mai mănoşi decît atunci cînd nu le-ar face.[7]

O seamă de români, pe lîngă focurelele despre cari am vorbit pînă aici, mai îndătinează de a afuma întreaga grădină, şi mai ales pometele, încă şi cu cîrţe şi cu potloage aprinse, şi a o tămîia cu tămîie, asemenea ca să nu fie omizi prin pomete şi să le mănînce frunzele.[8]

Unele gospodine merg cu mîna dreaptă plină de aluat în pomet şi ung pomii, iar gospodarii, venind în urma lor, îi leagă cu paie, anume ca să nu se urce omizile pe dînşii şi să le mănînce frunzele.[9]

În fine, românii din Transilvania adună în ziua de Alexie Omul lui Dumnezeu, ca şi fraţii lor din Bucovina, toate gunoaiele din grădină la un loc, fac foc dintr-însele şi pe focul acesta pun apoi cuibarele omizilor, cari trebuie să ardă fumegînd.[10]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Alexii ies toate gujuliile din pămînt, pentru că această zi le este lor hotărîtă spre a ieşi afară. De aceea se face foc pe sub pomi, ca să nu poată ele ieşi afară şi să nu strice pomilor"; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Romaş, com. de Alex. Romaş: „În această zi fac oamenii foc prin pomete, ca să nu fie multe gujulii."
2. Dat. şi cred. rom. din Ilişeşti, com. de Berinţean: „În ziua de Alexii, se afumă pomii spre fugărirea gînganiilor."
3. Dat. şi cred. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „Mai departe se povesteşte despre Alexii, că oamenii se scoală dimineaţă tare şi fac foc printre pomii din grădini, ca să nu se apropie de acea casă şi de acel pomet cujulii peste an, pentru că în ziua de Alexii ies toate cujuliile"; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranaiu: „În ziua de Sf. Alexii Omul lui Dumnezeu, se afumă pomii şi anume: se face foc din gunoaie ca să iasă mult fum, şi se zice că pînă unde va ajunge fumul atunci, pînă acolo nu se vor apropia gînganiile, precum şerpii, omizile, viermii, ş.a."; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean şi com. de P. Nimigean: „De Alexii se face foc în pomet, ca să nu se apropie şi să se facă gujulii pe pomi"; a celor din Udeşti, dict. de Zamf. Niculi şi com. de Dar. Cosmiuc: „În ziua de Sf. Alexie se face în zori de zi foc prin pomete din rămăşiţele măturate, ca să nu se apropie gujuliile şi şerpii de pomete şi de case."
4. Dat. şi cred. rom. din Băişeşti, com. de Oct. Seretean: „În ziua de Alexie aprind oamenii focuri prin pomete să afume pomii, cu scop ca să nu se nădească şi să nu se facă multe gînganii şi gujulii, pentru că pe toate acestea le trimite Sf. Alexie."; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua de Omul lui Dumnezeu fac oamenii mai multe focuri prin pomete, spre a se lăţi fumul printre pomi, zicînd că nu se fac viermi (omizi)."
5. Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de G. Guşet: „În ziua de Alexii se face foc prin grădini spre pierderea viermilor de pomi."; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „La noi se zice că în ziua de Alexii ies toate gînganiile din pămînt, şi de aceea fac focuri prin pomete şi prin grădini, şi zic că prin fumul acela se stîrpesc toate gînganiile şi nu strică atît legumele cît şi pomii."
6. Cred. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „În ziua de Alexie face fiecare român, des-dimineaţă, foc în pometul său din greblăturile din pomet, din frunzele picate, din cracii care ştiu că-s de cu toamnă uscaţi, apoi, curăţind pomii de frunzele rămase pe ei, unde şi-au pus fluturii şi alte insecte ouăle, şi cari le pun asemenea pe foc, crezînd că, mirosind insectele mai pe urmă pomii afumaţi, nu se apropie de pometul respectiv. Gînganiile şi gujuliile, cari se trezesc tot în această zi din amorţirea lor de peste iarnă, părăsesc asemenea grădina respectivului, din cauza mirosului neplăcut produs din fumul ce se răspîndeşte peste toată grădina."
7. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de C. Ureche: „În ziua de Alexii, se face foc în pomi, ca să nu vie omide pe dînşii şi să facă poame."; tot de acolo, dict. de Ioan Grosariu, com. de Mih. Rusul: „Tot în ziua aceasta se face şi foc prin pomete, ca să nu fie omide şi să dea mai bună roadă."; a celor din Lucăceşti, com. de

Iac. Paicu: „Oamenii fac foc prin pomete, ca să se facă multe poame în anul următor."; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „Fumul produs din focul făcut în această zi prin pomete se zice că ar avea o înrîurinţă asupra rodirii pomilor pentru anul respectiv."; a celor din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „În ziua aceasta fac oamenii foc prin pomete, ca să nu strice viermii pomii şi ca aceştia să rodească."; a celor din Costîna, com. de V. Huţan: „Oamenii fac în ziua de Alexii prin toate pometele şi pe sub toţi pomii foc, crezînd că dacă-i afumă, nu le mănîncă omizile frunzele şi rodesc mai bine."; a celor din Tereblecea, dict. de Irină Bulbuc şi com. de P. Scripcariu: „În ziua de Alexie se face des-dimineaţă focuri din gunoaie prin pomete, ca să rodească pomii şi să nu-i strice omizile."; a celor din Stroieşti, com. de Petru Străinul: „În ziua de Alexii se face foc prin grădini, cu scop de a se face şi rodi pometele."; a celor din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: „Afară de focul de la Bobotează, se mai face încă în ziua de Alexie şi Patruzeci de Sfinţi, cu scop ca să fugă toate răutăţile de pe pîne şi arborii să rodească bine."; a celor din Liuzi, com. de Dim. Bondariu: „În ziua de Alexii fac oamenii foc prin pomături, ca acestea să rodească bine."
8. Dat. rom. din Şcheia, com. de S. Pop.; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuţ: „Oamenii încunjură casa şi grădina cu o petică aprinsă şi cred că nu se vor apropia gînganiile de casă."; a celor din Ilişeşti, com. de Vas. Botezat: „Oamenii fac în dimineaţa zilei acesteia foc prin pomete cu frunze uscate, ca să nu le mănînce viermii peste an."; a celor din Volovăţ, com. de Ion Buliga: „În ziua de Sf. Alexie afumă oamenii pometele, ca să fie ferite peste tot anul de gujulii."
9. Dat. rom. din Cupca, dict. de Cas. Ţugui, şi com. de Them. Prelici.
10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

MIEZUL PĂRESII

Miezul Păresii, numit altmintrelea, atît în Bucovina cît și în Moldova, și Miază Păresime, Miază Părese[1], Miezii Păresii[2], Miezul Păreții, Miezul Păreților[3], Miez Păreți, Miezii Păreții și Miez-post[4], iar în Banat Miezul Păresimilor[5] sau Paresimilor și Mijlocul Postului[6], cade totdeauna la mijlocul Postului Mare și anume miercurea.[7]

Postul Mare, numit astfel pentru că este mai lung decît toate celelalte posturi de peste an, apoi și Post de primăvară[8], pentru că cade la începutul primăverei, se compune în genere din 40 de zile, plus Săptămîna mare sau Săptămîna patimilor.

Cele 40 de zile de la începutul postului acestuia se postesc întru amintirea celor 40 de zile cari le-a petrecut și le-a postit Domnul nostru Iisus Hristos în pustia carantană înainte de începerea învățăturii sale, iar restul întru amintirea patimilor sale.

Deoarece însă zilele din Săptămîna patimilor, deși sînt de post, nu fac parte din numărul celor 40 de zile cari se postesc întru amintirea postului de 40 de zile al lui Iisus Hristos, de aceea postul înainte de Învierea Domnului sau înainte de Paști s-a numit dintru început ca un cuvînt lat. *quadragesima*.

Din cuvîntul lat. *quadragesima* românii au format cuvîntul românesc Paresimi, și cu acest cuvînt au numit ei apoi postul înainte de Înviere prin un timp mai îndelungat și tot așa îl mai numesc unii și în timpul de față.

Începînd însă mai tîrziu a se întrebuința în vorba de toate zilele cuvîntul Postul mare mai mult decît cuvîntul Paresimi, acest din urmă a început pe încetul a se da uitării, astfel că în timpul de față în cele mai multe părți locuite de români, și cu deosebire în Bucovina, s-a păstrat numai cuvîntul Părese, care e contras din Paresime.

Dar și cuvîntul acesta încă a început în timpul din urmă a se da uitării și a se înlocui prin cuvîntul Păreți. Cauza e următoarea: Poporul român de pretutindenea, uitînd însemnarea cea adevărată a cuvîntului Paresimi și întrebuințînd mai mult cuvîntul Postul mare, înțelege sub numirea din urmă nu numai cele 40 de zile ale Postului dinaintea Paștilor, adecă adevăratele Paresimi, ci toate zilele începînd de la Lăsatul secului și pînă la Paști. Iar mijlocul sau centrul acestui post îl numesc Miezul Păresii sau Miezul Păreții.

După calculul poporului, întreg Postul mare constă din 48 de zile. Deci, dacă începem a număra de la Lăsatul secului, adecă din ziua cînd dăm în acest post, în sus sau înainte, iar de la Paști în jos sau înapoi, aflăm atît de o parte cît și de alta cîte 24 de zile sau două jumătăți egale. Ziua în care se întrunesc

aceste două jumătăți egale și care e totdeauna o miercure, nu numai că formează mijocul sau miezul Postului, ci ea este considerată de către popor totodată și ca un fel de părete sau ca păreți, cari despart Postul mare în două jumătăți egale, cîte din 24 de zile una. De aici apoi și numirea zilei acesteia nu numai Miezul Păresii[9] ci și Miezul Păreții[10], Miez Păreți[11], Miezii Păreții[12] și Miezul Păreților[13], care e uzitată, după cum am amintit și mai sus, nu numai în Bucovina ci și în Moldova.[14]

Româncele din cele mai multe părți ale Bucovinei țin ziua aceasta ca și duminica, și mai ales nu ung păreții caselor[15], nu torc, nu reșchie, nu perie, nu urzesc, nu țes, nici nu cos.

Unele dintre dînsele se abțin de la lucru în această zi, spre păstrarea sănătății, și anume ca să nu le doară mînurile și picioarele peste an[16]; altele ca să le meargă bine și tot lucrul ce-l vor începe să le iasă cu spor[17]; iar cele mai multe ca să nu nebunească[18], fiindcă ziua aceasta, după credința și spusa lor, este o zi foarte primejdioasă.[19]

Care femeie lucrează în această zi, aceea nu mai isprăvește niciodată lucrul, ci dă numai dintr-un părete în alt părete, pînă ce-i trece ziua[20], sau umblă peste tot anul tandalău, adecă nu apucă bine a începe un lucru și se apucă de altul, încă și pe acela fără a-l mîntui.[21]

Tot cam așa cred despre cei ce lucrează în această zi și românii din Moldova.[22]

Și dacă și lucrează ceva în această zi, nu-i Doamne-ajută, căci pe cît a lucrat și a cîștigat mai înainte pe atîta pierde acuma[23]; sau, după cum cred și spun românii din Banat, nu numai că n-are nici un spor peste tot anul, nu numai că merge tîr înainte, tîr înapoi, dar chiar și ceea ce lucrează se strică.[24]

Mai departe, crede poporul că femeile, cari lucrează în această zi, acelea se bolnăvesc de dînsele, adecă începe mai întîi și întîi a le durea mînile și picioarele, apoi oasele, și la urmă prinde a li se usca carnea de pe lîngă oase și mai ales cea de pe lîngă încheieturile degetelor, pînă ce le ințepenesc degetele.[25]

În fine, se crede că femeile, cari lucrează în ziua de Miezul Păresii, acelea nebunesc sau, dacă nu nebunesc ele singure, apoi de bună seamă unul din membrii familiei.[26]

Și spre întărirea acestei aserțiuni, mai fiecare femeie știe să-ți istorisească cîte o întîmplare.

Așa istorisesc unele:

„Odată a tors o femeie în ziua de Miezul Păreții. Și fiindcă nu e bine de tors în ziua aceasta, de aceea femeia ce s-a încumetat a toarce a nebunit. Și cum a nebunit a și început a se poticni

Cînd încolo, cînd încoace,
Cînd în Miezul Păreții."[27]

„Altă femeie să fi urzit în ziua de Miezul Păreții și din pricina aceasta s-a învîrtit apoi și ea, ca și urzitoarea, încolo și încoace tot anul, rostind cuvintele:

Tînd încolo, tînd încoa'
Tînd în Miezul Păreții."[28]

„O femeie şi-a fost propus să urzească în ziua de Miezul Păreţii pînză. Dumnezeu, văzînd ce are de gînd să facă, i s-a arătat cu trei zile înainte de aceasta în vis şi i-a spus să nu lucreze, căci de va lucra, n-are să fie bine de dînsa.

Însă femeia, încăpăţinată şi îndărătnică, n-a ascultat, ci cum a sosit Miezul Păreţii s-a şi apucat de urzit. Dar abia a început a urzi şi iată că îndată şi-a ieşit din minte şi a început a da:

Tînd încolo, tînd încoace,
Tînd în Miezul Păreţii."

Şi tot aşa a dat ea pînă ce a murit. Şi de atunci serbează femeile Miezul Păreţii."[29]

O variantă:

„A fost odată o femeie. Şi femeia aceea a început a lucra, adecă a urzi, în ziua de Miezul Păresii. Ce socotiţi însă c-a putut urzi?

Nicidecum, căci Miezul Păresii n-a lăsat-o să lucreze, ci cînd mergea cu tortul pe urzitor tot se încîlcea, şi încîlcindu-se zicea:

Tînda nainte, tînda napoi,
Tînda-n Miezul Păresii!

Şi tot aşa a făcut ea pînă ce a murit."[30]

A doua variantă:

„O femeie a urzit pînză în ziua de Miezul Păresii. N-a apucat însă bine a sfîrşi de urzit şi-a şi nebunit. Şi cum a nebunit, a început a alerga pe drum şi a striga cît o lua gura:

Tînda sus, tînda-n jos,
Tînda-n[31] Miezul Păresii!

De-atunci femeile, cari au văzut sau numai au auzit de păţenia acestei femei, nu lucrează în astă zi defel, temîndu-se ca nu cumva să nebunească şi ele."[32]

Mai departe se zice că :

„Într-un Miez al Postului mare a urzit o femeie pînză, şi pentru că a urzit a nebunit şi a început a umbla nebună prin casă şi a striga:

Toanta-ncoa,
Toanta-ncolo,
Toanta-n Miezul Păresii!

Şi de-atunci se cheamă ziua aceasta Miezul Păresii şi o ţin oamenii, ca să nu păţească şi ei aşa."[33]

Iarăşi se zice că :

„O femeie a urzit în ziua de Miezul Păreţii, cu toate că ea prea bine ştia că ziua aceasta e o zi de sărbătoare. Însă n-a apucat bine a urzi şi-a şi nebunit. Şi din minutul acela înainte a început a striga şi a zice :

Miez, miez, miez Păreţi,
Buf cu capul de păreţi!

Şi cum rostea ea cuvintele acestea, se izbea cu capul de păreţi.

De-atunci cam mai ba să urzească vreo femeie în ziua de Miez Păreţi."[34]

În fine, spun unele că:

„O femeie a ţesut în ziua de Miez Păreţi şi din pricina aceasta şi-a ieşit din minte şi-a început a striga necontenit :

Tînd înainte, tînd înapoi,
Tînd în Miezul Păreţii!

Şi tot aşa a strigat ea pînă ce-a murit."[35]

Din cele ce s-au înşirat pînă aici rezultă, după credinţa şi spusa românilor şi mai ales a româncelor de pretutindenea, că nu e defel consult a lucra în ziua de Miezul Păresii, şi cu deosebire nu e bine de uns păreţii, de tors, de periat fuioarele, de reşchirat, de urzit, de ţesut şi de cusut; cu alte cuvinte, nu e bine nimic de lucrat privitor la începerea şi terminarea unei pînze.

Unica ocupaţiune, care e permisă femeilor în această zi şi pe care o şi execută ele cu cea mai mare stricteţă, e numărarea ouălor.

În această zi, româncele din Bucovina adună toate ouăle de prin cuibare, şi apoi atît pe acestea cît şi pe cele ce le-au strîns înainte de aceasta în decursul postului, le numără, ca să vadă cît au strîns pînă în ziua aceasta şi ori de vor mai putea strînge pe atîtea pînă la Paşti, precum şi pentru aceea ori de le vor ajunge pentru sărbătorile Paştilor sau vor trebui să mai cumpere.[36]

Tot în această zi îndătinează ele de a număra şi călepele de in, de cînepă şi cele de lîneţe, ca să vadă cît au sporit, adecă cît au tors şi reşchiat în jumătatea trecută a postului.[37]

Datina aceasta de a număra călepele şi mai cu seamă ouăle în ziua de Miezul Păresii e uzitată nu numai la româncele din Bucovina ci şi la cele din Moldova[38], Muntenia[39] şi Banat.[40]

O seamă de românce însă, atît din Bucovina cît şi din Banat, au datină de a număra ouăle în ziua de Miezul Păresii, nu numai din cauză ca să vadă cîte au adunat pînă în această zi şi de-or avea de ajuns pentru sărbătorile Paştilor sau vor trebui să mai adune ori chiar să cumpere, ci încă şi de aceea fiindcă, după credinţa lor, numărînd în această zi ouăle, găinile se ouă mai multe ouă, adecă se poartă cu ouatul.[41]

Altele iarăşi le numără, după cum spun ele, de aceea pentru că toate ouăle cîte le-au strîns pînă în ziua aceasta nu sînt bune de clocit, ci numai acelea ce le strîng din ziua aceasta începînd înainte. Deci toate cele ce le-au strîns pînă în această zi le pun deoparte şi le întrebuinţează pentru sărbătorile Paştilor, iar cele ce le strîng de acuma înainte le pun sub cloşte sau, dacă le mai întrec, le vînd.[42]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că, dacă codobatura vine înainte de Miezul Păreţilor, nu-i semn bun, căci atunci, după credinţa românilor din Moldova, se vremuieşte a vînt, viscol şi chiar a zăpadă; iar dacă codobatura vine după această zi, atunci va fi vreme bună, călduroasă şi frumoasă.[43]

NOTE

1. Grigore Ureche, în *Domnii Ţării Moldovei* (*Cronicele rom.*, I, p. 233): „Petru-Vodă îndată după aceea au strîns oaste turcească şi ungurească şi muntenească şi au încungiurat pre Alexandru-Vodă în curte în Iaşi şi au bătut pregiur curtea din Cîşlegi pîn-la Miază-Păresime. "; *Ibid.*, p. 469: „Din Cîşlegi pînă la Miază Părese."
2. I. Creangă, *Opere complete*, II, Iaşi, 1892, p. 27: „Am dus-o noi aşa pînă la Miezii Păresii."
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.
4. Dim. Dan, *Com. Straja*, p. 36: „Miezul Postului se numeşte Miez-post, atunci numără femeile, demineaţa, mai întîi ouăle şi apoi abia se apucă de cusut sau ţesut, însă nu torc."
5. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882 şi 1883.
6. Com. de Ios. Olariu: „Miezul Păresimilor se zice şi Mijlocul Postului sau tîr nainte, tîr napoi."
7. Pretutindenea în Bucovina, Moldova şi Banat. Vezi şi Gheorghiu, *op. cit.*, p.73: „Miezul Păreţilor (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului Mare, adecă trei săptămîni şi jumătate de la Lăsatul secului şi anume totdeauna miercurea."; Mangiuca, *Calend. cit.*: „Miezul Păresimilor cade totdeauna pre miercuri în mijlocul Păresimilor, socotind 48 de zile între duminica lăsatului de brînză şi între Paşti."
8. *Biserica ortodoxă română*, an.II, Bucureşti, 1875, p. 393.
9. După spusa rom. din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranai: „Miezul Păresii cade tocmai la mijlocul Postului mare, şi din cauza aceasta se numeşte ziua aceasta Miezul Păresii."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Berinţan: „Miezul Păresii împarte Postul mare în două părţi asemenea de mari, atunci îi jumătate postul."; a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „Miezul Păresii se numeşte aşa pentru că cade tocmai în miezul Postului mare."; apoi şi a altor români din Bucovina, precum a celor din Securiceni, Bălăceana, Măzănăeşti şi Siret.
10. După spusa rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Miezul Păreţii este mijlocul sau culmea Postului mare; din această zi Postul merge cît înainte cît înapoi."; a celor din Broscăuţul Vechi, dict. de Palag. Onciul: „Miezul Păreţii pică tocmai la mjlocul Postului mare."; apoi şi a celor din Mitocu Dragomirnei, Pătrăuţi, Mihoveni şi Costîna; N. Sulică, *Etimologizarea poporană*, publ.în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXI, Braşov, 1898, no. 111: „Postul Paştelor îl numeşte poporul nostru Păresimi (lat. *quadragesima*). Miezul Păresii se aude şi în forma Miezul Păreţii. Etimologizarea poporală e evidentă şi s-a format prin alăturarea la grupul cuvîntului părete."
11. După spusa rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan.
12. După spusa rom. din Volovăţ, com. de Ioan Buliga: „În ziua de Miezii Păreţii zic oamenii că-i mijlocul Postului mare."
13. După spusa rom. din Suceava, com. de Dim. Vasilovici: „Miezul Păreţilor se numeşte de aceea pentru că atunci e jumătate de post."; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaciu: „Miezul Păreţilor e în mijlocul Postului mare." şi a celor din Rus- Plăvălari, com. de Nican. Bumbu: „Miezul Păreţilor se numeşte de aceea astfel fiindcă pică tocmai în mijlocul Postului mare."
14. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p.73: „Miezul Păreţilor (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului mare, adecă la trei săptămîni şi jumătate de la lăsatul secului."; din Răsp. la

Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Poporul serbează în luna lui martie Patruzeci de Sfinţi, Alexi-Boji şi Miezi Păreţi."
15. Dat. rom. din Volovăţ, com. de I. Buliga: „Femeile au datină de a nu unge păreţii caselor în această zi, zicînd că-i păcat dacă o fac aceasta."
16. Dat. rom. din Rus, com. de Nican. Bumbu: „Femeile nu urzesc nici nu ţes în această zi, ca să nu zacă şi să ologească de mîni şi picioare."; apoi şi a celor din Ilişeşti, com. de G. Berinţan şi Siret, com. de Dim. Popovici.
17. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu.
18. Dat. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Miezul Păresii se serbează pentru nebuneală, şi mai ales femeile nu lucrează nimic în această zi în casă."; a celor din Cupca, dict. de Casandra Ţugui: „Miezul Păresii se serbează ca să nu nebunească."
19. Cred. rom. din Rus, com. de Nican. Bumbu; şi a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „Femeile serbează ziua aceasta (Miezul Păresii) ca şi oricare altă sărbătoare, din cauză că multora cari au lucrat în această zi li s-au întîmplat felurite primejdii."
20. Cred. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
21. Cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamf. Niculi.
22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Cei ce îndrăznesc a lucra în ziua de Miezu-Păreţii vor fi buimaci tot anul, adecă vor umbla tînd încoace, tînd încolo."; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „În această zi nu se reşchirează, pentru că se încurcă iţele şi minţile aceleia care nesocoteşte pe Sf. Păresimi."; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. VIII, Rîmnicu Sărat, 1891, p.151: „La trei săptămîni şi jumătate din post femeile zic Miezul Păreţilor, Sf. Păresimi, şi le serbează, că de vor lucra în ziua aceea umblă tot anul nebune de cap, bezmetice: «Să nu lucrezi, cumătro, Doamne fereşte, că de nu, umbli tînd în ici, tînd încole, tînd în Miezul Păreţii, că una a lucrat odată şi a umblat tot anul cînd încolo cînd încoace, şi nu i se mai alegea de lucru şi nu ştia ce face, şi încotro se duce»."
23. Cred. rom. din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „Femeile serbează ziua aceasta, de aceea, pentru că cu cît au lucrat în post pînă în această zi, cu atîta dau înapoi, adecă pierd."; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „Femeile ţin ziua aceasta, pentru că dacă n-o ţin, cît au dat înainte atîta dau înapoi."
24. Com. de dl. Aurel Iana: „Miezul Păresimilor cade pe miercuri a patra săptămînă din post şi se serbează din partea poporului cu nelucrare. Se crede că cine ar cuteza să lucreze în această zi, nu numai că n-are spor peste întregul an, dar că ce se lucrează se strică, şi se zice tîr nainte, tîr napoi, (cît înainte atîta şi înapoi). Cu deosebire muierile se feresc de lucru şi anume: nu piaptănă fuioare, nu se perie pe cap."
25. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de G. Berinţan; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici; şi a celor din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean.
26. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean: „Femeile nu lucrează în această zi ca să nu nebunească nimene din familie."
27. Din Costîna, com. de Vas. Huţan.
28. Din Broscăuţul Vechi, dict. de Pal. Onciul.
29. Din Mihoveni, dict. de Mihai Cojoc.
30. Din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu.
31. Cuv. *tînda*, după cum se poate foarte lesne cunoaşte din cele ce s-au înşirat pînă aici, e format din *tînd*, iar acesta, la rîndul său, e sinonim cu *cînd*. De la cuv. tînda cred că vine numele Tanda, fratele de cruce al lui Manda, precum şi cuv. tandalău, tăndălău şi tîndălău, amintit mai sus, care însemnează un om ce umblă încolo şi încoace fără nici un scop. Cuv. tandalău însă nu este de a se cufunda cu cuv. tantalău sau tăntălău, fem. tantalaucă sau tăntălaucă, care însemnează: prostălan – prostălană – prostălaucă, mutălău – mutălaucă, hăbăuc – hăbăucă, tont – tontălău şi toantă – tontălaucă. Tot de la tînda cred că derivă şi numirea Tandală sau Tîndală, fratele de cruce al lui Păcală sau Pepelea.

32. Din Bălăceana, com. de G. Jemna.
33. Din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.
34. Din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan.
35. Din Liuzi, dict. de Maria Ştefănescul şi com. de Dim. Bondariu.
36. Dat. tuturor rom. din Bucovina.
37. Dat. rom. din Suceava, com. de Dim. Vasilovici.
38. C.D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „Miezul Păreţilor cade totdeauna miercurea, atunci se face numărătoarea ouălor, pentru ca să nu se strice"; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar cit.*, p. 151: „Miezul Păreţilor cade totdeauna miercuri în a patra săptămînă din post, atunci se numără ouăle, ca să se ştie cîte ouă au putut aduna în jumătate de post, pe atîta are să mai strîngă pînă la Paşti, şi atunci gospodina îşi face socoteală de-i ajung ouăle, ori de trebuie să mai cumpere."
39. Laurian şi Massim, *Dicţ.*, I, p. 305: „La ziua din mijlocul Păresimilor Paştilor, adecă la miercurea din a patra săptămînă a ajunului Paştilor: la Paresime, cu acest din urmă înţeles, româncele au datină de a număra ouăle ce-au strîns în timpul jumătăţii scurse a Păresimilor."; G.S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 49: „La jumătatea postului celui mare se face numărătoarea ouălor, ca să nu se strice pînă la Paşti."; E. Baican, *op. cit.*, p. 16: „La Păresimi, în ziua ursului, adecă drept la jumătatea Postului mare, toate femeile îşi numără ouăle cîte au putut avea de la păsările de casă."
40. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*, *Miezul Păresimilor*: „Numărătoarea ouălor cîte au ouat găinile pînă aci"; com. de dl. Ios. Olariu: „La miezul Păresimilor se numără ouăle în cuiburi şi se mai fac încă şi unele farmece."
41. Din Rus, com. de Nican. Bumbu, şi din Maidan în Banat, com. de dl. Aur.Iana: „În această zi (Miezul Păresimilor) se numără ouăle de prin cuiburi, şi cît a ouat găinile pînă acuma, mai o dată aşa de multe au să ouă pînă la Paşti."
42. Dat.rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga.
43. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.

I. BUNA-VESTIRE

Buna-Vestire, numită altmintrelea şi Blagoviştenie, cade totdeauna la 25 martie.

Buna-Vestire, după credinţa celor mai mulţi români din Bucovina, e o sărbătoare tot aşa de mare ca şi Învierea sau Paştile.

Dacă n-ar fi Buna-Vestire, n-ar fi nici Paştile.

Şi cum că întru adevăr Buna-Vestire e o sărbătoare tot aşa de mare şi de însemnată ca şi Sf.Paşti, ne putem încredinţa din următoarea întîmplare:

„Zice că într-un an au picat Paştile în ziua de Buna-Vestire. Preoţii, după cum e datina, s-au sculat foarte de noapte, şi mergînd la biserică au început să cetească liturghia Paştilor, însă despre Buna-Vestire n-au amintit nimic. După ce au sfîrşit rugăciunile Învierii, aşteptau acuma ca să se facă ziuă. În zadar le era însă toată aşteptarea, căci ziuă nu se mai făcea. De la o vreme, văzînd că nu se mai face ziuă, au început a sta pe gînduri: care să fie oare cauza? Şi cugetînd ei, cît vor fi cugetat, îşi aduc în urmă aminte că în ziua aceea nu-s numai Paştile, ci şi Buna-Vestire şi că pentru Paşti s-a făcut slujbă iar pentru Buna-Vestire nu. S-au pus deci îndată şi au făcut slujba cuvenită şi pentru Buna-Vestire, şi cum au făcut rugăciunile şi pentru aceasta, îndată s-a ridicat întunericul, s-a însăninat şi s-a făcut ziuă; dar, spre cea mai mare mirare a lor, văzură că nu e dimineaţă, ci că soarele a fost ajuns acuma la amiazi.

De atunci nu mai pică Paştele deodată cu Buna-Vestire, ci totdeauna mai pe urmă."[1]

Cît de mare sărbătoare e Buna-Vestire şi cît de mare e păcatul celui ce lucrează în decursul ei se poate cunoaşte încă şi din acea împrejurare, că dacă macină cineva în ziua aceasta, şi din făina măcinată face mămăligă, şi mămăliga aceea o aruncă apoi în apă, peştii nu o mănîncă; iar dacă ia făină de aceasta şi o presură pe vreun pom, pomul respectiv nu face poame în anul acela. Aşa de mare e păcatul de a lucra în ziua de Buna-Vestire.[2]

Iar dacă va rîşni în ziua aceasta cu mîna îndărăt şi dacă va lua astfel făină rîşnită şi va presura cu ea vreun pom sau copac, atunci pomul, sau ce este, pe loc se şi usucă.[3]

Mai departe, spun românii din Bucovina că Buna-Vestire e aşa de sfîntă, că dacă iese vreun pui în decursul ei, nu-i nimic dintr-însul.[4]

Ba, ce este încă şi mai mult, dacă în această zi se ouă vreo găină, gîscă sau raţă, atunci ouăle acestea nu sînt bune de pus sub cloşte, pentru că nu ies pui cumsecade dintr-însele.[5]

Drept aceea, româncele din Bucovina niciodată nu îndătinează a pune sub cloşte ouă ouate de păsările domestice în ziua de Buna-Vestire, prea bine ştiind că, în loc de pui ca puii, ies nişte monştri.[6]

Tot din cauza că Buna-Vestire e o zi foarte mare şi sfîntă, românii nu duc în decursul ei vacile sau juncile la buhai ca să se alunge, pentru că, conform credinţei lor, viţeii ce-i vor făta acestea vor fi calici, schimosiţi.[7]

Asemenea nimeni nu trebuie să caute gîlceavă în această zi, că e rău.[8]

Buna-Vestire se serbează cu cea mai mare sfinţenie, mai ales de către femei, pentru vestea cea îmbucurătoare, care a adus-o Arhanghelul Gavril Preacuratei Fecioare Maria, că va naşte pe Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.

Mai departe se zice că, precum va fi timpul în ziua de Buna-Vestire, aşa va fi el şi în ziua de Paşti.[9] Dacă va fi frumos în ziua de Buna-Vestire, va fi frumos şi în ziua de Paşti; dacă soarele iese dimineaţă, va fi şi timpul devreme; dacă iese pe la amiază, va fi şi timpul la vreme; iar dacă iese soarele de către seară, va fi şi timpul tîrziu.[10]

Dacă în ziua de Buna-Vestire se arată soarele de dimineaţă, atunci păpuşoii cei mai dintîi semănaţi vor fi frumoşi; dacă se arată cam pe la amiază-zi, atunci cei mijlociu semănaţi vor fi frumoşi; dacă se arată de către seară, atunci cei mai tîrziu semănaţi vor fi cei mai frumoşi.[11]

Dacă în ziua de Buna-Vestire se ia ceaţa înainte de-a răsări soarele, cum mai iute de dimineaţă, aşa de timpuriu are să fie şi primăvara.[12]

Dacă în ziua de Buna-Vestire bolboroseşte oaia în iarbă, e semn că vara va fi mănoasă.[13]

În ziua care poartă numele zilei în care a căzut Buna-Vestire în anul curent, oamenii să se ferească de a semăna păpuşoi, căci, semănînd, vor fi slabi.[14]

În ziua de Buna-Vestire se ia, înainte de a răsări soarele, o baligă de vită şi se lipeşte la coşerul cu păpuşoi, anume ca în vara ce urmează să fie păpuşoii buni, roditori, precum este şi baliga.[15]

Cei mai mulţi români din Bucovina cred că din ziua de Buna-Vestire începînd înainte va fi mai cald şi mai frumos, de aceea se suie ciobanii în ziua aceasta pe stogul de fîn şi melinţă[16] cu toporul asupra iernei ca să fugă, că iarba-i înverzită şi ei au acuma unde paşte turmele lor.[17]

Drept aceea, în ziua de Buna-Vestire e datină de a bea apă cu frunză de brustur, spre a arăta mărimea căldurei de primăvară[18] şi a scoate la păscut toate vitele, boi, cai, porci, etc.[19]

Şi se zice că de ar fi un porc aşa de slab, ca să nu se poată trage pe picioare, ci să-l tîrîieşti în toloacă, el tot nu piere, ci se îndreaptă.[20]

Şi tot în această zi se scot şi stupii, cari nu s-au scos în ziua de Alexii; iar înainte de a se scoate trebuie să umble un copil mic în pielea goală cu o lumină din ziua de Paşti împrejurul lor, ca să le meargă bine.[21]

În zorii zilei de Blagoveştenie se încunjură casa cu tămîie, anume ca să nu se apropie nici o dihanie (şearpe) de casă.[22]

Tot în această zi se face prin unele locuri şi focuri prin pomete, ca şi în ziua de Alexii, însă mai rar, anume ca să rodească pomii.[23]

Românii din unele părţi ale Transilvaniei afumă în ziua de Buna-Vestire, dimineaţa, pînă a nu răsări soarele, pomii cu tămîie şi pleavă de cînepă, căci prin aceasta cred ei că vor fi scutiţi de insecte peste an.[24]

În alte părţi, tot din Transilvania, fiecare familie se provede în preseara Bună-Vestirii cu nişte clopoţele, apoi cu chibrite şi cu tămîie. În zori de zi, membrul de familie care se trezeşte mai de timpuriu, ia o oală cu jar, pe care punînd tămîie, iese afară spre a încunjura de trei ori clădirile şi a afuma vitele. În timpul acesta lărmuieşte cu clopotele legate la picior. După acestea merge la pomi şi, făcînd sub ei focuri slabe, cearcă doară care va da semne de rodire. Pe pomul ce i se pare că n-ar rodi îl atinge de trei ori cu tăişul securei, zicînd: „dacă nu rodeşti, te tai!“ Pomul respectiv, înfricoşîndu-se de consecinţele admoniţiunii, se crede că ar rodi cu siguritate.

Credinţa e că focul din oală atrage căldura verei, tămîia alungă şi depărtează şerpii de pe lîngă casă, iar focul de sub pomi dezmorţeşte şi readuce în fire organele nutritive deja pierdute.[25]

Tot atunci cînd se face foc în grădină şi se afumă pomii, se afumă în unele locuri din Transilvania şi plugul şi vitele de jug.[26]

Unele femei din Bucovina fac în dimineaţa acestei zile foc în ogradă înaintea uşei şi pun alăturea pîne şi sare şi o cofă cu apă ca să se încălzească îngerii, să mănînce şi să bea apă. Pînea şi sarea o dau apoi de pomană.[27]

În unele părţi din Banat e uzitată în ziua de Buna-Vestire nu numai umblarea şi afumarea împrejurul caselor şi moşiilor, spre alungarea şerpilor şi omizilor, ci şi baterea fiarelor.[28]

În alte părţi, tot din Banat, în preseara şi dimineaţa zilei de Blagoveştenie, găzdăriţa casei aprinde o rîză şi afumă cu ea casa şi toate corlatele[29], ca să nu se încuibeze şerpii în ele.[30]

Unele femei păstrează rîza sau dărza, cu care au spălat vasele – uneltele de mîncare – luni dimineaţa după zapostitul de Paşti, şi cu acea dărză afumă corlatele.[31]

Tot atunci se scot şi vitele afară de prin grajduri şi se lasă la soare, pentru ca să fie sănătoase peste tot anul.

În unele case se scot şi toate hainele, straiele, cojoacele prin curte la aer, ca să se cureţe de miesmele de iarnă şi apoi să se pună bine peste vară, ca să nu mucezească.[32]

În ziua de Blagoveştenie strîng femeile omăt şi întrebuinţează apa dintr-însul ca leac pentru durere de cap şi pentru de dînsele.[33] Bolnavul se spală cu această apă şi posteşte (ţine) trei miercuri, anume: miercurea întîia din Postul mare, cînd se împrăştie ielele sau cînd îşi pun milostivele teara[34], miercurea întîia după Paşti şi miercurea întîia după Duminica Mare sau Rusalii.[35]

În Banat, toţi casnicii îşi spală în ziua de Blagoveştenii corpul cu apă de pe neaua contra puricilor.[36]

În unele părţi însă, tot din Banat, se stropesc mai înainte de aceasta casele cu apă din neaua topită, ori şi cu apă neîncepută de la rîu şi după aceea se începe a mătura şi, încît va fi cu putinţă, în pielea goală. Iar măturînd cu un dărab de piele de vită crepată, muierea descîntă:

– Hei, boi negri! – înţelegîndu-se
puricii –
Că eu m-am sculat,
Cu mătura v-am măturat
Şi departe v-am aruncat:
Sub brăduţi mărunţi,
Sub poale de munţi!

Şi făcînd aceasta, se crede că puricii, ce se află peste vară sub brazi, sînt puricii mînaţi de fărmecătoare.[37]

De la această zi începînd, muierile din Banat se duc la codru şi aduc lemnuşele[38] cari se păstrează apoi pentru Joi marele (Joi mari).[39]

În multe comune din Banat, numeroase familii sîntuiesc Buna-Vestire de patroană a casei.[40]

În fine, în ziua de Buna-Vestire se dezleagă limba pasărilor şi peştele pentru mîncare. Însă despre aceasta mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. După spusa rom. de Stroieşti, com. de P. Străinul; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cioful şi com.de Vesp. Corvin; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu; şi a celor din Cireş-Opaiţ, com. de C. Dugan.
2. Cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui şi com. de Th. Prelici.
3. Cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Maria Neagul şi com. de G. Palamarciuc.
4. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ.
5. Cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Maria Neagul şi com. de G. Palamarciuc.
6. Cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui, com. de Them. Prelici, a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan: „Ouăle ouate în această zi nu se pun sub cloşcă, pentru că ies pui cu două capuri dintr-însele."
7. Dat. şi cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de C. Dugan; a celor din Broscăuţul Vechi, dict. de Maria Neagul, com.de G.Palamarciuc.
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72.
9. Cred. rom. din Udeşti, com. de Gavr. Rotariu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „Se zice că cum va fi vremea în ziua de Buna-Vestire, aşa va fi şi în ziua de Paşti"; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „Ce vreme este de Buna-Vestire, aceea trebuie să fie şi în ziua de sf. Paşti"; Dim. Dan, *Credinţe pop. buc.*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 97, p. 2: „Se crede că cum e timpul în ziua de Buna-Vestire, aşa va fi el şi în ziua de Paşti".
10. Cred. rom. din Udeşti, com. de Gavr. Rotariu.
11. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.
12. Cred. rom. din Straja, com. de I. Dan.
13. *Telegraful rom.*, Sibiu, 1872, nr. 26.
14. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.
15. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, dict. de Eufrosina Romaş, com. de Alex. Romaş.
16. Melinţă = amerinţă.
17. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ioan Buliga.
18. *Idem*, din Horodnicul de Jos, com. de dl. Prelipcean.
19. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
20. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ.
21. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Oameni cari au ştiubeie scot în ziua asta roii (albinele) afară".
22. Din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc; tot de acolo, com. de Nistor Costaş: „În această zi se afumă cu tămîie împrejurul casei (în zori de zi) ca în Joia Mare, spre acelaşi scop."

23. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean, com. de P. Nimigean; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Oamenii fac foc de dimineaţă prin pomete ca să rodească."
24. *Credinţe deşerte, auzite de la pop. rom. din Boereni* şi jur, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102.
25. Vasile Rebrean, *Datine poporale*, publ. în *Ungaria*, revistă socială-ştiinţifică-literară, Cluj, 1892, p. 288.
26. *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 142.
27. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan şi Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu.
28. Sim. Mangiuca, *Calendarul* pe an. *1882 şi 1883*.
29. Corlate = cele aparţinătoare de casă şi sălaşul cu marva afară la cîmp.
30. Com. de dl. Aurel Iana şi Iosif Olariu.
31. Com. de dl. Ios. Olariu: „Dârza de la zapostitul mare o mai păstrează româncele noastre şi ca să afume copiii mici pentru năprăcit – spaimă."
32. Com. de Aur. Iana şi Ios. Olariu; Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*: „Pe ziua de Buna-Vestire cad următoarele datine şi credinţe: scoaterea afară din casă şi punerea în curte (avlie, obor) a vestmintelor, păturilor, straielor şi a tuturor hainelor, spre a se aera (pe alocurea la Florii)."
33. *De dînsele*, după spusa Vîrvarei Mintioan, le cauzează ielele, cari sînt închipuite ca nişte vîntoase şi, dacă îl ating pe cineva ielele, atunci respectivul se bolnăveşte la încheieturi, şi această boală se numeşte *de dînsele*.
34. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de Em. Isopescu: „A treia zi după lăsatul secului de vară să nu se lucreze, căci atunci se împrăştie ielele, cari pot aduce multe nenorociri celor ce lucrează în ziua aceea"; *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102: „În miercurea întîia din postul mare (Păresimi) nu lucrează femeile, căci *milostivele* îşi pun teară."
35. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan, com. de P. Scripcariu.
36. Com. de dl. Aurel Iana.
37. Com. de dl. Ios. Olariu.
38. Beţe de alun uscate, frînte şi nu tăiate, aduse pe cap şi nicidecum tîrîite după ele.
39. Com. de Aurel Iana.
40. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*

II. DEZLEGAREA LIMBEI PASĂRILOR

În ziua de Buna-Vestire sau Blagoveştenie, după credinţa românilor de pretutindenea, se dezleagă limba tuturor pasărilor cîntătoare spre a putea cînta[1], şi cu deosebire a cucului[2], care toată iarna a fost uliu, iar la Buna-Vestire se preface iarăşi în cuc.[3]

Drept aceea, fiecare român, mic şi mare, tînăr şi bătrîn, aşteaptă cu cea mai mare nerăbdare sosirea acestei zile şi dimpreună cu dînsa şi a cucului.[4]

Însă ca nu cumva cucul să-i surprindă nepregătiţi, de aceea fiecare poartă grijă ca să aibă totdeauna bani la sine şi să nu fie flămînzi sau supăraţi, căci în cazul contrar tot anul vor duce nevoie de bani şi vor fi flămînzi şi supăraţi.[5]

Şi cucul, cum a sosit şi i s-a dezlegat limba îndată începe a cînta, şi cîntă necontenit de la Buna-Vestire şi pînă la Sînziene[6] sau pînă la Sîn-Petru[7], iar atunci se îneacă cu orz şi, ne mai putînd mai mult cînta, se preface iarăşi în uliu, şi astfel petrece el apoi peste iarnă pînă la Buna-Vestirea viitoare.[8]

Iar cînd îl aud întîiaşi dată cîntînd, atunci toţi fără deosebire îl întreabă, zicînd:

Cucule,
Puiucule!
Cîţi ani îmi vei dărui
Pînă ce eu voi muri?[9]

Iar feciorii cei holtei şi fetele cele mari, bune de măritat, mai adaog, pe lîngă aceste cuvinte, încă şi următoarele:

Cucule,
Voinicule!
Cîţi ani îmi vei da
Pîn'm-oi însura?

Cucule,
Bucule!
Cîţi ani îmi vei da
Pîn'm-oi mărita?

Şi apoi, numărînd glasurile, fiecare glas e socotit drept un an.[10]
Iar cînd îi vine timpul ca să plece de la noi, atunci mai ales recruţii ce au să se ducă la miliţie, adresîndu-se către dînsul, zic:

Cîntă cuce
Cînd te-i duce,
Cu trei zile mai nainte,
Ca să-mi gat şi eu merinde,
Să mă duc şi eu cu tine,
Cucule, în ţeri străine.
Tu-i merge pe sus cîntînd
Şi eu pe jos lăcrămînd
Şi la părinţi cugetînd![11]

Dar să lăsăm cucul şi să ne întoarcem pe un moment şi spre celelalte pasări călătoare.
Precum cucul, aşa şi cele mai multe dintre celelalte pasări călătoare, precum rîndunelele, cocostîrcii şi altele, încep a veni, după spusa românilor, asemenea de pe la Buna-Vestire înainte şi tot din această zi celor cîntătoare li se dezleagă glasul şi prind a cînta de se răsună pometele, luncile, dumbrăvile şi codrii de cîntecele lor.[12]
Ce se atinge de cocostîrci, se zice că, dacă vin mai mulţi deodată, atunci primăvara va fi furtunoasă şi ploioasă.
Iar despre rîndunele zic românii din Bucovina că dacă vezi întîia oară numai o singură rîndunică, atunci peste toată vara eşti numai singur; dacă vezi mai multe deodată, atunci peste toată vara eşti întovărăşit de cineva. Şi iarăşi mai zic că atunci cînd vezi întîiaşi dată rîndunele e bine să te speli iute pe obraz cu apă sau cu lapte, ca să nu capeţi pe faţă pete, bureţi sau alunele.[13]
Drept aceea, fetele cari au alunele pe obraz, cînd văd rîndunele întîia oară, aruncă ţărnă în sus sau se spală pe obraz zicînd:

Ducă-se alunelele mele
Pe penele tale.[14]

Românii din unele părţi ale Transilvaniei însă cred şi spun că cîte rîndunele vezi mai întîi cu atîţia oameni vei fi pe ceea lume laolaltă, se înţelege că

în rai. Iar cînd vezi rîndunele prima oară, e bine să stai în loc şi să sapi sub piciorul drept, că vei afla un cărbune, cu care te poţi apoi scăpa orişicînd de friguri, dacă îl bei cu apă.[15]

NOTE

1. Cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În ziua de Blagoveşte se dezleagă limba la toate pasările spre a cînta."
2. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Buna-Vestire se serbează pentru deschiderea glasului la păsările cele cîntătoare şi mai ales a cucului"; a celor din Bălăceana, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche.
3. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu, com. de P. Scripcariu; *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, nr. 90, p. 908.
4. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Blagoviştenia o aşteaptă toţi oamenii cu mare bucurie, ca să audă cucul cîntînd."
5. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu, com. de P. Scripcariu.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit., p.* 72: „Din această zi [adecă din ziua de Blagoveştenie], i se dezleagă limba cucului şi cîntă neîntrerupt pînă la Sînziene. La Sînziene iar i se leagă limba şi nu mai poate cînta pînă la altă Blagoveştenie."; S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, tom. I, Cernăuţi, 1883, p. 17 şi 37 – 38.
7. *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, Braşov, 1897, nr. 67: „Cucul cam pe la Buna-Vestire pînă la Sîn-Petru avea multe misiuni de împlinit; el trebuia să ne spună viitorul sau să ne aducă ştiri despre iubiţii şi iubitele noastre..."
8. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu.
9. Pretutindenea în Bucovina.
10. Com. de dl. Grigore Sima al lui Ion, din Bucium- Poieni în Transilvania. Vezi şi *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, cit.
11. Com. de Gr. Sima al lui Ion.
12. După spusa rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga, şi a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeş, com. de Vesp. Corvin. Vezi şi Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883:* „La Buna-Vestire să sosească rîndunelele." – din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Buna-Vestire e zi însemnată, că atunci sosesc rîndunelele."
13. Cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga; a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeş, com. de Vesp. Corvin: „Cînd văd numai o rîndunică întîia oară, zic fetele că au să trăiască singure; cînd văd mai multe, atunci au să trăiască mai mulţi la un loc cu dînsele."
14. Dat rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoeş, com. de Vesp. Corvin.
15. *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26.

III. DEZLEGAREA DE PEŞTE

E fiecăruia prea bine cunoscut că poporul român de pretutindenea nu mănîncă niciodată în Postul mare bucate de frupt sau de dulce, ci numai de post sau de sec. Ba, afară de Florii şi de Buna-Vestire, nici chiar peşte nu se încumetă a mînca în decursul acestui post, şi aceasta din cauză că aşa stă scris în cărţile bisericeşti.
În ziua de Florii însă, şi mai cu seamă în ziua de Buna-Vestire, fiind în aceste două zile dezlegare de peşte, adecă fiind încuviinţat a mînca şi peşte,

fiecare român, pînă chiar şi cel mai sărman şi mai nevoiaş, caută să aibă şi de acesta de mîncat[1] şi aceasta nu numai pentru ca să se nutrească, ci şi ca să fie sănătos ca peştele în decursul anului.[2]

De aici vine apoi că în aceste două zile se trece foarte mult peşte.

Dar nu numai românii sînt aceia cari se bat aşa de tare, şi mai ales în ziua de Buna-Vestire, după peşte, ci chiar şi ţiganii. Însă deoarece aceştia nu prea au pe ce să-şi cumpere peşte românesc, se mulţămesc şi cu peşte ţigănesc, adecă cu broaşte.[3]

De aici vine apoi şi următoarea satiră, prin care sînt ţiganii luaţi de către români în rîs şi batjocură:

Într-o zi de Balgoveşte
Toţi românii aveau peşte,
Numai dada bătrînul
N-avea încă nici unul.
Dar avea, dada, avea,
Avea doisprezece cai:
Cu ochii bolditi,
Cu dinţii rînjiţi,
Cu ochii
Ca steclele,
Cu dinţii
Ca greblele,
Cu copitele
Ca sitele...
Şi mai avea, dada avea:
O leancă lencată
În pod aruncată,
De cloşte lucrată,
Pe de către soare
C-o răsuflătoare,
Pe de către lună
C-o gaură bună,
Pe de către stele
Borţi mai mărunţele
Iar de către ţara ungurească
Numai singur dracul ştie
Să le potrivească
Şi să le cîrpească.
Şi mai avea încă
Ciobote de săftian,
Cum îi place la ţigan,
Cu căputa
Fără talpă,
Cu tureatcă
Nici oleacă.
Şi s-a pus dada pe treabă
Şi şi-a scos leanca degrabă
Şi cu dînsa s-a-mbrăcat
Şi-n ciobote s-a-ncălţat
Şi s-a dus apoi la halta
Balta,
Ca să prindă peşte
Să aibă de Blagoveşte.
Şi la halta
Balta
Cum a sosit
Dada, îndat-a şi zărit
Stînd pe malul belţilor
Crancoviţa peştilor,
Şi cum sta
Şi se-nholba
Dada singur se mira
De-atîţia peşti ce era.
Şi-acasă mi s-a-nturnat,
Şi pe loc a şi luat
Căruţa cea-nferecată,
Cu aţă de buci legată,
Şi la ea caii i-a prins
Şi după peşte s-a dus.
Şi mergea dada, mergea,
Lumea de se spăria,
La deal tot cu opintele
Şi la vale cu poprele,
Iar pe şes
Tot pe jos,
Că-i mai sănătos
Şi nu prea primejdios.
Şi-ntr-o zi de vară,
Din zori pînă-n sară,
A ieşit din ograd-afară,
Şi cînd a fost ziua gata
A ajuns la halta
Balta,
Şi la halta
Balta
Cum a sosit
A şi vîrît
Căruţa-n lata
Balta
Să ia peştii cu rădicata.
Dară n-a apucat bine
A-ntra-n lata
Balta
Şi-o ştiuculiţă,
În patru brîncuţe,
De pe schiţă
Pe schiţă
Ţup la dada în căruţă.
Dada, cum a zărit-o,
Spre casă a şi tulit-o,
Şi-a adus-o
Acasă
Şi-a pus-o
Pe masă,
De pe masă
Pe vatră,
Unde n-a fost foc niciodată
De cînd era mama fată.
Şi cum a pus-o pe foc,
Ştiucuţ-a şi făcut *mniorc*.
– Ia-o, dadă, că s-a copt!...
Atunci dada a luat-o
Şi cu pil-a despicat-o
Şi-a-mpărţit-o-n două
Şi ne-a dat şi nouă,
Să mîncăm şi noi peşte
De Blagoveşte.
Şi-am început a mînca.
Dar care cum gusta,
Din ochi se-nholba,
Din dinţi că crîşca,
Pe loc şi crăpa,
Dracul mi-l lua.
Numai dade-i mergea bine,
Că-i trecea verde prin vine.[4]

Afară de aceasta, e de însemnat că, dacă vrea să fie cineva în decursul anului pescar bun, să poată prindă mult peşte, se zice că e bine să se ducă în ziua de Buna-Vestire la biserică, să ia de-acolo anaforă şi să meargă după aceea la peşte. Şi care peşte îl va prinde mai întîi, să-i pună o fărămătură de anaforă în gură şi apoi să-i zică:

– Du-te! Şi cu cîţi te vei întîlni, spune-le la toţi să vină la mine!

Şi cu acestea să-l lase iar în apă.

Făcînd aceasta, se crede că, peste tot anul, cînd va merge a pescui, va fi foarte norocos... totdeauna va veni cu straiţa plină.[5]

În fine, în ţinutul Reghinului săsesc din Transilvania circulă credinţa că cine vrea să fie vînător bun să se ducă la biserică în ziua Bună-Vestirii şi, după ce va lua o fărămătură de anaforă, să meargă cu dînsa, să facă într-un pom o găurice şi să o pună acolo şi apoi să ţintească din depărtare asupra ei. Puşcătura negreşit va nimeri în anaforă, din care va curge sînge. În tot anul apoi va fi puşcaş foarte bun. Dar asta e păcat mare şi de aceea nu cearcă nimeni.[6]

NOTE

1. Datina tuturor rom. din Bucovina; în special a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „În ziua de Blagoviştenie zic oamenii că este voie de mîncat peşte, şi cine înghite atunci un peşte viu întreg, acela va prinde peste tot anul peşte"; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; dr. G. Crăiniceanu, *Igiena ţăranului român*, Bucureşti, 1895, p. 224: „Peşte se mănîncă numai la Buna-Vestire şi Florii, încolo nici măcar scrumbiile nu sînt permise, cum sînt în postul Crăciunului; pînă şi untul-de-lemn este oprit în prima şi ultima săptămînă a Postului mare".

2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. După spusa românilor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Se zice că în ziua de Blagoveşte se dezgheaţă peştele ţiganilor – adecă broaştele – şi începe a cînta"; iar după spusa rom. din unele părţi ale Transilvaniei, vezi *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26: „Broaştele de la Buna-Vestire nu-s mai mult bune de mîncat, pentru că încep a cînta."
4. Din Ilişeşti, dict. de Nicolae Botezat; vezi şi S. Fl. Marian, *Satire poporane române*, Bucureşti, 1893, p. 253-283.
5. *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26.
6. *Idem*, loc. cit.

IV. BLAGOVEŞNICUL

Sub Blagoveşnic, după cum cred şi spun cei mai mulţi români din Bucovina, se înţelege Arhanghelul Gavril, care a fost trimis de Dumnezeu ca să ducă Preacuratei Fecioare Maria vestea cea bună şi îmbucurătoare că va naşte pe Domnul Nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.[1]

Blagoveşnicul, numit altmintrelea şi Gavril Blagoveşnicul[2] cade totdeauna a doua zi de Blagoveştenie sau Buna-Vestire.[3]

Blagoveşnicul se serbează mai cu seamă de către femei[4]:

a. Pentru că a adus Buna-Vestire despre Naşterea lui Iisus Hristos[5];
b. Pentru ca să fie curate la faţă[6];
c. Pentru ca să nu li se calicească copiii[7];
d. Pentru ca să fie scutite vitele de jivine[8];
e. Pentru că-i o zi cu primejdie[9].

Sărbătoarea aceasta este mai mult pentru partea femeiască, de aceea deoarece se zice că lucrul femeiesc este mai gingaş decît cel bărbătesc. De aici şi vine apoi că femeile nu lucrează în această zi, şi mai ales prin casă, pe cînd pe afară bărbaţii lucrează.[10]

Pe lîngă Gavril Blagoveşnicul, se mai serbează a doua zi de Buna- Vestire încă şi amintirea unora dintre Sfinţii Apostoli, şi aceasta asemenea pentru primejdii.

Despre aşezarea acestei sărbători se istorisesc următoarele:

„Se zice că aşezîndu-se sărbătorile, unii dintre Sfinţii Apostoli n-au fost de faţă. Venind ei acasă şi auzind despre cele aşezate şi neaflînd puse zile şi pentru dînşii, s-au deplîns la ceilalţi apostoli. Aceştia deci le-au aşezat a doua zi de Buna-Vestire, de Sîn-Ilie etc., cari zile să se ţină întru amintirea lor, şi au ameninţat pe cei ce nu le vor ţinea cu primejdii.[11]

În această zi, ca şi în ziua de Buna-Vestire, nu e bine a se lăsa vacile şi juncele să se alunge, pentru că viţeii lor vor fi calici.

Dacă gîştele şi găinile se ouă în această zi, atunci aceste ouă nu sînt bune să se puie la clocit, pentru că nu ies pui cumsecade dintr-însele, ci ies numai nişte calici.[12]

În fine, mai e de observat încă şi aceea, că precum în ziua de Buna-Vestire, aşa şi în ziua de Blagoveşnic, oamenii îndătinează a mînca peşte.

Deci, precum în ziua premergătoare, aşa şi în această zi îndătinează românii de a lua pe ţigani în rîs şi batjocură, că aceştia, în loc de peşte, au prins şi au mîncat broaşte.

NOTE

1. După spusa rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Eudochia Isopescul; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „A doua zi de Blagoviştenie se află Gavril Blagoveşnicul, care se serbează mai cu seamă de către femei, pentru că a adus Buna-Vestire despre naşterea lui Iisus Hristos, şi de aceea se cheamă Blagoveşnic."
2. Din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Blagoveşnicul se mai cheamă şi Gavril Blagoveşnicul şi pică a doua zi după Blagoviştenie"; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cioful, com. de Vesp. Corvin: „A doua zi de Blagoviştenie pică Gavril Blagoveşnicul"; a celor din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „Sub Blagoveşnic se înţelege Arhanghelul Gavril."
3. Din Securiceni, com. de G. Guşet: „Blagoveşnicul este Sf. Gavril, care se serbează a doua zi după Buna-Vestire"; din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă; „A doua zi de Blagoviştenie pică Blagoveşnicul, căruia îi mai zic oamenii şi Gavril"; din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „Blagoveşnicul este Gavril. El pică a doua zi de Blagoviştenii"; din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan, com. de P. Scripcariu: „Blagoveşnicul se serbează a doua zi de Blagoviştenie."
4. În Crasna, com. de Em. Iliuţ.
5. În Bălăceana, com. de G. Jemna.
6. În Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranaiu.
7. În Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean: „Blagoveşnicul este întîia zi după Blagoviştenie. Sărbătoarea aceasta se ţine ca să nu se calicească copiii."
8. În Straja, com. de I. Dan: „Blagoveşnicul se serbează a doua zi de Blagoviştenie, ca să fie scutite vitele de jevenii."
9. În Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Blagoveşnicul pică a doua zi de Blagoviştenie şi-l serbează femeile, pentru că-i sărbătoare cu primejdie."; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96: „A doua zi de Buna-Vestire se ţine pentru primejdii."
10. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Vîrvara Mintioan, com. de P. Scripcariu; a celor din Bălăceana, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche: „Blagoveşnicul pică a doua zi de Blagoviştenii şi el este mai mult pentru partea femeiască; femeile nu lucrează, ci-l serbează"; a celor din Lisaura, sat în distr. Sucevei: „Blagoveşnicul îi un sfînt, care cade a doua zi după Blagoviştenie. Acest sfînt se numeşte Gavril. Oamenii şi mai ales femeile serbează această zi, ba chiar în foarte multe părţi nu se lucrează deloc. Ei zic că această zi e pe roşu şi de aceea trebuie s-o serbeze."
11. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96.
12. Din Broscăuţi, com. de Nistor Costaş.

FLORIILE

I. SÎMBĂTA LUI LAZĂR

Sîmbăta dinaintea Floriilor se numeşte Sîmbăta lui Lazăr. Şi ea se numeşte de aceea aşa, pentru că în această sîmbătă românii serbează amintirea a trei Lazări şi anume:

a) a lui Lazăr cel sărac, despre care e vorba şi în evanghelia lui Luca XVI, 19-31;

b) a lui Lazăr din Vitania, fratele Martei şi al Mariei, pe care l-a înviat Domnul Nostru Is. Hr. înainte de Duminica Floriilor, ziua în care a intrat în Ierusalim; şi

c) a unui Lazăr numit altmintrelea şi Lăzărel sau Lăzărică, care a murit de dor de plăcinte.

Tot în această zi românçele de pretutindenea fac şi coc felurite copturi şi mai cu seamă plăcinte, cari le împărţesc apoi sărmanilor de pomană, anume ca să nu păţească şi ele cum a păţit mama lui Lazăr, care a murit de dor de plăcinte, sau ca avutul care n-a voit să dea lui Lazăr cel sărac nici măcar o singură fărmătură de pîne de pe masa sa ca să-şi potolească foamea.

În ziua aceasta e bine de dat de pomană încă şi de aceea că dacă fratele lui Lazăr cel sărac n-a fost bun la inimă şi îndurat, măcar că era destul de bogat, atunci cel puţin noi să fim mai înduraţi şi să dăm pentru cei sărmani, căci, făcînd-o aceasta, Lazăr cel sărac cere de la Dumnezeu iertarea păcatelor noastre.[1]

În Sîmbăta lui Lazăr nu e păcat de lucrat, numai de tors nu e bine, pentru ca să nu se îmbăleze morţii, să nu li se dea bale, căci în această zi toţi morţii fără deosebire aşteaptă la poarta raiului.[2]

Drept aceea, nevestele, afară de tors, fac toate celelalte lucruri. Aşa, unele dintre dînsele merg în pădure şi aduc o buruiană numită ţiţa vacei, pe care o dau apoi vacilor, ca să dea lapte.[3]

Iar fetele răsădesc în această zi florile, crezînd şi zicînd că le va merge bine, pentru că-i Sîmbăta lui Lazăr şi a Floriilor.[4]

Româncele din Banat îndătinează de a scoate în această zi vestmintele, straiele şi hainele din casă afară spre a se aerisi în curte.[5]

Mai departe, atît fetele din Banat cît şi cele din Transilvania îndătinează în preseara Floriilor de a scoate şi a pune căutătoarea (oglinda) împreună cu cămaşa curată, care e menită spre îmbrăcare în ziua de Florii, sub un păr altoit, ca dimineaţa să răsară soarele peste ele.

Cu oglinda şi cămaşa aceasta se fac apoi fermecătorii pentru dragoste şi sănătate.[6]

Românii din unele părţi ale Munteniei, precum bunăoară cei din comuna Rîjleţu-Vieroşi, jud. Olt, nu plantează în săptămîna dinaintea Floriilor nici un fel de pom, nici nu pun semănături şi zarzavaturi, crezîndu-se că nu vor face fructe, ci numai flori.[7]

În alte părţi, tot din Muntenia, este datină ca sîmbătă înainte de Duminica Floriilor, şi anume dimineaţă, să se adune toţi copiii şi copilele de şcoală la casa şcoalei, unde vine şi preotul cu cîntăreţii şi cu icoana Domnului nostru Iisus Hristos. După ce s-au adunat cu toţii la un loc, cîntăreţii şi preotul, care e îmbrăcat bisericeşte, adecă în epitrahil şi felon, iau icoana Domnului, încep a cînta: „Arătatu-s-au ale adîncului izvoare" , şi dimpreună cu dînşii cîntă copiii şi copilele.

Astfel apoi, „avînd fiecare în mînă ramure de finic"[8], „se duc în rînd şi cîntînd pînă la biserică". Ajungînd la biserică, pun ramurele în „pridvorul bisericei şi, după ce intră toţi în biserică, ceteşte preotul" rugăciunea de iertare (îngenunchind toţi) şi apoi miruieşte pe toţi la iconostas.[9]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui, com. de Them. Prelici.
2. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, dict. de Vas. Rusul şi com. de Const. Ureche; şi a celor din Cupca, dict. de Cas. Ţugui:" În Sîmbăta lui Lazăr femeile nu torc defel."
3. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, dict. de Amfilochi Romaş şi com. de Alex. Romaş.
4. Dat. fetelor din Crasna, com. de Em. Iliuţ.
5. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883.*
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883;* din mss. d-lui I.Pop-Reteganul, com. Păuceneşti: „În seara de Florii se pune oglinda şi cămaşa curată a aceluia cui vrem a face de dragoste, sub un păr oltoit, ca soarele să răsară pe ele. Acelea sînt apoi bune de făcut pe dragoste."
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
8. Ori stîlpări, ori miţişoare, ori rămurele de plop îmbobocit, care tot acelaşi lucru este, cu numirile aici arătate.
9. E. Baican, *Obiceiuri la români,* p. 16-17.

II. LAZĂR CEL SĂRAC

Despre Lazăr cel sărac există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că era odată doi fraţi: unul foarte bogat, iar altul, anume Lazăr, foarte sărac.

Şi pe cînd cel bogat era sănătos şi-i mergea în toată privinţa foarte bine, pe atunci lui Lazăr nu numai că-i mergea foarte rău, nu numai că sărăcise şi ajunsese la sapă de lemn, ci a mai fost dat peste dînsul încă şi o boală foarte cumplită şi urîtă, adecă nişte bube rele, cari i se făcură peste tot trupul şi din pricina cărora mai toţi oamenii se fereau de dînsul. Ba, ce este încă şi mai dureros, nici chiar soţia sa, căci Lazăr era însurat, nu-l suferea; chiar şi

aceasta s-a fost lepădat de dînsul şi nu-i mai da ajutorul trebuincios, ci, părăsindu-l, se purta acuma cu gîndul ca să se mărite după un alt bărbat.

Dar nici frate-său cel bogat nu era mai bun. Acestuia încă nu-i păsa de dînsul, ca şi cînd nu i-ar fi fost frate. Dimpotrivă, fiind holtei, gîndurile lui, ca şi ale cumnatei sale, îi zburau cu totul în alte părţi şi anume: unde şi-ar putea afla o mireasă frumoasă şi avută ca şi dînsul.

Şi n-a trecut mult timp la mijloc şi, aflîndu-şi mireasa dorită, făcu nuntă şi pofti la dînsa pe toţi oamenii şi boierii cei mai avuţi şi mai însemnaţi.

Lazăr, auzind că frate-său se însoară şi c-a poftit o mulţime de lume la nuntă, şi-a luat inima în dinţi, s-a dus şi el la nuntă şi i-a zis frăţine-său:

– Frate! primeşte-mă şi pe mine la masă!

Însă frate-său, cum îl văzu, a început a striga pe dînsul şi a zice:

– Ce fel de frate îmi eşti tu!... tu nu-mi eşti frate, ci un calic şi jumătate! ... marş afară!

Lazăr, văzînd cît de-mpietrit şi rău la inimă e frate-său, l-au umplut lacrimile, a ieşit afară şi, puindu-se lîngă o grămadă de gunoi, a început a plînge cu hohot de ruşinea ce o păţise, de durere şi năcăjit ce era.

Cînii bogatului, cari alerga încolo şi încoace prin ogradă, apropiindu-se de Lazăr şi văzîndu-l că-i mai mult mort decît viu de durere şi foame, merseră în casă şi, aflînd sfărămături de pîne şi ciolane aruncate sub masă, le luară în bot şi, scoţîndu-le afară, le duseră lui Lazăr.

Lazăr, rupt în coşi de foame, cum era, începu a mînca sfărmăturile de pîne şi a suge măduva din ciolane, iar cînii ce i le adusese sta împrejurul lui şi-i lingeau bubele.

Bogatul, ieşind afară şi văzînd cele ce se întîmplă, porunci slugilor să prindă cînii şi să-i lege.

Slugile ... ce era să facă... de voie, de nevoie, se supuseră, prinseră cînii şi-i legară. De Lazăr însă nu se atinseră, una că le era milă de dînsul, şi al doilea temîndu-se să nu se umple şi ei de bube.

Nu mult după aceasta, sfîrşindu-se nunta şi masa, cîntările şi veselia şi prinzînd nuntaşii a se depărta, ies şi lăutarii afară şi văzîndu-l pe Lazăr stînd ghemuit lîngă grămada cea de gunoi, îi zise:

– Ce faci, Lazăre, aice? ... eşti bolnav?

– Da, – răspunse Lazăr, oftînd, – sînt bolnav, şi încă, după cum vedeţi şi singuri, foarte rău!

– Ştii ce, Lazăre! – ziseră mai departe lăutarii, – noi pînă acuma am cîntat frăţine-tău, iar acuma voim să-ţi cîntăm şi ţie, doară-ţi mai trece din cea durere şi suferinţă!

– D-apoi bine, cum să-mi cîntaţi, că eu n-am cu ce vă plăti!

– Noi îţi vom cînta şi aşa degeaba, pentru că tu, cînd erai sănătos şi bogat, nu o dată ne-ai dat de cîştigat!

Şi cum rostiră cuvintele acestea lăutarii deauna şi începură a-i cînta.

Auzind bogatul că lăutarii cîntă, a ieşit afară să vadă cui îi cîntă. Şi văzînd el că-i cîntă lui Lazăr, a început a-şi bate joc de dînşii şi a le zice:

– Halal de voi!... ştiu că v-aţi aflat omul cui să-i cîntaţi! Nu vedeţi că-i sărac lipit pămîntului?... cu ce să vă plătească? ... doară să vă dea nişte bube, că alta n-are ce vă da!...

Însă lăutarii nu-i băgară cuvintele în seamă, ci cîntară mai departe!

Lazăr, după ce au gătit de cîntat, le mulţămi din toată inima şi apoi, luînd un pumn de coji de pe bubele sale, cari le avea de mai nainte strînse în poala cămeşii, şi dîndu-le, zise:

– Să nu vă fie cu supărare şi bănat, primiţi drept răsplată această spuză de pe bubele mele, că alta n-am ce să vă dau!

Lăutarii nu ştiau ce să se facă de ruşine, dar n-au zis nimic, luară cojile şi se porniră apoi mai departe cu gîndul că îndată ce vor ieşi în drum, să le arunce jos. Însă cînd ajunseră în drum şi voiră să arunce cojile căpătate, văd, spre cea mai mare mirare a lor, că acestea s-au prefăcut în galbeni. Şi văzînd ei aceasta, pe cît de tare erau mai nainte îngrijaţi ca să nu se umple şi ei de podoaba ce o avea Lazăr, pe atît de tare se bucurară acuma; şi de bucurie mare s-au dus să cînte şi soţiei lui Lazăr.

Soţia lui Lazăr însă, cum îi văzu că vin, se răsti către dînşii şi-i întrebă, zicînd:

– Cine v-a trimis şi ce căutaţi la mine?

– Am cîntat lui Lazăr, soţul dumitale, şi el ne-au dat pentru aceasta cîte-un pumn de galbeni, şi acuma am venit să-ţi cîntăm şi dumitale! – răspunseră lăutarii.

Şi cum rostiră cuvintele acestea, se puseră şi-i cîntară şi ei vreo cîteva cîntece, şi apoi, fără să mai aştepte vreo plată sau mulţămită, se duseră în treabă-şi.

Soţia lui Lazăr, cum au sfîrşit lăutarii de cîntat şi se duseră de la dînsa, ce-i plesneşte prin minte? ... se pune şi face de mîncare, se îmbracă frumos, ia mîncarea ce a făcut-o şi, ducîndu-se cu dînsa unde era Lazăr, i-o dete acestuia s-o mănînce, zicînd:

– Na, mănîncă şi te satură!... tu zici că n-ai bani, iar lăutarilor ai de unde să le dai galbeni ca să-ţi cînte, mie însă nu!

– Eu le-am dat bube, iar nu galbeni! – răspunse Lazăr.

– Bine!... zise mai departe nevasta mînioasă – dacă-i aşa, cum spui, atunci să ştii că de acuma nu mai vin mai mult să-ţi aduc de mîncare, căci de azi înainte te părăsesc pentru totdeauna şi mă mărit!

– Despre mine – zise Lazăr – mărită-te sănătoasă, că eu nu te opresc, dar la una totuşi te fac luătoare de seamă: cînd te vei porni cu noul tău mire din ogradă, să-ţi faci cruce în cele patru părţi ale pămîntului, adecă la răsărit, apus, amiază şi miazănoapte, şi apoi să te porneşti!

După aceasta se despărţiră. Lazăr se duse ca să-şi caute de nevoile sale, iar soţia sa se întoarse acasă şi aştepta cu nerăbdare să-i vie iubitul.

Iată că nu mult după aceasta soseşte şi iubitul ei într-o trăsură cu şase cai, şi cum soseşte zice:

– Haide!... sui în trăsură, că de acum eşti a mea!

Nevasta, văzînd cît e de tînăr şi cît de frumos i se şade ca mire, nu stete mult pe gînduri, ci se sui iute în trăsură, uită însă în graba cea mare să-şi facă cruce, după cum a fost învăţat-o Lazăr.

N-a apucat însă bine a se urca şi a se aşeza în trăsură, şi caii prinseră a fugi aşa de repede că nu se vedeau satele şi oraşele de iuţeala cea mare cu care fugeau.

Văzînd ea cît de iute fug caii, îşi aduse abia acuma aminte de cuvintele lui Lazăr şi începu a-şi face cruce. Şi cum îşi făcu ea cruce, se trezi deodată în

niște ținuturi străine, unde nu fusese niciodată în viața ei, iar căruța și iubitul se făcură deodată nevăzuți, ca și cînd ar fi intrat în pămînt.

Se vede că tînărul cu care se iubise și voia s-o ia de soție, nu era om ca toți oamenii, ci însuși Dracul în chip de om. De aceea, cît a mers ea în cinci sau șase minute, i-au trebuit trei ani de zile ca să se întoarcă înapoi.

În răstimpul acesta însă, pînă cînd s-a întors ea, Lazăr a murit, și nu l-a mai aflat.

Iar înainte de moarte, zise Lazăr către frate-său:

– Frate! Fie-ți milă de mine!... teme-te de Dumnezeu și de moarte și nu mă lăsa să mor!

Iar bogatul zise:

– Eu nu mă tem de Dumnezeu și de Moarte nici atîta, pentru că eu am gratii de fier la ferești și ușa încă mi-i tare, n-are pe unde intra și veni Moartea la mine!... Și-apoi chiar și dacă ar și veni, eu am pușcă și-o împușc!...

– Bine! bine – zise Lazăr – fie și-așa cum crezi și spui tu!

Și rostind cuvintele acestea, slăbi și-și dete sufletul.

Și cum a răposat Lazăr, îndată s-au făcut doi stîlpi de lumînări din cer și pînă-n pămînt, și venind îngerii, i-au luat sufletul și i l-a dus în rai.

Nu mult timp după aceasta muri și bogatul, și venind dracii, îi arseră mai întîi toată averea, de nu se alese numai scrum și cenușe dintr-însa. Iar după aceasta un drac, înfigînd o furcă în coastele bogatului, îl luă pe sus ca pe un snop și astfel îl duse în iad, și cînd au ajuns și l-a izbit în fundul iadului, tot iadul s-a cutremurat.

Însă bogatul, fiind gras, trăit foarte bine pe pămînt, cînd a fost izbit a sărit ca o minge în sus și a ieșit deasupra celorlalte suflete, cari se aflau de mai nainte în iad. Și stînd el deasupra și uitîndu-se în toate părțile, vede pe frate-său în rai, și cum îl vede îi zice:

– Lazăre! Lazăre! fii bun și roagă-te lui Dumnezeu ca să mă ierte și să mă scoată din văpaia în care mă aflu, căci de-acuma n-oi mai face mai mult ceea ce am făcut. Și dacă nu voiești tu să-l rogi, zi-i Morții ca aceasta să se puie pentru mine pe lîngă Dumnezeu ca să se îndure de mine și să nu mă lase aici ca să mă chinuiesc!

– Tu singur ai zis că nu-i Dumnezeu, iar de Moarte că nici nu-ți pasă, deci ce mă mai rogi acuma pe mine ca să mă pun eu pe lîngă cine nu-i și pe lîngă aceea de care nici nu-ți pasă!

– Lazăre! – zise mai departe bogatul – dacă nu vrei să te rogi pentru mine, apoi udă-ți degetul în apă și picură-mă măcar o dată, că tare ard!

– Dar tu mie ce bine mi-ai făcut pe pămînt ca să-ți fac și eu binele ce mi-l ceri acuma! ... Cum ți-a fost fapta, așa ți-i acuma și răsplata!...

Și cum rosti Lazăr cuvintele acestea, bogatul se cufundă înapoi în iad și mai mult nu mai ieși deasupra."[1]

NOTE

1. Din Bosanci, com.de Trofin Crupă și Partenie Damian, stud. gimn.

III. LAZĂR DIN VITANIA

Despre Lazăr din Vitania, fratele Martei și al Mariei cel de patru zile mort, care a fost înviat de Domnul nostru Iisus Hristos, n-am aflat pînă acuma nimic alta, fără numai următorul cîntec de stea, care l-am auzit în anul 1874, pe cînd eram încă teolog, de la o romîncă din Poiana Stampii sau Pilugani, sat în munții Bucovinei, ținutul Dornei:

Viftanie, frumos nume,
Poți să te lauzi în lume
C-a dobîndit omul bine
Cu trei raze dintru tine,
Trei raze de resmarac,
Le-a primit Domnul cu drag.
Smirna-Chira numele
Arde ca luminele,
Ziua, noaptea, ne-ncetat
Viu lumea o luminat.
Ce lumină să-ngrăiesc
Numele lor să-l găsesc?
Sînt trei frați din doi părinți,
Cu bun nume-mpodobiți:
Lazăr, Marfta și Maria
Din satul din Viftania.
Domnul făcînd o minune
Luă pe Lazăr la sine
Și-l duseră la mormînt
Și-l puseră în pămînt.
Iară după patru zile
Domnul făcător de bine
Călători cale bună
Cu-apostolii dimpreună,
Pîn-la Marfta și Maria,
Pînă-n satul Viftania.
Da ele, cînd l-au văzut,
La picioare i-au căzut
Și plîngînd plînsoare mare
Uda sfintele picioare
Și cu lacrimi se ruga,
Lui Iisus așa zicea:
– Doamne, prea dulcele nostru,
A murit fratele nostru!
– Nu-i mort Lazăr, numai doarme,
Și iarăși vrea să se scoale!
– Știm, Doamne, că s-a scula
Cînd toți morții-or învia!
Da Iisus a întrebat:
– Unde-i Lazăr îngropat?
La mormînt s-au adunat,
Iisus tare s-a rugat,
Pe Lazăr de l-a sculat:
– Lazăre, mai ieși afară
Și mai ieși la lume iară!
Lazăr, cît l-a auzit,
El îndată c-a ieșit,
Tot cu giulgiuri învălit.
Treizeci de ani a trăit,
Dar în lume n-a mai rîs,
Aducîndu-și el aminte
De-a iadului munci cumplite.
Slava Domnului să fie
Pe la toți cu bucurie
Și nouă de veselie!

După cît îmi este mie însă cunoscut, chiar și cîntecul acesta nu este un product al poporului, ci el e un product de origine cărturărească, care abia mai pe urmă a intrat în sînul poporului.

Iată și originalul acestui cîntec, după care cred eu că s-a răspîndit în popor:

Viftania, frumos nume,
Se poate lăuda-n lume
C-au dobîndit omul bine
Cu trei raze dintru tine:
Trei raze de rozmaragd
Au primit Domnul cu drag.
Rozmarad e numele
Și alți ca luminile.
Ziua, noaptea, ne-ncetat
Luminează ne-ncetat.

Sunt trei fraţi din doi părinţi
Cu bun nume-mpodobiţi:
Lazăr, Marta, Maria,
Din satul Viftania.
Din cetate tot dorea
În toată vremea pururea
Cum să se învrednicească
Şi lui Hristos să-i slujească.
Făcu Domnul o minune,
Luă pe Lazăr din lume,
Şi-l duseră la mormînt
Şi-l îngropară în mormînt.
Iară după patru zile,
Domnul făcător de bine,
Călătorind cale bună,
Cu ucenici dimpreună,
Pînă la Viftania,
La Marta şi la Maria,
Iar ele dacă-l văzură,
Chiar la picioare căzură,
Plînseră mare plînsoare,
Udînd sfintele picioare,
Şi atunci plîngînd iale
Au grăit cu mîngăiare:
– Dacă ai fi fost de faţă,
Lazăr ar fi în vieaţă!
Atunci Domnul a-ntrebat:
– Unde-i Lazăr îngropat?
Iar dacă l-au arătat
Către mormînt s-au plecat,
Jidovii s-au adunat
Să vază lucru minunat.
Pe cel ce l-au îngropat
C-un cuvînt l-au înviat.
– Vină, prietine, afară
Şi mai ieşi la lume-afară!
Atunci Lazăr s-a sculat,
Pe surori le-au mîngăiat.
Fiind patru zile în iad
Tare s-au fost spăriat;
Ce au văzut întru sine
N-au putut spune la nime,
Făr'cu lacrimi încurcat
Puţintel au cuvîntat
Pînă iarăşi s-a mutat
În raiul cel desfătat.
În cetatea cea frumoasă,
O, cîtă-i de luminoasă!
O, milostive Doamne sfinte,
Adu-ţi şi de noi aminte,
În rai ne învredniceşte,
Cu Lazăr ne sălăşluieşte.[1]

O variantă:

Viftania, frumos nume,
Poate-se lăuda-n lume
C-au gîndit omului bine
Tot trei raze dintru sine,
Trei raze de Agmărag,
Le-au primit omul cu drag.
Marac le-au zis numele,
Că ard ca luminile.
Sunt trei fraţi din doi părinţi,
Cu bun nume-mpodobiţi,
Lazăr, Marta, Maria
Din satul Viftania,
Care ne-ncetat dorea,
În toată vremea, pururea,
Cum ei să se-nvrednicească
Ca Domnului să slujească.
Făcu Domnul o minune,
Chemă pe Lazăr la sine
Şi-l duseră la mormînt
Şi-l îngropară-n pămînt.
Iar după patru zile,
Domnul făcător de bine
Călători cale bună,
Cu ucenicii-mpreună,
Pînă la Viftania,
La Marfta şi Maria.
Ele, dacă îl văzură,
La picioare îi căzură,
Plînseră mare plînsoare,
Udînd sfintele picioare,
Şi aşa grăiră ele,
Fiind cuprinse de jele:
– O, Hristoase, Domnul nostru,
Au murit fratele nostru,
Iar tu de-ai fi fost de faţă
Lazăr ar fi cu vieaţă.
Şi Iisus a întrebat:
– Unde-i Lazăr îngropat?

Şi cu mare sîrguinţă
I-au mers pînă la gropiţă.
Cînd la mormînt au ajuns,
Ochii-au rădicat în sus:
– Părintele meu ceresc,
Eu ţie îţi mulţămesc,
În toată vremea har ţi-am dat,
Pururea m-ai ascultat!
După ce au cuvîntat,
Cu glas mare au strigat:
– Vino, Lazăre, afară
Şi mai ieşi la lume iară!
Atunci Lazăr s-a sculat,
Pe surori le-au mîngăiat,
Şi ce-au văzut întru sine
N-au putut spune la nime
Pînă la Viftania,
La Marfta şi Maria.
Şi a mai trăit cu ele
Spre mai mare mîngăiere
O viaţă îndelungată,
Dar n-a rîs niciodată.
Pururea de rai gîndea,
Cu mare grijă trăia,
Cum el să se-nvrednicească,
Ca iarăşi să-l dobîndească.
Şi de-acum pînă-n vecie,
Oh, Hristoase, slavă ţie![2]

NOTE

1. *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, Buc., an. I, vol. II, 1883, p. 326-327.
2. *Cărţile săteanului român*, an. XI, cartea IV, Blaj, 1886, p. 59.

IV. LĂZĂRELUL

În unele localităţi din Muntenia, şi cu deosebire prin suburbiile Bucureştilor, este datină ca în Sîmbăta lui Lazăr sau a Floriilor să umble cîte 3-5 copile din casă în casă şi să cînte pe o arie monotonă un fel de cîntec, care descrie moartea nefericită şi înmormîntarea unui june anume Lazăr.

Această datină se numeşte Lăzărel sau Lăzărică, iar acţiunea ei a umbla cu Lăzăriţă sau cu mireasa.

Una dintre copilele cari s-au decis a umbla cu Lăzăriţa, şi anume cea mai tînără şi mai frumuşică, cum s-a făcut ziuă, se îmbracă în costum de mireasă, adecă în alb, cu beteală pe cap şi cu floare de lămîiţă în păr, peste care aruncă apoi un gaz de mătasă albă, sau, dacă e mai sărmană, un bariş, mai pe scurt cu tot alaiul pitoresc al unei mirese fecioare; iar celelalte, 2-5 la număr, se îmbracă simplu, ca şi în toate zilele.

După ce s-au îmbrăcat în chipul cum s-a arătat, se pornesc pe la case. Şi cum au ajuns la o casă şi sînt primite, se postează dinaintea ferestrelor într-un cerc, şi fetiţa îmbrăcată ca mireasă, care se numeşte Lăzăriţă, prinde a se preumbla printre celelalte cîte doi-trei paşi înainte şi cîte doi-trei paşi îndărăt, fără a rosti vreun cuvînt, iar tovarăşele sale, numite cîntătoare[1], încep a cînta următorul cîntec, care descrie moartea nefericită a lui Lazăr, adecă cum a cerut acesta mamei sale să-i facă azimă şi ea n-a voit, cum a plecat apoi cu oile la pădure, cum s-a suit pe o cracă de copac ca să scuture frunze oilor, şi apoi cum, bătînd vîntul, craca s-a rupt, a căzut jos şi, podidindu-l sîngele pe nas şi pe gură, a murit, iar surorile sale, trei la număr, văzînd

că nu mai vine cu oile, s-au dus să-l caute şi aflîndu-l mort l-au adus acasă, l-au scăldat în lapte dulce şi apoi l-au înmormîntat:

Lazăr mă-sa l-a făcut,
Lazăre, Lazăre![2]
La o mare
Sărbătoare,
Lazăre, Lazăre!
– Scoală, maică, măicuşoară,
De-mi fă albă turtişoară!
Mă-sa degrab' s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat
Şi lui Lazăr ce i-a dat?
Mîna mă-si-a sărutat.
Oiţele au pornit,
Oiţele-au flămînzit.
La pădure mi-a plecat,
Mugur verde-a scuturat
Mieilor
Şi oilor.
Vînt de vară mi-a bătut,
Copaciul s-a cletinat:
Din copaciu că mi-a căzut,
Sîngele l-a podidit
Şi pe nas şi pe guriţă...
Lazăr avea trei surori,
Trei surori pe trei cărări:
A mai mare
Mai domoală,
A mai mică
Mai voinică.
L-au cătat pîn'l-au găsit
Pe mîni dalbe l-au adus
'n lapte dulce l-au scăldat
'n lapte dulce cu juniţă.[3]
Sus pe masă mi l-au pus
Şi frumos mi l-au gătit
Cu-antiriu de cununie
Şi cu brîu de salomie[4].
Şi lăturile-au vărsat
Sub umbrar'ulucilor
În calea voinicilor,
Unde-i dragul fetelor,
În mărul bătrînilor,
În ardeiul grecilor,
În piperul sîrbilor[5],
În vinul boierilor,
În jimbla cucoanelor,
La anul
Şi la mulţi ani![6]

O variantă a acestui cîntec sună precum urmează:

Fecior mă-sa că-şi avea,
Lazăre,
Şi cu drag mi-l îngrijea,
Lazăre,
Pînă mare că-l făcea,
Lazăre.
Sîmbătă de dimineaţă,
Cînd e anul cu dulceaţă,
Pe ochi negri s-a spălat,
În pădure mi-a plecat
Şi-n copaciu că s-a urcat,
Ramura s-a cletinat,
Feciorelul mi-a picat:
Sînge roşiu că i-a dat
Şi pe nas şi pe guriţă,
Şi i-a curs pe chiculiţă.
Are Lazăr trei surori,
Trei surori pe trei cărări,
Dimineaţa pînă-n zori,
Cată-l de cîte trei ori.
Mort pe Lazăr de-l găseau,
Tot pe braţe-l ridicau,
Acasă că-l aduceau,
Cu lăcrămi calde-l stropeau,
Cu flori mi-l împodobeau
Şi pe masă-l aşezau,
După ce-n lapte-l scăldau,
În foi de nuc l-înfăşiau,
Şi laptele că-mi vărsau
Tot subt umbra nucilor,
În calea voinicilor,
În pofida fetelor,
În ciuda nevestelor,
În tămîia babelor,
În ardeiul sîrbilor,
În piperul grecilor.

La biserica de din vale,
Se aude-o mare jale,
Că mi-l plîng surorile
Cu toate plînsorile,
De-neacă inimile.
Dar mai mult cine mi-l plînge
Vărsînd lacrime cu sînge?
Fată mare logodită,
Cu toată zestrea gătită,
Cu perniţe prinse-n ace
Şi mai mari şi mai boboace;
Cu perdele prinse-n cuie
Şi-n ferestre cu gutuie.
La anul şi la mulţi ani,
Cu bine, cu sănătate![7]

A doua variantă, care ne spune că Lazăr, suindu-se pe o cracă subţire şi tăind-o singur cu securea, anume ca să cadă cu el şi să moară, sună aşa:

Lazăr mă-sa l-a făcut,
Lazăre, Lazăre;
Cum l-a făcut, l-a pierdut,
Lazăre, Lazăre;
Lazăr mi s-a mînicat,
Dimineaţă s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat,
Toporaşiul mi-a luat,
În pădure mi-a plecat,
Ca să taie muguraşi
Oilor
Şi mieilor.
Copaciul s-a cletinat,
Lazăr de sus mi-a picat;
Sîngele l-a podidit
Şi pe nas şi pe guriţă.
Lazăr are trei surori,
Trei surori pe trei cărări:
A mai mare
Mai domoală,
A mai mică
Mai voinică.
'n lapte dulce l-a scăldat,
Sus pe masă l-aşezat,
'n foi de nuc l-a înfăşat,
Lăturile le-a vărsat
În calea voinicilor,
În piperul grecilor,
În ardeiul sîrbilor,
În jimbla cucoanelor,
În franzela doamnelor,
În vinul boierilor.
La anul şi la mulţi ani![8]

A treia variantă:

Sîmbătă de dimineaţă,
Lazăre,
Lazărel mi s-a sculat,
Lazăre,
Pe ochi negri s-a spălat,
O secure şi-a luat,
La pădure mi-a pornit
Şi-n copaciu mi s-a suit.
Ramura nici c-a tăiat,
Trunchiul mi s-a cletinat,
Lazăr jos că mi-a picat.
Sîngele l-a podidit
Şi pe gură şi pe nas,
Mort pe iarbă c-a rămas.
Are Lazăr trei surori:
Trei surori pe trei cărări,
L-au cătat pîn' l-au găsit
Şi cu lacrămi l-au jelit.
Pe mîni dalbe că l-au dus
Şi pe masă mi l-au pus
'n lapte dulce l-au scăldat,
'n foi de nuc l-au înfăşiat,
'n haine noi l-au îmbrăcat.
Iar lăturile-au vărsat
Pe sub umbra nucilor,
În calea voinicilor,
În panglica fetelor,
În ardeiul sîrbilor,
În piperul grecilor,
În tămîia babelor.
De la Belul[9] mai la vale
Se aude-o larmă mare

De boieri şi de cucoane,
C-a murit o fată mare:
Fată mare, logodită
Şi cu zestrea pregătită,
Pentru Lazăr podobită,
Cu perdele prinse-n cuie,
La ferestre cu gutuie;
Cu perdele prinse-n ace,
La ferestre cu boboace.
La anul
Şi la mulţi ani![10]

A patra şi cea din urmă variantă sună precum urmează:

Sîmbătă de dimineaţă,
Lazăre,
Lazăr din pat s-a sculat,
Lazăre,
Pe ochi negri s-a spălat,
La icoane s-a-nchinat,
Toporaşul a luat,
La pădure mi-a plecat,
În copaciu mi s-a urcat,
Copaciul s-a clătinat
Iar Lazăr jos a picat,
Sîngele l-a podidit
Şi pe nas şi pe guriţă.
Avea Lazăr trei surori,
Trei surori pe trei cărări,
L-au cătat pîn' l-au găsit,
'n lapte dulce l-au scăldat,
'n foi de nuc l-au înfăşat,
Lăturile le-au vărsat
Subt umbrarul nucului,
În calea voinicului,
În ardeiul sîrbilor,
În piperul grecilor,
În panglica fetelor...
De la Belu mai la vale
S-auzit un zgomot mare
De boieri şi de cucoane,
C-a murit o fată mare,
Fată mare, logodită,
Cu toată zestrea gătită,
Cu perdele prinse-n ace,
Parc-ar fi nişte boboace,
Cu perdele prinse-n cuie,
Parc-ar fi nişte gutuie.
La anul şi la mulţi ani![11]

Acesta e cîntecul lui Lazăr şi variantele sale cîte-mi sînt mie pînă acuma cunoscute.

Femeile de prin mahalaua Bisericii Sărace din Bucureşti însă istorisesc cu totul altfel povestea lui Lazăr de cum reiese din cîntecele reproduse.

Zice-se adecă că Lazăr era mititel.

Într-o zi scîncea, cerînd mamei sale să-i facă plăcintă. Mamă-sa torcea la gura sobei.

Lazăr se ducea la dînsa, o întindea de mînă ca să se scoale să-i facă plăcintă, iar dînsa îl respingea şi cu mîna şi cu vorbe bune, împăciuitoare.

Lazăr se îndîrjea mai rău: plîngea, se trîntea de pămînt, pînă ce se trînti în fusul pe care mama sa îl scăpase din mînă.

De aci încolo povestea e la fel, cu surorile, cu scăldatul etc.[12]

Copilele sau fetiţele cari umblă cu Lăzăriţa sînt de obicei de o vîrstă mai mică, şi anume de la 6-12 ani. Şi ele umblă adeseaori în grupe numeroase, ca şi colindătorii la Crăciun. Iar după ce şi-au isprăvit cîntecul, primesc de la cei de casă, drept răsplată că le-au cîntat, vreo cîteva ouă sau vreo cîţiva gologani.[13]

Datina descrisă pînă aci e uzitată şi la aromânii din Peninsula Balcanică, care o numesc Lazar şi la cari se face, ca şi în Muntenia, în ajunul Duminicii Floriilor, tră vaiu.

În această zi fetele aromânce pînă la etatea de 12 sau 15 ani, după ce se îmbracă în haină de sărbătoare, iau cîte un coşuleţ în mînă şi pornesc de cu dimineaţă, colindînd din casă în casă şi cîntînd următorul cîntec:

Lazăre,
Pázare,
Cînd va z-vĭină Páştile?
– Mîne,
Poĭmîne,
Alantă duminică,
Fĕátile s-cuminică,
Afendul dă tŏacă,
Priftĕasa s-inclĭină.
Cu pescul tu firină,
Astară vĕardă hĭarte,
Poĭmîne ŏaŭă aroşi

Lazăre,
Nefericitule,
Cînd vor veni Paştile?
– Mîne,
Poimîne,
Cealaltă duminică
Fetele se cuminică,
Preotul toacă,
Preoteasa se-nchină
Cu peştele-n fărină,
De seară cu verzi fierte,
Poimîne ouă roşii.

Sau:

Lázăre,
Pazare,
Cînd va z-vĭină Páştile?
– Mîne,
Poĭmîne,
Duminică alantă.
Fétile va z-gĭŏacă
Maşĭ aţĕá nĭică
Laĕa z-dinĭică

Lazăre,
Pazare,
Cînd vor sosi Paştile?
– Mîne,
Poimîne,
Duminica cealaltă
Fetele vor juca,
Numai cea mică
Biata se va dumica.[14]

Sau

Lazăre,
Pázare,
Cînd va z-vĭină Páştile?
– Mîne
Pŏĭmîne
Ĕa-le, ĕa-le, dupu uşe
Cu nĭelu di guşe.

Lazare,
Nefericitule,
Cînd vor veni Paştile?
– Mîne,
Poimîne,
Iată-le, iată-le după uşă
Cu mielul de gît.

Coşuleţul ce-l duc în mînă este îmbrăcat în flori naturale pe cari fetele le adună în ajun de prin văi şi livezi, mergînd mai multe împreună şi cîntînd diferite cîntece pe tot timpul culesului. Aceste flori sînt păstrate în apă cu îngrijire pînă în ziua următoare.

Se cere totodată ca fetele înseşi să-şi împodobească coşuleţul.

La fărşeroate, fetele, după ce se adună mai multe la un loc, iau un *maliu*, lemn cu care se bat hainele de lînă la spălat, şi-l îmbracă în haine de voinic, sau de băiat. Ele caută să-l facă cît se poate de frumos. Apoi una dintre ele îl poartă în braţe şi cu el merg din casă în casă, cîntînd pe Lazare – pazare şi

povestind în glumă, – altădată poate în serios, – cum frumosul Lazăr a fost omorît, împuşcat sau străpuns de vreo fiară sălbatică, pe cînd păştea turma în pădure, sau invocînd diferite alte motive.

Fata, care îl poartă în braţe, cînd intră în casa cuiva, face pe întristata, dacă este vreuna mai glumeaţă şi care nu se ruşinează, fiindcă cei care primesc pe Lazarine – aşa se numesc fetele cari umblă cu Lazăr – o tachinează, zicîndu-i că frumos mire şi-a ales, făcînd aluziune la *malilu* din braţe-i. Apoi îi mai spun: tóra malilu s-nînti cu un gioni aleptu, acuma cu *malilu* şi la anul cu un făt-frumos, şi altele de acestea.

Pentru aceasta fetele aleg o fată mai mică, care n-ar avea vîrstă de măritat, ca să poarte *malilu*, şi pe care prin urmare să nu o atingă aşa direct urările, ca şi împunsăturile glumeţilor.

Aromânii din Tesalia obişnuiesc a face o păpuşă, care reprezintă un băiat şi pe care o poartă de mînă două fete sau doi băieţi, fiindcă aci umblă şi băieţii cei mici cu Lazarul.

Fiecare Lazarină sau Lazarin poartă cîte un coşuleţ cu flori naturale.

La Vlaho-Clisura umblă singură fiecare fată.

Iar celor ce umblă de-a Lazăr li se dau ouă, fructe şi uneori bani.

Obiceiul acesta este practicat în Peninsula Balcanică, în toată splendoarea sa, mai cu seamă de către ţigăncile turcoaice.

Acestea se îmbracă cu flori la cap, pe corp, şi apoi cîte 3-4 umblă din casă în casă. Una dintre ele, cea mai bătrînă, cîntă cu daireaua şi din gură, pe cînd celelalte două sau trei dansează, avînd pe piept şi pe cingătoare diferite obiecte sunătoare, asemenea celor atîrnate de căluşari de-a lungul piciorului.

Cele din Bitolia cîntă, în limba ţigănească, românească, turcească şi mai des în cea bulgărească, pe la creştini.

Desigur că ţiganii au împrumutat obiceiul acesta de la popoarele creştine din Peninsula Balcanică.

Ele se numesc Lazarchii, Lazareti şi Lazarini.

Li se dă bani sau pîne şi orice pofteşte fiecare.

Tot aşa de răspîndit este obiceiul acesta şi printre bulgarii şi grecii din Macedonia şi Tesalia.

În unele orăşele aromâneşti însă acest obicei nu se practică deloc.[15]

„Tema recitativului, după cum observă dl.G.Dem.Teodorescu, este moartea nefericită, chiar din preziua nunţii, a tînărului Lazăr, a cărui mireasă e reprezintată printr-o copilă, spre a înduioşa mai mult pe spectatori."[16]

Din descrierea de mai sus a acestui obicei la românii din Muntenia şi din colindele referitoare la Lăzărel, se vede o mare asemănare cu Lazărul aromânesc aşa cum se practică la fărşeroţi, căci în colindele româneşti despre Lazăr se povesteşte că Lazăr, cerînd mamei sale să-i facă azimă şi aceasta nevoind, el a plecat la pădure cu oile, s-a suit pe o cracă, ca să scuture frunze oilor, dar bătînd vîntul tare, craca s-a rupt, sau, că s-ar fi străpuns cu fusul, pe care mama sa îl scăpase din mînă.[17]

NOTE

1. G.Dem.Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 202; com. de dl. P. Dulfu, prof. în Bucureşti.
2. Refrenul *Lazăre* se repetă după fiecare vers.

3. Poate că e a se înţelege *jintiţă*.
4. În alte variante se zice *colilie*.
5. Inversiune poporală, căci ardeiul aparţine, ca o cultură proprie şi ca plantă de predilecţiune, mai mult sîrbilor, iar piperul grecilor.
6. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 204.
7. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 205-206.
8. *Ibidem*, p. 204-205.
9. Numele unui cimitir din Bucureşti.
10. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 205.
11. Com. de P. Dulfu şi culeasă în suburbia Foişorul din Bucureşti în 26 martie 1896.
12. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 202-203.
13. Com. de dl. P. Dulfu.
14. Adecă se va rupe de plînset.
15. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 733-736.
16. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, p. 203.
17. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 736 şi G. Dem. Teodorescu, *loc. cit.*

V. MOŞII DE FLORII

Se zice că în vremea de demult o femeie avea un băiat, şi băiatul acela se numea Lazăr, şi era slab şi dorea să mănînce plăcinte.

Însă mama lui n-avu cînd să facă şi să-i dea plăcinte de mîncat, şi Lazăr muri de dorul plăcintelor. Şi ziua în care a murit el era o zi de sîmbătă.

Mama lui, văzînd aceasta, se întristă şi începu a plînge şi a zice:

– Să nu fie iertată de Dumnezeu femeia aceea care nu va face în sîmbăta lui Lazăr plăcinte!

Şi de atunci fac femeile totdeauna în sîmbăta lui Lazăr plăcinte.[1]

Însă plăcintele ce le fac ele nu le fac numai pentru sine şi pentru familianţii lor, ci cele mai multe dintre dînsele le fac pentru cei sărmani, cari nu sînt în stare a-şi face singuri plăcinte, şi acelora le trimit apoi ca moşi de sufletul morţilor, care aşteaptă în ziua aceasta la poarta raiului.[2]

Şi Moşii aceştia se numesc Moşi de Florii, una pentru că cad nemijlocit înainte de Florii şi al doilea pentru că ei se trimit celor sărmani, şi cu deosebire unde sînt copii mici, nu numai în sîmbăta lui Lazăr, ci şi în ziua de Florii.

În multe comune din Bucovina însă nu se trimit în aceste două zile numai plăcinte ca moşi, ci şi alte obiecte.

Aşa, bunăoară, în satele Buninţi şi Frătăuţul Nou este datină de a se trimite pe la case cîte o ulcică plină cu miere, deasupra gurei cu un colac sau franzolă iar la toartă cu o lumină lipită.[3]

Româncele cele mai cu stare din unele părţi ale Transilvaniei, precum bunăoară cele din comuna Reteag, fac în această zi nişte pînişoare de grîu împletite în forma spiralelor de la orologiu. Pînişoarele acestea, cari au mărimea cam de două ouă[4] de prescură lipite laolaltă, sau ca două jemble[5] cîte de doi bani, se numesc florii sing.florie. Floriile acestea le dau apoi băieţilor săraci din vecini de sufletul morţilor.

De regulă cheamă cîte un băiat din casa unde vor să trimită florii, şi-l întreabă:

– Cîţi fraţi sau cîţi copii sînteţi?

Băiatul întrebat spune 2-3-4-5, adecă cîţi sînt, iar muierea care l-a chemat îi dă apoi atîtea florii cîţi copii sînt ei la părinţi, ba uneori cîte două pe deasupra pentru mama sa şi tată-său, iar dacă sînt în acea casă şi moşnegi, trimite şi pentru aceia cîte o florie.[6]

În Banat este datină ca în toate casele să se coacă atîtea pîni de grîu, cîţi membri are familia, dar pînile nu sînt de una şi aceeaşi mărime, ci variază conform etăţii membrilor de familie. Aceste pîni se împletesc din aluat de grîu cu multă grijă şi pe deasupra se înfrumuseţează cu cununi, cruci, ori alte figuri tot din aluatul acela.[7]

În fine, atît în Transilvania cît şi în Banat, este datină de a se pune în această zi apă şi salcă verde sau alte ramuri verzi la crucile şi pe mormintele morţilor.[8]

În Dobrogea este obiceiul de a se aduna în Sîmbăta lui Lazăr trei fete mici ca de 12 ani, dintre cari una se împodobeşte pe cap cu tel (beteală), făcîndu-se că este mireasă, a doua se leagă la cap cu un tulpan şi a treia ţine un păner cu ouă în mînă; astfel merg apoi pe la case şi dau ouăle de pomană.[9]

NOTE

1. Din Tereblecea, dict. de Maria Luncan şi com. de P. Scripcariu; şi din Liuzi, dict. de Maria Ştefănescul şi com. de Dim. Bondariu.
2. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Vas. Rusul şi com. de Const. Ureche.
3. Com. de Vesp. Corvin şi Vesp. Reuţ.
4. Ouă = bobiţe.
5. Jemble = jemne – franzole – bulci.
6. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
7. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883.*
8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; Mangiuca, *Calend. cit.*
9. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, pag. 25.

VI. FLORIILE

Sub cuvîntul Florii şi Duminica Floriilor, după cum se spune pretutindene în Bucovina, sau Duminica Florilor şi Staurile Florii, după cum se spune în unele părţi din Transilvania, precum bunăoară în comuna Reteag[1], ori Staulele Florilor, după cum se spune în comuna Văleni din Moldova[2], se înţelege dumineca cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare.

Ea se numeşte, după unii, Florii şi Duminica Floriilor sau şi Duminica Vlăstărilor, de aceea pentru că poporul a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos, cînd a intrat ultima oară în această duminecă în Ierusalim, cu ramure de finic precum şi cu alte flori.[3]

După alţii se numeşte Dumineca Floriilor de aceea pentru că în această zi se scot pretutindenea la toate bisericile sălcii de se sfinţesc[4], precum şi pentru

aceea fiindcă din ziua aceasta începînd înainte încep toţi pomii şi toate florile a înmuguri şi a înflori.[5]

Şi iarăşi după alţii pentru că în această zi se umple ciubăraşul cu florile, adecă cu fiertura scoarţei de pădureţ, a sovîrvului şi a frunzelor de pădureţ, cari servesc spre înflorirea ouălor pentru Paşti.[6]

Afară de sfinţirea şi împărţirea miţişoarelor, despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolul ce urmează, se mai observă în ziua de Florii încă şi alte datine şi credinţe, şi anume:

Pe la 12 ore de noapte spre Florii, fierb apă cu busuioc şi cu fire de la canafurile ce se află la prapuri şi pe cari le fură la vreo înmormîntare a unei fete mari.

După aceea, în ziua de Florii, iau ele şi se spală cu această apă pe cap, ca să aibă păr frumos şi să strălucească ca firele de la prapuri şi să fie plăcute ca şi cum se bat flăcăii după busuioc.

După ce au făcut aceasta, toarnă apa ce a rămas la rădăcinile unui păr, rostind următoarele cuvinte:

– Cum îi părul cînd îi înflorit de frumos, aşa să fiu şi eu de frumoasă; cum se uită oamenii la un păr înflorit, aşa să se uite şi la mine!

Mai cred că cel ce se cuminecă în ziua de Florii, înainte de a se apropia de preot ca să se cuminece, ori ce va gîndi în acel moment[7], Dumnezeu îi va îndeplini dorinţa.

În ziua de Florii e bine să se culeagă tot felul de flori de primăvară şi să se ducă la biserică, pentru că aceasta e ziua florilor.

Cum va fi în ziua de Florii, aşa va fi şi în ziua de Paşti.[8]

În unele părţi din Muntenia nici un om nu se spală pe cap în ziua de Florii, nici nu se rade, de frică că înfloare (albeşte) ca pomii.[9]

Românii din Banat, din contră, zic că nu e iertat a se spăla pe cap în săptămîna Floriilor, ca să nu încărunţească.[10] În ziua de Florii însă îşi spală capul cu apă descîntată, anume ca să le crească şi să li se conserve părul. Iar după ce s-au spălat, toarnă apa la rădăcina unui păr altoit.[11]

În Muntenia, în Duminica Floriilor se începe şi scrînciobul sau dulapul pe la locuri cu verdeaţă şi ţine în fiecare duminecă cu cele trei zile ale Sf. Paşti pînă la Înălţare (Ispas) şi se face horă mare, mese întinse şi cu ciocnire de ouă roşii.[12]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că în ziua de Florii e pretutindenea, în toate ţările locuite de români, datină ca să se mănînce peşte.[13]

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
3. După spusa rom. din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc; şi a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Eudochia Isopescu: „Floriile se numesc aşa, pentru că locuitorii din Ierusalim l-au întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos cînd a intrat în acest oraş cu crenguţe înflorite".
4. După spusa rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă; şi a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „Oamenii duc în ziua de Florii la biserică miţişoare, pe cari preotul le sfinţeşte şi apoi le împărţeşte iar oamenilor, aducîndu-se prin aceasta aminte de intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în oraşul Ierusalim, cînd i-a ieşit tot poporul cu

ramure de finic în mînă, bucurîndu-se de sosirea lui. Şi de aceea se numeşte această sfîntă zi Florii."

5. Com. de dl. Orest Dlujanschi: „Poporul crede că ziua aceasta se numeşte Florii, pentru că fiecare pom mugureşte"; din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş: „Florii se numeşte pentru că acuma înfloreşte bărbănocul şi alte plante."
6. Dim. Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei*, Cernăuţi, 1897, p. 96: „În ziua Floriilor se umple ciubăraşul cu fertura scoarţei de pădureţ, ceea ce stă aşa pînă joi înaintea Paştilor, cînd se fac cu ea ouăle cele «roşi» în felurite desemnuri."
7. Dat. şi cred. din Putna, dict. de Irina Creţan, com. de Nic. Goraş.
8. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97; *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 192.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Andreeşti, pl. Gilort, jud. Gorj.
10. Com. de dl. Aurel Iana din Maidan.
11. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
12. E. Baican, *Obiceiuri la români*, Bucureşti, 1884, p. 17.
13. Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena ţăranului român*, Bucureşti, 1895, p. 224; P. Papahagi, *op. cit.*, p. 734: „Se obicinuieşte în Duminica Floriilor să se servească la masă peşte, la prînz, iar seara din ajunul Duminicei Floriilor, la cină, verdeţuri gătite cu untdelemn."

VII. MÎŢIŞOARELE

Sub cuvîntul mîţişor pl. mîţişori, mîţişoară, pl. mîţişoare şi motănaş pl. motănaşi, înţeleg românii din Bucovina floarea sălciei.

Evanghelistul Luca (21, 1-11) ne spune că Domnul nostru Iisus Hristos, cînd a intrat, după învierea lui Lazăr, în Ierusalim, a fost de către partea cea mai mare a locuitorilor acestui oraş întîmpinat cu ramure verzi de arbori şi mai ales de finic.

Amintirea acestei intrări sărbătoreşti a Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim, biserica noastră ortodox-orientală o serbează cu o deosebită solemnitate în fiecare an în ziua de Florii.

Deoarece însă în părţile noastre nu cresc finici, de aceea românii întrebuinţează, în loc de ramure de finic, rămurele verzi de salcie, lat.Salix alba L., care înfloreşte tocmai pe timpul acesta şi ale cărei flori se numesc mîţişoare.[1]

Cauza de ce întrebuinţează la această ocaziune numai ramure de salcie, adecă mîţişoare, şi nu şi de alţi arbori, se vede din următoarea legendă din Muntenia, com.Raşi, jud.Ialomiţa:

„Pe cînd era Iisus Hristos răstignit pe cruce, Maica Domnului a auzit şi a încălţat opinci de fier, a luat în mînă toiag de oţel şi a plecat plîngînd ca să găsească pe Iisus.

În cale, plîngînd, a întîlnit o broască, care a întrebat-o de ce plînge.

Iar Maica Domnului i-a spus că a avut un băiat şi i l-au răstignit jidovii.

Broasca i-a spus că şi ea a avut nouă pui mititei şi frumuşei, cu ochii băşicăţei, şi i-a omorît un car pe toţi şi tot nu se mai boceşte aşa.

Maica Domnului, auzind aceasta, i-a zis că, murind, să nu se mai impută.

Apoi mergînd mai departe a dat peste o apă, la marginea căreia se afla o salcie, şi i-a zis să se facă punte peste apă.

Salcia a ascultat, s-a prefăcut în punte, şi Maica Domnului, trecînd peste dînsa, a binecuvîntat-o ca să nu se poată face cărbuni din ea şi să se ducă în toţi anii în ziua de Florii la biserică.

Şi de atunci se duc în ziua de Florii rămurelele înflorite de salcie la biserică."[2]

În ajunul Floriilor, pălimarul, dimpreună cu vreo cîţiva băietani sau şi alţi oameni, se duce, şi aducînd mai multe braţuri de mîţişoare, le pune în biserică, unde le lasă apoi pînă a doua zi dimineaţă. A doua zi dimineaţă preotul ce liturghiseşte, nemijlocit după ce a cetit Sfînta Evanghelie la utrine, sfinţeşte mîţişoarele aduse şi le predă apoi iarăşi pălimarului, ca să le împărţească poporului.

Pălimarul, luînd mîţişoarele sfinţite, pune o parte dintre dînsele lîngă tetrapod, ca fiecare creştin care vine la biserică şi sărută icoana intrării lui Iisus în Ierusalim să-şi poată lua cîte un rămurel de acestea, iar restul îl păstrează în altar pînă după sfîrşitul liturghiei, anume ca să aibă ce împărţi şi celorlalţi credincioşi, cari nu şi-au putut lua singuri sau cari au venit ceva mai tîrziu la biserică.

Fiecare creştin, cum intră în biserică şi sărută icoana de pe tetrapod, ia una, cel mult două sau trei rămurele de acestea şi le ţine cu cea mai mare evlavie în mînă pînă după liturghie.

După liturghie, fiecare se duce cu dînsele drept acasă. Iar după ce au ajuns acasă, cei mai mulţi inşi au datină de a se duce mai întîi la ocolul sau în grajdul vitelor şi a păli cu dînsele pe toate vitele, anume ca să crească[3] iar vacile şi juncele să se alunge mai degrabă[4], să înflorească cum înfloresc mîţişoarele.[5]

După ce au atins vitele, intră în casă şi ating cu dînsele pe copiii cei mici, anume ca şi aceştia să crească şi să înflorească ca şi mîţişoarele.[6]

Iar după ce au atins şi copiii cu dînsele, le pun după icoane sau în alt loc din casă. Cei mai mulţi inşi însă nu le vîră în casă, ci le acaţă deasupra uşii sub streaşină,[7] sau în alt loc undeva, ca să nu umble nimeni cu dînsele[8], şi aceasta din cauză că, dacă le-ar vîrî în casă, atunci ar trebui să moară cineva din acea casă[9], sau pentru că nu le merge bine la vite.[10]

Unii iau vreo cîteva mîţişoare de pe rămurelele aduse şi le pun pe stupi, în credinţă că, făcînd aceasta, stupii se sfinţesc, le merge mai bine şi strîng mai multă miere peste an.[11] Iar alţii pun vreo cîteva mîţişoare pe straturi, anume ca să nu mănînce viermii legumele.[12]

Mîţişoarele se păstrează în locul unde s-au pus peste tot anul şi se întrebuinţează ca leac contra mai multor boale, precum contra gîlcilor, frigurilor, durerii de grumaz şi a jigului la oameni, precum şi în contra ariciului la vite. Cei ce capătă boalele sus-amintite înghit cîte una pînă la trei mîţişoare şi le trece[13], iar vitelor le dau în tărîţe şi se afumă cu dînsele.[14]

Mulţi inşi însă cred că, dacă înghit trei mîţişoare sfinţite în ziua de Florii, nu se prinde nici un fel de boală de grumaz în decursul anului de dînşii, iar dacă unul sau altul a întîrziat de a o face aceasta, apoi trebuie să înghiţă o mîţişoară, însă numai spre trecerea gîlcilor.[15]

Drept aceea, mai cu seamă tinerii şi tinerele cari voiesc să nu-i doară gîtul peste an, cum ies în Duminica Floriilor din biserică, sau nemijlocit după ce au ajuns acasă, înghit cîte un mîţişor întreg.[16]

Tot aşa fac şi cei ce voiesc să n-aibă gîlci[17] şi să nu-i taie jigul.[18]

Mulţi inşi îndătinează a înghiţi cîte o miţişoară în ziua de Florii nu numai ca să fie scutiţi contra boalelor sus-amintite, ci totodată ca să fie uşori şi sănătoşi ca florile peste an.[19]

Miţişoarele sfinţite se consideră de către popor şi ca un mijloc de apărare în contra grindinei, precum şi în contra furtunilor.

Drept aceea, unii, vara, la vreme de zloată, tunete, fulgere, trăsnete şi grindină, pun miţişoare pe foc, crezînd că fumul ieşit dintr-însele împrăştie zloata, fulgerul, tunetul şi grindina.[20]

Alţii, cînd este vreo cumpănă foarte mare, iau miţişoarele de sub streaşină, le afumă cu tămîie sfinţită în ziua de Paşti şi apoi încunjură de mai multe ori casa cu dînsele.[21]

Şi iarăşi alţii, cînd văd că se apropie vreo grindină mare de sat, oraş, sau ce este, spun că e bine să iei miţişoare sfinţite, să ieşi cu dînsele înaintea grindinei, pînă ce nu apucă aceasta a trece pe hotarul satului sau al oraşului, şi să rosteşti cuvintele întrebuinţate la ajunuri, cînd postesc, ca să se poată opri grindina şi, cum ai făcut aceasta, grindina îndată apucă în alte părţi.[22]

Dacă nu e cu putinţă de a ieşi înaintea grindinei afară de sat, atunci se zice că e de ajuns şi numai atîta dacă o femeie castă se dezbracă şi dă în dosul casei mîna cu miţişoarele, atunci norii şi piatra (grindina) imediat după aceasta se duc peste hotare.[23]

Românii din unele părţi ale Transilvaniei cred asemenea şi spun că miţişorii cei aduşi de la biserică în Duminica Floriilor sînt buni să-i aprinzi şi să afumi casa cu ei cînd e tempestate[24], vreme grea.[25]

În Banat, sîmbătă înainte de Florii, preotul cu copiii şi poporul scot la vecernie litia şi aduc ramure de salcă, cari, sfinţite în ziua de Florii, se împart tuturora cari vin la biserică.

Din aceste sălcuţe dau frunze tuturor vitelor, iar unele le păstrează în casă pentru sănătate şi, cînd se întîmplă de ar bate piatra, aruncate afară, se opreşte grindina.[26]

Iar românii din unele părţi ale Munteniei merg cu toţii în ziua de Florii la biserică, cu scop ca să ia cîte o nuia, zicînd că au noroc să crească cînepa. Iar după ce o aduc acasă, o pun colac la icoane în casă şi, în timpul grindinei (pietrei), o aprind şi afumă cu dînsa, sau o pun pe acoperişul casei, ca să înceteze grindina.[27]

Mai departe, miţişoarele sînt bune de pus în lăutoare. Şi dacă este uns în casă, se aduc în casă, iar de nu se lasă afară, fiindcă dacă le-ar aduce în casă neîngrijită, casa aceea ar rămînea neîngrijită peste tot anul.[28]

Iar dacă în ziua de Florii umbli încins cu salcie dusă la biserică, atunci se crede că nu te mai doare mijlocul.[29]

În fine, miţişoarele se mai întrebuinţează încă şi la negoţ. Aşa bunăoară, dacă duce cineva la tîrg un porc, un cal, o vacă, o păreche de boi sau vreo cîteva oi de vîndut şi atinge cu miţişoarele vitele ce voieşte să le vîndă, atunci neguţitorii se îngrămădesc la dînsele, tocmai după cum se îngrămădesc oamenii în ziua de Florii ca să ia miţişoare.[30]

NOTE

1. După spusa rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean : „În Dumineca Floriilor merg oamenii şi femeile la biserică, unde capătă fiecare cîte o crenguţă de miţişoare. Acea crenguţă de miţişoare însemnează ramul de finic, care l-a ţinut fiecare în mînă cînd l-au întîmpinat pe Hristos intrînd călare pe asină în Ierusalim."; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Sub miţişoare înţeleg oamenii la noi acele ramure de copaci, cu cari l-au întîmpinat pe Iisus Hristos cînd a intrat în Ierusalim."
2. Din Răsp. la Cest. dlui. Nic. Densusianu.
3. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Cînd se aduc miţişoarele de la sfînta biserică, se pălesc cu dînsele toate vitele şi din familie pe cei mai mici, ca să crească."
4. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În ziua de Florii se aduc motănaşi sfinţiţi de la biserică, cu cari se bat vacile, crezîndu-se că se vor alunga mai degrabă."; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de Pant. Nimigean: „În Dumineca Floriilor sau a Vlăstărilor, aduc miţişorii din biserică şi se duc mai întîi în grajd la vite, se pălesc vacile cu ele, ca să se alunge mai degrabă, şi abia după aceea se duc în casă."
5. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan: „Tot atunci se ating vitele cu o crenguţă de miţişoare, ca vitele peste an să fie înflorite cum înfloresc miţişoarele."
6. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amf. Burac: „Tata sau mama, cînd vin de la biserică în ziua de Florii, aducînd totodată şi miţişoare, pălesc cu dînsele copiii peste cap, rostind la această ocaziune următoarele cuvinte: «Nu te pălesc eu, ci miţişoarele, ca să nu uiţi că de azi într-o săptămînă e Paştele.»"; a celor din Şcheia, com.de C. Lucaciu : „Cînd vin oamenii în ziua de Florii de la biserică, lovesc pe toţi băieţii cu miţişoare."
7. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Fiecare creştin ia cîte o miţişoară şi o duce acasă. Acasă duse, nu le vîră în casă, ci le acaţă deasupra uşei, sub streşină."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „Întorcîndu-se oamenii de la biserică cu miţişoarele, nu le bagă în casă, ci le bagă undeva sub streşină la casă."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Miţişoarele sfinţite se păstrează în casă la grindă sau după căprior, la streşina casei afară. Unii însă zic că nu-i bine de adus miţişoarele în casă, ci le pun sub streşina casei, sub un căprior."; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc şi com.de Alex.Romaş: „Miţişoarele nu se bagă în casă."
8. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Oamenii aduc miţişoarele acasă, însă nu le bagă în casă, ci le pun într-un loc undeva ca să nu umble nimeni cu ele"; din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „La Florii, cînd aduci stîlpările (miţişoarele cele sfinţite de la biserică), să nu le bagi în casă, ci să le laşi afară sub streşina casei sau în alt loc undeva."
9. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi şi com. de Darie Cosmiuc: „Miţişoarele, cari se sfinţesc în ziua de Florii, cred oamenii că, dacă le aduc şi le pun în casă, atunci moare cineva din casa aceea, de aceea le pun afară, dinaintea casei."
10. Dat rom. din Buninţi, com.de Vesp.Corvin: „Miţişoarele, cum le aduci, să nu le bagi în casă, pentru că nu le merge bine vitelor, ci să le pui sub streşina casei"; Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 12: „Miţişoarele Floriilor nu e bine a le aduce în casă, ci a le pune sub streşina grajdului, şi numai cînd tună şi fulgeră, a afuma în casă cu ele, şi apoi fulgerul nu va atinge acea casă."
11. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „După ce ies oamenii de la biserică, este datină la noi ca oamenii să puie miţişoare pe stupi, spunînd că stupii se sfinţesc, le merge mai bine şi strîng mai multă miere peste an."

12. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „Mîţişorii să fie puşi pe straturi, căci viermii nu mănîncă legumele"; a celor din Securiceni, com. de Gavril Guşet: „Alţii le pun pe straturi, cu scopul că atunci nu ar roade viermii legumele, fiindcă ele înfloresc întîi şi nu le mănîncă nimic."
13. Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 2, p. 2: „Se crede că este bine a înghiţi în Dumineca Floriilor mîţişoare sfinţite şi apoi acela va fi scutit de gîlci"; dat. rom. din Crasna, com.de Vas. Iliuţ: „Se zice că dacă are cineva durere de gît şi va înghiţi o mîţişoară se vindecă."; a celor din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Cine are friguri să înghită trei mîţişoare, şi-i trece."; a celor din Şcheia, com. de C. Lucaci: „Mîţişoarele le strîng peste an, căci se crede că acei cari pătimesc de friguri se vindecă dacă înghit mîţişoare."
14. Dat. rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuţ: „Oamenii spun că mîţişoarele sfinţite ce le aduc de la biserică sînt bune de leac, afumă vitele cu dînsele"; tot din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Mîţişoarele se întrebuinţează pentru boale de vite, punîndu-se în tărîţe."; a celor din Bosanci, com.de Sim. Şuţu: „Mîţişorii trebuie apoi de leac pentru vite."; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict.de Domnica Hostiuc şi com.de Alex. Romaş: „Mîţişoarele se întrebuinţează la vite şi anume la o boală care se numeşte arici."; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean: „Vlăstărele de salcie sau mîţişorii îs buni de afumat vitele cînd se bolnăvesc."
15. Dat. şi cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă.
16. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; a celor din Straja, com. de I. Dan.: „În ziua de Florii se înghit mîţişoare ca să fie scutiţi de durere de grumaz."
17. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Cine înghite în ziua de Florii un mîţişor sfinţit, fără să-l atingă, acela va fi ferit de gîlci tot anul"; a celor din Volovăţ, com. de Ioan Buliga: „În ziua de Florii cred oamenii, că dacă vor înghiţi un mîţişor de pe beţişorul adus de la biserică, n-ar avea tot anul gîlci"; a celor din Tereblecea, dict.de Maranda Nimigean: „Cine voieşte înghite mîţişori, ca să nu facă gîlci şi anume doi, pentru că gîlcile se fac pe amîndouă părţile."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de P. Prelipcean: „Pe la Florii e bine să înghiţi trei mîţişoare, însă să le iei cu mîna dreaptă după cap şi aşa să le îmbuci, căci atunci eşti scutit peste tot anul de gîlci."
18. Dat. rom. din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc: „La Florii au oamenii datină că venind de la biserică iau mîţişoare sfinţite, pe cari le înghit pe inima goală, zicînd că nu-i taie jigul toată vara şi-s mai uşori."
19. Dat. şi cred. rom. din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Oamenii în ziua de Florii se duc la biserică şi-şi iau mîţişoare şi, înghiţind o mîţişoară, zic că vor fi peste an sănătoşi ca florile."
20. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Mîţişoarele se întrebuinţează în contra furtunilor de piatră. Cînd vine vreo furtună, cînd fulgeră şi trăsneşte, le aprind în casă şi afumă cu ele."; a celor din Liuzii Humorului, com.de Em.Tăutu: „În ziua de Florii se aduc mîţişoare la biserică şi se sfinţesc, iar după ce s-au sfinţit se aduc acasă şi se păstrează peste toată vara, iar în timp de pericol, d.e., cînd este ploaie cu gheaţă, se pun în foc şi se ard ca jertfă lui Dumnezeu şi se roagă ca să înceteze ploaia."; a celor din Siret: „Cu mîţişoarele afumă o seamă de romånce cînd tună."; şi a celor din Gura Humorului, com.de Emilian Netea: „Mîţişoarele de la Florii sînt bune de aprins pentru grindini mari."
21. Dat. şi cred. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.
22. Dat. şi cred. rom. din distr. Rădăuţului, com. de dl. P. Prelipcean.
23. Din Siret, com. de dl. Or. Dlujanschi.
24. Com. de dl. B. Iosof.
25. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Florii aduc oamenii de la biserică mîţişoare slujite, cari se păstrează pe la icoane peste tot anul şi se aprind cînd e vreme grea."
26. Com. de dl. Aurel Iana, preot în Maidan.

27. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Andreeşti, pl. Gilort, jud. Gorj; I. N. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa*, Ialomiţa, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 122: „Salcie de la Florii făcută cercuri şi pusă la icoane e bună să se aprindă cînd fulgeră şi trăsneşte şi este cineva singur în casă."
28. Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet.
29. C. Gheorghinescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 120.
30. Dat. şi cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet: „Despre mîţişoare se mai crede că, dacă are cineva o vită de vînzare şi o bate cu mîţişoare, atunci se strîng şi se bat atîţia neguţitori după dînsa, cum se bat oamenii după mîţişori."

JOIA MARE

I. JOIA MARE

Sub cuvîntul Joia Mare[1], numită altmintrelea și Joi Marele, Joi Mari[2], Joia Patimelor[3], Joia Neagră[4] și mai rareori Joimărică[5], se înțelege Joia cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare, adecă Joia cea din Săptămîna Patimelor sau dinaintea Paștilor.

Joia aceasta, după credința și spusa românilor din Muntenia, este terminul cel de pe urmă pînă cînd au femeile și cu deosebire fetele să-și toarcă lînețele și mai ales cînepa.

Femeile și fetele cele leneșe, cari nu și-au tors pînă în această zi toate lînețele și cînepa, precum și acelea ce nu cos cămăși nouă de Paști, o pățesc foarte rău, căci Joimărița sau Joimărica, care are datină de a umbla în ajunul acestei zile pe la toate casele, pe care femeie sau fată o află că nu și-a tors toate cele ce a avut să le toarcă în decursul Păresimilor sau n-a cusut cămăși nouă de Paști, nu numai că o batjocorește și o mustră foarte aspru pentru aceasta, ci-i aprinde și arde încă și toată cînepa rămasă netoarsă. Ba nu o dată și nu pe o femeie sau fată o bate peste degete sau o arde, iar pe fetele cele mai leneșe le răpește și, ducîndu-le cu sine acasă, le frige și le mănîncă.[6]

După credința și spusa românilor din Bucovina și a celor din Moldova însă, Joia Mare este începutul joilor ce urmează pînă la Ispas sau Înălțarea Domnului, în cari româncele nu lucrează mai nimic, și mai ales nu torc, nu cos și nu fierb cămăși, anume ca să nu le bată piatra[7] pometele și semănăturile, apoi pentru ca să nu se întoarcă ploile și să se facă secetă[8], precum și pentru rodirea pomilor și a semănăturilor.[9]

Româncele din Banat serbează asemenea Joi Marele, după cum o numesc ele, însă și acestea mai mult numai cu nelucrare în casă[10], ca și cele din Moldova și Bucovina.

Cele mai multe românce din Bucovina însă au datină în Joia Mare de a umplea borș, crezînd și zicînd că borșul umplut în această zi nu se strică tot anul.[11]

Tot în această zi, o seamă de românce dau huște la boboci de mîncat ca să nu piară de hîrcă.[12]

Iar dacă va fi cineva bătut în Joia Mare, atunci spun bucovinenii că are să aibă tot anul buboaie pe trup.[13]

Pasca – scrie W. Schmidt cu privire la românii din Transilvania – se coace miercuri în săptămîna mare, iar în Joia verde, adecă în Joia Mare, se sfințește. Deci românul, care și de altă dată nu împrăștie, nici nu aruncă înadins nici o fărmătură de pîne, toată fărmăturica de pască o consideră ca

sfîntă și, adunînd-o cu o îndoită îngrijire, o dă vitelor în nutreț spre mîncare, anume ca binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu dînsele.[14]

Tot în Transilvania există credința că, dacă se pune în Joia Mare o cloșcă, scoate mai numai cocoșei.[15]

Mai departe, atît în Transilvania cît și în Banat există credința că în ziua de Joia Mare nimărui nu-i este iertat să doarmă, căci cine doarme în ziua aceasta, acela rămîne puturos, leneș și netrebnic un an întreg pînă la anul următor[16], și cu deosebire dacă doarme vreo femeie în această zi, atunci, după credința românilor din Moldova, venind Joimărița sau Joimărica și aflînd-o dormind, o face leneșă și incapabilă de lucru peste tot anul.[17]

În Banat, com. Maidan, se ia în dimineața Joii Mari o cămașă și o oglindă din casă și se pun la un pom verde și tînăr, și mai cu seamă la un păr (că e mai bine), să răsară soarele peste ele, anume ca să facă cu dînsele peste an farmece și descîntece.[18]

Tot în Banat, în preseara Floriilor, a Joimarelor și a Paștilor, fetele cele mari și nevestele cele tinere, cari voiesc să fie căutate și jucate de feciori în sărbătorile Paștilor, duc cîte o zgardă din banii de la grumaz la un izvor ori la o fîntînă, de unde se bea multă apă peste an și, ascunzînd-o bine, o lasă peste noapte ca să stea acolo. Iar în sărbătorile Paștilor, mergînd și luînd-o de unde au ascuns-o o pun iarăși la grumaz.

Făcînd aceasta, cred că vor fi căutate și jucate de ajuns.[19]

În fine, atît în Banat cît și în Transilvania este datină de a se face cununi pentru fiecare persoană din familie și a se arunca apoi pe acoperămîntul casei, spre a se vedea, după veștezirea și căderea lor, cine are să moară în decursul anului.[20]

Afară de cele înșirate pînă aci, mai cad în Joia Mare încă și următoarele datine și credințe: focurile morților, Moșii de Joi Mari, pomenirea morților, roșirea ouălor, nunta urzicilor și privigherea. Însă despre acestea mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. Pretutindenea în Bucovina.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Mădei, jud. Suceava, în Moldova; com. Bunești, jud. Olt și com. Ialomița, pl. Cerna, jud. Mehedinți, în Muntenia; în Banat, com. Maidan, com. de dl. Aurel Iana; vezi și Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883.*
3. Pretutindenea în Bucovina.
4. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanța, în Dobrogea.
5. *Idem*, com. Ghergani, jud. Dîmbovița și Usa de Jos, jud. Argeș, în Muntenia.
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
7. Piatră = gheață, grindină.
8. *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1894, p. 48: „Din Joi Mari (Joia dinaintea Paștelui), și pînă la Ispas (Înălțarea Domnului), nu se toarce, coase, fierbe cămăși etc., joile, că bate piatra, ori se întorn ploile și se face secetă."
9. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „Din Joia Mare nu se lucră 9 joiuri după olaltă, pentru rodirea pometelor și a semănăturilor."
10. Com. de dl. Ios. Olariu.

11. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă; Dim. Dan, *Credințe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 44, p. 2: „În Joia Mare este bine a umplea borș, c-apoi borșul se ține bun tot anul."
12. *Idem*, com. de G. Teleagă. Sub cuv. hîrcă se înțelege o boală care o capătă bobocii, cînd beau must de pe lîngă gunoi.
13. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
14. *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.
15. Com. de dl. B. Iosof.
16. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an 1882 și 1883.
17. Dim. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1872, p. 142; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74.
18. Com. de dl. Aurel Iana.
19. Com. de dl. Ios. Olariu.
20. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7.

II. FOCURILE MORȚILOR

Joia Mare e considerată de către români ca o zi binefăcătoare și apărătoare a morților.[1] De aceea, după credința și spusa românilor din cele mai multe părți ale Munteniei, morții vin în fiecare an în această zi pe la vechile lor locuințe, unde adastă[2] pînă la Moși sau Sărbătoarea Moșilor, adecă pînă sîmbătă înainte de Rusalii sau Dumineca Mare, cînd se fac apoi împărțeli de plecarea sufletelor, adecă cînd se dau colaci și oale de pomană, și morții pleacă cu colacul și cu oala ce au căpătat-o.[3] În acest răstimp unii morți, sau mai bine zis unele suflete se așază pe streașina casei, iar alții în alte locuri, unde stau apoi pînă la întoarcere.[4]

Deoarece însă în Joia Mare, cînd sosesc morții, nu e pînă întru atîta de cald ca aceștia să poată petrece în orișice loc fără ca să le fie frig, de aceea e pretutindenea datină în Muntenia de a se face în dimineața și seara acestei zile în curtea casei sau în bătătură focuri anume pentru morți, ca să aibă la ce se încălzi și sta la lumină.[5]

Iar focurile acestea unii le fac din surcele[6], alții din boji sau bozi, sing. boz, lat. *Sambucus Ebulus L.*, uscați și cît se poate de mari[7] și iarăși alții din lemne, de regulă de alun, aduse din pădure anume spre acest scop în ziua premergătoare. E de observat încă și aceea, că lemnele acestea nu se taie cu securea sau cu barda, ci numai se rup cu mîna, și aducătorul lor nu le pune deloc jos pînă acasă, iar după ce a sosit acasă le pune pe un gard sau pe un alt obiect, unde le lasă apoi să stea pînă a doua zi dimineața, cînd se face apoi foc dintr-însele.[8]

Unii, după ce au făcut focul, pun lîngă dînsul unul sau și mai multe scaune, pe cari aștern păturі[9], iar alții le tămîiază și toarnă apă pe lîngă dînsele pentru morți.[10]

Făcînd aceasta, toți românii fără deosebire și mai ales româncele sînt de părere că, venind morții, se așază împrejurul focului aprins, și anume unii pe scaune iar alții pe jos, căci în unele locuri se aștern pături nu numai pe scaune ci chiar și pe jos[11], și se încălzesc și beau apă.[12]

După ce s-a făcut și s-a aprins focul, unele românce îndătinează de a face o turtă de făină, crestată pe margini, cari se numește pînea uitaților[13], iar altele un colac în forma unei lopeți, care se cheamă uitată și care se dă de regulă celui ce se scoală în această zi mai dimineață și face focul[14], sau unui băiat, ca să-l mănînce.[15]

O seamă de femei însă nu fac numai un singur colac, ci ele spun că Joimarele este ziua în care trebuie să facă și să dea colaci de pomană pentru toți morții familiei.[16]

În fine, după credința unora, tot din Muntenia, în Joia Mare fiecare femeie sau fată trebuie să care cu două cofe trei cobilițe[17] de apă și să stropească iarba, parte pentru morți și parte ca să fie anul mănos.[18]

O seamă de sătence însă se scoală în ziua de Joi Mari, des-dimineață, se duc și varsă vreo cîteva vedre ori ciuturi de apă jos lîngă fîntînă; iau apoi un vas cu apă și merg de îl varsă pe mormintele morților, căci, zic ele, cu apa aceasta se spală și beau din ea și ei în ziua de Paști.[19]

În Moldova este asemenea datină de a se face focuri de gunoaie și de vreascuri pe lîngă case, însă nu numai în ziua de Joia Mare de dimineață, ci și seara în ajunul acestei zile, iar pe scaunele de lîngă focuri se pun cîte-o cofă cu apă și o litră, pentru ca sufletele morților să se încălzească și să bea apă.[20]

În Transilvania se face în Joia Mare foc la tăietori, și după aceasta se scoate afară o pîne întreagă, apoi un cuțit și o cofă cu apă.

Aceasta însemnează: nutrirea și încălzirea sufletelor celor răposați.[21]

În unele părți din Banat, cum se face ziuă, îndată încep a umbla copiii cu toaca prin sat și a vesti Joimarele, tocînd și cîntînd:

Toaca tocănelele,
Joi Joimărelele,
Paște popa vacile
Pe toate ogașele[22],
Pe toate socacile[23],
Duminică-s Paștile!

Iar muierile, fiind încă întuneric, fac mai întîi acasă luminișche sau luminiciche, adecă atîtea focuri cîți morți au[24], cu lemnușe aduse anume spre acest scop mai înainte, începînd de la Blagoveștenie, și stînd între ele (luminișche), le menesc, zicînd: – Asta să fie lui N., asta lui P. etc.

După ce s-au stins luminișchele sau focurile acestea, se duc la morminți, și acolo fac iarăși la crucea fiecărui mort cîte-o lumină. Iar pînă ce ard luminișchele acestea, împart între copiii veniți cu toacele, precum și între cei săraci, colaci făcuți din făină de grîu, pe cari îi iau și-i aduc anume spre acest scop de-acasă, dîndu-i peste groapa fiecărui mort deosebit de pomană.

Prin facerea luminișchelor acasă se crede că morții trezindu-se și avînd lumină, vin acasă, iar prin cele făcute la morminți se reîntorc pentru odihnă.

Drept aceea se consideră de un mare păcat pentru următorii aceia cari la Joimari nu fac luminișche și nu dau de pomană pentru cei morți.

Întorcîndu-se de la morminți acasă, iau un vas și, mergînd cu dînsul la o fîntînă, îl umplu cu apă și apoi, cu el plin de apă, cum este, se duc la un loc cu iarbă verde, fac un cerc de pietre pe iarbă și slobod apa morților, adecă toarnă apa din vas adusă de la fîntînă în mijlocul cercului, în semn ca izvorul să le fie slobozit. Apoi, luînd o glie de iarbă din locul unde s-a slobozit apa, o aduc

acasă şi o pun după uşă lîngă prag. De pe glia aceasta iau apoi toţi casnicii paştele în ziua de Paşti pentru sănătatea familială.

Ce se atinge de cenuşa de la luminişchele de acasă, cînd s-au dus la morminţi, se mătură cu îngrijire şi se aruncă pe o apă curgătoare, ori se păstrează în casă şi se pune în grădină pe legumi în contra insectelor.[25]

În alte părţi, tot din Banat, „în noaptea spre Joi-mari, în vărsatul zorilor, purced muierile, mai vîrtos matroanele familiilor, alţii acasă în avlie (curte) aprind morţilor focuri numite «focurele» ori «luminiciche» ori «luminuşie», făcînd pentru tot mortul din familie o luminicică, sau anumind, menind mai mulţi morţi la o lumină.

Cu acea ocaziune se sacrifica, adecă se dă pomană colaci, numiţi şi sîmbetioare, de la ziua sîmbăta", copiilor săraci, cari vin spre a se încălzi la luminiciche.

„Cu colacul se dă şi o lumină împreună cu o olcuţă de apă (alţii dau şi vin), menind colacul moşului cutare (spunînd numele celui mort din familie), adeseori însă punînd ori anumind la un colac şi mai mulţi moşi (unde sînt mulţi răposaţi în familie).

Luminicichele se fac numai cu surcele de alun sau de boz uscate, cari se frîng, nu se taie, şi cari, după ce sînt culese, se aduc în case şi nicidecum nu se aşază la pămînt, ci se păstrează pe masă ori altunde, fără coatingere cu pămîntul.

În locurile unde întru apropiere nu se află surcele de alun, se fac focurele cu boz uscat cules de pe cîmp.

Matroana familiei, care tămîiază morţii, îşi face luminicichele la mormînt, şi se cîntă după morţi acolo; cînd pleacă acasă, strigă sufletele morţilor pe nume, zicînd:

Sculaţi, sculaţi,
Şi-acas, aidaţi!

în acea credinţă cum că sufletele morţilor pleacă de la mormînt cu dînsa acasă, şi acasă, aşezîndu-se în chilie după uşă, aci petrec pînă la Rusitori, a şeaptea, pe alocurea a noua zi după Rusale (cînd în vărsatul zorilor pînă în răsăritul soarelui se duc de acasă iară în mormînt).

Acum la Rusitori, în vărsatul zilei, iar se da pomană morţilor, căci dacă nu li se dă des-dimineaţă pomană, atunci sufletele, luînd cenuşă ori nisip în gură, se îndepărta mînioase din casa familiei.

Dacă pentru lucrul cîmpului muierea din casă de la Joia Mare pînă la Rusitori nu poate în toată ziua mătura chilia, atunci mătură numai locul după uşă, aşternînd o pînză albă, un măsăiel acolo, spre se a aşeza sufletele pre el.

Se crede cum că de la Joi Mari pînă la Rusitori este cerul, raiul şi iadul deschis, pentru aceea pot veni sufletele acasă spre a petrece la familie."[27]

Românii din Bucovina fac asemenea focuri în Joia Mare spre acelaşi scop ca şi fraţii lor din ţările amintite mai sus, adecă spre încălzirea morţilor, şi anume cîte 1-3, pe cari le fac aşa şi îndată după miezul nopţii[28], iar alţii seara înainte de a pleca la denie[29], şi anume din diferite gunoaie şi buruiene uscate, şi nu în curtea sau ograda casei, ci de regulă prin grădini.[30]

Tot în Bucovina există datina şi credinţa de a nu se vărui defel în Joia Mare, pentru că femeia care văruieşte în această zi, aceea spun ei că stropeşte morţii cu var.[31]

Iar în Muntenia, jud. Buzău, nu se spală în ziua aceasta cămăşile, căci la morţi, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc zoile din spălătură.[32]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Deduleşti, jud. Rîmnicu Sărat.
2. Adastă = aşteaptă.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Netoţii de Jos, jud. Teleorman; com. Roşia, pl. Cîlnic, jud. Gorj; I. St. Negoescu, *Credinţe pop.*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. III, Buc., 1888, p. 475; *Idem de eadem*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, nr. 17, p. 5: „Sufletele morţilor vin în fiecare an de se aşază pe streaşina casei şi aceasta o fac în ziua de Joi mari, de aceea atunci se fac împărţeli de plecarea sufletelor (pomană)."
4. I. St. Negoescu, *loc. cit.*
5. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bărăştii de Vede, jud. Olt; com. Roşia, pl. Cîlnic, jud. Gorj: „Sufletele răposaţilor vin în această dimineaţă pe la vechile lor locuinţe şi trebuie să se încălzească la foc, crezînd că le e frig."
6. *Idem*, com. de Teleşti, jud. Gorj.
7. *Idem*, com. Piatra, jud. Teleorman; com. Cernăteşti, jud. Gorj; com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
8. *Idem*, com. Roşia, pl. Cîlnic, jud. Gorj.
9. *Idem*, com. Roşia şi Teleşti, ambele din jud. Gorj. Pături = un fel de velinţe.
10. *Idem*, com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
11. Din. Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
12. *Idem*, com. Teleşti, jud. Gorj; com. Cernăteşti, jud. Gorj; şi com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
13. *Idem*, com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
14. *Idem*, com. Bărăştii de Vede, jud. Olt.
15. *Idem*, com. Crovu, jud. Dîmboviţa.
16. *Idem*, com. Cernăteşti, jud. Gorj.
17. Cobiliţă = coromislă.
18. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Săraţi, jud. Buzău.
19. T. Bălăşel, *Legende populare*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 105.
20. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bahna, jud. Roman: „Joi-mari, dimineaţă, aprind oamenii pe la casele lor focuri de gunoaie sau vreascuri. La acest foc, zic ţăranii că vin sufletele morţilor de se încălzesc."; Zanne, *Prov. rom.*, I, p. 42: „Înspre Joi-mari se dă foc la gunoaie şi se pune pe un scaun o cofă cu apă şi o litră, pentru ca sufletele morţilor să se încălzească şi să bea apă."; com. Găineşti, jud. Suceava.
21. Vasile Rebrean, *Datine poporale*, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 288.
22. Ogaş = pîrău.
23. Drumuri laterale din sat.
24. Pentru cei mai bătrîni se face numai cîte un o singură luminişcă, adecă numai cîte un singur foc pentru toţi.
25. Com. de dl. Aurel Iana şi Ios. Olariu, amîndoi din Maidan.
26. Ţigancele locuitoare într-un pătrar al Ciclovei Montane poartă mile îndepărtate în spate şi pe măgari, înainte de Joi-mari, surcele de alun spre vînzare.
27. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, p. 137-138.
28. Dat. rom. din com. Voloca, distr. Cernăuţului.
29. Dat. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul; şi a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici.
30. Dat. rom. din Breaza şi Voloca.
31. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.
32. G. S. Ioneanu, op. cit., p. 50: „Joi, în Săptămîna Patimelor, să nu se spele rufe, căci la morţi, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc lături din spălătură."; C. D. Gheorghiu,

op. cit., p. 74: „În această zi să nu se spele rufele (cămăşile), căci la morţi, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc zoile, lăturile din spălătură."

III. MOŞII DE JOI-MARI

În Bucovina, şi anume în orăşelul Boian şi în satul Mahala, precum şi în alte sate de peste Prut, se trimit în Joia Mare pe la case, şi mai ales pe la cei săraci, ca Moşi, sticle sau ulcele pline cu apă proaspătă, cu cîte un colac sau bulcă şi o lumină deasupra gurei; uneori însă dăruiesc şi cîte una sau mai multe garniţe şi gărnicioare, adecă cofe şi cofiţe.

Tot aşa fac şi românii din Mănăstirea Humorului, distr. Gura Humorului, cu acea deosebire numai că aceştia pun în ulcele nu numai apă, ci şi vin, iar deasupra gurei, pe lîngă colac şi lumină, încă şi cîte-o năframă.

În Fundu Moldovei, distr. Cîmpulungului, Moşii, cari constau din ulcele, olcuţe şi sticluţe pline cu apă, iar pe gură cîte c-un colac şi o lumină, nu se trimit pe la case, ca în alte sate din Bucovina, ci băieţii vin singuri de-i iau.

În oraşul Cîmpulung se duc în această zi cofiţe şi cane mai mari la biserică, şi acolo se dau apoi, după liturghie, umplute cu apă şi legate pe la gură cu strămătură, iar deasupra cu un colac şi o lumină de ceară, mai cu seamă copiilor[1], de sufletul morţilor.

În Transilvania, cum se zăreşte de ziuă, se împart între neamuri şi între săraci fierturi, precum: poame, curechi, mazăre, fasole, baraboi, pe cari le pun în ulcele nouă, frumoase şi împodobite cu un fel de floricele numite brebeni.[2]

În Banat, şi anume în Oraviţa montană, se dau de pomană olcuţe nouă cu apă ori şi cu vin, şi la mănuşa oalei se leagă flori precum: brebenei (lat. *Corydalis bulbosa*, germ. *hohlwurzeliger Lerchensporn*).[3]

Iar în alte părţi, tot din Banat, se dau olcuţe nouă cu apă tămîiată şi cîte cu un colac pe dînsele, apoi cu flori, şi anume cu priboiu (lat. *Geranium macrorhizum*, germ. *grosswurzeliger Storchschnabel*) legat la mănuşă şi cîte cu o lumină de ceară lipită de ele.[4]

În unele părţi din Muntenia există credinţa că în Joia Mare se satură morţii, fiindcă în această zi se împart colaci şi se varsă multă apă pentru ei.[5]

În alte părţi, tot din Muntenia, se obicinuieşte în Joi Mari a se da de sufletul morţilor nu numai de-ale mîncării ci şi de-ale îmbrăcămintei, cîte un costum de haine, precum: şubă, iminei, căciulă, sau o cămaşă, izmene, bete şi altele, cari se împart adesea săracilor, mai adesea însă familiei, după ce toate acestea au fost mai întîi sfinţite de preot.[6]

În fine, româncele din unele părţi ale Bucovinei îndătinează în Joia Mare de a duce, în loc de Moşi, după cum s-a arătat în şirele de mai sus, pe la case, şi mai ales pe la vecini, cîte o cofă plină de apă proaspătă, asemenea pentru sufletele celor răposaţi.[7]

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 385.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*, p. 137.
4. *Idem de eadem*, la ziua Joi-mari.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Piatra, jud. Teleorman.
6. D. Stănescu, *Obiceiuri religioase*, publ. în *Biserica ortodoxă rom.*, an. IX, Buc., 1885, p. 329.
7. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.

IV. POMENIREA MORŢILOR

Toate slujbele şi pomenele, toate sorocoustele şi parastasele, cari s-au început în sîmbăta cea dintîi a Postului mare a se purta pentru sufletele celor răposaţi, durează numai pînă în Joia mare, iar în ziua aceasta ies, adecă se sfîrşesc şi mai mult nu se poartă.

Drept aceea, românceIe din cele mai multe părţi ale Bucovinei duc în Joia mare la biserică pentru sufletele celor răposaţi pomene şi un pom sau pomişor încărcat cu tot felul de mere, poame, colăcei şi turte dulci. Tot la această ocaziune şi spre acelaşi scop plătesc ele şi liturghii.[1]

Preotul pomeneşte pe cei morţi atît în decursul liturghiei care se ţine în această zi, cît şi mai pe urmă, după ce se sfîrşeşte liturghia, la care ocaziune se face parastas pentru toţi cei răposaţi. Iar după pomenirea morţilor se împarte între funcţionarii bisericeşti atît jertfa ce s-a adus în Joia mare, cît şi sorocoustele cari s-au adus în sîmbăta cea dintîi la biserică.

În unele comune, tot din Bucovina, este datină în Joia mare, nu numai de a se duce pomene şi pomi la biserică, ci totodată de a se face aci şi praznice pentru cei răposaţi, adecă de a se împărţi celor ce au luat parte la serviciul dumnezeiesc mîncări şi băuturi.[2]

După părerea unor românce, e tare bine, dacă de astă dată, pe lîngă mîncările şi băuturile uzitate la asemenea ocaziuni, se dau de pomană şi ouă roşii.[3]

În Transilvania, distr. Năsăudului, e asemenea datină de a se face în Joia mare un ospăţ formal în curtea sau ţinterimul bisericei, unde se fac felurite mîncări şi băuturi.[4]

În unele părţi din Moldova şi Muntenia însă e datină de a se duce la biserică în Joia mare pentru pomenirea morţilor colaci şi colivă.[5]

În scurt zis, Joia mare este ziua cea de pe urmă din Păresimi, în care se pomenesc morţii, din care cauză se şi numeşte ea în unele părţi ale Bucovinei şi Ziua morţilor.[6]

NOTE

1. Dat. rom. din Stupca, com. de Oufr. Căilean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „De la Sîn-Toader duc oamenii la biserică lumini şi colaci şi poartă parastase pentru morţi.";... a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „În ziua aceasta se face slujbă în fiecare biserică şi se sfîrşesc şi parastasele."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În Joia mare ies toate slujbele şi pomenele pentru cei morţi, cari s-au început a se purta în ziua de Sîn-Toader sau sîmbăta cea dintîi a Postului mare."
2. Dat. rom. din Tereblecea, com. de Scripcariu.
3. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui.
4. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 386.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Mînzăleşti, jud. Buzău şi Băseştii de Vede, jud. Olt; Vezi şi I. St. Negoescu, *Credinţe pop.* din Mâţău, jud. Muscel, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. III, p. 475.
6. Dat. rom. din Stupca, com. de Dim. Botuşan.

V. ROŞIREA OUĂLOR

Întrebuinţarea de ouă roşii în sărbătorile Paştilor e o datină prea bine cunoscută şi pretutindenea uzitată, prin urmare şi în Bucovina.

Deci româncele din cele mai multe părţi ale acestei ţări îndătinează de a împetri ouăle trebuincioase pentru Paşti, adecă de a le da coloare galbenă, apoi de a le împestri şi a le roşi şi pe urmă de a le fierbe, mai pe scurt de a le pregăti astfel după cum au apucat din moşi-strămoşi totdeauna în Joia Mare.

Şi aceasta o fac ele de regulă în Joia Mare de aceea pentru că, după credinţa şi spusa lor, ouăle împetrite, roşite şi fierte în această zi nu se strică defel în tot decursul anului ce urmează; ba după cum spun unele, nu numai în decursul anului, ci chiar şi în anii următori, cu alte cuvinte nicicînd.[1]

În Muntenia, din contră, este pe alocurea datină, precum bunăoară în jud. Vlaşca, de a se duce în Joia Mare la biserică ouă roşii, cari au fost făcute în ziua premergătoare, adecă miercuri. Aceste ouă se lasă apoi în biserică pînă în ziua de Paşti.

Făcîndu-se aceasta, se crede că aceste ouă nu se strică niciodată.

Mai departe, tot în jud. Vlaşca din Muntenia, există credinţa că, dacă se îngroapă din aceste ouă la hotarele unei moşii n-o să bată piatra pe acea moşie.[2]

La românii din Macedonia, din contră, este datină ca în timp de furtună să se puie sub streaşina casei – sum streahă – o pirostie pe dos, iar deasupra acesteia un ou roşu din Joi Mari, din Joia patimelor, în credinţă că, făcîndu-se aceasta, furtuna încetează.[3]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Şcheia, com. de Const. Lucaci; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: a celor din Crasna, com. de I. Iliuţ; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan; şi a celor din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă: „Se zice că ouăle, cari se împestresc în Joia Mare nu se strică tot anul." Vezi şi Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96-97.
2. *Foaia pentru toţi*, an. I, Buc., 1897, p. 130.
3. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 339.

VI. NUNTA URZICILOR

Sub nunta sau măritarea urzicilor se înţelege înflorirea acestora şi încetarea lor de a mai fi apoi bune de mîncat.[1]

Nunta urzicilor cade, după spusa unora, în ziua de Florii, iar după a altora în ziua de Buna-Vestire.[2]

Cei mai mulţi însă susţin că ea cade în Joia Mare.[3]

Urzica, şi cu deosebire cea mică sau creaţă, numită altmintrelea şi urzică crăiască, urzică iute, urzicea şi oieşea, lat. Urtica urens L.[4], se consideră de către poporul român de pretutindenea nu numai ca o bucată bună de mîncat, ci totodată şi foarte sănătoasă.

De aceea primăvara, cînd încep urzicile a creşte, fiecare român, cu deosebire însă sărăcimea, căreia i s-au sfîrşit mai toate bucatele de sec[5], şi nu ştie ce să mai înceapă şi să facă ca să poată ieşi teafără din Postul mare, care e cel mai lung şi mai greu post[6], se simte foarte fericită cînd află şi poate mînca urzici.

„Urzica se dă în gura foamei", zice un proverb poporal, adecă sărăcimea îşi stîmpără cu ea foamea, duşmanul ei cel mai mare, mai cumplit şi mai neîmpăcat.[7]

Din Joia Mare însă începînd înainte biata sărăcime nici de această plantă nu mai are parte, căci în această zi, după spusa românilor din Banat, e nunta sau măritarea urzicilor, adecă din această zi urzicile încep a înflori şi a nu fi apoi mai mult bune de mîncat.[8]

Şi deoarece ne e vorba despre nunta şi mîncarea urzicilor, cred că nu va strica dacă la această ocaziune voi aminti măcar ciş-ceva şi despre modul culegerii şi preparării acestora de către româncele de la ţară înainte de măritarea lor.

Mai fiecare romîncă, atît din Bucovina cît şi din Banat, cînd se duce să culeagă primăvara urzici, ia o sită sau un ciur şi o pereche de foarfeci cu sine şi apoi, începînd a le tăia cu foarfecele sau a le rupe cu unghiile degetului mare şi ale celui arătător, a le scutura şi a le pune în obiectul luat cu sine[9], zice:

Urzică,
Burzică,
Nu mă muşca
Că-i mam-a fata
Toată te-a mînca!

După ce, în chipul arătat, le-au cules şi le-au adus acasă, româncele din Banat le spală mai întîi într-un şofei cu apă curată, apoi toarnă pe dînsele apă fiartă şi după aceea le fierb.

După ce au fiert de ajuns, le freacă cu mătca[10] şi apoi le scrobesc. Se pune adecă într-un blid apă curată, se cerne făină de cucuruz[11] prin sită, şi bătînd-o într-un tăier[12] cu apă, se toarnă, după ce s-au spart toţi cocoloşii[13] de făină, într-o oală ca să dea undă, iar după ce s-a făcut şi aceasta, se ia înapoi şi, răzîndu-se hirean[14] nesărat şi neacrit, se pune în blid şi se mănîncă.[15]

Tot cam în chipul acesta se prepară urzicile şi în Bucovina.

În această ţară asemenea se spală în apă, ca să fie curate, şi apoi, opărindu-se cu uncrop, se pun într-o oală cu apă, ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, scurgîndu-se apa din oală, se mestecă şi se freacă sau făcăluiesc cu o lingură de lemn pînă ce se fac chisăliţă. Iar după ce le-au făcăluit le deşartă într-o strachină , pun puţină făină de grîu şi mujdei sau oloi ori untdelemn într-însele şi apoi, sărîndu-le şi mestecîndu-le din nou, le mănîncă cu mămăligă sau cu mălai.[16]

Iar cînd mănîncă prima oară dintr-însele, luînd şi ducînd prima îmbucătură la gură, zic: bucate nouă în gură veche.

O seamă de românce din Bucovina, pe lîngă urzicile preparate în chipul cum s-a arătat, mai fac încă şi un fel de borş de urzici cu crupe, în care pun uneori, dacă au, şi hribi[17] uscaţi.

E de observat însă că şi urzicile din cari se face borşul de urzici încă se spală şi se opăresc înainte de a se pune în borş la fiert, căci neopărindu-se nu se moaie defel, ci rămîn tari ca şi cînd n-ar fi fost deloc fierte, atît numai că nu urzică.

În Muntenia, urzica, care este foarte căutată de săteni, căci, ca plantă tînără şi în cîtva gustoasă, în timpul rigoarei Postului mare, fiind un adevărat deliciu, se mănîncă ca ciorbă cu cîteva fire de orez şi ca urzici sleite cu hrean ras pe răzătoare.[18]

În fine, cauza de ce culeg românccle urzicile în ciur şi mai cu seamă în sită, ne-o arată următoarea legendă din Bucovina, com. Udeşti:

„Zice că în timpurile vechii oamenii nu mîncau urzici ca în ziua de astăzi, spuind că sînt afurisite de Dracul, nu numai ca să urzice, cînd le va prinde cineva în mînă, ci totodată şi umplute de dînsul cu fel de fel de boale, şi cine le mînca acela îndată se umplea de boală.

Mai pe urmă însă, înmulţindu-se omenimea şi lipsindu-i nu o dată pe la începutul primăverii cele trebuincioase de rîndul gurei, a început de la un timp, vrînd-nevrînd, a culege şi a mînca şi urzici.

Dar, ca nu cumva să se umple de vreo boală, a prins a le rupe cu degetele sau a le tăia cu foarfecele, a le scutura şi a le pune apoi în sită anume ca, precum se strecură făina prin sită, cînd se cerne, aşa să se strecure printr-însa şi toate boalele cari s-ar afla în urzici.

Şi tot de atunci e obiceiul, cînd se mănîncă şi se duce întîia îmbucătură la gură, de a se spune: bucate nouă în gură veche![19]

NOTE

1. Com. de dl. En. Hodoş: „La Joia Mare înfloresc urzicile şi nu mai sînt bune de mîncat."
2. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*: „La 21 Mărţişor, nunta urzicilor (pe alocurea la Buna-Vestire, Joi marele)."; *Idem de eadem*: „25 Mărţişor: nunta urzicilor (pe alocurea la Florii)."
3. *Idem de eadem*: „La 25 Mărţişor, măritarea urzicilor (pe alocurea la Florii şi Buna-Vestire)."; com. de dl. En. Hodoş: „Nunta urzicilor e uzitată la Joia Mare."
4. Dr. D. Brîndză, *Prodromul florei României*, Bucureşti, 1879-1883, p. 110; Dr. D. Grecescu, *Conspectul florei române*, Bucureşti, 1898, p. 517.
5. Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena ţăranului român*, Bucureşti, 1895, p. 223: „Pe Postul mare al Paştilor, din care se zice că e rupt şi al Sîntă Măriei, legumele păstrate peste iarnă se cam isprăvesc; varza acră, de ar fi, se moaie şi se strică în primăvară."
6. *Idem de eadem*. p. 223: „Acesta – adecă Postul mare – este cel mai greu post, şi e rezonabil sărutatul de la Lăsatul secului, ce se obişnuieşte pe la ţară, sub cuvînt că cine ştie care va mai ajunge Paştele."
7. Com. de dl. Aurel Iana.
8. Com. de dl. En. Hodoş.
9. Pretutindenea în Bucovina şi Banat, com. de dl. Aurel Iana.
10. Mătcă = un lemn al cărui vîrf e crengurat.
11. Cucuruz = porumb, păpuşoi.
12. Tăier = talger, farfurie.
13. Cocoloş = boţişor.
14. În Bucovina se rosteşte hrean.
15. Com. de dl. Aurel Iana.
16. Un fel de pîne din făină de păpuşoi, porumb.
17. Hrib, pl. hribi, lat. *Boletus edulis*.
18. Dr. N. Manolescu, *Igiena ţăranului*, Bucureşti, 1895, p. 286.
19. Com. de M. Mihăescul.

VII. PRIVIGHEREA

În decursul Păresimilor sînt trei privigheri sau denii sing. denie, numite în Transilvania rugi sing. rugă[1], adecă servicii divine, cari se fac în timpul nopţii, şi anume: cea dintîi joi seara din săptămîna a cincea, a doua sîmbătă seara din aceeaşi săptămînă iar a treia şi cea de pe urmă în Joia Mare spre Vinerea seacă.

Cea mai însemnată dintre toate privigherile sau rugile acestea este cea care se face în Joia Mare seara spre Vinerea seacă, cînd se cetesc cele douăsprezece evanghelii ale Patimelor Domnului nostru Iisus Hristos.

În această seară deci se adună o mulţime de lume la biserică, care stă şi ascultă pînă la sfîrşit cu cea mai mare atenţiune şi evlavie întreg serviciul dumnezeiesc şi cu deosebire cetirea celor 12 evanghelii.

În decursul cetirii acestor evanghelii însă se observă pe alocurea şi unele datine şi credinţe.

Aşa românii din unele părţi ale Moldovei cred şi spun că cei ce se duc în seara acestei zile la biserică, cînd se cetesc cele 12 evanghelii, e bine să facă

cîte un nod în baieră după cetirea fiecărei evanghelii, şi cu acea baieră cu 12 noduri, dacă se va încinge cine are friguri, îi va trece numaidecît.[2]

În alte părţi, tot din Moldova, fetele cari merg în seara acestei zile la biserică iau o sfară şi, după ce fac cele 12 noduri, cînd se întorc acasă să se culce pun sfara sub cap, încredinţate fiind că în vis trebuie să-şi vadă partea care li-i lăsată de la Dumnezeu.[3]

În Muntenia, com. Bolintinul din Vale, jud. Ilfov, iau, mai ales femeile, un bulgăre de tămîie nefărîmat, îl aprind pe rînd cît se cetesc cele 12 evanghelii şi restul zic că e bun de aprins în casă cînd tună, ori trăsneşte, şi de afumat pe copiii spăriaţi.[4]

În alte părţi, tot din Muntenia, precum bunăoară în jud. Vlaşca, femeile au obiceiul de a duce în Miercurea mare la biserică făină, untdelemn şi prune uscate pe losniţă, pe cari le lasă apoi acolo pînă joi seara, după ce se isprăveşte denia. Făcînd aceasta, cred că făina este bună de friguri, dacă se afumă cu ea; untdelemnul îl pun surzii în urechi ca să le vie auzul, iar cu prunele se descîntă de durere de urechi, care în termin poporan se zice năjit.[5]

Tot în jud. Vlaşca este credinţa că, dacă veun om are vreun nărav de care nu se poate dezbăra, de merge joi seara, cînd s-a lepădat Petru de Hristos, în faţa icoanei Maicei Domnului şi pune pe altul cineva să-l întrebe: „Te lepezi de cutare nărav", şi el răspunde: „mă lepăd", atunci lepădat este.[6]

În Bucovina se crede că dacă cel ce are negei, ducîndu-se în Joia Mare la biserică şi luînd cu sine un băţ şi un cuţitaş şi după fiecare evanghelie face o crestătură pe băţ, şi ieşind apoi din biserică îl aruncă undeva, atunci cel care-l ridică mai întîi, de acela se prind negeii.[7]

La românii din Epir, „cînd se obicinuieşte a se ceti cele 12 evanghelii, se determină o persoană care să anunţe sfîrşirea fiecărei evanghelii, lovind cu un instrument pe un taler de aramă sau argint, dacă se găseşte.

Sfîrşindu-se cu toate evangheliile, persoana însărcinată cu aceasta aruncă talerul de-a dura în biserică, şi femeile mai cu seamă se năpustesc să vază cum are să cază. Dacă talerul cade cu fundul în jos, o mare bucurie se produce în inimile tuturor, fiindcă cred că au să se întoarcă în curînd cei duşi în străinătate. Dacă se întîmplă însă ca el să cază cu fundul în sus, o întristare adîncă le coprinde, fiindcă aceasta se explică prin neîntoarcerea celor înstrăinaţi de căminul părintesc, şi nu arareori se întîmplă să vezi femei ştergîndu-şi lacrimile în acest caz."[8]

În sfîrşit, fiindcă ni-i vorba despre serviciul divin, trebuie să mai amintesc la locul acesta încă şi aceea, că din Joia Mare începînd înainte şi pînă în ziua de Paşti nu se mai trag clopotele la biserică, ci numai se toacă cu toaca.[9]

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul
2. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50.
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74: *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 153.
4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75.
5. *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 130.
6. *Ibidem*, p. 130.
7. *Ibidem*, p. 131.

8. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 309-310.
9. Pretutindenea în Bucovina şi Transilvania, vezi mss. d-lui I. Pop-Reteganul şi W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.

VIII. STRIGAREA PESTE SAT

Sub Strigarea peste sat se înţelege o datină care e uzitată, după cîte ştiu eu pînă acuma, numai la românii din Muntenia şi la cei din Transilvania, şi anume la cei dintîi îndată după trecerea Lăsatului de sec, cînd intrăm în Păresimi[1], iar la cei din urmă în seara spre Joi Mari[2] şi în seara Sîmbetei Paştilor.[3]

Al. Pelimon descrie datina aceasta în următorul mod:

„Noi avem un obicei bătrînesc şi care, după părerea mea, e prea bun, pentru că, să ştii, părinţii noştri au venit odată cu Negru Vodă aici şi ţinură nişte datine din vechime. Îndată ce trece Lăsatul secului, cînd intrăm în Păresimi, se urcă dintre oameni şi flăcăi deasupra unei rîpe şi încep a striga în gura mare, numind pe fiecare din fete, care sînt harnice şi care sînt nevoiaşe, fiecare cum se poartă şi ce omenie are, fiecine ce face şi ce săvîrşeşte, care fată a rămas nemăritată şi care a îmbătrînit aşa."[4]

Tot aşa se întîmplă Strigarea peste sat, cum a descris-o Pelimon, şi în unele părţi ale Transilvaniei, precum bunăoară în comuna Sîncel din jurul Blajului şi în Păuceneşti.[5]

Iar în Valea Haţegului se întîmplă în modul următor:

„Miercuri seara, adecă în seara spre Joia Paştilor, se adună feciorii şi copilandrii din sat toţi pe dealul din apropierea satului. Iar copiii mai mici, cum sînt cei de şcoală, se suie prin arbori în grădinile părinţilor.

Cei de pe deal fac motoşini de paie, le pun în bîte şi le aprind şi fac diferite jocuri de foc. Cei mai mari îmbracă cîte o roată stricată cu paie, o aprind şi-i dau drumul de pe deal la vale. În timpul acesta strigă din răsputeri cîte unul ori toţi laolaltă vorbele acestea:

– Aure – maure, e e!

Iar ceata de feciori, ce-i postată pe alt deal, îi răspunde:

– Ce ţi-e maure, ce ţi-e?!

– M-a îndires![6] –

– Cine te-o îndires?

– M-a îndires Pătru Plopenilor să-i fac un pod de aur pîn' la Firuţa Păuneştilor.

Asta-i o strigare măgulitoare, semn că Pătru cu Firuţa îşi sînt dragi şi s-or lua după Paşti. Dar vin altele batjocoritoare la adresa celor ce au făcut ceva rău. Aci se strigă publice toate defectele orişicui sătean, bunăoară ca:

– Aure-maure, e e!

– Ce ţi-e, maure, ce ţi-e?

– M-a îndires!

– Cine te-a îndires?

– M-a îndires Istode al Toteştilor să abat apele pe la Măriuca lui, să se spele de cenuşă.

Aci dau în Măriuca că umblă cu țoalele[7] nespălate ori că ea-i tot cănită.[8]
Ori:
– Aure-maure, e e!
– Ce ți-e maure, ce ți-e?
– M-a îndires!
– Cine te-a îndires?
– M-a îndires Sofica Silvășenilor să duc de prînz la Todica ei, că ea nu știe unde-i.
– Tu știi unde-i?
– Ba!
– Du-te la jupînul Ițig și întreabă, că de nu-i acolo, atunci de bună seamă-i la jupînul Ștrol!
– Aci precum vedeți, bate în Todică, că-i bețiv.
Ori:
– Cine te-a îndires?
– M-a îndires popa, mă, să merg la Nastasia Ursuțului să-i gat cusuturile, că șuba n-are mîneci, cămașa n-are spate, opregul nu-i deloc! Aci bate-n fata leneșă.
Ori:
– M-a îndires popa, mă, să merg la Ionul primarului să-i spun să steie cu furceriul de-a îndemînă, că vine Rusalina ai strigoaie și-i duce laptele de la vaci și de la oi!
Atunci strigoaiele, la cari li se strigă numele, nu mai pot de năcaz pe feciori și aleargă după ei, dar atunci nu au putere.
Nici o strigoaie nu rămîne cruțată atunci.
Nenumărate sînt batjocurile ce se strigă atunci preste sătenii cunoscuți ca cuprinși de ceva patimă: beție, lene, lux, fudulie, neghiobie, cămătărie, avariție etc.
Dar junii pentru aceasta nu sînt trași la nici o răspundere, nu sînt pedepsiți ca calumniatori.
Toate strigăturile se încep cu «Aure-maure e e!»
În timpul din urmă însă a început a se cam părăsi această datină, parte că trecuse în abuz, de strigau vorbe proaste fără cumpăt preste persoane nevinovate, parte că s-au amestecat oficialii administrativi și i-au înțărcat pe feciori de la aceste datini. Dar pe ascuns, colo noaptea tîrziu, tot practizează această datină, ci mai cu băgare de seamă și mai cu rezervă ca de altă dată."[9]
În Ormenișul de Cîmpie din comitatul Clujului se practica această datină mai înainte de aceasta cu cîțiva ani astfel:
„Fiecare fecior și fiecare fată avea dreptul a denunța vaivodei țiganilor din sat orice scădere observată la colegii ori colegele lor în decursul Postului mare.
Vaivoda își încrește pe răvaș toate cele auzite, pentru ca în seara sîmbetei de Paști să le descopere în public prin procederea așa-zisă «Strigarea peste sat». Strigarea peste sat se făcea cu anumite formalități.
Tinerii, după ce însera bine, se adunau înaintea bisericei, unde în sunetul clopotelor și baterea toacei așteptau sosirea vaivodei țiganilor.
Vaivoda, după ce venea, se suia într-un păr pădureț mare și foarte bătrîn, ce era înaintea bisericei și din al căruia vîrf se vedea peste tot satul, fiindcă locul era mai ridicat.

Cînd Vaivoda ajungea în vîrful părului, clopotele încetau a se mai trage, toaca nu se mai bătea și toți oamenii din sat ascultau cu curiozitate să audă denunțările Vaivodei, care cu glasul său puternic începea să strige mai întîi cu cuvintele obicinuite:
– Vai de mine, măi!
Tinerii răspundeau de jos:
– Ce-ți e ție, măi?
– Da mă doare capul!
– Pentru ce te doare?
Vaivoda începea de exemplu așa:
– Pentru că Constantinu Nuțului s-a îmbătat la făgădău (cîrciumă), și-a pierdut vreo haină în drum, a umblat la pețite în post; sau că: nu știe ara, nu știe semăna, pămîntul i-a rămas nearat, vitele la timp nu și le-a adăpat; sau că d.e. Fironica lui Tănase din Suseni (partea din sus a satului) nu știe urzi, adoarme la furcă, a jucat ori a mîncat de dulce în post; sau că: a rămas cu cînepa netoarsă, umblă cu hainele destrăbălate, cu cămașa nespălată, cu părul nepieptănat, cutare a aflat-o demineață nesculată, cu casa nemăturată, Paștile au ajuns-o cu grădina nelucrată, cu pocmolul (prispa) nespoit, cu casa nevăruită și alte multe de asemenea, pe cari Vaivoda le știa înșira de-a rostul și încă de multe ori se silea a le spune chiar în poezie. Finea o făcea cu cuvintele: «mi-a zis ca s-o trezesc», sau: «mi-a zis ca s-o îmbrac», sau: «mi-a zis ca s-o ajut», dar:

Ajuta-i-va dracul,
Că mă doare capul!

Un rîs general cu hohot se auzea după aceasta din toate părțile satului, unde fetele tremurînd ascultau tupilate prin grădini...
Iarăși se bătea apoi toaca și se trăgeau clopotele, după care Vaivoda iarăși începea cu altă persoană, și așa lua feciorii și fetele de-a rîndul, încît de strigătul peste sat nu rămînea cruțată nici o fată și nici un fecior din sat, dacă nu cumva purtarea lor a fost atît de exemplară încît nici într-o privință să nu dea pretext la critică.
Era mare onoare pentru un fecior, ori mai vîrtos pentru o fată, care în Sîmbăta Paștilor a rămas nestrigată peste sat. Dar cu atît mai mare era rușinea pentru acela care în mai mulți ani de-a rîndul, ori din cauza prea multelor scăderi a fost în aceeași seară de două ori sau în cazul extrem chiar și de trei ori strigat peste sat.
O fată, care în aceeași Sîmbătă de Paști a fost de trei ori strigată peste sat, nu putea spera curînd la măritiș.
Cu strigarea peste sat, ce-i drept, de multe ori se făceau și unele abuzuri. Era un tribunal prea aspru și pe mulți feciori și fete îi făcea să n-aibă tignă de sîntele sărbători; dar nu se poate nega că în multe privințe obiceiul acesta avea o înrîurință binefăcătoare asupra tinerimei, care cel puțin în decursul celor șapte săptămîni ale Postului mare se nizuia din răsputeri să emuleze printr-o purtare exemplară.
Altmintrelea, obiceiul acesta, ca oricare alt obicei strămoșesc, este, cu puțină deosebire, foarte generalizat între români, mai vîrtos în comunele cari sînt curat românești.

Pe Valea Mureşului, d.e., precum şi mai preste toată partea sudică a Transilvaniei se află multe comune în cari şi astăzi se practică obiceiul acesta, numai cît nu în Sîmbăta Paştilor, ci mai vîrtos în ultima zi a carnevalului.

Pentru încunjurarea abuzurilor eventuale, în unele locuri se practică aceste bune obiceiuri numai sub controlă şi după o anumită programă. La compunerea programei ia parte de regulă toată inteligenţa satului: preotul, învăţătorul, notarul, judele etc., se înţelege «sub rose». La timpul său, aceştia însărcinează apoi cu executarea programei pe unii încrezuţi ai lor.

Este şi bine aşa, pentru că în conservarea tuturor obiceielor vechi, cari nu ating doctrina religiunei şi nici nu stau în contrazicere cu cultura şi educaţiunea poporului preste tot, nu se poate nega că e de lipsă un control, care în toate acţiunile tinerei generaţiuni mai cu seamă să păzească a nu pierde din vedere echivalentul moral."[10]

Afară de strigarea peste sat, care s-a descris pînă aci şi care, după cum am văzut, se referă la fete şi feciori, mai există în Transilvania încă şi o altă strigare, care se referă la unele animale domestice.

Aşa românii de pe lîngă Mureş au datină ca, dacă li se fură vreo vită, bunăoară vreo vacă, sau dacă numai li s-a pierdut şi nu mai dau de ea, orişiunde şi orişicît o caută, recurg la ajutorul vrăjitorilor. Iar vrăjitorul care a fost chemat întru ajutor merge la casa celui cu paguba şi, după ce mormăie nişte cuvinte numai de el înţelese, se urcă pe hornul casei şi strigă pe nume vita, care a dispărut, în modul următor:

Nea, nea, nea, Mărtuţă,[11]
Din nouă hotare
Vin-acasă iară,
Din fundul pămîntului
Pe aripa vîntului,
Prin fundul pădurii,
Pe coada securii,
Nea, nea, nea, Mărtuţă!

Această strigare se repetă de patru ori în cele patru părţi ale lumii, stînd cu faţa spre răsărit, spre miazăzi, spre apus şi spre miazănoapte.[12]

NOTE

1. Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, Bucureşti, 1859, p. 58-59.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; *Revista ilustrată*, an. I, Bistriţa, 1898, p. 70.
3. *Gazeta Transilavaniei*, an. L, Braşov, 1887, nr. 75.
4. Al. Pelimon, *op. cit.*
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. Îndires = îndemnat, mi-a poruncit.
7. Ţoale = haine, vestminte.
8. Cănită = nespălată.
9. *Revista ilustrată*, an. I, 1898, p. 70.
10. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Braşov, 1887, nr. 75 şi 76.
11. Numele vacii fătate în luna lui martie.
12. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

VINEREA SEACĂ

I. VINEREA PAŞTILOR

Vinerea cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare se numeşte atît în Bucovina cît şi în celelalte ţări locuite de români *Vinerea Paştilor, Vinerea patimelor, Vinerea mare* şi *Vinerea seacă*.

Ea se numeşte Vinerea Paştilor de aceea pentru că e cea din urmă vineri din Păresimi, adecă pentru că cade nemijlocit înainte de Paşti.

Vinerea patimelor, pentru că în această zi, în această vineri a pătimit şi s-a răstignit Domnul nostru Iisus Hristos pe cruce pentru răscumpărarea neamului omenesc de sub jugul păcatului strămoşesc.[1]

Vinerea mare, pentru că cade în Săptămîna mare, precum şi pentru aceea fiindcă are însemnătate de douăsprezece vineri.[2]

Iar *Vinerea seacă* se numeşte de aceea pentru că în această vineri cei mai mulţi români, atît din Bucovina cît şi din Transilvania, au datină de a ajuna, a posti aşa-numitul Post negru, adecă de a nu mînca nici a bea absolut nimic toată ziua.[3]

Ţinerea postului negru sau abţinerea de la orişice mîncare şi băutură în decursul acestei zile urmează de aceea pentru ca prea bunul Dumnezeu să-l ferească pe cel ce ajunează în această zi de toate boalele[4], să-i dăruiască mulţi ani cu sănătate, să-i meargă bine peste tot anul şi să-l sprijinească şi ajutoreze în nevoi şi necazuri.[5]

Mai departe, se zice că e foarte bine de postit în această zi încă şi de aceea pentru că cel ce posteşte nu-l doare niciodată capul şi ştie cu trei zile înainte cînd are să moară.[6]

Românii şi cu deosebire româncele respectează totdeauna vinerile şi pe cele mai multe dintre dînsele le şi serbează ca şi o zi de sărbătoare.

Ele nu umplu borş în ziua de vineri, pentru că Necuratul vine şi se scaldă într-însul.[7] Nu cos, pentru că orbesc[8], nu ţes, nu torc, nu fac lăuţoare, nu se lau, nu fac leşie, nu albesc cămăşi, fiindcă Sf. Vineri le-ar căşuna mare daună.

O poveste foarte răspîndită în Bucovina, care ne arată ce avea să păţească o nevastă care a făcut leşie şi voia să zolească cămăşile într-o vineri, sună precum urmează:

„O nevastă a îndrăznit într-o vineri să facă leşie spre a fierbe cămeşile. Iată însă că pe cînd turna ea leşia în ciubărul cu cămeşile a sosit la dînsa o babă, care nu-i spuse nimic, ci sta ca un stan de piatră lîngă ea şi se uita cum toarnă leşie pe cămeşi.

Nevasta, văzînd-o, s-a speriat şi, fără să rostească vreun cuvînt, a ieşit din casă afară, s-a dus la o vecină şi i-a istorisit din fir în păr toate cum s-au întîmplat.

Vecina, cum a auzit ceea ce i-a spus, îi zise:

– Vai, draga mea, aceea nu e babă, cum spui şi crezi dumniata, ci aceea e de bună seamă Sf. Vineri!... a venit să te pedepsească pentru că ai îndrăznit să faci leşie şi să fierbi cămeşile în ziua ei!... dar n-avea frică, fă ce te-oi învăţa eu şi vei scăpa de dînsa!

Şi-i spuse vecina tot ce avea să facă. Iar la urmă zise:

– Şi acuma întoarce-te degrabă îndărăt şi, cum te vei apropia de casă, începe a striga în gura mare:

Sus pe vîrful dealului,
Dealul Galileului,
Arde straşnic un foc mare
Cu para pînă la soare,
De se vede-n lumea largă
Şi se miră lumea-ntreagă!

Nevasta făcu aşa, cum a învăţat-o vecina sa; se întoarse tot într-o fugă pînă acasă şi, cum a intrat în ogradă, a început a striga:

Sus pe vîrful dealului,
Dealul Galileului,
Arde straşnic un foc mare
Cu para pînă la soare,
De se vede-n lumea largă
Şi se miră lumea-ntreagă!

Baba venită, adecă Sf. Vineri, cum a auzit cuvintele acestea a şi ieşit din casă afară, zicînd: «Para aceea arde copiii mei», şi fără a mai sta mult pe gînduri, a început a alerga ca să vadă ce-i.

Nevasta, la rîndul ei, cum a văzut că s-a depărtat baba, s-a vîrît în casă, şi, după învăţătura vecinei sale, a încuiat uşa cu retezul, a astupat fereştile şi apoi a răsturnat toate vasele, cîte le avea în casă, cu gura în jos.

N-a apucat însă bine a fi gata, şi iată că Sf. Vineri se şi întoarce îndărăt cu o falcă în cer şi cu alta în pămînt, şi văzînd că uşa e încuiată şi nu poate intra înăuntru, a început a striga să-i deschidă, că de nu, e vai şi amar de capul ei.

Însă nevasta se făcu că n-o aude şi nu voi să-i deschidă.

Atunci Sf. Vineri a început a chema vasele pe nume ca acestea să- i deschidă.

Dar vasele, întoarse fiind cu gura în jos, încă nu-i deschise, pînă ce în urmă opaiţul, care nu era cu gura în jos, a sărit de pe prichiciu unde sta şi a voit să-i deschidă, însă ajungînd lîngă prag şi împiedicîndu-se de acesta căzu jos şi se sparse. Şi aşa nici el nu-i putu deschide.

Nemijlocit după ce s-a spart opaiţul, nevasta a zărit o mulţime de cruci în pragul uşei şi un glas nevăzut se auzi vorbind:

– Cuminte a fost cel ce te-a învăţat să faci aşa după cum ai făcut, că de nu făceai astfel, rău ai mai fi păţit!

Şi după aceasta nu se mai văzu, nici nu se mai auzi nimic."[9]

Deci ca să nu li întîmple vreo daună, neplăcere, sau chiar nefericire din partea Sfintei Vineri, romàncele serbează cele mai multe vineri, şi mai ales Vinerea mare dinaintea Paştilor. Ba unele dintre dînsele în vinerea aceasta nu se încumetă nici măcar a face foc ca să fiarbă sau să coacă ceva.[10]

Dacă cineva s-ar încumeta să coacă pîne în Vinerea mare, atunci se zice că, de-ar zvîrli pînea aceea în mare, nici peştii n-ar mînca-o.[11]

Toată ocupaţiunea femeilor din această zi se mărgineşte mai cu seamă la facerea de ouă roşii şi pregătirea paştei pentru ziua de Paşti.[12]

Iar bărbaţii serbează ziua aceasta mai cu seamă prin aceea că nu seamănă nimic în decursul ei. Şi aceasta din cauză că tot ce ar semăna s-ar usca şi n-ar creşte nimic, şi dacă ar şi creşte ceva, n-ar fi cumsecade.[13]

Iar de ţinut, atît bărbaţii cît şi femeile o ţin de aceea pentru ca să se usuce şi să se treacă bubele.[14]

Mulţi, atît dintre bărbaţi cît şi dintre femei, ţin Vinerea mare încă şi pentru dihănii, crezînd şi spuind că cum lucrează cineva în această zi, îndată i se întîmplă din partea fiarelor o daună.[15]

Tot din cauza dihăniilor, precum şi a gîngăniilor, există în cele mai multe părţi din Bucovina datină de a se încunjura de trei ori în zorile acestei zile casa, ba pînă şi pometele, şi tot de atîtea ori a se afuma cu tămîie sau, în lipsa acesteia, măcar cu o petică aprinsă, în credinţă că dacă se face aceasta, nici o dihanie sau gînganie nu se apropie de casă, respective de pomi.[16]

Încunjurarea de trei ori a casei e uzitată şi în Moldava.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl. Const. D. Gheorghiu: „În seara de Vinerea Paştilor, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fiecare cu lumînarea aprinsă pînă acasă; unde, dacă va fi ajuns, fără să se stingă lumînarea vreodată, se încunjură casa de trei ori, făcînd cruce cu lumînarea pe păreţi, în cele patru părţi ale casei, pentru ca să fie ferită acea locuinţă de foc, de trăsnet, de boale etc."[17]

Atît bărbaţii şi femeile, cît şi băieţii şi copilele din unele părţi ale Bucovinei, cărora le creşte guşă sau vreo bolfă, merg în această zi înainte de răsăritul soarelui pe imaş sau în grădină şi caută ciolane. Şi cum află vreun ciolan, îl iau încet de jos, îl duc cu mîna la guşă sau bolfă şi, încunjurînd cu el guşa, o pălesc o dată, zicînd:

Vinerea seacă,
Guşa seacă!

Sau:

Vinerea seacă,
Bolfa seacă!

După aceasta, pun ciolanul înapoi de unde l-au luat şi cum a fost cînd l-au luat şi caută alte două ciolane, cu cari fac tot aşa ca şi cu cel dintîi.

În urma acestei proceduri se zice că guşa sau bolfa seacă şi mai mult nu creşte.[18]

Românii din Moldova, cari au guşă, îndătinează de a lua apă neîncepută în Vinerea seacă, înainte de a răsări soarele, şi a se spăla pe guşă, în credinţă că făcînd aceasta scapă de dînsa.[19]

Tot în Vinerea seacă se sparge şi cordiugul (broasca) de pe limba vitelor, crezîndu-se asemenea că va seca.[20]

Afară de datinele şi credinţele înşirate până aci, mai există în Vinerea Paştilor încă şi următoarele:

Cînd te scoli, să ai o bucăţică de fier pe ce să calci, că apoi nu te păleşti tot anul.

Dacă plouă în Vinerea seacă, anul va fi mănos; iar de nu plouă, va fi neroditor.[21]

Şi – în fine – scăldatul în contra diferitelor boale şi bube, precum şi scoaterea aerului. Dar despre aceste două mai pe larg în capitolele următoare.

NOTE

1. Pretutindenea în Bucovina.
2. Dat. şi cred. rom. din Lucăceşti, distr. Gura Humorului, com. de Iacob Paicu; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*: „În Vinerea Paştilor şi a Rusaliilor se cuprind 12 vineri."
3. Dat. rom. din Suceava, com. de Alex. Romaş: „Ea se numeşte de aceea Vinerea seacă, pentru că unii oameni postesc toată ziua, nici nu mănîncă, nici nu beau nimic."; a celor din Şcheia, com. de Const. Lucaciu: „În Vinerea mare sau seacă se ajună."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În vinerea seacă nu mănîncă oamenii nimic, ci se reţin de la orice mîncare pînă seara, din care cauză se numeşte această zi Vinerea seacă."; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „În Vinerea seacă au oamenii datină de a posti cu post negru, adecă a nu mînca nimic toată ziua."; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Axenia Sofroni şi com. de I. Covaşă: „Vinerea Patimelor se numeşte de către popor şi Vinerea seacă, pentru că de regulă mulţi postesc în această zi post negru."; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Vinerea Paştilor se numeşte şi Vinerea seacă mai cu seamă de aceea, pentru că în ziua aceasta nu mănîncă oamenii nimic."; a celor din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „Vinerea aceasta se numeşte Vinerea seacă de aceea pentru că postesc foarte mulţi, fără ca să bea măcar apă. Sînt mulţi cari nu mănîncă de joi seară şi pînă duminecă după Înviere."; din mss. d-lui I. Pop Reteganul: „Vinerea Paştilor se petrece în nelucrare, rugăciune şi ajun. Unii nu mănîncă de joi seară pînă-n ziua de Paşti, ca ziua Învierii să-i afle deplin curaţi. Chiar în Reteag şi jur sînt astfel de oameni evlavioşi."
4. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui, com. de Them. Prelici: „În ziua de Vinerea seacă este tare bine de postit, că dacă vei posti, Dumnezeu te va feri de boale."; a celor din Gura Humorului, com. de Emilian Netea: „Ea se numeşte Vinerea seacă, fiindcă ajunează oamenii pentru multe folosuri."; Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: „Vinerea din Săptămîna patimilor se mai numeşte şi Vinerea seacă; în această zi e bine să nu se mănînce nimic: pentru boale."
5. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „La noi se numeşte Vinerea seacă de aceea pentru că de regulă cei mai mulţi oameni postesc aşa-numitul post negru, adecă nu mănîncă nimic toată ziua. Şi aceasta o fac ei ca bunul Dumnezeu să le dăruiască mulţi ani cu sănătate, să le meargă bine tot anul şi să-i sprijinească în nevoi şi necazuri."
6. Dat. şi cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul şi com. de G. Palamarciuc.
7. Credinţă foarte lăţită în Bucovina.
8. *Calendarul poporului pe anul comun 1889*, Sibiu, p. 72: „Femeile nu cos vinerea, căci altcum au să orbească."
9. Din Tereblecea, com. de P. Scripcariu. – O variantă a acestei poveşti vezi-o la St. Ştefureac, *Scrieri*, Suceava, 1896, p. 212-215.
10. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu: „În Vinerea mare e păcat mare de a coace pîne, colaci, etc."; şi a celor din Broscăuţul Vechi, dict de Pal.Onciul şi com. de G. Palamarciuc: „În această zi unii nu lucră, ba chiar nici foc nu fac."
11. Cred. rom. din Tereblecea, dict de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu.

12. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean; a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „În această zi fac femeile ouă roşii sau în alte colori."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „În această zi se fierb ouăle, ca să nu se strice."; şi a celor din Şcheia, com. de Const. Lucaciu: „În Vinerea seacă se aleg ouăle."
13. Dat. şi cred. rom. din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan; a celor din Ilişeşti, com. de I. Paşcan şi V. Botezat: „Vinerea seacă o serbează femeile, iar bărbaţii nu seamănă, că se face pînea seacă."; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „În ziua aceasta oamenii nu seamănă nimic, căci zic că se face pînea seacă."; şi a celor din Stroieşti, com. de Petru Străinul: „Vinerea Paştilor se numeşte şi Vinerea seacă, de aceea oamenii nu seamănă nimic."
14. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean, com. de P. Nimigean: „Vinerea patimelor, Paştilor, sau Vinerea seacă se cheamă seacă de aceea pentru că se ţine ca să se usuce şi să se treacă bubele."
15. În mai multe părţi din Bucovina.
16. Dat. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de P. Onciul, com. de G. Palamarciuc: „În această zi, pînă în ziuă, în zori de zi, se încunjură casa cu tămîie, ca să nu se apropie nici o dihanie de casă. Ba chiar şi pometele se încunjură, ca şi de acestea să nu se apropie şerpii."; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „În noaptea din Vinerea seacă se ia cămaşa în dinţi, într-o mînă foarfecele, iar în alta o petică aprinsă şi se încunjură de trei ori casa."
17. *Op. cit.*, p. 75.
18. Dat. rom. din Buninţi, com. de Vas. Strachină.
19. M. Lupescu, *Medicina poporului*, publ. în *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 72.
20. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
21. Dat. şi cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.

II. SCĂLDATUL

O bună parte de români îndătinează a se mărturisi şi a se împărtăşi de mai multe ori peste an. O parte însă, şi mai ales tineretul, numai o singură dată, şi anume în Păresimi. Însă acesta, şi de astă dată, rar cînd se mărturiseşte la începutul Păresimilor, ci de regulă către sfîrşitul acestora. Ba unii dintre feciori şi fete, lăsînd pe cei mai înaintaţi în vîrstă, ca aceştia să se mărturisească şi curăţească mai întîi de păcate, se lasă chiar pînă în ziua ultimă. Iar aceea e Vinerea Paştilor.

Dovadă despre aceasta avem, între altele, şi următoarea doină de pe Tîrnava în Transilvania:

La fintînă mol şi tină,
Supţirica spală lînă
Cu doi pui de cuc în braţe.
Vine badea, prinde-un pui.

– Lasă-l, bade, că te spui,
C-o veni Vinerea mare
Şi de pui va fi-ntrebare!

Adecă în Vinerea Paştilor, la mărturisire, voi fi necesitată să spun că nu mi-ai dat pace, că m-ai ciupit de sîn.

Însă românii, şi mai cu seamă iarăşi tineretul, tot în această vineri, are datină nu numai să se mărturisească şi curăţească de toate păcatele, şi

totodată să se şi scalde în atare apă curgătoare, ca sfînta Înviere să-i afle deplin curaţi atît în privinţa sufletească cît şi în cea trupească.

Afară de aceasta cei mai mulţi români din Bucovina cred că cel ce se cufundă de trei ori în vreo apă rece în Vinerea seacă şi poate răbda ca să se scalde măcar cît de puţin într-însa, acela va fi totdeauna sănătos[1], iar dacă din întîmplare are vreo boală oareşicare sau atari bube pe trup, atunci bubele seacă, şi în chipul acesta nu numai că s-ar vindeca şi mîntui de dînsele[2], ci şi de orişicare altă boală ar fi cuprins.[3]

Cei mai mulţi inşi însă se scaldă în această zi nu atîta pentru ca să se curăţească de boalele şi bubele ce-ar avea, ci mai cu seamă pentru ca să nu se prindă în decursul anului nici un fel de bubă, friguri, sau alte boală rea de dînşii.[4]

O seamă, spre acelaşi scop, care s-a arătat în şirele premergătoare, nu se scaldă exclusiv numai în Vinerea Paştilor, ci mai în toate zilele de pe urmă ale săptămînii mari, începînd de miercuri înainte.[5] Ba unii chiar şi în ziua de Paşti.[6]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că datina de a se scălda în Vinerea seacă e uzitată nu numai la românii din Bucovina, ci şi la cei din Moldova[7], Transilvania[8] şi Banat.[9]

Iar românii din Muntenia, cari pătimesc de scurgeri de sînge din nas, au datină de a se rade în această zi, crezînd că le va trece; iar acei cari au dureri de cap, să se spele pe el, crezînd că li se va potoli durerea.[10]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Cupca, com. de Them. Prelici; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Popescul, stud. gimn.: „În Vinerea Paştilor se scaldă oamenii pînă nu răsare soarele, zicînd că peste an li-i mai uşor trupul."; a celor din Breaza, com. de N. Prelici: „În Vinerea seacă, înainte de scoaterea aerului, fiecare om se scaldă. Ei zic că, dacă se scaldă în Vinerea seacă, atunci tot anul vor fi sănătoşi."; Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 40, p. 1: „Se zice că cel ce se scaldă în Vinerea mare sau Paşti este sănătos peste tot anul."
2. Dat. şi cred. rom. din Ilişeşti, com. de I. Paşcan: „Oamenii se scaldă în Vinerea seacă, ca să sece bubele de pe trup peste an şi trupul să fie totdeauna curat."; a celor din Bosanci, com. de Partenie Damian: „Vinerea cea de pe urmă din Postul mare se numeşte Vinerea seacă, pentru că seacă toate boalele şi bubele la acela ce se scaldă în această zi."; tot din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „Dacă te scalzi în această zi înainte de răsăritul soarelui, nu ai bube tot anul."; a celor din Pîrteştii de Jos, com. de Const. Andronic: „În Vinerea seacă merg oamenii, mai ales femeile, des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, şi se scaldă, crezind şi zicînd că, dacă are unul sau altul vreo bubă, apoi se curăţeşte, de aceea se şi numeşte Vinerea seacă."
3. Dat. şi cred. rom. din Şcheia, com. de Const. Lucaciu: „În ziua de Joia mare spre Vinerea seacă, seara, se duc fetele şi flăcăii de se scaldă la izvor. Ei cred că, dacă se scaldă în seara aceasta, se curăţesc de toate boalele, şi mai cu seamă de boalele cele umplăcioase."; a celor din Securiceni, com. de G. Guşet: „Dacă se scaldă cineva, care are vreo boală, în Vinerea seacă, atunci se mîntuieşte în curînd."; a celor din Bosanci, com. de P. Damian: „Oamenii şi femeile spun că în Vinerea mare este tare bine de scăldat într-un iaz, rîu etc. Ei spun că, dacă se scaldă în această zi, se curăţesc de toate boalele ce le au şi sînt apoi curaţi peste tot anul."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. I. Covaşă: „Se crede că e bine să se scalde bolnavii în ziua asta (Vinerea seacă), că apoi se curăţesc de boale."

4. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc: „Cine se scaldă în ziua de Vinerea mare înainte de răsăritul soarelui, se crede că acela nu va avea peste an bube, nici nu-l vor scutura frigurile."; a celor din Calafindeşti: „În Vinerea seacă din săptămîna de pe urmă a Postului mare se scaldă fetele des-dimineaţă, ca să nu fie bolnave peste an."; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „În noaptea de Vinerea seacă se duc oamenii şi se scaldă, ca să nu se umple de bube."; *Idem:* „În vinerea seacă, înainte de Paşti, cred oamenii că, dacă s-ar scălda noaptea prin întuneric, ca să nu-i vadă nimene, apoi nu se prinde de ei nimic, nici bubă, nici friguri, nici altă boală rea."; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Oamenii se scaldă în ziua aceasta, căci zic ei că vor scăpa peste an de bube."
5. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, com. de Gavr. Rotariu: „Miercuri, Joia mare şi în Vinerea seacă au oamenii obiceiul de a merge la scăldat şi a se scălda în fiecare zi cîte o dată pînă a nu răsări soarele. Şi ei cred că, dacă se spală, nu se vor umplea de nici un fel de bube şi vor fi curaţi tot anul."; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „În Miercurea seacă, Joia mare şi Vinerea seacă se scaldă femeile des-dimineaţă şi spun că se curăţesc de toate boalele."; vezi şi Dim. Dan: *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuţi, 1894, nr. 99, p. 2: „Se crede că dacă se scaldă cineva în Joia patimelor, va fi scutit de rîie; iar dacă are, apoi se va curăţi."; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73-74: „În Săptămîna mare dinaintea Paştilor oamenii se duc la pîrîu, ori la fîntînă, dimineaţa pînă în ziuă, pînă a nu răsări soarele, şi-şi toarnă fiecare cîteva cofe de apă în cap, pentru ca să fie curaţi şi sănătoşi."; *Foaia pentru toţi*, an. I, Bucureşti, 1897, p. 131: „În Vinerea mare e bine de a se scălda în rîu înainte de răsăritul soarelui, căci aşa te speli de orice boală, mai ales de rîie, bube şi de tot felul de răni, rămîind curat – ca apa – peste tot anul. Unii se scaldă şi în Joia mare şi Sîmbăta mare."
6. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Oamenii cari au oareşicari boli se scaldă în Joia mare şi Vinerea seacă, crezînd că vor seca toate boalele. Ba unii se scaldă şi duminecă, în ziua de Paşti."
7. M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 126: „Cine se scaldă în Vinerea seacă (vinerea dinaintea Paştilor), înainte de a răsări soarele, acela nu mai are boale în oase."
8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, de pe Jiul ardelean: „Cine sufere de ceva boale urîte să se scalde în Vinerea de Paşti, înainte de apunerea soarelui, într-o apă ce curge spre răsărit, că se va vindeca şi va rămînea sănătos peste tot anul."
9. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882 şi 1883: „Tot în această vinere (Vinerea Paştelor) se scaldă oamenii bolnavi şi lincezi, dar se scaldă şi cei sănătoşi, spre a dobîndi sănătate peste tot anul."
10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50: „Vineri, Săptămîna Patimelor, cei cari au scurgere de sînge din nas să se rază, că le va trece, iar cei care au durere de cap să se spele pe el, căci îi va scădea durerea."

III. AERUL

Sub cuvîntul *aer,* despre care ne e vorba în capitolul acesta, se înţelege o pînză pe care se află zugrăvită înmormîntarea Domnului nostru Iisus Hristos.

Icoana aceasta de regulă este întinsă pe cadre de lemn şi stă în decursul anului, în cele mai multe biserici, aninată pe păretele de lîngă proscomedier, în sf. altar.

În Vinerea patimelor însă preoţii iau sf. aer de pe locul unde a stat pînă în această zi şi, încunjurînd sfînta masă cu dînsul, îl scot din altar afară, îl pun

pe un postament sau piedestal în despărţitura bărbătească, respective în mijlocul bisericei, şi acolo îl lasă apoi pînă în ziua de Înviere, adecă pînă în ziua de Paşti.

În ziua de Înviere, des-dimineaţă, preoţii îl ridică din acest loc şi, vîrîndu-l prin uşile împărăteşti iarăşi în altar, îl aşază pe sfînta masă, unde rămîne apoi pînă miercuri înainte de Înălţarea Domnului la cer.

În intervalul acela, cît stă aerul în mijlocul bisericei, partea cea mai mare de creştini merge la biserică anume ca să-l sărute şi ca să se petreacă pe sub dînsul, crezînd că toţi cei ce se petrec de trei ori după olaltă pe sub dînsul, nu-i doare capul[1] şi mijlocul sau şelele în decursul anului[2]; iar dacă îşi şterg ochii cu marginile sale, cred că vor fi scutiţi şi de durere de ochi.[3]

În unele părţi din Bucovina, la scoaterea şi nemijlocit după scoaterea aerului, adecă vineri după amiază, se duc şi se petrec pe sub dînsul mai cu seamă copiii, iar oamenii cei mai înaintaţi în vîrstă se duc mai cu seamă vineri seara şi sîmbătă dimineaţa, cînd se înmormîntează, adecă cînd se scoate din biserică afară şi, încunjurîndu-se biserica cu dînsul, se bagă iarăşi înăuntru şi se aşază în mijlocul acesteia.

La această ocaziune atît bărbaţii cît şi femeile se petrec pe sub dînsul cîte de trei ori cu lumînările aprinse, şi mai ales atunci cînd preoţii ajung cu dînsul lîngă uşa bisericei.[4]

În acelaşi timp cînd se petrec, fiecare caută ca să treacă după un om deplin sănătos, nicicînd după unul bolnav, căci crede poporul că numai atunci cînd trece după un astfel de om va fi sănătos; iar din contră, dacă trece după unul bolnav, atunci capătă boala aceluia şi acela se însănătoşează.[5]

După ce s-au petrecut, atît românii din Bucovina cît şi cei din Moldova cearcă a merge de la aer pînă acasă cu lumînarea aprinsă, crezînd că, dacă nu se stinge, e semn bun.[6]

Iar dacă au ajuns acasă, fără ca lumînarea să se fi stins vreodată, încunjură de trei ori casa cu dînsa, fac apoi cruce cu dînsa pe păreţi, precum şi în cele patru părţi ale casei, pentru ca să fie locuinţa respectivă ferită de foc, de trăsnet şi de boale.[7]

Lumînarea de la aer, care a fost aprinsă la Înviere, e foarte bine ca să se stingă şi s-o aprindă cînd e ploaie grozavă cu piatră, fulgere şi trăsnete, pentru că ea are darul de a alunga pe Dracul.[8]

În unele părţi din Muntenia românii, şi mai cu seamă româncele îndătinează de a duce în Vinerea Paştilor la biserică tot felul de flori primăvăratice, însă mai ales ghiocei, cu cari împodobesc apoi epitaful, adecă aerul. După ce au trecut pe sub Domnul Hristos, adecă pe sub aer, fiecare româncă ia din aceşti ghiocei, cari s-au sfinţit prin şederea lor în biserică, şi ducîndu-i acasă, îi pune de se usucă, iar la vreme de trebuinţă afumă cu dînşii pe copiii care se bolnăvesc.[9]

În alte părţi, tot din Muntenia, vineri de cu zi, cînd se scoate epitaful în mijlocul bisericei, se duc flori şi se pun pe epitaf. Seara, florile, după isprăvirea prohodului, cînd epitaful e luat spre a se ocoli cu el biserica, sînt împrăştiate de preot.

Între aceste flori sînt unele aduse cu rădăcini; ele sînt puse în ghiveciuri şi sînt bune de multe leacuri.

Asemenea se află busuioc, a căruia sămînţă, dacă se seamănă, busuiocul ieşit este bun de friguri.

Vineri seara, cînd se ocoleşte biserica cu epitaful, femeile lipesc de cruci la morminte lumînări de ceară curată şi apoi încep a se boci. Lumînările acele se lasă acolo pînă se trec de tot.

Femeile tinere, ori fetele mari obicinuiesc să fure asemenea lumînări.

Sînt două credinţe: una că cu ceara acelor lumînări îşi pot face de dragoste, să se lipească de ele acela pe care îl iubesc cum se lipeşte ceara; iar altă credinţă este că, dacă se pune asemenea ceară în uleiele cu albine, se face ceară multă în anul acela.

Pe alocurea este obiceiul ca vineri noaptea să rămînă dintre oamenii bătrîni să vegheze în biserică. Ei închipuiesc prin aceasta pe ostaşii cari au străjuit mormîntul lui Hristos.[10]

În fine, mai e de observat şi aceea că în Vinerea şi Sîmbăta Paştilor, şi anume nemijlocit după ce s-a scos aerul, nu se trag mai mult clopotele pînă duminică dimineaţa în ziua de Înviere, ci se bate numai toaca.

Aceasta, după credinţa şi spusa românilor, se întîmplă de aceea că, după cum după înmormîntarea unui mort nu se trag mai mult clopotele, aşa nu se trag ele nici după înmormîntarea Domnului Iisus Hristos.[11]

Excepţiune de la această regulă generală fac numai o seamă de fete cari, voind să aibă multă cînepă, se suie anume în Vinerea Paştilor în clopotniţă şi trag clopotele[12].

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 76: „În Vinerea Paştilor fiecare creştin e dator să se ducă la biserică şi să treacă pe sub aer."
2. *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 131: „După ce s-a pus în mijlocul bisericei icoana „punerii lui Hr. în mormînt" – aerul, – trec creştinii pe sub ea, prin care, după credinţa lor, se amînă durerea de mijloc (durerea de şale) de peste tot anul."
3. *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 131: „La sf. aer, în Sîmbăta mare, trec credincioşii sub acesta, la uşa bisericei, după ce au încunjurat biserica, şi aşa depărtează durerea de cap şi sărută şi şterg ochii cu marginea aerului, pentru a fi scutiţi de boale de ochi."
4. Dat. şi cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean; vezi şi *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 131.
5. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Despre aer se zice la noi că este mormîntul lui Is. Hr., şi cine se petrece pe sub dînsul, zic că se însănătoşează, dacă a trecut după un om sănătos; iar dacă a trecut după un om bolnav, atunci capătă boala aceluia şi acela se însănătoşează."
6. *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 130 şi 131; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: „În seara de Vinerea Paştilor, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fiecare cu lumînarea aprinsă pînă acasă."
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 130: „Mai este obiceiul ca unii, după ce ajung acasă de la biserică, vineri noaptea, cu lumînarea ce au avut-o în biserică, aprinsă, fac cruce cu ea pe pereţii odăilor, şi casa aceea este ferită de rele în tot anul acela."; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50: „În seara de Vinerea Paştelui, lumea, care vine de la biserică, vine cu lumînarile aprinse; sosiţi, ocolesc casa de trei ori şi fac cruce cu lumînarea pe pereţi în cele patru părţi, ca să fie ferită de foc, boale şi trăsnet."
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75-76.

9. Com. de mult regretatul meu coleg academician Dr. D. Brîndză.
10. *Foaie pentru toţi,* an. I, p. 130.
11. Cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
12. S. Mihăilescu, *Superstiţii din jud. Suceava,* publ. în *Şezătoarea,* an. II, Fălticeni, p. 196: „În Vinerea Paştilor se suie fetele în clopotniţa bisericei şi sună clopotul, ca să crească cinepa."

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

III

CINCIZECIMEA

PREFAŢĂ

Volumul de faţă cuprinde în sine toate sărbătorile cari cad în decursul Cincizecimii, adecă în răstimpul de la Paşti şi pînă la Rusalii sau Duminica mare.

Că am fost în stare de a scoate şi acest volum la lumină, am de a mulţumi numai Academiei Române, care a avut şi de astă dată deosebita bunăvoinţă de a lua asupra sa spesele tiparului.

Primească deci atît această înaltă corporaţiune, cît şi toţi acei P. T. Domni, cari m-au ajutat la adunarea materialului cuprins în acest volum, mulţumirile mele cele mai sincere şi mai călduroase.

Suceava, la 17 (30) iunie 1901.

S. Fl. Marian

PAŞTILE

I. PAŞTILE

Cea mai mare, mai însemnată, mai sfîntă şi mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an, după spusa românilor de pretutindene, e sărbătoarea Paştilor, Paştile sau Învierea Domnului, întîi, pentru că în această zi „Hristos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcînd şi celor din morminte viaţă dăruindu-le", iară pre cei vii răscumpărîndu-i de sub jugul păcatului strămoşesc şi împăcîndu-i cu Dumnezeu; şi al doilea, pentru că ea cade totdeauna la începutul primăverii, anotimpul cel mai frumos şi mai plăcut, cînd toate în natură învie.

Drept aceea, românii nu numai că aşteaptă sărbătoarea aceasta, şi mai ales după un post atît de îndelungat şi de greu cum e Postul mare sau Paresimile, cu cel mai mare dor şi bucurie, ci ei caută în acelaşi timp ca locuinţele lor să fie cît se poate de bine grijite şi curate şi a se pregăti cu toate cele trebuincioase astfel că, sosind sfintele Paşti, toate să se afle în cea mai bună rînduială.

Bărbaţii, cari pînă în Joia mare din Săptămîna patimilor lucră de regulă la cîmp, dacă e timp călduros, din ziua aceasta începînd, înainte şi pînă după Paşti, nu se duc mai mult la cîmp, ci rămîn acasă, parte ca să curăţească şi să grijească pe lîngă aceasta; să mături curtea, să strîngă toate gunoaiele şi să le ardă sau să le pună grămadă într-un loc îndosit ca să putrezească; să repareze gardurile, cari sînt stricate şi să are în grădină; şi parte ca să stea muierilor întru ajutor, să le aducă apă şi să le taie lemne; să junghie mieii şi purceii de Paşti şi să aducă băuturile trebuincioase.

Femeile, tot din Joia mare, sau cu vreo cîteva zile şi mai înainte de aceasta, încep a deretica şi a griji prin case, a unge şi a vărui, a spăla toate albiturile şi a zvînta celelalte haine, a roşi şi a împiestri ouă, a coace pască precum şi alte copturi; în scurt zis, a se îngriji şi a pregăti toate cele trebuincioase pentru ziua de Paşti.

Fetele cele mari, precum şi multe dintre nevestele cele mai tinere, încep acuma c-o săptămînă sau, după împrejurări, chiar şi cu două mai înainte de Paşti, a-şi coase cîte o cămeşă nouă cu pui şi cu altiţe, precum şi alte haine, atît pentru dînsele cît şi pentru părinţii, fraţii şi surorile lor, respective pentru bărbaţii şi fiii lor; căci fiecare ţine foarte mult la aceea ca să aibă pentru ziua de Paşti, dacă nu se poate tocmai toate hainele, apoi măcar una, măcar o cămeşă nouă-nouţă.[1]

Fetele din Macedonia au datină, cînd iese lună nouă înaintea Paştilor, de-a se strînge în curte cu un „ghium"[2] plin cu apă, cu o pîne întreagă „crăvealie", pe care o pun pe cap, şi cu un inel sau cu un „minghiuş"[3] de argint şi a zice:

Lună, lună nao!
Dă-mi cămaşe nao,
S-ţi dau patru uao,
S-ţi li bagi tu fraşe,[4]
S-ţi li minci ti[5] Paşte.[6]

Sau:

Lună, lună noauă,
Dă-ni cămeaşi noauă,
Să-ţi dau patru oauă,
Să-ţi li bazi du mînică,
Să li mîţi duminică;
Să-ţi li bazi tu fraşi,
Tra s-li mîţi la Paşti;[7]
S-li bazi tu tăpsie,
S-le-ai (sau: s-li mîţi) tră
Stămărie.[8]

Făcînd aceasta, se crede că Paştile vor fi cu „birichete" şi toamna cu abundenţă în cereale.[9]

Afară de aceasta însă, din versurile reproduse rezultă şi aceea că la românii din Macedonia este asemenea datină, ca şi la cei din Dacia Traiană, a-şi face haine şi cu deosebire cămeşi nouă de Paşti.

Feciorii, băietanii şi băieţii, pe lîngă aceea că stau necontenit întru ajutor părinţilor săi, alergînd în dreapta şi stînga după cele trebuincioase, se mai prepară încă şi pentru petrecerile ce se dau în decursul sărbătorii Paştilor, făcînd, unde este datină, scrînciobe şi tocmind lăutari.

În scurt zis, fiecare are partea sa de ocupaţiune şi grijire, fiecare caută a nu rămînea în urma altora, ca nu cumva mai pe urmă să fie luat în rîs şi batjocură, iar Sfintele Paşti să-l surprindă ca pre un neom între oameni.

De la casa celui mai cuprins şi mai mare bogătan şi pînă la bordeiul celui mai de pe urmă sărman, se cunoaşte apropierea acestei mari sărbători, căci în ajunul ei sînt toate acuma curăţite şi îndreptate, toate sînt unse şi văruite, hainele zvîntate şi curate, bărbaţii bărbieriţi şi spălaţi, iar femeile lăute şi chitite.

Iar sîmbătă seara, cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea, fiind acuma toate pregătite gata pentru a doua zi, precum şi pentru zilele următoare, orişice lucru de mînă încetă.

Nu încetă însă şi datinele şi credinţele. Din contră, tocmai cînd încetează lucrul de mînă, atunci se încep acestea şi se ţin lanţ una de alta pînă luni după Duminica Tomii.[10]

Şi deoarece scopul nostru este tocmai descrierea acestora, de aceea ne vom şi ocupa în capitolele ce urmează mai cu de-amăruntul numai de dînsele.

Vom începe deci mai întîi cu descrierea paştei, de la care vine numele acestei sărbători, vom continua apoi cu descrierea datinelor şi credinţelor despre ouăle roşi, caracteristica sărbătorii Paştilor, şi în urmă vom descrie pe rînd toate celelalte datine şi credinţe, cari cad în decursul Paştilor şi cari le-am putut pînă acuma aduna.

NOTE

1. Pretutindene în Bucovina şi Banat; vezi şi Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, mărţişor 28: „În ziua de Paşti se îmbracă cămeşă nouă ţesută şi cusută în Paresimi".
2. Ghium = cană de metal, pe turceşte ibric.
3. Minghiuş = cercel.
4. Tu fraşe = în făraş.
5. Mici ti = mînci-mănînci de Paşti.
6. I. Neniţescu, *De la românii din Turcia Europeană*, Bucureşti, 1895, p. 525-526.
7. Să le mănînci la Paşti.
8. P. Papahagi, *Din literatura poporană a aromânilor*, vol. I, Bucureşti, 1900, p. 754-755; Stămărie – Sîntă Mărie.
9. I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 526.
10. Datina tuturor românilor din Bucovina şi a celor din Transilvania; cf. ms. d-lui I. Pop-Reteganul, care se află în păstrarea Academiei Române; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta săteanului*, an VIII, R. Sărat, 1891, p. 151 şi 154.

II. PASCA

Cea mai însemnată coptură, pe care o mănîncă atît românii din Bucovina cît şi cei din Moldova în decursul sărbătorii Paştilor, este pasca pl. paşti, dim. păscuţă pl. păscuţe.[1]

Originea acestei copturi, după cum ne spune o legendă din Bucovina, e următoarea:

„Zice că, călătorind odată Domnul nostru Is. Hr. cu apostolii săi prin mai multe sate şi oraşe spre a face oamenilor bine, şi ajungînd într-un sat, se abătură la un gospodar ca să poposească puţin şi apoi să plece mai departe.

Gospodarul, un om de omenie şi foarte prevenitor, i-a primit şi i-a ospătat cu ce a avut şi cum a putut mai bine, iară la pornire le-a mai pus merinde şi prin desagi.

După aceasta, mulţămind Is. Hr. cu apostolii săi gospodarului pentru primire şi luîndu-şi rămas bun de la dînsul, se porniră mai departe şi mergînd ei, cît timp vor fi mers, ajunseră într-o pădure.

Mergînd şi prin pădurea aceea, l-au întrebat apostolii pre Is. Hr.: – «Cînd vor fi Paştile?»

– «Cînd veţi găsi pîne de grîu în traistele voastre, atunci vor fi Paştile!» – răspunse Is.

Gospodarul, la care au poposit, le-a fost pus pîne de grîu în desagi. Deci căutînd ei în desagi şi aflînd pînea au spus lui Iisus că au.

– «Bucuraţi-vă, căci acuma sînt Paştile!» – le răspunse atunci Iisus.

Şi de atunci îndătinează şi creştinii a face pască."[2]

După altă legendă, tot din Bucovina, pasca se face de aceea, pentru că Iisus Hristos, înainte de a fi prins şi răstignit pe cruce, zise învăţăceilor săi, că pînă atunci au mîncat cu toţii în decursul Paştilor copturi nedospite şi nesărate,

adecă turte sau azime, de acuma înainte însă vor mînca copturi dospite şi sărate cari se vor numi paşti.[3]

Pasca se face în cele mai multe părţi din Bucovina numai din făină curată de grîu ales, cernută prin sită deasă[4], care mai înainte de aceasta se plămădeşte şi, după ce se pune în plămădeală aluat, se lasă ca să dospească pînă ce creşte şi dă să iasă din chiersinul sau covata în care s-a frămîntat, afară.

O seamă de românce însă, şi anume cele mai sărmane, o fac din făină de grîu cernută prin sită deasă şi amestecată cu făină de păpuşoi, cernută asemenea prin sită deasă.[5]

Cauza de ce se face pasca pretutinde mai numai din făină de grîu e următoarea:

Cea mai mare şi mai însemnată sărbătoare de peste an e Paştile, deci şi coptura cea mai însemnată, ce se face pentru această sărbătoare este pasca. Şi fiindcă această coptură e cea mai însemnată, fără de care, cel puţin în Bucovina, nici nu i-ar veni cuiva a crede că sînt Paştile, de aceea trebuie ca să se şi facă numai din pînea cea mai aleasă. Iar pînea cea mai aleasă, după credinţa şi spusa românilor, este grîul, pentru că el e cinstea mesei. De aceea se şi face pasca mai ales din făină de grîu.

Se mai face pască, după cum am amintit ceva mai sus, din făină de grîu amestecată cu făină de păpuşoi. Şi asta numai din cauză că, pe cînd grîul este cinstea mesei, pe atunci păpuşoiul e hrana casei.

Din alt fel de făină însă nu se face nici chiar de către cei mai sărmani şi mai nevoiaşi oameni.

Cea mai îndătinată şi mai răspîndită formă care i se dă paştei e cea rotundă[6], pentru că se crede şi se zice că scuticele cu cari a fost Domnul Is. Hr. înfăşat încă au fost rotunde; apoi în patru cornuri sau mai bine-zis patrunghiulare, pentru că şi mormîntul în care a fost Domnul nostru Is. Hr. înmormîntat încă a fost pătrat sau patrunghiular.[7]

Grosimea paştei e cel mult de un lat de deget, adecă tocmai ca şi azima, ce-o fac româncele la diferite ocaziuni, cu acea deosebire numai că, pe cînd azima se face totdeauna din aluat nedospit, pe atunci pasca se face numai din aluat bine dospit, în care se pune sare şi lapte dulce de vacă, apoi, după împrejurări, şi capete pisate de cuişoare, scorţişoară pisată şi cîteodată şi şofran.[8]

Atît pe de laturi sau margini, cît şi la mijlocul ei, se pun un fel de sucituri sau împletituri, asemenea din aluat, simple sau împodobite la distanţe anumite cu nişte steluţe, şi anume sucitura sau împletitura primă sau lăturaşă în formă rotundă sau pătrată, după cum e şi pasca, iară cele de la mijloc în formă de cruce, care însemnează crucea pe care a fost Mîntuitorul lumii răstignit.[9]

Se fac însă şi paşti simple, adecă fără de împletituri şi fără de cruce la mijloc, ci numai cu zimţi pe margine. Acestea se numesc paşti cu zimţi[10] sau paşti simple, iară cele cu cruci se numesc paşti cu cruce sau paştile Paştilor, sing. pasca Paştilor.[11]

Între împletiturile sau suciturile acestea, adecă între zimţi, sau împletiturile mărginaşe şi între cruce, se pune de regulă brînză de vaci, mai rar de oi, sărată şi frămîntată cu gălbănuş de ou, unsă şi netezită pe deasupra cu un

felesteu sau penel, făcut din pene de găină, care se întinge în gălbănuş de ou, şi împodobită cu strafide şi cu bucăţele mici de frunză verde de leuştean.[12]

Unele femei însă, pe lîngă ouăle pe cari le bat în brînză, şi pe lîngă strafide, mai pun încă în aceasta scorţişoare şi zahar.

Femeile cele sărmane, cari nu au brînză, cumpără oleacă de mălai mărunţel sau pîsat, îl fierb în lapte dulce şi cu acesta fac apoi paştile.[13]

Paştile Paştilor, adecă celea ce se înfrumuseţează cu o cruce diametrală împletită sau simplă, după cum e şi cercul, sînt menite de regulă să se ducă în ziua de Paşti la biserică, ca să se sfinţească; cele simple ca să le mănînce familianţii, iar cele micuţe, numite păscuţe, se fac anume spre bucuria copiilor, unde sînt de aceştia, sau spre a se da săracilor, cari stau şi cerşesc la uşa sau poarta bisericii.[14]

Găocile ouălor, cari s-au întrebuinţat la facerea paştilor, nicicînd nu se ard, nici nu se aruncă în fiece loc, ci ele se strîng toate cu cea mai mare băgare de seamă într-un vas anumit, iară după ce s-a făcut acuma pasca se duc şi se aruncă toate pe o apă curgătoare, anume ca peste vară să nu apuce uliul găinile şi puii acestora[15], însă mai cu seamă ca să se ducă pînă în ţara rocmanilor sau blăjinilor şi să le dea acestora de ştire că au sosit Paştile şi să le serbeze şi ei.[16]

Asemenea şi făina de păpuşoi, ce se presură pe lopata cu care se bagă paştile în cuptor ca să se coacă şi care împiedică lipirea paştilor de lopată, după ce s-au copt paştile, nu se şterge de paşti şi se aruncă în orişice loc, ci se rade frumuşel şi strîngîndu-se toată se presură pre răsadul de curechi, anume ca să nu-l mănînce pre acesta puricii.[17]

O seamă de romănce fac pasca în Joia mare, altele însă în Sîmbăta mare sau Sîmbăta Paştilor, adecă fiecare cînd poate şi cînd îi vine mai bine la socoteală.[18] În Vinerea sacă rar care, iar înainte de Joia mare nici una. De regulă însă cele mai multe o fac în Sîmbăta Paştilor, şi asta din cauză ca peste sărbătorile Paştilor să nu se strice, căci fiind făcută cu brînză şi cu ouă şi stînd mai multe timp şi mai ales la căldură, mucezeşte şi se strică.

Aici merită a fi amintit şi aceea că o seamă de romănce fac pască nu numai de Paşti ci şi de Sîn-Georgiu, de Înălţare sau Ispas şi de Duminica mare sau Rusalii. După Duminica mare însă şi pînă la Paştile viitoare nu se mai face.[19]

Afară de pasca despre care ne-a fost pînă aici vorba, cele mai multe romănce şi cu deosebire cele mai avute mai fac de Paşti încă şi alte copturi, precum: babe, moşi sau moşnegi, cozonaci rotunzi şi lungăreţi, învîrtite, plăcinte simple şi plăcinte în tavă[20], colaci rotunzi şi în unele locuri, precum bunăoară în Boian, şi cîte o prescură.[21]

Cozonaci, şi mai ales cei de formă lungăreaţă, se zice că se fac de aceea pentru că sicriul în care a fost îngropat Domnul nostru Is. Hr. a avut forma aceasta.[22]

Dintre fripturi cea mai însemnată e un miel, numit mielul Paştilor[23], sau un purcel, cari, după ce s-au junghiat şi curăţit, se frig întregi, şi cari se duc în ziua de Paşti dimpreună cu pasca la sfinţit.

În multe locuri am observat, şi mai ales pe la oraşe că, neputînd afla un miel viu ca să-l poată tăia şi sfinţi, fac un mieluţ de unt şi pe acela îl aşază pe masă în locul celui adevărat. Iară purcelului, pretutindene unde este datină a tăia purcei de Paşti, îi pun o bucăţică de hrean în gură.

Mielul însemnează Domnul nostru Is. Hr., iar ce va fi însemnînd purcelul, pînă acuma nu-mi este cunoscut.

În Banat, unde asemenea se taie un miel de Paşti, numit mielul Paştilor, este datină ca oasele şi celelalte rămăşiţe ale acestuia să se îngroape la un olton (ultuoană) de măr sau păr sănătos, anume ca şi familia aceea să fie tot anul sănătoasă.[24]

În fine, sîmbătă seara, şi anume după ce s-au dereticat şi grijit toate odăile cum se cuvine, toate copturile şi fripturile, despre cari ne-a fost pînă aici vorba, se aşază pe o masă, şi cu deosebire la ţară, unde locuinţele românilor constau de regulă numai din două odăi, una mai mică şi alta mai mare, pe masa din casa cea mare.

Tot atunci se pregăteşte şi blidul cu pasca, care are a doua zi, des-dimineaţă, să se ducă la biserică, ca să se sfinţească.

NOTE

1. Datina tuturor românilor din Bucovina şi îndeosebi a celor din Mănăstioara sau Sf. Onufrei, distr. Siretului, com. de Const. Ursachi, stud. gimn.: „Copturei acesteia i se dă numirea de pască dim. păscuţă."; a celor din Ilişeşti, distr. Gura Humorului, com. de Gheorghe Mihuţă, stud. gimn.: „Coptura de căpetenie pentru Paşti e pasca, dim. păscuţă."; a celor din Capu Codrului, distr. Gura Humorului, com. de Ştef. Bodnarescul, stud. gimn.: „Dacă pasca e mică se numeşte păscuţă."
2. Din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescul.
3. Din Tişăuţi, sat în distr. Sucevii, com. de Toader Sologiuc, stud. gimn.; cred. rom. din Bosanci, com. de Simeon Şuţu, stud. gimn.: „Coptura cea mai însemnată de la Paşti se cheamă pască, pentru că însuşi Domnul nostru Iisus Hristos a numit-o aşa."
4. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mihai Ivaniuc, stud. gimn.: „Pasca pe la noi se face din făină de grîu cernută prin sită deasă."; a celor din Brăeşti, sat în distr. Gura Humorului, com. de Ioan Pohoaţă, stud. gimn.: „Făina din care se face pasca este pretutindenea mai cu seamă de grîu."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Pasca dim. păscuţă se face numai din făină de grîu."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Casian Breabăn, stud. gimn.: „Pasca se face numai din făină de grîu, şi se numeşte după mărime pască şi păscuţă."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de George Macovei, stud. gimn.: „Pasca trebuie să fie făcută din făină albă de grîu."; a celor din Comăneşti, sat în distr. Sucevii, com. de Titus Gheorghian, stud. gimn.: „Pasca trebuie să se facă din făină de grîu şi să aibă formă rotundă."; a celor din Zahareşti, sat în distr. Sucevii, com. de Arsenie Băiţan, stud. gimn.; „Pasca se face din făină curată de grîu."
5. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
6. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc: „Pasca pe la noi este rotundă."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Forma paştei e rotundă şi e înfrumuseţată cu cruce."; a celor din Băişeşti, sat în distr. Gura Humorului, com. de Vasile Lucan, stud. gimn.: „Pasca-i rotundă şi se face din făină de grîu."
7. După spusa rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Pasca are forma rotundă sau lungăreaţă şi se înfrumuseţează pe deasupra cu strachire-strafide".
8. Com. de d-l Vasile Turturean, preot.
9. Dat. şi cred. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Cea mai obştească formă de pască e cea rotundă cu două împletituri puse la mijloc în forma crucii, închipuind moartea Mîntuitorului, mai arareori formă patrunghiulară, dar nu tocmai în forma pătratului."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei; „Pasca are formă rotundă şi în patru cornuri şi este în mijloc înfrumuseţată cu o cruce, care ne aduce aminte de crucea

pe care a fost răstignit Mîntuitorul nostru, şi cu strafide."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Pasca trebuie să fie făcută din făină de grîu. Ea are formă rotundă şi se înfrumuseţează cu nişte învîrtituri din aluat, cari se pun pe margini şi la mijloc în forma crucii."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Pasca are formă rotundă şi trebuie să fie făcută din făină de grîu aleasă şi spre înfrumuseţare se fac şi cruci de aluat peste mijlocul ei."; a celor din Boian, distr. Sadagurei, com. de d-l Vas. Turturean: „Pasca se face de regulă din făină de grîu şi are formă rotundă. Împrejur se lipeşte un cerc împletit sau simplu, care înăuntru se umple cu brînză de vaci, mai rar cu de oi. Una sau două paşti, cari au să se sfinţească, se înfrumuseţează cu o cruce diametrală împletită sau simplă, după cum e şi cercul; apoi peste tot se unge cu un felesteu sau penel de pene cu gălbănuş de ouă."

10. Dat. rom. din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „Pasca, care se pune la sfinţit, se face rotundă cu zimţi şi cu cruce."
11. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnarescu: „Coptura, pe care se face crucea Paştilor, se numeşte pasca Paştilor."
12. Dat. tuturor rom. din Bucovina, îndeosebi însă a celor din Bràeşti, com. de I. Pohoaţă: „Aceste copturi, numite paşti, se înfrumuseţează, după starea şi împrejurările oamenilor, cu strafide şi cu frunză verde de leuştean".
13. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 151.
14. Com. de dl. Vas. Turturean.
15. Dat. şi cred. rom. din Crasna, sat în distr. Storojineţului, com. de Onufrei German, stud. gimn.: „Cojile de ouă, pe cari le pun în pască le dau pe apă, pentru ca să nu apuce uliul peste vară găinile."; a celor din Bălăceana, sat. în distr. Sucevii, com. de Vasile Jemna, stud. gimn.
16. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Paştile rocmanilor.*
17. Dat. rom. din Tereblecea, sat în distr. Siretului, com. de Pavel Scripcariu, stud. gimn.
18. Dat. rom. din Bălăceana, com. de V. Jemna: „La noi pasca se coace sîmbătă înainte de Paşti, şi cojile de pe ouăle ce se pun în pască le dau pe apă, crezînd că uliul nu va mînca puii peste vară."; a celor din Cîndreni, sat în distr. Vatra Dornei, com. de Leon Poenariu, stud. gimn.: „Pasca o fac femeile sîmbătă. Tot atunci fac ele şi ouă roşi, precum şi alte bucate, ca să aibă pentru ziua de Paşti."; a celor din Pojorita, sat. în distr. Cîmpulungului, com. de Ilie Flocea, stud. gimn.: „Pasca se face joi sau sîmbătă înainte de Paşti."
19. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pască se mai face pe la Sf. George, Ispas şi Duminica mare."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pască se mai face încă la Sf. George şi la Duminica mare, altă dată nu se mai face."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Pască se face nu numai la Paşti, ci unele femei fac şi la Sf. George, la Înălţarea Domnului şi la Duminica mare."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescul: „Pască şi ouă roşi se fac şi la Duminica mare."; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Pască nu se face numai la Paşti, ci şi la Duminica mare."; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Pască se mai face la Sf. George, la Ispas şi la Rusalii sau Duminica mare. Împreună cu pasca se fac şi ouă roşi."; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Pască se mai face la Sf. George, la Ispas şi la Duminica mare."; a celor din Comăneşti, com. de Tit. Georgian: „Pască se face nu numai de Paşti, ci şi la Duminica mare."
20. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Copturile cari se fac pentru Paşti sînt întîi: paşti, apoi: cozonaci, babe şi alte copturi."; a celor din Stupca, sat în distr. Gura Humorului, com. de Nech. Jauca, stud. gimn.: „Femeile coc de Paşti felurite copturi, precum: cozonaci, plăcinte, babe, învîrtite, însă mai cu seamă pască."; a celor din Sînt-Ilie, sat în distr. Sucevii, com. de Lazar Flociuc, stud. gimn.: „De Paşti se face pască, apoi cozonaci, şi cari sînt mai bogaţi fac şi babe."; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „Femeile coc felurită pască, apoi babă, şi altele cari n-au numire."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Afară de pască şi colacii numiţi cozonaci, nu se fac pe la Paşti."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pe la noi se fac,

afară de pască, încă şi alte copturi cari se numesc moşi sau moşnegi şi babe."; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Joi sau sîmbătă coc femeile pască, colaci, cozonaci, plăcinte, mai pe scurt face fiecare ce poate".
21. Com. de d-l Vas. Turturean: „Afară de pască, se mai coc încă şi cozonaci, în aluatul cărora se toarnă lapte dulce, se pune zahăr, scorţişoară, cuişoare, strafide. Se mai fac încă şi colaci rotunzi şi cîte o prescură".
22. Dat. şi cred. rom. din Tişeuţi, com. de T. Sologiuc.
23. Dat. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Sub mielul Paştilor înţelege poporul un miel, care se frige şi ducîndu-se la biserică deodată cu pasca, se sfinţeşte şi se mănîncă întru înmulţirea şi sănătatea celor ce au rămas."; *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Braşov, 1887, nr. 76; „Mesele lor sînt astăzi (în ziua de Paşti) împodobite cu ouă roşii, puiul fript nu lipseşte. Mielul Paştilor s-a înjunghiat şi din carnea lui gustă acum toţi împreună, lăudînd pre Dumnezeu."
24. Com. de dl. Ios. Olariu, învăţător în Maidan.

III. OUĂLE ROŞII

Mulţi s-au întrebat şi se mai întreabă şi acuma: de unde au provenit şi ce însemnătate au ouăle roşii sau mai bine zis ouăle colorate, ce sînt obicinuite la sărbătoarea Paştilor, şi nimeni nu şi-a dat şi nici nu-şi poate da un răspuns pe deplin mulţămitor.

„Ba încă unii au întrebuinţat timp şi îndelungate osteneli în a scrie cărţi voluminoase sub numirea *originea ouălor roşii;* şi în urmă, cetindu-le la lumina raţiunii, n-au mai crezut nici ei înşişi în cele ce au scris. Iar alţii, înzestraţi cu simţul bunului gust, au luat de obiect acest simbol şi la facla religiozităţii lui au creat opere pline de talent şi moralitate."

Noi însă, cari ne-am propus a scrie numai ceea ce cred şi spun românii despre aceste ouă, nu vom merge aşa departe, ci vom face numai o mică schiţă asupra celor ce ne spune istoria şi uzul deosebitelor popoare în privinţa acestui subiect.

Din timpurile cele mai depărtate sau mai bine zis din copilăria omenirii, toate popoarele lumii, şi cu deosebire cele „ale Asiei şi Europei, celebrau sărbătoarea Anului Nou la echinocţiul primăverii, epocă în care modernii celebrează sărbătoarea Paştilor. Şi în acea zi, în loc să dea cofeturi alese, zaharicale şi alte lucruri, cum se oferă astăzi, ele îşi trimiteau ca simbol de fecunditate şi afecţiune reciprocă ouă colorate în diferite colori şi mai cu seamă în roşu, coloarea favorită a mai multor naţiuni. Mai tîrziu însă, mutîndu-se, prin progresul civilizaţiunii, sărbătoarea Anului Nou la solstiţiul iernii, epocă în care găinile nu ouă sau ouă prea puţin, oamenii au născocit ca semn de afecţiune reciprocă alte obiecte de oferit, rămînînd ouăle a se distribui tot la vechea lor epocă, în care astăzi perşii şi alte popoare ale Asiei celebrează sărbătoarea Anului Nou la solstiţiul solar, şi între alte daruri îşi trimit şi ouă multicolore. Chiar în Rusia, şi mai cu osebire în Moscva, se serbează Anul Nou printr-o distribuţiune de ouă colorate, pe care se vede adesea înscripţiunea *Hristos a înviat.*

Acest obicei, care s-a transmis creştinilor de la păgîni sau evrei, este însă mult întrebuinţat în Italia, Spania şi chiar în oarecari părţi ale Franciei, şi

mai cu osebire în Provence. Şi ceea ce ne face a crede şi mai mult în această transmisiune e obiceiul ce ne constată istoria, că femeile evreie la sărbătoarea pascală puneau pe o masă ouă tari, ca simbol al pasării mitologice numită Ziz, despre care s-au povestit atîtea mii de fabule fantastice şi bizare.

La străbunii noştri romani tinerii colorau ouă în roşu şi, pe lîngă alte daruri ce-şi făceau la sărbătoarea lui Janus, întrebuinţau aceste ouă şi în oarecari jocuri. Ouăle figurau încă la Roma şi în nişte ceremonii religioase, precum era a expiaţiunilor.

Oul se zice că reprezintă pre Creatorul lumii, care produce tot şi conţine în sine totul. La perşi, egipteni, greci, gali, şi la primele popoare ale Italiei, oul era emblema universului, opera divinităţii supreme.

Egiptenii, cari numărau mai tot atîtea divinităţi cîte animale şi plante, aveau un zeu numit Koref, nume care în limba lor însemna bun şi binefăcător, şi pe care-l reprezentau sub figura de om, purtînd pe cap un *acupiter* (pasăre răpitoare), spre a însemna activitatea, şi cu un ou ieşindu-i din gură, simbol al fecundităţii.

La începutul lumii, ziceau perşii vechi, nu se afla nimic afară de Dumnezeu. Noaptea haosului domnea peste spaţiu. În fine apăru un ou, noaptea îl acoperi cu aripele ei, şi oul fecundat se deschise: Soarele şi Luna ieşiră din el şi se ridicară sus, iar Pămîntul, fiind mai greu, se lăsă în jos cu toate dependinţele lui. Această noapte, oul, soarele şi luna, ce ieşiră de aci, rămaseră neşterse în mintea acestor popoare primitive, cari le făcură obiectul sacrelor lor imnuri, păstrîndu-le suvenirea prin aceste ouă colorate, ce făceau parte în toate sărbătorile lor pînă la jocurile circurilor, în cari figurau din distanţă în distanţă ouă sculptate în lemn sau în piatră.

De la perşi poate că a împrumutat Moisi versiunea din geneză, care zice: «la început Dumnezeu fecundă apele, planînd asupra lor, precum găina cloceşte oul său».

Călătorii globului ne mai spun că la popoarele din sudul Americii, la sărbătoarea Anului Nou, se golesc ouăle şi li se umple coaja cu ape mirositoare, şi-şi aruncă aceste ouă unii asupra altora prin ferestrele caselor, precum îşi aruncă italienii confeti în epoca carnevalului. Străinii aleargă atunci din toate părţile spre a se bucura de privirea plăcută ce prezintă animaţiunea stradelor pline de o mulţime de lume galantă, veselă şi zgomotoasă, care se împresoară de ouă umplute cu lichide mirositoare, şi care pe jos, care călare sau în trăsuri resping cu aceleaşi arme toate aceste atacuri, sub forme de proiectile cu mii de profume, plecate din balcoanele şi ferestrele fiecărei locuinţe a oraşului...

Astfel a fost dar la toate popoarele celebra origine a ouălor roşii."[1]

La noi românii ouăle roşii sînt într-o stimă aşa de mare, că în ultimele zile din Paresimi, cari preced sărbătoarea Paştilor, nu se găseşte nici o singură casă românească în care ele să nu fie obiectul de prima preocupaţiune.

Şi deoarece scopul nostru este tocmai de a arăta ceea ce cred şi istorisesc românii despre ouăle roşii, de aceea în şirele următoare ne vom şi restrînge numai la expunerea legendelor, datinelor şi credinţelor române despre aceste ouă.

Vom începe deci mai întîi cu legendele.

Prima legendă din Bucovina, comuna Frătăuţul Nou, distr. Rădăuţului, sună precum urmează:

„Zice că, după ce a născut Maica Domnului pre Is. Hr., jidovii voiră numaidecît să puie mîna pe dînsa şi pre fiul său, anume ca să le curme firul vieţii.

Maica Domnului, auzind despre aceasta, luă pre fiul său Iisus în braţe şi prinse a fugi cu dînsul încotro o duceau ochii şi picioarele.

Jidovii... după dînsa, şi cît pe ce s-o ajungă şi s-o prindă.

Maica Domnului însă, ca să n-o poată prinde, face ouă roşii şi le aruncă în urma sa jos.

Jidovii, ajungînd la ouă şi văzînd că sînt roşii, se opreau, le ridicau de jos, se uitau la dînsele şi nu se puteau destul mira de frumuseţea lor.

Şi aşa le tăie Maica Domnului calea, şi în timpul acesta atît ea, cît şi fiul său Is., scăpară cu viaţă de dînşii.

Şi de atunci obicinuiesc oamenii noştri a face ouă roşii."[2]

A doua legendă, tot din Bucovina, comuna Bălăceana, e aceasta:

„Zice că într-o zi, pe cînd se afla Domnul nostru Is. Hr. într-un templu şi predica cuvîntul lui Dumnezeu, jidovii, cari nu-l puteau suferi şi cari îl prigoneau de un timp mai îndelungat, voiră să pună mîna pe dînsul şi să-l omoare.

Domnul nostru Is. Hr. însă, cunoscîndu-le gîndurile şi planurile, ieşi din templu afară şi se porni în altă parte.

Jidovii, văzînd că a ieşit din templu, ieşiră şi ei în urma lui, şi luînd pietre prinseră a zvîrli într-însul.

Domnul nostru Is. Hr. însă, în loc să fugă de dînşii, rosti nişte cuvinte tainice, în urma cărora toate pietrele cari le zvîrleau jidovii se prefăceau în ouă roşii.

Jidovii, văzînd această minune, se băgară în toate răcorile, încetară de a mai zvîrli, şi în loc să fugă Is. de dînşii, începură ei a fugi care încotro îl duceau ochii şi picioarele.

Şi de atunci au început oamenii a face, spre aducere-aminte de această întîmplare, ouă roşii."[3]

A treia legendă, din orăşelul Boian, sună aşa:

„După ce a fost Domnul nostru Iisus Hristos înmormîntat, învăţaţii şi mai marii jidovilor, de bucurie că s-au mîntuit de dînsul, se adunară cu toţii la un loc, se aşezară la o masă, pe care se afla un blid cu zeamă şi carne de cocoş, precum şi mai multe ouă fierte, şi prinseră a mînca, a bea şi a se veseli.

Iată însă că pe cînd stau ei la masă şi se aflau în culmea veseliei, îşi aduce unul dintre dînşii aminte de cuvintele lui Iisus, pe cari le rostise el înainte de a fi prins şi răstignit, că adecă a treia zi, după ce va fi înmormîntat, are să învie, şi le-o spuse aceasta şi celorlaţi.

Atunci cel ce se afla în capul mesei începu a rîde şi a zice:

– Cînd va învia cocoşul ce-l mîncăm noi acuma, şi cînd se vor preface aceste ouă fierte şi curăţite din albe, cum sînt, în roşii, atunci va învia şi Hristos!

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea, şi iată că, prin puterea lui Dumnezeu, toate ouăle se făcură îndată roşii, iară cocoşul din blidul cu zeamă învie şi, bătînd din aripi, începu a cînta.

Jidovii, văzînd aceasta, se băgară în toate răcorile şi, de spaimă, săriră ca fripţi de la masă şi voiră s-o taie la fugă.

Cocoşul însă, înainte de ce apucară a spăla ei putina, îi împroşcă pe toţi cu zeamă, şi pre cari i-a ajuns zeama, i-a împestriţat şi le-a umplut tot capul de riie.

Şi de atunci jidovii îşi tund şi rad capul, pe unde i-a ajuns stropeala, şi numai pe de înainte, pe unde nu i-a ajuns zeama din pricina urechilor, lasă părul să crească şi poartă aşa-numiţii perciuni.

Şi tot de atunci îndătinează şi oamenii noştri a face ouă roşii de Paşti."[4]

A patra legendă sună astfel:

„Domnul nostru Iisus Hristos, încă înainte de ce a fost prins de jidovi, muncit şi răstignit pe cruce, spusese mai multora că a treia zi, după ce va fi înmormîntat, are să învie.

Jidovii, cari îi purtau acuma de mult sîmbetele şi cari ar fi voit să se cotorosească pentru totdeauna de dînsul, prea bine o ştiau aceasta. De aceea puseră ei, nemijlocit după ce l-au luat de pe cruce şi l-au înmormîntat, păzitori lîngă mormîntul său, ca nu cumva, venind în decursul nopţii apostolii sau alţi învăţăcei de ai săi să-l fure, şi apoi să zică că a înviat.

Păzitorii, mergînd la mormînt şi voind a-şi împlini cumsecade datoria, luară pietre rotunde în sîn, anume ca, întîmplîndu-se să vie apostolii sau alţi inşi ca să-l fure pre Iisus, să azvîrle cu pietre în dînşii şi în chipul acesta să-i fugărească.

Pogorîndu-se nu mult după aceasta îngerul Domnului din cer şi apropiindu-se de mormîntul Domnului Iisus Hristos, ca să răstoarne piatra de pe acesta, păzitorii, cum îl văzură că se apropie de mormînt, îndată îşi băgară mînile în sîn, ca să scoată pietrele şi să arunce cu dînsele într-însul.

Însă n-au apucat bine a pune mînile pe pietre şi iată că acestea s-au prefăcut în ouă roşii, iară ei împietriră.

Şi de atunci păzitorii, cari au fost puşi de jidovi ca să păzească mormîntul lui Iisus Hristos, stau şi astăzi împietriţi lîngă mormîntul acestuia, şi cînd e lună nouă se fac tineri, iar la lună veche se fac bătrîni.

Şi tot de atunci se trage şi datina creştinilor de-a împiestri şi a face ouă roşi de Paşti întru aducerea-aminte de Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, de împietrirea păzitorilor săi şi de prefacerea pietrelor în ouă roşi."[5]

A cincea legendă sună aşa:

„Zice că pe cînd se afla Domnul nostru Is. Hr. răstignit pe cruce şi pe cînd neîmpăcaţii săi duşmani îl necăjeau şi-l batjocoreau în tot chipul, Maica Domnului, ca maică, făcîndu-i-se milă de fiul său, luă o coşarcă plină de ouă, se duse cu dînsa la jidovi şi închinîndu-le-o îi rugă să înceteze a-l chinui şi năcăji mai mult.

Răutăcioşii şi neînduraţii jidovi însă, în loc s-o asculte, să li se facă şi lor milă de Is. şi să înceteze, începură a-l batjocori şi mai tare, iar cînd Is. ceru ca să-i dea apă de băut, ei îi deteră în batjocoră oţet şi urzici.

Maica Domnului, văzînd aceasta, puse coşarca cu ouăle lîngă cruce şi începu a plînge în hohot de se cutremura cămeşa pe dînsa.

Stînd coşarca lîngă cruce şi curgînd din mînile şi picioarele lui Is. sîngele şiroi, în scurt timp o parte din ouăle cîte se aflau într-însa se împroşcară şi se

împestriţară, iară o parte se umplură aşa de tare de sînge că se făcură toate roşii, ca şi cînd ar fi fost văpsite.

Domnul nostru Is. Hr., văzînd că ouăle s-au umplut de sînge, îşi aruncă privirile sale cătră cei ce se aflau de faţă şi le zise:

– De acuma înainte să faceţi şi voi ouă roşi şi împestriţate întru aducere-aminte de răstignirea mea, după cum am făcut şi eu astăzi!

După ce a înviat Domnul nostru Is. Hr., Maica Domnului a fost cea dintîi care a făcut ouă roşi şi pască şi mergînd plină de bucurie cu dînsele ca să-l vadă pre fiul său, fiecărui om pre care îl întîlnea îi zicea: «Hristos a înviat!» şi-i dăruia cîte un ou roşu şi cîte o păscuţă.

Şi de atunci încoace au început apoi oamenii a face ouă roşi şi împestriţate de Paşti."[6]

A şasea legendă sună precum urmează:

„Zice că pe timpul Învierii Domnului nostru Is. Hr., stătea o jidaucă pe piaţă cu două coşerci pline cu ouă albe de vînzare.

Între mai mulţi alţi neguştori, cari cercetară ouăle, veni şi Maria Magdalena cam iute şi c-o faţă veselă zise jidaucei:

– Hristos a înviat!

Jidauca însă, auzind-o, îi răspunse c-un fel de dispreţ:

– Da, cum nu!... o fi înviat!... Atunci va învia Hristos cînd se vor face ouăle din coşercile mele roşi!

N-a apucat însă bine a rosti ea cuvintele acestea şi iată că ouăle cele albe din coşerci se făcură prin minunea lui Is. Hr. roşi, şi cînd dete jidauca de minunea aceasta nu se putea destul mira.

Maria Magdalena a luat vreo cîteva ouă de acestea şi le duse Domnului nostru Is. Hr., în cinste, iar cu vreo cîteva se duse la împăratul Tavreri[7], a cărui soţie era oarbă, şi atingînd de vreo cîteva ori ochii împărătesei cu dînsele, împărăteasa îndată se vindecă şi începu a vedea, cum a văzut şi mai nainte.

Şi aşa mai multe minuni s-au făcut cu ouăle acestea, drept dovadă că Is. Hr. a înviat.

Şi spre aducere-aminte a minunilor acestora de pe timpul Învierii îndătinează poporul nostru a face ouă roşi de Paşte.[8]

A şaptea legendă e aceasta:

„Zice că nu mult după ce a înviat Domnul nostru Is. Hr., trecea o jidaucă cu o coşarcă plină de ouă albe pe cap.

Un ţăran, întîlnind-o, a strigat:

– Hristos a înviat!

Jidauca însă nu voi să creadă şi de aceea zise:

– Nu-i adevărat! Ci atunci va fi înviat Hr., cînd se vor preface ouăle, cari se află în coşarca de pe capul meu, din albe, cum sînt, în roşii!

Rostind ea cuvintele acestea şi căutînd la ouăle din coşarcă, vede, spre cea mai mare uimire şi mirare a ei, că toate pînă într-unul sînt roşii.

Şi de atunci s-a obicinuit a se roşi ouă; care datină se păstrează şi pînă în ziua de astăzi."[9]

O variantă a acestei legende sună precum urmează:

„Trecînd odată în ziua de Paşti pe strada cea mare o jidaucă cu o coşarcă plină de ouă pe cap şi întîlnindu-se cu o romancă, aceasta îi zise:

– Hristos a înviat!

Jidauca, în loc să-i mulţămească şi să zică: «Adevărat c-a înviat», îi răspunse în batjocură, că atunci va învia Hristos cînd se vor face ouăle ei din coşarcă roşi.

N-a apucat însă a rosti cuvintele acestea şi, căutînd în coşarcă, vede, spre cea mai mare mirare a ei, că ouăle sînt roşi.

De atunci şi pînă în ziua de azi se fac ouă roşi.«[10]

A opta legendă sună aşa:

„Zice că precum se adună oamenii în zilele noastre în timp de iarmaroace şi sărbători mari prin oraşe mai mari şi mai mici, tot aşa era datină de-a se aduna şi în timpurile vechi.

Astfel se adunară într-un an şi în oraşul Ţarigrad, în ziua de Paşti, o mulţime de bărbaţi şi femei creştine, turcoaice şi jidauce pe piaţă, şi fiecare femeie avea două sau şi mai multe coşărci de ouă de vîndut, iară bărbaţii felurite alte mărfuri.

Iată acuma că una dintre femeile creştine salută pre alta tot creştină, zicîndu-i cuvintele, precum se spune la Paşti.

– Hristos a înviat!

În vorba aceasta se amestecă şi o turcoaică şi zice:

– Dacă a înviat Hristos al vostru, atunci de bună seamă că şi ouăle mele dintr-amîndouă coşercile s-or face roşi!

După aceasta, întorcîndu-se şi aruncîndu-şi privirea la coşercile sale, vede, spre cea mai mare a ei uimire şi mirare, că toate ouăle din amîndouă coşarcele, cîte erau acestea de mari, se făcură roşii ca sîngele.

Văzînd turcoaica minunea aceasta, zise ruşinată:

– Mărturisesc şi eu că cu adevărat a înviat Hristos al vostru!

Şi de atunci, de cînd s-a întîmplat această minune, fac creştinii ouă roşii de Paşti!«[11]

În fine, a noua şi ultima legendă, şi anume din Moldova, sună precum urmează:

„Atunci cînd a înviat Hristos, o fată ducea ouă în poale.

Auzind de vestea aceasta, în drumul ei spunea la oricine întîlnea ceea ce a auzit.

Iată că-i iese înainte un inimic al lui Hristos, căruia ea de asemenea îi spuse:

– Hristos a înviat!

– Nu-i adevărat! – zise acesta. Dacă-i adevărat, ouăle din poalele tale să se facă roşii!

Şi pe loc ouăle s-au făcut roşii.«[12]

Din toate legendele acestea, cîte s-au înşirat pînă aice, rezultă că oamenii au început a face ouă roşii de pe timpul Domnului nostru Is. Hr. şi mai cu seamă începînd de la Învierea sa încoace[13], şi anume: parte întru amintirea vărsării sîngelui său pentru răscumpărarea neamului omenesc de la osînda păcatului[14], parte întru amintirea Învierii sale[15], şi parte întru amintirea prefacerii prin puterea sa cea dumnezeiască a ouălor celor albe, despre cari ne amintesc legendele de mai sus, în roşi.

De aicea vine apoi că şi românii de pretutindene îndătinează a face ouă roşi numai de Paşti sau de Învierea Domnului.

Zilele menite de români sau mai bine zis de romînce pentru prepararea acestui soi de ouă sînt cele din Săptămîna Patimilor, începînd de marţi înainte[16], cu deosebire însă Joia mare[17], Vinerea sacă şi Sîmbăta Paştilor[18], iară alegerea lor se poate întîmpla cu vreo cîteva zile şi mai nainte. Ba, unele romînce îndătinează a le alege chiar şi cu trei şi jumătate de săptămîni mai nainte, şi anume în ziua de Miezul Păresei[19], adecă pe la mijlocul Păresimilor şi a le păstra apoi pînă în Joia mare.

Iar alegerea se face în următorul chip:

Se iau toate ouăle cele de găină, căci ouăle cele roşi se fac mai ales numai din ouă de găină[20], şi se cearcă de au bănuţi ori nu. Cele cu bănuţi se păstrează pentru prăsilă, iară celelalte, şi anume cari sînt mai frumoase, mai curate şi mai tari, se întrebuinţează spre colorare.

Sînt însă unii cari întrebuinţează spre acest scop nu numai ouă de găină, ci şi de pichere[21], precum şi ouă părăsite sau părăsituri de gîscă şi de curcă[22].

În legendele de mai sus, precum şi în vorba de toate zilele, se face amintire numai de ouă roşi.

Românii însă întrebuinţează de Paşti nu numai ouă roşi, ci şi de diferite alte culori. Prin urmare şi colorile în cari se colorează ele sînt de mai multe feluri, şi anume: galbine, roşi, verzi, albastre şi negre. Iar terminii tehnici pentru fiecare din aceste cinci colori sau văpsele sînt:

Gălbineală, gălbănare, gălbineaţă pl. gălbănări, gălbinele şi gălbineţe. Iar termenul cel mai uzitat e pl. gălbinele.

Roşală, şi roşaţă, pl. roşele, ruşele şi roşeţe. Iar termenul cel mai uzitat e pl. roşele.

Albăstreală, pl. albăstrele.

Verdeaţă, pl. verdeţe şi verdele.

Negreală şi negreaţă, pl. negrele şi negreţe sau negreţuri.[23]

Toate colorile acestea se prepară, după cum vom vedea mai la vale, numai în vase nouă şi anume din cauză că ouăle, ce se colorează într-însele, să nu se păteze, ci să iasă cît se poate de curate. Dar nu numai atîta, ci pentru fiecare coloare se cere un vas deosebit.[24]

Gălbinelele se fac din următoarele plante, şi anume: din scoarţă sau frunză de pădureţ acru[25], lat. *Pyrus sylvestris*, o specie de măr sălbatic, ale cărui pădureţe au o coloare roşie şi sînt foarte acre; laptele cînelui[26], lat. *Euphorbia Cyparisias;* răchiţică[27], lat. *Salix purpurea;* drobiţă[28], lat. *Genista tinctoria;* coajă de ceapă[29], loză, lat. *Salix Vitelina*, un fel de răchită de luncă[30], şi, în fine, din romăniţă, lat. *Matricaria Chamomilla* şi din ţiţa vacii.[31]

Gălbinelele din scoarţă sau coajă de pădureţ se fac în următorul mod: Se pune coajă de pădureţ într-o oală nouă cu apă curată la foc, ca să fiarbă bine pînă ce iese toată zeama dintr-însa. După ce a fiert de ajuns, se scurge zeama în altă oală, asemenea nouă, se pune piatră acră sfărmată într-însa şi apoi se mai lasă un răstimp ca să fiarbă. Se ia apoi oala cu zeama aceasta de la foc, se pune de o parte pe vatră, ca să se răcorească puţin, şi pe urmă se pun ouăle cele albe într-însa. Se caută însă ca zeama să nu fie nici prea fierbinte, ca să nu se topească ceara de pe ouăle cele împietrite, nici prea rece, căci în cazul acesta gălbinelele nu s-ar prinde de ouă. După ce s-au pus ouăle, se lasă în oală pînă ce s-au prins gălbinelele de dînsele, şi apoi se scot afară galbene.

Ouăle galbene se pun apoi în roşele şi se fac roşi, iar din roşu se fac negre, căci numai aşa se prinde culoarea cea neagră de ou.[32]

Tot cam aşa se fac gălbinelele din scoarţă de pădureţ acru sau din loză şi în alte părţi. Se taie adecă una sau şi mai multe ramuri tinere de pădureţ sau de loză, se jupeşte scoarţa de pe dînsele şi se pune într-o oală nouă umplută cu apă curată la foc ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, adecă pînă ce s-a scurs toată puterea dintr-însa şi apa s-a făcut galbănă, se ia oala de la foc, se scurge zeama dintr-însa în altă oală, asemenea nouă, şi în zeama aceasta se pune piatră acră şi aşa se lasă apoi pînă ce piatra acră se topeşte iar zeama se răcoreşte atîta pînă ce devine ceva mai caldă decît apa cea de vară.[33]

Procedura din urmă, adecă punerea pietrei acre, se numeşte a împietri gălbinelele.

Unele femei însă împietresc gălbinelele nu numai cu piatră acră, ci totdeodată şi cu zer sau cu zară din lapte de vacă.[34]

După ce s-au împietrit acuma gălbinelele, se pun într-însele ouăle cele albe, căci toate ouăle, fără deosebire, se fac mai întîi din albe galbene[35] şi se lasă apoi într-însele ca la o oară, altă dată chiar o oară şi jumătate, şi după aceea se scot afară, se lasă să se usuce bine, cari după ce s-au uscat se pun ori în roşele, ori în negrele, adecă în care coloare voiesc mai departe să le coloreze.[36]

Şi ouăle de aceea se fac mai întîi din albe galbene, pentru că în cazul acesta toate celelalte colori se prind mai bine de dînsele.[37]

Cele mai răspîndite şi mai uzitate gălbinele la această ocaziune sînt, după cum rezultă din notiţele subliniare de mai sus, acelea ce se fac din scoarţă de pădureţ acru. Şi asta din cauză că pădureţul se poate orişicînd şi mai în fiecare grădină afla. Din contră însă, toate celelalte plante, afară doară de laptele cînelui, trebuie să se adune în decursul verii, cînd sînt în floare, şi să se păstreze apoi peste an.

Însă nu fiecare femeie e în stare s-o facă aceasta, mai ales că culegerea şi păstrarea tuturor plantelor acestora trebuie să se facă cu mare precauţiune, ca să nu se păteze, pentru că în cazul acesta coloarea ce iese dintr-însele nu e curată.

Din laptele cînelui se fac gălbinelele astfel: Se strînge laptele cînelui aşa verde, cum se află pe cîmp, şi se pune într-o oală nouă cu apă curată la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, se pune piatră acră înlăuntru, apoi se ia de-o parte de la foc şi se lasă pînă ce rămîne numai abia cald, şi abia atunci se pun ouăle, mai ales cele închistrite, ca să nu se topească ceara de pe dînsele.[38]

Româncele din Banat, aducînd laptele cînelui sau ariul, după cum îl mai numesc ele, din pădure sau de pe şes, îl pun joi seara spre Vinerea Patimilor să fiarbă în apă de rîu, pînă cînd se face moale. După aceea strecură ariul, rămînînd numai coloarea galbenă. Pun apoi piatră acră în căldărea sau oala în care s-a fiert ariul şi o lasă apoi acolo la foc, pînă ce se topeşte în apă. Aceasta serveşte spre împietrirea ouălor. Acest vas serveşte apoi şi la colorire, dacă nu le mai trebuieşte apă de împietrit. Ouăle înainte de împietrire se spală într-o trocuţă cu apă rece, ca să fie frumoase. Astfel spălate, se pun apoi în împietreli, de unde se scot afară şi se aşază în vasul cu colorile, aci apoi se fierb şi se colorează. Femeia care doreşte să aibă ouă frumoase le bagă în ariu, şi după aceea în lemnuş.[39]

Tot cam în acest chip se fac gălbinelele şi cu drobiţă, precum şi cu toate celelalte plante, cari s-au amintit mai sus, cu acea deosebire numai, după cum am mai spus, că celelalte plante se adună de cu vară şi se păstrează peste iarnă pînă în Săptămîna Patimelor.[40]

Roşelele sau roşeţele se fac din: sovîrv[41], lat. *Origanum vulgare;* scoarţă de arin roşu[42], lat. *Alnus glutinosa;* scorţiţă roşă sau scorţişoară, numită în Banat lemnuş[43], adecă surcele de lemn de Brazilia, care se cumpără din tîrg de pe la dughene; băcan roşu[44] şi din pojarniţă, lat. *Hypericum perforatum,* despre care se crede că e stropită cu sîngele Domnului nostru Is. Hr. şi de aceea zeama ei e roşie.[45]

Fiecare dintre plantele acestea se fierbe într-o oală nouă, în care, pe lîngă apă curată, se pune şi puţină piatră acră.[46]

Iar după ce în chipul acesta s-au făcut roşeţele, se pun într-însele ouăle cele galbene şi se fac roşii. Ouăle albe însă niciodată nu se pun în roşeţe.[47]

Se mai fac însă roşelele şi în următorul chip:

Se ia peste o mînă de frunză de pădureţ şi două mîni de frunză de sovîrv şi se pun într-o putinică, în care se toarnă zeamă de scoarţă de pădureţ, şi aşa se lasă să stea apoi trei zile. După trei zile se toarnă frunza şi zama din putinică într-o covăţică şi se freacă bine la un loc. Făcîndu-se aceasta, se iau ouăle cele galbene şi se pun într-o oală cu apă caldă, în care se toarnă totodată şi olecuţă din amestecătura sus-numită, adecă din frunză de pădureţ şi sovîrv, şi aşa se lasă apoi ouăle să fiarbă, şi astfel se fac roşii.[48]

Din roşii se pot face negre, şi anume luîndu-se, după ce s-au scos din roşele şi s-au uscat, şi punîndu-se în negrele.[49]

Negrelele sau negreţele se fac: din scoarţă de arin negru[50], lat. *Alnus glutinosa,* coajă de nuc[51], şi din surcele sau surceluţe pentru negru, cari asemenea se fierb în apă şi se împietresc cu piatră acră[52].

În negrele se pun numai atunci cînd voiesc să le coloreze mai departe, iar de nu, se fierb şi, scoţîndu-le, se şterg de ceară cu un petic.

Ouăle negre se fac numai din cele roşii[53].

Verdelele sau verdeţele se fac: din dediţă[54], lat. *Anemone pulsatila;* sămînţă şi sîmburi de floarea sau soarea-soarelui[55], lat. *Helianthus annuus,* brînduşă, lat. *Crocus vernus,* ruja neagră[56], lat. *Paeonia officinalis Grec.* şi din urzici[57].

Dediţa, care pe la Paşti e de regulă înflorită, se strînge de pe cîmp şi se pune aşa verde, cum este, într-o oală nouă cu apă curată la foc să fiarbă. Totodată, se pune într-însa şi piatră acră, şi pe urmă se pun ouăle şi se fac verzi.[58]

Sămînţa de floarea sau soarea-soarelui se freacă cu un macahon într-un macorteţ în apă caldă şi se pun ouăle înăuntru.[59]

Româncele din Moldova, dacă voiesc să aibă ouă verzi, moaie soarea-soarelui cu borş din putină.[60] Unele femei îndătinează, cînd voiesc să facă mai multe feluri de ouă verzi, a fierbe sămînţa de soarea-soarelui într-o oală cu gălbenele la un loc.[61]

Sîmburii de floarea-soarelui se înmoaie în apă caldă şi în apa aceasta se pune apoi piatră acră. După ce s-a desfăcut piatra acră, se pun ouăle galbene sau albe, mai ales însă galbene, şi se fac verzi. Mai frumoase se fac însă acelea ce au fost mai înainte galbene.[62]

Albăstrelele se fac din dediță[63], floarea-soarelui[64], din sămînță de floarea-soarelui[65], și din aceleași surcele din cari se fac și negrelele, cu acea deosebire numai că toate plantele acestea la prepararea coloarei albastre se fierb, în loc de apă curată, cu borș acru, în care se pune piatră acră și piatră vînătă.[66]

Cea mai frumoasă coloare albastră însă se produce din sămînță de floarea-soarelui, fiartă la un loc cu borș și piatră acră.[67]

Romăncele din Moldova moaie soarea-soarelui cu apă caldă și, punîndu-se ouăle în această apă, se fac albastre, pe urmă le pun în flori și ies pembè ori trandafirii frumoase, sau albastre-deschise dacă ouăle numai se moaie și îndată se scot din soarea-soarelui; iar de vreau să fie mai închise le lasă mai mult.[68]

Ouăle albastre se fac de regulă din cele albe.[69]

Acestea sînt toate colorile cari le prepară romăncele și cu deosebire cele din Bucovina, pentru colorarea ouălor de Paști.

Într-însele se fac ouăle galbene, roșii, negre, albastre și verzi.[70]

Iar termenii tehnici poporali pentru colorarea lor sînt și anume pentru producerea coloarei galbene: a îngălbeni și a împietri; pentru producerea coloarei roșii: a roși; a celei negre: a negri; a celei albastre: a albăstri; și a celei verzi: a înverzi.[71]

Iar oul cel dintîi, care se colorează pentru probă, ca să vadă cum va ieși coloarea, bine sau rău, se numește în Banat „cearcă".

Acest ou, numit „cearcă", se împarte în ziua de Paști, dimineața, între pruncii de casă, în succesiunea următoare: se aduce o glie de pămînt verde în casă, în jurul căreia se întorc copiii și mîncă oul, însă fără de a zice ceva.

După aceasta, găoacea oului „cearcă" se pune pe grindă, în el aluat din făină de grîu, care e bună de noroc peste an. Iar glia folosită deja se aruncă afară.[72]

Dintru început se zice că toți creștinii făceau numai ouă roși. De aceea românii și astăzi fac și așteapă sfintele Paști mai mult cu de aceste ouă, și tot de aicea vine apoi și datina de a se vorbi în vorba de toate zilele numai despre ouă roși.

Datina de a se face de Paști ouă albastre, verzi și negre, pe lîngă cele roși, a aflat loc cu mult mai tîrziu, spre plăcerea oamenilor și mai ales spre bucuria copiilor. De aicea apoi și datina de a se vorbi despre aceste ouă numai atunci cînd se fac.

Unii zic că ouăle negre însemnează chinul și durerea ce a suferit-o Domnul nostru Is.Hr., cînd a fost răstignit pe cruce.[73]

Pe lîngă aceste cinci feluri de ouă, numite în cele mai multe părți din Bucovina merișoare, fiindcă au numai o singură coloare, față sau floare, cele mai multe romănce mai fac încă și alte două feluri de ouă, și anume împiestrite, numite altmintrelea și scrise, picate și încondeiate, și în urmă muncite.[74]

Cele mai răspîndite și mai uzitate împiestrituri sau închestrituri, adecă desenuri, cari le fac romăncele din Bucovina, afară de puii sau picăturile, și afară de brîul care se trage împrejurul și de-a lungul sau de-a curmezișul oului[75], sînt următoarele: crucea Paștilor sau crucea paștii, în forma crucii de la Paști; crucea nafurei; crucea românească, în forma unei cruci simple; crucea rusească, în forma crucii, însă la fiecare capăt încă cîte o formă de

cruce; paștile sau pasca, în formă de pască; ouăle roșii; brîul popii; desagii popii; urzitoarea; vîrtelnița, în două feluri: cu roată și colac; vîrtelnicioara; suveica; suveicuța; oala în peteică; furca de tors; furca de lucrat; grebla; hîrlețul; scara; scăruța; bolobocul cercuit; roata carului; mîneca sucită; floarea Paștilor; ciobotica cucului; brăduțul; frunza stejarului; cercelul doamnei; ruja; lintea; garoafa; frunza nucului; frunza bradului; floarea garoafei; ghiocelul, ce-l poartă fetele la gît; sîmburii de nucă; măgheranul; pomușorul; grîul cîmpului; trandafirașul; fluturul; porumbașul; albina; peștele; costițele; berbecele; cornul berbecelui; coarnele berbecuțului; unghia caprei; cornul țapului; coarnele țapului; urechile iepurelui; creasta cocoșului; laba găinii; laba broaștei; racul; laba racului; piciorul racului; coada racului; coarnele cerbului; laba cîrtiții; laba gîștei; paingănul; bălțatul; aripioara; cîrligul sau cața ciobanului; inelul ciobanului; fluierul ciobanului; cîrja ciobanului; steaua ciobanului; fierul plugului; pălăria; pălăria neamțului; scorțari românesc; scorțari unguresc; rătăcitul sau cel rătăcit.[76]

Patruzeci de clini sau *clinișoare*. Acestea se fac foarte rar. Oul se împiestrește foarte măiestru în 40 de clinișoare, cari capătă coloare diferită și fac oul foarte frumos.[77]

Oala legată este o împiestritură, ale cărei capete se aduc (prind) toate laolaltă, și-și are numirea de la peteica sau piceica, în care se pune o oală cînd se duce într-însa mîncare în țarină.[78]

Calea rătăcită sau *calea rătăciților*. Aceasta se deduce de la o femeie, care, fiind sărmană, s-ar fi dus în pădure să-și aducă vreo cîteva lemne de foc. Ea să fi intrat în pădure și, rătăcindu-se prin aceasta, nu se putu întoarce mai mult înapoi, neaflînd nici un drum pe unde să iasă. Acest fel de împiestritură e cel mai frumos dintre toate.[79]

Acestea sînt toate împiestriturile, cîte mi le-am putut eu pînă acum însemna.

E însă de presupus că trebuie să existe cu mult mai multe decît atîtea, deoarece acestea sînt adunate numai din 14 sate, și acelea numai din Bucovina.

Cîte deci nu vor mai fi existînd în celelalte sate românești din Bucovina precum și în celelalte țări locuite de români?

Unele din împiestriturile acestea, cari își au numirile lor, după cum e foarte lesne de cunoscut, de la desenul făcut pe ou, sînt mai răspîndite și mai des uzitate, iar altele mai puțin.

Cele mai răspîndite și mai uzitate, cari le întîlnim mai în fiecare sat, sînt: crucea paștii; calea rătăcită; frunza stejarului; frunza bradului; cîrligul ciobanului; oala legată în peteică, și patruzeci de clinișoare.

Iar cea mai cu măiestrie lucrată și totodată și cea mai frumoasă e calea rătăcită și patruzeci de clinișoare.

Ouăle împiestrite sau scrise se fac de aceea ca să fie mai frumoase și ca să însemneze pe dînsele nu numai lucrurile cele ce le sînt mai cunoscute, ci totodată și cele ce le plac mai tare.[80]

Cel mai răspîndit termin tehnic poporal pentru producerea acestui fel de ouă e a *împiestri* sau a *închiestri* și *închistri*, iar mai puțin întrebuințat e *a scrie* și *a pica*, în Transilvania: a *încondia*; acțiunea: *împiestrire, închiestrire;*

rezultatul acțiunii: *împiestritură* și *închiestritură*; iar instrumentele cu cari se împiestresc sînt: *chișița* sau *bijara*[81]; *matuful*[82] sau *motocul*[83] și *felesteul*.[84]

Chișița, numită în unele părți și tcișiță[85], pcișiță[86] și pișiță[87], e un bețișor subțire, rotund și lung ca de un lat de mînă, care e la un capăt bortit de-a curmezișul cu sula sau cu un drotișor. În borticica aceasta e băgată și întărită o țevișoară de alamă ca de un lat de deget de lungă, făcută de regulă dintr-un capac de lulea, fiindcă capacurile de la lulele (pipe) sînt foarte subțiri și ca atari foarte lesne de îndoit.

Tinicheaua de alamă, din care se face țevișoara, se taie în formă de patrunghi, se învîrtește în jurul unui ac subțirel, și apoi se bate bine cu un ciocănaș, anume ca să fie cît se poate de simetrică și borticica țevișoarei nu prea largă.

După ce în chipul acesta s-a făcut țevișoara și s-a întărit în bețișor, se bagă înlăuntru ei un păr de porc, care se prinde și se leagă bine cu spăgmă sau cu altfel de ață de mănunchiul chișeții, anume ca să nu se miște din loc, nici să nu iasă afară.[88]

Felesteul sau *motocul* e un simplu bețișor subțire și rotund, lung asemenea ca de un lat de mînă, care e la un capăt învălit cu puțini cîlțișori sau și buci.[89]

Afară de aceste două mici unelte, trebuie fiecare femeie să se mai îngrijească ca să aibă încă și ceară curată, ceară bună de albine, căci ouăle se împestresc numai cu ceară.[90] Ceara cea de pămînt sau de naftă nu e bună, pentru că e mai moale și se topește și lățește mai ușor nu numai la împestrițat ci chiar și la picat, și în cazul acesta puii și florile nu ies curate, ba chiar și cîmpul oului iese adeseori tăvălit.

Mai înainte de ce se apucă de împestrit, fiecare femeie spală ouăle, ca să fie cît se poate de curate și frumoase, apoi se cere ca să fie destui cărbuni aprinși în vatră; pe marginea vetrei se așterne o bucată de pînză sau petică albă de fuior sau de in, pe care se înșiră ouăle înaintea focului, ca să se usuce și să se încălzească puțin, spre care scop se tot învîrtesc pe o parte și pe alta, ca să se păstreze tot călduțe, căci numai astfel se prinde ceara de dînsele.

Totodată, se pune în șperlă[91] un hîrb[92] în care se topește ceara și se ține fierbinte, cît timp voiești să împuiești sau să împestrești ouăle.[93]

Femeia care împestrește ia oul călduț de pe pînza unde e pus, întinge chișița în ceara din hîrb și prinde apoi cu aceasta a-l pica și împestri, adecă a face pe dînsul una dintre împestriturile înșirate mai sus.

Tot cam așa se fac ouăle muncite sau necăjite, cu acea deosebire numai că pe cînd ouăle picate și cele împestrite au numai două colori, adecă cea a cîmpului și a picăturii sau împestriturii, pe atunci cele muncite au mai multe feluri de colori, precum: albă, galbenă, roșie, albastră, verde și neagră.[94]

Femeia care voiește să facă ouă muncite ia un ou alb curat și-l pică sau împestrește mai întîi pe alb, după aceea îl pune în gălbinele ca să se facă galben. După ce s-a îngălbenit și s-a uscat, îl împestrește pe galben și apoi îl pune în roșele ca să se roșească. Roșindu-se și scoțîndu-l din roșele, îl împestrește din nou pe roșu, și tot așa mai departe pe verde, pe albastru și pe negru, pînă ce ajunge la coloarea din urmă.

Ajungînd la coloarea din urmă, nu le împestrește mai mult, ci punîndu-le în această coloare ca să se coloreze, tot într-însa caută să le și fiarbă măcar cît de puțin.

A fierbe ouăle muncite ca merișoarele sau ca cele picate ori împestrite e peste putință, din cauză că înfierbîntîndu-se coloarea, în care se află, prea lesne ar putea să se topească ceara de pe dînsele și să se muruiască sau chiar să dispară împestriturile, și atunci toată munca ar fi zadarnică.

De aice vine apoi că ouăle muncite sînt de regulă mai mult nefierte decît fierte. Și tot de aice vine că acest soi de ouă nu se prea mănîncă, ci se fac și se țin mai mult de frumusețe.

După ce s-au colorat și totodată s-au și fiert puțin în coloarea ultimă, se scot afară și, pe cînd sînt încă călduțe, se șterge c-o petică curată ceara de pe dînsele, astfel că ies la iveală colorile pe cari au fost împestrite, iar cîmpul le rămîne așa după cum a fost și coloarea ultimă.[95]

Unele femei însă, ajungînd la coloarea din urmă, nu le lasă ca cîmpul să le fie de coloarea aceasta, ci împestrindu-le și pe această coloare, le pun în uște sau huște de borș, în cari le lasă pînă a doua zi ca să mocnească. A doua zi dimineață le scot din huște, le freacă cu mînile pînă ce coloarea din urmă dispare, și în locul ei apare cea originală, adecă cea albă, rămînînd numai unde sînt picate sau împestrite cu ceară coloarea de mai nainte, din cauză că ceara de pe dînsele, cu care au fost împestrite, împiedică acțiunea acrelii.

După procedura aceasta se pun iarăși la foc ca să se încălzească puțin și apoi se șterge c-o petică curată și ceara de pe dînsele.[96]

În genere se zice că ouăle muncite, ale căror împestrituri vin pe cîmp deschis, alb sau galben, sînt cele mai frumoase.[97]

O seamă de femei însă fac ouăle muncite astfel: le împiestresc mai întîi pe alb și apoi le pun în gălbinele; după ce le scot din gălbinele, le picură sau le împiestresc din nou cu ceară și apoi le freacă cu brînduși, cu rujă sau cu alte plante și iarăși le împiestresc și le pun apoi în roșeață. După ce le scot din roșeață, le picură iarăși cu ceară și le freacă cu huști de borș, pînă ce se fac albe, și pe urmă le bagă în gălbinele sau și în alte colori, în cari n-au mai fost încă băgate, dar cari se prind de coloarea galbenă, adecă după cum voiește cineva să le fie cîmpul.[98]

Ouăle acestea se numesc muncite de aceea pentru că ele trec prin mai multe colori și se poartă de mai multe ori prin mîna celeia ce le colorează și împestrește[99], sau mai bine zis, pentru că ele se muncesc tocmai așa, după cum a fost și Domnul nostru Is. Hr. muncit.[100]

Drept aceea, ouă muncite, după credința celor mai mulți români din Bucovina, nu-i bine a se face, fiindcă prin muncirea ouălor acestora se închipuiește munca lui Is. Hr., care a suferit-o din partea iudeilor, și cel ce face asemenea ouă face un păcat de moarte.[101]

„De aceea, dacă dai un ou muncit de pomană nu e primit la Dumnezeu, ci numai cele roșii, «merișoarele», sînt primite."[102]

Și dacă cu toate acestea se fac și ouă muncite, atunci se fac ele mai ales în Sîmbăta mare, numai nu în Vinerea mare sau Vinerea seacă; pentru că în această vinere a fost Domnul nostru Is. Hr. muncit și răstignit pe cruce, și de aceea este un păcat foarte mare de a munci în ziua aceasta ouăle.[103]

În fine, se mai zice că, dacă se începe de la mijlocul Postului mare a se împestri un ou astfel, ca în fiecare zi pînă la Paști să se facă cîte o trăsătură pe el, și dacă un astfel de ou muncit în chipul acesta se pune sîmbătă seara înaintea Paștilor pe gunoi și se leagă acolo cu o funie, atunci, stînd cineva

lîngă dînsul şi păzindu-l, va vedea că într-o vreme de noapte vine un cîne sau o altă arătare şi voieşte să-l ia. Şi dacă omul ce-l păzeşte nu-l lasă să-l ia, atunci cel ce a cercat a-l lua se duce supărat de acolo şi vine a doua oară şi cere oul. Iar dacă vede că nici de astă dată nu voieşte să i-l dai, îţi promite orişice voieşti, bani sau altceva, şi ceea ce ţi-a promis îţi şi aduce şi apoi îşi ia oul şi se duce.[104]

Şi acuma, după ce am spus tot ce am avut de spus şi în privinţa ouălor muncite, să ne întoarcem iarăşi la ouăle cele picate sau împiestrite.

Fiecare ou, după ce s-a picat sau împiestrit, se pune ceva mai de-o parte de foc, ca nu cumva să se topească ceara de pe dînsul.

Iar după ce s-au împiestrit acuma toate ouăle, ce au avut să se împiestrească şi după ce s-a răcit ceara de pe dînsele, respective împestritura, se pun în coloarea, în care au mai departe să fie colorate.

Prinzîndu-se coloarea respectivă de dînsele, se scot afară şi se pun asemenea lîngă foc ca să se usuce, şi anume pe aceeaşi petică sau pînzătură pe care au fost mai nainte, iar dacă pe această pînzătură mai sînt ouă albe, atunci pe altele.

În fine, dacă n-au ce să mai împiestrească sau să mai coloreze în alte colori, atunci în coloarea ultimă, în care s-au pus, nu numai se lasă ca să se coloreze, ci totodată se şi fierb. Căci nici un ou, fie el merişor, împestrit sau muncit, nu se lasă nefiert.

După ce au fiert toate, fără deosebire, adecă cele unicolore cît şi celelalte, se şterg de ceară, precum şi de rămăşiţele de coloare, încă pe cînd sînt fierbinţi[105], cu petica sau pînzătura pe care s-au încălzit sau uscat lîngă foc, şi apoi, după ce din nou se usucă, se ung cu slănină sau cu untură de porc, ca să aibă luciu, şi pe urmă se şterg iarăşi şi pentru ultima oară cu petica sau cu pînzătura pe care au fost puse.[106]

Peteca sau pînzătura aceasta însă, care e muruită de colorile în cari s-au colorat ouăle şi unsă de ceara cu care s-au împiestrit acestea, nu se arde nici nu se aruncă afară ca un obiect netrebuincios, ci ea, din contră, se ţine pînă în ziua de Paşti, şi atunci unele femei o pun în blidul cu pască şi o duc dimpreună cu aceasta la biserică ca să se sfinţească. După ce s-a sfinţit, o păstrează peste tot anul spre a o aprinde şi a afuma cu dînsa pe cei ce au durere de dinţi[107], de măsele[108], de urechi[109], de grumaz[110], de beşica cea rea[111], de roşaţă[112], cînd se umflă pulpa la vreo vacă[113] sau cînd boii ce umblă la jug capătă tragăn[114], precum şi de multe alte boale[115].

Unele femei însă păstrează nu numai petica, în care s-au şters ouăle, ci chiar şi gălbinelele în cari s-au împietrit şi roşelele în cari s-au roşit acestea, asemenea pentru unele leacuri.

Aşa gălbinelele le dau la porci ca să nu capete brîncă[116], iar roşelele le întrebuinţează contra roşeţei[117], precum şi spre a se spăla cu dînsele, anume ca să fie frumoase ca oul roşu şi iubite de toţi ca acesta.[118]

Am spus mai sus că ouăle se colorează şi se împiestresc în Săptămîna mare şi mai ales în Joia mare, Vinerea sacă şi în Sîmbăta Paştilor. De fiert însă se fierb numai în cele trei zile din urmă şi cu deosebire în ultima zi, anume ca să se poată conserva peste întreaga Săptămînă luminată.[119]

După ce s-au fiert şi s-au şters, acuma se pun într-o nouă oală sau într-o strachină mare, în care se păstrează apoi peste toate sărbătorile Paştilor, şi anume pînă ce, după cum vom aminti mai pe urmă, se săvîrşesc de ciocnit şi de mîncat.

Sosind Paştile, atît cei ce merg la Înviere, cît şi ceilalţi căsaşi, de la cel mai înaintat în vîrstă pînă la cel mai mic băieţel, se spală într-un legean sau strachină mare, în care se află de regulă, pe lîngă apă proaspătă şi curată, încă şi unul sau mai multe ouă roşi, precum şi cîţiva bani de aur sau de argint. Oul roş, cu care se spală, însemnează ca să fie uşori, roşi şi sănătoşi ca oul, iar banii, ca să le meargă bine peste tot anul, să fie curaţi ca argintul şi ca aurul şi să aibă bani de ajuns.[120]

După ce s-a spălat şi s-a îmbrăcat fiecare, care voieşte să meargă la Înviere, în hainele cele mai nouă, mai bune şi mai frumoase ce le are, ia unul blidul cu pasca pe care se află totdeauna şi vreo cîteva ouă roşi şi se duce la Înviere.

După sfîrşirea Învierii, a leturghiei şi a sfinţirii paştei, unul sau două dintre ouăle sfinţite se dau preotului, care le-a sfinţit, iară restul se aduce acasă.[121]

Sosind acasă, atît cei ce au fost la Înviere cît şi ceilalţi, se pun cu toţii la masă şi, gustînd mai întîi din pască, din ouă şi celelalte obiecte sfinţite împreună cu pasca, încep a mînca apoi şi din celelalte bucate pînă ce se satură.

După ce s-au săturat de mîncat, prind a ciocni cu ouă roşi, şi anume mai întîi soţii între olaltă, apoi copiii cu părinţii şi părinţii cu celelalte neamuri, amici şi cunoscuţi.

Făcînd-o aceasta, cred că toţi cei ce ciocnesc unul cu altul se vor vedea pe cealaltă lume.[122]

Mai departe se crede şi se zice că al cărui ou se strică sau se sparge mai întîi, acela e mai slab, prin urmare are să şi moară mai degrabă sau i se iartă păcatele.[123]

Părţile ouălor, cu cari se ciocneşte, sînt capul şi dosul sau curul, numit acest din urmă şi huscă, şi anume partea cea ascuţită se numeşte cap, iară cea mai groasă dos.[124]

În ziua dintîi, adecă în ziua de Paşti se ciocneşte numai cap cu cap. A doua zi, adecă luni după Paşti, se poate ciocni şi cap cu dos, iară în cele următoare chiar şi dos cu dos sau huscă cu huscă şi coastă cu coastă.[125]

Cel mai mic de ani ţine oul cu capul în sus, iar cel mai mare ciocneşte cu oul său, şi anume tot cu capul, zicînd: „Hristos a înviat!", iar cel mai mic răspunde: „Adevărat c-a înviat!".

Unii, înainte de ciocnire, cearcă ouăle în dinţi şi în frunte, adecă le ciocnesc puţin de dinţi sau de frunte, ca să vadă şi să aleagă cari îs mai tari. Şi se zice că ouăle ce sună mai deschis sînt mai groase la găoace, prin urmare şi mai tari.[126]

Timpul, pînă cînd se poate ciocni cu ouă roşi e, după unii, din ziua de Paşti şi pînă a treia zi, adecă pînă marţi[127], după alţii pînă în ziua de Ispas[128] şi iarăşi după alţii pînă la Duminica mare.[129] De la Duminica mare însă şi pînă la Paştile viitoare nu e mai mult iertat a ciocni cu ouă roşii.

Fiecare ciocnitor, căruia i s-a spart oul, este obligat a-l da celui ce i l-a spart, celui cu oul mai tare, adecă învingătorului.[130]

Cel ce nu voieşte a da oul celui ce, ciocnindu-l, i l-a spart, acela se zice că-l va mînca pe cealaltă lume împuţit[131] sau cu păcură.[132]

De aicea vine apoi că cei ce au ouă mai tari cîştigă de la ceilalţi o mulţime de ouă roşii.

Sînt însă o seamă şi de aceia cari nu se mulţămesc numai cu ouă roşii de găină, ci întrebuinţează spre ciocnire şi alte ouă, precum părăsituri de raţă, gîscă şi curcă. Ba unii, pe lîngă acestea, întrebuinţează încă şi ouă de pichere sau chiar de lemn.

Despre aceşti oameni lacomi la cîştig se zice nu numai că sînt nişte înşelători mîrşavi[133], nu numai că umblă cu ouă pe pichere, cari sînt cu mult mai tari decît cele de găină, ca să înşele şi să cîştige mai multe de cele de găină, cari sînt mai slabe, ci se crede că respectivii au foarte mare păcat[134] şi toate ouăle cîştigate în acest chip le vor mînca în cealaltă lume împuţite[135], cu viermi şi cu venin[136].

Merită a fi amintit aicea încă şi aceea că o seamă de romînce îndătinează a scoate albuşul şi gălbănuşul prin o borticică mică dintr-o seamă de ouă roşii şi împiestrite, cari sînt mai frumoase, găocile acestora însă le păstrează pînă la Paştile viitoare şi le întrebuinţează apoi la felurite lucrări, precum spre a împiestri alte ouă de pe dînsele, apoi spre înfrumuseţarea odăilor, înşirîndu-le pe-o aţă şi atîrnîndu-le pe la icoane sau puindu-le în cuie ca podoabe.[137]

Se zice însă că nu e bine de ţinut aceste găoci goale în casă, fiindcă se ascunde dracul într-însele.[138]

Alte romînce, din contră, scoţînd din ouăle cele împiestrite albuşul şi gălbănuşul afară, fac din găocile acestora porumbi, adică pun fiecărei găoace aripi şi coadă de hîrtie şi cap de ceară, şi porumbii aceştia servesc asemenea spre înfrumuseţarea casei, aninîndu-se unii la grindă, iară alţii deinaintea icoanelor.[139]

În fine, mai e de observat încă şi aceea că o seamă de fete şi femei din Bucovina strîng ouă roşii de pichere, cu cari au ciocnit în sărbătorile Paştilor, şi le întrebuinţează apoi în decursul anului, parte în contra muşcăturii de şarpe şi parte la o seamă de farmece de dragoste.[140]

Aceste sînt toate legendele, datinele şi credinţele romînilor despre ouăle roşii!

Aşa s-au făcut ouăle roşii de cînd au apucat oamenii a le face şi tot aşa s-or face ele şi de acuma înainte. Iar cînd nu s-or mai face, atunci va fi sfîrşitul lumii, căci iată ce ne spune în privinţa aceasta o legendă din Bucovina:

„Zice că Necuratul, pe cînd nu căzuse încă din mărirea sa, voi să rămîie singur domnitor şi stăpînitor peste toată lumea. Spre a-şi ajunge însă scopul acesta, trebuia să-l prindă mai întîi pe Dumnezeu şi să-l lege în lanţuri. Şi ca să-l poată mai degrabă şi mai uşor înşela şi lega, făcu un scaun de aur, care se putea închide şi deschide, şi apoi pofti pe Dumnezeu ca să se suie pe scaunul acela.

Dumnezeu însă, în atotştiinţa sa, înţelese şiretenia Diavolului şi de aceea îi zise să se suie el mai întîi şi să-i arate cum are să se suie şi ce are după aceea să facă, că el nu ştie.

Diavolul, nebănuind nimic, nu aşteptă să-i mai zică încă o dată, ci cugetînd în mintea sa că şi-a ajuns acuma scopul se şi sui pe scaun. Dar n-a apucat bine să se suie, şi iată că uşile scaunului se şi închiseră şi el rămase acolo prins.

Văzîndu-se înşelat, începu a se văieta şi a întreba pe Dumnezeu cînd va scăpa el din prinsoarea aceea.

– Cînd nu vor mai face femeile ouă roşii şi pască! – răspunse Dumnezeu.

Deci atunci va ieşi Diavolul din prinsoarea care a fost pregătit- o el lui Dumnezeu, şi va fi domnitor şi stăpînitor peste pămînt, cînd nu vor mai face femeile ouă roşii şi pască."[141]

După o altă legendă, tot din Bucovina, „zice că la Paşti întreabă Faraon, mai-marele dracilor, ori de sînt ouă roşii. Faraon să fie legat în lanţuri, şi el ar scăpa din ele, dacă i s-ar da un răspuns negativ. Răspunzîndu-i-se însă că în acel an sînt mai multe ouă roşii, decît în anul trecut, lanţurile lui s-ar îngroşa din nou."[142]

Românii din Munţii Apuseni ai Transilvaniei însă spun că este un om, anume Antecrist, care are de ros un lanţ mare, şi cînd l-a găta de ros, atunci s-a potopi lumea. Şi el tot roade pînă în ziua de Paşti, atunci îi mai gata. Dar copiii umblă atunci cu ouă roşi, şi el se uită la ei şi-şi uită de muncă, iar într-aceea lanţul iar se îngroaşă şi lumea mai scapă un an de potop. Cînd însă oamenii n-or mai înroşi ouă la Paşti, atunci şi lumea se va potopi.[143]

NOTE

1. M. C. Florenţiu, *Originea ouălor roşii*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, Braşov, an. L, nr. 88, 22 apr. (4 mai) 1887, p. 2 şi 3.
2. Com. de Iulian Sidor, stud. gimn.
3. Com. de Vasile Jemna, stud. gimn.
4. Com. de dl. Vas. Turturean, preot.
5. Din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu, şi din Bălăceana, dict. de Mihai Boca, şi com. de Mihai Rusu, stud. gimn.
6. Din Mănăstirea Humorului, com. de repauzatul învăţător George Avram; din Mihoveni, dict. de Mihai Ciofu şi com. de Vesp. Corvin, stud. gimn; din Frătăuţul Vechi, dict. de Eudochia Isopescu.
7. Tavreri – Tiberiu?
8. Din Mănăstirea Humorului, com. de George Avram.
9. Din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
10. Din Cîndreni, com. de Leon Poenaru.
11. Din Ropcea, sat în distr. Storojineţului, com. de Emanuil de Cuparencu, stud. gimn.
12. Elena Voronca, *Paştile Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, Bucureşti, 1891, nr. 17, p. 130.
13. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emilian Netea, stud. gimn.: „Oamenii au început a face ouă roşii de la Învierea lui Is. Hr. încoace."; a celor din Cupca, sat în distr. Storojineţului, dict. de Casandra Ţugui: „De cînd a dat Domnul nostru Is. Hr. legile, de atunci se fac ouă roşii."; a celor din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche, stud. gimn.: „Ouăle roşi se fac de la moartea lui Is. Hr."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; „Ouă roşi se fac de atunci de cînd au zvîrlit jidanii cu pietre după Is. Hr., care înviind şi ieşind din mormînt se înălţă la cer, şi pietrele căzînd jos se prefăcură în ouă roşi."; a celor din Pătrăuţi de lîngă Suceava, com. de V. Turturean: „Pe la Pătrăuţi se crede că ouăle roşi se fac spre aducerea-aminte a unei minuni întîmplate la Învierea Domnului. Înmormîntîndu-se adecă Mîntuitorul, toţi jidovii cari treceau din urmă către dînsul aruncau cu pietre asupra mormîntului. Duminecă dimineaţă, după Înviere, pietrele se prefăcură în ouă roşi."

14. Cred. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Ouăle roși le fac spre aducerea-aminte de Is. Hr., care și-a vărsat sîngele său pentru răscumpărarea noastră de la osînda păcatului."; a celor din Breaza, sat în distr. Cîmpulungului, com. de Nic. Prelici, stud. gimn.: „Ouăle roși se fac de aceea pentru că ele însemnează sîngele Domnului nostru Is. Hr., care a curs cînd a fost străpuns cu sulița în coastă."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Datina de a roși și a munci ouă să vie de la muncirea Domnului nostru Is. Hr., că, precum l-au muncit jidovii pre Is., așa au luat și creștinii datina de a face ouă roșii spre aducere-aminte de muncirea Domnului nostru Is. Hr."
15. Cred. rom. din Udești, dict. de Maria Boiculesei și com. de Darie Cosmiuc, stud. gimn.: „Ouăle roși se fac întru amintirea Învierii Domnului nostru Is. Hr., carele cînd a ieșit din mormînt a ieșit cu steag roș și cu vestmînt roș."; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologiuc: „Ouăle se fac mai cu seamă de aceea roși pentru că pre Is. Hr. cu haină roșie l-au îngropat."
16. Com. de dl. V. Turturean: „Ouăle se pică [pop. chică=picură=se fac pete sau pui (puncte) mari de ceară] și se împietresc și boiesc de regulă în Săptămîna Patimilor, cu deosebire joi, vineri și sîmbătă."; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Femeile împiestresc ouăle marțea și miercurea din Săptămîna Patimilor, iar joi le fierb, zicînd că dacă le fierb în această zi nu se strică degrabă. Altele însă le fierb și în alte zile."
17. Dat. rom. din Comănești, com. de Tit Georgian: „Ouăle roși se fac în joia Paștilor în oale nouă."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Aceasta (coloarea) se face mai ales joi și vineri în Săptămîna Patimilor."
18. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle se colorează numai în vase nouă și anume: joi, vineri și sîmbătă înainte de Paști."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle roși se fac sîmbătă înainte de Paști."; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Cele mai multe femei fac ouăle roși vineri înainte de Paști, iar sîmbătă le fac poate de aceea că n-au avut vineri timp, însă aceasta nu-i iertat. Ele se fac vinerea deoarece se zice că Hristos vineri a vărsat sîngele său pe cruce."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Ouăle se colorează joi și vineri înainte de Paști, și anume într-un vas nou de lut."; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Ouăle se fac roși vineri și sîmbătă înainte de Paști."; a celor din Banat, com. Secaș, lîngă Oravița, com. în 10 mai 1886, de dl. Valentin Dioniu, învățător: „După datina veche ouăle se roșesc în vinerea Patimilor."
19. El. Voronca, *Paștele Blajinilor,* publ. în *ziar. cit.*, no. 17: „În ziua de Miezu-Păreții, în post, femeile numără ouăle pentru Paști, începînd cu cuvîntul o mie în loc de unul. Din această zi încep încetul de a scrie ouăle ce sînt destinate a fi muncite; aceste ouă, deși scrise în mai multe colori, rămîn albe sau altă coloare delicată."
20. Datina tuturor românilor din Bucovina.
21. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle cari se împiestresc sînt numai de găină și foarte puține și de pichere."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle pot să fie de găină, de pichere și de rață."
22. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Ouăle cari se roșesc sînt de găină, de pichere, de rață, și o seamă fac și de gîscă."; a celor din Brăești, com. de I. Pohoață: „Nu numai copiii, ci și cei bătrîni obicinuiesc a alege ouăle cele mai tari, și de aceea caută ei părăsituri (sing. părăsitură), adecă ouă părăsite de gîscă și de curcă, precum și ouă de pichere."; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Afară de ouă de găină, se mai roșesc încă și ouă de pichere, în scurt de tot felul de galițe."; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Ouăle, cari se roșesc, sînt de găină, de rață, de gîscă și de pichere."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Ouăle cari se roșesc sînt nu numai de găină, ci și de rață și de pichere."; a celor din Pătrăuți, com. de d-l Vas. Turturean: „Se colorează și se împiestresc ouă de găină, mai rar de rață, și foarte rar și de picheră."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de d-l Val. Dioniu: „Ouăle de roșit pot fi de găină, gîscă, rață și găină de mare".

23. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Colorile îndeosebi, în cari se colorează ouăle, se numesc gălbinări sau gălbinele, roșeață, verdeață și negreață."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Sînt gălbinele, roșele și negrele."; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Colorile în cari se colorează ouăle se numesc văpsele, îndeosebi însă se numesc ele: gălbinele, roșeață și verdeață."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de d-l Val. Dioniu: „Colorile cu cari se colorează ouăle se numesc rușele, fie apoi și galbine".
24. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „Oalele să fie nouă, și pentru fiecare coloare altă oală."; a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Ilinca Bahriu: „Toate colorile se fac în oale nouă."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de d-l Val. Dioniu: „Pentru fiecare coloare se întrebuințează de regulă un alt vas."
25. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Ouăle se fac mai întîi galbene, adecă se fierbe coajă de pădureț și în zeama acestei coarje se fac galbene, iar după aceea se bagă în băcan și se fac roșii."; a celor din Cupca, dict. de Cas. Țugui: „Ouăle se fac galbene în frunză de pădureț și piatră acră."; a celor din Pătrăuți de lîngă Suceava, com. de d-l Vas. Turturean: „Gălbinelele se fac din scoarță de pădureț, care se fierbe în apă, turnîndu-se și puțină piatră într-însa."; a celor din Comănești, com. de Tit Georgian: „Din scoarță de pădureț, amestecată cu piatră acră se fac ouăle galbene."; a celor din Bălăceana, com. de Const. Ureche: „Galbăn se face din scoarță de pădureț și piatră acră."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Ilinca Bahriu și com. de George Palamarciuc, stud. gimn.; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor: „Gălbinelele se fac din frunză de pădureț și din laptele cînelui."
26. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Ouăle se fac galbine în laptele cînelui sau în coajă de pădureț, unde se mai pune și piatră acră, și așa galbine le pun apoi în roșeață."; tot de acolo, com. de Const. Ursachi: „Gălbinelele se fac din următoarele plante: laptele cînelui, drobiță și coajă de pădureț, și anume: se fierbe una din plantele acestea, se pune înăuntru și piatră acră ca gălbinelele să se împestrească, și apoi se pun ouăle într-însele."; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „Coloarea cea galbănă – căci ouăle se fac mai întîi galbene – se face din laptele cînelui, din crenguțe de măr și de păr sălbatic și din zer de vacă."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de Val. Dioniu: „Laptele cînelui sau ariul, din care se face coloarea galbănă, se află pe cîmp în abundanță."
27. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle se pun vineri seara într-o oală nouă cu gălbinele, iar gălbinelele se fac din răchițică și din piatră acră."
28. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Gălbinelele se fac din laptele cînelui, din drobiță, rostită almintrelea și drobgiță și drobghiță, și din coajă de mlădițe de pădureț."
29. Dat. rom. din Pătrăuțul de lîngă Suceava, com. de Victor Morariu, stud. gimn.: „Coloarea galbănă se face din pădurețe și din coaje de ceapă."
30. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Ouăle galbine se fac mai ales din frunză și scoarță de loză, mai departe din scoarță de pădureț sau măr acru."
31. Dat. rom. din Băișești, com. de Octavian Seretean, stud. gimn.: „Femeile împietresc ouăle cu felurite culori, pre cari le fac ele din romăniță, țîța vacii și din coajă de măr acru."
32. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; a celor din Broscăuțu Vechi, dict. de Il. Bahriu și com. de G. Palamarciuc.
33. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Pătrăuți p. S., com. de d-l V. Turturean: „Gălbinelele se fac din scoarță de pădureț, care se fierbe în apă turnîndu-se și puțină apă într-însa. Voind a îngălbeni ouăle, se scoate scoarța, iară gălbinelele se lasă pînă se mai răcesc și apoi se pun ouăle înăuntru, pentru că altmintrelea s-ar topi ceara de pe dînsele."; a celor din Broscăuți, com. de Nistor Costaș, stud. gimn.
34. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „O seamă de femei le împietresc cu zară."; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Ouăle se împietresc cu

zer."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Se mai face galbăn cu coajă şi mlădiţă de păduret şi cu zer acru de vacă, care încă se fierbe şi se pune iarăşi piatră acră."; a celor din Pătrăuţi, com. de Victor Morariu: „Ca să iasă ouăle fără pete, curate, se împietresc, se pune adecă în zer proaspăt piatră acră şi se lasă pînă se topeşte piatra acră. Apoi se pun ouăle în el, şi stînd ca la vreo două ore, se curăţă de orice pată."; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „Coloarea cea galbănă se face din crenguţe de măr, de păr, din laptele cînelui, şi din zer de vacă, cari toate se fierb într-o oală nouă".

35. Dat. rom. din Pătrăuţi p. S., com. de dl. V. Turturean: „Ouăle se fac mai întîi galbene din albe."; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „Ouăle se fac mai întîi galbene."; a celor din Horodnicul de Jos, distr. Rădăuţului, com. de St. Turturean, stud. gimn.: „Ouăle le fac mai întîi galbene, apoi le picură cu ceară şi pe urmă le pun în roşeaţă. Scoţîndu-se din roşeaţă, iarăşi le picură şi apoi le pun în negreţe, şi după ce le scot din negreţe le fierb. Astfel capătă ouăle colori felurite."

36. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă; a celor din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Coloarea ouălor se începe vineri în Săptămîna Patimilor şi anume vineri dimineaţă se pune într-o oală nouă coajă de păduret foarte acru cu piatră acră sau cu zer şi aşa se împietresc ele. După împietrire se scot, se lasă să se usuce, şi apoi se pun în altă oală, iarăşi nouă, în care se află băcan roşu sau negru, după cum voiesc să le coloreze, şi ceva coloare roşie. În acest mod se colorează ouăle de Paşti."

37. Com. de G. Mihuţă.

38. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnarescu.

39. Dat. rom. din Secaş, com. de dl. Val. Dioniu.

40. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de Pavel Nimigean, stud. gimn.: „Drobiţa se strînge de cu vară şi se usucă peste iarnă. La Paşti se fierbe şi în zeama ei se pune piatră acră şi apoi se pun ouăle şi se fac galbene."

41. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche: „Roşu se face cu sovîrv şi cu arin."; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „La coloritul ouălor roşi se întrebunţează sovîrv şi scoarţă de păduret".

42. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Coloarea roşie sau roşeţele se fac din scoarţă de arin roşu."

43. Dat. rom. din Secaş, com, de d-l. Valent. Dioniu: „Lemnuşul se procură de la neguţitorie. El se fierbe pînă ce iese roşeala din el, şi poate rămînea şi nestrecurat."

44. Dat. Rom. din Pătrăuţi p. S., com. de V. Morariu: „Roşelele se fac din băcan, un fel de lemn mărunt, care se fierbe în apă."; a celor din Horodnicul de Sus, com. de Ştef. Turturean: „Roşaţa se face din băcan şi scorţiţă roşă."; a celor din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnarescu: „Roşelele se fac cu aşa-numitul băcan, nişte surcele roşii, cari se fierb în oală nouă şi în care iarăşi se pune piatră acră."; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Colorile cu cari se roşesc ouăle se fac din băcan.": a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Colorile cu cari se roşesc ouăle se fac din scorţişoară şi băcan."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Roşul se face din băcan. Cînd se pun ouăle în roşu, nu se pune băcanul tot deodată, ci se pune pe rînd, şi se dă seama ca ouăle să nu se facă prea întunecate."

45. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă.

46. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu.

47. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Spre a roşi ouăle se fierbe într-o oală nouă băcan şi dintru acesta şi face roşaţa. Înainte însă de a se pune în roşaţă şi a se roşi, se fac galbene. Nicicînd însă albe nu se pun deodată în roş".

48. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de P. Nimigean.

49. Com. de d-l Vas. Turturean: „Ouăle roşii se fac din cele galbene, iar din roşii se pot face negre, şi anume luîndu-se din roşele şi punîndu-se în negrele."

50. Dat. rom. din Ilişeşti: „Negreţile sau negreţurile se fac din arin negru."

51. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Coloarea neagră se face din coajă de nuc."

52. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de d-l Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Negru se face în negreaţă, iar negreaţa se face fierbîndu-se cu apă surceluţe, adecă nişte surcele de un fel de lemn negru."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Negrul se face în scorţiţă neagră sau surceluţe negre."; El Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 154: „Negru se face cu lemn negru strujit măruntel şi fiert bine. De pe boiaua cea roşie poţi să-l pui (oul) în negru, că iese mai frumos. Lilà se face tot cu băcan negru, numai îl scoţi repede."

53. Com. de d-l Vas. Turturean.

54. Dat.rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche; a celor din Pătrăuţi, com. de d-l Vas. Turturean; a celor din Tereblecea, dict. de Mar. Nimigean, com. de P. Nimigean: „Floarea de dediţă se fierbe, se pune în zeama ei piatră acră şi înlăuntru se fac ouăle verzi."

55. Com. de d-l Vas. Turturean şi Şt. Bodnarescu.

56. Dat. rom. din Pătrăuţi p. S., com. de Vict. Morariu; a celor din Capu Codrului, com. de St. Bodnarescu: „Colorile cu cari se colorează ouăle în diferite feluri se fac mai cu seamă din următoarele plante: brînduşă, rujă neagră şi sovîrv; însă acuma se întrebuinţează spre scopul acesta colori cumpărate din tîrg."

57. Dat. rom din Sîn-Ilie, sat în distr. Sucevii, com. de Lazăr Flociuc, stud. gimn.: „Colorile cu cari se colorează ouăle se fac, şi anume cele galbine din lăptiugă şi din ochiul-boului; cele roşii din pojarniţă şi băcan roşu; cele albastre din dediţă; iară cele verzi din urzici."

58. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de d-l Vas. Turturean.

59. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de d-l Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Verde se face din sămînţă de floarea-soarelui fiartă în apă cu calacan şi cu piatră acră."

60. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 154.

61. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu.

62. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Mar. Nimigean, com. de P. Nimigean.

63. Dat.rom.din Bosanci, com.de Sim. Şuţu.

64. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 151 şi 154.

65. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.

66. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.

67. După spusa rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu.

68. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 151 şi 154.

69. Com. de dl. Vas. Turturean.

70. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pe lîngă roşi, se mai colorează ouăle încă şi galben, negru, verde şi albastru"; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Ouăle se fac nu numai roşi, ci şi negre, albastre, verzi şi împiestrite"; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Colorile ouălor roşi sînt: galbene, roşi, negre, verzi şi albastre"; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescul: „Ouăle se colorează nu numai roşu, ci şi gălbui, negru, verde şi albastru."

71. Com. de G. Mihuţă şi Const. Ursachi: „Pentru cuv. a colora se întrebuinţează terminii a îngălbeni, a roşi, a înverzi, a înnegri şi a înălbăstri."; a celor din Banat, com. Secaş, com. de Val. Dioniu: „Pe la noi terminul a roşi e termen generic, pe care îl înlocuiesc cîteodată şi cu a fărbui sau a farba, luat de la nemţi."

72. Dat. rom. din Secaş, com. de dl. Val. Dioniu.

73. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă.

74. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle împiestrite se numesc ouă scrise, iar cele neîmpiestrite merişoare."; a celor din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Ouăle sînt scrise (închestrite) sau netede, adecă fără nici un desemn. Cele din urmă se numesc merişoare"; El. Voronca, *Paştile Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, Bucureşti, 1891, nr. 17: „Ouăle se fac de trei feluri: merişoare, împiestrite şi muncite. După felul colorării

se împărţesc ouăle roşii în: merişoare, ouă impiestrite sau ouă picate şi în muncite"; Petru Boeriu, *Din obiceiurile de la Paşti ale românilor din com. Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Braşov, 1896, nr. 68.

75. Com. de dl. Vas. Turturean.
76. Toate desenurile acestea s-au adunat din următoarele comune din Bucovina: Tereble-cea, Broscăuţul Vechi, Boian, Pătrăuţi pe Suceava, Zahareşti, Bălăceana, Sf. Onufrei, Crasna, Sînt-Ilie, Brăeşti, Capu Codrului, Ilişeşti, Cîndreni şi Suceava.
77. Com. de Vict. Morariu.
78. Com. de G. Mihuţă.
79. Com. de I. Pohoaţă; vezi şi *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898-99, p. 90.
80. Com. de G. Mihuţă.
81. *Ibid.*
82. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Ouăle se scriu cu ceară topită, se fac adecă flori şi felurite alte figuri, sau se picură cu ceară cu ajutorul unui *matuf* de buci."
83. Dat. rom. din Crasna, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.
84. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean.
85. Dat. rom. din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Beţişorul cu care se împistresc ouăle, se numeşte tcişiţă"; a celor din Crasna, com. de Vas. Iliuţ: „Unealta cu care se impiestresc ouăle se numeşte tcişiţă. Ea este făcută din bleah, şi mai ales de acela care se întrebuinţează la capacul lulelei."
86. Com. de G. Mihuţă.
87. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui: „Pişiţa, care serveşte la împiestrirea ouălor se face din arama de la capacul de lulea"; a celor din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnarescu: „Pişiţa constă dintr-un bleah mai cu seamă de la lulea, care se învîrteşte în jurul unui ac şi după ce se bate bine cu ciocanul, se scoate acul afară şi în locul lui se bagă un păr. Pişiţa se păstrează pînă la anul viitor."; a celor din Sf.Onufrei, com.de Const.Ursachi: „Ouăle se împestresc cu pişiţa, care este făcută din bleah foarte fin, adecă se învîrte bleahul împrejurul unui ac, şi de acolo se scoate acul şi se pune un fir de păr de porc, şi-i face codiţă şi-l bate acolo."
88. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu; a celor din Brăeşti, com.de I.Pohoaţă; a celor din Ilişeşti, com de G.Mihuţă; a celor din Comăneşti, com. de Tit Georgian: „Ouăle se împiestresc cu aşa-numita chişiţă. Aceasta constă dintr-un băţ, care are la capăt o bucăţică de bleah bortit. În bortitura aceea se pun vreo doi peri de porc şi cu aceasta se împiestresc ouăle"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Ouăle se împiestresc cu chişiţa, un băţ, la al cărui capăt se află un bleah învîrtit pe un ac, acul se scoate şi în locul lui se pune un păr de porc, şi aceasta se moaie după aceea în ceară topită."
89. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de dl. V. Turturean; a celor din Crasna, com. de Vas. Iliuţ: „Unealta cu care se fac puncte se numeşte motoc. Acesta e făcut din buci înváliţi pe un beţişor."
90. Datina tuturor românilor din Bucovina.
91. Şperlă = cărbuni pe jumătate stinşi şi amestecaţi cu cenuşă.
92. Hîrb = fund de oală.
93. Dat. rom. din Pătrăuţi com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle se împestresc astfel: se spală frumos, se usucă, se pun pe o petică curată aproape de foc, ca să fie calde. Se pune la foc într-un hîrbuşor ceară ca să se topească, şi cu chişiţa se împestresc ouăle în mai multe feluri."
94. Dat. rom. din Frătăuţu Vechi, dict. de Eudochia Isopescu: „Pe oul muncit se află de regulă toate colorile cu cari se împestresc ouăle, precum: galben, roşu, verde, albastru şi negru, iar cîmpul este în genere alb."; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Ouăle împestrite pe alb şi puse în gălbinele şi apoi pe gălbinele şi puse în roşele, şi tot aşa mai departe împestrite şi puse în albăstrele, verdele şi negrele, se numesc muncite."; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Dacă ouăle se împestresc sau se pică pe alb, pe galben şi pe roşu, şi voim să le colorăm cîmpul albastru sau verde, apoi le muncim."; a

celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Ouă muncite se numesc acelea cari se împestresc pe mai multe colori, şi anume: pe galben, pe roş, pe albastru, pe verde şi pe altele".

95. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Dacă voim să facem un ou muncit, îl împestrim mai întîi pe alb şi după aceea îl punem în coloare galbenă ca să se facă galben. După ce s-a îngălbinit, îl scriem sau îl picurăm cu ceară şi apoi îl punem în roşu. Oul se face roşu, iar sub ceară rămîne galben. Acum scriem iarăşi cu ceară şi-l punem în verde. Şi tot aşa mai departe pînă la sfîrşit. În sfîrşit, voind a-i da oului bunăoară cîmp negru, îl punem în coloare neagră cam fierbinte. Cîmpul oului e negru, topindu-se însă ceara de căldura colorii şi ştergîndu-se cu o peticuţă curată, ceara se duce; iar desenurile de pe colorile pe cari s-au scris rămîn aşa cum s-au scris."
96. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „La ouăle aşa-numite muncite se procede ca şi la celelalte. După ce s-au scris însă pe mai multe colori, cum e oul cu ceară, se pune în huşte de borş de mocneşte, iar dimineaţa se freacă, aşa că rămîne cîmpul alb. După aceea se pune în apă caldă, se depărtează ceara, şi rămîne desenul pe cîmp alb."; a celor din Comăneşti, com. de Tit. Georgian: „Ouăle muncite se picură mai întîi cu ceară în formă de împestritură pe alb, apoi se pun în galben, şi după ce s-au îngălbinit, se picură pe galben şi se pun în roşeţi şi se picură pe roşu, şi în fine se fierb în negru, ori în apă, dacă-s negre, iar de sînt roşii, atunci se fierb în roşeţi. De multe ori însă ouăle astfel împestrite şi muncite se pun în huşte, aşa că devin iar albineţe, rămîind colorile numai pe acolo pe unde au fost picate."; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Ouăle muncite se împiestresc mai întîi pe alb, şi apoi le pun în gălbinele şi iarăşi le împiestresc pe galben şi le pun în albăstrele, iară în urmă le pun în borş şi apoi le freacă. Şi aceste ouă, ce-s împestrite şi spălate mai de multe ori, se numesc muncite."; a celor din Cupca, dict. de Casandra Ţugui: „Ouăle muncite sau năcăjite se fac astfel: se pun în galben, şi se chicură pe galben, se fac apoi roşi şi se chicură pe roş, se fac negre şi se chicură pe negru, în urmă se pun în huşti şi se face oul alb, dar rămîn semnele."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle muncite se fac astfel: se pun ouă în galben şi pe galben se picură şi se împestresc apoi în roşu şi se picură ca mai nainte şi se împestresc pe roşu; apoi se pun în huşte şi se lasă să mocnească pînă a doua zi. A doua zi, scoţîndu-se din huşte, se şterge coloarea roşie şi oul rămîne alb. Aceste ouă au cîmp alb şi împestrituri galbine şi roşii. Dar se pot împestri şi pe albastru, verde şi negru şi în cazul acesta oul are felurite colori."
97. După spusa rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu.
98. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnărescu.
99. După spusa rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „Muncite se numesc ouăle acestea pentru multul lor purtat."; a celor din Broscăuţu Vechi, dict. de Ilinca Bahriu, com. de G. Palamarciuc.
100. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat, stud. gimn.: „Muncite se numesc ouăle acestea, pentru că le muncesc ca pe Is. Hr."; a celor din Suceava, com. de Ciudin, stud. gimn.: „Ouă muncite sînt acelea cari sînt foarte mult lucrate. Ele sînt foarte frumoase şi ne aduc aminte cum l-au muncit jidovii pe Domnul nostru Is. Hr. Se zice că cele dintîi ouă muncite le-ar fi făcut Maria Magdalina."
101. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Se mai fac şi ouă muncite. Oul alb, adecă se scrie cu ceara albinei, după aceea se pun în gălbinele, adecă se fac galbine, din gălbinele se pun în roşele şi după aceea în negrele. Ouă muncite însă nu-i bine să se facă, pentru că Hr. a fost muncit. Şi dacă se fac, se fac mai ales de aceea ca să aibă copiii bucurie."; El. Voronca, *Paştele Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, Bucureşti, 1891, nr. 17, p. 130: „A munci ouăle e însă păcat".
102. El. Voronca, *Paştele Blajinilor*, publ. *ziar. cit.*, p. 130.
103. Cred. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
104. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.

105. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l Vas. Turturean.
106. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu; a celor din Brăiești, com. de I. Pohoață: „După ce se scot ouăle din roșele, negrele, verdele și altele asemenea, se șterg cu o peticuță, în care se află un pic de unt sau untură, ca să nu se șteargă boiala de pe dînsele".
107-108. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l V. Turturean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „Peticul, cu care se șterg ouăle, se ține de leac pentru dinți și măsele."
109. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l V. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „Petecele, cu cari se șterg ouăle, se întrebuințează spre afumarea în urechi pe cine îl săgeată."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Petica, cu care se șterg ouăle roși de ceară, se sfințește și se ține ca leac pentru durere de cap, durere de urechi și pentru beșică."
110. Dat. rom. din Cupca, dict. de Cas. Țugui: „Cu obielele, cu cari s-au șters ouăle, se afumă oamenii cari îi dor măselele, urechile și grumazul."
111. Dat. rom. din Brăești, com. de Vas. Lucan: „Peticele, cu cari se șterg ouăle, se întrebuințează la beșica cea rea și la alte bube."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Peticele cu cari se șterg ouăle, se întrebuințează la descîntecul de beșică."
112. Dat. rom. din Ilișești, dict. de Marioara Frunză: „Roșața este o boală de gură din cauza căreia te dor ginginele, dinții și cîteodată și capul. Femeia care poate descînta de roșață aprinde petica cu care s-au șters ouăle și, învîrtindu-se împrejurul feței bolnavului, rostește de trei ori următorul descîntec:

Roșață albă,
Roșață roșă,
Că eu am ieșit
Afar' asudat
Și m-am răcit
Și roșaț' am căpătat
Prin creștetul capului,
Prin fața obrazului

Și ginginele m-au durut
Și pe nime n-am aflat
Să-mi alineze durerea.
Și s-o nemerit o babă
Bună, cinstită, de treabă
Și ea că m-o descîntat
Și durerea mi-a-ncetat!;

a celor din Brăești, com. de I. Pohoață: „Peticuța, cu care s-au șters ouăle, se păstrează de către cei mai mulți inși și se întrebuințează la un fel de boală, numită roșață, și anume se afumă respectivul cu ea rostind cuvintele: «Precum au fost ouăle cele roșii, cari s-au șters cu această petică: ușoare, sănătoase, roșii și frumoase, așa să se facă și cel bolnav sănătos, ușor, frumos și roș!»"
113. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Petecele, cu cari se șterg ouăle după ce s-au colorat, se sfințesc și apoi se întrebuințează la afumat, cînd îl doare pre cineva vreo ureche sau cînd se umflă pulpa la vreo vacă."
114. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „La roșirea ouălelor se umblă totdeauna cu vase și cu mîni curate. Chiar și petica, cu care se șterg ouăle, trebuie să fie curată fiindcă-i de leac. Cu petica aceasta adecă se afumă la mai multe boale locul cel bolnav. Întîi se întrebuințează ea la tragăn, o boală care o capătă vitele la grumaz. La descîntarea boalei acesteia trebuie și lumina Învierii, slănină și tămîie sfințită. Luminarea se aprinde, cu slănina se unge cel bonav, iară cu petica, care asemenea trebuie să fie sfințită, și cu tămîie se afumă și se zic următoarele cuvinte: «Tragănul s-a făcut prin deochi, prin strigare, prin foame, prin sete, prin frumusețele ei au rupt-o în deochi, cu strigarea s-a răsuflat și cu lumina am fript-o, cu petica am afumat-o și cu slănina am uns-o, și cu tămîia am afumat-o și am depărtat toate relele și toate farmecele de la dînsa, și vita noastră îi mai frumoasă și mai grasă de cum a fost!»"
115. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Petica, cu care se șterg ouăle, o duc femeile ca și pasca la sfințit și apoi o păstrează peste an întrebuințînd-o ca leac la rane, și anume afumîndu-se cu dînsa. În genere toate cele sfințite la Paști se consideră ca avînd oarecare putere binefăcătoare, astfel lumina, ce se ține la Paști în biserică, se

păstrează, crezînd că aprinzîndu-se pe timp de furtună, casa respectivă e ferită de tunet și de fulger."; El. Voronca, *Paștele Blajinilor,* publ. în *ziar. cit.:* „Peticuța unsă cu unt, cu care se șterge, e păstrată pentru leacuri; în unele părți, ca în Bucovina, o sfințesc de Paști împreună cu celelalte, cînd trimit blidul la sfințit."
116. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
117. Dat. rom. din Ilișești, com. de Vas. Pașcan, stud. gimn.
118. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Boiala rămasă de la ouăle roși unele femei o întrebuințează spre spălat și anume se duc la un părîu și se spală și apoi o aruncă în apă. Aceasta o fac ele spre a fi frumoase ca oul cel roșu și iubite de toți ca acesta."
119. Com. de d-l Vas. Turturean.
120. Datina tuturor rom. din Bucovina, îndeosebi a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Românii se spală în ziua de Paști cu apă proaspătă, în care se află ouă roși, bani de aur și argint, anume ca să fie rumeni la față, sănătoși și curați, adecă să nu fie plini de rane."; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „În Duminica Paștilor se spală oamenii cîte cu un ou roș și cîte cu un puișor, anume ca să fie așa de roși ca oul și așa de curați ca puișorul."; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „În ziua de Paști, des-dimineață, se scoală și se spală cu apă curată pusă într-o strachină, în care se află un ou roș și un puișor. Oul însemnează ca să fie peste tot anul roși la față și să aibă bani în pungă."; a celor din Cîndreni, com. de L. Poenariu: „În ziua de Paști se ia un blid curat cu apă, se pune într-însul un ou roș și un ban de argint și de acolo se spală toți căsenii. Oul se pune ca să fie sănătoși ca oul, iar banul ca să aibă mulți bani."; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „La Paști se spală cu ouă roși și cu bani, pentru ca să fie roși și sănătoși ca oul și să aibă peste an mulți bani."; a celor din Pojorîta, com. de Ilie Flocea: „Cînd se spală, pun într-un blid mare apă, un ou roș în apă și unul sau mai mulți bani de argint."; a celor din Brăiești, com. de I. Pohoață: „În dimineața Paștilor se obicinuiește a se spăla cu ouă roși și cu bani, crezînd că vor fi sănătoși ca oul și vor avea bani în tot decursul anului."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „În Duminica Paștilor se spală cu ouă roși și cu bani, anume ca să fie avuți și ușori ca oul."; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Pe la Paști este datină de a se spăla cu apă proaspătă, în care se pun ouă roși și bani de aur sau de argint ca să fie peste tot anul sănătoși ca oul și să le meargă bine."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „În ziua de Paști de aceea se spală oamenii cu apă în care se pun ouă roși și bani de argint, ca să fie sănătoși ca oul și să aibă totdeauna bani la sine."; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Paști e datină de a se spăla cu un leu de argint și cu un ou roșu spre a fi peste tot anul roșu și ușor ca oul și spre a avea bani mulți."; Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic, și folcloric,* Cernăuți, 1897, p. 97: „În ziua de Paști des-dimineață, înainte de a merge la biserică, se spală sătenii cu un ban de argint, ca să fie albi ca argintul și să aibă bani peste an, și cu un ou roșu, ca să fie roși ca oul cel roșu."; El. Voronca, *Paștele Blajinilor,* publ. în *ziar. cit.:* „Cu un merișor și cu o para de argint puse într-un vas curat cu apă te speli în ziua de Paști pe față și ești tot anul alb și frumos.": Avram Igna, *Credințe poporale din com. Sabolciu în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56: „La cele trei sărbători mai mari: Crăciun, Paști și Rusalii să te speli cu apă după bani și vei fi bănos."
121. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu; „Ouăle cari sînt sfințite în ziua de Paști se păstrează pînă la anul spre a putea face de pe ele o asemenea împestritură, căci acestea nu se strică, ci din contră albușul lor se face ca stecla, iar gălbănușul ca chilimbarul."; a celor din Băișești, com. de V. Lucan: „Ouăle se pot ținea pînă la anul viitor."; a celor din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche: „Se zice că dacă se scoate gălbănușul din ou și se lasă pînă la Ispas, se face sticlă."
122. Cred. rom. din Stupca, com. de George Brătean, stud. gimn.: „În satul Stupca oamenii, cînd ciocnesc, cugetă că prin ciocnirea ouălor se văd unul cu altul în cealaltă lume."; a

celor din Suceava, dict. de Ileana Saghin: „Oamenii ciocnesc crezînd că se vor vedea pe cealaltă lume."; a celor din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc, stud. gimn.: „În săptămîna mare închistresc femeile ouă cu felurite colori, cu cari ciocnesc copiii, zicînd că dacă ciocnesc unul cu altul, apoi se vor vedea pe cealaltă lume."; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua 1, 2, și 3 de Paști se ciocnește cu ouă roșii și totodată se crede că cei ce ciocnesc se vor vedea pe cealaltă lume."; a celor din Boian, com. de d-l. Vas. Turturean: „Căci cei ce ciocnesc unul cu altul se întîlnesc pe ceealaltă lume. De aceea caută să ciocnească unul cu altul cei ce se iubesc mai tare și sînt înrudiți mai de aproape. Apoi, dacă se poate și cu alți prieteni și cunoscuți. De regulă ciocnește mai întîi fiecare gospodar, sosind cu pasca de la biserică, cu soția sa și cu copiii săi. Mai pe urmă și în celelalte zile cu alții."

123. Cred. rom. din Crasna, com. de Onufr. German; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „A cui ou se strică întîi, acela moare mai înainte."; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.

124. Dat. rom. din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Părțile cu care se ciocnește se numesc: cap cu cap, cur cu cur, și coastă cu coastă."; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Părțile ouălelor, cu cari se ciocnește, se numesc cap și cur."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Partea cu care se ciocnește se numește capul."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Părțile ouălor cu cari se ciocnește se numesc cap, adecă partea cea mai ascuțită, și dos sau, cum zic oamenii, cur, partea opusă."; a celor din Costîna, com. de Vas. Huțan: „Părțile oului roșu se numesc cap și huscă. În ziua de Paști se ciocnește numai cap cu cap, a doua zi cap cu huscă, iar a treia zi și huscă cu huscă."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de Val. Dioniu: „Părțile de ciocnit sînt capul, extremitatea cea mai ascuțită, iar cealaltă extremitate se cheamă cur."

125. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Duminică, luni și marți după Paști, trag clopotele și ciocnesc cu ouă roși, și anume in ziua întîia numai cu capul, iar de luni încep a ciocni cu capul și cu curul."; a celor din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua întîia ciocnesc numai cu capul (partea cea mai ascuțită), în ziua a doua și a treia însă cu amîndouă capetele oului."; a celor din Brăești, com. de I. Pohoață: „În ziua de Paști se ciocnește cu capul, în ziua a doua și a treia cu capul și cu dosul."; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Cu capul se ciocnește pînă miercuri. A treia zi se ciocnește și cu dosul."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „În ziua de Paști se ciocnește numai cu capul, iară în zilele următoare cu amîndouă părțile."; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „În ziua de Paști se ciocnește numai cap cu cap. A doua zi se ciocnește cap cu cap, dos cu dos, coastă cu coastă. De luni mai ales începînd în toate trei felurile."; a celor din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „În ziua întîia se ciocnește numai cu capul oului, în celelalte cu capul și cu dosul."; a celor din Cândreni, com. de L. Poenariu: „În ziua de Paști ciocnesc oamenii cu capătul cel mai ascuțit, a doua zi cu celălalt capăt."; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologiuc: „Ouăle întîia zi se ciocnesc numai cu capul, iară a doua zi și în cele următoare cu amîndouă capetele."

126. Com. de dl. Vas. Turturean.

127. După spusa rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „A ciocni este iertat numai de la Înviere și pînă marți după Paști."; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Ouăle se ciocnesc în cele trei zile dintîi ale Paștilor."

128. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Se ciocnesc pînă la Ispas."; a celor din Banat, com. Secaș, com. de d-l Val. Dioniu: „Ciocnitul durează din ziua Paștilor pînă la Sîn- Georgi, dar se poate și pînă la Ispas."

129. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Cu ouă roșii este iertat a ciocni din ziua de Paști și pînă la Duminica mare."; a celor din Mânăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Iertat de a ciocni este din ziua de Paști și pînă la Duminica mare."

130. Dat. rom. din toată Bucovina.

131. Cred. rom. din Suceava, dict. de Ileana Saghin.

132. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155: „Cele trei zile, cît țin Paștile, copiii se strîng pe toloacă și acolo ciocnesc ouăle roșii. Și așa-i legea că cine strică oul altuia îi cîștigă oul, și de cumva nu vrea să- l deie, atunci îl sperie că pe cealaltă lume are să-l mănînce cu păcură."

133. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Despre oamenii cari ciocnesc cu ouă de pichere și cu de lemn, se crede că sînt înșelători."; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de d-l Vas. Turturean: „Ouăle de picheră sînt nesuferite de către ciocnitori, pentru că ele se întrebuințează cu mîrșavul scop de a face cîștig cu ele. Un singur ou de picheră poate să zdrobească pînă la 100 și mai multe ouă de găină sau de rață. A ciocni cu ouă de picheră se ține de mare păcat, dacă se face cu scop de a înșela. Încă mai mare păcat e a ciocni cu ouă de lemn sau alt material. Aceasta nu o fac decît cei mai răi ai satului."

134. S. Fl. Marian, *Ornitologia*, t. II, p. 274-275.

135. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Despre cel ce ciocnește cu ouă de pichere se zice că toate ouăle cîte le cîștigă cu acest ou le mănîncă pe cealaltă lume împuțite".

136. Cred. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor: „Cine ciocnește cu ouă de lemn sau de pichiură, acela se vede că le va mînca în ceea lume cu viermi și cu venin."

137. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Găocile împestrite se pun de frumusețe la icoane."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Găocile de ouă roșii colorate frumos se păstrează prin mai mulți ani."; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Din o seamă de ouă se scoate miezul și găoacea și se întrebuințează la felurite lucruri, cari se înfrumusețează cu ele."

138. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Găoci de ouă frumos împiestrite se pun, după ce s-a scos dintr-însele albușul și gălbănușul, prin o borticică mică, pe cuie ca podoabă. Cîțiva bătrîni însă mi-au spus că nu-i bine de ținut aceste găoci goale în casă, fiindcă s-ar ascunde dracul într-însele."

139. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.

140. S. Fl. Marian, *Ornitologia*, t. II, p. 275.

141. Din Stroiești, distr. Sucevii, com. de George Bîrtoiu, stud. gimn.

142. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 98.

143. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

IV. VEGHEREA

Sf. Scriptură ne spune că după ce au scoborît Nicodim și cu Iosif din Arimatea pre Domnul nostru Is. Hr. de pe crucea pe care a fost răstignit, și după ce l-au înmormîntat, mai-marii iudeilor puseră așiși în aceeași zi ostași să-i vegheze mormîntul, temîndu-se ca nu cumva venind învățăceii săi peste noapte să-l fure și apoi să se laude c-a înviat.

Deci, precum au vegheat ostașii, puși de iudei, pre Domnul nostru Is. Hr., cînd acesta a fost luat de pe cruce și înmormîntat, tot așa este și acuma datină, dacă nu tocmai pretutindene, în toate țările și satele locuite de români, apoi de bună seamă că în cele mai multe părți, de a i se veghea toată noaptea spre ziua de Înviere aerul sau epitaful, adecă icoana care reprezintă înmormîntarea Domnului nostru Is. Hr. și care se scoate în Vinerea seacă din altar și se pune în mijlocul bisericii pe un postament anume făcut pentru acest scop, unde stă apoi pînă duminecă dimineața, adecă pînă la Înviere.[1]

Deoarece însă Învierea Domnului nostru Is. Hr. pică de regulă în luna lui martie şi prier, cînd nopţile sînt încă destul de mari şi timpul foarte schimbăcios şi friguros, de aceea e pretutindene datină de a se face sîmbătă seara un foc mare în apropierea bisericii, care arde toată noaptea pînă a doua zi după Înviere[2] şi care serveşte celor ce stau şi veghează, parte spre încălzire şi parte spre iluminare.

În multe părţi însă, şi mai ales la munte, unde casele sînt foarte depărtate unele de altele, este datină de a se face nu numai un singur foc, ci mai multe, şi anume unele în nemijlocita apropiere a bisericii, iară altele prin sat, pe dealuri sau pe lîngă case.[3]

La munte sau în acele părţi unde sînt păduri multe şi prin urmare şi lemne de întrecut, focurile acestea sînt foarte lesne de făcut şi toată noaptea de întreţinut. La ţară însă, unde pădurile sînt rari şi prin urmare şi lemne puţine şi încă şi acelea cît se poate de scumpe, este datină ca juratul sau unul dintre juraţii satului, ori mai mulţi feciori, să umble sîmbătă după amiazi pe la case, să ceară şi să strîngă cîte un lemn, anume pentru facerea focului spre ziua de Paşti, şi abia după ce au strîns ei lemne de ajuns le duc la biserică unde fac numai un singur foc, care durează asemenea pînă duminecă în ziua Învierii.[4]

Partea cea mai mare de săteni dau din toată inima lemnele ce li se cer. Sînt însă o seamă de oameni aşa de zgîrciţi şi de împietriţi la inimă, că nu vreau să dea nimică.

Dar pentru aceasta sînt, atît în Bucovina cît şi în Moldova, şi feciori de aceia, cari puindu-i pe astfel de oameni la rebuş nu se pot răbda de a nu le veni mai pe urmă de hac, prin aceea că, nu mult după ce înserează bine, se duc şi le fură porţile, portiţele sau proptelele de la gard şi le pun pe foc, astfel că pînă dimineaţa nu se află numai cenuşă dintr-însele.[5]

În Basarabia este datină de a se face spre ziua de Paşti un fel de grămezi sau movile de ogrinji, ciucleji sau ciocleji, beldii, strujeni, frunze şi alte uscături mai mărunte şi apoi a le aprinde.

Focul acesta ar fi să se întreţină toată noaptea, ceea ce se şi face pe alocurea. Deoarece însă nu se poate totdeauna privighea, de aceea într-un tîrziu se stinge, spre a se aprinde iarăşi pe la mînecate şi a arde apoi pînă ce se săvîrşeşte Învierea.

Această datină se observă foarte strict în Basarabia, unde mai fiecare casă are focul său, aşa că, de fumăria cea mare mai că nu se văd casele.

În partea Bucovinei însă datina aceasta se observă mai rar.

În Boian şi în împrejurime, este chiar oprit de a se întreţinea focul toată noaptea, din cauză că la această ocaziune se făceau mai nainte, ca şi în celelalte părţi ale Bucovinei de la ţară, prea multe abuzuri, arzîndu-se de către feciori gardurile, porţile, ba pînă chiar şi unele acareturi de ale gospodarilor.

În părţile muntoase din Bucovina, unde oamenii dispun de multă cetină şi lemn răşinos, fac pe înălţimi clăi întregi de acest material şi le ţin apoi aprinse toată noaptea.[6]

În Transilvania, şi anume în unele locuri de pe valea Jiului, este asemenea datină de a se face înspre ziua de Paşti un foc mare lîngă biserică.[7]

În alte părţi, tot din Transilvania, este din contră datină de a se aprinde o roată şi a-i da apoi drumul de pe vîrful unui deal la vale.[8]

Iar după ce s-a făcut acuma focul, despre care se crede că ar fi însemnînd focul ce l-ar fi avut şi la care s-ar fi încălzit ostaşii cari vegheau mormîntul Domnului nostru Is. Hr., şi după ce a înserat acuma cumsecade, prinde a se strînge lîngă dînsul o mulţime de popor, mai ales însă tineretul, băietani şi feciori, cari stau şi veghează toată noaptea lîngă dînsul, în credinţă că cel ce veghează toată noaptea, spre a putea fi treaz şi a lua parte la ridicarea epitafului şi serbarea Învierii, acela are foarte mare merit."[9]

În acelaşi timp, unii istorisesc fel de fel de întîmplări şi poveşti sau legende[10], iară alţii caută cu cea mai mare încordare şi atenţiune cînd şi cum se va deschide cerul sau în ce parte va arde vreo comoară, căci în această noapte, după credinţa românilor de pretutindene, cerul se deschide şi o voce necunoscută întreabă pre cel ce l-a văzut deschizîndu-se: ce doreşte şi voieşte. Şi dacă respectivul cere atunci de la Dumnezeu iertarea păcatelor sau altceva, dorinţa i se împlineşte.[11] Iar dacă vede vreo comoară arzînd, poate să meargă la dînsa să-şi însemne locul, ca a doua zi s-o poată dezgropa.

Mulţi inşi, tot spre acest scop, adecă spre a vedea cum se deschide cerul şi unde ard comori, fac focuri sau pălălăi în seara spre Paşti, pe lîngă case sau şi prin alte locuri, din fîn stricat sau din nişte gunoaie, în cari pun usturoi sau coji de usturoi, unde stau toată noaptea şi pîndesc.[12] Iar alţii nu dorm, ci veghează toată noaptea, pentru că aşa au apucat din moşi-strămoşi, şi aşa este bine.[13]

Poveştile sau legendele, ce le istorisesc cei ce stau şi veghează lîngă focul de lîngă biserică, se referesc de regulă la prigonirea Domnului nostru Is. Hr. din partea iudeilor; la patimele, moartea şi învierea sa; apoi la luna lui martie şi prier şi, în urmă, la arderea şi dezgroparea comorilor.

Unele dintr-aceste legende le-am reprodus în capitolul premergător despre ouăle roşi, iar celelalte, cari îmi mai sînt cunoscute, le reproduc în şirele următoare:

„Zice că chiar în noaptea cea dintîi, după ce a fost Domnul nostru Is. Hr. înmormîntat, străjerii, cari erau puşi de jidovi ca să-i păzească mormîntul, poruncîră unui bucătar ca să le facă de mîncare: pîne de grîu, ouă albe fierte şi zeamă de cocoş, dar cocoşul astfel să fiarbă, ca toată carnea să-i pice de pe ciolane.

Fiind cele poruncite gata, se adunară toţi străjerii la un loc într-o casă şi se puseră fără grijă la masă ca să mănînce.

N-apucară însă bine a se aşeza la masă, şi iată că deodată şi pe neaşteptate intră Caiafa înăuntru şi le zice într-un ton răstit:

– Cum de nu staţi voi să păziţi mormîntul, după cum vi s-a poruncit?... au doară nici unuia dintre voi nu i-a plesnit prin minte că peste noapte poate să vie cineva şi să-l fure pre Is., şi atunci învăţăceii săi pot să se laude şi să zică c-a înviat!

Auzind străjerii cuvintele acestea, începură a rîde cu dispreţ şi a zice:

– Cînd va răsări din pînea aceasta grîu, cînd vor ieşi din ouăle acestea pui, şi cînd va învia cocoşul din strachină, atunci va învia şi Is.

Însă n-apucară bine a vorbi cuvintele acestea, şi deodată răsări grîu din pîne, ieşiră pui din ouă, iar bucăţelele de carne se strînseră la un loc şi învie cocoşul.

Şi cînd ieşi cocoşul din strachină începu a bate din aripi şi a-i stropi cu zeamă.

Şi de atunci sînt toţi jidovii pestriţi, de atunci au ei alunele pe faţă."[14]

O altă legendă despre Is. Hr., care asemenea se istoriseşte la această ocaziune, sună precum urmează:

„Zice că, pe timpul cînd prigoneau jidovii pe Domnul nostru Is. Hr., merse fiul unei văduve la o fîntînă cu cofa ca să aducă apă. Ajungînd el la fîntîna aceea şi luînd apă se întoarse pe încetul înapoi pînă pe vîrful unui deal şi acolo se puse un pic ca să se odihnească.

Iată însă că, pe cînd sta el acolo şi se odihnea, vede că vine un om tot într-o fugă asupra lui, şi cum ajunge îi zice:

– Fiule! lasă-mă să mă ascund în cofa ta, ca să scap de prigonirea jidovilor!

– Bucuros!... poftim ascunde-te! – răspunse băiatul, făcîndu-i-se milă de dînsul, cînd îl văzu cît e de obosit de fugă şi de înspăimîntat.

Atunci Domnul nostru Is. Hr., căci omul acela nu era nime altul fără însuşi Is. Hr., se băgă degrabă în cofă, zicînd:

– Dacă vor veni pe aici jidovii, cari mă prigonesc şi te vor întreba: «Văzut-ai vreun om trecînd pe aici?», tu să zici că n-ai văzut pre nime! – Să n-ai nici o grijă, că ştiu eu ce să le spun! – răspunse băiatul, şi cum se ascunse Domnul nostru Is.Hr., îndată se şi rezimă cu cotul mînei drepte pe cofă, şi aşteptă cu nerăbdare să vadă ce se va întîmpla.

N-a apucat însă bine a se ascunde Is. Hr. şi băiatul a se rezima cu coatele de cofă, şi iată că o mulţime de jidovi, înarmaţi unii cu suliţi, iară alţii cu alte arme, se apropie de locul unde se afla băiatul, şi-l întreabă:

– Mă băiete! n-ai văzut tu un om aşa şi aşa îmbrăcat trecînd pe aici?

– Dar cine-i omul pre care-l căutaţi d-voastră şi ce vă trebuie?

– Omul acela e Iisus Nazarineanul, şi dacă l-am putea prinde, atunci ai vedea şi tu la ce ne trebuie.

– Îmi pare foarte rău că nu vă pot da nici o desluşire, căci un astfel de om n-am văzut să treacă pe aci. Poate c-o fi trecut prin altă parte şi eu n-am băgat de seamă!

Jidovii, văzînd că băiatul nu poate să le dea nici o desluşire, se duseră mai departe.

După ce s-au dus jidovii, Domnul nostru Is. Hr. ieşi din cofă şi zise către băiat:

– Pentru că m-ai scăpat de astă dată de la moarte, mare dar vei căpăta de la mine. Drept aceea, cînd te vei afla în vreun năcaz foarte mare şi ai voi să scapi teafăr şi cu obraz curat dintr-însul, sau cînd vei avea vreo dorinţă oareşicare şi vei voi ca să ţi se împlinească, să te rogi numai aşa: «Doamne! omul cel din cofă!» şi atunci orice dorinţă vei avea ţi se va împlini!

Şi după ce rosti Domnul nostru Is. Hr. cuvintele acestea îl binecuvîntă pre băiat, şi apoi se duse mai departe în treabă-şi, neurmărit şi nesupărat de nimeni.

Dar şi băiatul nu stete mult acolo, ci mulţămind Domnului nostru Is. Hr. pentru darul şi binele ce spuse că i-l va face, şi întipărindu-şi adînc în inima sa cuvintele ce i le spuse, se întoarse bucuros spre casă.

Şi cum a spus Is. Hr. aşa s-a şi întîmplat, căci băiatul, aducîndu-şi după aceea aminte de dînsul, ori de cîte ori avea vreo dorinţă sau trebuinţă,

Domnul nostru Is. Hr. îi şi împlinea dorinţa, astfel că, la urma urmelor, fiul văduvei cel sărman, nevoiaş şi năcăjit, ajunse a fi chiar împărat."[15]

Iată acum o legendă şi despre luna lui aprilie:

„Zice că erau odată doi fraţi: unul bogat, iar altul sărac. Şi amîndoi fraţii aceştia erau megieşi.

Celui bogat îi mergea foarte bine, pentru că avea de toate cîte-i trebuia. Cel sărac însă, neavînd mai nimic, o ducea de pe o zi pe alta ca vai de dînsul.

Într-un an, şi anume în revărsatul zilei de Paşti, s-a sculat cel sărac şi a ieşit afară, ca să-şi caute vreo cîteva vreascuri spre a-şi aţîţa focul şi a-şi face o ţîră de mămăligă, fiindcă copiii săi erau flămînzi şi el n-avea nici măcar o bucăţică de pîne în casă.

Ieşind afară şi umblînd încolo şi încoace, a găsit vreascuri, dar după ce intră cu ele în casă şi vrea să facă foc, dă peste altă nevoie: n-avea cu ce să le aprindă.

Ce să facă el acuma? ... de unde să ia foc? ... Iată însă că pe cînd sta el aşa dus pe gînduri, zăreşte deodată pe fereastră un foc mare arzînd pe vîrful unui deal.

Cum zări el focul acela, bucuria lui, iese din casă, se porneşte degrabă spre dînsul, şi cînd ajunse acolo, dă de 12 oameni, cari stau lîngă foc şi se încălzeau.

– Bună dimineaţa, şi Hristos a înviat, oameni buni! – zise el după ce se apropie de dînşii.

– Mulţămim d-tale! – răspunse oamenii. Da ce vînt te-a abătut pe la noi aşa de dimineaţă şi tocmai în ziua de Paşti? – întrebă unul dintre dînşii.

– D-apoi iacă cum şi iacă cum! – răspunse săracul – am venit să-mi daţi un pic de foc, ca să-mi fac şi eu o ţîră de mămăligă pentru copiii mei, că iată ceilalţi oameni s-au pregătit cu pască, cu ouă roşii, şi cu multe altele de Paşti, însă eu, fiind sărman lipit pămîntului, n-am nimică!

Atunci zise unul dintre dînşii:

– Ţi-om da, dragul meu, dar spune-ne mai întîi: care lună-i cea mai rea peste an?

– Apoi de, – răspunse săracul – unii oameni zic că luna lui Prier ar fi cea mai rea, dar mie toate mi-s totuna de bune!

Atunci îi zise omul:

– Ţine poala cămeşii să-ţi dau foc!

Săracul, auzind cuvintele acestea, începu a tremura de frică, temîndu-se că-i va arde şi cămeşa şi va rămînea gol ca napul. Cu toate acestea însă nu se puse de pricină, ţinu cămeşa, şi omul îi puse o lopată de jăratic în poală, zicîndu-i că, după ce va ajunge acasă, să-l împrăştie prin ogradă şi prin grădină.

Săracul făcu aşa, după cum i se spuse. Ajungînd acasă, partea cea mai mare de foc o împrăştie prin ogradă şi prin grădină, iară cu rămăşiţa întră în casă şi-şi făcu foc.

Nu mult după aceasta, iată că o copilă a sa, care ieşise afară, se întoarce repede în casă şi plină de bucurie zice:

– Tată! tată! vai ce de vite mai avem noi! Toată ograda şi grădina e plină de tot felul de vite!

Ieşind omul afară, văzu şi el că toată ograda şi grădina e plină de boi, vaci, cai, oi şi de tot felul de vite. Şi se bucură, cînd le văzu, căci el ştia acuma că toate vitele acestea sînt ale sale.

Văzînd aceasta şi o copilă de a frăţine-său merse în casă şi zise tătîne-său:

– Tată! oare de unde are uncheşul meu atîtea vite, că e plină ograda şi grădina?

Ieşind cel bogat afară şi văzînd şi el vitele, îl întrebă pe frate-său: de unde are atîtea vite? cine i le-a dat?

Fratele cel sărac spuse că le-a căpătat de la un om, care se află lîngă focul cel de pe vîrful dealului. Şi-i arătă totodată şi focul.

Bogatul, auzind aceasta, ce-i plesneşte prin minte? ... luă o manta mare în spate şi se duse şi el la focul de pe deal. Iar cînd ajunse la starea locului, fără a da «bună dimineaţa», zise:

– Oameni buni! daţi-mi o ţîră de foc, că mi s-a stins!

– Ţi-om da, de ce nu, dar mai întîi să ne spui: care lună-i cea mai rea de peste an! – zise unul dintre cei 12 oameni.

– Apoi de – răspunse bogatul – toate lunile de peste an îs bune, dar luna lui Prier, vai Doamne, că scîrnavă-i, amuş plouă, amuş e pîclă, amuş ninge, şi mai toate oile pier. Nu degeaba a zis cine a zis că:

Prier prieşte,
Da şi jupeşte.

Atunci se sculă Prier mînios, căci oamenii aceia erau cele douăsprezece luni de peste an, şi-i zise răstit:

– Ţine poala de la manta!

Bogatul întinse poala şi Prier îi puse două lopeţi de foc într-însa.

– Mai pune una, zise bogatul.

Prier îi mai puse o lopată.

Bogatul, bucuros de ceea ce a primit, se întoarse cu focul acasă, îl duse şi-l turnă prin grădină, ogradă, grajd, şură şi în tot locul, şi apoi se băgă în casă în bună nădejde că şi el va căpăta, dacă nu mai multe, apoi măcar tot atîtea vite ca şi frate-său.

Iată însă că nu mult după aceasta, intrînd copila sa în casă, îi spuse că casa, şura, grajdul şi toate celelalte acareturi de pe lîngă casă ard.

Şi aşa a păţit bogatul cel lacom şi mîndru!"[16]

O variantă a acestei legende, şi anume despre luna mărţişor, sună precum urmează:

„Trăiau odată într-un sat oarecare doi fraţi, unul era putred de bogat, iar celalalt sărac lipit pămîntului.

Bogatul era scump şi scurt la mînă, iar săracul era darnic cu ce avea şi cu inimă bună.

Era chiar în ziua de Paşti, cînd săracul, pomenindu-se din somn, voi să-şi aţîţe foc în cămin, să se premenească şi apoi să meargă şi el, ca toţi creştinii, la sfînta biserică. Dar ia cremene şi amnar, dacă ai de unde! Cearcă în spuză, nici vorbă de vreo scînteie. Ce să facă? Să meargă la frate-său, care îi era mai la îndemînă, îi era oarecum ruşine, căci se temea că frate-său va cugeta că doară el numai pentru aceea merge la el, chiar în ziua de Paşti, că vrea să-i

ceară ceva, ori aşteaptă ceva de pomană, deşi el avea lipsă mare numai de foc. Iese afară, căci altă nu ştia ce să facă, se uită în toate laturile, şi numai ce vede într-un vîrf de deal un foc, ştii colea ca în pădure. Nu se cugetă mult omul nostru, ci o ia pe picior într-acolo. Roată pe lîngă foc şedeau doisprezece feciori, unul mai făcut ca altul, şi vorbeau ei între ei mai de una, mai de alta.

– Hristos a înviat şi bună dimineaţa să dea Dumnezeu, oameni buni! – zise omul nostru, apropiindu-se de foc cu sfială.

– Adevărat c-a înviat Domnul nostru Is. Hr.! – răspunseră cei doisprezece ca dintr-o gură. D-apoi, omule – adauseră ei – ce cauţi tu pe aici în vremea asta, cînd ar trebui să mergi la biserică să te închini?

– Apoi iacă, oameni buni, sînt om sărac şi am venit să vă rog de puţinel foc, căci cineva mi-a dus amnarul şi cremenea, iar focul din vatră mi s-a stins; în sat nu am îndrăznit să merg, căci drept să vă spun, la noi nu e obiceiul a merge în o zi mare ca astăzi prin vecini, şi încă aşa de demineaţă, după foc.

– Foc o să-ţi dăm bucuros, – zise unul din cei doisprezece, – numai cît tu să ne spui nouă: cîte luni sînt într-un an şi care dintre ele e cea mai bună?

– Toate lunile-s lăsate de Dumnezeu şi toate-s bune, numai cît dintre toate douăsprezece cea mai bună mi se pare a fi Mărţişor, pentru că atunci se deschide lumea şi omul muncitor şi sărman capătă lucru din belşug, şi apoi cînd ai lucru, ai de toate – zise săracul.

– Drept ai şi la rînd vorbeşti; apropie-te şi-ţi adă încoaci pălăria să ţi-o umplu cu jăratic! – zise una din cele douăsprezece luni, căci ele erau cei doisprezece feciori înşiraţi în jurul focului din deal.

– Doamne apără şi fereşte! – răspunse săracul, – dar cum poate să ţină pălăria mea focul! Aşa n-am pomenit!

– Apropie-te numai, – zise iară şi Mărţişor, căci el era cel ce vorbea cu săracul.

Omul se apropie, neştiind ce să facă alta, îşi ţinu pălăria iar Mărţişor i-o umplu de jar; îşi luă apoi rămas bun de la cei doisprezece feciori şi mulţumindu-le de foc o porni cu grabă cătră casă. Mare-i fu însă mirarea cînd văzu că pălăria era chiar aşa ca şi cînd n-ar fi fost foc în ea, dar mai mare-i fu bucuria, cînd vărsînd jarul din pălărie în vatra focului, văzu că se făcu tot aur şi argint. Plin de bucurie, lăsă toate la o parte şi grăbi şi el la biserică să mulţumească lui Dumnezeu de darul său cel mare.

După Paşti, omul nostru îşi cumpără vitişoare, ca să aibă şi copiii lui de ce îngriji.

Cînd îl văzură oamenii venind de la tîrg cu vitele, începură a vorbi în tot chipul de el, ba că a aflat undeva bani, ba că a mers a lotri, şi cîte şi mai cîte. Dintre toţi însă mai cu părere de rău era pe el frate-său. El nici nu se lăsă pînă nu ştirici de la el, că de unde şi cum a putut căpăta atîta sumedenie de bani.

Săracul ajuns acum cu stăricică bunişoară îi povesti toate cu de- amănuntul şi nu ascunse nimic de frate-său; aceea însă că ce şi cum a vorbit el acolo în pădure cu cei doisprezece feciori uită a-i povesti, şi nici aceea nu-i spuse că cine erau acei feciori, căci aceasta nici el nu o ştia curat.

Cînd fu în alt an, fratele cel bogat lăsă să i se stingă focul pe ziua de Paşti şi pînă în ziuă ieşi afară şi se uită cătră dealul unde-i spusese frate-său că a mers după foc, şi spre bucuria lui cea mare, iată focul ardea şi încă doară mai

cu putere ca în anul trecut. Iute o porni într-acolo, căci nu mai ştia ce să facă de năcaz, cum frate-său din sărăntoc, ce era, să ajungă la stare bună ca el, iac-aşa din senin.

Ca şi în anul trecut, aşa şi acum, pe lîngă foc şedeau doisprezece feciori voinici şi spătoşi, de-ţi era drag să te uiţi la ei.

– Bună dimineaţa, oameni – zise bogatul. Mi s-a stins focul şi am venit să-mi daţi şi mie foc dintr-al vostru, cum aţi dat şi fratelui meu, chiar acum e anul, – adause el întruna fără a da vreme celor doisprezece să-i mulţumească măcar.

– Da bine, omule! Nu ştii tu că azi e ziua de Paşti, şi că creştinii în ziua de azi îşi dau bineţe mai întîi cu «Hristos a înviat», numai no! noi toţi îţi dăm focul ce l-ai cerut, dacă ne ştii spune: cîte luni îs într-un an şi care e cea mai bună dintre ele – zise unul din cei doisprezece, adică Mărţişor, căci tot el vorbea şi cu bogatul.

– Apoi de! într-un an îs douăsprezece luni, şi de bune-s toate bune, numai singur Mărţişor e cea mai afurisită şi mai blăstămată dintre toate, căci aci te ninge, aci te plouă, apoi pe deasupra te sleieşte cu vînturile!

– Bine, fătul meu, apropie-te încoaci şi ţine pălăria! – zise Mărţişor.

Bogatul, ştiind că şi frate-său a adus focul în pălărie, nu se îndoi nimic, ci ţinu pălăria, iar Mărţişor i-o umplu cu vîrf de jar.

Bogatul, fără a zice un cuvînt de mulţămită, plecă în fugă cătră casă şi în grabă aruncă focul în vatră.

Dar ce să vezi! focul se făcu o flacără aşa de mare, încît în puţine clipite îi mistui: casă, şuri, grajduri, vite şi tot ce numai avea.

Din ziua aceea, bogatul sărăcea văzînd cu ochii, pînă la urmă ajunse cel mai sărac om în tot satul."[17]

În Ofenbaia şi în Muncel din Munţii Apuseni ai Transilvaniei, mai este datină, pe lîngă cele arătate în şirele de mai sus, de a lua în noaptea Paştilor toaca de la biserică, a o pune în cimitir şi acolo a o păzi apoi feciorii. Şi dacă li se întîmplă ca să li se poată fura şi ascunde toaca, atunci cei ce au fost destinaţi ca s-o păzească sînt puşi la pedeapsă de a da a doua zi după amiazi un ospăţ, adecă mîncări şi băuturi pre cari le mănîncă şi le beau amîndouă părţile. În caz însă să n-o poată fura, sînt obligaţi cei ce s-au încercat s-o fure ca să poarte toate cheltuielile ospăţului respectiv.[18]

În alte părţi tot din Transilvania, precum bunăoară pe Valea Jiului, unde există asemenea această datină, fătul sau crîsnicul trebuie foarte bine să păzească toaca pentru că, dacă i-o fură cineva în dimineaţa Paştilor, trebuie s-o ocolească cu ouă roşi, adecă s-o răscumpere cu ouă roşi.[19]

NOTE

1. Com. de Vasile Nahaiciuc, stud. gimn.: „Unii creştini îndătinează de a nu dormi toată noaptea spre duminecă, ci veghează precum au vegheat şi ostaşii la mormîntul lui Is. Hr."; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Sîmbătă seara, cam pe la şeapte ore, se duce dascălul, pălimarul şi încă vreo cîţiva oameni la biserică şi fac foc, parcă ar avea să se puie la pază, ca să păzească mormîntul Domnului nostru Is. Hr."

2. Dat. rom. din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „În noaptea spre ziua de Paşti se face foc împrejurul bisericii."; a celor din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Sîmbătă spre duminecă nu dorm oamenii pînă la Înviere, ci fac foc pe dealul din apropierea bisericii, care ţine pînă după miezul nopţii. De la miezul nopţii merg la biserică spre a serba Sf. Înviere."
3. Dat. rom. din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Oamenii de prin sat umblă toată noaptea cu făclii aprinse de la un foc la altul, cari sînt aprinse în tot satul la toată casa."; a celor din Dănila, com. de V. Nahaiciuc: „Sîmbătă seara e datină ca să se facă foc lîngă casă. În cele mai multe părţi însă focul acesta se face lîngă biserică."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „În noaptea spre Paşti se fac focuri la toată casa."
4. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Sîmbătă seara spre Paşti îndătinează flăcăii a face foc la biserică cu lemne cari le-au strîns de pe la case ziua. Focul acesta arde atîta, pînă ce iese popa afară din biserică la sfînţit pasca"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „În noaptea spre Paşti fac feciorii foc la biserică cu lemne ce le aduc din sat, care durează toată noaptea."
5. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc; a celor din Moldova, com. de d-l Gerasim Buliga, prof. gimn.: „În Moldova au în unele locuri datină că, în Sîmbăta cea mare, seara, strîng lemne cît ce pot şi fac un foc mare. Mai ales feciorii fură de pe la jidani porţile, tarabele şi ce apucă, spre a le întrebuinţa la susţinerea focului."
6. Com. de d-l Vas. Turturean.
7. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
8. *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, p. 90.
9. Com. de d-l Vas. Turturean.
10. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „De cu seară spre Paşti, fac feciorii sub biserică un foc mare, care durează pînă în ziua de Paşti, cînd răsare soarele, şi feciorii stau toată noaptea lîngă acest foc, punînd neîntrerupt lemne aduse din sat pe dînsul şi spunînd poveşti."
11. Dat. şi cred. rom. din Suceava, com. de Alexandru al Preotesei, stud. gimn.: „Înainte de Paşti, adecă sîmbătă noaptea, unii oameni veghează toată noaptea, făcîndu-şi puţin foc, căci ei au credinţă că în această noapte se deschide cerul, şi o voce întreabă pe cel ce veghează ce voieşte, şi el cere ori unele, ori altele: să-i ierte Dumnezeu păcatele, etc."; W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens*, Hermannstadt, 1866, p. 8; *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1899, nr. 50 (11): „În noaptea de Paşti se deschide cerul, şi dacă vei putea fi tocmai în acel moment afară, vei avea foarte mare noroc."
12. Dat. rom. din Pojorîta, com. de Ilie Flocea.
13. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufr. German: „Sîmbătă seara, spre ziua de Paşti, nu dorm o seamă de oameni toată noaptea, şi pe la miezul nopţii, cînd trag clopotele, se pornesc la biserică, iară unii împuşcă ca să dea de ştire şi altora."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Unii români au datină de a nu dormi în noaptea spre Paşti şi a arde lumînarea toată noaptea."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „În noaptea spre Paşti ard oamenii toată noaptea lumină şi aşteaptă timpul Învierii."; a celor din Cîndreni, com. de L. Poenariu: „O seamă de oameni stau toată noaptea şi priveghează, şi apoi se duc la Înviere, de regulă la trei oare după miezul nopţii."
14. Din Volovăţ, distr. Rădăuţului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.
15. Din Vatra Dornei, com. de Grigore Mesdrea, fost stud. gimn.
16. Din Tereblecea, dict. de Grigore Scripcariu, com. de P. Scripcariu.
17. *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 58 (13).
18. Com. de dl. Teofil Frâncu.
19. Dim ms. dlui. I. Pop-Reteganul.

V. SCĂLDATUL

Fiecare român caută ca Învierea să-l afle curat nu numai sufletește ci și trupește. Prin urmare, cei mai mulți inși, cu deosebire însă feciorii și fetele, se scoală în dimineața acestei zile pînă a nu răsări soarele, se duc, unul cîte unul, la un rîu sau la o altă apă din apropiere, și în rîul sau apa respectivă se scaldă apoi astfel ca nimene să nu-i vadă cînd, cum și unde s-au scăldat.

Făcînd aceasta, cred nu numai că se curățesc de toate boalele și răutățile, de toate aruncăturile, făcăturile și uriciunile, ci totodată și că vor fi peste tot anul scutiți de orice boale și că se vor face iuți, sprinteni, ușori, harnici, sănătoși și iubiți.[1]

O seamă de fete însă nu se mulțămesc numai cu atîta că, scăldîndu-se, își curățesc trupul, și că vor fi sănătoase și ferite de boale în decursul anului, ci în același timp își fac încă pe dragoste și pe ursită. Drept aceea, cum ajung la apă și se scaldă sau, în caz de mare grabă, numai se spală, rostesc următoarele cuvinte:

Duminică dimineață
M-am sculat,
Duminică dimineață
M-am suliminicat
Și m-am dus la o apă
Mîndră și curată,
Care curge
Din crierul munților,
C-am auzit
Că e bună de folos,
Și m-am plecat
Și m-am rugat
La Maica Preacurată.
Și Maica Preacurată
M-a ascultat
Și m-a întrebat:
– Ce te plîngi N., ce te vaieri?
– Da eu cum nu m-oi cînta
Și cum nu m-oi văiera
Dacă-s de picioare-mpedicată
Și de mînuri sînt legată,
Cu ochii nimic nu văd,
Cu urechile n-aud,
Cu nasul nu pot sufla,
Cu gura nu pot grăi!
Maica Domnului
Din poarta cerului
M-a auzit,
Scară de aur a făcut,
La mine s-a coborît,
De cămeșă neagră
M-a dezbrăcat,
De mîna dreaptă
M-a luat,
În apa Garaleului
De trei ori m-a cufundat,
De tot urîtul m-a spălat,
De picioare m-a deschiedecat,
De mînuri m-a dezlegat,
Viderile mi le-a dat.
Cu ochii văd,
Cu urechile aud,
Cu nasul pot sufla
Și cu gura pot grăi.
Și-am rămas mai curată
Și mai luminată
Ca de Maica Domnului lăsată.
– Bună dimineața mieru de rău
Cu prundu de grău,
Cu țimorma[2] de busuioc,
Să-mi dăruiești noroc,
Să fiu de-acuma mai văzută
Și cu mult mai căutată
Ca firu de grîu,
Ca vinu, ca auru
Și ca argintu
Între tot norodu![3]

În Transilvania și Banat e asemenea datină ca feciorii și fetele să se ducă în ziua de Paști, des-de-dimineață, la un rîu ca să se scalde, respective să se spele cu apă neîncepută.[4]

Deosebirea constă numai întru aceea, că în aceste două țări caută să se ducă la rîu tocmai cînd trage arăngul – clopotul – sau cînd aud toaca des-de-dimineață întîia oară la biserică.[5]

Dacă nu curge nici un rîu sau părîu prin satul lor, atunci merg la un părîu de pe hotar, dar cu grijă ca să fie la starea locului cînd va suna arăngul la biserică.

Apoi, la primul sunet de arăng, feciorul sau fata își face de trei ori semnul crucii și zice:

Bună demineața,
Rîu mare
Domn mare!

Apoi el sau ea răspunde:

Să fii sănătos
N., nume frumos!
Dar ce te-ai sculat
Și ai mînecat
Așa de dimineață
Pe rouă, pe ceață?
– Că eu m-am sculat
Și am mînecat,
Că Maica Maria
M-a îndemnat
Să mă curățească,
Să mă limpezească
De făcături,
De aruncături,
De minciuni
Și de uriciuni,
Să fiu mîndru și curat,
Cum Maica Maria m-a lăsat!

După aceea, luînd apă cu pumnii de trei ori și aruncînd-o tot de atîtea ori pe obraz – față – zice:

Cum e de plăcut
Și de ascultat
Sunetul arangului,
Așa să fiu și eu
De plăcut
Și ascultat
(De plăcută
Și ascultată)
Preste sat,
Preste Banat!

Tot cu mîna aruncă apă de trei ori peste umărul drept și cel stîng și zice:

Nu leapăd apa,
Ci eu leapăd de pe mine
Toate făcăturile,
Farmăcăturile
Și uriciunile!...

Dacă fata sau junele care se spală la rîu se cred fermecați cu uriciuni de la atare dușman al lor, atunci pomenesc și numele aceluia cînd leapădă apa peste umeri.

În urmă aruncă cîteva boabe de cucuruz ori de grîu în rîu, ca pentru leac. După aceea fac iară semnul crucii şi se pornesc spre casă, fără însă ca să caute îndărăpt.[6]

O seamă de fete din Bucovina, pe lîngă scăldatul şi spălatul, despre care ne-a fost pînă aicea vorba, mai îndătinează încă de a se duce în noaptea spre Paşti la clopotniţă şi a spăla limba clopotului cu apă neîncepută. Cu apa aceasta apoi se spală ele în ziua de Paşti, des-dimineaţă, pe faţă, anume ca să fie frumoase în decursul anului, şi precum aleargă oamenii la Înviere, cînd se trag clopotele la biserică, aşa să alerge şi feciorii la dînsele.[7]

NOTE

1. Dat. rom. din Bălăceana, com.de Vas. Jemna: „În ziua de Paşti, tare dimineaţă, înainte de ce răsare soarele, se scaldă unii oameni, crezînd că peste an nu fac bube"; a celor din Drăgoieşti, com. de dl. George Forgaciu: „În ziua Învierii se scaldă în pîrîu atît feciorii, cît şi fetele, se înţelege că fiecare deosebit, astfel ca să nu-i vadă nimene, şi anume des-dimineaţă pînă nu răsare soarele, crezînd că vor fi uşori şi sănătoşi peste tot anul"; a celor din Brăeşti, com. de Ioan Pohoaţă: „Se crede că toţi aceia cari se scaldă în ziua de Paşti, des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, fie feciori, fete sau copii, se curăţesc de orişice boală şi sînt sănătoşi şi iuţi peste tot anul"; a celor din Capu Codrului, com.de Ştefan Bodnarescu: „În Vinerea mare şi în ziua de Paşti, dimineaţa, se scaldă o seamă în apă curgătoare, anume ca să nu se prindă de dînşii nici o boală peste an, şi mai ales rîia"; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de George Macovei: „O sumă de fete merg în ziua de Paşti des-dimineaţă şi se scaldă în părîul rece, anume ca să se curăţească de toate răutăţile şi să fie sănătoase şi harnice tot anul"; a celor din Pîrteştii de Jos, com.de Const. Andronic: „În ziua de Paşti, des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, se scaldă, fiindcă apa în această zi e foarte curată şi vindecătoare"; a celor din Pojorita, com.de Ilie Flocea: „Duminică dimineaţă, se scoală o seamă la o oră sau mai tîrziu, cînd impuşcă la biserică din sacaluş, şi ducîndu-se la o apă din apropiere, se scaldă, dar nu se scaldă ca de altă dată, ci numai se bagă în apă, se udă bine peste tot corpul, şi apoi ies afară. După aceea, întorcîndu-se acasă, se gătesc şi se duc la biserică. Şi aceasta o fac mai ales fetele."
2. Probabil că sub cuvîntul acesta e de a se înţelege ţermura.
3. Dat. fetelor din Capu Codrului, com.de St. Bodnarescu.
4. Dat. rom. din Maidan, com. de d-l Ios. Olariu; a celor din Secaş de lîngă Oraviţa, com. de d-l Valentin Dioniu: „Fetele şi nevestele, ca să fie drăgăstoase peste an, merg în Duminica Floriilor, în Joia mare, şi în ziua de Paşti, des-dimineaţă, la rîu, unde, dezbrăcîndu-se, se aruncă în apă şi se scaldă, măcar că afară e frig şi apa e foarte rece."
5. Dat. rom. din Banat, com. Maidan, com. de d-l Ios. Olariu; a celor din Transilvania, com. de d-l Dometiu Dogariu, învăţător în Satulung: „În ziua de Paşti pe aici nu e datină să se scalde oamenii; prin împrejurime însă da, şi anume cei bolnavi, cu deosebire cei ce sufer de rîie se duc la miezul nopţii la o gîrlă din apropiere, şi cînd aud toaca se aruncă în apă, în credinţă că se tămăduiesc de boala lor."
6. Com. de d-l Ios. Olariu.
7. Dat. fetelor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, şi com. de P. Scripcariu.

VI. ÎNVIEREA

Cînd cîntă cucoşii de miezul nopţii, atunci unul dintre veghetorii de lîngă biserică, care se pricepe mai bine la împuşcat, începe a împuşca de mai multe ori după olaltă din sacaluşurile cari sînt de cu seară aduse şi aşezate într-o depărtare anumită de biserică, şi a da prin aceasta de ştire sătenilor ca să se scoale şi să se adune cu toţii la biserică spre a asista la sfînta Înviere.[1]

Sătenii, cum aud săcăluşurile sunînd, pe loc se scoală cu toţii, iar sculîndu-se, calcă pe ceva aşternut, ca peste vară să nu-i usture tălpile[2], şi apoi spălîndu-se fiecare într-un lighean sau strachină mare, în care se află apă proaspătă şi curată, un ou roşu, una sau mai multe monede de argint sau de aur şi un fir de busuioc[3], se îmbracă în schimburile şi hainele cele mai nouă, mai scumpe, mai bune şi mai frumoase ce le au.

După ce s-au spălat şi îmbrăcat şi după ce a spus fiecare rugăciunile, ia unul dintre căseni, de regulă capul familiei, legătura sau blidul cu pască menită pentru sfinţire, şi astfel gătiţi se pornesc apoi cu toţii la biserică, de ar fi afară orişicît de întuneric şi timpul de împotrivitor, rămînînd acasă numai oamenii cei bolnavi şi neputincioşi, moşnegii şi babele cele mai bătrîne şi copiii cei mai mici,cari nu sînt în stare a se duce.

Şi asta o fac ei nu numai ca să-l laude şi să-l preamărească pre Dumnezeu, nu numai ca să-i mulţămească acestuia din adîncul inimei lor, pentru că i-a învrednicit a petrece cu sănătate Postul cel mare şi a ajunge voioşi ziua cea mult dorită şi aşteptată a Învierii, ci totodată şi din cauză că cine nu merge la Învierea lui Hristos la biserică, acela se bolnăveşte şi petrece apoi întreg anul pînă la Paştile viitor în tot felul de boli, neajunsuri şi nevoi.[4]

La o oară după miezul nopţii soseşte şi preotul local, care are să facă Învierea. În unele comune însă, şi mai ales în cele mai răspîndite, în cari locuitorii săi nu se pot aşa degrabă aduna la biserică, vine preotul cam cătră două oare sau ceva şi mai tîrziu.[5]

Sosind preotul şi aflînd biserica deja plină de popor intră în altar, se îmbracă în ornatele cele mai scumpe şi mai frumoase, scoate uşa împărătească sau uşa raiului din ţîţîni şi o aşază de o parte lîngă un părete şi apoi ieşind în naus sau despărţitura bărbătească ia aerul de pe postamentul unde a stat pînă atuncia, îl scoate afară, încunjură cu dînsul biserica, şi după încunjurare îl duce în altar şi-l pune pe masa cea sfîntă, unde rămîne pînă miercuri înainte de Înălţarea Domnului la cer.

După aceasta, luînd sf. cruce şi sf. evanghelie, iar epitropii bisericii sau şi alţi bărbaţi cu vază din comună luînd o cruce mare, praporele şi sfeşnicele cu făclii aprinse şi mergînd cu acestea, ca şi la încunjurarea bisericii cu aerul, ies din biserică afară şi se postează de înaintea acesteia, unde se află pus ceva mai de înainte analogionul cu icoana Învierii lui Is. Hr. pe dînsul.

În urma preotului, iese şi poporul afară dimpreună cu cantorii bisericii, cari cîntă stichirea: „Învierea ta, Hristoase Mîntuitorule, îngerii o laudă în cer, şi pre noi pre pămînt ne învredniceşte, cu inimă curată să te mărim", avînd fiecare, pînă chiar şi cel mai mic copil, cîte o lumină de ceară aprinsă în mînă, pre care în multe părţi îndatinează a o aprinde de la lumina preotului[6], şi cum au ieşit cu toţii afară şi s-a închis după dînşii uşa din afară a bisericii,

în care a rămas numai pălimariul sau fătul ca să aprindă candelele şi luminile din biserică, se postează împrejurul preotului.

După aceasta, luînd preotul cădelniţa şi cădind de trei ori Icoana Învierii, începe serviciul Învierii cu cuvintele: „Mărire sfintei şi cei de-o fiinţă şi de viaţă făcătoarei şi nedespărţitei Treimi, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor", şi apoi cîntînd troparul: „Hristos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcînd, şi celor din mormînturi vieaţă dăruindu-le".

Tot atunci, cînd începe preotul a cînta troparul Învierii, încep şi cei ce s-au suit cu puţin mai înainte de aceasta în clopotniţă a trage toate clopotele şi a toca prin un timp mai îndelungat ca de obicei, iar puşcaşii a împuşca din sacaluşuri sau şi din puşti.[7]

Intrînd nu mult după aceasta iarăşi cu toţii în biserică şi continuînd preotul actul Învierii, precum şi serviciul sfintei liturgii, după tipicul prescris la această ocaziune, fiecare stă şi ascultă cu cea mai mare atenţiune şi evlavie, ţinînd lumina aprinsă în mîni, pînă ce s-a încheiat întreg serviciul dumnezeiesc.[8]

În multe părţi, atît din Bucovina cît şi din Banat, este datină ca după Înviere, precum şi în decursul acesteia, toţi familianţii, precum şi toţi amicii şi cunoscuţii cei mai de aproape, cari se întîlnesc pentru prima oară în ziua de Paşti, să se sărute şi anume: bărbaţii cu bărbaţi, femeile cu femei, feciorii cu feciori şi fetele cu fete. Cîteodată însă, dacă sînt înrudiţi sau dacă sînt foarte bine cunoscuţi şi trăiesc în intimitate, chiar şi între ambele sexe, ceea ce de altă dată ar putea să se privească de o necuviinţă.[9]

În Transilvania, şi anume pe Valea Jiului, cînd cîntă preotul şi cîntăreţii în decursul Învierii: „şi unii pe alţii se îmbrăţişează", atunci toţi cei ce sînt de faţă se îmbrăţişează şi-şi dau unul altuia mîna.[10]

În alte părţi, tot din Transilvania, precum bunăoară în ţinutul Făgăraşului, sărutarea şi îmbrăţişarea aceasta se consideră nu numai ca un semn de bucurie, ci totodată şi de pace, pre care şi-o dau oamenii păşind în părechi de înaintea altarului, pentru că printr-însa nu o duşmănie se delătură dintre vecini.[11]

În Banat această datină delicată înseamnă: iubire, frăţietate, uitarea oricărei supărări, ce ar fi existat mai înainte, şi asigurarea bunei armonii în viitor, chiar şi dincolo de mormînt, şi se reduce la Înviere. Se zice adecă, că cei ce se îmbrăţişează şi se sărută în ziua de Paşti se întîlnesc pe cealaltă lume. La poporul român aceasta e o credinţă fermă.[12]

Prin Învierea Domnului nostru Is. Hr. din morţi, crede mai departe poporul, că raiul se deschide tuturor sufletelor reţinute în prinsoarea iadului, începînd de la strămoşul nostru Adam şi pînă la venirea Mîntuitorului, şi deschis rămîne el apoi, după unii, de la Înviere pînă la Duminica Tomei, adecă prin şapte zile de-a rîndul[13], după alţii pînă la Ispas sau Înalţarea Domnului la cer[14] şi iarăşi după alţii chiar pînă la Dumineca mare sau Rusalii.[15]

Şi cum că întru adevăr în acest interval e raiul deschis, ne poate servi ca dovadă, după credinţa poporului, şi datina cea veche de a scoate în ziua de Înviere uşa cea din mijloc a altarului, adecă uşa raiului din ţîţîni şi a o pune deoparte, unde stă apoi toată săptămîna Paştilor sau Săptămîna luminată.[16]

Deci cine moare în acest interval, şi mai ales în ziua de Paşti şi în săptămîna cea dintîi după Paşti, numită pretutindene Săptămîna luminată, pentru că lumina raiului străluceşte fiecăruia care moare în această săptămînă şi pentru că în timpul acesta uşile raiului sînt deschise, iară ale iadului închise, acela merge de-a dreptul în rai, unde este de bună seamă primit, de ar fi făcut el orişicît de multe păcate, căci toate i se iartă.[17]

Sufletul fiecărui om năzuieşte, după despărţirea sa de trup, a intra în rai. Deoarece însă raiul peste an este închis şi păzit, de aceea trebuie să se întoarcă înapoi plîngînd. Deschizîndu-se însă raiul în ziua de Paşti prin Învierea lui Is. Hr. şi rămîind el astfel deschis pînă la Înălţare, fiecare suflet merge într-însul, fie el orişicît de păcătos.[18]

Dar nu numai cel ce moare în ziua de Paşti este fericit ci şi cel ce se naşte în această zi, şi mai cu seamă cînd trage clopotul întîia oară la biserică, se priveşte de un om norocos pentru toată viaţa.[19]

Paştile şi cu deosebire Învierea e cea mai mare dintre toate sărbătorile de peste an. Deci spre a-şi manifesta bucuria cea mare ce o simte fiecare şi spre a arăta solemnitatea actului liturgic al Învierii, se cuvine fiecăruia de a avea la săvîrşirea lui o lumină aprinsă în mînă. Cei fără de lumină se consideră de cei mai ticăloşi şi nevrednici.[20]

Datina de a ţinea poporul lumini aprinse în mînă se observă şi la alte acte liturgice mai solemne, precum la cetirea sfintei evanghelii, la încunjurarea cu sfintele daruri, la procesiuni, etc, numai cu acea deosebire că la aceste ocaziuni se aprind mai puţine lumini.

În ziua Învierii însă fiecare gospodar sau gospodină, fiecare ins, mic sau mare, tînăr sau bătrîn, care ia parte la Înviere, trebuie să aducă cu sine şi o lumină, pe care o aprinde şi o ţine aprinsă în tot timpul săvîrşirii sfintei Învieri de către preot.

După Înviere, mai fiecare se întoarce cu lumina aceasta, numită în cele mai multe părţi lumina Învierii, aprinsă acasă. Iară după ce ajung acasă şi păşesc peste pragul tinzii, încep a se închina, apoi intrînd în casă sting luminarea în grindă, afumînd-o pe aceasta în semnul crucii.

Tot aşa fac ei şi în anii următori la fiecare Paşti cîte o cruce, şi după numărul acestor cruci obicinuiesc apoi a socoti numărul anilor, de cînd e casa sau cîţi ani au trăit într-însa.[21]

După ce fac cruce cu dînsa, o strîng şi-o păstrează apoi cu cea mai mare sfinţenie peste tot anul, spre a o avea din demînă şi a o putea aprinde la întîmplări primejdioase, precum cînd e teamă de vreo vărsare mare de apă, de ruperea vreunui nor, de grindină sau piatră[22], de vreo furtună mare[23], de fulger, tunet şi trăsnet.[24]

Afară de aceasta, se mai întrebuinţează lumina Învierii încă şi spre a afuma vitele cu dînsa, cînd au acestea johnă[25], sau tragăn.[26]

Românii din Banat, la cari este asemenea datină de a aduce fiecare în ziua de Paşti cîte o lumină şi a o ţinea aprinsă pînă ce se face afară slujba Învierii şi se ocoleşte biserica, aducînd-o acasă această lumină, o păstrează peste tot anul spre a o avea din demînă şi a o aprinde, cînd ar fi să năvălească asupra casei duhuri rele. Atunci, aprinzînd-o şi ocolind casa cu dînsa, zic:

Fugiţi necuraţi,
Fugiţi, voi spurcaţi.
De casa noastră
Nu v-apropiaţi![27]

Tot în Banat este datină ca să se folosească lumina aceasta şi de către fetele cele mari, cu scop ca să fie bine văzute, şi anume cînd se duc la jocuri, o aprind şi petrecînd-o printre cămeşa îmbrăcată zic:

Cum a fost ziua Învierii
De văzută,
Luminată,
Preţuită
Şi iubită,
Cum au tras oamenii atunci
La biserică,
Aşa să vină şi să tragă
Şi la mine
Orişicine;
Să fiu văzută,
Preţuită
Şi iubită
Şi eu în toată vremea![28]

O seamă de femei din Banat însă atît lumina aceasta, care s-a întrebuinţat la încunjurarea bisericii în timpul Învierii, cît şi lumina care a fost aprinsă la cele trei privighenii (denii), le păstrează peste an în casă, anume pentru ca, mergînd muierile la tîrg, să încunjure lucrurile de vîndut (tîrgovina) cu ele aprinse, în semn de noroc la vînzare.[29]

Ce se atinge de originea acestei lumini, o legendă din Bucovina, şi anume din comuna Brăieşti, ne spune următoarele:

„Zice că a fost odată o biserică creştină, şi la biserica aceea se strîngea tot poporul noaptea spre Dumineca Paştilor, însă nime nu intra în biserică, ci numai preotul.

Acest preot intra cu o lumină stinsă în mînă, şi se ruga la masa cea de piatră din mijlocul altarului numai singur un timp anumit.

Şi după ce se ruga el în decursul timpului hotărît, cît avea să se roage, se despica piatra şi se arăta o lumină.

Atunci preotul îşi aprindea lumina sa de la lumina ce se arăta din piatră şi ieşind afară la poporul adunat striga:

– Hristos a înviat!

Iar poporul adunat răspundea:

– Adevărat c-a înviat!

Şi apoi îşi aprindeau toţi luminile lor de la ceea a preotului.

Poporul numea piatra aceea Mormîntul Mîntuitorului, despicarea ei: scularea din morţi sau Învierea, iar lumina ce se arăta lor o numeau însuşi Mîntuitorul, căci ei ştiau că Is. Hr. este lumina vieţii.

Şi de atunci s-a păstrat datina pînă în ziua de azi de a aprinde lumini la Înviere.

Mai departe, tot despre arătarea luminii acesteia, se istoriseşte că, văzînd şi auzind armenii despre lumina aceasta, au rugat pre creştini să le încuviinţeze şi lor o dată această încercare, şi li s-a încuviinţat.

Însă ei nu făcură ca creştinii, ci intrară cu toţii înlăuntrul bisericei, iar poporul rămase şi de astă dată afară şi, deşi acuma era mai supărat, tot se ruga ca şi de alte dăţi.

Iată însă că se desfăcu deodată un stîlp, ce se afla în apropierea bisericei, şi lumina cea obştească li se revărsă lor în stîlpul acesta. Iar armenii stau şi se rugau în biserică, aşteptînd lumina Învierii, şi lumina dorită nu li se mai arăta.

Şi se mai zice că stîlpul acesta să fie şi acum despicat, dacă se va mai fi aflînd."[30]

În fine, mai e de observat încă şi aceea, că din momentul cînd preotul a rostit pentru prima oară cuvintele: „Hristos a înviat" la Înviere, de atunci şi pînă la Ispas sau Înălţarea Domnului, românii de pretutindene, cînd se întîlnesc unii cu alţii, nu se salută altmintrelea decît numai cu „Hristos a înviat" şi „Adevărat c-a înviat".[31]

Iar fetele cele bătrîne, cari nu se pot mărita şi cari asistă la Înviere, cînd rosteşte preotul întîia oară cuvintele „Hristos a înviat", şoptesc: „eu să joc înainte", anume ca în viitor să fie jucate şi să se poată cît degrabă mărita.[32]

Tot atunci vînătorii, cari sînt vajnici după vînat, zic: „vînat prind", iar pescarii: „peşte prind", în credinţă că rostind cuvintele acestea, vor avea în decursul anului spor la vînat şi pescuit.[33]

NOTE

1. Dat. rom. din Stupca, com. de Nichita Iauca, stud. gimn.: „Duminecă, cînd aud oamenii că cîntă cucoşii de miezul nopţii, se duc cu toţii la Înviere cu pască cu tot."; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Cînd cîntă cocoşul întîiaşi dată, străjerii de la biserică împuşcă de patru ori din săcăluş."
2. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97: „Sculîndu-se ei atunci din aşternut nu calcă pe pămîntul gol, ci pe ceva aşternut, ca peste vară să nu-i usture tălpile."
3. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Ouăle roşi*.
4. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraş, stud. gimn.; a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După miezul nopţii, fie cît de întuneric, merg toţi creştinii la biserică ducînd pască, ouă, brînză, unt, slănină, usturoi şi hrean, ca să le sfinţească."; a celor din Banat, comuna Maidan, com. de d-l Aur. Iana: „În ziua de Paşti este bine ca fiecare să meargă la biserică şi cu deosebire la Înviere. Cel ce nu cercetează în ziua de Paşti biserica este peste tot anul bolnăvicios."; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, mărţişor 28: „Care nu merge la Învierea lui Hr. la biserică se bolnăveşte, lîncezează peste tot anul pînă la Paştile viitor."; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Absentarea de la biserică în noaptea Paştilor cauzează beteşug şi ameţeală prin tot anul."
5. Dat. rom. din Boian şi împrejurime, com. de dl. V. Turturean: „În părţile acestea se începe Învierea pe la 2 oare după miezul nopţii, aşa că pe la 6-7 1/2 oare dimineaţă ies oamenii din biserică şi se duc pe acasă."
6. Dat. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Oamenii adunaţi îşi aprind luminele de la lumina preotului."; a celor din Comăneşti, com. de Octavian Georgian, stud. gimn.: „Oamenii se scoală la o oară după miezul nopţii şi merg cu cea mai mare bucurie la biserică cu lumini, pre cari le aprind în tinda bisericii, şi intrînd în biserică se închină, însă nu bat metane ca de altădată. După ce s-a adunat mai mult popor, merg toţi cu preotul înaintea uşii bisericii şi fac Învierea. Apoi cîntînd dascălul «Hristos a înviat», iară unii oameni trăgînd clopotele şi împuşcînd din sacaluş, merg iarăşi cu toţii în biserică."
7. Pretutindene în Bucovina.
8. *Idem*; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97.
9. Com. de dl. Vas. Turturean.
10. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
11. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8.
12. Alexandru Onaciu, *Paştele*, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 184.
13. Cred. rom. din Pătrăuţi şi Boian, com. de d-l Vas. Turturean.

14. Cred. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Oamenii cred că de la Înviere şi pînă la Înălţarea Domnului nostru Is. Hr. la cer, adecă de la facerea Învierii şi pînă la Ispas, stă raiul deschis aşteptînd intrarea Mîntuitorului."
15. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
16. Cred. rom. din Pătrăuţi şi Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Sosind şi intrînd preotul în ziua de Paşti în biserică, scoate uşa cea din mijloc a altarului din ţîţîni, de unde se întăreşte şi credinţa poporului cum că aceasta e o dovadă că raiul e deschis."
17. Cred. rom. din Pătrăuţi şi Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, şi com. de Vesp. Corvin: „Săptămîna cea dintîi după Paşti se numeşte Săptămîna luminată, pentru că în timpul acesta uşile raiului sînt deschise, iar ale iadului închise, şi cine moare în săptămîna aceasta merge de bună seamă în rai, deşi poate că a făcut păcate."; a celor din Putna, com. de Nic. Goraş: „Cine moare în ziua de Paşti, aceluia îi iartă Dumnezeu toate păcatele ce le-a făcut în viaţa sa şi merge în rai."; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu: „Cel ce moare în ziua de Paşti, sau în Săptămîna luminată, se zice că este foarte fericit, pentru că el dobîndeşte împărăţia cerului, nefiind oprit de păcatele sale, cari prin învierea lui Is. Hr. îi sînt iertate."; tot de acolo: „Cel ce moare în ziua de Paşti sau în zilele următoare, se zice că merge de-a dreptul în rai, pentru că prin Învierea Domnului s-a deschis raiul, pe cînd iadul s-a închis."; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Omul care moare în ziua de Paşti este de aceea fericit, fiindcă raiul stă deschis pînă la Înălţarea Domnului şi omul intră deodată în rai."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Omul care moare în ziua de Paşti merge fără stinghereală în rai, pentru că raiul din ziua de Paşti şi pînă la Ispas îi deschis; şi omului aceluia i se iartă păcatele, precum a iertat şi Is. Hr. jidovilor, cari l-au bătut pe el."; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Din ziua de Înviere şi pînă la Ispas raiul e deschis. Deci aceluia ce moare în ziua de Paşti i se iartă toate păcatele şi raiul îi stă deschis. Ba şi cei morţi munciţi aşteaptă sfintele Paşti, ca să le ierte şi lor păcatele şi muncile iadului. Morţii se roagă mai mult de sosirea Paştilor decît cei vii, pentru că de la Înviere şi pînă la Ispas muncile îs iertate."; a celor din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă: „Oamenii ce mor de la Înviere şi pînă la Ispas merg fără judecată de-a dreptul în rai."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Se crede că nu numai cel ce moare în ziua de Paşti, ci şi toţi cei ce mor de la Paşti şi pînă la Înălţare merg în rai, pentru că de la Înviere şi pînă la Înălţare porţile raiului sînt deschise şi Dumnezeu tuturor, cari mor în acest răstimp, le iartă păcatele şi de aceea se pot duce în rai."; a celor din Frătăuţu Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Care moare în săptămîna întîia după Paşti i se iartă toate păcatele şi merge în rai."; a celor din Banat, com. Maidan, com. de d-l Ios. Olariu: „Cine moare în ziua de Paşti sau în oricare zi pînă la Dumineca Tomei, acela merge de-a dreptul în rai, pentru că în zilele acelea şi uşile raiului stau tot deschise, întocmai după cum stau deschise şi uşile împărăteşti la biserici."; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, mărţişor 28: „Cine moare în ziua Paştilor este om norocos, capătă iertarea păcatelor şi purcede de-a dreptul în rai."; a celor din Transilvania, după ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Cel ce moare în ziua de Paşti merge de-a dreptul în rai, că din ziua de Paşti şi pînă în ziua de Rusalii raiul este deschis."
18. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnărescu; C. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstiţioase,* Piatra-N., 1892, p. 88: „Cine moare în răstimpul ce se scurge de la Înviere şi pînă la Ispas se duce de-a dreptul în rai."
19. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraş: „Cine se naşte în timpul tragerii clopotelor la Înviere este un om norocos în toată viaţa sa."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Cel ce se naşte în ziua de Paşti se crede că-i norocos"; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Cei ce se nasc în ziua de Paşti sînt în toată viaţa lor foarte fericiţi"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Băieţii cari se nasc în ziua de Paşti se numesc Pascal, şi despre un astfel de băiat se crede că e norocos prin toată viaţa"; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Cel ce se naşte în ziua de Paşti, cînd este salutat de sunetul tuturor clopotelor, ce se trag în unele locuri necontenit pînă marţi după Paşti, se priveşte de către toţi ca un copil cu noroc; cine moare însă în această zi, se priveşte în unele locuri de omul cel mai fericit, iar în alte locuri îl deplîng ca pre cel mai nefericit om"; din ms. dlui I. Pop-Reteganul: „Cine se naşte în ziua de Paşti e un om norocos"; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Ilariu: „Cine se naşte în ziua de Paşti, şi mai cu seamă cînd trage arăngul = cămpana – întîia oară la biserică, acela se priveşte de om norocos pentru toată viaţa sa"; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an.1882, Mărţişor 28: „Cine se naşte în ziua Paştilor sub timpul tragerii clopotelor la biserică este om norocos în toată viaţa sa".
20. Com. de dl. Vas. Turturean şi G. Macovei: „Despre acel om care n-are lumină la Înviere se crede că-i fără credinţă, şi poate şi vrăjitor"; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Oamenii cari nu au lumină în ziua de Paşti, se zice că nu cred în Învierea lui Is. Hr., sînt necredincioşi".
21. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului,* publ. în *ziar. cit.*, p. 154.
22. Com. de dl. Vas. Turturean.
23. Com. de G. Macovei: „Lumina de la Înviere se ţine peste an şi se aprinde în casă, cînd fulgeră, tună şi bate piatra, anume ca să înceteze, să nu detune casa şi oamenii cari se află intr- însa"; a celor din Capu Codrului, com.de Ştef. Bodnarescu: „Luminarea de la Înviere se aprinde vara, cînd fulgeră şi tună tare, şi se arde tămîie sfinţită de la Paşti cu pască la un loc".
24. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Luminarea, cu care se duc la Înviere, o aduc acasă şi o ţin, nu o ard, ci numai cînd este vreo furtună mare de ploaie, atunci o aprind"; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Lumina de la Înviere şi cea de la denii o strîng oamenii, şi anume cînd vine o furtună mare, o grindină, o ploaie mare, atunci o aprind şi arde."
25. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Luminarea de la Înviere este întrebuinţată spre a afuma cu dînsa vitele, cînd au johnă, şi a o aprinde în casă, cînd fulgeră tare şi trăsneşte".
26. Dat. rom. din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Cînd sînt vremi grele şi cînd se face tragăn la vite, se întrebuinţează lumina din ziua de Paşti."
27. Com. de dl. Aur. Iana.
28. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aur. Iana.
29. Aur. Iana, *Din credinţele poporului român,* publ. în *Luminătoriul,* an. X, Timişoara, 1889, nr. 65.
30. Com. de I. Pohoaţă.
31. Dar. rom. din Bucovina; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „Din ziua de Paşti pînă la Ispas poporul din Maidan se salută cu «Hristos a înviat» şi «Adevărat c-a înviat», în loc de bună dimineaţa, bună ziua, bună seara, sau bun lucru"; din ms. dlui I. Pop-Reteganul: „Oamenii se salută cu «Hristos a înviat» şi «Adevărat c-a înviat»".
32. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com.de P. Scripcariu.
33. C. D. Gheorghiu. *op. cit.*, p. 77-78.

VII. SFINȚIREA PAȘTEI

Nemijlocit după ce s-a sfîrșit sfînta liturgie, și anume cam între șapte și opt oare dimineața, fiecarele care a dus pască de sfințit își ia legătura sau blidul său cu pască de pe locul unde a stat pînă atunci și, ieșind din biserică afară, se înșiră cu toții în curtea acesteia, de regulă în două rînduri sau în formă de elipsă, cari la un capăt sînt împreunate, iar la celalt capăt, care vine spre ușa bisericii, deschise.

După ce s-au înșirat cu toții față în față unii de alții, fiecare, puindu-și pasca dinaintea sa jos, o descopere și apoi, aprinzînd o lumină și înfigînd-o în pască deasupra, așteaptă cu cea mai mare evlavie sosirea preotului ca s-o sfințească.[1]

În același timp aduce și așază palimarul între rînduri, și anume la capătul închis, o mescioară sau analogionul, iară alăturea cu mescioara, și anume spre răsărit, pune un vas cu apă proaspătă, în care toarnă puțină agheasmă păstrată de la Iordan sau Bobotează, iară pe una din marginele vasului un struț de busuioc.

Fiind toate gata, iese și preotul cu evanghelia și cu crucea din biserică afară și ducînd-o pînă la mescioară le pune pe aceasta. Ia apoi cădelnița și tămîind mescioara în cruciș, iară pre poporul înșirat în dreapta și în stînga, prinde a ceti rugăciunile prescrise pentru sfințirea paștei, cum arată euchologiul.

Sfîrșind rugăciunile de cetit, ia struțul cel de busuioc și, muindu-l în agheasmă, prinde a stropi cu dînsul pasca, începînd din capătul unde se află și sfîrșind la celalt capăt sau stropind mai întîi o parte și apoi cealaltă, le părîndează pe amîndouă astfel că, cînd are să sfîrșească, sosește iarăși la locul de unde a început.

În același timp, cînd începe preotul a stropi pasca cu agheasmă, încep și cîntăreții a cînta „Hristos a înviat", pușcașii a împușca din săcălușuri, iară cei cei se află în clopotniță a trage necontenit clopotele.[2]

Sosind iarăși la locul de unde s-a pornit, adecă lîngă mescioară sau analogion, ține celor de față o scurtă cuvîntare, dorindu-le tuturor sărbători fericite și plăcute, și cu aceasta se încheie apoi întreg actul sfințirii.

Aici e însă locul să observăm că cei mai mulți inși nu duc la biserică numai pască de sfințit, ci dimpreună cu aceasta mai duc și o mulțime de alte obiecte, precum: vreo cîteva ouă roșii și vreo cîteva ouă albe fierte și curățite, apoi slănină, brînză nouă sau caș, cîrnați, unt, sare, hrean, usturoi, busuioc și sămînță de busuioc, tămîie, smirnă, o prescure, făină, cuișoare, piper, potbal, sineală, precum și o bucățică din petica cu care s-au șters ouăle cele roșii.[3]

Iar unde este datină de a se tăia un miel sau un purcel de Paști, nu unul îi duce și pre aceștia la sfințit, și anume purcelul totdeauna cu o bucățică de hrean în gură.[4]

Temîndu-se însă ca nu cumva preotul să-i mustre, pentru că aduc și alte obiecte, pe lîngă cele îndeobște îndătinate, sau ceilalți inși să-i ia în batjocură sau rîs, de aceea blidul celor ce aduc și de aceste obiecte spre sfințire se pregătește de cu seară astfel: se pune mai întîi o pască mare dedesupt, care e menită pentru cei de casă, pe pasca aceasta se așază apoi toate obiectele cele

mai bătătoare la ochi, deasupra acestora alte două păști, și anume una pentru preot și alta pentru sărmani[5], iar deasupra acestora prescurea, numită prescurea Paștilor, care constă numai din patru bobițe în forma crucii[6], apoi luminile, tămîia și ouăle roșii.

Nemijlocit după ce a sfîrșit preotul de sfințit pasca, după ce a luat evanghelia și crucea de pe analogion și s-a întors cu dînsele în biserică, începe și pălimariul, dimpreună cu doi epitropi, a lua de la fiecare ins cîte o pască, o lumină, și cîte unul sau două ouă roșii, drept răsplată pentru sfințire.

În unele locuri, pe lîngă pască, lumină și ouă roșii, mai este obiceiul de a lua de la fiecare încă și cîte 2-5 cr.[7]

Atît păștile și ouăle acestea, cît și banii adunați, se împart pe urmă între preotul liturgisitor, cantorii bisericești și pălimariu, și anume: două părți preotului, iar a treia parte între cantorii bisericești și pălimariu.

Mulți însă au datină de a tăia una dintre paștile cele cu cruce în patru părți egale, a o pune între alte două păști și așa tăiată a o duce apoi la biserică.

Deci după ce a sfîrșit acuma pălimariul de luat, fiecare își ia legătura sa și după ce împărțește pasca cea tăiată sau vreo cîteva păscuțe pe la oamenii cei sărmani, cari se adună în țintirimul bisericii[8], se întorc cu toții acasă și se pun la masă.

Înainte însă de ce încep a mînca din bucatele ce se află pe masă, gustă mai întîi din toate obiectele, cîte s-au sfințit împreună cu pasca, cîte o bucățică mică, iară restul, afară de miel și purcel, cari se mănîncă tot în decursul sărbătorii Paștilor, se păstrează peste întreg anul, întrebuințîndu-se spre felurite leacuri[9], și anume:

Nafura. Din nafura sau anafura căpătată în ziua de Paști se pune în sarea vitelor, în credință că atunci vacile sau oile vor făta mai multe vițele, respective mieluțe, decît viței sau berbecuți.[10]

Crucea paștei. Cînd se apropie vreo furtună mare amestecată cu grindină de sat, se ia crucea aceasta și dîndu-se în cruciș cu dînsa asupra grindinei, se zice:

– Precum s-a schimbat aluatul în cuptor și a luat altă formă și față, așa să se schimbe și furtuna care vine, și precum cu crucea se pot apăra toate relele, așa să se apere și piatra care vine! Aceste sînt cuvintele lui Dumnezeu, pentru că Is. Hr. s-a răstignit pe cruce!

Făcînd-o aceasta, se crede că furtuna cu grindină se depărtează de sat.[11]

Dacă se bolnăvesc vitele peste an, se ia crucea aceasta, sau și o altă bucățică de pască sfințită, se sfarmă mărunțel, se pune în tărîțe și astfel se dă apoi vitelor de mîncare, iar vitele mîncînd-o, se zice că se însănătoșează.[12]

Lumina. Cu aceasta, aprinzîndu-se, încunjură de trei ori vitele, ce au johnă[13]; iar cînd e vreo furtună mare, cînd fulgeră, tună și trăsnește, se aprinde și, punîndu-se de-naintea icoanelor, se lasă acolo să ardă pînă ce trece furtuna.[14]

Tămîia. Cînd sînt cumpene grele, cînd fulgeră și tună adese sau cînd plouă tare, atunci se aprinde tămîie de aceasta și se afumă cu dînsa pe la icoane.[15] Mai departe, toți cei ce se sperie peste an, dacă se afumă cu tămîie de aceasta, le trece.[16]

Ouăle curățite. Cel ce mănîncă ouă de acestea întîiași dată în ziua de Paști, acela se zice că este ușor peste an.[17]

Afară de aceasta, unii usucă albuşul acestor ouă sfinţite şi, cînd capătă vreun om sau vită albeaţă, atunci pisează albuş de acesta şi i-l suflă în ochi.[18]

Slănina. Aceasta se întrebuiţează spre mai multe leacuri, precum: dacă face vreo vită sau vreun om vreo rană, atunci se unge cu slănină de aceasta şi-i trece.[19] Dacă peste an se bolnăveşte vreun om sau vreo vită şi dacă mănîncă sau se unge cu slănină de aceasta, îi trece.[20] Dacă i s-a sclintit cuiva vreun picior sau vreo mînă şi se unge cu slănină de aceasta, asemenea îi trece.[21] Dacă este cineva bolnav de friguri sau de altă ceva, se pune pe o lespede tămîie albă şi neagră şi slănină, şi se afumă bolnavul.[22] Dacă este cineva bolnav de gît sau îl doare altceva, se unge cu slănină de aceasta.[23]

Dacă vreo vită sîngeră sau pătimeşte de vreo altă boală, i se dă slănină de aceasta de mîncat.[24] În fine, se mai întrebuinţează slănina aceasta încă şi la boala de dînsele.[25]

Hreanul. Cine mănîncă hrean de acesta, cînd vine de la biserică acasă, acela se zice că este iute şi sănătos peste tot anul ca hreanul.[26] Iar dacă se pune prin cofele cu apă, precum şi în fîntîni, apa se curăţeşte de toate aruncăturile ce se dau prin fîntîni de către muierile cele pizmuitoare, iar cea mîloasă capătă un gust mai curat şi mai plăcut. Mai departe se taie şi se dă în tărîţe la vite tot cu această presupunere, cugetînd că cam pe timpul acesta umblă mai multe boale, precum mai cu seamă guşatul oilor şi altele.[27] În fine, hreanul acesta se întrebuiţează şi contra frigurilor.[28]

Untul se pune în urechea unei vite, care are pohoială sau pe care o doare vreun picior.[29]

Sarea se aruncă în apă spre întocmirea gustului şi mai cu seamă o păstrează şi o întrebuinţează la sfinţirea fîntînilor, în loc de altă sare.[30] O seamă însă o dau amestecată prin mîncarea vitelor[31] sau o întrebuinţează şi ca leac contra frigurilor şi de albeaţă.[32]

Sineala, şi anume de ceea ce se întrebuinţează la văruit, zice că e bună de ceas rău, şi anume cînd îl apucă ori pe cine boala aceasta, atunci i se dă de băut sineală de aceasta în apă sau în alte băuturi, şi bînd-o îi trece.[33]

Brînza nouă de primăvară şi caşul se pun de aceea cu pasca la sfinţit, ca să nu se mănînce dintru-ntîi nesfinţite, ci să fie sfinţite.[34] Afară de aceasta, caşul se întrebuinţează şi ca leac contra frigurilor.[35]

Potbalul, lat. Tussilago farfara. Acesta se pune în mulgătoarea vacilor cu apă, şi cu floarea lui se spală apoi mulgătoarea, anume ca vacile să dea lapte mult şi bun şi să fie untul galben ca floarea potbalului.[36]

Zahărul. Dacă are cineva albeaţă la ochi, atunci se sfarmă zahărul acesta şi se suflă în ochiul cu albeaţă, atît la oameni cît şi la vite.[37]

Cuişoarele sînt bune de pus pe măsele, cînd acelea te dor.[38]

Făina. Cînd se face la vreo vită albeaţă pe vreun ochi, i se freacă ochiul cu făină de aceasta sfinţită în ziua de Paşti şi apoi albeaţa se trece.[39]

Usturoiul. O seamă de femei pun în blidul cu pască mai mulţi căţei de usturoi, din cauză că usturoiul sfinţit, după credinţa lor, punîndu-se în pămînt, nicicînd nu se strică, adecă nu putrezeşte.[40] Afară de aceasta, usturoiul serveşte spre alungarea strigelor de la casă.[41] De aceea se şi ung uşorii de la uşile grajdurilor cu usturoi de acesta, anume ca să nu se apropie strigele de vite şi cu deosebire de vacile cele mulgătoare, ca să le ia mana.[42] În fine,

usturoiul acesta e bun de frecat pe oamenii cei bolnavi[43], şi cu deosebire cei ce au vătămătură.[44]

Sămînţa de busuioc se sfinţeşte dimpreună cu pasca, de aceea ca busuiocul, care va răsări şi creşte dintr-însa, să înflorească mai frumos şi să miroase mai tare şi mai plăcut ca de obicei.[45] Iar cu firele de busuioc, cari se sfinţesc, se afumă de regulă cei ce au durere de urechi.[46]

„Busuiocul e inspiratorul dragostei, după cum se ştie; usturoiul, scutul cel mai puternic în contra strigoilor, pociturilor şi diochiturilor, precum şi apărător de boale; iar de mirosul tămîiei dracul fuge şi nu se poate lipi de om. Toate acestea puteri, întărite cu puterea lui Dumnezeu, devin un zid de apărare în jurul omului şi nici un duşman nu se poate apropia.

Înarmat cu aceste trei scuturi, chiar nesfinţite, dar sorocite, afară de usturoi, care e singur puternic, nu ai frică de nimic. Pe la miezul nopţii, poţi merge oriunde ai vrea, pe cîmpii sau prin pădure, căci orice ţi-ar ieşi înainte nu-ţi poate face nici un rău.

Mai sînt şi alte buruiene bune de purtat la sine, precum mătrăguna, cinsteţul etc., pentru dragoste, cinste şi noroc.

Ţărancele din Bucovina, ce poartă cîrpă, pun usturoiul, cinsteţul, busuiocul şi celelalte într-o peticuţă şi le poartă în cîrpă în cap toată v ţa, iar cele din România le poartă în sîn, în brîu sau în buzunar.

Tîrgoveţele fac lucrul mai cu calcul, mai tivilichiu, după cum vom vedea că fac cele din Siret. Acestea însă sînt secrete ce nu se spun la nimeni; trebuie să ai multă trecere şi încredere ca să le poţi afla.

Aşa de Paşti, puind în blid busuioc, usturoi, smirnă şi tămîie[47], le sorocești anume şi zici:

– Cum se bucură păsările cerului şi crengile pomilor şi toată creştinătatea pe lume de Învierea Domnului, aşa să se bucure de faţa mea oricine m-a vedea!

Iar cînd mergi la o petrecere, întrebuinţîndu-le, zici:

– Mirositoare să fiu ca busuiocul; să se depărteze de mine tot răul şi tot cugetul cel rău şi să piară, cum piere tot fumul de smirnă şi tămîie!

Cu busuiocul se freacă pe mîni, pe obraz, pe cap şi pe trup; cu tămîia şi smirna se afumă; iar cu usturoiul fac cruci pe mănuşi, înlăuntrul mănuşilor, în ciobotică, pe căpută, pe tălpi; mai face cruce pe spate, pe piept; şi cînd odată a închis astfel de toate părţile drumul răului, boala, farmecele şi duhul cel rău nu mai au pe unde intra, nici cum să dea în om rahna, gura, deochitura şi pocitura, căci de! multe feluri de oameni sînt la o petrecere: pot să fie de cei întorşi de la ţîţă şi atunci te deoache, pot să fie strigoi şi atunci te pocesc; unuia îi placi, dar zece te-ar înghiţi într-o lingură de apă... dar aşa n-au ce-ţi face. Toată rahna şi gura lor, toate săgeţile otrăvitoare pornite din ochi, gînduri şi guri rele cad fără putere la atingerea zalei de fier ce te înconjoară; iar duhul cel necurat ce din umbră pîndeşte vreun moment de slăbiciune nu se poate nici el apropia. Fără grijă petreci admirată şi fericită, strălucită de frumuseţe şi veselie, sub protecţia drăgălaşului busuioc, pe cînd cei răi crapă de ciudă.

Usturoiul cel sfinţit şi busuiocul îl sameni anume într-un loc curat şi ferit în grădină, ca să se înmulţească, şi apoi ce minuni la descîntece şi leacuri nu

poţi face cu el! Pe oameni de la moarte îi poţi scoate şi pe fată sau femeie ca soarele o poţi face şi de toate urile şi făcăturile o poţi spăla!"[48]

Petica, cu care s-au şters ouăle roşii de ceară şi care se pune sub pască şi aşa se sfinţeşte, se întrebuinţează atît la băşica cea rea, cît şi la durerea de cap şi de urechi.

Aşa, dacă are cineva băşica cea rea sau îl doare capul, se afumă cu petică de aceasta, iar de-l dor pe cineva urechile, se leagă cu ea peste urechi.[49]

NOTE

1. În unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Pojorita, după cum mi-a comunicat Ilie Flocea, este datină ca palimariul sau şi alţi oameni să strîngă toate luminările de pe la oameni la un loc, să facă trei împletituri dintr-însele, să le aprindă şi astfel să le puie apoi în picioare pe pămînt ca să ardă.
2. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Pasca se sfinţeşte cam pe la şapte oare dimineaţa"; a celor din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Pe la noi se sfinţeşte pasca cam pe la opt oare dimineaţa în următorul mod: oamenii se pun în rînd împrejurul bisericii, descopăr pasca, preotul o sfinţeşte şi stropeşte cu agheasmă, iar feciorii împuşcă şi trag clopotele"; a celor din Capu Codrului, com. de Şt. Botnarescu: „ Pasca se sfinţeşte cam pe la opt oare, căci mergînd oamenii foarte dimineaţă la biserică, preotul pe timpul acesta sfîrşeşte liturghia, şi ieşind oamenii nemijlocit după aceasta din biserică în ogradă şi punîndu-se toţi rînd cu pasca, dinaintea lor, preotul le-o sfinţeşte"; a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După serviciul Învierii, poporul iese cu pasca din biserică afară şi nemijlocit după dînsul iese şi preotul, care-i sfinţeşte pasca"; a celor din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Pasca se sfinţeşte cam pe la şase oare şi anume în următorul mod: toţi oamenii formează două rînduri faţă în faţă. După aceea vine preotul tămîind cu cădelniţa şi cîntînd *Hristos a înviat*. După aceea stropeşte cu agheasmă şi cîntă iarăşi *Hristos a înviat.*"; a celor din Sînt-Ilie, com. de Lazăr Flociuc: „În zori de ziuă iese preotul împreună cu oamenii din biserică afară şi cu dînşii dimpreună mai scot şi o cruce şi două prapure. După ce iese preotul, sfinţeşte pasca stropind legăturile cu pască cu agheasmă."; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pe la noi se face Învierea cam pe la trei oare, iară pasca se sfinţeşte pe la opt oare dimineaţa"; a celor din Pătrăuţi, com. de Vicţ. Morariu: „Duminecă se scoală pe la miezul nopţii şi grijesc un blid în care pun la sfinţit ouă, pască, slănină, brînză şi altele, apoi merg la biserică. După ce s-a făcut ziuă, ies afară din biserică, se înşiră în două şire şi apoi preotul sfinţeşte pasca."
3. Dat. rom. din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Dimpreună cu pasca se mai sfinţeşte încă şi usturoi, unt, sare, slănină şi ouă roşii, cari obiecte le întrebuinţează peste an spre leacuri"; a celor din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc: „Lucrurile ce se mai pun dimpreună cu pasca la sfinţire sînt: mai multe ouă roşii precum şi vreo cîteva curăţite, apoi o bucată de slănină, o jumătate de huscă de sare, tămîie de 2 cr., hrean şi sămînţă de busuioc"; a celor din Brăieşti, com. de I. Pohoaţă: „De la fiecare casă se duce la sfinţit cîte două paşti, patru ouă, hrean, slănină, sare, unt, usturoi, sineală, precum şi altele"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Cu pasca dimpreună se sfinţesc încă şi următoarele obiecte: ouă, usturoi, hrean, slănină, sare, unt, zahăr, caş, brînză, tămîie, cuişoare şi petica cea cu care s-au şters ouăle"; a celor din Tişăuţi, com. de P. Sologiuc: „Copturile cari se duc în ziua de Paşti la sfinţire sînt: două paşti, apoi ouă roşii, o bucată de slănină, tămîie, hrean, zahăr şi brînză sau caş"; a celor din Băişeşti, com.de Vas. Lucan: „Deodată cu pasca, care se sfinţeşte după slujbă, se mai sfinţesc încă: ouă roşii, slănină, sare şi purcel fript"; a celor din Comăneşti, com. de Tit. Georgian: „Totodată cu

pasca, se sfinţesc şi ouă, slănină, sare, luminări şi tămîie"; a celor din Danila, com. de V. Nahaiciuc: „După miezul nopţii, fie cît de întuneric, merg toţi creştinii la biserică, ducînd pască, unt, brînză, ouă, slănină, usturoi şi hrean ca să le sfinţească"; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Cînd se duce pasca la sfinţit, se pun pe dînsa următoarele: usturoi, sare, unt, slănină şi ouă roşii"; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „După ce s-au spălat, iau o strachină mare, în care se pune: tămîie, hrean, slănină, brînză nouă şi nişte ouă curăţite. După aceea pun o pască pe care se află cruce şi o taie de rămîne numai crucea, şi mai pun încă două paşti. Apoi merg la biserică cu pasca aceea ca s-o sfinţească"; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Cu pasca deodată se sfinţesc şi alte obiecte, precum: slănină, ouă, usturoi, sare, chiperi, şi multe altele"; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Sîmbătă seara fac blidu, în care pun trei paşti şi o luminare deasupra. Pe pasca cea de dedesubt pun: usturoi, slănină, cîrnaţ, unt, caş, ou, sau măcar unele din acestea."
4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Pe pască mai duc la sfinţire încă şi ouă roşii, apoi slănină şi sare, iară cei mai bogaţi încă şi un purcel fript, căruia îi pun o bucată de hrean în gură. Cele mai multe dintre acestea le ţin foarte bine şi le întrebuinţează la felurite boale."
5. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
6. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „Prescurea se pune deasupra paştei pentru sfinţire. La strîngerea îndătinată a paştei şi a ouălor pentru preot se iau şi trei bobiţe şi numai una se lasă, care, aducîndu-se acasă, se împărţeşte la căseni ca anaforă."
7. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „O pască şi o lumină se dă preotului."; a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După sfinţirea paştei sau înainte de aceasta, pălimariul cu dascălul strîng cîte o pască, cîte o luminare, cîteva bobiţe de tămîie şi cîte 2 cr. de la fiecare."; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „După ce s-a sfinţit pasca, merge pălimariul şi strînge de pe la fiecare om cîte o pască, cîte un ou roşu, cîte o luminare şi cîte 4-5 cr."; a celor din Cândreni, com. de L. Poenariu: „Oamenii iau pască şi două ouă roşii şi împestrite şi le duc la biserică, şi după ce le-au sfinţit, o parte o duc acasă, iar cealaltă o lasă acolo."
8. Dat. rom. din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „După aceea fac o pască cu cruce, adecă sucesc aşa aluatul şi-l pun în cruciş deasupra paştei. Această pască o taie în formă de cruce şi o pun în mijlocul blidului între alte două păşti, dintre cari cea deasupra o ia preotul, iar bucăţelele ce rămîn, cînd o taie în forma crucii, le dau la săracii cari se adună acolo în ţinterim."
9. Dat. rom. din. Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Sfinţirea paştei se face aşa: Se pun într-o coşarcă de o mînă vreo trei paşti, vreo cîteva ouă roşii, două lumini, după aceea busuioc, brînză, unt, slănină, usturoi, hrean, sare şi altele, cari toate se sfinţesc spre felurite scopuri, cam pe atunci cînd zic oamenii că soarele e de o prăjină. O pască şi o lumină se dă preotului, iar celelalte paşti se mănîncă dimineaţa ca nafură."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Cu pasca deodată se mai sfinţesc încă şi ouă roşii, slănină, sare, usturoi şi hrean, cari le întrebuinţează după aceea de leac."; a celor din Sînt-Ilie, com. de. L. Flociuc: „Tămîia, hreanul, ouăle cele curăţite, slănina şi brînza cea nouă se păstrează peste an şi se întrebuinţează la felurite leacuri."; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Din obiectele acestea se ţine cîte o bucăţică pentru feluritele leacuri."; a celor din Cândreni, com. de L. Poenariu: „După ce se întorc acasă iau şi mănîncă întîi pască sfinţită şi apoi din celelalte bucate."
10. Com. de dl. Ios. Olariu.
11. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, sat în distr. Rădăuţului, com. de dl. Petru Prelipcean.
12. Dat. şi cred. din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „Din crucea aceea, care au tăiat-o din pască, se lasă o bucăţică şi se dă la vite, cînd sînt bolnave."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Pasca sfinţită se întrebuinţează la mai multe leacuri. Dacă se bolnăvesc vitele, se sfarmă pască de aceasta, se pune în tăriţe şi se dă la vite de mîncare."

13. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
14. Dat. rom. din Comăneşti, com. de Titus Georgian: „Lumina şi tămîia de la Paşti se aprind la vremi rele, precum: la fulger, la grindină, la ploi, ş. a."; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „Cînd tună sau fulgeră adese, atunci se aprinde lumina şi se ţine aprinsă."
15. Dat. rom. din Comăneşti, com. de T. Georgian; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnărescu: „Tămîia se aprinde în casă, cînd fulgeră sau tună tare."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
16. Dat. şi cred. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Dacă cineva se sparie şi dacă-l afumă cu tămîie de aceasta, apoi îi trece."; tot de acolo, com. de acelaşi: „Cu tămîia, care însemnează tămîia cu care s-a dus mama lui Is. şi sora sa la mormîntul lui Is. Hr. să-l afume, se afumă oamenii ca să nu se sparie peste an."
17. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „Ouăle curăţite şi sfinţite, dacă le mănîncă omul, este uşor peste an."; a celor din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc.
18. Dat. rom. din. Măn. Humorului, com. de G. Macovei.
19. *Idem;* a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Slănina e bună de răni, şi la vite, dacă au vreo rană."
20. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc.
21. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
22. Dat. rom. din Ilişeşti, com. G. Mihuţă.
23. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc.
24. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Şt. Bodnărescu.
25. Dat. rom. din Băişeşti, com. de Vas. Lucan.
26. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc; a celor din Tereblecea, dict. din Irina Bulbuc: „Oamenii mai sfinţesc şi hrean şi gustă din el îndată după ce au gustat din pasca sfinţită (nafură), ca să fie peste an sănătoşi şi iuţi ca hreanul."; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc.
27. Dat. rom. din Brăeşti. com. de I. Pohoaţă.
28. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
29. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
30. Dat. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
31. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc.
32. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
33. Dat. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
34. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc.
35. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
36. Dat. rom. din Drăgoieşti, sat în distr. Gura Humorului, com. de dl. George Forgaci, învăţător.
37. Dat. rom. din. Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
38. *Idem.*
39. Dat. rom. din Stupca, com. de N. Jauca: "De cu seară, aşază fetele toate copturile pe masă, iară într-o legătură pun vreo cîteva paşti la sfinţit: pe pasca cea deasupra pun ouă roşii şi vreo cîteva curăţite, apoi slănină, cîrnaţ, precum şi ca la o mînă de făină, zicînd că aceasta e bună de leac, şi anume cînd se face la o vită albeaţă pe ochi, atunci se freacă ochiul cu albeaţă cu făina cea sfinţită din ziua de Paşti şi apoi albeaţa se trece."
40. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufr. German: „Unele femei pun de aceea mai multe căciulii de usturoi, ca să se sfinţească, pentru că usturoiul sfinţit, după credinţa lor, punîndu-se în pămînt nu se strică, nu putrezeşte."
41. Dat. şi cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnărescul.
42. Dat. rom. din Măn. Humorului, com. de G. Macovei: „Usturoiul se întrebuinţează ca să fugărească strigele de pe lîngă casă şi se unge uşa grajdului, ca să nu se apropie strigele de vite."
43. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.

44. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
45. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc.
46. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
47. Cînd se trimite de Paşti blidul cu pască la sfinţit, femeile ştiutoare tîrgoveţe din Siret pun în blid sub pască, ca şi cele de la ţară, mai multe lucruri pentru a fi sfinţite, cu cari ele apoi îşi săvîrşesc fără greş leacurile şi descîntecele lor. Aşa pentru dragoste, putere şi sănătate, între alte, pun busuioc, usturoi, smirnă şi tămîie, cari sînt bune pentru multe rele.
48. Elena Voronca, *D-ale poporului, credinţe din Bucovina*, publ. în *Românul literar*, Bucureşti, 1891, nr. 15, p. 114.
49. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc, com. de P. Scripcariu; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn. Mai pe larg vezi despre această petică în cap. *Ouăle roşii.*

VIII. DAREA PAŞTILOR

Pe sub poalele Munţilor Apuseni din Transilvania este datină ca, în duminicile şi sărbătorile din Paresimi, preotul, după terminarea serviciului divin, să anunţe oral, din uşa împărătească, că aceia dintre săteni cari doresc să dea paştile, adecă pînea şi vinul cu cari au să se cuminice poporenii în ziua de Paşti, să facă de timpuriu cunoscut preotului.

Cu darea paştilor, care se face de către unul sau şi mai mulţi asociaţi, sînt în părţile amintite, şi mai ales pe la Benic, împreunate mari cheltuieli.

Persoana adecă, care dă paştile, trebuie să cumpere două sau trei ciubere şi donicuţe nouă, frumos sculptate şi încrestate. Aceste ciubere se umplu în Miercurea mare, seara, cu vin curat şi apoi, acoperindu-se bine, se duc în dimineaţa Joii mari la biserică, unde se aşază în altar dimpreună cu 7 sau 14 pînişoare de grîu curat, frămîntate şi coapte de prescurăriţa parohiei. Se cumpără 2 sau 3 oale mari cu cîte două torţi smălţuite şi linguri de pacfon, un cuţit nou şi un cărpător (scîndurea),pe care se taie pînea în bucăţele pătrate în forma zaharului cubic. Pînea amestecată cu vin, întocmai ca cuminicătura, se aşază în oale acoperite cu năfrămi mari de păr (lînă) sau de mătase, cumpărate nouă-nouţe din tîrg.

Toate aceste articole le procură cu cheltuiala sa acela care dă paştile şi care pe deasupra mai plăteşte cu bani gata şi rugăciunile de dezlegare cari se cetesc de preot după terminarea serviciului divin, în zorile zilei de Paşti.

Paştile, adecă pînea şi vinul, se sfinţesc sau, cum zice poporul, se slujesc de preot, în Joia mare, la amiazi, cu cea mai mare solemnitate.

Învierea împreunată cu liturghia şi cetirea rugăciunilor de dezlegare se face des-de-noapte, încît cînd se revarsă de ziuă preotul începe să dea paştile din uşa altarului, cantorul mai la o depărtare şi fătul său, cum îi zice, crîsnicul, din tinda bisericii, ţinînd fiecare în mînă oala aşezată pe năframă, ca să nu cadă jos vreun miez de pîne sau picătură de vin.

Cei ce au asistat la serviciul divin iau paştile la biserică, iar pentru cei ce au rămas acasă le duc în pahare sau ulcicuţe înfăşurate în merindeţe sau batiste.

Cei ce iau paştile în biserică sau le duc acasă dau persoanelor, cari dau paştile, cîte un ou roşu sau cîte un crițar.

A doua zi de Paşti, după ieşirea din biserică, gazda care a oferit paştile dă prînzul Paştilor, la care sînt chemate fețele bisericeşti şi dignitarii comunali, precum şi finii, cumnații şi alte neamuri de ale gazdei, şi care ține numai pînă la vecernie, cînd pleacă apoi cu toții la biserică.

A treia zi de Paşti, se împart obiectele Paştilor între preot şi cantor, făcîndu-se oarecari părți şi diecilor (cîntăreții la strană), fătului şi clopotarului.

În Ofenbaia, Abrud, Buciumani, şi în special în Valea Albă şi Muncel, se dau paştile, după ce se sfințesc, amestecate cu vin şi cu apă, ca şi în Munții Apuseni, cu acea deosebire numai că pînişoarele sau prescurile din aceste comune sînt mai numai ca nişte cruceri de mari.[1]

În alte locuri, precum bunăoară în Satulung, darea sau împărțirea paştei nu se face în vin ca prin celelalte părți ale Transilvaniei, ci ea se face simplu.

În această comună, după ieşirea cu Învierea, îndată ce s-a cîntat canonul Învierii, se sistează serviciul divin şi preotul împarte poporului pasca, fără ca să plătească cineva vreun ban, deoarece sfințirea paştei acesteia o plăteşte mai nainte cîte un credincios evlavios în mod tainic.

Poporul, după aceasta, merge acasă de se spală şi se îmbracă în haine curate de sărbătoare, şi pe la oarele cinci sau şase, cînd aude toaca, se adună din nou la biserică la s-ta liturghie.[2]

Pe la Reteag, paştile acestea se coc miercuri din Săptămîna Patimilor, iară vineri din aceeaşi săptămînă se sfințesc, dar numai în ziua de Paşti se dau credincioşilor de mîncare.

Pe unele locuri se dau în vin, se dumică adecă mărunțele în oale nouă, ciubere, ori alte vase nouă, se pune vin în ele şi se dă apoi credincioşilor cîte o linguriță în gură; de regulă se dau cu lingură de lemn.

Pruncilor, cari nu putură veni la biserică, li se duc paşti acasă în pahar de sticlă ori de lut; asemenea şi celorlalți membri ai familiei, cari nu putură veni la biserică. Sfărîmături de paşti sfințite se dau şi animalelor celor curate, adecă celor rumegătoare, în nutreț spre mîncare.[3]

În Valea Jiului „se asociază 10-12 fruntaşi din sat, ca să dea paştile. Aceştia pe spesele lor procură făină de grîu (2-3 saci) necesară, din care se pregăteşte pînea numită paşti. Apoi, tot ei cumpără, după mărimea satului, 10-20 vedre de vin, pe care în Joia mare, dimpreună cu pînea, îl duc la biserică spre sînțire. În zilele Paştilor apoi, mestecînd pînea cu vin, o mîncă din oale nouă de lut."[4]

Paştile însă, despre cari ne-a fost vorba pînă aici, sînt uzitate nu numai în Transilvania, ci şi în unele părți din Muntenia. Iată ce ne spune în privința aceasta dl. D. Elefterescu:

„Cînd vorbim despre datina Paştilor în biserica românească, nu înțelegem sărbătoarea cea mare a Învierii Mîntuitorului Iisus, ci înțelegem datina ca, în duminica Învierii Mîntuitorului, fiecare creştin să primescă mai întîi în biserică pîine şi vin binecuvîntat de preot, şi numai după aceea să mănînce alte bucate.

Această datină la cei mai mulți li se pare curioasă, fiindcă nu se poate zice nicidecum că este generală în biserica Răsăritului, şi astfel nu se poate considera ca aparținătoare de ritul ortodox răsăritean. Din cauza aceasta

mulți au considerat-o de o datină specială românească, ba încă specială numai a românilor ardeleni şi munteni; de aceea în Ardeal au şi început a-i cerceta originea.

Datina de a lua în duminica Învierii Mîntuitorului înainte de mîncare pîine udată în vin, sub numele de Paşti, este o datină, despre care ritul bisericii Răsăritului nu conține nicăieri nici o rugăciune de binecuvîntare; de altă parte, între toate popoarele de ritul grecesc, nu se observă la nici unul, afară de români, şi numai la românii din Ardeal şi Muntenia, căci la românii din Moldova, Bucovina, Basarabia şi Macedonia nu există această datină.

Ritul bisericii Răsăritului prescrie rugăciune pentru binecuvîntarea bucatelor de dulce în ziua de Paşti; însă nicăieri nu se află nici cea mai mică amintire despre binecuvîntarea paştilor. În fața unei datini de o parte atît de singulară, iar pe de altă parte atît de asemănată cinei Domnului celei calvineşti, cu tot dreptul se întreabă omul: oare nu este ea o amintire tristă a domnirii principilor calvini în Ardeal şi a suferințelor de pe atunci ale bisericii româneşti din Ardeal?

Istoricul Petru Maior a fost cel dintîi care a susținut părerea că Paştile acestea nu sînt altceva decît cuminecătura calvinească rămasă la românii din Ardeal din timpurile acelea de tristă memorie, cînd principii calvini ai Ardealului au făcut încercări cu diverse mijloace de a calvini pre români.

Iată ce zice Petru Maior în *Istoria bisericii românilor*, din 1813: «La 1643, fiind ales episcop al Ardealului Ştefan Simion Pap, principele George Racoți a dat un hrisov episcopului Simion, împreună şi cu un catehism în limba românească foarte blestemat. Acel hrisov poartă data de 1684 august 19, în care se prescrie 15 puncte sau instrucțiuni; care la numărul 4 al acelei instrucțiuni se bagă între români cominecătura cea calvinească, care se află pînă astăzi şi la uniți şi la neuniți în Ardeal, măcar că numai ca o ceremonie se ține. Este adică datina şi în biserica grecilor şi în a românilor, oricînd se slujeşte sfînta liturghie, preotul slujitor, după sfîrşitul liturghiei, să împartă la oamenii cei ce nu s-au cuminicat pîine de aceea, din care fu scoasă partea aceea, ce s-a jerfit; care obicei între toate neamurile ce sînt de legea grecească, precum şi între românii din Ardeal, osebit se ține în ziua de Paşti. Ci creştinii altor neamuri de legea grecească, părticica aceea o iau neumezită; iar românii din Ardeal o iau întinsă în vin, sau mai bine să zic o sorb cu vin, şi nu numai celor de vîrstă, după cum se porunceşte în zisa instrucțiune, ci şi pruncilor sugători încă se dă. Pentru aceea şi pe înşişi copiii cei sugători, spre ziua de Paşti, de la miezul nopții pînă la vremea cînd se împarte zisa pîine întinsă în vin, cu tiranie îi silesc la ajun; ba drumarul de nu va putea ajunge în ziua de Paşti la vreo biserică, unde să se împărtăşească din zisa pîine întinsă în vin, nu cutează a lăsa postul Paştilor, ci pînă atunci îl tot ține, pînă cînd se face părtaş pîinei aceleia. Ba şi aceia cari se cuminică cu sfînta taină a Euharistiei în ziua de Paşti nu se odihnesc pînă nu se împărtăşesc din zisa pîine ceremonială. Deci nefiind nicăieri afară de Ardeal în bisericile cele de legea grecească obiceiul de a lua în ziua de Paşti anafora întinsă în vin, şi socotind cele ce mai sus, am spus despre lucrul acesta; nu poate fi îndoială cum că ceremonia aceea de a băga pîinea în vin în ziua de Paşti este urmă a cinei sau a cuminicăturei calvineşti, şi aceasta atunci cînd se făcea silă cunoştințelor românilor în Ardeal, fu acolo între români băgată.»

Ritul oriental, ce este drept, nu ne arată nicăieri datina Paştilor chiar în forma aceea în care se află la românii din Ardeal şi din Muntenia.

După cercetările ce am putut face la românii din Moldova, Bucovina, Basarabia, Macedonia, la greci, sîrbi şi bulgari, asemenea şi la ruşi, nu există această datină, care există numai la românii din Ardeal. Cînd zicem românii din Ardeal, înţelegem pe toţi românii din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş; şi la românii din Muntenia.

Acum este un lucru curios: cum această ceremonie s-a introdus numai la românii din Ardeal şi Muntenia?

Calvinii, cînd au introdus cuminicătura lor la români, nu s-au îngrijit să delăture mai întîi cuminicătura cea veche; căci cuminecătura cea veche a rămas în biserică la români neschimbată. Românii, cuminecătura aceasta n-au numit-o niciodată cuminecătură, ci Paşti; ba în unele locuri în Muntenia îi mai zice şi «Paşti de cel mic»; de unde se vede că atunci cînd s-a introdus nu s-a introdus ca cuminecătură, ci ca altceva.

Mai adăogăm la acestea şi împrejurarea aceea că timpul persecuţiunilor principilor calvineşti a fost prea scurt, pentru ca la un popor să se introducă şi înrădăcineze aşa tare o datină ca Paştile; şi mai cu deosebire la românii de aici din Muntenia, cari nu au avut cîtuşi de puţin persecuţiuni din partea calvinilor.

Deci această datină la românii de peste munţi, după probabilitatea ce ne-o dă Petru Maior, putem zice că este urmă din cuminecătura calvinească; dar pentru Muntenia este o enigmă, nici o rază de lumină nu ne-o poate explica."[5]

NOTE

1. Com. de dl. T. Frîncu.
2. Com. de dl. Dometiu Dogariu.
3. Din mss. d-lui Pop-Reteganul.
4. Simeon Zehan, *Trăsături din vieaţa poporului român din Valea Jiului*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVI, Braşov, 1893, nr. 143, p. 2; com. de S. Sa I. Muntean, preot în Sighişoara: „Paştile la noi se dau fără de vin, numai pîne pregătită anume, şi se împarte pentru fiecare persoană o bucată, ca d. e. anafora."
5. *Albina*, an. II, Bucureşti, 1899, p. 930-933.

IX. STRIGOAICELE

Strigoii, numiţi în Banat şi strigoni, şi strigele, strigoaiele sau strigoaicele, numite în Banat şi strigoane, sînt, după credinţa şi spusa românilor de pretutindeni, de două feluri, şi anume: unii mitici, iar alţii reali. Cei mitici sînt un fel de spirite necurate şi rele, cari numai rar cînd se arată oamenilor în chip omenesc; cei reali însă au chip omenesc, ca toţi oamenii, şi petrec împreună cu aceştia pînă la moarte, iar după ce mor se prefac şi ei în strigoi şi strigoaice adevărate, adecă în spirite rele, dacă, cînd se înmormîntează, nu

se împlîntă în mormîntul lor un par, care să ajungă pînă în corp şi să le străpungă inima.

Strigoii şi strigoaicele în chip omenesc se pot cunoaşte dintre ceilalţi oameni pe aceea că au coadă, adecă vîrful spinării lor e prelungit în formă de coadă.[1]

Strigoaicele cu chip omenesc se destinează încă înainte de naştere, ca să fie strigoaice.

„Sînt însă şi astfel de strigoaice, pre care moaşa le rădică la acest rang de loc după naştere, rostind simplaminte cuvintele:

«Tu să fii strigoaică de lapte, tu de furcă, tu de sapă, de mătură, de secere», şi aşa mai departe.

Şi pre care a făcut-o moaşa strigoaică, strigoaică rămîne în veci pururea.

Cele mai primejdioase însă dintre strigoaice sînt cele furătoare de lapte."[2]

Atît strigoii-spirite cît şi strigoii-oameni, mai ales însă strigoaicele, fac omenimii foarte multe neplăceri, neajunsuri şi daune. Ba, nu o dată şi nu unul trebuie să-şi răpuie chiar şi viaţa din cauza lor.

Dar nici o faptă fără răsplată!

Fac strigoaicele multe neplăceri şi daune oamenilor, dar şi aceştia încă le vin uneori de hac, cînd pun mîna pe dînsele.

Iar aceasta se poate întîmpla mai ales în ziua şi a doua zi de Paşti.

Aşa, dacă luăm în ziua de Paşti lingura cu care s-a mestecat oala cu roşelele ouălor şi o punem după curea (şerpar) şi apoi, cînd se scoate ciurda la păscătoare, ne suim într-un pom înalt, atunci vedem pre toate strigoaiele cum merg nevăzute cu ciurda spre a lua laptele de la vaci. Cea mai mare strigoaie e călare pe taurul satului. Ele, cum se apropie, te simt. Deci se grăbesc la tine şi ameninînţînde-te ca nu cumva să spui cuiva cele văzute, te îmbie să te dai din pom jos. Dar tu să nu te dai înduplecat, că apoi poţi pune mîna pe ele şi faci cu dînsele ce vrei.[3]

Mai departe, dacă prinzi un şarpe înainte de Paşti, dacă-i tai capul cu un ban de argint, şi apoi îi bagi trei fire de ai în gură şi astfel îl ţii în ziua de Paşti în sîn la biserică, atunci încă vezi strigoaiele.[4]

În fine, care petrece lunea Paştilor stînd pe un pod, acela asemenea vede toate strigoaiele ce trec pe acolo.

Şi precum se pot vedea strigoaiele sau strigoaicele-spirite în ziua de Paşti, tot aşa se pot cunoaşte în ziua aceasta şi strigoaicele-femei, precum şi toate vrăjitoarele, cari nu-s cu mult mai bune decît strigoaicele adevărate, ba uneori chiar şi mai rele.

Aşa, oamenii cari mănîncă brînză în Săptămîna albă, string brînza de pe dinţi într-o hîrtiuţă în lunea întîia din Postul mare şi o păstrează pînă în dumineca Paştilor. În dumineca Paştilor, luînd şi ducîndu-se cu hîrtiuţa la Înviere, pot cunoaşte toate strigoaicele şi vrăjitoarele şi cunoscîndu-le şi le însemnează bine, ca peste an să se poată feri de dînsele, căci numai în ziua de Paşti le poate cunoaşte, mai pe urmă însă nu.[5]

Vrăjitoarele cari, după cum am spus, se pot cunoaşte numai în dumineca Paştilor, sînt foarte palide la faţă şi au ochii foarte roşii; se cîntă foarte tare de durere de picioare şi le cuprinde necontenit fiori şi o frică grozavă, mai ales cînd aud clopotele şi împuşcînd la Înviere.[6]

NOTE

1. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Strigoaicele sînt niște femei cu coadă, cari umblă numai la miezul nopții prin sat și iau laptele de la oi și de la vite."
2. V. P. Sala, *Datine poporale*, publ. în *Gazeta poporului*, an. II, Timișoara, nr. 1, 1887, p. 5.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Cine pune astăzi (în ziua de Paști) în brîu lingura, ce a stat în oala cu colori, în care s-au fiert ouăle de Paști, și se suie apoi pe un arbore la cea mai de aproape mînare la cîmp a vitelor, cunoaște toate strigoaicele, dintre cari cea mai bătrînă și mai rea merge călare pe taurul satului. Rugîndu-se și amenințînd vin ele apoi și voiesc a sili pe acel om, ca să nu le descopere."
4. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
5. Dat. și cred. din Băișești, com. de Vas. Lucan; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, mărțișor 28.
6. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.

X. MASA

Cei mai mulți români din Bucovina, cari se întorc cu pasca de la sfințit, ajungînd acasă, nu intră de-a dreptul înăuntrul acesteia, ci se duc mai întîi în grajdul, poiata sau ocolul, în care se află vitele, și pun cîte de trei ori legătura cu pască pe capul fiecărei vite, dacă-s puține, iar dacă-s mai multe, apoi numai pe capul unora dintre dînsele.[1]

Ieșind din grajd sau ocol, se duc unde se află cînii legați, le dau tuturora cîte o bucățică de nafură de mîncat, în credința că nu turbă, și după aceasta îi slobod din lanț.[2]

Și abia după ce au făcut aceasta intră în casă și, puind fiecăruia legătura sau blidul cu pasca pe cap, zic: Hristos a înviat. Iară cei de față răspund: Adevărat că a înviat.[3]

Apoi, mulțumind lui Dumnezeu din adîncul inimii lor pentru c-au ajuns sfintele Paști cu bine și sănătate, se pun cu toții la masă, gustă mai întîi cîte o bucățică de nafură și pască sfințită, precum și cîte o fălioară din obiectele celea ce s-au sfințit împreună cu pasca, apoi încep a mînca și din celelalte bucate cîte se află pe masă.

Pentru cei ce sînt departe prin munți pe la vite și prin urmare nu pot lăsa vitele singure ca să meargă în ziua de Paști la Înviere și după aceasta acasă ca să stea cu ceilalți membri ai familiei la masă, se aduce și li se trimete nafură sfințită sîmbătă seara sau chiar și mai nainte, anume ca în ziua de Paști să mănînce mai întîi nafură și apoi pască, precum și alte bucate de frupt, cari li se trimet asemenea sîmbătă seara.[4]

În unele părți din Bucovina, precum bunăoară în Boian, cînd se întorc cei ce au fost la biserică acasă, se așterne un lăicer de la ușă pînă la masă, și cel ce vine cu pasca merge pe așternut pînă la masă, pune pe aceasta paștile, taie dintr-una, și anume din cea cu cruce, mai multe bucăți, cîte socoate că se vor mînca, și apoi pune cuțitul jos și îl calcă. După aceasta vin și ceilalți căsași și îl calcă și aceștia cu toții pe rînd.

Sfîrșindu-se ceremonia aceasta, capul familiei împărțește fiecăruia din bobița de prescure și din pasca sfințită cîte o bucățică, pre care o mănîncă cu toții ca anafură. Apoi se pun cu toții la masă și încep a mînca și din celelalte bucate, cari se mai află pe aceasta, și anume după ce au gustat mai nainte din toate cele sfințite cîte-o bucățică.[5]

În Moldova, după ce ies de la Înviere și vin după sfințirea paștei de la biserică acasă, dau Hristos a înviat, și apoi cei tineri sărută mîna la tată, la mamă, la socri, precum și la cei mai bătrîni. Pe urmă femeia sărută mîna bărbatului, care este stîlpul casei, iară el o sărută pe amîndoi obrajii.

Și asta din cauză că, amăsurat datinei apucate din moși-strămoși, în timpul celor trei zile ale Paștilor, acela căruia i se sărută mîna să sărute pre celălalt pe amîndoi obrajii. Și apoi, fiind masa curat și frumos pregătită, se așază cu toții împrejurul ei, gustă mai întîi pască sfințită și ou sfințit și apoi mănîncă și din celelalte bucate, beau și se veselesc.[6]

În Transilvania, precum bunăoară în Reteag, e asemenea datină ca, după ieșirea de la biserică, să mănînce mai întîi pască slujită și slănină slujită, care se slujesc în biserică[7], cu acea deosebire numai că sub pasca românilor din unele părți ale Transilvaniei, după cum am avut ocaziune a ne încredința cînd ne-a fost vorba despre *Darea Paștilor*, se înțelege cu totul altă coptură decît cea a românilor din Bucovina și Moldova.

Mai departe, tot în Transilvania, e datină ca tatăl familiei, după ce s-a gustat din pasca și slănina slujită, să ia un ou slujit, să-l spargă, să-l taie în atîtea bucățele, cîți căseni are, și apoi să dea fiecăruia cîte o bucățică din el.

Această împărțire de ou însemnează că, rătăcindu-se cineva peste an pe căi necunoscute sau în alt loc undeva, și neputînd nimeri calea, dacă numai se gîndește la aceia cu cari au mîncat ou în ziua de Paști, îndată i se deschid ochii și nimerește calea.[8]

În Bucovina și Moldova se mănîncă ouă curățite și astfel sfințite, mai mult pentru ca să fie cu toții în decursul întregului an sănătoși ca oul.[9]

Iar după ce mănîncă ouă e bine, după credința celor mai mulți români, atît din Bucovina cît și din Moldova și Transilvania, să mănînce, înainte de alte bucate, pește proaspăt, ca toată vara să fie vioi ca zvîrluga.[10]

Asemenea se crede și se zice că în decursul mesei din ziua de Paști nu e bine ca omul să bage mîna în solnița cu sare, că atunci i se vor năduși, asuda, mînile peste tot anul.[11]

Românii din unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară cei din Oha-ba-Mîtnic, „cred că dacă strîngi toate oasele de la o găină tăiată în ziua de Paști, și le arunci peste casă zicînd: «Uliule! iacă-ți partea ta!», apoi uliul nu se mai atinge, în anul acela, de găinile și puii acelei case.".[12]

În fine, mai e de amintit încă și aceea, că în ziua de Paști cei mai mulți români au datină în decursul mesei, nu numai să mănînce și să bea cu un fel de lăcomie, după un post așa de îndelungat și greu, cum e Postul mare, care ține șapte săptămîni neîntrerupt și în decursul căruia n-au mîncat defel de frupt, ci totodată caută să fie cît se poate de veseli, căci zic ei, și cu toată dreptatea, că numai o dată pe an e Paștile.[13]

După ce au mîncat acuma și s-au săturat, sau ceva și mai nainte de aceasta, fiecare gospodar ia un ou roșu și ciocnește cu soția sa, apoi cu copiii

şi pe urmă cu toţi ceilalţi pe rînd, zicînd fiecăruia: **Hristos a înviat!** iară ceilalţi răspunzînd: Adevărat c-a înviat![14]

Şi asta se face, parte de bucurie, pentru că au ajuns Paştile sănătoşi[15], parte pentru că, după credinţa generală, toţi cei ce ciocnesc unul cu altul ouă roşii în ziua de Paşti se întîlnesc pe cealaltă lume.[16]

De ciocnit ciocneşte fiecare, de mîncat însă rar unde şi rar cine mănîncă ouă roşii în ziua de Paşti, şi mai ales în Moldova şi Banat, crezîndu-se că celui ce mănîncă i se fac peste tot anul buboaie pe corp.[17]

„Şi cine va mînca ouă roşii, să le mănînce nesărate, căci altfel i se vor înroşi mînile, şi mai înainte de a începe a mînca cel dintîi ou roşu, e bine să se frece cu el pe obraz, pentru ca să fie rumeni peste tot anul, apoi le ciocnesc."[18]

Sfîrşind de mîncat şi de băut, se scoală cu toţii de la masă, îşi fac cruce, mulţumesc încă o dată din adîncul inimii lor lui Dumnezeu, pentru că i-a învrednicit a ajunge sfînta Înviere, şi apoi se duce fiecare în treaba sa. Aşa, feciorii şi fetele, băietanii şi copilandrele, toţi gătiţi în hainele cele mai nouă, mai scumpe şi mai frumoase ce le au, se duc la biserică, ca acolo să petreacă restul zilei, ciocnind şi trăgînd clopotele; băieţii şi copilele se duc pe la vecini şi neamuri, parte ca să capete Moşi şi parte ca să ciocnească şi ei, iar gospodarul şi gospodina rămîn acasă, căci cei căsătoriţi au datină ca în ziua de Paşti să nu se depărteze după Înviere şi pînă la vecernie nicăieri de acasă.

Şi pe cînd gospodarul iese din casă ca să mai vadă cum şi ce mai este pe afară, pe atunci gospodina se dă şi strînge toate obiectele cele sfinţite, punîndu-le într-un loc anumit şi păstrîndu-le acolo cu cea mai mare grijă, ca la timp de nevoie să le aibă din demînă, căci toate obiectele acestea, după cum am arătat deja în cap.VII, au o însemnătate deosebită, mai cu seamă pentru felurite leacuri.[19]

Cu toate însă că gospodarul şi gospodina rămîn acasă şi cu toate că, afară de cele arătate, nu mai au alta nimic de făcut, căci în ziua de Paşti nici măcar foc nu este iertat a face[20], totuşi în această zi mare nimeni nu se culcă să doarmă[21], afară de oamenii ce mai bătrîni.[22]

Cine doarme în ziua de Paşti, acela nu numai că va fi tot anul somnoros şi leneş, nu numai că-i va ploua ploaia pologul (fînul), ci vine totodată şi Iuda de-i fură paştile.[23]

Afară de aceasta, se mai crede că dacă plouă în ziua de Paşti, tot timpul pînă la Rusalii va fi ploios[24], iară dacă bate grindina atunci va fi mănos.[25]

În fine, se mai zice că în ziua de Paşti nu e bine să plătească omul datorii, dar nici să dea ceva împrumut, căci atunci tot anul va da, iar de luat sau căpătat nicicînd nu va lua sau căpăta.[26]

Ba chiar şi ceea ce s-a împrumutat mai înainte nu e bine ca peste Paşti să rămîie prin sat, ci toate lucrurile să fie acasă.[27]

NOTE

1. Dat. rom. din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc.
2. Dat. şi cred. rom. din Crasna, com. de Onufr. German: „Dimineaţa, după ce a sfinţit preotul pasca, se duc cu toţii pe acasă. Înainte însă de ce intră în casă cu blidul, dau o bucăţică de nafură şi la cîne, zicînd că nu turbă, şi apoi îi dau drumul din lanţ."

3. Dat. rom. din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc; a celor din Crasna, com. de Onufr. German; a celor din Băişeşti, com. de Vas. Lucan: „Pasca sfinţită se mănîncă ca nafură."; a celor din Sînt-Ilie, com. de L. Flociuc: „După aceea, adecă după sfinţire, se întorc acasă şi toată familia se pune la masă şi ospătează."
4. Dat. rom. din munţii Bucovinei, com. de Ilie Flocea.
5. Com. de dl. Vas. Turturean.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
7. Din. mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
8. *Idem*, com. Vama.
9. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78 şi 79; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
10. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; com. de dl. Dometiu Dogariu: „În multe părţi din Transilvania se susţine că în ziua de Paşti e bine să aibă la prînz şi peşte proaspăt, în credinţa că au să fie iuţi ca peştii peste tot anul."
11. Com. de dl. Ios. Olariu; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80: „În ziua de Paşti cine va pune mîna pe sare, toată vara i se va înăduşi mînele (va asuda)".
12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80.
13. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de Lazăr Flociuc: „După ce a sfinţit preotul pasca, merg oamenii pe acasă, şi cum ajung şi intră în casă zic: Hristos a înviat! Iar cei din casă răspund: Adevărat c-a înviat! După aceea se pun cu toţii la masă şi ospătează, cinstesc şi se veselesc, pentru că numai o dată pe an e Paştile"; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea.
14. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Stupca, com. de N. Jauca.
15. Cred. rom. din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua de Paşti ciocnesc românii noştri ouă roşii de bucurie c-au ajuns Paştile sănătoşi".
16. Com. de dl. Vas. Turturean şi Nech. Jauca.
17. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78-79: „Înainte de-a mînca din bucate (după ce s-au sărutat şi hiritisit), e bine ca mai întîi să mănînce ouă albe, căci cel ce va mînca întîi ouă roşii va face buboaie"; com de dl.Aur. Iana: „Se ciocneşte cu ouă, iar în ziua primă nu-i bine să mănînce, căci i se fac omului buboaie pe corp."
18. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79.
19. Cred. rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
20. Dat. rom. din Bucovina şi Moldova. Vezi El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 155.
21. Pretutindeni în Bucovina, Moldova, Transilvania şi Banat.
22. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
23. Cred. rom. din Breaza, com. de Nic. Prelici: „În ziua de Paşti nu doarme nimeni, căci dacă ar dormi tot anul ar fi leneş"; a celor din Maidan, în Banat, com.de dl.Ios.Olariu: „Cine doarme în ziua de Paşti se zice că tot anul va fi lenos-trîndav"; din mss. d-lui I.Pop-Reteganul: „În ziua de Paşti nu e bine să dormi, că vine Iuda şi-ţi fură paştile şi eşti somnoros peste tot anul."
24. Cred. rom. din Banat, c. Maidan, com. de dl. Ios. Olariu: „De va ploua în ziua de Paşti, se zice că tot timpul va fi ploios pînă la Rusalii".
25. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraş.
26. Com. de dl. Ios. Olariu.
27. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.

XI. FARMECELE

Cînd vin sărbătorile cele mari, precum: Crăciunul, Paştile şi Rusaliile, dar mai cu seamă cînd vin Paştile, „fiecare fată de ţăran se îngrijeşte ca să-şi gătească vreo cămăşă sau alt vestmînt lucrat după o formă (model) mai nouă, precum n-are nime în sat.

Cămaşa trebuie cu deosebire să o coasă cu mare băgare de seamă, ca să rămînă cît se poate de curată, căci după ce o găteşte nu o spală cîte trei săptămîni, ca să rămînă tot nouă", căci „spălîndu-se odată cămaşa încetează de a mai fi nouă"[1]. Dar pentru aceasta numai în sărbători şi duminica o îmbracă.

Gătind-o de cusut, o împătureşte frumos şi o pune într-o ladă sau în alt loc undeva, ca să nu se tăvălească.

Sosind Paştile, fata care şi-a cusut o astfel de cămaşă ia în presara acestei mari sărbători o cofă sau un canceu, după cum spun românii din unele părţi ale Transilvaniei, şi trei fire de busuioc, iese cu obiectele acestea afară, merge la rîul ce curge prin apropiere, umple cofa cu apă, o pune pe cap, şi apoi se întoarce spre casă, rostind următoarele cuvinte:

Una stea, bostea,
Două stea, bostea,
Trei stea, bostea,
Patru stea, bostea,
Cinci stea, bostea,
Şase stea, bostea,
Şapte stea, bostea,
Opt stea, bostea,
Nouă stea, bostea,
O stea, steluţa mea!
Eu oi durmi,
Tu nu-i durmi.
Eu m-oi culca,
Tu nu te-i culca!
Eu m-oi odihni,
Tu nu ti-i odihni!
Şi desearã,
Cît e vară,
Să te duci mereu
Spre norocul meu,
Şi în sărbători
Pînă-n cîntători;
La împăraţi cu împărătese,
La crai cu crăiese,
La maiori cu maiorese,
La preoţi cu preotese
Şi la generari,
Cari ar fi mai mari,
La toţi căpitanii
Şi la toţi hatmanii.
De la împărăţie
Pîn' la birăie,
De la vlădicie
Pînă la popie
Perindează-i toţi,
Fă tu tot ce poţi.
Şi-apoi ie-le lor
Dragostele lor,
Toată vîlfa lor,
Omenia lor,
Toată cinstea lor
Şi frumuseţea lor.
Te du la vaci cu viţei
Şi la oiţe cu miei,
La capre cu iezi,
Colo prin livezi,
La toate dughenele,
La toate şetrele,
La toate fluierele,
La toate bănzile.
Şi apoi ie-le lor
Din dragostea lor,
Din cinstea lor,
Din vîlfa lor.
Toate mi le adună
Cînd e vreme bună

Şi le pune de cu seară
Cît e vară,
Pînă-n zori
Şi cîntători,
În canceul ăst cu flori.
Cum din apa-i m-oi spăla,
Toţi feciorii m-or juca.
Fir de busuioc,
Eu oi intra în joc,
Tu să-mi dai noroc!

Ajungînd la uşa casei, bea de trei ori apă din cofă sau canceu şi apoi încheie zicînd:

Cum nu poate popa face agheasmă
Făr'de busuioc,
Aşa să nu poată începe feciorii
Făr'de mine nici un joc!

A doua zi de dimineaţă, adecă în ziua de Paşti, pe cînd cîntă cocoşii a treia oară, iese din casă afară şi, ducîndu-se în partea de către răsărit, şopteşte următoarele:

Sinecai,
Mînecai,
Dimineaţa mă sculai
Înaintea cîntătorilor,
Înaintea zorilor,
Înaintea bouarilor,
Înaintea clopotelor,
Înaintea toacelor,
Înaintea fetelor,
Înaintea nevestelor,
Pe roaua nestrecurată,
Pe cărare neumblată,
La rîul Iordan am alergat,
Apă de dragoste mi-am luat.
La rîul de rîu,
Cu stropii de mir,
Cu unda de vin,
Cu bicăşeii de tămîie,
Cu ţărmurii de hîrtie,
Apă de dragoste mi-am luat,
Înapoi m-am înturnat:
Voioasă,
Sănătoasă,
De toţi jucată,
De toţi lăudată.
Cînd am fost la miez de cale,
De cărare,
Înainte mi-au ieşit,
Pe loc m-au oprit:
Nouăzeci şi nouă merişoare,
Nouăzeci şi nouă frunzişoare,
Nouăzeci şi nouă rondunele,
Nouăzeci şi nouă păsărele.
Mîndru cînta,
Mîndru salta,
Mîndru ciripea
Dragostea mea,
Dragostele mele,
Blîndeţele mele,
Jocurile mele,
Iar cînd m-am uitat înapoi
M-am văzut rău îmbotită
Şi rău gîrbovită,
De picioare-mpiedecată,
De gură legată,
De nas cîrnită,
De urechi asurzită,
De ochi înholbată,
De păr înodată,
Butuc făcută,
Jos căzută...
Începui a mă cînta
Cu glas mare pînă-n ceri,
Cu lacrimi pînă-n pămînt:
Cine m-auzi
Doar mi-a folosi!
Nimeni nu m-aude,
Toate parcă-s surde.
Numai Maica Domnului,
Sus din poarta ceriului,
De cît loc m-a auzit,
Înainte mi-a ieşit,
Haine albe-ntinsu-mi-o
Şi calea cuprinsu-mi-o:

– O, copila mea frumoasă,
Tu Săftică drăgăstoasă!
Nu te cînta,
Nu te văieta,
Că curînd înapoi m-oi înturna,
Un canceu cu flori în mînă oi lua
Şi mîndru te-oi descînta,
Mîndru te-oi înturna,
În dragoste te-oi băga!
Cuc viu în cap
Scrie-ţi-oi
Şi pune-ţi-oi
Pe umerele
Două luceferele,
Scrie-ţi-oi
Şi pune-ţi-oi
În haine stele
Mărunţele,
Scrie-ţi-oi
Şi pune-ţi-oi,
În cosiţa Ilenei
Cosinzenei
Sui-te-oi...
Pe uliţa satului te-oi lua,
Calul s-a sumuţa,
Cucu viu din cap va cînta,
Pe toţi feciorii va deştepta,
Pe garduri s-or aburca,
Pe coteţe s-or înălţa,
Toţi la tine s-or uita,
Toţi or întreba:
Ce doamnă? ce crăiasă?
Nu-i doamnă, nici crăiasă,
Că-i Săftica cea frumoasă.
Aid, feciori, să o luăm,
Aideţi toţi să o jucăm,
Înaintea danţului
Şi înaintea jocului!

După aceasta îşi face de cîteva ori cruce şi începe a recita următoarele:

– Cum e mai ales grîul de sămînţă din toate buruienele, aşa să fiu eu mai aleasă şi mai frumoasă decît toate fetele!

– Cum e mai ales păunul decît toate paserile, aşa să fiu eu mai aleasă şi mai frumoasă decît toate fetele!

– Cum nu poate popa face agheasmă făr-de busuioc, aşa să nu poată începe feciorii fără de mine nici un joc!

Apoi îşi face din nou cruce, se închină spre răsărit, şi merge iarăşi la rîul la care a fost de cu seară, ia cu mîna dreaptă apă şi-o aruncă peste cap, recitînd următorul farmec:

Mă uitai pe rîu în sus,
Nu văzui nimic;
Mă uitai pe rîu în jos,
Nu văzui nimic;
Văzui trei sori,
Trei surori
A sîntului soare.
De cît loc m-au văzut
De cît loc m-au auzit,
La mine au alergat,
În sfîntă haină m-a îmbrăcat,
În scaun de aur m-a înălţat.
În cosiţă fir de-argint pusu-mi-a,
În dreapta bucin de aur pusu-mi-a,
În mîna stîngă trîmbiţă
Şi m-am luat pe uliţă,
Cu trîmbiţa trîmbiţînd,
Cu bucinul bucinînd.
Toate doamnele,
Toate crăiesele
Copiii în scaldă şi-au lăsat
Şi la mine a alergat
Şi din gur-au cuvîntat:
– Ce doamnă, ce crăiasă?
– Nu-i doamnă, nu-i crăiasă,
Ci-i Săftica cea frumoasă!
La casa jocului am stat,
Din trîmbiţă am trîmbiţat,
Din bucin am bucinat,
Toţi feciorii m-au luat,
Toţi m-au jucat,
Tot în fruntea jocului,
Tot în fruntea danţului![2]

După acestea, umplîndu-şi cofa cu apă proaspătă, neîncepută, se întoarce acasă ca să n-o vadă nimeni, precum a făcut şi cînd a mers la rîu.

Ajungînd acasă, ia o strachină mare nouă, toarnă apă într-însa, ia apoi cele trei fire de busuioc, cu cari a fost de cu seară la rîu, le pune şi pre acelea în strachina cu apă dimpreună cu un ou roş şi cu vro cîteva monede de argint sau de aur şi apoi începe a se spăla pe obraz, învîrtind în acelaşi timp oul în umerii obrazului, anume ca să fie sănătoasă şi roşie la faţă cu oul; plăcută, iubită şi atrăgătoare ca busuiocul; curată ca argintul sau aurul; să aibă bani mulţi peste an; să fie jucată în duminicile şi sărbătorile ce urmează, şi să se poată în curînd mărita.[3]

După ce s-a spălat şi închinat şi după ce a spus rugăciunile, se schimbă în cămaşa cea nouă, care a cusut-o înainte de Paşti, se îmbracă apoi şi în celelalte haine, cari le are mai nouă, mai bune şi mai preţioase.

Înainte însă de a se schimba în cămaşa cea nouă, petrece prin ea un cărbune aprins, zicînd:

– Precum este cărbunele acesta aprins şi viu, tot aşa să fiu şi eu sprintenă, şi precum pică cărbunele de iute şi nu se opreşte în haină (cămaşă), tot aşa să fiu şi eu văzută şi băgată în seamă de toţi![4]

O seamă de fete însă, în loc de cărbune aprins, petrec prin cămaşă lumina de la Înviere, asemenea aprinsă, zicînd:

Cum a fost ziua-nvierii
De văzută,
Luminată,
Preţuită
Şi iubită,
Cum au tras oamenii-atunci
La biserică,
Aşa să vină şi să tragă
Şi la mine
Orişicine,
Să fiu văzută,
Preţuită
Şi iubită
Şi eu în toată vremea![5]

Fata ce face aceasta e sigură că în sărbătorile ce urmează de bună seamă va fi iubită şi stimată de toţi, va fi bine văzută şi jucată de feciori şi că în scurt timp se va putea chiar şi mărita.

Însă ea nu se mulţumeşte numai cu atîta, ci stînd după Înviere la masă, dimpreună cu ceilalţi căseni, cînd se scoală de la masă şi dă să iasă din casă afară, îşi face cruce şi zice:

Sînt în paus!
Înaintea mea vă duceţi,
La toţi feciorii umblaţi.
Pe umărul drept îi călcaţi,
La inima lor vă băgaţi,
Pe toţi îi înturnaţi
Cu vorbe bune,
Cu cuvinte bune.
Nici unul să nu poată păşi
Pîn'la mine n-a veni.
De mîna dreaptă m-or lua,
În fruntea jocului m-or juca.

După ce a ieşit din casă afară şi a păşit trei paşi de la pragul casei, îşi desprinde puţin catrinţa şi apoi, prinzînd-o iarăşi şi uitîndu-se la soare, zice:

Sfinte soare,
Sfînt domn mare!
Eu nu rădic vînt
De la pămînt,
Ci cercul tău
În capul meu,
Razele tale
În genele mele.

Sfinte soare,
Sfint domn mare!
Ai 44 de răzişoare,
Patru mi le dă mie
Şi patru ţine-le ţie,
Două să mi le pun
În sprîncenele mele
Şi două în umerii obrazului,
La toţi feciorii să le par
Cireş de munte înflorit
Cu mărgăritar îngrădit![6]

Rostind şi aceste cuvinte, se duce apoi la adunarea sau petrecerea unde se află feciorii şi celelalte fete de seama ei.

E de însemnat aicea încă şi aceea, că fiecare fată mare, nu numai în ziua de Paşti, ci şi mai pe urmă, pregătindu-şi hainele pentru joc, are datină, după ce le-a scos din locul unde au fost păstrate, să le acaţe pe uşă, pentru că, precum este uşa umblătoare şi fiecare care vrea să intre în chilie (casă) trebuie să o atingă, tot aşa să fie şi fata văzută, căutată de feciori, netrecînd-o nimeni cu vederea.[7]

Iar înainte de ce pleacă la joc cele mai multe fete au datină de a-şi freca mînile şi toate hainele cu busuioc, parte ca să fie plăcute şi să fie întocmai ca busuiocul de căutate de toţi feciorii şi parte ca să miroase.[8]

O seamă de fete însă îşi fac în ziua de Paşti de dragoste nu numai după cum s-a arătat pînă aici, ci totodată şi prin legături de flori, numite flori de dragoste şi culese din patru dealuri, ori patru cîmpuri, cari caută faţă în faţă.

Afară de aceasta, îşi mai fac încă şi pe parte sau pe ursită, şi anume nu numai ele singure, ci şi prin fermecătoare sau vrăjitoare, şi în acelaşi timp îşi dezleagă drumul spre căsătorie cu tort tors de o fetiţă de şapte ani.[9]

Pe lîngă cele înşirate pînă aici, o seamă de fete mai îndătinează, cînd merg în ziua de Paşti la biserică, de a-şi pune un ou roşu în sîn, ca să fie totdeauna roşii.[10]

Iar peste zi, tot în ziua de Paşti, lipesc găoci de ouă roşi la uşile caselor lor, anume ca să le vie mai degrabă peţitori.[11]

Mai departe se pune în ziua de Paşti o glie cu iarbă verde lîngă pragul uşii, ca toţi casnicii să calce pe iarbă verde, anume ca să fie sănătoşi, plăcuţi şi frumoşi ca iarba verde.[12]

În Transilvania, com. Orlat, se pune în ziua de Paşti fierul plugului sub pragul uşii, unde stă trei zile; iar meşterii pun foarfecele şi calcă pe ele spre a avea spor la lucru.[13]

În Bucovina, se pune în ziua de Paşti o glie verde după uşă, unde rămîne trei zile după olaltă, iar a treia zi se ia de acolo, se usucă şi pe urmă se afumă cu dînsa cei ce sînt bolnavi de junghiuri.[14]

În fine, tot în Bucovina, e datină în unele părţi, ca toţi oamenii dintr-o casă să puie cîte un pahar cu apă şi pe pahar o bucăţică de pîne, şi cînd se întorc de la Înviere fiecare caută la paharul său, şi care pahar a secat, acela om, cred ei, că are să moară peste an, însă al căruia nu scade, acela om, cred ei, că va trăi peste an.[15]

NOTE

1. I. B. Muntenescu, *Ţărăncele române din sărbătorile mari.* Datine pop. din Transilvania, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 63.

2. *Ibid.* p. 63-66.
3. Dat. fetelor din Bucovina, com. de dl. Orest Dlujanschi: „Fetele, în ziua de Paşti, dimineaţa, se spală cu un ou roşu şi cu bani, în credinţă că vor fi sănătoase ca oul, vor avea bani mulţi peste an şi că în sărbătorile de după Paşti se vor mărita. După ce s-au spălat, învîrtesc oul în obraz"; a celor din Drăgoieşti, com. de dl. G. Forgaci: „Fetele pun un ou roşu şi o monedă de argint într-un vas cu apă, din care se spală atît ele cît şi ceilalţi căseni, crezînd că vor fi anul acela roşi şi sănătoşi ca oul, şi vor avea mulţi bani"; a celor din Boian şi Pătrăuţi, com.de dl.Vas. Turturean: „În ziua de Paşti, dimineaţa, fiecare se spală cu apă proaspătă dintr-o strachină, în care se pune un ou roş şi se aruncă un ban de argint sau de aur, dacă este. Unii, şi mai ales fetele, pun în apă şi busuioc. Cu acestea se spală, ca să fie peste an sănătoşi şi rumeni ca oul, curaţi ca argintul sau aurul, şi plăcuţi ca busuiocul."
4. Aur. Iana, *Din credinţele poporului român,* publ. în *Luminătorul,* an. X, Timişoara, 1889, nr. 25; com. de dl. Ios. Olariu: „Pentru ziua de Paşti se grijesc româncele noastre ca toţi membrii familiari să se îmbrace cu cămăşi nouă, prin cari cămăşi se petrece un cărbune de foc aprins bine."
5. Dat. rom. din Maidan, com. de dl. Aur. Iana şi Ios. Olariu: „Pentru fete mari şi feciori juni se păstrează lumina de duminecă dimineaţa, adecă cînd s-a ocolit biserica cu Învierea Domnului, şi apoi acea lumină aprinsă se petrece prin cămeşa nouă"; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882,* mărţişor 28: „Luminarea aprinsă la cele trei privighiuri (denii) şi la Învierea Domnului, petrecută prin cămeşă nouă, îmbrăcată la Paşti, dă sănătate şi este bună de dragoste."
6. I. B. Muntenescu, *op. cit.*, p. 66.
7. Aur. Iana, *Din credinţele pop. rom.*, publ. în *Luminătoriul,* an. X, nr. 25.
8. *Idem, de eadem.*
9. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882,* mărţişor 28.
10. Avram Igna, *Credinţe pop. din com. Sabolciu în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, p. 56: „La Paşti, cine merge la biserică să-şi pună un ou roş în sîn ca să fie totdeauna roş."
11. Dat. fetelor din Putna, com. de Nic. Goraş; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882,* mărţişor 28: „În ziua Paştilor, ghioacele de ouă roşii se lipesc de usciorii uşii".
12. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aur. Iana: „Se mai aduce, în ziua de Paşti, în fiecare casă şi cîte o glie de pămînt cu iarbă verde pentru sănătate"; Sim. Mangiuca *Calend. pe an 1882,* mărţişor 28: „Glia verde se pune la Paşti pe pragul uşei, ori după uşă, şi pruncii se întorc în giurul ei."
13. Romul Simu, *Monografia satului Orlat,* publ. în *Foaia poporului,* an. III, Sibiu, 1895, nr. 32, p. 128.
14. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescu.
15. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.

XII. MOŞII DE PAŞTI

În unele părţi din Banat este datină de a se da în ziua de Paşti ca Moşi de sufletul celor repauzaţi: colaci (sîmbecioare) cu miel, cu ouă roşii, precum şi alte bucate ce se află atunci în casă. Pe alocurea însă se dă caş sau olcuţe pline de apă.[1]

Moşii aceştia sau se trimit prin vecini[2], sau cei cărora li se dau umblă singuri pe la case de-i primesc.

În cazul din urmă, femeile se îngrijesc ca să le vină mai întîi un copil cu părinți în casă, și aceluia îi dau apoi ouă roșii și colaci.[3]

În alte părți, tot din Banat, precum bunăoară în comuna Secaș de lîngă Oravița, este datină ca în ziua de Paști să se ducă și să se împărțească ca Moși pe la vecini, rudenii și oameni săraci cîte două ori patru ouă roșii și cîte un colac. Iar joi după Paști se duc și se împărțesc colaci, lîngă cari se pune pasulă (fasole) și nectar, adecă miere de prună.[4]

În Transilvania, și anume pe la Rodna, cum se zărește de ziuă, prind a umbla băieții cu ouă roșii pe la neamuri și vecini, și cînd intră în casă zic: „Hristos a înviat!"

Iar gazda casei, răspunzîndu-le: „Adevărat c-a înviat!", le dăruiește ouă roși ori turtuțe de la turtari.

De aici vine apoi că cele mai multe femei de prin părțile acestea, avînd de dat ouă roși la băieți, precum și de pregătit prînzul pentru cei duși la biserică, nu merg la Înviere, ci rămîn pe acasă.[5]

În alte părți din Transilvania, precum bunăoară în Săcele, este obiceiul ca femeile, în noaptea Paștilor, și anume înainte de Înviere, să plîngă la morminte, crezînd că sufletele morților se depărtează în această noapte de la locul lor, venind în apropierea caselor, unde stau pribegite pînă în ziua de Rosale, cînd iarăși se aud pe la morminte plînsetele în tot decursul serviciului divin. După ieșirea din biserică însă încep să împartă la femeile tinere, măritate în decursul anului curgător, colaci și diferite vase de bucătărie, cari în timpul serviciului divin le-au ținut pe morminte.[6]

În Moldova femeile, cari n-au copii sau cari au copii morți, dau de pomană copiilor megieși cîte un ouț și cîte o păscuță.[7]

În Țara Românească se dau în ziua de Paști ouă roși peste mormînt, pronunțînd numele celor pentru cari se dă acel ou.

Tot în Țara Românească există credința că toți morții cei păcătoși, din ziua Învierii, adecă de la Paști, se scot din iad la odihnă pînă la Rusalii. În aceste zile deci fetele cară apă pe la vecini de pomană în contul morților.[8]

În Bucovina, și anume pe la orașe, este datină de a se da ca Moși, și mai ales băieților, asemenea ouă roși[9], iară la țară, pe lîngă ouă roși, li se mai dă încă și cîte o păscuță.

În unele părți însă, tot din Bucovina, o seamă de femei, luînd cu sine pască, lumini și ulcele, se duc a doua zi de Paști la țînterim și acolo le împărțesc apoi oamenilor celor săraci de pomană pentru sufletul celor repauzați.[10]

NOTE

1. Sim. Mangiuca. *Calend. pe an. 1882*, p. 138; com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua de Paști dau de pomană morților colaci și ouă roșii".
2. Com. de dl. Aur. Iana: „În ziua de Paști se împart ouă roși cîte cu un colac prin vecini pentru iertarea păcatelor celor morți".
3. Com. de dl. Ios. Olariu: „Pentru ziua de Paști se grijesc femeile române ca să vină mai întîi un copil cu părinți în casă, pe care îl dăruiesc cu ouă roși și colaci."
4. Com. de dl. Valentin Dioniu.
5. Din mss. dlui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
6. Com. de dl. Domețiu Dogariu, învățător.

7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
8. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 387; *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, p. 90: „Din cultul strămoșilor încă trebuie să fie destule rămășițe la niște sărbători atît de însemnate cum sînt cele de primăvară. Din acest cult avem Moșii de Paști, venirea sufletelor acasă de pe cea lume, cari stau din Joia mare pînă la Duminica mare".
9. Dict. de Mărioara Corjan, oghielăriță din Suceava.
10. Com. de Vas Nahaiciuc.

XIII. LA TOACĂ

Paștile, după credința și spusa românilor de pretutindeni, este o sărbătoare așa de mare și de sfîntă, că nu numai a lucra, ci chiar și a face jocuri cu lăutari și a juca la auzul muzicii, după cum se joacă în celelalte sărbători mai mari de peste an, este păcat.[1] Ba nici măcar a întreprinde vreo călătorie sau a încheia vreo căsătorie nu-i iertat.[2]

Drept aceea, mai tot tineretul, cît se află într-o comună, și cu deosebire feciorii și fetele cele mari, băietanii și copilandrele, îmbrăcați în hainele cele mai nouă, mai prețioase și mai frumoase ce le au, și provăzuți cîte c-un număr mai mare sau mai mic de ouă roși, se duc în ziua aceasta nu mult după leturghie la biserică, ca în ograda sau curtea acesteia să petreacă restul zilei, parte ciocnind ouă roși și parte trăgînd clopotele și tocînd.[3]

Scopul adunării și întîlnirii în curtea bisericii, al petrecerii și al ciocnirii de ouă roșii aici este că, după credința celor mai mulți, toți cei ce se adună în ziua de Paști la biserică și ciocnesc ouă roși unii cu alții se vor întîlni și în cealaltă lume[4], iară scopul tragerii clopotelor și tocării este, după unii, vestirea Învierii lui Is. Hr., ca toată lumea să știe și să tresalte de bucurie că Mîntuitorul nostru a înviat[5], după alții pentru că e Săptămîna luminată, și cine moare în decursul acestei săptămîni, cînd cerul e deschis, acela să fi făcut ori și cîte păcate, nu merge la întuneric, ci se duce de-a dreptul în rai[6]; și iarăși după alții, că trăgînd clopotele, vor fi scutiți de foc, grindină, trăsnet, rupere de nori și alte cumpene mari[7]. Iar fetele și nevestele le trag în credință că va crește cînepa și inul mare[8], iar curechiul nu-l vor mînca omizile.[9]

Deci, cum au sosit la biserică, lucrul cel dintîi ce-l fac este că unii încep a ciocni, iar alții a se sui în clopotniță, a trage clopotele și a toca, de se răsună întreaga comună. Și cînd încetează unii de tras clopotele sau de tocat, încep alții. Și tot așa durează tragerea aceasta a clopotelor trei zile de-a rîndul, adecă din ziua de Paști, nu mult după ce au ieșit de la sfînta liturghie, și pînă marți seara, încetînd numai pe timpul cît durează vecernia.[10]

În ziua întîia, adecă în ziua de Paști, petrece, după cum am spus, tot tineretul la biserică. A doua și a treia zi însă petrece mai mult numai o parte, și mai ales băieții și copilele, pe cînd cealaltă parte merge dimineața de udă unii pre alții, și anume luni udă feciorii pre fete, iară marți fetele pre feciori, iară după amiazi cei mai mulți inși se duc la joc, căci în multe locuri în aceste două zile după amiazi se face și joc.[11] E de însemnat și aceea că toți cei ce merg la biserică, unde se trag clopotele sau prin alte locuri, unde se adună tineretul

în sărbătorile Paştilor, precum bunăoară la scrînciob, înainte de a se porni de acasă, îşi aleg de regulă nu numai ouăle cele mai frumos împiestrite, ci totodată şi cele mai tari.[12]

În Moldova, „fetele şi flăcăii în ziua de Paşti se suie în clopotniţă şi toacă toată ziua pînă în sară, ca să crească cînepa frumoasă şi moale ca mătasa; iar se mai coboară în ograda bisericei, iar se mai suie în clopotniţă, şi aşa toată ziulica vorbesc şi şuguiesc în de ei. Fetele iau în sîn pască şi ouă roşii, se închină pentru dînsele, dar ele mai mult ca să schimbe ouăle cu flăcăi şi să le deie pască; căci flăcăii îşi aduc de acasă numai ouă roşii."[13]

În Transilvania, şi anume în Ormenişul de pe Cîmpie, toţi feciorii şi toate fetele se adună după prînz înaintea bisericii: fetele frumos gătite, iar feciorii cu flori în pălărie. Toţi au ouă roşii. Şi unii rîd, glumesc şi îşi petrec, iar alţii ciocnesc împreună: oul cel tare cîştigă pe cel mai slab. Mulţi cîştigă pe calea aceasta o mulţime de ouă, vezi bine sparte, dar... multe.[14]

În alte părţi, tot din Transilvania, mulţumesc pre feciorii cari le joacă cu ouă roşii. Mai fiecare fată dă cîte două sau trei perechi de ouă roşii aceluia cu care a jucat. Preferinţă au şi aici cei mai drăguţi. Aşa bunăoară, dacă Măriei îi place de Florea, atunci ea i-a încondeiat cît s-a putut de frumos patru ouă de găină şi două de gîscă. Iar feciorul, la rîndul său, îi mulţumeşte într-un limbaj simplu, dar poetic. Complezenţa, se înţelege, că nici aici nu lipseşte.[15]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Bucovina.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Paşti nu-i iertat a se căsători, nici a întreprinde vreo călătorie"; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Pentru sfinţenia zilei nu se poate face nuntă în această zi, nu se întreprinde vreo călătorie, ba nici un lucru vajnic".
3. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „În ziua de Paşti, după liturghie, se adună flăcăii şi fetele la biserică ca să ciocnească ouă roşi, să tragă clopotele şi să toace"; a celor din Pojorîta, com.de Ilie Flocea: „După amiazi se duc iarăşi cu mic cu mare la biserică la clopotniţă".
4. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Scopul pentru care se strîng în ziua de Paşti la biserică e spre a ciocni ouă roşi, crezînd că cu care ciocneşti în ziua de Paşti te întîlneşti în cealaltă lume."
5. Dat. şi cred. rom. din Brăieşti, com. de Vas. Lucan: „Feciorii şi fetele se adună în ziua de Paşti la clopotniţă şi trag clopotele, vestind prin aceasta Învierea lui Is. Hr."; a celor din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă: „Datina de a trage clopotele în ziua de Paşti este uzitată şi în Ilişeşti. Iar credinţa, îmbinată cu această datină, este ca toată lumea să răsune de laudă şi bucurie că a înviat Hr.; iară alţii zic că aceasta se face spre sănătate şi spre creşterea cînepei."
6. Cred. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „După Înviere se trag clopotele trei zile după olaltă, anume pentru că este Săptămîna luminată, şi atunci se zice că cerul este deschis, şi oricine moare în acest răstimp se duce de-a dreptul în rai"; a celor din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean: „Cine are fericirea de a muri în săptămîna întîia după Paşti, acela e primit în rai, fie el şi cel mai mare păcătos, căci i se iartă orişice păcate ar fi făcut. De aceea se şi numeşte săptămîna aceasta Săptămîna luminată, pentru că în decursul ei nu merge nime la întuneric"; a celor din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Oamenii cred că cine moare în Săptămîna luminată, de duminică pînă în Duminica Tomii, acela merge în rai"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi:

„Omul ce moare în ziua de Paşti sau în zilele următoare e norocos, pentru că în ziua de Paşti raiul este deschis, şi omul merge de-a dreptul în rai."
7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. Dat. şi cred. rom. din Zahareşti, com. de Ars. Băiţan: „Fetele, cari trag clopotele pe la Paşti, cred că creşte cînepa mare"; a celor din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Ţăranii cred că dacă trag clopotele în ziua de Paşti, mai ales partea femeiască, apoi creşte cînepa"; a celor din Capu Codrului, com. de St. Bodnarescu: „După leturgie se adună feciorii şi fetele la biserică, unde trag clopotele neîntrerupt pînă la vecernie. Şi se zice că dacă trag femeile în ziua de Paşti, atunci se face cînepa frumoasă"; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Şi pe la noi se adună feciorii şi fetele în ziua de Paşti la biserică şi trag clopotele pînă pe timpul vecerniei, şi dacă trag clopotele, atunci se crede că se face cînepa frumoasă"; a celor din Frătăuţul Nou, com. de dl. Sam. V. Isopescu, prof. gimn.: „În Frătăuţi trag nevestele şi fetele clopotele în cele trei zile ale Paştilor, ca să crească bine cînepa şi inul."
9. Dat. şi cred. rom. din Comăneşti, com. de Tit. Georgian: „După sfîrşirea leturghiei, se începe a trage clopotele. Şi despre cei ce trag clopotele se zice că le creşte cînepa sau că curechiul nu-l mănîncă omizile."
10. Dat. rom. din Fundu Sadovei, com. de Gavril Gliga: „În ziua Învierii este obiceiul ca oamenii bătrîni să stea pe acasă, iar tinerii se duc la biserică, în ograda căreia fac toate petrecerile în decursul celor trei zile dintîi ale Paştilor. Luni şi marţi însă, cu mic şi mare petrec în ograda bisericii, dacă timpul e frumos. Cei tineri trag clopotele iar cei bătrîni povestesc"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Şi la noi se adună feciorii şi fetele în ziua de Paşti, apoi a doua şi a treia zi de Paşti, adecă luni şi marţi, la biserică, nemijlocit după leturghie şi trag clopotele şi toacă pînă pe timpul vecerniei. Iar dacă trag fetele clopotele, apoi se zice că creşte cînepa şi inul mare"; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „În ziua de Paşti se trag necontenit clopotele. A doua zi se face tot aşa, ca şi în ziua întîia se trage mai mult clopotul şi se face joc înaintea bisericii, iar de către seară întră cu toţii în biserică unde se face vecernia"; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „După ce ies din biserică, merg mai ales flăcăii şi fetele la clopotniţă, unde se duc la ciocnit şi fac petreceri aşa pînă seara. După amiazi merg şi oamenii cu toţii la vecernie. Tot aşa fac şi petrec şi a doua zi şi a treia zi"; a celor din Cândreni, com. de L. Poenariu: „În ziua de Paşti se trag toată ziua clopotele, a doua zi şi a treia zi asemenea"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Clopotele se trag prin trei zile. Se crede că trăgînd fetele clopotele, atunci se face cînepa şi inul mare. Feciorii şi fetele trag clopotele, iar băieţii bat toaca neîntrerupt. Şi cînd îl cheamă unul pre altul la biserică zic: «hai la toacă»."
11. Dat. rom. din Comăneşti, com. de Octavian Giorgian: „După cîtăva vreme încep flăcăii şi fetele a ciocni şi a trage clopotele pîna la 4 1/2 oare seara. De acum începe vecernia şi durează pînă la 5 oare. De acolo stau iarăşi flăcăii pînă ce înserează. A doua zi trag iarăşi clopotele şi ciocnesc, ca şi în ziua întîia, numai că acuma se joacă la joc şi se udă fetele, şi merg finii la nînaşi cu pască, cu ouă roşii şi cu slănină. A treia zi tot aşa, numai că a doua zi se udă fetele, iar a treia zi flăcăii"; a celor din Tişăuţi, com.de T. Sologiuc: „Feciorii, a doua şi a treia zi de Paşti, fac joc. Fetele duc la joc pască şi ouă şi dau unul la altul, la feciori şi la fete. A doua zi de Paşti, dimineaţa, umblă feciorii pe la fete cu udatul şi fetele le dau ouă şi pască de mîncat."
12. Dat. rom. din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean.
13. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
14. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Braşov, 1889, nr. 76.
15. Petru Boeriu, *Din obiceiurile de la Paşti ale românilor din comuna Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Braşov, 1896, nr. 68.

XIV. BRICELATUL

Sub Bricelat, brișcălit, și prișcălit sau Alegerea craiului, se înțelege alegerea feciorului care a ieșit întîiași dată primăvara cu plugul la arat, de crai și învrednicirea lui cu dreptul și puterea de a judeca și a bricela, bricilui, sau a prișcăla, adecă de a pedepsi pre toți ceilalți feciori, cari au comis în decursul Postului mare vreo necuviință sau altă faptă rea.[1]

Datina aceasta, după cît știu eu pînă acuma, e uzitată numai în Transilvania, și, după cum ne vom convinge din cele ce se vor înșira mai la vale, nu e alta decît un fel de Strigare peste sat[2], cu acea deosebire numai că cei vinovați nu numai că se strigă pe nume și li se descoperă faptele cele rele, ci totodată se și briciluiesc pentru dînsele.[3]

Bricelatul sau Alegerea craiului se practică, pretutindenea unde e uzitată această datină, numai în ziua de Paști după vecernie și numai de către feciori.

Așa în unele părți din ținutul Năsăudului, mai toți feciorii, cîți se află într-o comună, se adună în ziua de Paști după vecernie la biserică și aici aleg apoi craiul.

Signalul adunării acesteia e de regulă baterea toacei.

Feciorul care a fost ales de crai se ia, îndată după alegere, de către alți patru sau șase feciori pe brațe și se duce cu alai pînă la rîul sau valea ce se află în comuna respectivă. Ajunși aici, feciorii ce l-au adus vreau să-l arunce în apă. Și dacă craiul nu le promite o cantitate oareșicare de rachiu sau vinars, după cum se numește în unele părți din Transilvania băutura aceasta, îl și aruncă și-l scaldă cumsecade, iar dacă le promite, atunci nu-l aruncă, ci luîndu-l iarăși pe brațe se întorc cu dînsul înapoi la biserică.

Ajunși la biserică, îi dau un scaun, numit scaunul judecătoriei, ca să șadă pe dînsul, invitîndu-l în același timp să judece și să pedepsească pre toți feciorii, cari au comis ceva rău în decursul Postului mare, bunăoară: dacă mergînd la plug n-au băgat seama și au pierdut cuiul de la rotițe și din cauza aceasta una dintre rotițe a căzut, sau, dacă n-au arat cum se cuvine, dacă au muncit prea tare boii sau i-au desprins de la tînjea mai nainte de a sosi timpul, dacă au purtat struț ori au jucat în cursul Postului mare, dacă s-au îmbătat, au suduit ori s-au certat cu părinții săi, mai pe scurt dacă au făcut ceva ce nu s-a cuvenit să facă.

Craiul, așezîndu-se pe scaunul ce i s-a dat, și avînd în jurul său pre cei patru sau șase feciori, cari l-au dus la rîu ca să-l ude, prinde a întreba în auzul tuturor celor de față cine ce a făcut.

Dacă acuma unul sau altul dintre feciorii adunați este pîrît de către cineva că a comis cutare faptă rea în decursul Postului mare, atunci craiul poruncește celor patru adjutanți ai săi să-l ia pe sus, să-l ducă și să-l pedepsească, ca de altă dată să se ferească și să nu mai facă așa ceva.

Cei patru adjutanți, cum li s-a dat porunca aceasta, îndată îl și iau pe cel vinovat pe umeri, îl duc împrejurul bisericii, și stînd cu dînsul la fiecare corn de biserică, îl briciluiesc[4] sau prișcălesc, adecă îl lovesc peste tălpile picioarelor cu un fel de bătălău (băț) numit bricelă sau prișcală, rostind în același timp următoarele cuvinte:

Nu te bate bricela,
Că te bate vina ta.
Asta-i de la mine,
Asta ți se vine.
Suta, mia, na!
Să nu faci altdat'așa!

În chipul acesta sînt pedepsiți de-a rîndul toți cei ce se află vinovați, cari au comis vreo faptă rea, ori s-au purtat necuviincios față de crai, sau nu s-au mulțumit cu pedeapsa căpătată din partea acestuia.

După ce s-au judecat și s-au pedepsit toți cîți s-au aflat că nu s-au purtat bine în decursul Postului mare, se duc cu toții acasă la craiul și aici petrec apoi atît restul zilei cît și cele două zile ce urmează, adecă luni și marți, mîncînd, bînd și jucînd.

Ajunși la casa craiului, aleg alți doi feciori din mijlocul celor de față și-i trimit ca să meargă prin sat, unde sînt fete mari, să le poftească și pe acestea la petrecere.

Feciorii aleși, pornindu-se prin sat și invitînd pre toate fetele cele mari, ca să ia și ele parte la petrecerea lor, capătă din fiecare casă cîte un dar, care constă mai ales din ouă albe și roșii.

După ce au părîndat acum tot satul, se întorc cu darurile căpătate iarăși la casa craiului, unde din ouăle cele albe fac papă, iar cu cele roșii ciocnesc.

Astfel își petrec și se veselesc tustrele zilele acestea, bînd din vinarsul ce l-a dat craiul, mîncînd din bucatele ce le-au căpătat ca dar de la fetele cele mari, și jucînd cu acestea, cari, după ce au fost invitate, iau asemenea parte la această petrecere dimpreună cu părinții sau cel puțin cu maicele lor.[5]

În alte părți, tot din ținutul Năsăudului, precum bunăoară în comuna Mocod, Bricelatul sau alegerea craiului se face în următorul chip:

Se adună feciorii satului, îndată după vecernie, înaintea bisericii, și aici, în prezența întregului popor adunat, după mai multe consultări serioase, se aleg doi inși dintre flăcăi, pe cari îi cugetă de mai vrednici între toți, cari sînt cu purtări mai alese și bravi în toată privința. După ce i-au ales, îi roagă să primească slujba de crai și să se declare dacă voiesc și pot primi ori ba.

Dacă careva, din o cauză ori alta, nu poate primi, ceea ce rar se întîmplă, atunci de sine se înțelege că urmează altă alegere, pînă cînd junii au crai noi, a căror domnie durează un an de zile, adecă pînă la Paștile viitoare.

Noii crai, după ce primesc onorificul oficiu de crai, sînt ridicați de mulțime în sus, iar de cîte ori îi ridică, strigă mulțimea : „Crai noi în țeară!" Apoi, după repețirea de trei ori a acestor cuvinte, îi pun pe tronul crăiesc, care este un scaun lung, ca să poată încăpea amîndoi craii pe dînsul.

După pontul acesta, se suie un flăcău în turnul bisericii și de acolo strigă răspicat de trei ori:

Crai noi în țară!
Grîu de primăvară.
Mierța de secară
Cu 80 de parale,
Mierța de grîu
Cu un florin,
Cupa de vinars
Cu un cinceri
Și tăbacul cu cinci zloți!

Şi, după ce sfîrşeşte această strigătură de trei ori, aruncă de acolo din turn un suman jos, care însă este prins şi sprijinit de flăcăi, că nu-i iertat să atingă pămîntul.

După aceasta începe Bricelatul, care se întîmplă în modul următor:

Craii stau pe scaunul lor de onoare, lîngă fiecare crai doi juni voinici ca brazii stau în picioare, gata de ascultat şi împlinit porunca crailor.

Stînd aceşti patru juni, cari nu sînt aleşi, ci numiţi din partea crailor, ocoliţi de tot poporul din comună, un crai întreabă:

– Cine ce are de dat înainte?

Atunci unul dintre flăcăi, care ştie despre altul că a comis ceva faptă rea, d.e. că a pierdut ceva de la car, a bătut rău vitele, şi-a uitat toporul ori altă unealtă acasă, cînd ar fi trebuit să o ducă la cîmp, a rupt ceva la car ori plug, din lene ori nebăgare de seamă, ori doară a răsturnat carul, a suduit de cele sfinte, ş.a., această faptă o aduce înaintea crailor cam în modul următor:

– Înălţaţi crai! N.N. a răsturnat pe loc neted ca palma carul încărcat cu grîu curat; ori N.N. a plecat la fîn cu gîndul la drăguţă, şi în loc de furcă şi greblă şi-a luat numai toporul şi merindea; ori N.N. a bătut boii, fiindcă nu voiră să treacă cu car cu tot peste gard; ori N.N. trecînd pe lîngă ograda lor s-a aburcat pe gard şi şi-a umplut mînecele sumanului de poame şi le-a dus în şezătoare, etc.

Pre acest june poruncesc craii de mi ţi-l prind cei patru slujitori şi mi ţi-l ridică pe sus, doi de mîni şi doi de picioare, aşa că acuzatul vine cu faţa în jos şi corpul întreg întins, iar de supsuori mai ridicat, ca corpul să aibă poziţiune costişă.

Aceşti patru flăcăi au misiunea ca să poarte o dată pe sus pre cel vinovat în jurul bisericii, iar cei doi ce-l ţin de picioare, avînd nescai lopăţele de lemn, cu acelea dau la tălpile picioarelor celui vinovat mai multe lovituri la fiecare corn de biserică, numărate după versul următor:

Nu te bate bricela,
Ci te bate vina ta.
Asta-i de la mine,
Asta ţi se cuvine,
Pentru ce n-ai făcut bine!

Numărătura se întîmplă după modul cum numără pruncii pînă la 15 pe versul:

Toacă, popă, toacă,
Toacă de alun,
Botă de gorun.
Cinci, popă, cinci,
Cinsprezece aici.

După finele acestei ceremonii, duc pe cel bătut înaintea crailor.

Craii apoi îl întreabă de este mulţumit ori ba cu pedeapsa primită ... nu cumva l-a pedepsit prea aspru, adecă nu cumva careva fecior a dat prea tare, ori prea încet.

Atunci pedepsitul spune tot ce are de spus, şi de cumva aievea careva din flăcăi a dat fără milă în cel judecat, atunci respectivul flăcău, care a abuzat de încrederea crailor noi, capătă pedeapsă, şi adecă capătă atîtea lovituri cîte primise cel dinaintea lui.

Şi aşa se repeţeşte judecata şi pedeapsa aceasta pînă nu mai vin de nicăieri acuze. Dar nepedepsit nu rămîne nimeni din cei acuzaţi publice înaintea crailor şi a tot poporul.

Acesta-i Bricelatul.

După sfîrşitul Bricelatului, se duce tineretul la locul de joc, numit prin fostul district al Năsăudului Bere, unde sînt strînse toate fetele şi se începe jocul.

A doua zi de Paşti, tot după vecernie, se pun craii pe un scaun lung şi, astfel şezînd, îi rădică patru flăcăi pe sus şi-i duc pînă la rîul ori valea cea mai de aproape şi-i aşază pe ţărmure, unde apoi îi întreabă că ce vor să plătească celor ce i-au purtat pe sus atîta loc.

Craii, prima dată, zic că aşa li se cade să fie purtaţi, dacă sînt crai, dar apoi şi flăcăii zic că tocmai fiindcă-s crai trebuie să-i cinstească mai bine. Aşa se tot mănîncă în vorbe unii una, alţii alta, pînă flăcăii vreau să arunce pe crai în apă, dacă nu-i cinstesc cu ceva.

Atunci craii promit o cantitate anumită de băuturi.

Flăcăii se dau la tîrguite, ba o cupă, ba o ferie, ba două cupe, ba şapte cupe, şi aşa unii tot pun, alţii tot lasă, pînă ce se unesc.

După procedura urmată cu craii, se întîmplă şi cu oamenii însuraţi.

Pre cela ce-l ştiu că a ieşit mai întîi cu plugul dau să-l moaie, să-l scalde, îl pun pe un scaun ca pe crai, ridică scaunul şi-l avîntă, ca şi cînd aievea ar voi a-l arunca.

Acesta, fireşte, n-ar avea gust de scăldat chiar în sărbătorile Paştilor, şi cu hainele cele mai bune cu tot, deci prinde a promite şi acesta băutură, numai să-l slobodă.

Tîrgul se face lesne şi cu acesta, după zicala:

„Darea
Trece moarea".

Uneori se duc de gustă din băutura promisă ca răscumpărare pentru scaldă, alteori merg de-şi continuă jocul, ştiind că promisiunea n-o mănîncă lupul.

Locul de petrecere, adecă Berea, mai totdeauna este la unul dintre crai.

A treia zi de Paşti, fiecare fată are să ducă la Bere de ale mîncării, îndeosebi au să ducă fiecare cel puţin cîte-o pască, un ou alb nefiert şi altul fiert roşu. Iar feciorii au să ducă băutura, de regulă vinarsul. De sine se înţelege că craii au să premeargă cu exemplul: ei dau cîte o mierţă de grîu curat pentru pîne şi o ferie de vinars.

După ce s-au întrunit toţi, flăcăii şi fetele se pun cu toţii la ospăţ, mănîncă şi beau, iar mai pe urmă se pune pe masă papa cea mare, făcută din toate ouăle cele albe nefierte ce le adusese fetele.

Din aceasta mănîncă împreună toţi, ca semn de iubire şi prietinie ce este între tineret.

După ospăţul acesta se începe jocul, care durează pînă seara pe murgit. Atunci fiecare fecior şi fiecare fată mulţumeşte crailor pentru petrecere şi se duc apoi pe la casele lor.

Aşa se petrec Paştile în Mocod, aşa se întîmplă Alegerea crailor, Bricelatul şi simbolizarea prietiniei.[6]

În comuna Ciobanca, feciorii se adună asemenea în ziua de Paşti, după vecernie, dinaintea bisericii, unde îşi aleg craiul ca şi cei din satele amintite mai sus din ţinutul Năsăudului. Iar craiul, la rîndul său, îşi alege patru ostaşi şi două străji.

A doua zi după alegere, adecă luni de dimineaţă, cîţiva dintre feciori merg cu ceteraşi după craiul nou ales, ca să-l invite la Vergel.

În streaşina deasupra uşii, de la tinda casei unde e Vergelul, se înfige un steag făcut din năfrămi, cam aşa de suscior ca un om înalt să poată ajunge la el.

Cîţi vin la Vergel, tineri şi bătrîni, sînt obligaţi a-şi lua pălăriile dinaintea steagului.

Nu o dată însă se află cîte unul dintre cei mai îndrăzneţi cari se încearcă să răpească steagul. Iar răpirea constă întru aceea că, apucînd repede steagul, îl aruncă în focul din casă, pe o fereastră, care în tot decursul Vergelului stă anume spre acest scop deschisă. Iar după ce a făcut aceasta merge însuşi răpitorul şi acuză craiului pre străji, zicînd că au fost leneşe, că au dormit sau altceva au făcut şi n-au păzit steagul.

Craiul dictează, în urma acestei denunţări, străjilor pedeapsa cuvenită, care pe loc o şi capătă.

Rar cînd se întîmplă răpirea steagului. Cu atîta mai dese însă sînt încercările. Dar şi acestea încă se pedepsesc. Pre cel ce încearcă adecă a răpi steagul, străjile, cari stau de pîndă, deauna îl şi prind, îl iau pe sus şi, ducîndu-l înaintea craiului, îl acuză, spuindu-i că s-a încercat să răpească steagul.

Craiul, ascultînd acuza şi văzînd că cel adus e vinovat, dispune ca să-l ducă la închisoare.

Străjile îl iau acuma şi-l duc într-un unghi al casei, al tindei sau al cămării, îl ţin acolo o minută, două şi apoi iarăşi îl duc dinaintea craiului.

Craiul porunceşte acuma ca să fie lovit peste tălpi cu o mie de brişcale.

Cum a rostit craiul sentinţa aceasta, îndată îl şi înhaţă ostaşii dimpreună cu alţi feciori şi, ţinîndu-l în poziţiune orizontală, întors cu faţa în jos, unul dintre ei ia o brişcală, făcută anume pentru acest scop, şi-i dă cu dînsa ca la 7-8 lovituri, în care timp tot numără din gură pe sărite, astfel că ajunge pînă la o mie.

În tot decursul, cît ţine Vergelul, craiul ascultă necontenit la pîri şi pedepseşte d.e. pe cutare, care e acuzat că şi-a pierdut oticul, pe altul că, mergînd la grăpat, a uitat cîrligul de grapă acasă, etc.

Astfel trece ziua de luni şi de marţi de după Paşti şi vine Dumineca Tomei.

După serviciul dumnezeiesc din această duminecă, feciorii iau un car cu doi sau şi cu patru boi, se suie într-însul dimpreună cu două fete, cu două neveste tinere şi cu ceteraşi, şi astfel se duc apoi pînă la casa craiului.

Ajungînd la casa craiului, îl iau şi-l suie şi pre acesta în car şi apoi se duc cu toţii pînă la preotul, pre care asemenea îl invită ca să se suie în car dimpreună cu preoteasa.

Suindu-se şi aceştia în car, trec cu carul de-a lungul satului pînă ce ajung la cîmp şi de aici se întoarnă iarăşi înapoi la casa craiului, unde-i aşteaptă o masă gătită.

Ajunşi aici, se pun cu toţii la masă şi, după ce ospătează de ajuns, tineretul merge la Vergel şi continuă jocul, iar preotul şi cu preoteasa, dacă au luat şi aceştia parte la conduct şi la masă, se întorc acasă.

Mai demult era datină în Ciobanca, precum şi în alte comune de prin împrejurime, ca la Vergelul acesta să se bea bere, puindu-se dinaintea fiecărui fecior cîte o cană de bere de Turda, de unde vine apoi că în unele locuri petrecerea aceasta a început a se numi, pe lîngă Vergel, încă şi Bere, pentru că se bea numai bere, iar de mîncare puţin ce se punea.

În timpul de faţă însă berea e înlocuită prin rachiu. Din cauza aceasta apoi, fiindcă rachiul costă foarte mult, rar care fecior primeşte a fi ales ca crai.

Şi tot din această cauză, sau poate că şi din multe altele, Alegerea craiului a început de un timp încoace a se da cu totul uitării, astfel că nu peste mult se va stinge cu totul.[7]

În comuna Grid din Ţara Oltului, datina aceasta, numită Plugarul, se manifestează astfel:

Feciorul ce iese mai întîi primăvara la arat se numeşte Plugar.

Ceilalţi feciori se duc la dînsul şi-l înştiinţează despre aceasta, ceea ce el o şi ia la cunoştinţă.

A doua zi de Paşti, dimineaţa, Plugarul se ascunde, ca să nu-l poată găsi curînd feciorii, cînd vor veni să-l caute.

Aceştia însă se prezintă şi-l caută în toate locurile, pînă ce-l găsesc.

După ce l-au găsit, patru dintre cei mai voinici feciori, cari sînt aleşi, îl iau pe sus, îl pun pe o grapă cu colţi de lemn, şi apoi cu grapă cu tot îl duc pe umeri pînă la vale (rîu), însoţiţi fiind de lăutari.

Costumul lui e simplu. Peste hainele din zi de lucru se îmbracă cu o zeche şi asta o încinge cu holdă verde. Tot aşa îşi încinge şi pălăria. Şi aşa stă în picioare pe grapă şi, spre a-şi ţinea echilibrul, se razimă de un furcoi.

După ce a ajuns conductul la vale, pune pe Plugar cu grapa pe ţărmuri. De aici Plugarul intră în vale, zice un „Hristos a înviat", apoi un „Tatăl nostru", şi în loc să-şi facă cruce cu mîna, o face aceasta lăsîndu-se cu tot corpul în apă, mai întîi spre răsărit, apoi în celelalte părţi ale orizontului.

După aceasta Plugarul iese din vale spre a-şi trage grapa în vale, pentru că el numai la aceea se năzuieşte, ca să aibă grapa lîngă sine şi spre scopul acesta începe a stropi pre cei de primprejur, şi aşa îşi trage grapa.

Cei patru feciori sar la el şi îl trîntesc în apă, dacă îl pot, iar dacă nu, atunci se luptă crîncen, pînă ce-l cufundă în apă.

După aceasta feciorii ies afară, şi după ei Plugarul, care apoi se suie pe grapă, şi astfel se reîntorc acasă.

Şi acuma toţi feciorii se duc la Plugar unde, după mai multe urări, se pun la masă.

În fine, merită a fi amintit şi aceea că Plugarul, descris în şirele de pînă aici, e uzitat mai în toate comunele din Ţara Oltului, cu acea deosebire numai că în unele locuri într-un fel, iar în altele într-alt fel.

Aşa în Fîntina, bunăoară, în loc ca Plugarul să-şi încingă pălăria cu holdă, pune un colac şi în vîrful lui un ou roşu, iar după el pocneşte unul dintre feciori cu un bici mare.[8]

În Comana inferioară, tot din Ţara Oltului, alegerea Plugarului se face în următorul mod:

În Săptămîna patimilor, doi feciori tocmesc lăutari (diplaşi, ceteraşi) şi totodată acei doi feciori sînt şi chizeşi (garanţi) pentru Plugar.

În noaptea spre a doua zi de Paşti, Plugarul pitulă grapa, oriunde va voi, numai să nu iasă afară din curte, de regulă o ascunde în grajd sub vite, ori prin şopurile cu fîn, se înţelege că o grapă fără colţi. După aceea se pitulă şi el unde voieşte, dar să nu iasă din heiul lor, ci cam prin şopuri, ori prin gropi în pămînt, ori în buţi, în urloaie, sau prin lăzile cu haine.

A doua zi de Paşti, toţi feciorii merg la biserică, iar cînd trage la axion (de ieşit), ies apoi cu toţii ca să caute pre Plugar. Şi caută de pun toate cu fundul în sus. În caz că nu-l găsesc, atunci e silit a se face Plugar unul dintre cei doi chizeşi, ceea ce nu se prea întîmplă, căci la caz că nu-l găsesc pre cel ce-l caută, atunci chizeşii promit ceva cinste celui ce va spune unde e pitulat, şi apoi e trădat.

După ce l-au găsit şi după ce au găsit şi grapa, fac sucituri de paie şi-l leagă la fiecare picior pe din jos şi pe din sus de genunche. Asemenea îl leagă la mîni şi peste mijloc. Apoi trec două legături, una pe sub umărul stîng, iar una pe sub umărul drept, formînd la piept o cruce. Tot cu o legătură îi încunjură şi pălăria, formînd în vîrful ei o cruce stînd în sus. Pun apoi pe grapă un corman de la pluguri din vechime, iar plugarul ia în mînă un furcoi şi se pune şi el pe grapă. După aceasta, apucă de fiecare cap al grapei cîte un fecior şi, ridicîndu-l pe umere, pleacă astfel cu el la vale ca să-l moaie. Ajungînd la vale îl pun jos, iar Plugarul îşi trage grapa şi cormanul în vale, şi începe a bate cu furcoiul în apă, că sar stropi în toate părţile, avînd grijă totodată să nu-l poată muia.

Dar cu toată grija ce o are, garanţii sar la el, unul de pe ţărmurul stîng, iar celalt de pe ţărmurul drept, şi-l bagă cu capul la afund, dacă îl pot; dar se întîmplă nu o dată de-i bagă plugarul pre dînşii, dacă nu sînt mai tari ca el.

După ce-l moaie bine, îl pun iar pe grapă şi pleacă acasă cu el, tot strigînd:

Cît e uliţa de largă
Numai pe-o parte mi-i dragă,
Pe partea de către vale,
Că m-alină und' mă doare!

Ajunşi acasă, mănîncă bine. Apoi merg prin sat pe la feciorii însuraţi în acel an, unde îi cinstesc cu mîncări, băuturi şi ouă roşii. Şi pe urmă merg cu jocul în prundul satului, unde joacă toată ziua.

Fetele ce sînt jucate la această petrecere le dau pentru fiecare joc cîte două ouă.

Seara, se despart, mulţumind şi strigînd fetele, ca semn de mulţumire şi iubire, chemîndu-le totodată şi pe a doua zi la joc.[9]

În Ormenişul de pe Cîmpie, toţi feciorii şi toate fetele se adună în ziua de Paşti, după prînz, înaintea bisericii: fetele frumos gătite, iar feciorii cu flori în pălărie, unde, avînd fiecare ouă roşii la sine, ciocnesc împreună, rîd, glumesc şi-şi petrec.

Actul cel mai celebru însă pentru tineret din această zi urmează după vecernie.

Cum s-a sfîrşit adecă vecernia, se prezintă ceteraşii (lăutarii) înaintea bisericii. N-au însă voie să cînte din violină, nici tinerilor să joace în ziua aceasta nu le e iertat.

Feciorii se aleg la o parte, fetele de altă parte.

Ochii tuturora sînt aţintiţi asupra aceluia dintre feciori, care mai întîi ca toţi din sat a ieşit în decursul primăverii cu plugul la cîmp.

Acesta e eroul zilei. El se aşază departe, la o anumită distanţă, ceilalţi feciori se înşiră îndărătul lui, stînd gata de fugă, îndărătul acestora se află ceteraşii, cari cu arcul pe strună aşteaptă darea semnalului.

Un bărbat mai bătrîn stă cu mîna pe funia clopotului şi, cînd tinerii s-au aranjat de ajuns, el loveşte de trei ori clopotul într-o ureche.

Atunci feciorii încep la fugă.

În urma lor merg ceteraşii în paşi lini şi cîntînd o melodie unică şi caracteristică pentru ocaziunea aceasta.

Fetele se duc după ceteraşi şi ieşind din sat se preumblă din deal în deal, urmărind cu atenţiune mersul junilor fugari.

Feciorii au să prindă pre Plugar, şi pînă cînd l-au prins satul e ca pustiu; nu se face joc, nu este voie bună în sat, fetele sînt în cîmp cu ceteraşii, cari cîntă un cîntec duios. Iar feciorii aleargă prin pădure ca să afle pre plugar.

Nu este iertat nimărui să stea Plugarului în cale. El poate să stea ascuns o zi, două şi cîteodată şi trei zile, se duce în anumite locuri, unde precum i-a spus aleasa inimii sale, va afla mîncarea ce i-a pus-o ea într-un loc pe unde avea el să fugă, şi o şi află. Pîndeşte pînă cînd poate găsi ocaziune ca să se poată întoarce în sat fără a fi prins. Ajungînd în sat, mai întîi se duce la clopotniţă, loveşte de trei ori clopotul şi îndată după aceasta toţi tinerii aleargă cu voie bună spre biserică.

Plugarul fugar are drept în ziua aceasta să mînce, să bea şi să trateze cu băutură pe cine-i place, în contul feciorilor.

Dacă însă feciorii l-au prins şi l-au adus cu sila în sat, este el dator să le plătească acestora băutură în cinste.

După întoarcerea fugarului în sat, se începe apoi şi jocul, care, afară de zile de post, se continuă în fiecare duminecă şi sărbătoare. Şi e foarte fericită fata, pe care, în jocul prim, o joacă mai întîi Plugarul fugar.[10]

NOTE

1. Al. Viciu, *Glosariu de cuvinte dialectale*, Blaj, 1899, p. 21: „Brişcălitul (Valea Almaşului, jurul Jiboului, Dragului) v. prişcălitul"; p.47: „Prişcălitul (pe aiuri brişc, v. la b.) pe la Girişul rom., S. Petru de Cîmp. ş. a., un joc al feciorilor în ziua de Paşti, cînd adunaţi lîngă biserică bat la tălpi pre feciorii cari s-au purtat rău, necuviincios, în Păresemi. Lopăţica, cu care dau, se zice prişcală:

Nu te bate prişcala,
Că te bate vina ta!

vezi prăştilă = şindilă, şisă (Haţeg), de unde s-a corupt vorba prişcală."

2. Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, Bucureşti, 1899, p. 286.

3. I. Pop-Reteganul, *Bricelatul sau alegerea de Crai nou în țară*, publ. în *Revista ilustrată*, an. I, Bistrița, 1898, p. 73: „Bricelatul e mai vechi decît Strigatul preste sat, ori barem deodată. După a noastră părere a fost mai întîi Bricelatul ori Vărgelatul, iar numai cu timpul s-a modificat respective muiat în Strigarea preste sat. Scopul era unul și același la amîndouă: păstrarea tineretului în stare de moralitate, hărnicie, cruțare, numai cît Bricelatul îl admonia în mod simțitor corporalmente, pre cînd la Strigarea preste sat sufere numai simțul pudoarei."
4. Dat. rom. din Ilva Mare, com. în fostul district al Năsăudului, publ.în *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, nr. 207: „În ziua de Paști, dimineața, copiii umblă după ouă. După vecernie trag clopotele, bat toaca, se briciluiește în ținterim tineretul, și bătrînii povestesc despre vremile trecute și bătălii, nu merg la cîrciumă, nici nu dorm în această zi, zicînd că nu este bine."
5. Com. de mai mulți conșcolari, pe cînd mă aflam ca student de a VII-a cl. la gimnaziul român din Năsăud.
6. I. Pop-Reteganul, *Bricelatul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 73-74.
7. Com. de dl. Grigorie Crăciunaș, paroh în Ciobanca.
8. Petru Boieriu, *Din obiceiurile de la Paști ale românilor din comuna Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Brașov, 1896, nr. 68.
9. Ioan Popa, *Plugarul*, un obicei din Comana inferioară (Țara Oltului), publ. în *Foaia poporului*, an. VIII, Sibiu, 1900, nr. 8, p. 85.
10. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Brașov, 1887, nr. 76.

XV. UDATUL

În unele locuri, atît din Bucovina cît și din Transilvania, este datină ca luni, a doua zi de Paști, feciorii să ude pre fete și băieții pre copile. Iar marți după Paști udă fetele pre feciori și copilele pre băieți.[1]

Datina aceasta e uzitată în Bucovina atît pe la orașe cît și prin sate.

Udatul pe la orașe se face în următorul chip:

Fiecare june ia un șipușor cu apă neîncepută sau cu parfum și, mergînd pe la casele unde se află fete mari și copile, respective domnișoare, cam pe timpul acela cînd presupune el că se vor fi sculat și îmbrăcat, cum intră în casă se duce de-a dreptul la dînsele și le stropește.

Fetele, după ce au fost în chipul acesta udate, invită pre cei ce le-au udat la masă, îi cinstesc și primesc cu fel de fel de copturi și, dacă sînt înrudiți sau mai de aproape cunoscuți, le dau, drept suvenire, și cîte un ou care e mai frumos.

Nu tot așa însă se întîmplă Udatul pe la sate. Aici se scoală flăcăii des-dimineață și mergînd, cîte c-o cofiță plină de apă neîncepută pe la casele pe unde știu că se află fete mari, pre care fată o surprind sau o găsesc dormind o udă cumsecade.[2]

În alte părți însă udatul acesta se face într-un mod și mai brutal. Flăcăii adecă pîndesc cînd ies fetele de prin case, le prind, și, așa îmbrăcate și gătite, cum sînt, le duc pînă la o fîntînă, pârîu, baltă sau și la un eleșteu din apropiere, și acolo toarnă apoi cîte vreo două-trei cofe de apă pe dînsele, ori le cufundă cu haine cu tot înăuntru și le udă. Iar după ce le botează astfel le dau drumul.[3]

Cu toate acestea însă, fiecare fată care e astfel udată nu se supără, ci din contră se bucură, crezînd că, întîmplîndu-i-se aceasta, în decursul anului de bună seamă se va mărita.[4]

Originea acestei datine ne-o arată următoarea legendă din Bucovina:

„Zice că o fată de creștin, luînd a doua zi după Învierea Domnului nostru Is. Hr., niște ouă albe într-o coșărcuță, se duse cu dînsele la tîrg să le vîndă. Pe drum se întîlni cu o fată de păgîn și aceea voi să-i cumpere ouăle, dar nu avea destui bani la sine. Deci după ce negoție ouăle, o rugă să meargă acasă la dînsa ca să-i dea și ceilalți bani.

Fata de creștin se învoi și se porniră apoi amîndouă spre casa fetei de păgîn. Pe drum, din vorbă în vorbă, veni vorba și despre Domnul nostru Is. Hr., precum și despre legea creștinească.

Fata de creștin începu a-i istorisi celei de păgîn că nici o lege din lume nu e așa de bună ca legea creștinească, și în urmă o îndemnă ca să treacă și ea la această lege.

Fata de păgîn însă nu voi să creadă și de aceea zise:

– Numai atunci voi crede, cînd se vor preface ouăle cele albe, ce mi le-ai vîndut, în roșii!

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea și iată că – minunea minunelor – toate ouăle se făcură roșii.

Fetele, cînd văzură minunea aceasta, leșinară amîndouă de spaimă.

Niște băietani însă, cari din întîmplare se aflau în apropiere, văzîndu-le că au leșinat, alergară repede la o fîntînă, scoaseră apă dintr-însa și le udară, și fetele în urma aceasta se treziră.

Atunci fata cea de creștin, drept recunoștință și mulțumită, luă mai multe ouă roșii și le împărți băietanilor spre aducere-aminte de cele ce s-au întîmplat.

Și de atunci a rămas datina ca băietanii să ude fetele a doua zi de Paști, și ca răsplată pentru aceasta să capete de la dînsele ouă roșii."[5]

NOTE

1. Dat. rom. din. Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabân: „În lunea Paștilor umblă feciorii cu Udatul pe la fete, iar oamenii unul la altul cu pască. Marți, udă fetele pre feciori, pre cari îi găsesc încă dormind, iar oamenii umblă iar cu pască și se veselesc."; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Lunea, a doua zi de Paști, pe unele locuri se udă cu apă. Copiii merg la nași și primesc daruri, de regulă ouă roșii. Pe unele locuri se udă la Ispas."; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
2. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de Lazăr Flociuc.
3. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean, și a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc.
4. Com. de dl. V. Turturean.
5. Din Fundu Moldovei, com. de Gavril Gliga, stud. gimn.

XVI. UMBLAREA CU PASCA

Bărbații însurați și muierile măritate, respective soții căsătoriți, din cele mai multe comune românești din Bucovina, au datină de a nu se duce în ziua de Paști nicăiri de acasă, ci numai dimineața la Înviere și după amiazi la vecernia cea mare, iar restul zilei îl petrec de regulă acasă.

Pentru aceea însă servitorilor și servitoarelor, cine are de acestea, nu numai că li se încuviințează a sta cu stăpînii la una și aceeași masă și a mînca din aceleași bucate, ci totodată li se acordă deplină libertate, adecă se lasă ca să se ducă de acasă unde voiesc și cînd voiesc, și nu li se poruncește nimic.[1]

Ba în multe locuri, atît din Bucovina cît și din Banat, li se dă unor servitori, și cu deosebire ciobanilor, dacă aceștia peste vară au fost ascultători, priincioși, buni și de omenie, încă și cîte un miel gras și frumos ca dar.[2]

Dar nu numai servitorilor, ci chiar și vitelor cornute, precum și altor animale domestice se dă în ziua de Paști deplină libertate, așa vițeii se lasă să sugă tot laptele de la mamele lor, căci vacile mulgătoare în această zi mare nu se mulg defel, iar cînii se slobod din lanț și se lasă, fie orișicît de răi ar fi, să alerge pe unde le place.[3]

În unele părți din Transilvania, precum bunăoară în Vama, vitele au libertate de a paște și pe holde, unde voiesc, pînă după ieșirea din biserică, iar pe unele locuri chiar ziua întreagă.[4]

A doua și a treia zi însă, adecă luni și marți după Paști, este datină ca cei căsătoriți să se ducă cu pască pe la neamurile cele mai de aproape, și anume totdeauna cei mai tineri la cei mai înaintați în vîrstă, precum: fiii la părinți, nepoții la moși, frații și surorile cele mai mici la frații și surorile cele mai mari, finii la nănași, ginerii la socri, și cumetrii la cumetri.[5]

Originea acestei datine, după credința și spusa poporului bucovinean, datează tocmai de pe timpul Învierii Domnului nostru Is. Hr. Căci precum umblau atunci creștinii și vesteau că Is. Hr. a înviat, așa obicinuiesc și în ziua de astăzi oamenii noștri a umbla cu pască a doua și a treia zi de Paști și a vesti și ei Învierea Mîntuitorului.[6]

Drept aceea, a duce sau a umbla cu pască pe la neamurile cele mai de aproape și a le vesti Învierea Mîntuitorului este o datorie. O întrelăsare sau o neîmplinire însă conștiințioasă a acestei datine se privește de o necuviință și detragere a cinstei, mulțămitei și supunerii ce se datorește celor mai mari.[7]

Cei ce merg cu pască pun de regulă 2-6 paști una peste alta într- un testimel și cu ea 6-12 ouă roși[8], adecă fiecare după cum îi iartă împrejurările materiale, și cu legătura aceasta de pască și ouă roșii se pornesc apoi la cei ce au de gînd să meargă cu pască. Iar cînd ajung la starea locului și intră în casă, nu dau binețe ca de altă dată în decursul anului, ci spun: „Hristos a înviat".

Cei de casă, întîmpinîndu-i și răspunzîndu-le „Adevărat c-a înviat", le mulțumesc pentru că n-au uitat de dînșii, ci au venit, și apoi îi poftesc să ocupe loc.

Atunci nou-veniții sărută mîna celor de casă, dacă aceștia sînt părinți, moși sau nănași, iar de nu, dau numai mîna unul cu altul sau se sărută, și apoi cel ce a adus pasca se apropie de masă și o pune pe aceasta

După ce s-a pus pasca pe masă, gospodina de casă o ia cu legătură cu tot de pe masă și o pune în alt loc undeva, unde stă pînă ce cei ce au venit cu dînsa voiesc să se întoarcă acasă. Apoi se așază cu toții la masă și încep a mînca, a ciocni unul cu altul ouă roșii, a bea și a se veseli împreună pînă de către seară.[9]

Cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea sau, dacă cei veniți au de gînd să meargă și în alt loc, atunci și mai degrabă se scoală cu toții de la masă; gospodina de casă se duce și schimbă pasca și ouăle din legătură, punînd într-însa, în locul celor aduse, alte de ale sale, și anume: dacă s-au adus trei pune două, iar dacă s-au adus șase pune patru, adecă cu una sau cu două mai puține. Tot așa face ea și cu ouăle.[10]

Întîmplîndu-se însă ca pasca adusă să nu fie cuviincios făcută și coaptă, adecă dacă e ieșită din mînă rea, sau prea mică, ceea ce vădește o nepăsare, o zgîrcenie, sau numai o mergere ca să fie mers, atunci li se înapoiește, după numărul adus, una sau mai multe paști din cele aduse, ceea ce va să zică că altă dată pot să o primească îndărăt, dacă cinstea nu le va fi mai cuviincioasă.[11]

Cînd se duce cineva întîiași dată cu pască, atunci nici nu i se ia nici nu i se dă nimic în schimb, ci cum a dus legătura cu pască, așa i se și dă înapoi. De primit însă sînt și aceștia foarte bine primiți.[12]

Și acuma, după ce li s-a schimbat pasca, gospodina de casă îmînuează legătura cu pască bărbatului ce a adus-o. Apoi, dorind unul altuia sărbători fericite, cei ce au venit cu pască se întorc acasă.

În unele comune, tot în aceste două zile, precum și în celelalte zile ale Săptămînei luminate, este datină de a se face și Colăcime[13], adecă de a merge finii la nași și cumetrii la cumetri, nu numai cu pască, ci și cu colaci.[14]

În Banat numirea de pască e cunoscută mai mult de bătrîni, pe cînd generațiunea mai nouă începe a o da cu totul uitării. De aici vine apoi că datina de umbla cu pască, ca în Bucovina, în această țară, și mai ales în Secaș de lîngă Oravița, nu e defel cunoscută.

Este însă și în Banat datină ca a doua zi de Paști să meargă nașii la fini și să le ducă cîte o lopaliță de porc (omoplatul) și un colac mare de grîu.

Finii apoi îi tratează cu mîncare și băutură destulă.

Scopul acestei datine este: aderență și dragoste reciprocă.[15]

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Libertatea acordată servitorilor constă intru aceea că ei pot să mănînce cît vor vrea și ce vor voi la o masă cu stăpînul, și pot face ce vor voi, că nimeni nu le poruncește nimică."; tot de acolo, com. de Const. Ursachi: „Libertatea acordată servitorilor în ziua de Paști constă întru aceea, că ei fac ce voiesc, și stăpînii nu le poruncesc nimică; mănîncă și beau la o masă cu stăpînii."
2. Dat. rom. din Cîndreni, com. de G. Mihuță; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, martie 28: „Păcurarii capătă un miel gras, drept dar de răsplătire."
3. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufrei German: „În ziua de Paști nu fac foc, nu umblă desculți, ca să nu li se facă ceva la picioare peste vară, și nici nu mulg vacile, iar cînilor le dau drumul din lanț."
4. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.

5. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „De luni după Paști încep a umbla cu pască, și anume: merg mai întîi fiii la părinți, apoi nepoții la moși, și finii la nași."; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Luni iarăși petrec pe acasă pînă după amiazi, și apoi merg finii cu pască la nănași."; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologiuc: „A doua și a treia zi de Paști merg oamenii cu pască unul la altul, mai cu seamă însă neamurile."; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Pe la noi umblă cu pască a treia zi după Paști, și anume finii la nași și cumetrii la cumetri."; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Luni după Paști merg unii la alții cu pască. Marți tot așa."; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Cu pască umblă a doua și a treia zi de Paști, și anume numai neamurile, dar mai ales dintre neamuri finii la nași."; a celor din Pojorîta, com. de dl. Il. Flocea: „A doua zi de Paști merg cu pască în ospeție, și mai ales finii la nași."; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „În timpul Paștelui merg finii la nași, ginerii la socri și cumetrii la cumetri cu pască."; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79-80: „A doua și a treia zi de Paști se duc pe la neamuri; acolo mănîncă pască și cozonacul lor, iar la plecare le pun alții în loc."; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
6. Cred. rom. din Brăiești, com. de I. Pohoață: „Despre umblarea cu pască zice poporul, că precum umblau creștinii și vesteau c-a înviat Hr., așa obicinuiesc și poporenii noștri a umbla și a vesti Învierea Mîntuitorului, și mai cu seamă finii la nănași, ginerii la socri și cumetrii la cumetri. Această datină se începe a doua zi de Paști și durează pînă a treia zi."
7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef Bodnărescu.
9. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
10. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „De regulă se duce una sau mai multe paști, cîteodată și cîte un cozonac, apoi patru sau mai multe ouă roși. Unde merg cu pască află totdeauna bună primire, și de regulă nu se întorc cu mîna goală, ci li se pune cîte o pască și cîteva ouă roșii proprii."; a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „A doua și a treia zi de Paști merg finii la nănași, ginerii la socri, și cumetrii la cumetri cu pască, unde petrec, mîncînd, bînd și veselindu-se pînă de către seară. Iar seara, cînd se duc acasă, li se schimbă pasca."; a celor din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc: „Luni după Paști merg finii la nînași cu pască, petrecînd acolo foarte bine. Dar cînd voiesc acuma finii să se ducă acasă, schimbă nănașa pasca și apoi se pornesc acasă."
11. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef Bodnărescu: „Aceștia merg cu 2 paști și cu 6-12 ouă roși, dintre cari paști nașa le dă una înapoi."
12. În cele mai multe părți din Bucovina.
13. Vezi datina aceasta mai pe larg în opul meu: *Nunta la români*, București, 1890, p. 766-771 și *Nașterea la români*, București, 1892, p. 291-307.
14. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În Săptămîna luminată este datină la românii noștri de a merge finii la nași și cumetrii la cumetri nu numai cu pască, ci și cu colaci precum și cu alte daruri. Și dacă nînașului i-a murit finul, atunci merge tatăl pruncului mort la cumătrul său nu numai cu colaci, ci și cu un pom încărcat și înfrumusețat cu felurite mărunțișuri."; a celor din Stupca, com. de N. Jauca: „Nînașii strîng a doua și a treia zi de Paști la sine pre toți finii, precum și alte multe neamuri dintre cari finii vin nu numai cu pască, ci aduc încă și colaci. Iar după ce au sosit cu toții se pun la masă, mănîncă, ciocnesc, cinstesc și se veselesc pînă de către seară."
15. Com. de dl. Val. Dioniu.

XVII. SCRÎNCIOBUL

Scrînciobul, după credința și spusa românilor din Moldova și a celor din Bucovina, e făcut întru amintirea spînzurătoarei lui Iuda Iscarioteanul, care, mustrîndu-l cugetul pentru fapta cea nelegiuită ce o făcuse vînzînd pre Is. Hr., s-a dus de s-a spînzurat de o creangă și, nedînd oamenii trei zile de dînsul, vîntul îl bătea și-l clătina dimpreună cu creanga de care era spînzurat încolo și încoace.[1]

Scrînciobul, după mărimea sa, e de două feluri: unul mare și altul mic, iar după forma construcțiunii sale de mai multe feluri și se numește în Bucovina și Moldova: scrînciob dim. scrînciobaș; în Muntenia: dulap, leagăn și țițeche[2]; în Transilvania, și anume în Munții Apuseni scrînciob[3], iar în Țara Hațegului: țuțul și țuțuluș[4]; în Ungaria: sdrîncă[5]; iar în Banat: scrînciob, leagăn, legănuș, țuțuluș, vîrtej, vîrtij, și vîrtiloi[6].

Scrînciobul mare se face astfel:

Se iau două bîrne cam cîte de patru metri de lungi și, cioplindu- se în patru muchi, se dăltuiesc la un capăt cu dalta în formă de furcă, de unde le vine apoi și numirea de furci, sau se sfredelesc c-un sfredel mare și din cauza aceasta se numesc stîlpi.

După ce s-au cioplit furcile, se îngroapă amîndouă cu capătul cel nedăltuit sau nebortit în pămînt și anume drept în sus și cam de trei metri departe una de alta.

Se ia apoi un tumurug, numit grîndei sau sul, care e la un capăt încrestat sau provăzut cîte cu un cui gros de fier și se așază cu încrestăturile în dăltuiturile furcilor sau se vîră cu cuiele în borțile acestora.

La mijlocul grindeiului sau sulului, care stă în direcțiune orizontală, se vîră prin patru borți pătrate patru grindișoare sau căpriorași, ciopliți asemenea în patru muchi și în depărtare ca la un metru unul de altul, astfel ca să formeze două cruci.

În capetele acestor patru grindișoare, numite săgeți, fuse sau dreve, cari sînt tot una de lungi și prinse la capete cîte c-o chingă sau stinghie pl. stinghii, se află asemenea cîte o bortă rotundă, în care se vîră cîte un grindeieș sau grindeuț.

De fiecare din aceste patru grindeieșe sau grindeuțe, cari nu se învîrtesc împrejurul osiei lor, ci numai se mișcă într-o lature și într-alta, atîrnă cîte un scaun, care, la rîndul său, e compus din cîte două brațe sau spițe, numite alminterea și holobe sau hloabe, apoi dintr-un spătariu, două țiitori și dintr-o punte, pe care șed cei ce se dau în scrînciob.

În fine, după ce s-au îngropat furcile în pămînt și după ce s-a așezat grindeiul cu scaunele în dăltuiturile sau borțile lor, nu numai că se întăresc bine în pămînt, ci li se pune totodată la amîndouă, atît de o parte cît și de cealaltă parte, cîte o proptea sau propea, anume ca, puindu-se scrînciobul în mișcare și dîndu-se mult timp într-însul, să nu se poată defel clătina.

Fiind scrînciobul astfel construit gata, se suie în fiecare scaun cîte două sau trei persoane, și apoi se pune în mișcare de către doi sau patru bărbați, numiți scrînciobari, cari stau unul de o parte iar altul de cealaltă parte, la capătul săgeților îndreptate spre pămînt și, prinzînd săgețile de vîrf, le avîntă

în dreapta sau stînga, adecă în care direcţiune voiesc ei să se învîrtească scrînciobul.

Puindu-se în mişcare, grindeiul cu săgeţile se învîrtesc în jurul osiei sale, iar scaunele de la capetele săgeţilor, urcîndu-se în sus şi scoborîndu-se în jos, se învîrtesc roată împrejurul grindeiului, de unde vine apoi că scrînciobul acesta se numeşte şi scrînciob cu roată.[7]

Pe lîngă acest scrînciob, care se învîrteşte roată, mai este încă şi un alt fel de scrînciob, asemenea mare, care se învîrteşte ca vîrtelniţa.

Acest din urmă se deosibeşte de cel dintîi prin aceea că grindeiul sau sulul, în care sînt întărite săgeţile sau pîrghiile cu scaunele, nu se aşază în direcţiune orizontală cu capetele în dăltuiturile furcilor, ci în direcţiune verticală, şi anume cu un capăt într-o costoroabă, care e întărită în vîrful furcilor, iar cu celălalt capăt într-o tigaie sau broască aşezată într-o talpă, drept la mijlocul furcilor.

Acest scrînciob are numai patru săgeţi, nu opt ca cel dintîi; iar la capătul săgeţilor acestora, cari sînt sprijinite cîte cu o chingă sau ţiitoare, se află asemenea cîte un scaun de aceeaşi construcţiune şi mărime ca şi cele ale celui dintîi.

Scrînciobul acesta, după cum am amintit din capul locului, se învîrteşte ca o vîrtelniţă, şi prin urmare e mai puţin periculos pentru cei ce se dau într-însul decît cel dintîi.[8]

Scrînciobul mic e compus dintr-o scîndură cam de o palmă domnească de lată şi cam de un metru de lungă, care e prinsă la capete cîte c-o ruditQă perpendiculară, iar acestea sînt întărite cu partea sau capătul deasupra într-un sul orizontal, ale cărui capete sînt vîrîte în cîte o bortă făcută în doi stîlpi, cam de doi metri de înalţi şi îngropaţi în pămînt, în depărtare cam de un metru şi 2 d. m. unul de altul.

Punîndu-se scrînciobul acesta, numit şi scrînciob între stîlpi, în mişcare, cel ce şade pe dînsul umblă încolo şi încoace, ca şi cînd s-ar legăna, de unde se vede că-i vine în unele părţi şi numirea de legănuş sau ţuţuluş.

O seamă dintre aceste scrîncioabe au şi spătare, adecă sînt făcute în forma unui scaun cu spătar, anume ca cei ce se dau într-însele să se poată răzima cu spatele şi să fie mai siguri că nu vor cădea.

De multe ori însă acest fel de scrînciob se face şi numai dintr-o funie cam de vreo trei metri de lungă, care se leagă cu capetele de creanga unui pom, iar la mijlocul ei, care spînzură în jos, se pune o perină, un lăicer sau un suman, şi pe obiectele acestea aşezîndu-se apoi cel ce voieşte a se da în scrînciob, se scrînciobă.[9]

Afară de aceste două scrîncioabe mici, mai este încă şi un al treilea fel, numit scrînciob în copaci. Acesta constă dintr-un cîrlig firesc, care se anină de un crac potrivit de copaci, şi la al cărui capăt de jos este întărită o scîndurică numită şi punticică.

Cel ce se dă în acest scrînciob stă cu un picior pe un capăt al scîndurică, iar cu unul pe cealălalt capăt, şi aşa, stînd în picioare şi ţinîndu-se cu amîndouă mînile de cîrlig, se leagănă încolo şi încoace, mai repede sau mai încet, după cum se şi avîntă.[10]

La scrîncioabele, despre cari ne-a fost pînă aici vorba, se mai numără încă şi învîrtitoarea.

Învîrtitoarea constă dintr-un ţeruş, bătut bine în pămînt şi rătunzit la capătul de sus în forma unui ou, şi dintr-o pîrghie, numită durubaţă, care e drept la mijloc găurită în forma unei jumătăţi de ou, şi cu care se pune apoi pe vîrful ţeruşului astfel ca să poată sta orizontal.

Cei ce vreau să se dea în această învîrtitoare se suie călare pe capetele durubeţei, şi anume: unul de o parte, altul de cealaltă parte, şi dîndu-şi apoi avînt cu picioarele, cari le ajung în pămînt, se cumpenesc şi se învîrtesc cum şi încotro le place.[11]

Ca şi învîrtitoarea românilor din Bucovina, e compus şi vîrtejul, vîrtijul sau vîrtiloiul românilor din Banat, adecă dintr-un pociumb sau ştiomp, cum se spune în părţile Caransebeşului, în vîrful căruia se aşază o grindă numită bilă. Pociumbul sau ştiompul e bătut în pămînt, iar bila stă orizontal şi se poate învîrti. Pe un capăt al bilei se urcă cineva călare, băiat, fată, nevastă sau bărbat, tot aşa şi pe al doilea capăt al bilei, care astfel stă în echilibru. Iar alţi doi oameni învîrtesc bila din vîrful ştiompului şi aşa petrec.[12]

La aromânii din Macedonia acest fel de scrînciob se numeşte drîmbală şi vîrticoniţă şi se face aşa: „se înfige în pămînt un par de mărimea taliei copiilor", cari vreau să se dea într-însul. „Uneori parul e ceva mai mic. După ce se ascute puţin la vîrf, se aduce o prăjină mare", numită grendă, al cărei mijloc este pe jumătate găurit „şi se pune cu partea semi-găurită pe vîrful parului. La cele două capete ale prăjinii, care se numeşte drîmbală, se pun doi băieţi, şi prin vîntul ce-şi dau fiecare pe rînd, drîmbala, cînd se rădică în sus, cînd se lasă în jos, rădicînd şi scoborînd astfel pe rînd pe cei doi copii, cari se dau în drîmbală. Cînd e să se dea jos cei doi copii, ca să nu cază vreunul dintre ei prin dezechilibrarea drîmbalei, cînd unul în momentul ce se găseşte jos ar părăsi-o, ceilalţi jucători se răped la par şi opresc drîmbala."

În comunele româneşti de la Pind, drîmbala se face de regulă din pin tînăr şi se găureşte la mijloc prin ajutorul cărbunilor.[13]

Pe lîngă scrîncioabele şi învîrtitoarea, descrisă mai sus, mai există în Bucovina încă şi un al patrulea soi de scrînciob, numit huţă, huţănă, huţină, huţunătoare, huţuţătoare, cumpănă şi cumpenitoare, cu care se huţănă, huţină, huţună, sau huţuţă, mai cu seamă băieţii şi copilele.

Huţa sau huţunătoarea constă dintr-o scîndură, numită punte sau cumpănă, care se pune cu mijlocul peste un tumurug sau butuc gros sau şi peste un alt obiect înalt şi îngust, şi punîndu-se apoi un băiat, ca şi cînd ar sta călare, pe un capăt al scîndurii, iar al doilea pe celălalt capăt, îşi dau avînt şi se huţuţă. Şi dacă unul, cînd ajunge jos, sare de pe scîndură, atunci celălalt trebuie numaidecît să cadă, şi lesne poate să se vulnereze. De aceea, cînd vor să înceteze de a se huţuţa, nu-şi dau mai mult avînt, ci lasă ca scîndura să-şi vie în echilibru, şi atunci se scoboară apoi amîndoi pe încetişorul jos.[14]

Unii băieţi, cînd se dau în acest fel de scrînciob, zic şi următoarele versuri:

Huţa, huţa, cu căruţa
Pîn' la lelea Măriuţa![15]

sau:

Dura, dura, cu căruţa
Pîn' la lelea Măriuţa.
Măriuţa nu-i acasă,
Numai fata cea frumoasă
Cu cercei de ghiocei
Cu salbă de nouă lei![16]

Datina de a se da în scrînciob, sau de a se scrîncioba există mai ales în Bucovina, nu numai într-o zi sau sărbătoare anumită, ci am putea zice că ea este uzitată mai în toate duminicile şi sărbătorile de peste an.

Cu toate acestea însă, sînt unele zile şi sărbători peste an, în cari tineretul nu petrece altfel decît numai dîndu-se în scrînciob, iar altele, precum e bunăoară ziua de Paşti, în care scrînciobul nu umblă defel.[17]

Aşa românii din unele părţi ale Banatului îndătinează a se da în scrînciob în lunea primă a Paresimilor[18], alţii în ziua de Sîn-Toader[19], şi iar alţii, atît din Banat cît şi din Transilvania, în tot decursul Paresimilor.[20]

În Munţii Apuseni ai Transilvaniei însă, precum bunăoară în Satulung, se scîrciumă numai în Săptămîna luminată, şi chiar şi atunci numai copiii, cari dau proprietarului scrînciobului cîte un ou roşu.[21]

În Moldova ţine scrînciobul cele două zile ale Paştilor, adecă luni şi marţi, şi după aceea toate sărbătorile şi duminicile pînă la Ispas.[22]

În Muntenia şi Macedonia însă mai cu seamă în ziua de Sîn-Georgiu.[23]

Românii din unele părţi ale Bucovinei încep a face scrîncioabe în Vinerea seacă din Săptămîna mare[24] şi se dau într-însele, şi anume în cele mari în toate duminicile şi sărbătorile de peste vară, începînd din lunea Paştilor înainte, mai ales de la Paşti şi pînă la Rusalii sau Dumineca mare[25], iară în cele mici, cari sînt făcute mai cu seamă pentru băieţi şi copile, chiar şi în zile de rînd, fireşte că dacă timpul şi împrejurările le încuviinţează s-o facă aceasta, chiar şi în zile de lucru.

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, jud. Romanaţi, flăcăii fac ţiteche sau leagăn în ziua de Sîn-Georgi, şi se scîrciumă[26] în dumbravă sau chiar şi în sat, dacă se găseşte vreun copaci mare, dud sau salcîm, de unde ar putea să atîrne leagănul. Aci vin apoi flăcăii şi fetele spre a se da în leagăn.

„Copiii încă de la Paşti au mare grijă de a păstra cîte un ou roşu, pe care să-l ţină în sîn cînd s-ar da în leagăn la Sf. Gheorghe.

Cînd soarele este la chindie, băieţii şi fetele merg pe la casele lor, ca să se gătească de horă, unde petrec pînă seara."[27]

Scrîncioabe mici, în cari se dau numai băieţii şi fetiţele din Bucovina, se fac mai multe într-un sat. Scrîncioabe mari însă în fiecare sat se face de regulă numai cîte unul sau cel mult două, şi anume totdeauna pe un loc deşert sau tăpşan frumos din marginea sau mijlocul satului, ori oraşului, unde obicinuieşte tineretul a se aduna duminicile şi în zi de sărbătoare la joc sau la horă.

În scrîncioabele cele mici orişicine voieşte să se scrîncioabe se scrîncioabă singur.

Pentru cele mari însă, în cari se dau de regulă mai multe părechi de fete şi feciori sau neveste tinere şi bărbaţi, se năimesc anume doi sau patru bărbaţi tari, numiţi scrînciobari, cari le învîrtesc şi cari capătă pentru munca lor, după împrejurări, cîte 10-20 bani de persoană.

Mai demult, după cît îmi este mie cunoscut, nu exista mai nici un sat mai mare în Bucovina şi Moldova în care să nu se fi aflat cîte un scrînciob mare. În timpul de faţă însă încep şi acestea a se da pe încetul uitării şi a se înlocui cu alte petreceri mai puţin inocente.

Scrînciobul cel mare, la care ia parte mai întreg tineretul unui sat, iar cînd sînt hramuri chiar şi tineretul de prin satele învecinate, pentru mulţi inşi e un mijloc de petrecere şi distragere foarte plăcut.

Această împrejurare se vede că a inspirat pre V. Alecsandri de a compune următorul pastel, intitulat *Paştile:*

De Paşti în satul vesel căsuţele nălbite
Lucesc sub a lor malduri de trestii aurite,
Pe care cocostîrcii, înfipţi într-un picior,
Dau gîtul peste aripi tocînd din ciocul lor.

Un scrînciob mai la vale pe lîngă el adună
Flăcăi şi fete mîndre ce rîd cu voie bună;
Şi-n sunet de vioare, de cobze şi de nai
Se-ntoarce hora lină, călcînd pe verde plai.

Bătrîni cu feţe stinse, români cu feţe dalbe,
Romînce cu ochi negri şi cu ştergare albe
Pe iarba răsărită fac praznic la un loc,
Iar pe-mprejur copiii se prind la luptă-n joc.

Şi scrînciobul se-ntoarce purtînd în legănare
Părechi îmbrăţişate cu dulce înfocare.
Ochiri scînteietoare şi gingaşe zîmbiri
Ce viu răspînd în aer electrice luciri.[28]

Pentru cei slabi de fire însă nu o dată poate fi el şi neplăcut, şi mai ales acela ale cărui scaune se suie în sus şi se lasă cu repeziciune în jos, adecă al celui cu roată, chiar periculos.

Şi iată de ce!

Mulţi inşi, învîrtindu-se repede sulul şi suindu-se şi scoborîndu-se tot atît de repede scaunele cu dînşii în jos, nu o dată se întîmplă că se ameţesc de cap, cad fără conştinţă jos, şi rămîn pe loc morţi.

Această împrejurare l-a inspirat tot pre V. Alecsandri de a compune un alt pastel, intitulat *Scrînciobul,* care sună aşa:

În scrînciobul din culme se dau flăcăi şi fete,
Copile, flori de aur, voinici cu negre plete.
– Iubito, zice unul, pe faţă-ngălbineşti,
Şi ochii tăi în zare cu dor îi aţinteşti?

– O! dar privesc, iubite, colo în depărtare
La cele dealuri nalte, la cea cîmpie mare,
Cum se-nvîrtesc de iute, şi cum se limpezesc,
Unind a lor verdeaţă albastrului ceresc!

– Privirea ta, iubito, se-ndreaptă către soare?
– Dar, urmăresc cu ochii cei vulturi şi cocoare,

Cum se întrec cu norii, cum se-nvîrtesc în zbor
Sub cerul ce se-ntoarce rotiş deasupra lor.

– În ochii tăi, iubito, o flacără s-aprinde?
– Dar, simt că al meu suflet aripele-şi întinde...
Eu zbor... ah! zbor... Deodată copila sare-n vînt,
Şi vrînd la cer să zboare, ea cade în mormînt![29]

În cele mai multe comune din Bucovina şi Moldova, în apropierea scrînciobului mare se face de regulă şi joc, astfel că, pe cînd unii se dau în scrînciob, pe atunci ceilalţi joacă, şi aşa îşi petrec ziua întreagă.[30]

În Macedonia, unde scrinciobul, după cum am amintit mai sus, este asemenea uzitat, fiecare aromân se grăbeşte în dimineaţa Sfîntului Gheorghe „a se îmbrăca bine, a merge apoi la biserică, şi pe urmă a se îndruma spre casele acelora cari posedă pomi mai mari şi mai bătrîni, cu crăcile cele mai întinse, pentru ca să lege funiile de crăcile lor şi să facă legendarul leagăn."

Leagănul, pe care se dau aromânii, este un fel de scrînciob sau dulap, adecă „o funie trecută pe după crăcile unui pom şi legată la ambele capete. De nod se leagă o altă funie, numită curmu, care se serveşte la mînarea omului aşezat în leagăn. Cu ajutorul curmului, cel din leagăn e mişcat cu putere din dreapta înspre stînga, şi viceversa. Fata ori flăcăul, care voieşte a se da pe leagăn, trebuie să aibă flori în mînă, o mică pietricică pe cap şi un ou roşu în buzunar. Credinţa poporului despre aceste trei lucruri sună astfel: florile reprezintă simbolul primăverii, pietricica sănătatea, ca să fie omul ca piatra, iar oul veselia (haraoa).

Tot despre acest ou, credinţa aromânilor mai vrea să zică şi următoarele: Acel ou trebuie să fie încondeiat în ziua de Joia mare, tot în acea zi înroşit, mergînd la Înviere cu el şi tot cu el dîndu-se cineva pe leagăn în ziua de Sfîntul Gheorghe. Aşa că cine posedă un atare ou în casa lui, acea casă focul nu o arde, apa nu o îneacă, hoţii nu o atacă (calcă) şi este ferită de orice boală.

Cum am zis, avînd aceste trei lucruri şi aşezîndu-te pe leagăn, cei de primprejur, aşezaţi în două grupuri, cîntă următorul cîntec: şi anume dacă e fată:

– A cuĭ ie fĕata di pri lĕagăn?
– A mi-saĭ cŏ-a tată-suĭ,
Ş-cama multu a gĭóniluĭ.

– A cui e fata de pe leagăn?
– A mamei sale şi tatălui său
Şi mai mult flăcăului.

Altă formă:

Narga fĕata lingănáţĭ-nĭ-u
Că i funĕa putrizită,
Că-ĭ lumachĭa viirminoasă,
Că i locul multu surpu.

Încet legănaţi-mi-o fata,
Căci e funia putrezită,
Căci e ramura viermănoasă,
Căci e locul prăpăstios.

Dacă e băiat:

– A cuĭ e gĭonle di pri lĕagăn?
– Gĭonle aestu nvĕastă nŏ-are.
– Care nŏ-are, va să-lĭ dăm,
Va să-lĭ dăm, si-l hărisim,
Va s-lĭ-u lom, s-lu nvirinăm.

– A cui e junele de pe leagăn?
– Junele acesta mireasă n-are.
Dacă n-are, îi vom da,
Îi vom da ca să-l înveselim,
I-o vom lua, ca să-l întristăm.

După ce termină cîntecul, fata ori flăcăul se dă jos, cei asistenţi îi urează la mulţi ani, pe urmă urmează un flăcău ori o altă fată.

Este foarte caracteristic cheful care se face de către asistenţi şi mai cu deosebire din partea celor cari cîntă cîntecul leagănului, pentru că, pe lîngă cîntece şi urări, imediat trebuie să ia parte satira şi comedia, şi uite cum:

Cum am zis, după ce s-au schimbat mai mulţi flăcăi, fete, neveste, etc., la urma urmelor vine şi rîndul babelor bătrîne a se da pe leagăn. Aci e totul.

Îndată ce se suie vreo babă a se da pe leagăn, şi întîmplarea va face ca să fie soacră a mai multor nurori, şi ştiind-o anume că cu cutare noră nu prea trăieşte bine, atunci cucoana soacră o pate cît de bună. Păţania babei constă din următoarea farsă. Îndată ce s-a cocoţat baba pe leagăn, începe cîntecul şi zicerea de: *cine e baba de pe leagăn,* ... este a fiilor, a nepoţilor, a surorilor şi mai mult a cutărei noră, adică tocmai a aceleia cu care cucoana soacră trăieşte ca pisica cu şoarecele. Astfel că toată lumea de primprejur, care cunoaşte viaţa întinsă a acelei familii, rîde de se prăpădeşte de bobîrnacul bătrînei. Iar soacra, cu toată autoritatea ei la aromâni, cam înroşită la faţă, după ce se dă jos, o tuleşte fără paşaport, ceea ce excită şi mai mult rîsul asistenţilor.

Avem de observat că, în Vlaho-Clisura şi prin celelalte sate aromâneşti, oul roşu se pune ca cineva să fie la faţă, în cursul anului pînă la Sf. Gheorghe, roşu ca oul." Şi că la o nevastă se cîntă aşa:

– A cure-i fĕata di pe lĕagăn?
– Aestă fĕată gĭone ş-are,
Gĭonle alĭeĭ fugát to-axĕane;
Tora agonĭa va si-lĭ vĭină,
S-umplă casa di lunĭină,
Va lĭ-ul dăm, si-u hĭrisim,
Va li-ul lom, sĭ-u virinăm.

– A cui e fata de pe leagăn?
– Această fată bărbat îşi are,
Bărbatul ei e plecat în streinătate;
Acuma curînd va veni
Să umple casa de lumină,
Îl vom da ei, să o veselim,
Îl vom lua, să o întristăm.

La o bătrînă:

– A cure-i teta di pe lĕagăn?
– Este a hiilĭlor ş-a nipoţlor.
– Si-lĭ bănĕaḑă şi z-băneaḑă
Roşe, roşe ca un meru
Crehtă, crehtă cu virdeaţa.

– A cui este mătuşa de pe leagăn?
– Este a fiilor şi a nepoţilor.
– Să-i trăiască, şi să trăiască:
Roşie, roşie, ca un măr,
Fragedă, fragedă ca verdeaţa.

Şi tot aşa se continuă a se cînta fiecăruia, după vîrsta, sexul, ocupaţiunea şi alte circumstanţe, cari sînt la ordinea zilei"...[31]

NOTE

1. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; cred. rom. din Stupca, com. de D. Rosmeteniuc, stud. gimn.: „Scrînciobul închipuieşte spînzurătoarea sau mai bine zis cureaua cu care s-a spînzurat Iuda, după ce a vîndut

pre Mîntuitorul lumii, Domnul nostru Is. Hr. Căci precum se adunară atunci o mulțime de oameni ca să vadă pre Iuda vînzătorul, așa se adună și acuma o mulțime de popor ca să se dea în scrînciob întru aducerea-aminte de pățenia lui Iuda. În scrînciob însă se dă mai ales tineretul, iar oamenii bătrîni numai foarte puțini, și chiar și aceștia mai mult din întîmplare, fiindcă se află de față. Și asta se întîmplă de aceea pentru că atunci, cînd s-a auzit că Iuda vînzătorul s-a aninat, tineretul a fost acela care a alergat mai întîi ca să vadă această întîmplare."

2. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 91; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79.
3. Com. de dl. Dometiu Dogariu.
4. Ar. Densușianu, *Glosari din Țara Hațegului*, publ. în *Revista critică-literară*, an. II, Iași, 1895, p. 172: „Țuțul și țuțuluș, leagăn sau scrînciob."
5. V. Sala, *Glosari din comitatul Bihor în Ungaria*, publ. în *Revista critică-literară*, an. IV, Iași, 1896, p. 146.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1883, loc. cit.*; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și a hotarului Maidan*, Caransebeș, 1895, p. 71: „Scrînciob se mai zice la noi și la un legănuș. Scrînciobul se mai zice și vîrtiloi."; com. de dl. En. Hodoș.
7. După descrierea rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc și V. Greciuc; a celor din Plăvălari, com. de Lazăr și Ioan Bolohan, stud. gimn.; a celor din Udești, com. de Cost. Jescu și Nic. Curtușan; a celor din Bosanci, com. de Toader Mitrofan; a celor din Stupca, com. de D. Logigan; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea și a celor din Costișa, com. de Sofroniu Cernoschi.
8. După descr. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Plăvălari, com. de I. Bolohan; a celor din Udești, com. de Const. Jescu, și a celor din Gura Negri, văzut mai de aproape de mine însumi.
9. Uzitat în cele mai multe părți din Bucovina.
10. Dat. rom. din Straja, com. de Nic. Cotos, stud. gimn.
11. *Ibidem.*
12. Com. de dl. En. Hodoș; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 71: „Scrînciob se mai zice la noi și la un legănuș. Se bate un par gros (pociumb) în pămînt cu un cuni de fier (toldei) la capătul de sus. În acest cuni se pune o scîndură cruciș, pre care la ambele capete se pun copiii și se învîrtesc. De aici proverbul: Lucru scrînciob sau întortocat (învîrtit)."
13. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 108.
14. Dat. rom. din Ilișești; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Frătăuțul Vechi, com. de Laur. Vataman; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; a celor din Cireș-Opaiț, com. de Toader Burla, stud. gimn.
15. Dat. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Frătăuțul Vechi, com. de Laur. Vataman.
16. Dat. rom. din Cireș-Opaiț, com. de T. Burla.
17. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79: „În întîia zi de Paști, în unele localități, nu umblă scrînciobul (sau dulapul, cum i se zice în Muntenia), așa încît fetele și flăcăii, atît acei cari joacă de demult, cum și acei cari au să iasă de-acuma la joc, petrec și se hîrjonesc toată ziulica prin clopotnița și ograda bisericii, cînd încep și ibovniciile."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155: „Întîia zi de Paști niciodată nu-i scrînciob, încît de aceea toate fetele și flăcăii, atît cei cari joacă mai de mult cît și cei cari au să iasă de acuma la joc, petrec toată ziua în clopotniță și în ograda bisericii, cînd se încep și ibovniciile."
18. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*, februarie 28.
19. Com. de dl. En. Hodoș: „La Sîn-Toader fac oamenii așa-numitele vîrtije."
20. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*: „În lunea primă a Paresimilor se cară oamenii în legănuș (țuțuluș, scrînciob) și vîrteji, pentru cîștigare de sănătate preste tot anul. Pre alocurea se cară poporul în legănuș și vîrteji de la începutul Paresimilor pînă la Paști."; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În Țara Hațegului, comitatul Făgăraș, și anume la Lisa, am văzut că în lunea primă din Postul mare fac scrîncioabe și se scrîncioabă în toate sărbătorile din Paresimi."
21. Com. de dl. Dometiu Dogariu: „Scrîncioabele se folosesc și pe aici, dar de cele simple. Se scîrciumă pe ele numai copiii și anume numai în Săptămîna cea luminată, dîndu-i proprietarului cîte un ou roșu."
22. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
23. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, p. 91; I. Nenițescu, *De la românii din Turcia Europeană*, București, 1895, p. 526: „În această zi (adecă în ziua de Sf. Gheorghe) începe lumea a se da în leagăn sau în scrînciob."; P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739.
24. Dat. rom. din Stupca, com. de Nech. Jauca: „Vineri din Săptămîna mare femeile de la noi nu coc pască, ci numai roșesc și împiestresc ouă cu felurite colori, ung prin casă și pe jos, iar oamenii mătură ogrăzile, tocmesc gardurile și fac scrîncioabe cu un scaun și mai ales cu două scaune."
25. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc; a celor din Bosanci, com. de Toader Mitrofan, stud. gimn.; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea.
26. Scîrciumă = scrîncioabă, se dau în scrînciob.
27. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, 1883, nr. 12, p. 91.
28. *Opere complete*, vol. III, *Pasteluri și legende*, p. 39.
29. *Idem, de eadem*, vol. II, p. 143.
30. Dat. rom. din Bucovina; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, *publ. în ziar. cit.*, p. 155: „De a doua zi de Paști se face joc și scrînciob. Lăutarii-s plătiți de cel cu scrînciobul, care strînge parale de la scaun. Tot cel cu scrînciobul are și băutură, și așa beau și cîntă și joacă mai toată ziua. Fetele cu nevestele cele tinere, flăcăii și însurățeii în scrînciob și la horă, femeile celelalte mai la o parte, pe iarbă verde, iar gospodarii mai cu băuturica în crîșmă își îndulcesc zilele la o zi sfîntă ca asta."
31. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739-741.

XVIII. PRÎNZUL PAȘTILOR

Prînzul Paștilor e un fel de praznic, care e uzitat, după cît știu eu pînă acuma, numai în Transilvania, și care se face de regulă a doua zi de Paști, după amiazi, înainte de vecernie, de către credincioșii satului, cari au dat și Paștile, adecă pînile și vinul de Paști.

Credincioșii, cari și-au propus să facă acest prînz, taie o vacă sau un bou, ori unul sau doi porci și mai mulți miei, și din carnea acestora prepară apoi mai multe feluri de bucate, precum: zeamă cu ouă sau, după cum spun bucovinenii, zeamă direasă, carne fiartă cu varză și friptură. În același timp coc mai multe cuptoare de colaci și pîne și cumpără vinars și vin pentru întreg satul.

Toate bucatele acestea, afară de colaci și pîne, se pregătesc sau cel puțin se încălzesc în cimitirul bisericii de către muierile și bărbații cei mai cinstiți și mai iscusiți din sat.

După sfîrșirea liturghiei și ieșirea din biserică, se întind în cimitir mai multe mese și scaune făcute din scînduri lungi, anume pentru acest prînz, astfel ca să încapă la dînsele tot poporul adunat: oameni, muieri, tineri, bătrîni și copii, și apoi, după ce s-au așternut, se așază la masa cea mai de frunte și mai ridicată sau, mai bine zis, în capul mesei, preotul cu cîntăreții și cu oamenii cei mai aleși ai comunei, iar la celelalte ceilalți oameni pe rînd, fiecare după rang și stare, pînă la cel din urmă cerșetor.

Toţi cei de faţă iau parte la acest prînz sau ospăţ, numai cei cu Paştile, adecă cei ce-l dau nu. Aceştia stau în picioare şi servesc pe meseni, voind prin aceasta a urma cuvintelor Mîntuitorului, care a zis: „Cel ce vrea să fie mai mare, să fie slugă tuturor".

După ce s-au aşezat toţi cei de faţă la masă sau şi înainte de aceasta, fiecăruia, fără deosebire, i se pune cîte un colac şi o lumină dinainte, apoi aducîndu-se şi punîndu-se pe rînd şi bucatele amintite mai sus, se începe ospăţul.

Nimăruia însă, fie acela orişicine ar fi, nu-i este iertat a gusta din bucatele ce-i stau înainte, pînă ce nu face preotul dezlegarea mesei. Cum s-a făcut însă dezlegarea mesei, adecă cum s-a binecuvîntat mîncările şi băuturile puse pe aceasta, cei cu Paştile cinstesc mai întîi pe meseni cîte cu un pahar de vinars şi apoi se invită a gusta din bucate, ceea ce, se înţelege, că se şi face.

Cînd se aduc şi se pun fripturile pe masă, atunci aducîndu-se şi vinul, împărăţia vinarsului a apus, adecă din momentul acela nu se mai cinsteşte vinars, ci numai vin.

E de observat şi aceea că în decursul acestui prînz, care durează de regulă pînă la vecernie, nu numai că se mănîncă şi se bea de sufletul celor repauzaţi, ci totodată se şi cîntă felurite cîntece sau versuri de ale Învierii.[1]

Iată unul din aceste versuri:

Astăzi ziua Învierii,
Părăsirea întristării,
Zi de mare bucurie
Creştinilor să le fie,
La mulţi ani spre sănătate,
De mult bine s-avem parte.
Că cel ce-a fost chinuit
Şi de jidovi răstignit
Astăzi din morţi s-a sculat,
Dumnezeu adevărat,
Şi pre morţi i-a înviat,
Iadul groaznic l-a prădat.
Astăzi raiul s-a deschis
Şi diavolul s-a învins.
Astăzi toţi sfinţii svonesc, (?)
Îngerii se veselesc.
Pentru Sfînta Înviere
Au cu toţii mîngîiere
Şi zic cu toţi dimpreună,
Toţi cîntă cu voie bună:
Hristos a înviat din morţi
Mîntuindu-ne pre toţi,
Cu moarte moartea călcînd,
Lumii vieaţă dăruind,
Paştile cele frumoase
Pre toţi din robie scoase,
Prin lumina ta, Hristoase,
La verdeaţă mîngăioasă.
Doamne, te milostiveşte
Şi pre noi ne-nvredniceşte
Ca raiul să-l dobîndim,
În veci să te preamărim![2]

Altul:

Îngerul a alergat
Şi feciorii a strigat:
O, tu cea plină de dar,
Nu te-ntrista cu amar;
Bucură-te, îţi vestesc,
Bucură-te, îţi grăiesc,
Că fiul tău cel prea sfînt
A înviat din mormînt,
Şi pre morţi i-a înviat
Mîntuindu-i din păcat.
Acum să ne veselim,
Noule Ierusalim,
Că mărirea lui Hristos,
Ca un soare luminos,
Preste tine-a răsărit
Minunat şi preamărit.
Saltă acuma voios,
Glăsuieşte mîngăios.
Iară tu curată eşti,
Maica luminii cereşti.
Veseleşte-te curat,
Că fiul tău a-nviat.
O, ce zi luminoasă,
O, ce Paşti prea frumoase,
O, ce zile vestite,
O, Paşti nouă şi sfinte.
O, Paştile prea frumoase
Pre Adam din iad îl scoase.
Paştile cele de iarnă,
Paştile fără prihană,
Paştile Mîntuitorului,
Hristos rescumpărătorului,
Paştile, ce ne-au deschis
Raiul ce a fost închis.
O, ce Paşti de bucurie
Şi cu mare veselie,
Că David sărea jucînd,
Naintea umbrii săltînd,
Iar noi poporul cel sfînt,
Plinirea legii văzînd,
Cu cîntări ne bucurăm,
Dumnezeieşte serbăm
Paştile cu bucurie,
Întru mulţi ani să ne fie.
La mulţi ani s-aveţi folos
De-nvierea lui Hristos![3]

Altul de pe Tîrnava Mare:

Astăzi cel prea luminat
Îngerul marelui sfat,
Care Hristos s-o numit
Şi din iad ne-o mîntuit,
Sfătuind Dumnezeirea,
Vrînd a-şi mîntui zidirea,
Moartea crucii-o suferit,
De păcat ne-o mîntuit.
Iisus, cînd vreme-o sosit,
Ca om în lume-o venit
Alegîndu-şi slugi prea bune.
Puindu-i mai mari pe lume,
Vrînd cina să o gătească,
Ştiind c-au să-l răstignească,
Cînd cin-a blagoslovit,
Pe Iuda atunci l-o vădit.
Iuda, iubitor de bani,
Grăi cătr-ai săi duşmani:
– Daţi-mi treizeci de arginţi,
Şi vi-l dau să-l răstigniţi!
Luînd Iuda banii sus,
A mers şi el la Iisus,
Şi cînd sărutare-o dat,
Pe Iisus greu l-o legat,
Nu ca pe un împărat,
Ci ca pe un vinovat,
Dat-a sămn de sărutare,
Împrumutînd spînzurare.
Iuda, apostol stricat,
De Hristos s-o lăpădat,
Jidovii îl apucară,
Pălmi peste obraz îi dară;
L-au dus pînă la Pilat,
Pentru jidovi mare sfat.
Pilat, văzînd pe Hristos,
Strigă cu glas mînios:
– De unde-ai venit aice,
De faci între oameni price?
Hristos răspuns nu i-o dat.
Pilat iară a strigat:
– Nu ştii că puteri mi-au dat,
Ca să-ţi iert al tău păcat,
Putere de slobozire,
Sau te dau la răstignire!
Hristos a răspuns plecat:
– Puterea tatăl mi-a dat,
Să iert al lumii păcat!
Atunci jidovii strigară:
– Dă-ni-l, dă-ni-l, dă-l afară!
– Eu să fiu nevinovat –
Pilat iar a strigat,
C-am dat om neîntinat!
De-acolo toţi vin mereu
La Ana la arhiereu,
Care tare a strigat,
Că-i de moarte vinovat,
Ostaşii l-au pălmuit,
Şi la Caiaf-au venit.
Acolo crucea i-o pus,
Sus în Golgota l-o dus,
Pe brad că l-au răstignit
Cu cuie l-au ţintuit.
Soarele s-o-ntunecat,
Luna-n sînge s-o-mbrăcat,

Stelele-s cu întristare,
Pămîntul cu tremurare,
Îngerii-ncepură-a plînge,
De vărsare-acestui sînge.
Atunci unul din ostași,
Ascultînd de ceialalți,
Cu sulița l-a împuns
Pe Dumnezeul Iisus.
Domnul capu și-o plecat,
Cu glas mare a strigat:
– Acum, Părinte ceresc,
Pentru neamul omenesc
Cîte s-au fost prorocit,
Toate, Doamne, s-o-mplinit.
Scosu-l-am de la robie
Să te laude-n vecie.
Sufletu-n sfîrșit și-o dat
Mielul cel nevinovat.
Scoborîndu-se în iad
Mîna lui Adam i-o dat
[Și așa i-a cuvîntat:]
– Zidirea mînilor mele,
Scoli, să mergi la mîngăiere,
Că pentru al tău păcat
Grele chinuri am răbdat.
Sculați și voi azi cu toți
Ai lui Adam strănepoți;
Azi, cînd ceasul a sunat,
Hristos din morți a-nviat!
Înviați, frați, din păcate,
Vă iubiți frate cu frate;
Dați mîna cei învrăjbiți,
Și nu vă mai pizmuiți.
Iar tu, neamul meu român,
Supt de șerpele păgîn,
Înviază din păcat,
Că Hristos a înviat![4]

Altul:

Astăzi cel înmormîntat
Din mormînt a înviat
Și la iad s-a pogorît,
Pre Adam l-a mîntuit.
Astăzi e-nvierea!
Acum Hr. l-a izbăvit,
De chinuri l-a mîntuit,
De muncă l-a izbăvit,
L-a dus în raiul cel fericit.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi Hristos a-nviat,
Din mormînt că s-a sculat,
Mîntuindu-ne din păcat,
Ducînd în rai pe Adam,
Astăzi e-nvierea!
Hristos astăzi a-nviat,
Pre diavolul l-a surpat
Scoțînd sufletele din chinuire,
Ducîndu-le-n veselie.
Astăzi e-nvierea!
Hristos cu-a lui înviere
Ne-a făcut mare veselie.
Învierea lui Hristos
Să ne fie de folos.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi oamenii din lume
Nu au graiuri a le spune,
Cum Hristos s-a sculat
Și din morți a înviat.
Astăzi e învierea!
Cînd sosi seara învierii,
Bucură-se în cer îngerii,
Bucurîndu-se se veseleau
Și pe Hristos îl măreau.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi e zi de veselie,
Zi de mare bucurie,
Că prorocia prorocită
Astăzi a fost împlinită.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi să ne luminăm,
Toți, toți să ne bucurăm,
C-a sosit ziua prorociei,
Ziua mare a bucuriei.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi sînt Paștile izbăvitoare,
Oamenilor folositoare,
Acestea-s Paștile lui Hristos
Ce ne-au deschis raiul cel frumos.
Astăzi e-nvierea!
Astăzi sînt Paștile folositoare,
Oamenilor mîntuitoare;
Cînd vin Paștile creștine
Bucurie ne aduc cu sine.

Astăzi e-nvierea!
Paștile ne veselesc
Și pe noi ne-ntineresc,
Paștile cînd le serbăm,
Toți, toți ne bucurăm.
Astăzi e-nvierea!
Acestea-s Paștile Domnului,
Stăpînitorului pămîntului,
Că Domnul fiind înmormîntat,
El din mormînt a-nviat.
Astăzi e-nvierea!
Iar cînd Hristos pătimea,
Apostolii că plîngea,
Cum îl pironiră
Cu sulița-n coastă-l împunseră.
Astăzi e-nvierea!
Acum-a trecut ziua întristării
Și-a sosit ziua-nvierii,
Ziua-nvierii ne veselește,
Pre noi ne întinerește!
Astăzi e-nvierea!
Astăzi noi ne bucurăm,
Pre Hristos îl lăudăm,
Că Hristos ne-a făcut
Această zi de praznuit.
Astăzi e-nvierea!
Acum cu ouă roși ne cinstim
Și mult tare ne veselim,
Acum cel îngropat
Din morți a înviat.
Astăzi e-nvierea!
Acum toți ne veselim,
Pre Hristos toți îl mărim,
Că el din morți s-a sculat,
Izbăvind pre Adam din iad.
Astăzi e-nvierea!
Acum să ne luminăm,
Lui Hristos să ne-nchinăm,
Acum să ne veselim
Și să zicem toți amin!
Astăzi e-nvierea![5]

După ce au stat toți cei adunați la masă și n-a mai rămas nici unul care să nu fie ospătat, după ce s-a gătit acuma prînzul, se adună restul bucatelor, se face loc gazdelor, ce dădură Paștile, ca să ospăteze și acestea. Vinul însă nu mai încetează și acum de a veni și cîntăreții de a cînta versuri de ale Învierii, în timp ce poporul ascultă cu pietate, pe cînd copiii mai ascultă și ei ce mai ascultă și după aceea, nemaiavînd răbdare, se dau la ciocnite cu ouă roșii.[6]

După ce s-a gătat acuma prînzul, adecă după ce au ospătat și cei ce l-au dat, se cîntă *Irmosul de masă,* care de altmintrelea se cîntă și la alte mese, la cari au asistat preotul cu cîntăreții, și care sună precum urmează:

Cela ce ai săturat,
Făcînd lucru minunat,
Pre popoare în pustie,
Prea puternice Mesie,
Și în Cana de demult
Apa-n vin ai prefăcut,
Cu cinci pîni și cu doi pești
Multă mulțime hrănești,
Mulțime nenumărată,
De s-a mirat lumea toată,
Și-au mai rămas sfărmături
Vr-o douăsprece coșuri.
Însuți dar și-această casă,
Cu venirea ta de față,
Însuți o blagoslovește
Și pînea le-o înmulțește
Și cu voia ta cea sfîntă,
Și vinul binecuvîntă
Ca oarecînd în Cana.
Hristoase, cu voia ta
Și celor ce ne-au primit
Pre noi și ne-am veselit
Plată cerească le dăruiește,
De tot răul îi ferește,
Ca un bun și îndurat
Cu milă spre noi plecat.
Gazda casei să trăiască,
Neamul nostru să trăiască![7]

Nemijlocit după sfîrşirea irmosului, se bagă cu toţii în biserică, ca să asiste la vecernie, iară după ce s-a sfîrşit aceasta, preotul şi oamenii cei mai aleşi ai comunei merg la unul din cei cu Paştile, unde sînt adunaţi cei ce dădură Paştile, şi aici apoi se veselesc pînă pe la înserate. Ceilalţi inşi însă se duc cu toţii pe acasă.[8]

În unele părţi din Transilvania, cu cît fruntaşul care se oferă la darea Paştilor e mai cu dare de mînă, cu atîta şi întocmirea festivităţii acesteia e mai bogată şi mai strălucită, încît adeseori la asemenea ocaziuni gazda casei tocmeşte şi ceteraşi (lăutari) şi se încinge apoi un joc românesc, care numai pe Mureş în sus, pe Tîrnave în jos şi pe Cîmpia Ardealului se poate vedea.[9]

În alte părţi din Transilvania, precum bunăoară în comuna Reteag, deşi nu se face un prînz, după cum s-a descris în şirele de mai sus, totuşi e datină de a se împărţi şi aici cîte una alta din ale Paştilor. Aşa păstorii comunei, adecă: ciurdariul, purcariul, şi stăvariul capătă de la fiecare casă, unde are vite de păzit, cîte o păscuţă, cîte unul ori şi mai multe ouă roşii, cîte oleacă de slănină, şi de ici colea şi cîte oleacă de vinars.[10]

În cele mai multe comune din Banat, în locul prînzului descris mai sus, este datină ca luni după Paşti să meargă preoţii cu litia la morminte şi aici să facă apoi rugăciuni pentru sufletele răposaţilor.

Cînd se întorc preoţii cu litia de la morminte, atunci cele mai multe românce, stînd dinaintea caselor lor, aruncă pe drumul frumos măturat cîte un şofeu de apă şi cîteva boabe de cucuruz, anume ca să le rodească anul acela cîmpul.

Dacă Paştile cad la finele lui martie sau dacă româncele respective n-au ieşit încă cu sămînţa la cîmp, atunci se duc luni după Paşti şi cu mîna, nu cu sapa, pun în pămînt spre acelaşi scop nişte boabe de cucuruz sau de pasulă.[11]

NOTE

1. Din. ms. d-lui I. Pop-Reteganul, dat rom. de pe Valea Jiului şi Valea Haţegului; com. de dl. I. Muntean, preot în Sighişoara.
2. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul. Iar d-sale i l-a com. dl. Nicolau Pop din Ohaba de pe Secaş, comună spre sud-est de la Blaj, în Transilvania, care la rîndul său l-a prescris dintr-un manuscript vechi, rămas în familie de la strămoşul său.
3. Din. ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Mesteacăn.
4. Publ. de Isidor Pop în *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 69 (16).
5. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Mesteacăn.
6. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul. Dat. rom. de pe Valea Jiului şi a Haţegului.
7. Com. de dl. G. Muntean, învăţător în Pusta Agriş.
8. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Baru Mare şi Pietrosul de pe Valea Jiului, şi Vîlcelele Rele de pe Valea Haţegului.
9. Com. de dl. T. Frîncu.
10. Din ms. d-lui I.Pop-Reteganul: „La noi în Reteag de mai mulţi ani sînt păstori tot oameni sărmani unguri. Iar ei, deşi sînt unguri, iubesc mai tare sărbătorile româneşti, decît pre cele ungureşti, căci atunci se-ndulcesc şi ei, deşi nu e nimeni obligat a-i cinsti cu ceva, pe cînd la sărbătorile ungureşti numai două-trei gazde de unguri, cari ţin mai tare la sărbătorile românilor, decît la ale lor, fac păstorilor o mică bucurie, dăruindu-i cîte cu ceva, afară de plata îndatorată."
11. Com. de dl. Ios. Olariu.

XIX. SERBAREA JUNILOR

Feciorii români din oraşul Braşov, în Transilvania, au în decursul sărbătorii Paştilor un fel de petrecere sau serbare particulară, care, după cît îmi este mie pînă acuma cunoscut, nu provine nicăiri în alt loc la români.

Această petrecere, numită Serbarea sau Sărbătoarea junilor, se face în următorul mod:

Toţi feciorii din sus-numitul oraş, cari doresc şi voiesc să ia parte la această petrecere sau, după cum se mai zice, să se puie cu junii, se adună într-o zi anumită, înainte de Paşti, cu deosebire însă în ziua de Buna-Vestire sau Duminica Floriilor, pe Prund, adecă înaintea celei dintîi biserici româneşti, din suburbiul Şchei, şi aici aleg pe membrii serbării, iară aceştia aleg din mijlocul lor: un vătav, un armaş mare şi un armaş mic.

Vătavul şi cei doi armaşi sînt conducătorii sau diregătorii serbării, iar toţi ceilalţi cîţi s-au pus cu junii sînt membrii acesteia.

Între toţi junii însă cel mai mare e vătavul; el conduce întreaga serbare, el se îngrijeşte de toate, şi tot el caută ca toate să fie în cea mai bună ordine, iar ceilalţi trebuie să-l asculte.

Vătavul poartă, spre destingere de ceilalţi juni, trei cocarde naţionale la pălărie şi o panglică lată de coloare roşie peste umăr şi înnodată subsuoară; armaşul mare poartă două cocarde şi o panglică vînătă; armaşul mic însă numai o singură cocardă şi o panglică galbenă; iară toţi ceilalţi – panglici înguste şi asemenea naţionale.

Pe lîngă aceasta, atît vătavul cît şi armaşii mai au încă şi cîte un buzdugan cam de vreo trei laţi de mînă de lungi şi de două kilograme de grele, a căror măciulie e de aramă, partea de unde se prinde cu mîna de plumb, iar mijlocul de lemn înfăşurat cu sîrmă şi peste sîrmă învălit cu piele.

După ce s-au pus cu junii şi s-au ales conducătorii, şi după ce şi-au tocmit lăutari şi surlaşi, cari au se le cînte în decursul serbării şi s-au înţeles la care oară şi unde au să se adune în ziua de Paşti, cînd se începe serbarea, se întorc cu toţii pe acasă.

Sosind Paştile, toţi cei ce s-au pus cu junii se adună cam pe la trei oare după amiazi la biserică, unde iau parte la vecernie. Iar cînd iese preotul de la vecernie, atunci ies şi ei şi se duc asemenea cu toţii la protopopul.

Sosind şi intrînd în curtea protopopului, cîntă: „Hristos a înviat", iar acesta, după ce au sfîrşit junii de cîntat, scrie într-o listă anume, spre acest scop făcută, pre toţi cei ce s-au pus cu junii, adecă pre toţi membrii serbării de-a rîndul, începînd mai întîi cu vătavul şi cu armaşii, după cum au fost înscrişi şi în anii trecuţi.

Sfîrşindu-i pre toţi de scris şi cetindu-le numele, întreabă protopopul: ori de nu vrea să se mai înscrie cineva. Şi dacă mai sînt feciori cari nu s-au scris *la cumpanie*, îi scrie şi pre aceia la urmă, pentru că toţi junii, cîţi sînt scrişi în lista protopopului, afară de vătav şi de armaşi, se numesc *juni de cumpanie*.

Feciorii, cari au fost deja juni de cumpanie, murind peste an sau însurîndu-se, se şterg din listă, şi în locul lor înaintează cei ce vin după dînşii.

Dacă vreun june de cumpanie nu voieşte să se puie mai mult cu junii, sau e împiedicat de a se pune, fiind luat în cătane, ori din altă cauză oareşicare,

atunci trebuie să-şi plătească junia, adecă să ţie şi el parte dreaptă la cheltuielile junilor. În caz însă că nu-şi plăteşte junia, îşi pierde rîndul, şi cînd vrea iarăşi să se pună, e scris la urmă.

Încheind protopopul lista junilor, se apropie vreo cîţiva inşi pe neaşteptate de vătav, iar vreo cîţiva inşi de armaşi şi-i ridică pe toţi trei cîte de trei ori în sus. După aceasta formează, aşa cum sînt scrişi pe listă, o roată mare, îşi iau pălăriile din cap şi cîntă „Hristos a înviat", ca şi la început cînd au sosit, apoi sfîrşind de cîntat, prind a juca o horă numită *Hora junilor*.

Şi pe cînd joacă hora aceasta, vătavul iese din jurul jucătorilor, îşi lasă pălăria unui alt june, merge în mijlocul horei, şi aci lărgindu-se hora, aruncă de trei ori buzduganul său în sus, şi tot de atîtea ori, dacă vrea, îl prinde, iar de nu, îl lasă să cadă jos, mai ales dacă nu ştie să-l prindă.

După vătav, aruncă buzduganul armaşii, iar după aceştia toţi ceilalţi juni de-a rîndul, cum sînt scrişi în lista protopopului, şi cum se şi prind totdeauna la horă.

Cum au sfîrşit de aruncat buzduganul, încetează şi lăutarii de cîntat, şi se duc acuma cu toţii pe rînd de sărută mîna protopopului mulţumindu-i pentru că i-a scris în listă.

Protopópul, la rîndul său, le ţine acuma o oraţiune scurtă, prin care le dă poveţe cum au să se poarte şi ce au să facă, zicîndu-le: să fie de treabă, să umble pe cale bună, să nu se bată nici să nu se puie împotrivă cu nimeni, ci din contră să asculte cu toţii de vătav, ca de unul ce e căpetenia lor, iar în lipsa acestuia să asculte de cei doi armaşi. Iar vătavului îi dă de grijă ca să fie cuminte şi să ţină între juni cea mai bună rînduială.

După această scurtă povăţuire, junii, luîndu-şi rămas bun de la protopopul, se duc cu lăutarii şi cu toată lumea, care venise să se uite cum se pune cu junii la Crucea din Prund, unde cîntă iarăşi „Hristos a înviat", şi apoi prind a juca şi a arunca buzduganul pînă ce înserează, iar pe la înserate se duc cu toţii pe acasă.

A doua zi de Paşti, toţi junii, frumos îmbrăcaţi, se adună cam pe la 11 oare dimineaţa iarăşi la un loc şi apoi, împărţindu-se în trei cete, şi avînd fiecare ceată cîte o bandă de lăutari cu sine, se duc pe la casele româneşti, unde se află fete mari, ca să adune bani şi ouă roşii pentru masa junilor.

Vătavul, care asemenea merge cu una dintre aceste trei cete, pe lîngă lăutarii de rînd, mai ia cu sine încă şi un surlaş. Astfel apoi, cîntîndu-le lăutarii *Marşul junilor cînd vin după ouă*, umblă ei de la casă la casă pînă cam către patru oare după amiazi. Şi în fiecare casă sînt bine veniţi şi primiţi. Cu deosebire însă fetele mari se grăbesc a-i primi şi a-i cinsti nu numai cu ouă roşi, ci şi cu vin, iar în timpul din urmă chiar şi cu dulceţ.

La patru oare se adună la vătavul şi de aici se duc apoi cu toţii într-o grădină foarte frumoasă de lîngă biserica de pe Tocile, numită Grădina lui Cimen sau Ţimăn, unde se adună şi o mulţime mare de popor de tot felul, şi aici îşi petrec pînă în seară, stînd şi mîncînd la masa junilor, jucînd şi aruncînd buzduganul, horind şi împuşcînd neîntrerupt din pistoale.

E de însemnat şi aceea că în ziua aceasta aruncă buzduganul nu numai junii, ci şi alţi inşi, cari nu s-au pus cu junii; ba chiar şi unii dintre streini, cari asemenea iau parte într-un număr destul de mare la serbarea junilor. Însă toţi aceştia, ca să li se încuviinţeze a arunca buzduganul, trebuie să plătească

cîte vreo cîţiva cruceri pentru fiecare aruncătură, almintrelea nu le e încuviinţat să arunce.

Şi deoarece nu fiecare e deprins a arunca buzduganul, de aceea se nasc la această ocaziune fel de fel de glume şi rîsete pe seama celor ce nu ştiu sau nu pot cumsecade să-l arunce.

A treia zi de Paşti se duc pe un deal, numit Coasta Prundului, unde petrec şi se veselesc, ca şi în ziua premergătoare, pînă seara.

Ziua cea mai însemnată însă este ziua a patra după Paşti, adecă miercuri, cînd junii formează un conduct mare şi frumos.

În dimineaţa acestei zile se duc adecă toţi junii călări şi îmbrăcaţi cît se poate de frumos într-o luncă, care înconjurată fiind de stînci se numeşte *Între pietre*. Aici se adună asemenea o mulţime mare de bărbaţi, neveste şi fete, cari îşi petrec pînă către patru oare după amiazi. Pe la patru oare însă se pun cu toţii în ordine bună şi apoi conductul se pune în mişcare spre oraş.

În fruntea conductului merg mai mulţi băieţi călări; după aceştia urmează lăutarii, intonînd un marş românesc, care însă de abia se poate auzi de nenumăratele împuşcături; după lăutari urmează surlaşii; acestora le urmează purtătorii de brazi împodobiţi cu spumă de aur, cari după conduct se implîntă în pămînt dinaintea porţilor, unde locuiesc conducătorii serbării, şi aici rămîn pînă ce se veştezesc cu totul. După purtătorii de brazi urmează junii, îmbrăcaţi toţi într-o formă, avînd fiecare mai multe pistoale la brîu, pe cari le încarcă şi le descarcă mereu spre cetate, iar în urma acestora vin o mulţime de alţi călăreţi şi de căruţe cu femei vesele, şi trecînd astfel pe partea despre apus a oraşului, se duc pe un deal frumos, unde iarăşi se veselesc cu toţii pînă ce înserează.

În fine, e de însemnat şi aceea că joi după Paşti şi în ziua de Duminica Tomei, cînd toţi românii ies sub Tîmpă, unde se ospătează şi se veselesc la auzul cîntării lăutarilor şi răsunetul pistoalelor, junii joacă şi aruncă buzduganul sau acolo sau înaintea şcoalelor româneşti.

Iar duminică seara, după ce au petrecut acuma destul, toţi junii se duc iarăşi pe Prund, unde se mai joacă încă o dată hora şi se aruncă buzduganul pînă ce s-a întunecat cu totul, şi după aceea se despărţesc pentru anul curgător cu salutarea obicinuită: Hristos a înviat![1]

NOTE

1. După G. I. Pitiş, *Sărbătoarea junilor la Paşti, obicei particular al românilor din Şchei, Braşov*, Braşov, 1890; şi Petru Oprişiu, *O datină frumoasă a românilor braşoveni la Paşti*, publ. în *Amicul poporului*, an. I, Pesta, 1867, p. 210-212.

PAŞTILE MICI

I. JOILE VERZI

Joia primă după Paşti, adecă cea din Săptămîna luminată, se numeşte atît de către românii din unele părţi ale Bucovinei cît şi de către cei din Banat, pe lîngă Joia Paştilor, încă şi Joia nepomenită, Joia necurată şi Joia rea.[1]

Joia aceasta, cea din Săptămîna albă, precum şi cea dintîi de după Rusalii, formează o treime nefastă, nenorocoasă, fiindcă tustrele joile acestea sînt de asemenea natură, adecă necurate şi nepomenite.[2]

Joia din urmă se mai numeşte în unele părţi încă şi Joia iepelor, iar ceea ce-i urmează Joia verde.[3]

Atît aceste trei joi cît şi toate cele dintre dînsele, adecă cele ce cad între Paşti şi Rusalii, numite în Bucovina joimăriţe[4], iar în unele părţi din Transilvania joi verzi[5], se serbează de românii de pretutindeni, şi mai ales de către femei, cu cea mai mare stricteţă, prin nelucrare pentru tunete, trăsnete, grindină sau piatră şi vifore[6], crezîndu-se că celor ce le serbează le merge bine, pe cînd, dincontră, celora ce nu le serbează le merge rău, căci le bate piatra sau gheaţa, adecă grindina, pometele şi sămănăturile.[7]

Unii însă le serbează nu numai pentru piatră, ci şi pentru foc şi apă, pentru că cumpenele sau zloatele cele mari vin de regulă nu numai cu piatră care bate, ci şi cu trăsnete cari aprind şi ard, precum şi cu pohoaie, cari mînă tot ce le stă în cale[8]; apoi pentru boala cea rea[9], pentru ameţeală[10], pentru ca să nu-i joace Nepomenita[11], şi în urmă pentru sănătatea vitelor[12], şi pentru înflorirea şi rodirea pomilor.[13]

Mai departe e de observat şi aceea că nu toţi românii serbează joile acestea deopotrivă, ci unii serbează numai trei[14], alţii şase[15], alţii şapte[16], şi alţii pre toate, adecă nouă.[17] Ba unii le serbează chiar pînă la Sîn-Petru de vară.[18] Partea cea mai mare însă, după cît m-am putut pînă acum convinge, le serbează pre toate cele ce cad între Paşti şi Înălţare.[19]

După credinţa şi spusa românilor din unele părţi ale Bucovinei şi Moldovei, începutul joilor ce urmează pînă la Ispas sau Înălţarea Domnului este Joia mare din Paresimi. În toate joile acestea, romîncele nu lucrează mai nimic, şi mai ales nu torc, nu cos şi nu fierb cămăşi, anume ca să nu le bată piatra pometurile şi semănăturile, apoi pentru ca să nu se întoarcă ploile şi să nu se facă secetă, precum şi pentru rodirea pomilor şi a semănăturilor.[20]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că în Munţii Apuseni ai Transilvaniei este datină ca bătrînii sau fruntaşii satului să se adune în Duminica Tomei, după prînz, la casa curatorului primar (epitrop) şi să hotărască dacă joile între Paşti trebuie ţinute. De aici pleacă apoi cu toţii către

preotul local spre a-i aduce la cunoştinţă hotărîrea luată, rugîndu-l să-şi dea şi sînţia sa părerea, pentru sau contra. Hotărîrea luată se aplică apoi cu cea mai mare sinceritate şi severitate.[21]

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de C. Ursachi: „Joia întiia după Paşti se numeşte necurată şi nepomenită, pentru că dacă lucră oamenii în joia aceasta, atunci bate piatra."; a celor din Banat, com. Secaş de lîngă Oraviţa, com. de dl. Valentin Dioniu, învăţător: „Joia întiia după Paşti se cheamă şi pe aici Joia necurată sau Joia rea"; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1883:* „Joia primă după Paşti, necurată, nepomenită".
2. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1883,* iunie 9: „Joia necurată, nepomenită, care stă în legătură cu joia de asemenea natură din săptămîna albă, şi cu prima joi după Paşti; ea cade totdeauna după Rosalii în joia primă".
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p.82: „Asemenea Paştelor mai sînt cele nouă joi consecutive Învierii, dintre cari a opta, numită şi Joia iepelor, şi a noua, numită şi Joia verde, au primordialitatea celorlalte şapte, sărbătorite mai puţin. O parte dintre femei ţin vinerile în locul joilor"; *Revista pentru ist., arh. şi filolog.*, an II, vol. III, p. 388: „Nouă joi după Paşti ţin ca duminica. Joia a opta se numeşte Joia iepelor, joia a noua Joia verde; o ţin ca în ziua de Paşti".
4. Dict. de Ilie Frunză, răzeş din Igeşti, sat în distr. Storojineţului: „Joile cele după Paşti se numesc Joimăriţe".
5. Com. de dl. Dometiu Dogariu, învăţător în Satulung.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1883,* aprilie 20: „Prima joi după Paşti de trăsnete, tunete, grindină şi vifore, se serbează cu nelucrare. De caracterul acestei joi se serbează şapte joi pînă la Rusalii"; mai 5: „Joia a treia după Paşti de tunete, trăsnete, grindină şi vifore; se serbează cu nelucrare".
7. Dat. tuturor românilor din Bucovina, îndeosebi a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „Joile de după Paşti se serbează ca să nu bată grindina. Unii serbează nouă joi, iar alţii numai şase"; a celor din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: „După Paşti se serbează nouă joi, începînd cu joia din Săptămîna luminată. Joile acestea se serbează pentru alte cumpeni mari"; El Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156: „Joile după Paşti le serbează femeile pentru piatră. Căci atît Joia mare cît şi Ispasul îs tot joi, şi-s peste piatră cu puterea şi stăpînirea."
8. Dat. rom. din Volovăţ, com.de Ilie Buliga: „La noi serbează oamenii nouă joi după Paşti, şi anume pentru ca să nu bată grindina şi pentru ca să-i ferească Dumnezeu de foc şi de apă."
9. Com. de dl. Ios. Olariu: „Joi după Paşti serbează femeile române toate joile pînă joi după Rusalii, nu numai pentru vifore şi grindină, ci şi pentru boala cea rea."
10. Com. de dl. Val. Dioniu: „Această zi (joia întiia după Paşti) se serbează cu stricteţă, cu deosebire din partea femeilor. Nu lucră nici la cîmp nici acasă. Care calcă serbarea acestei zile, acela va fi ameninţat de ameţeală (delir)."
11. Com. de dl. Aur. Iana: „Joi după Paşti nu se lucrează, căci îi joacă Nepomenita, ca şi joi în Săptămîna albă şi joi după Rusalii."
12. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc: „Românii de la noi ţin nouă joi după Paşti; nu lucră nici nu ară, doară numai de clacă, altmintrelea nu, pentru sănătatea vitelor"; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 82: „Cine lucrează în Joile de după Paşti (în zilele de Filipi), Dumnezeu porunceşte lui Sîn-Petru să trimeaţă din căţeii săi (lupi) şi să le spircuie cîte-o vită două din ogradă."
13. Dat. rom. de Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Joile după Paşti se serbează pentru zloată, piatră; ele sînt şase la număr, iar numai trei le ţin oamenii, ca să înflorească şi să rodească pomii."

14. Com. de Vesp. Reuţ: „În tot locul, unde am intrebat, mi s-a spus că se serbează trei joi după Paşti, pentru ca să nu bată piatra."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „Poporul crede că cine va lucra în aceste joi, aceluia îi bate piatra rodurile. Unii oameni ţin 9 joi, alţii însă numai 3".
15. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Nimigean: „După Paşti se serbează şase joi, şi anume ca să nu bată piatra."
16. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „După Paşti se ţin şapte joi"; a celor din Transilvania, com. de dl. Dom. Dogariu: „După Paşti femeile ţin şapte joi, numindu-le joi verzi, crezînd că vor fi feriţi de trăsnet cei ce nu vor lucra în aceste joi"; Sim. Mangiuca, *Calend*, pe an 1883, aprilie 20.
17. Vezi notiţele de mai sus.
18. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „După Paşti se serbează joile, şi anume pînă ce ies căpiţele pe cîmp, adecă pînă la Sîn-Petru de vară. Aceste joi le serbează poporul nostru pentru grindină sau gheaţă."; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiş: „Toate joile, incepînd din Joia mare şi pînă la Sîn-Petru, se ţin din vechime, căci se crede că dacă se vor ţinea, vor fi ferite ţarinele de grindină şi de orice zloată"; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 99: „Joile de la Paşti şi pînă la Sf. Onufrei de după Duminica mare se serbează de românii din loc, de bărbaţi şi femei, cari atunci nu torc, nici zolesc, ca să fie feriţi de zloate"; Gr. Sima al lui Ion, *Credinţele şi obiceiurile noastre pop.*, publ. în *Foişoara*, an I, Sibiu 1886, p. 77: „Poporul nostru, credincios strămoşeştilor sale obiceiuri, ţine joile din Paşti pînă în Rusalii, pe alte locuri pînă văd clăi pe cîmp."
19. Com. de dl. Vas. Turturean: „În Boian se ţine mai tare joia întîia după Paşti, în care întru adevăr nu se lucră nimic. În celelalte se mai îndrăzneşte, cum se zice, cel puţin cu claca. În Pătrăuţi, distr. Sucevei, se ţin joile pînă la Ispas, şi nu se lucră decît cu claca"; dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Joile de la Paşti pînă la Ispas se serbează, pentru ca să nu bată piatra"; a celor din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi, com.de Dar. Cosmiuc: „Oamenii serbează toate joile de la Paşti pînă la Înălţarea Domnului, pentru ca să nu bată piatra"; a celor din Transilvania, ţinutul Săliştei, com. de dl. B. B. Iosof: „Din Joia Paştilor şi pînă la Ispas, femeile nu torc joia, iar de la Ispas nu torc vinerea, că se tem de Sf. Vinere"; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1883*, iunie 2: „Joia a şaptea după Paşti de tunete, trăsnete, grindină (piatră) şi vifore, se serbează cu nelucrare, şi cu aceasta se încheie serbarea joilor de peste an".
20. Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, p. 288.
21. Com. de dl. Teofil Frîncu.

II. IZVORUL TĂMĂDUIRII

Săptămîna întîia după Paşti se numeşte, atît în Bucovina cît şi în celelalte ţări locuite de români, Săptămîna Paştilor, pentru că cade nemijlocit după Paşti, şi Săptămîna luminată[1], pentru că înviind în ajunul ei Domnul nostru Is. Hr. toată lumea a luminat-o prin învierea sa din morţi[2], apoi şi pentru aceea fiindcă în această săptămînă toate se luminează, adecă toate încep să înflorească şi să se înnoiască.[3]

Deci fiindcă săptămîna aceasta se deosebeşte de toate celelalte săptămîni de peste an, fiindcă e luminată, de aceea partea cea mai mare de români, atît din Bucovina, cît şi din celelalte ţări, serbează nu numai cele două zile de la începutul ei, adecă luni şi marţi, cari sînt legate de biserică, ci şi pre celelalte.

Cu alte cuvinte, ea se serbează întreagă pentru diferite boale[4], precum şi pentru semănături, ca să nu le strice frigul, gerul şi grindina sau gheaţa.[5]

Îndeosebi marţea se serbează, şi mai ales de către femei, cu nelucrare în casă pentru boala cea rea, tocmai ca şi marţea întîia după Rusalii şi marţea întîia după Crăciun.[6]

Miercurea se serbează pentru boala de picioare, numită în genere *de dînsele*.[7]

Joia se serbează pentru tunete şi trăsnete şi mai ales ca să nu bată grindina semănăturile.[8]

Iar vinerea se ţine „pentru ca roadele pămîntului să poată lega (urzi) şi să nu le bată grindina."[9]

Deci în decursul întregii Săptămîni luminate, şi mai ales în decursul vinerii din această săptămînă, nu e bine de lucrat, şi mai cu seamă:

Nu se ţese, căci precum se trînteşte cu vatalele în bătătura pînzei, aşa va bate şi piatra;

Nu se deapănă, căci cum se învîrte vîrtelniţa, astfel se vor învîrti şi vînturile şi vor aduce ploi şi furtuni;

Nu se coase, căci precum sparge acul pînza, aşa va sparge şi piatra holdele;

Nu se zoleşte, căci precum clocoteşte uncropul în zolniţă, astfel va clocoti şi piatra[10];

Nu e bine să arunci apă către uşă, pentru că uzi sufletul morţilor din acea casă şi nu le place.[11]

Unicul lucru ce se poate face în această săptămînă este că se pot pune găini, raţe, precum şi alte gobăi la clocit, ca să iasă bine puii.[12]

Tot în vinerea din Săptămîna luminată cade şi se serbează şi Izvorul tămăduirii, cînd, după datina românilor din Moldova, „preoţii trebuie să scoată icoanele şi să facă slujbe la cîmp pentru ploaie şi boale grele"[13], iar după a celor din Transilvania, cînd toate apele sînt sfinţite, şi cine bea apă şi se spală în această zi pe părţile bolnave ale corpului, acela devine sănătos.[14]

O seamă de femei din Moldova însă fac în această zi pască şi ouă roşi, iar a doua zi, adecă sîmbătă, numită Sîmbăta Tomei, le duc la biserică pentru morţi, unde pun pe fiecare mormînt cîte o pască şi cîte un ou, iar lîngă cruce aprind cîte o lumînare.

Nu mult după aceasta, ieşind preotul din biserică, face panachidă, pomenind morţii fiecăreia, după care femeile îl cinsteşte, atît pe dînsul cît şi pe dascăl.[15]

„Cu un cuvînt în Sîmbăta Tomei femeile fac bucurie morţilor cătîndu-le [şi lor] de rînduială."[16]

În unele părţi din Bucovina este asemenea datină ca, în Sîmbăta Tomei, să meargă oamenii, mai cu seamă însă femeile, la ţinterim cu pască şi ouă roşi, cu acea deosebire numai că toate obiectele acestea nu se dau, ca în Moldova, preotului, ci ele se dau celor sărmani de sufletul morţilor, pre cari i-a pomenit preotul, iar pre acesta îl remunerează pentru rugăciunile şi osteneala sa băneşte.[17]

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Săptămina întiia după Paşti se numeşte şi pe la noi Săptămîna Paştilor şi Săptămîna luminată"; a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „Săptămina întiia după Paşti se cheamă Săptămina luminată, pentru că în decursul ei nici mătane nu se cade să faci".
2. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.
3. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Bulbuc, com. de P. Nimigean: „Săptămîna întiia după Paşti se cheamă Săptămîna luminată, pentru că atunci toate se luminează, adecă toate înfloresc şi se înnoiesc."
4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Femeile serbează începînd de duminică din ziua de Paşti şi pînă în Duminica Tomei."
5. Din ms. d-lui I.Pop-Reteganul: „Săptămîna luminată (de la ziua Paştilor pînă la prima duminică după Paşti) se serbează pentru semănături, ca să nu le strice gheaţa şi grindina"; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
6. Com. de dl. Ios. Olariu.
7. Dat. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi, şi com. de Dar. Cosmiuc: „Miercurea după Paşti se serbează pentru boala de picioare, numită de dînsele"; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Miercuri după Paşti, cred oamenii că nu e bine de lucrat prin casă, bunăoară de ţesut, de tors, de cusut, dară pe afară lucră mai toţi"; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu: „Miercurea din Săptămîna luminată se ţine pentru de dînsele"; tot de acolo, dict. de Maria Bulbuc şi com. de P. Nimigean: „Întiia miercuri după Paşti se ţine anume pentru de dînsele. Tot aşa miercurea întiia din Postul mare, şi miercurea întiia după Rusalii, adecă trei miercuri preste tot anul"; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Femeile nu torc în Săptămîna luminată, pentru că se tem de dînsele la mîni şi la picioare"; tot de acolo, com.de Iul. Sidor: „În Săptămîna luminată nu se lucrează pentru de dînsele = durere de picioare".
8. Pretutindeni în Bucovina. Vezi mai pe larg în capitolul premergător şi la Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882 şi 1883*.
9. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 82.
10. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc.
11. *Credinţe deşerte auzite la pop. rom. din Boereni*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 96: „De la Paşti pînă la Rusalii nu e bine să arunci apă către uşă, pentru că uzi sufletul morţilor din acea casă şi nu le place."
12. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu.
13. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 87.
14. Com. de dl. Dom. Dogariu: „Vinerea întiia după Paşti serbează Izvorul tămăduirii, crezînd că în ziua aceea toate apele sînt sfinţite. Alt obicei n-au decît că beau apă şi se spală pe părţile bolnave ale corpului".
15. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 88; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ., în *ziar. cit.*, p. 156.
16. El. Sevastos, *op. cit.*
17. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.

III. DUMINICA TOMEI

Duminica întiia după Paşti se numeşte pretutindeni Duminica Tomei, pentru că în această duminică s-a arătat Domnul nostru Is. Hr. pentru prima oară, după învierea sa, şi apostolului Toma care, îndoindu-se de cuvintele

celorlalţi învăţăcei, ce-l văzuse mai înainte pre Is. Hr., că a înviat din morţi, zise că el, pînă ce nu va fi văzut în mînile lui semnul cuielor, şi pînă ce nu va fi pus degetul său în semnul cuielor, şi pînă nu va fi pus mîna sa în coasta lui, nu va crede, din care cauză a şi fost el mai pe urmă numit şi Toma necredinciosul.

În unele părţi din Transilvania însă, precum bunăoară în Brazova şi Miţeşti, se numeşte Duminica Tomei şi Paştile mici[1], iară în părţile Beiuşului sau Beinşului din Ungaria se numeşte Droaşte sau Druşte.[2]

În Banat, din contră, Paşti mici se numeşte Mătcălăul, care cade luni sau marţi după Duminica Tomei şi care, după credinţa românilor din astă ţeară, e frate mai mic cu Paştile.[3]

În această duminică e datină în unele părţi din Ungaria ca tot omul să pună pe mormintele morţilor ce-i are vase, şi celor înaintaţi în vîrstă, cari se află de faţă, să le dea cîte un colac şi o lumină de sufletul celor răposaţi, iar băieţilor ouă roşii şi colăcei, numiţi pe la Beiuş şi Drăgăneşti pupi.

Această pomană se împărţeşte de regulă celor prezenţi, după ce-a slujit preotul toate pomenirile.

Sfîrşindu-se pomana de împărţit, se adună cu toţii lîngă biserică şi acolo se ospătează apoi la o masă comună pînă cam de către seară. Iar în răstimpul cît ţine ospăţul acesta băieţii trag necontenit clopotele.

În părţile Beiuşului şi ale Coului însă asemenea vase se pun luni după Paşti şi luni după Duminica Tomei.[4]

NOTE

1. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Com. de dl. Vas. Sala.
3. Com. de dl. Ios. Olariu.
4. Com. de dl. Vas. Sala. Vezi de acelaşi: *Glosariu din comitatul Bihor în Ungaria*, publ. în *Revista critică-literară*, an. IV, Iaşi, 1896, p. 143: „Droaştele sau Druştele, la Duminica Tomei, cînd pun vase pentru răposaţi, în părţile Beiuşului şi ale Coului, luni după Paşti şi luni după Duminica Tomei."

IV. PROHOADELE

În Moldova şi Muntenia, săptămîna întiia după Duminica Tomei, sau a doua după Paşti se numeşte Săptămîna purtătoarelor de mir, Săptămîna mironosiţelor şi Săptămîna negrilor.

Numirea din urmă să-i vie de acolo, pentru că cele mai multe femei o postesc.[1]

În unele părţi din Bucovina, precum bunăoară în Boian, în ziua cea dintîi, adecă luni, din această săptămînă, se serbează prohoadele spre a se scuti de diferite primejdii, cărora ar fi cineva expus peste an, dacă s-ar întîmpla că, din ştiinţă sau neştiinţă, s-ar înfrupta în vreo zi de post.

Sînt mulţi inşi cari cred că nu numai în zilele cele de sec, ci chiar şi lunea, dacă se înfruptă cineva e cu primejdie. Aşa, dacă i se bolnăveşte şi primej-

duieşte cuiva vreo vită sau dacă dă peste dînsul însuşi vreo boală sau atare primejdie, zice că nu i s-a arătat, pentru că n-a postit lunea, ci a mîncat de frupt.

De aceea mulţi postesc şi în această zi, chiar în zile în cari biserica opreşte postul, respective prescrie dezlegare la toate.[2]

După „o credinţă veche şi foarte lăţită la românii din Bucovina, că cel ce se apucă să postească lunea, aceluia în multe privinţe îi merge bine. Orice-şi propune duce la un bun sfîrşit. Aşa nevestele, cari n-au copii şi doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece luni după olaltă, cred că vor naşte copii. Asemenea mulţi şi dintr-aceia cari capătă dureri crîncene de ochi, că nu mai pot vedea nimica, încă se apucă a posti mai multe luni, unii chiar şi toată vieaţa. Alţii iarăşi se prind a posti lunea, din cauză că li se bolnăvesc şi pier vitele. Mai pe scurt, fiecare pentru ce voieşte şi pentru ce îl doare inima, şi zic că de cînd s-au apucat a posti lunea, de atunci şi-au ajuns scopul dorit. E de însemnat şi aceea, că cei ce s-au apucat să postească toată viaţa lor, postesc chiar şi în lunea Paştilor, iar ceilalţi cari se prind a posti numai un număr anumit de luni, nu mănîncă defel pînă în ziua următoare. Şi dacă fiind apucaţi, se înfruptă în vreuna din aceste zile, atunci spun ei că nu li se arată, adecă le merge rău. De aceea fiecare apucat observă cea mai mare stricteţă în postirea acestor zile."[3]

O excepţiune de la această regulă generală se face de către unii numai în lunea de după Duminica Tomei din Săptămîna negrilor, în care se înfruptă mîncînd pască şi slănină sfinţită şi păstrată de la Paşti.

Şi fiindcă paştile cari se mănîncă în această zi sînt ultimele ce au rămas de la Paşti, de aceea se şi zice că ele se prohodesc, de unde apoi şi numirea acestei datine de Prohoade.[4]

NOTE

1. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 88; *Revista pentru ist., arh. şi filolog.*, an. II, vol. III, p. 388.
2. Com. de dl. Vas. Turturean.
3. Sim. Fl. Marian, *Proverbe poporale române*, publ. în *Familia*, an. XIII, Budapesta, 1877, p. 434.
4. Com. de dl. Vas. Turturean.

V. LUNEA MORŢILOR

În Ungaria şi în Banat, lunea întîia după Duminica Tomei se numeşte Lunea morţilor şi Paştile morţilor, din cauză că nu ca în alte părţi în cele două zile premergătoare, ci în această zi se fac rugăciuni şi sacrificii la morminte pentru sufletele tuturor morţilor familiei.[1]

În unele părţi din Banat, precum bunăoară în comuna Agadici, care e mărginaşă cu comuna Maidan, e datină în această zi, ca preotul să iasă cu litia în ţearină şi să facă rugăciuni pentru grindină şi vifore.[2]

În unele părţi din Bucovina este asemenea datină de a merge în această zi la ţinterim cu procesiunea, adecă cu cruci, cu prapure şi cu icoane, ducînd cu sine diferite obiecte de mîncare, cari, după ce au sosit la starea locului, le aşază pe mormintele celor repauzaţi, mai ales însă ale copiilor unde, venind preotul şi făcînd panachidă pentru cei repauzaţi, le binecuvîntează. Iar după ce le-a binecuvîntat, le dau de sufletul morţilor celor ce s-au pomenit.[3]

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 5; com. de dl. Vas. Sala; At. M. Marienescu, *Moşii*, publ. în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 566. Notă: „Luni, săptămîna a doua după Paşti, ce se numeşte Paştile morţilor, e asemenea cult familial; merg familii la morminte şi aci dau de pomană, dar în ziua aceasta sînt nu numai Moşii, ci toţi morţii familiei."
2. Com. de dl. Ios. Olariu.
3. Dat. rom. din Tişăuţi, com. de T. Sologiuc.

VI. PAŞTILE ROCMANILOR

Rocmani[1], numiţi altmintrelea şi rogmani[2], rochmani[3], rohmani[4] şi blajini[5], sînt, după credinţa şi spusa românilor din cele mai multe părţi ale Bucovinei, un popor creştin, care locuieşte într-o ţeară depărtată.[6] Însă cum se numeşte ţeara aceea şi în care parte de lume se află ea, nimeni nu ştie cu siguritate.

Aşa românii din Volovăţ şi cei din Mînăstirea Humorului cred şi spun că rocmanii, numiţi de cei din urmă rochmani şi blajini, locuiesc lîngă apele cele mari, în cari se revarsă toate rîurile, pîraiele şi pîrăiaşele[7]; cei din Boian şi Comăneşti zic că trăiesc într-o pustietate foarte mare de pe ţărmul mării[8], cei din Suceava, Rădăuţi şi Fundu Moldovei spun că trăiesc în ostroavele mărilor[9]; cei din Ilişeşti spun că trăiesc într-o ţeară păgînească, şi că păgînii nicicînd nu-i lasă să se înfrupte pînă ce nu capătă de la ceilalţi creştini cu ce se înfrupta[10]; cei din Marginea zic că ar fi undeva într-o ţeară foarte depărtată de la răsărit nişte închisori mari, în cari se închid creştinii pe vieaţă, şi fiindcă în închisorile acelea n- are cine să le spună cînd sînt Paştile, de aceea ştiu şi cunosc ei că trebuie să fi trecut Paştile numai atunci cînd văd prin ferestrele închisorilor, în cari se află, plutind pe apă găoci de ouă cari au fost aruncate de către ceilalţi creştini pe rîuri şi pîraie[11]; cei din Mihalcea spun că „rohmanii sînt români ca noi, ba încă mai buni chiar şi decît cei din Moldova", că „ei trăiesc foarte departe peste mare, tocmai acolo de unde-s jidanii, la Ierusalim, dar mai încoace de ei". Alţi români, tot din Mihalcea, spun că ei „trăiesc sub pămînt pe cea lume, unde sînt oraşe şi sate, ca şi la noi"[12]; iar cei din Băişeşti cred şi spun că trăiesc în hotar cu Raiul şi că în ţeara lor e totdeauna cald.[13]

Rocmanii, respective blajinii, nu locuiesc în case, ca noi, pentru că ei n-au case, ci trăiesc sub umbra pomilor[14], umblă goi şi se nutresc din poamele pustiului.

Ei se trag din seminția lui Sift, feciorul lui Adam[15], și sînt niște oameni foarte buni, evlavioși și blajini[16], din care cauză s-au și numit ei mai pe urmă de către ceilalți oameni, pe lîngă rocmani, încă și blajini, și tot așa se numesc ei și acuma în cele mai multe părți ale Bucovinei.

Tot din cauza aceasta, pentru că rocmanii sînt niște oameni foarte buni, blajini și evlavioși, sînt ei și înaintea lui Dumnezeu foarte buni și plăcuți.[17]

Ocupațiunea de căpetenie a rocmanilor constă în rugăciuni pe cari le înalță către Dumnezeu.[18] Iar unica lor sudalmă e: „Du-te la Domnul și vino la Domnul!"[19]

De aceea se și zice apoi că ei sînt feriți de orișice păcat, că sînt sfinți, și că după moarte merg de-a dreptul în rai, unde petrec apoi dimpreună cu sfinții.

Mai departe ei sînt și nevinovați, pentru că numai o singură dată pe an se întîlnesc cu muierile lor, cu cari petrec numai vreo cîteva zile împreună, și apoi iar se despărțesc[20], și toată cealaltă parte a anului o petrec deosebi, și anume partea bărbătească într-o parte, iar cea femeiască în altă parte.[21]

Timpul întîlnirii rocmanilor cu soțiile lor sînt Paștile lor[22], iar timpul cît petrec laolaltă nu e deplin cunoscut.

Așa românii din Băișești spun că ei trăiesc laolaltă cu muierile lor numai șase săptămîni, și anume din Joia mare și pînă la Ispas[23], iar cei din Brăești zic că petrec și mai scurt, adecă numai treizeci de zile, și anume începînd din ziua Paștilor lor înainte.

În restimpul acestor zile, cît petrec împreună, se însoară și se mărită. Cum trec însă aceste zile hotărîte, iarăși se despărțesc de laolaltă, și nu se mai întîlnesc mult pînă în anul viitor.[24]

Postul înainte de Paști, adecă Postul mare al rocmanilor sau blajinilor ținea dintru început, după credința și spusa românilor din Brăești, zece săptămîni. Mai pe urmă însă, văzînd Dumnezeu că prea mulți dintre dînșii mor din pricina acestui post, l-a scurtat și a lăsat să fie numai de opt săptămîni.[25]

Românii din Ilișești și cei din Stupca însă, și cu deosebire cei de prin satele în cari se susține că Paștile rocmanilor pică a patra zi după Paștile noastre, spun că Postul cel mare al lor durează nouă săptămîni după olaltă, și că el se începe cu două săptămîni înainte de al nostru.[26]

Alții iarăși spun că ei postesc tot anul[27], și dacă n-ar vedea plutind pe apă găoci de ouă roșii și albe, cari se aruncă de către ceilalți creștini pe rîuri și pîraie în sîmbăta Paștilor, atunci ei nicicînd n-ar serba Paștile, pentru că în alt chip niciodată nu știu cînd pică Paștile.[28]

Cînd ajung găocile de ouă în țeara lor, știu că ceilalți creștini au serbat deja Paștile, și atunci serbează și ei Paștile[29], abia atunci se înfruptă cu ceea ce a rămas pe găocile acestor ouă.[30]

Drept aceea, voind româncele de pretutindeni din Bucovina ca rocmanii sau blajinii să știe cînd au să serbeze Paștile și să aibă și ei măcar ciș ceva cu ce se înfrupta, îndatinează în fiecare an a strînge toate găocile ouălor, atît ale celor albe, cari le-au întrebuințat la prepararea diferitelor copturi sau prăjituri și mîncări de Paști, și mai cu seamă ale celor ce se întrebuințează la pască, cît și de la cele roșii, cari prin nebăgare de seamă s-au spart, a le păstra într-un obiect anumit, precum: într-o covățică, într-o sită, sau într-o coșarcă, iar în sîmbăta Paștilor[31], și anume după ce au sfîrșit de copt toată pasca,

precum și celelalte copturi, cîte au avut să le coacă, și după ce au strîns și deriticat prin case, a le duce și a le arunca pe o apă curgătoare, adecă pe un rîu, pîrău sau pîrăiaș, și anume ca plutind pe apă să poată merge pînă în țeara rocmanilor sau blajinilor și să le vestească că a sosit timpul ca să serbeze și ei Paștile[32].

Despre femeia care nu strînge găocile de ouă la un loc și nu le aruncă pe o apă curgătoare, se crede că face un păcat foarte mare.[33]

Găocile aruncate pe apele curgătoare, începînd a pluti și a se duce pe apă în jos pînă ce dau în apa Sîmbetei, și cu aceasta ajung apoi în țeara rocmanilor, după spusa unora la o săptămînă după Paștile nostru, adecă în Duminica Tomei[34], după a altora însă abia marți într-a treia săptămînă după Paști, sau chiar și mai tîrziu, și anume pe la Rusalii.[35]

Iar după ce au ajuns la dînșii se fac iar întregi, cum au fost dintru început, și dintr-un ou se înfruptă douăsprezece suflete, și atunci sînt Paștile lor.[36]

Rocmanii, cum văd găocile de ouă plutind pe apă, bucuria lor. Și fiindcă, după cum am amintit și mai sus, ei nu trăiesc laolaltă cu soțiile lor și cu celelalte femei, de aceea încep ei acuma a se aduna cu toții la un loc și a serba Paștile.[37]

Însă fiindcă de la aruncarea găocilor pe apă și pînă la ajungerea acestora în țeara rocmanilor trece, după cum am văzut mai sus, un timp mai îndelungat, de aceea și rocmanii serbează Paștile lor, cari se numesc în unele părți ale Bucovinei Paștile rocmanilor sau Paștile rochmanilor, iar în altele Paștile blajinilor, cu mult mai tîrziu decît noi românii.

De aceea vine apoi că unii români din Bucovina cred și spun că Paștile rocmanilor, respective Paștile blajinilor, se serbează a patra zi, adecă joi după Paștile noastre[38], alții spun că ele se serbează la o săptămînă după Paștile noastre, adecă în Duminica Tomei[39] și durează pînă marți[40], alții spun că se serbează la două săptămîni după Paștile noastre[41], și iarăși alții că s-ar serba la trei sau chiar la patru săptămîni după ale noastre, și în această săptămînă din urmă totdeauna într-o miercuri.[42]

Cea mai mare parte a românilor din Bucovina însă e de părere că rocmanii își serbează Paștile lor luni după Duminica Tomei.[43]

Ziua în care cad Paștile rocmanilor, fie aceea orișicare zi ar fi, o țin și o serbează și românii noștri, și mai cu seamă româncele, sub același nume, adecă de Paștile rocmanilor sau Paștile blajinilor.

În această zi, adecă în ziua de Paștile rocmanilor, care se serbează mai cu seamă pentru durere de picioare și de mîni, precum și pentru rodirea țearinelor[44], ies românii și cu deosebire româncele prin lunci și dumbrăvi, în cari se află poieni ierboase, cu fel de fel de mîncări și băuturi, precum: pască, ouă roșii, miei fripți, slănină, rachiu fiert cu miere și vin.

În luncile sau dumbrăvile în cari ies petrec apoi toată ziua aceea mîncînd, bînd și veselindu-se.[45]

Unele femei, cari sînt mai avute, și cu deosebire cele de pe la orașe, iau și lăutari cu dînsele, cari le cîntă, ca sărbătoarea aceasta să fie cu atîta mai plăcută și ele mai vesele.[46]

Ce se atinge de fărîmăturile de mîncări ce cad și rachiul sau vinul, care se varsă la această ocaziune în iarbă, se crede că nu sînt pierdute, ci cei omorîți de hoți, cei împușcați, cei spînzurați, precum și cei înecați, mănîncă și beau

dintr-însele şi se înfruptă şi ei măcar cu atîta. Deci cu cît mai multe fărîmături cad şi cu cît mai multe picuşuri se varsă, cu atîta e mai bine şi mai plăcut la Dumnezeu.[47]

Românii din Boian şi cei din Pătrăuţul Sucevei serbează Paştile rocmanilor totdeauna miercuri într-a patra săptămînă după Paştile noastre, fiindcă după credinţa lor, în această zi serbează şi rocmanii Paştile lor. Însă în aceste două comune Paştile rocmanilor nu se serbează, ca în comunele mai sus amintite, prin lunci şi dumbrăvi, sau prin ţinterime, cum se serbează uneori de către românele din Suceava, ci ele se serbează numai în casă şi numai de către femei, cari se vizitează una pe alta. Sau dacă, din întîmplare, se află şi vreun fel de băutură în casă, cinstesc cîte un pahar împreună întru amintirea fericiţilor blajini. Ce se atinge însă de bărbaţi, aceştia nu serbează şi lucrează pe afară şi la cîmp.[48] Tot aşa face partea cea mai mare a bărbaţilor şi prin celelalte comune de la ţeară.

Acestea sînt toate credinţele şi datinele românilor din Bucovina, cîte le-am putut eu aduna pînă acuma, despre rocmani sau blajini şi despre Paştile lor.

Însă rocmanii sau blajinii şi Paştile lor sînt cunoscute nu numai românilor din Bucovina, ci şi celor din Moldova şi Basarabia. Ba ele se amintesc şi de către românii din Maramureş, precum şi de către cei din fostul district al Năsăudului în Transilvania. Un semn că ele sînt cunoscute şi acestora.

Să vedem deci mai întîi ce cred şi istorisesc românii din Moldova despre acest popor şi despre Paştile sale.

„Blajinii – scrie d-l M. Lupescu – sînt un soi de oameni, cari trăiesc pe lîngă apa Sîmbetei la marginea pămîntului, ascunşi de lumea noastră, ascunşi de minciunoasa vieaţă ce o ducem noi. Cum vor fi ei: nalţi ori mici, proşti ori cuminţi, deştepţi ori nu, nu se ştie, se spune că-s oameni supuşi, ascultători, plecaţi întru Domnul, religioşi şi buni la inimă. De le-ai zice orice, nu se supără. Ei postesc mult. Nu ştiu cînd sînt Paştile, decît numai dacă văd coji de ouă, lucru ce face pe gospodinele romănce ca, la Paşti, cojile de ouă să le zvîrle pe ape curgătoare. Cînd ei văd cojile ştiu că creştinii au avut Paştile şi încep a le serba şi ei; desigur că în credinţa lor sînt buni creştini.

Paştile blajinilor cad totdeauna luni după Duminica Tomei. Această zi, sărbătorită de blajini ca Paşti, romăncele o serbează postind."

Iar într-o notă subliniară, în care explică însemnarea cuvîntului „blăjin", zice că acesta însemnează: supus, ascultător, bun la inimă, căruia nu-i place a se pune rău cu nimeni.[49]

Iar El. Sevastos scrie următoarele:

„Cînd femeile strică ouăle pentru pască şi cozonac, cojile le dau pe pîrău, care le duce spre ţara blajinilor, unde ajung de-abia a doua zi după Duminica Tomei, şi de abia atunci află şi blajinii c-au venit Paştile, şi fac şi ei pască, cozonaci şi ouă roşii şi serbează Paştile. Şi de femeile n-ar da cojile de ouă pe pîrău, blajinii n-ar mai avea în veci Paşti, că n-ar avea altfel de unde afla.

Fanarii chiar zic zilei acesteia: Paştile blajinilor.

Blajinii iştea-s un neam tare bun de oameni. Înstrăinaţi cu totul de celelalte popoare, nu fac stricăciune nimăruia şi nimenea nu-i supără nici pe ei.

Şi chiar între ai lor, femeile stau de-o parte şi bărbaţii de alta, neîntîlnindu-se decît o singură dată pe an, cînd părinţii îşi însoară copiii. Pe fete le cresc

femeile, iar pe băieţi bărbaţii, luîndu-i de la mamele lor dindată ce au început a umbla şi a mînca singuri."[50]

În fine, d-na El. Voronca, atît cu privire la credinţele românilor din Moldova, cît şi ale celor din Basarabia, scrie precum urmează:

„Cojile ouălor, ce au fost întrebuinţate de Paşti, se aruncă pe pîrău, şi cine n-o face aceasta are mare păcat. De pe pîrău, merg tot în jos pînă ce ajung peste mări la blăjini, aşa le zic în Moldova, fiindcă erau tare buni şi blajini, iar în Bucovina le zic rohmani. Aceştia, în depărtarea lor de lume, nu ştiu cînd sînt Paştile; tocmai cînd văd găocile noastre, cari ajung, după unii bucovineni, vineri de Rusalii, după alţii marţi în a treia săptămînă după Paşti, atunci iau ştiinţă despre aceasta, şi numai cu atîta se înfruptă cu cît a rămas în găoace...

În Moldova însă şi în Basarabia se zice că Paştile blajinilor sînt luni după Duminica Tomei.

Această zi în Basarabia se serbează cu piositate de popor în amintirea blăjinilor; iar în Moldova, în această lună, bunicile noastre adunau toate ouăle rămase de la Paşti şi mergînd în grădină sau în ogradă le dădeau de pomană dîndu-le de-a dura pe iarbă verde, de unde trebuia să le ia copiii sau şi femeile, cărora erau date. Aceasta se făcea pentru blajini, căci, săracii, atîta-i al lor!"[51]

Ce se atinge de credinţa românilor din Maramureş despre rocmani, dl. Tit Bud, vicarul acestei ţări, scrie următoarele:

„Cu această ocaziune aşi întreba pe aceia, cari se ocupă cu datinele poporale, să binevoiască a ne da desluşire: ce sînt aşa-numitele Paştile răgmanilor?

De multe ori m-a întrebat poporul, cînd vor fi Paştile răgmanilor, şi nu am ştiut să-i dau răspuns.

Poporul zice că acele Paşti sînt după Paştile noastre şi pînă la Înălţare.

Ce înseamnă şi cînd se ţin acele Paşti pînă acuma încă n-am putut afla. Aşi fi mulţumitor aceluia care m-ar deştepta."[52]

Iar G. Burcutean, stud. gimn., tot despre credinţa şi datina acestor români, mi-a scris:

„Romăncele din Maramureş împiestresc ouă pe la Paşti de aceea, crezînd că dacă azvîrlă cojile în apă merg pînă la rogmani, un fel de creştini cari, dacă le află, abia atunci ştiu că sînt Paştile şi le ţin."

În fine, dl. G. Coşbuc scrie cu privire la românii din distr. Năsăudului în Transilvania, următoarea legendă despre rocmani şi Paştile acestora:

„Pe dinaintea locaşului Sîmbetei trece un rîu, şi rîul acela e apa Sîmbetei. Iar pe lîngă rîu trăiesc rugmanii, cari sînt oameni ca noi românii, dar mici de făptură şi puţintei la minte. Şi sînt şi ei creştini, dar n-au învăţătură creştinească de la Hristos, ca noi, ci de la fiul oii, cum avem noi de la fiul Mariei.

Şi cred şi ei în Hristos şi ţin Paştile şi Crăciunul, dar precum sînt aşa despărţiţi de lume, nu ştiu nici cînd e Crăciunul nici cînd sînt Paştile. Şi numai noi cei de aici le dăm de veste, cînd au să ţie rugmanii sărbători. Că la Crăciun azvîrlim coji de nuci pe rîuri, ca să le ducă rîurile pînă în apa Sîmbetei, şi să ştie rugmanii că la noi e Crăciunul şi să-l ţie şi ei. Şi tot aşa ştiu ei că la noi sînt Paştile, după cojile de ouă roşii, pe care le azvîrlim noi în rîuri ca să meargă la ei.

Şi cică apa asta a Sîmbetei ocoleşte de trei ori pămîntul, ca un şarpe făcut de trei ori colac. Iar în urmă se bagă în pămînt şi merge pînă în iad şi duce

acolo sufletele păcătoşilor. Aşa e scris, ca sufletele păcătoşilor să s-adune pe faţa apelor, iar apele să le ducă spre apa Sîmbetei. Şi de aceea e bine să faci cruce şi să sufli peste apa din rîuri, cînd te scalzi, şi să sufli peste apa din doniţă şi să verşi puţin din ea, pînă nu bei, ca să fugă şi să se scurgă sufletele păcătoşilor, cari s-au adunat pe faţa apei."[53]

În celelalte ţări locuite de români, precum: în Ungaria, Banat, Muntenia şi restul Transilvaniei, credinţa despre rocmani sau blajini şi despre Paştile lor nu e defel cunoscută.

Cel puţin eu, de cînd mă ocup cu adunarea şi studiarea literaturii poporane române, n-am auzit niciodată de la nimeni, nici n-am cetit nicăiri că ar fi existînd undeva în aceste ţări o asemenea credinţă.

E deci dar mai mult decît sigur că credinţa şi datinele amintite mai sus sînt cunoscute numai românilor din partea nord-estică a Transilvaniei, Maramureş, Bucovina, şi celor din Basarabia şi Moldova nordică. Iar românii din celelalte ţări n-au nici o cunoştinţă despre dînsele. În Bucovina însă credinţa în existenţa rocmanilor şi datina de a serba Paştile acestora se află nu numai la români, ci şi la ruteni şi huţani, cu acea deosebire numai că poporul din cestiune e numit de către cei din urmă numai rachmani, nicicînd însă şi blajini, iar Paştile lor Rachmanskij welyk-den – Paştile rachmanilor.

Iată ce scrie în privinţa aceasta L. A. Staufe Simiginovicz:

„Români ori ruteni, tot una-i! amîndouă seminiţiile acestea istorisesc despre poporul rachmanilor, cari locuiesc la gura rîurilor bucovinene. Rachmanii sînt de un caracter nobil şi excelează prin toate virtuţile. În rangul fiinţelor stau ei între zei şi oameni. Cu toate acestea, nu ştiu niciodată acurat cînd au să serbeze Paştile; aceasta e negreşit un mare neajuns, şi aceasta li se întîmplă lor în fiecare an numai de aceea pentru că locuiesc între păgîni. Totuşi, ca să aibă ştiinţă despre calendarul creştin, fiecare ţărancă română sau ruteană adună găocile acelor ouă, cari le-au întrebuinţat la mîncările şi copturile de Paşti, şi le aruncă în pîrău. De aceea pe timpul Paştilor fiecare apă curgătoare din Bucovina e mai toată acoperită cu găoci de ouă.[54] Pîrăul duce înştiinţarea aceasta rîurelului, rîurelul rîului celui mare şi la gura acestuia primesc rachmanii vestea dorită. Aceştia se grăbesc apoi şi se pregătesc din răsputeri, aşa că sînt în stare în miercurea a patra după Paşti a aranja Paştile lor. În onoarea lor însă pretutindeni în Bucovina se serbează asemenea a patra miercuri după Paşti. Cine nu ia parte la serbarea aceasta, pe acela îl ajunge mînia cerului. Căci cum a fost, nu mai departe decît în anul trecut?... Un ţăran din Petriceanca nu voi să ţie sărbătoarea aceasta şi declară că existenţa rachmanilor a iscodit-o numai un cap sec, ca să mai muţească pe oamenii cei nebuni. Oare n-ar fi drept şi cu cale şi binemeritat ca toată lumea să rîdă de închipuirea ţăranilor?... Însă abia a rostit omul cuvîntul şi deauna a şi trăsnit pe un fînaţ. Iar cîteva minute după aceea aduseră nişte ciobani în cea mai mare ploaie pe o femeie lovită de fulger. Era femeia hulitorului, şi fulgerul pedeapsa lui Dumnezeu."[55]

În aceste şire, după cum prea lesne se poate fiecare încredinţa, e vorba nu numai despre credinţa şi datina rutenilor, ci şi a românilor.

Numai despre ruteni însă aflăm următoarele:

„Găocile acelor ouă, cari s-au întrebuinţat la coacerea păştii, se aruncă în vinerea patimilor şi în sîmbăta Paştilor pe păraie şi rîuri. La gura acestor

rîuri locuiesc adecă rachmanii, cari sînt jumătate om şi jumătate peşte. Pînă ce ajung găocile ouălor în ţeara acestor rachmani, se prefac iarăşi în ouă depline; cu fiecare ou însă se împărţesc doisprezece rachmani şi cu toate acestea ei au de ajuns. Însă cînd au ajuns ouăle în ţara rachmanilor şi s-a mîncat dintr-însele, atunci serbează şi rutenii, cari au dăruit aceste ouă, iarăşi o sărbătoare. Aceasta se numeşte Rachmanskij welyk den – Paştile rachmanilor, şi cade totdeauna miercuri, a patra săptămînă după Paşti."[56]

În fine, despre credinţa huţanilor sau huţulilor din Bucovina asupra acestui popor, aflăm următoarele:

„Douăzeci şi cinci de zile după duminica Paştilor, aşadar totdeauna miercuri în săptămîna a patra după Paşti, se serbează Paştile rachmanilor – Rachmanski welek-dyn. Rachmanii locuiesc departe în jos la gura rîurilor şi sînt prin virtuţile lor un model pentru oameni. Lor le trimit huţanii pe păraie şi rîuri găocile ouălor sfinţite, pentru că oul n-ar ajunge la rachmani, găoacea însă ajunge acolo. După părerea altora, rachmanii sînt titirezi (pitici), cari locuiesc pe depărtatul ţărm al mării, şi cari sînt aşa de mici, că doisprezece inşi din dînşii ar putea să îmblătească într-un cuptor. Aceia însă nu ştiură cînd au să serbeze Paştile. Deci hotărîră oamenii ca să-i înştiinţeze despre aceasta. De aceea se aruncă găocile ouălor, cari serviră la prepararea mîncărilor de Paşti, pe păraie şi rîuri, ca acestea să le dea titirezilor de ştire. Deci ajungînd găocile la dînşii, rachmanii serbează Paştile. De atunci încoace se serbează acestea în toţi anii, şi dimpreună cu titirezii le serbează şi oamenii. În ziua de Paştile rachmanilor se ţine în Kuty un tîrg (iarmaroc) mare, care poartă în genere numele de Iarmarocul Rachmanilor = Rachmanski jermarok."[57]

Acestea sînt toate credinţele şi datinele rutenilor şi ale huţanilor din Bucovina despre rocmani şi despre Paştile acestora, cîte mi-s mie cunoscute pînă în momentul cînd scriu aceste şire.

Asemănînd acuma credinţele şi datinele rutenilor şi ale huţanilor, din citatele reproduse, cu credinţele şi datinele românilor descrise mai sus, orişicine se poate lesne încredinţa că ele consună foarte mult între sine.

Singura deosebire mai esenţială, ce există între dînsele, e aceea că, pe cînd unii români numesc poporul, despre care ne e vorba, rocmani, rochmani, răgmani, rogmani şi rugmani, iară alţii blajini, pe atunci atît rutenii cît şi huţanii îl numesc constant rachmani.

Se naşte acuma întrebarea: cine de la cine a împrumutat aceste credinţe şi datine? Românii de la ruteni sau huţani, ori rutenii şi huţanii de la români?

Înainte de a răspunde la această întrebare, să amintim mai întîi o împrejurare, care, după părerea noastră, nu trebuie trecută cu vederea.

Am văzut mai sus că românii numesc poporul din cestiune rocmani, rochmani, rogmani, răgmani, rugmani şi blajini.

Rocmani şi rochmani însă se numeşte poporul acesta mai cu seamă de către acei români cari locuiesc în partea nordică şi nord-vestică a Bucovinei, adecă în părţile mărginaşe cu rutenii şi huţanii, pe cînd cei ce locuiesc în sate mixte, adecă parte române şi parte rutene, îi numesc schimbător, cînd rocmani sau rochmani, cînd blajini, iar cei ce locuiesc în partea despre amiazi a Bucovinei, adecă în satele curat româneşti, precum şi de către românii din Basarabia şi Moldova nordică se numesc blajini.

Stînd astfel lucrul și fiind amîndouă numirile, cari se dau poporului, despre care ni-i vorba, de origine streină, și mai ales cel din urmă, care e incontestabil de origine slavă, lesne s-ar putea presupune că românii au adoptat cultul rocmanilor de la ruteni sau de la huțani.

Contra acestei presupuneri însă se opune împrejurarea, că numirea „blajini", întrebuințată de partea cea mai mare a românilor, măcar că vine de la cuv. slv. blaženŭ = fericit sau blažinŭ = bun, blînd, ascultător, nu e defel cunoscută rutenilor nici huțanilor, iar numirea rachman, întrebuințată de dînșii, e și limbii lor streină, ca și celei românești.

După părerea lui Hanusch, numirea rachman, care e uzitată la ruteni și huțani, ar fi o schimosire a numelui brachman sau braman.

Iată ce scrie el în privința aceasta:

„Găocile ouălor roșii se aruncă într-o seamă de comune din Galiția încă și astăzi în rîu, crezîndu-se că abia atunci, cînd ajung aceste găoci de ouă în țara rachmanilor, țin ei sărbătoarea lor. Cine sînt rachmanii aceștia, nimenea nu știe s-o spună (poate că e o schimosire a numelui brachmani, bramani)."[58]

Iar Kaindl scrie:

„Tradițiunea îi străpune pe rachmani departe spre sud-est; deci de acolo trebuie să se tragă și cultul lor. Amicul meu, Dr. W. Hein, mă face atent că rachmîn însemnează în limba arabică «îndurat», ceea ce consună cu descrierea din tradițiuni a ființei rachmanilor. De alminterea sînt ei răspîndiți nu numai la huțani, ci și la rutenii din Galiția și cei din Bucovina, și la românii din țara din urmă."[59]

Din aceste două citate rezultă foarte răzvedit că cultul rachmanilor nu e nicidecum o moștenire străbună a rutenilor. Prin urmare e foarte probabil că ei au adoptat acest cult de la români, ca de la unii ce locuiesc spre sud-ost de la dînșii sau, ce este încă și mai probabil, poate că cultul rochmanilor a fost adus de către huțani, cînd au venit aceștia de s-au așezat în munții despre nord-vest ai Bucovinei și în cei mărginași din Galiția și de la dînșii l-au adoptat apoi atît românii cît și rutenii.

În presupunerea din urmă ne întărește întru cîtva și împrejurarea că cultul rochmanilor e cunoscut, după cum am văzut și mai sus, numai românilor din partea nord-ostică a Transilvaniei, celor din Maramureș și Bucovina, și celor din Basarabia și Moldova nordică, adecă celor ce se află în nemijlocita apropiere a huțanilor, pe cînd celorlalți români, și cu deosebire celor ce locuiesc în Basarabia și Moldova de jos, precum și celor din Muntenia, Banat, Ungaria și partea vestică a Transilvaniei, după cît știu eu pînă acuma și după cum am arătat și mai sus, nu le e defel cunoscut.

Dar să lăsăm deocamdată cestiunea aceasta la o parte și să vedem cine-s, sau mai bine zis cine anume au fost rocmanii sau blajinii.[60]

Hanusch, după cum am văzut mai sus, presupune că numirea lor ar fi o schimosire a numelui brachman, braman.

Fost-au ei un popor real sau mitic?

Kaindl însă zice că presupunerea aceasta nu e admisibilă.[61]

Iar d-na Voronca scrie:

„Blajinii sau rocmanii se cred a fi un popor din cele emigratoare, ce au trecut peste poporul nostru și care prin bunătatea și blîndețea lor li s-au făcut simpatic. Însă deoarece poporul spune că locuința lor e peste mare, e mai

posibil ca blajinii să fie un popor, pe care ai noștri l-au trecut în emigrarea lor încoace, ori că l-au avut ca vecin sau frate și l-au lăsat acolo peste mare, de unde ai noștri au venit, de nu cumva vom fi avînd și acuma rămășița unor mituri vechi."

Iar ceva mai departe, și anume după ce ne împărtășește credința românilor din Mihalcea, care i-a fost comunicată de țăranul Pintelie Lăpușneanu, că adecă „rocmanii trăiesc foarte departe, peste mare, tocmai acolo de unde-s jidanii, dar mai încoace de ei", d-na Voronca se exprimă astfel:

„Poate tocmai aici să fie adevărul.

Rocmanii să fie romani din Asia, mai încoace de unde stau jidanii, coloniști înainte de a fi primit creștinismul, căci la ei nu sînt ouă, sau romani «de peste mare», de la Roma, îmbinată fiind ideea cu creștinismul, deși el distinge destul de clar naționalitatea de religie, spuind că rocmanii sînt mai buni români chiar decît cei din Moldova.

Dar romanii nu erau blajini?!"

Tot presupuneri peste presupuneri și nimic pozitiv!

Deci, neavînd plăcere de a mai prelungi și eu șirul presupunerilor acestora prin o nouă presupunere proprie, mă opresc aici, sperînd că istoricii și filologii noștri își vor da în scurt timp toată silința ca să studieze mai de aproape și să descoasă cît mai degrabă: cine au fost rocmanii sau blajinii, despre cari am vorbit eu în acest capitol, și de la cine au adoptat românii cultul lor.

NOTE

1. Se numesc astfel în: Boian, Mînăstioara sau Sf. Onufrei, Ropcea, com. în distr. Storojinețului, Horodnicul de Jos, Pojorîta, Cândreni și Breaza.
2. În Fundu Moldovei și Cîrlibaba, comune în distr. Cîmpulungului.
3. În Comănești, Mînăstioara și Ropcea.
4. În Bălăceana și în Mihalcea, com. în distr. Cernăuțului. Vezi și *Românul literar*, București, 1891, nr. 17, p. 130.
5. În orașele Suceava și Rădăuți, apoi în Pătrăuți, Tișăuți și Bosanci, com. în distr. Sucevii; Ilișești, Stupca, Brăești, Băișești, Berchișești, și Mănăstirea Humorului, com. în distr. Gura Humorului; Marginea, com. în distr. Rădăuțului și în Comănești.
6. Unii însă cred și spun că sub rochmani s-ar înțelege copiii cari se nasc vii, dar după naștere nu trăiesc numai vreo cîteva minute și apoi mor.
7. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi se crede că rocmanii sînt un popor pierdut, care trăiește pe lîngă ape. Și fiind lipsiți de toate cele trebuincioase, nu au ce să pregătească de Paști. De aceea se dau toate găocile și spălăturile infruptate pe o apă, ca măcar din acelea să se înfrupte și ei." – Com. de George Avram, fost învățător.
8. Com. de dl. Vas. Turturean și Octavian Georgian.
9. Com. de dl. Or. Dlujanschi, preot, și Gavril Gliga.
10. Dict. de Vasile Ungurean, agricultor.
11. Com. de dl. Ștef. Bodnarescu, jurist; Orbis lacteus, germ. Milchstrasse, se numește de către unii români din Bucovina Calea robilor, iară de către alții Drumul rocmanilor. Oare nu stă cumva numirea din urmă în oareșicare legătură cu credința reprodusă în șirele de sus?
12. Vezi *Românul literar*, nr. cit.
13. Com. de Vas. Lucan.
14. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
15. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.

16. Cred. rom. din Stupca, com. de George Brătean; *Românul literar*, nr. cit.: „Blajini, așa le zic în Moldova, fiindcă erau tare buni și blajini, iar în Bucovina le zic rohmani.";cred. rom. din Pîrteștii de Jos, com. de Const. Andronic: „Găocile se aruncă pe apă, fiindcă ele merg într-o săptămînă pînă la blajini, și acolo înștiințează găocile pe oamenii cei de acolo, cari sînt niște oameni foarte blînzi."; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „Este un fel de oameni, cari se cheamă blajini, fiindcă sînt mai buni și mai blajini decît noi."
17. Cred. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna; a celor din Stupca, com. de G. Brătean; și a celor din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescu.
18. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.
19. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
20. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.
21. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoață. – De aicea se vede că vine și credința românilor din Boian, care spune, după cum mi-a scris dl. V. Turturean, că „Rocmanii sînt niște călugări, cari petrec în pustie", precum și a celor din Udești, cari cred că „Blajinii sînt niște pustnici, cari postesc opt săptămîni, și au Paști abia atunci cînd văd că vin coji de ouă pe rîuri."
22. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoață.
23. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
24. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoață.
25. Com. de V. Lucan; cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram; și a celor din Udești, com. de Dar. Cosmiuc: „Blajinii postesc opt săptămîni."
26. Dict. de V. Ungurean și com. de G. Brătean.
27. Cred. rom. din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescu; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Se zice că blajinii, cari nu mănîncă nicicît de frupt, sînt sfinți. Și numai atuncea cînd fac creștinii răsăritului Paști, și ghiocile ouălor celor întrebuințate la facerea paștilor le aruncă pe o apă curgătoare ca să ajungă la acei sfinți, se înfruptă și ei cu ceea ce a rămas în ghioace."
28. Cred. rom. din Comănești, com. de Tit Georgian; a celor din Boian, com. de dl. V. Turturean: „În Sîmbăta Paștilor, cînd se face pască și se bat în brînză ouă, găocile acestora se pun într-o coșarcă și se duc apoi de se toarnă în pîrău sau în altă apă curgătoare mai mare. Găocile se mînă de apă în țeara rocmanilor și, cînd ajung acolo, atunci fac și rocmanii Paștile, căci abia atunci știu și ei c-au sosit Paștile."; a celor din Suceava și din Fundu Moldovei; vezi și *Românul literar*, nr. cit.
29. Cred. rom. din Fundu Moldovei, com. de Gavr. Gliga; a celor din Comănești, com. de T. Georgian; a celor din Breaza, com. de N. Prelici; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologiuc; și a celor din Suceava.
30. Cred. rom. din Ilișești, dict. de V. Ungurean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabăn; „Oamenii zic că rocmanii se înfruptă la Paștile lor numai cu găocile ouălor, cari se strică în pască."; „Rocmanii numai cu atîta se înfruptă, cît rămîne în acele găoci."; a celor din Comănești, com. de T. Georgian; „Rocmanii n-au cu ce se înfrupta, decît numai cu albușul ce a rămas în cojile de ouă."; a celor din Stupca, com. de G. Brătean; „Blajinii nu au alta nimica pe la Paști, decît găocile de ouă ce se duc pe apă."
31. O seamă de românce îndatinează a le arunca în Vinerea mare sau Vinerea patimilor, cele mai multe însă numai în sîmbăta Paștilor. „Româncele au datină că în sîmbăta Paștilor, după ce au făcut pasca și au întrebuințat ouăle, strîng cojile acestora într-o covățică sau într-o sită, și le aruncă apoi pe o apă curgătoare, și ajungînd acestea la rocmani, atunci fac aceștia Paștile, căci pînă atunci nu știu cînd sînt Paștile". „Este o superstițiune și datină la români, că în sîmbăta Paștilor aruncă coji de ouă roșii pe apă și acelea merg cu apa pînă ce ajung la un popor mic numit blajini, și cînd ajung acestea acolo, știe și acel popor că sînt Paștile." „Ca să meargă la blajini semne de la Paștile noastre, îndătinează româncele totdeauna în Sîmbăta Paștilor de a arunca cojile de ouă, ce le-au întrebuințat spre facerea paștilor și a cozonacilor, pe o apă curgătoare."

32. Dat. și cred. rom. de pretutindeni din Bucovina, și anume din toate comunele, cîte s-au amintit pînă aici și s-or mai aminti în decursul acestui studiu.
33. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabăn. Vezi și *Românul literar*, nr. cit.: „Cojile ouălor ce au fost întrebuințate de Paști se aruncă pe pîrău și cine n-o face aceasta are mare păcat."
34. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram; a celor din Băișești, com. de V. Lucan; a celor din Comănești, com. de T. Georgian: „Poporul crede că se află departe, pe niște țărmuri de apă, un fel de oameni, numiți blajini, și oamenii aceia nu țin Paștile, pînă ce, tocmai după o săptămînă, merg de la noi pe valurile apelor coji de la ouă roșii și alte semne și rămășițe de ale Paștilor creștine, și tocmai atunci știu și ei că au sosit Paștile și la dînșii, și apoi încep și ei a le serba, și aceste sărbători ale acelor oameni se numesc Paștile Blajinilor."; a celor din Băișești, com. de V. Lucan: „Găocile ouălor, cu cari s-au uns paștile, se dau pe apă de merg, pînă ce în Dumineca Tomei ajung la blajini, și atunci serbează și ei Paștile."
35. Cred. rom. din Ilișești, dict. de V. Ungurean; a celor din Breaza, com. de N. Prelici.
36. Cred. rom. din Mihalcea, vezi *Românul literar*, nr. cit.: „Ouăle, pe cari le aruncăm noi pe apă, ajung la blajini, după alți bucovineni, marți în a treia săptămînă după Paști, după unii merg patru săptămîni pînă acolo, și tocmai miercuri după patru săptămîni ajung, și iarăși ajung la Rusalii."; Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 97: „Cojile de ouă întrebuințate la Paști se strîng și apoi se dau pe apă curgătoare, crezîndu-se că ele la 40 de zile ajung la rocmani, cari apoi trăiesc dintr-însele."; cred. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor: „Rocmanii, cari țin stîlpii pămîntului, mănîncă cîte doisprezece dintr-un ou."
37. *Românul lit.*, loc. cit.: „Pînă acolo ele [găocile] se fac iară întregi, și numai cu acele ouă se înfruptă ei la Paști, acolo nefiind nici un fel de pasări."; cred. rom. din Boian, com. de dl. V. Turturean: „Unii cred că ajungînd găocile la rocmani se prefac în ouă întregi, alții cred-că ei postesc vecinic și se înfruptă numai cu cît rămîne în găoci."; a celor din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: „După ce se aruncă cojile de ouă pe apă, se zice că atunci au rocmanii Paștile lor, cînd cojile cele stricate se adună iarăși laolaltă și formîndu-se ouă ajung pe apă pînă la rocmani, unde sînt ei. Iar aceștia, luînd ouăle cele formate din cojile stricate, serbează cu ele Paștile."; Idem: „Se zice că se află o țeară, cine știe unde, în care locuiesc blajinii, și zvîrlind noi cojile pe apă, se duc tocmai acolo la blajini. Blajinii se bucură foarte de ele și luîndu-le serbează Paștile cu dînsele."
38. Credință comună în Bucovina.
39. Cred. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
40. Cred. rom. din Băișești, com. de dl. V. Lucan; a celor din Bălăceana, com. de V. Jemna; a celor din Berchișești, com. de G. Mihuță: „Paștile blajinilor pică întotdeauna la o săptămînă după Paștile noastre."
41. Cred. rom. din Bosanci, com. de M. Ivaniuc.
42. Cred. rom. din Suceava și a celor din Ilișești, dict. de V. Ungurean: „Blajinii țin Paștile la două săptămîni după Paștile noastre."; a celor din Tereblecea, dict. de Paraschița Scripcariu, com. de P. Scripcariu: „Paștile rochmanilor pică miercurea din săptămîna a patra după Paști. Rochmanii sînt jumătatea de sus om, iar jumătatea de jos pește, și trăiesc într-un pîrău; femeile și fetele lor cîntă foarte frumos, încît răsună văile de cîntecele lor melodioase. Ei se nutresc cu ceea ce rămîne în găocile ouălor, pe cari le aruncă femeile, și mănîncă 40 dintr-o găoace. De aceea femeile aruncă găocile ouălor, pe cari le sparg orișicînd, iar mai ales în ziua de Paștile rochmanilor, în păraie sau în șanțuri, că apoi le duce apa pînă la rochmani, și ei apoi se nutresc cu ele. În Paștile rochmanilor nu se lucră, pentru că e cu primejdie."
43. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi; a celor din Comănești, com. de Octav. Georgian; a celor din Marginea, com. de Ștef. Bodnarescul; vezi și *Românul literar*, nr. cit.; a celor din Stroiești, com. de George Bîrtoiu: „Se crede că departe undeva sînt niște oameni, numiți blajini, cari nu știu cînd sînt Paștile. Cojile de ouă, date de

femei pe apă, merg pînă la dînşii pînă luni la o săptămînă după Paşti, şi pe aceasta cunosc ei cînd sînt Paştile. De aceea serbează ei Paştile la o săptămînă după Paştile noastre, şi anume luni."

44. Cred. rom. din Fundu Moldovei, com. de Gavr. Gliga; a celor din Cândreni, com. de L. Poenariu; a celor din Rădăuţi, com. de dl. Or. Dlujanschi; şi a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Paştile blajinilor se serbează joi după Paşti de către femei de aceea, fiindcă unele dintre dînsele cugetă că se face roadă mai bună în ţearină."
45. Dat. rom. din Comăneşti, com. de Oct. Georgian; a celor din Suceava, Siret şi Rădăuţi, com. de Alex. al Preotesei şi Or. Dlujanschi.
46. Com. de dl. Or. Dlujanschi.
47. Cred. rom. din Suceava, com. de Alex. al Preotesei.
48. Com. de dl. V. Turturean.
49. *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 28 şi 29; Idem, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 128: „Cojile de ouă, cu cari se fac paştile, să le dai pe vale (pe apă), ca să se ducă să dea de ştire şi blajinilor că sosesc Paştile. Blajinii se crede că sînt nişte oameni buni şi drepţi."
50. *Gazeta Săteanului*, an. VIII, R. Sărat, 1891, p. 151.
51. *Românul literar*, nr. cit.
52. *Revista critică-literară*, an. II, Iaşi, 1894, p. 407.
53. *Albina*, revistă enciclopedică populară, an. I, Bucureşti, 1897, p. 675.
54. Mai e încă şi o a doua cauză. La această ocaziune îşi aduce fiecare aminte şi de cei ce s-au înecat în ape. Sufletelor acelora, cari rămîn credincioase apelor şi vieţuiesc într-însele, li se aduce asemenea aminte despre Paşti.
55. *Volkssagen aus der Bukowina*, Czernowitz, 1885, p. 95.
56. R. Fr. Kaindl und Alex. Manastyrski, *Die Rutenen in der Bukowina*, II Th., Czernowitz, 1890, p. 20-21.
57. Dr. R. Fr. Kaindl, *Huzulen. Ihr Leben, ihre Sitten und ihre Volksüberlieferung*, Wien, 1894, p. 76 şi 78.
58. Dr. Ign. Joh. Hanusch, *Die Wissenschaft des slawischen Mythus im weitesten, des altpreussisch-lithauschen Mythus mitumfassenden Sinne*, Lemberg, 1842, p. 197.
59. *Din Huzulen*, p. 76, nota 2.
60. Se zice că rocmanii au fost odinioară un popor, care acuma poate că nu mai este. Noi îndatinăm, mai ales la Paşti, după ce batem ouă în pască, a arunca cojile de ouă pe apă. După ce aruncăm cojile pe apă, se zice că atunci să aibă şi rocmanii Paştile lor, cînd vor ajunge cojile la dînşii. Cred rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.
61. *Die Rutenen in der Bukowina*, II, Th. p. 21. Nota 1: „Eine genügende Erklärung des Mythus des Rachmanen ist noch nicht gefunden. Die Vermutung von Hanusch (Rachmanen, Brachmanen, Bramanen) ist sicher nicht haltbar".

VII. MĂTCĂLĂUL

Mătcălăul, după credinţa românilor din Banat, e o fiinţă parte omenească şi parte îngerească, un june frumos şi nemuritor, care umblă în lume ca şi Sîntoaderii şi Rusalele, dar pre carele oamenii nu-l pot vedea, din cauză că lumea s-a spurcat cu sudalme şi fărădelegi. Mătcălăul e frate mai mic cu Paştile.

Sub Mătcălău, numit şi Paştile mici[1], se înţelege şi o sărbătoare care se ţine de către unii luni după Paşti[2], de către alţii marţi după Paşti[3], iar de către cei mai mulţi inşi luni[4] şi marţi după Duminica Tomei[5].

În această zi, bărbaţii nu lucrează nimic la cîmp, pentru că Mătcălăul viorează[6] bucatele semănate şi se aduce trăsnet. Tot din această cauză nu lucrează nici femeile nimic în casă, anume: nu torc, nu ţes, nu cos în ziua aceasta.[7]

Pentru feciori şi fete însă Mătcălăul este nu numai o zi de serbare, ci totodată şi o zi de înfărtăţie şi însurăţie.

În ziua de Mătcălău adecă, pretutindeni în Banat este datină de a se aduna mai multe fete la un loc şi a se mătcuţa, adecă a se prinde mătcuţe, văruice, surori[8], a se însurăţi[9], după cum se înfărtăţesc feciorii, adecă după cum se prind aceştia fărtaţi sau fraţi de cruce.

Precum la prinderea feciorilor ca fraţi de cruce, aşa şi la mătcuţarea fetelor, se pun 3, 5, 7, sau şi mai multe persoane, cu acea deosebire numai că între fraţii de cruce se iau şi femei, pe cînd la mătcuţarea fetelor se iau numai fete.

Însurăţirea sau mătcuţarea fetelor, se face de comun numai la Mătcălău, pe cînd feciorii *mănîncă cruce*, adecă se înfrăţesc, nu numai în această zi, ci în orişicare altă sărbătoare de peste an.

Mai departe e de observat şi aceea că între ceremonialul înfrăţirii feciorilor şi între ceremonialul însurăţirii sau mătcuţării fetelor e puţină deosebire.

În şirele ce urmează noi vom vorbi mai întîi despre însurăţirea sau mătcuţarea fetelor, şi apoi despre înfărtăţirea sau înfărtăţia feciorilor.

Cum s-a făcut înţelegerea pentru mătcuţare, îndată se şi pregăteşte o turtă din făină de grîu curat. Iar făina pentru turta aceasta se cerne şi se plămădeşte de regulă de către o muiere iertată sau de o fată curată.

După aceasta, toate persoanele învitate la mătcuţare se pun împrejurul mesei şi dacă unul dintre fraţi ştie să facă crucea, despre care ne va fi îndată vorba, o face, iar de nu, se cheamă altă persoană ştiutoare, bărbat sau femeie, dar care le convine tuturora, şi persoana respectivă plineşte apoi tot ceremonialul.

De observat e şi aceea că persoana care plineşte ceremonialul mătcuţării se priveşte ca tată sufletesc al fetelor mătcuţate şi ca atare nu numai că trebuie, ci chiar se şi respectează totdeauna de către fetele însurăţite.

Tatăl sufletesc pune turta – pogacea, – după ce aceasta mai întîi s-a copt, pe masă, şi pe turtă pune apoi o lingură de sare albă. În acelaşi timp, toţi cei de faţă, cu deosebire însă fetele, cari vor să se mătcuţească, îşi fac cruce şi zic:

Doamne ajută, Maică Marie,
De bine şi de noroc să ne fie!

După aceasta, tatăl sufletesc trage sarea la o parte şi cu cea mai mare grijă scoate din locul unde a fost sarea coaja de la turtă în forma unei cruciuliţe.

Scoţînd cruciuliţa aceasta, picură pe dînsa atîţia picuri de vin roşu, cîte persoane numără la însurăţire, iar după ce a picurat vinul, taie cruciuliţa picurată cu un ban de argint în atîtea bucăţele, cîţi picuri de vin a picurat pe dînsa.

Din bucăţelele tăiate cu banul de argint mănîncă fiecare mătcuţă cîte o bucăţică, închină apoi toate cîte un pahar de vin şi se sărută pe rînd întreo-

laltă, mărturisindu-se că se vor privi în toată viața lor de surate sau surori adevărate, și rostind în același timp următoarele cuvinte:

Mătcălău! Mătcălău!
Roagă-te lui Dumnezeu
Să ne ferească de rău,
Că și noi, cît vom trăi,
În tot anul te-om cinsti,
Te-om cinsti cu chiți de flori[10]
L-aste mîndre sărbători,
Te-om cinsti și pomeni,
Că mătcuțe ne-om numi
Pînă-n lume vom trăi!

Din banul de argint, care se taie în 3, 5, etc. părți, primește fiecare cîte o bucățea cu îndatorirea ca să-l păstreze bine pînă la moarte. Cine pierde bucățica cea de ban, pe aceea Sîn-Petru nu va primi-o în rai, căci și-a călcat credința de la însurățire.

Cele ce și-au păstrat bucățica de ban, de cînd au mîncat cruce, acelora cînd mor li se pune acea bucățică în sîn, anume ca să nu le oprească Sîn-Petru la ușile raiului, ca pre unele ce au fost fără credință față de surorile lor de cruce.

Sfîrșindu-se ceremonialul descris în șirele de pînă aici, mătcuțele sau surorile de cruce dimpreună cu părinții lor, ori și cu alte neamuri invitate la această ceremonie, se ospătează cu mîncări pregătite anume spre acest scop. Iar ospătarea aceasta se părîndează cu toate suratele la anumite sărbători de peste an.

De observat e încă și aceea că, din ziua în care s-au mătcuțat, mătcuțele merg în tot anul cu pomene frumoase unele la altele, ducînd totodată și cîte o chită de mătcuțe.[11]

În alte părți din Banat, mătcuțarea se face în următorul chip:

Una dintre fetele, cari s-au adunat ca să se mătcuțească, aduce o tigaie, iar celelalte fiecare cîte 2-3 ouă, unsoare, pîne și o chită de flori, cu deosebire mătcuțe. Apoi mergînd sub un măr, fac foc, pun tigaia cu unsoare pe foc, sparg într-însa ouăle și fac din ele caigană[12].

După ce s-a fript caigana, ocolesc cu dînsa toate mătcuțele, cîte se află de față, mărul de trei ori după olaltă, rostind în același timp, tot de trei ori, următoarele cuvinte:

Tot mătcuță să ne zicem
Pîn-o fi lumea și țara!

Fac apoi cununi de flori și sărutîndu-se prin ele rostesc iarăși cuvintele de mai sus.

În fine se așază jos și mănîncă din tigaie în semn de frăție, bună înțelegere, dragoste și credință una față de celelalte, și de aici încolo oriunde, orișicînd, cînd se strigă sau vorbesc unele cu altele, își zic ori mătcuță sau văruică, ori soră.[13]

Am spus la început că Mătcălăul e o zi în care se mătcuțesc mai cu seamă fetele.

Nu o dată însă, tot în această zi se înfărtățesc și feciorii.

Iar fărtăția aceasta se face în cele mai multe părți din Banat mai tot așa ca și mătcuțarea descrisă în șirele de pînă aici.

Feciorii și fetele adecă, cari s-au convorbit de mai nainte ca să se înfrățească sau să se însurățească, se îmbracă în ziua de Mătcălău în haine de sărbătoare, iau apoi cu sine ouă roșii sau pestrițe, păstrate anume din ziua Paștilor, și se duc la un loc anumit, ales de mai nainte, într-o grădină sau la cîmp, unde este un pom înflorit (măr, păr, cireș, vișin, etc.), și aici se întîlnesc unii cu alții. Aici fiecare își face o cunună de flori din acel pom și și-o pune pe capul său, și apoi, luîndu-se de mînă unul cu altul, pornesc spre dreapta și ocolesc pomul de trei ori. După aceasta își iau cununile de pe cap, feciorii laolaltă și fetele laolaltă, alătură cunună lîngă cunună și prin ele se sărută de trei ori, schimbă ouăle iarăși prin cununi și feciorii zic:

– Să fim fărtați pînă la moarte!

Iar fetele zic:

– Să fim surate pînă la moarte!

Iar la sfîrșit se ridică unul pe altul și una pe alta în brațe, și după aceasta mănîncă ouăle roșii cu pîne și cu sare.

După aceasta se face o ospătare și se petrec fărtații ei între ei, iar suratele ele între ele, și din ziua aceasta apoi feciorii se numesc unii pe alții: fărtați, iar fetele unele pe altele se numesc surate, soruice sau mătcuțe, și au datorința ca pînă la moarte să trăiască sinceri și cu credință unul către altul și una către alta[14], mai departe să se ajute unii pe alții nu numai la lucrurile lor economice, ci să se ajute frățește și la ridicarea unei cruci, săparea unei fîntîni, mai pe scurt la orișice întreprindere. Iar cel ce nu-și ține cuvîntul, cel ce nu ajută frățește pe fratele său de cruce, acela are păcat înaintea lui Dumnezeu și se face de rîs și batjocură înaintea consătenilor săi.

Și precum fac mătcuțele, tot așa și frații de cruce, conștiințioși fiind de jurămîntul pus la înfrățirea lor, merg cu pomană unii la alții în sărbători mari.[15]

Însurățitul și înfărtățitul, despre care ne-a fost vorba pînă aici, e uzitat nu numai în Banat ci și în Muntenia, și anume în Severin.[16]

„În prima zi după Duminica Tomei, adecă luni", locuitorii români din acest oraș, „fără deosebire de clasă, ies la așa-numitul loc, la cîmp", care e „cîmpie întinsă în marginea orașului" și care „se continuă pînă în pădurea Chrihala", unde sînt așezate din timpul zilei cîteva barace, „unele cu băuturi, iar altele cu mici lucruri pentru distracțiunea copiilor.

La ora 3, muzica regimentului începe a cînta, la depărtare de cîțiva metri se găsesc bande de lăutari, în jurul cărora se încep sîrbi și hori naționale, cari durează pînă seara tîrziu.

Spre marginea locului de petrecere se văd grămezi de copii cu cîte un ou roșu și cu cîte o cunună de salcie pe mînă; acolo se petrece înfărtățitul pentru băieți și însurățitul pentru fete.

Cîte doi copii, sau cîte două fetițe, cu cununile pe mînă se învîrtesc de trei ori unul în jurul altuia, apoi își trec brațurile drepte unul peste altul și cu ele ridicate ambii își fac pe rînd întrebările și răspunsurile:

– Îmi ește fîrtat pînă la moarte?

– Îţi sînt fîrtat pînă la moarte!

Aceste întrebări se repet de trei ori.

Fetele înlocuiesc cuvîntul de fîrtat prin surată, apoi ei se sărută printre cununi de două ori, adică prin cununa fiecăruia o dată, braţele fiind ţinute ca la început, apoi îşi schimbă între ei ouăle şi cununa, şi de atunci sînt fîrtaţi sau surate şi copiii înfîrtăţiţi cresc cu un fel de dragoste frăţească între ei."

De aici vine apoi şi „desul nume fărtat şi surată, întrebuinţat în acele locuri chiar de către oamenii maturi."[17]

Tot fraţi de cruce se privesc între sine şi cei ce despărţesc pe un frate viu de un alt frate mort.

Un exemplu:

Lucreţia a născut pre Victor la 20 mai 1884,
pre Silviu la 20 iunie 1886
şi pre Livia la 15 iunie 1888.

La naşteri ca acestea, Victor şi Silviu sînt zilatici între sine, din cauză că s-au născut în acelaşi dat al zilei; iar Silviu cu Livia sînt lunatici într-olaltă, pentru că s-au născut în una şi aceeaşi lună.

Zilatici se privesc şi acei fraţi cari s-au născut într-o luni sau într-o marţi, etc.

Deci dacă moare Victor, care e zilatic cu Silviu; ori dacă moare Silviu, care e lunatic cu Livia, mai înainte de înmormîntarea celui mort se face despărţirea între aceşti doi fraţi, ca să nu moară şi cel ce a rămas în viaţă. Iar despărţirea aceasta se face prin adoptarea unei persoane, plăcute părinţilor, de sexul celui mort.

Pentru această despărţire a fraţilor se face acelaşi ceremonial ca şi la fraţii de cruce, adecă cu turtă de grîu, cu vin şi cu ban de argint, la care ceremonial persoana adoptată primeşte toate cîte sînt de primit în locul celui mort.

Pe unele locuri, la despărţirea fraţilor se mai fac şi cele următoare:

Persoana adoptată ca frate între cel viu şi cel mort leagă cu un lănţuşor pre frate-său cel viu de mîna dreaptă, iar cu celălalt capăt de lanţ leagă mortul de mîna stîngă, unde pune o lacătă şi o (închide) încuie cu cheia. Astfel legat stă fratele cel viu pînă s-a gătat cu ceremonialul.

Bucăţelele din cruciuliţă şi din banul de argint, precum şi paharul cu vin destinat pentru cel mort, se pun în sicriu şi se îngroapă cu ele.

După ce s-a gătat cu tot ceremonialul, fratele adoptat descuie lăcata, trage lanţul jos şi, dezlegînd şi pre fratele cel viu, aruncă lănţuşorul într-o depărtare anumită, zicînd:

Doamne ajută, Sîntă Marie,
De bine şi sănătate să fie.
Cum am lepădat eu lanţul,
Aşa să fie lepădat,
Lepădat şi depărtat
Şi lunaticul sau zilaticul
De la fratele meu N!...

Şi după ce a rostit cuvintele acestea, fratele adoptat îmbrăţişează şi sărută pre fratele viu al celui repauzat.[18]

NOTE

1. Com. de Ios. Olariu, învăţător pensionat în Maidan.
2. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883:* „18 april (luni). Mătcălău. Acesta se serbează în multe locuri în lunea Paştilor, dar mai lăţită este serbarea lui luni după Duminica Tomei."
3. *Idem, de eadem:* „19 april (marţi). În unele locuri se serbează marţi după Paşti Mătcălăul; mai lăţită este însă serbarea Mătcălăului în lunea după Duminica Tomei."
4. *Idem, de eadem:* „25 april (luni). Mătcălău (lunea morţilor). Aceasta cade totdeauna luni după Duminica Tomei."
5. Com. de dl. Ios. Olariu; com. de dl. Valentin Dioniu, învăţător în Secaş lîngă Oraviţa: „Mătcălăul se serbează pe aici marţi după Duminica Tomei."; Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălăul sau înfărtăţia şi însurăţia*, publ. în *Familia*, an. XXX, Oradea Mare, 1894, p. 126: „Mătcălăul e o sărbătoare poporală românească, care se ţine marţi după Duminica Tomei"; – şi mai departe: ... la Const. Ungurean: „ziua sărbătorii se pune pe a opta zi după Paşti, la toţi ceilalţi e marţi după Duminica Tomei."; Aurel Iana, *Din credinţele poporului român din Maidan de lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.
6. Probabil că verbul acesta vine de la *vihor, vifor.*
7. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălăul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 127; com. de dl. Valentin Dioniu: „Mătcălăul se observă cu deosebire din partea femeilor, căci cine lucrează atunci va fi trăsnit."
8. Com. de dl. Ios. Olariu; Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom.*, publ. în *ziar. cit.*, p.6: „La Mătcălău (marţea 1 după Paşti) este datină de fetele se adună mai multe laolaltă spre a se prinde mătcuţe, văruice, surori."
9. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălăul*,publ. în *ziar. cit.*, p.126: „Iară fetele se însurăţesc, adecă se prind surori."
10. Chită, pl. chiţi, chite – buchet.
11. Com. de dl. Ios. Olariu; Sub cuv. *mătcuţă* pl. *mătcuţe* din această propoziţiune se înţelege un fel de floricică, care creşte primăvara numai în jurul apelor şi izvoarelor.
12. Caigană – papă, scrob.
13. Aurel Iana, *Din credintele pop. rom.* publ. în *ziar. cit.*, p. 6; com. de dl. Valentin Dioniu: „Însurăţirea şi înfrăţirea ocură pe aici sub numirea de mătcuţă. În ziua cînd se ţine Mătcălăul (marţi după Duminica Tomei), fetele se fac mătcuţe (se însoţesc) aşa că ies în grădină două, trei, sau cîte se însurăţesc, acolo prinzîndu-se de mîni se întorc în jurul unui altoi mare de măr sau păr, de trei ori, fără ca să rostească ceva. După asta împart un colac şi un ou de la Sf. Paşti şi, mîncîndu-l în comun, de aci încolo se numesc mătcuţe. Înfrăţirea acestora, de mi-i permis astfel a o numi, se face chiar numai în marţea după Duminica Tomei, iar altădată nicicînd."
14. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălăul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 126.
15. Com. de dl. Ios. Olariu.
16. *Foaia pentru toţi*, an. I, Bucureşti, 1897, nr. 18, p.139: „Înfărtăţitul e unul din obiceiurile severinenilor, zic severinenilor căci acest obicei nu numai că nu-l mai găseşti în nici un loc al ţării, dar nici în împrejurimile Severinului."
17. *Foaia pentru toţi*, an. I, p. 139; Cf. I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, 1893, p. 403- 406.
18. Comunicată de dl. Ios. Olariu.

SFÎNTUL GEORGE

I. SÎN-GEORGIU ȘI SÎ-MEDRU

Între toți sfinții, ale căror zile se serbează în decursul anului, cei mai distinși și mai venerați de români sînt: Sfîntul George sau Sîn-Georgiu și Sfîntul Dumitru sau Sî-Medru[1], căci iată ce ne spune o legendă în privința aceasta:

„Văzînd Dumnezeu că neamul creștinesc dă cinste cuvenită acestor doi sfinți mucenici și că ziua serbării și aducerii-aminte de faptele și virtuțile lor creștinești au pus-o: a celui dintîi în capul primăverii, iar a celui de al doilea la sfîrșitul toamnei, ca să se ușoare pe sine de o sarcină de o parte, iar de altă parte să le deie și el lor cinste, le-a zis:

– Iacă de acuma vă încredințez vouă cheile vremii, și la porunca mea aveți să închideți, de vreme ori mai tîrziu, vremile omului, după cum adecă voi vedea purtarea oamenilor!

Sfinții au primit cu mulțămită cheile și au plecat unul în dreapta, altul în stînga, depărtîndu-se la locul lor.

Cînd se aude croncănit de broaște, Sîn-Georgiu întinde mîna și ia cheile din mîna lui Sî-Medru, și mereu închide iarna cu o cheie, iar cu cealaltă deschide primăvara, deschide vremile bune, căci prin glasul broaștei a primit veste și poruncă de la Dumnezeu.

Cînd toate pasările călătoare sînt duse de la noi, cînd nu se mai vede pui de broască pe afară și cînd viscolul turbat se desprinde, scuturînd și dezbrăcînd codrul de haina sa, tremurînd Sî-Medru întinde mîna și primește cheile din mîna lui Sîn-Georgiu, apoi cu grabă închide vremea bună cu o cheie și cu cealaltă deschide iarna, care cade ca un potop asupra lumii.

Și Sîn-Georgiu și Sî-Medru, la rîndul lor, poartă cheile tot cu sine, la brîu, ca nu cumva să le fure cineva din ușile vremii și să se joace cu vremea cum îi place."[2]

Atît după legenda aceasta, cît și după credința generală a românilor, Sîn-Georgiul e capul primăverii, și ca atare înverzitorul întregii naturi și semănătorul tuturor semințelor, iar Sî-Medru e sfîrșitul toamnei, și ca atare culegătorul și strîngătorul tuturor pînilor și al fructelor.[3]

De la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru e jumătate de an, și anume jumătatea cea mai frumoasă, mai plăcută și mai călduroasă. Iar de la Sî-Medru și pînă la Sîn-Georgiu e cealaltă jumătate a anului, cea mai friguroasă și mai neplăcută.

Deci cei mai mulți români, cari au case de închiriat, moșii de arendat și bani de dat pe camătă, îndatinează a-și închiria casele, a arenda moșiile și a

da bani pe camătă de regulă de la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru, și de la Sî-Medru și pînă la Sîn-Georgiu. Și tot la acești doi sfinți îndatinează ei de a-și încasa chiria de pe case, cîștiul de pe moșii și camăta de pe bani.

Afară de aceasta, e pretutindeni datină, cel puțin în Bucovina, ca comunele să năimească ciobanii, cîrlănarii, văcarii, herghelierii și porcarii, cari au să pască oile, cîrlanii, vacile, caii și porcii peste vară, asemenea pe răstimpul de la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru. De la Sî-Medru însă începînd înainte, fiecare agricultor trebuie să îngrijească singur de vitele sale.

Cu fiecare din acești doi sfinți însă, pe lîngă cele arătate pînă aici, mai sînt îmbinate încă și o mulțime de alte datine și credințe.

În capitolele ce urmează însă noi vom înșira numai pre acelea ce cad în ajunul și în ziua de Sîn-Georgiu, iar pre celelalte le vom înșira la timpul său, cînd ne va fi vorba despre Sî-Medru.

Vom începe deci mai întîi cu *Rugul*.

NOTE

1. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, p. 90.
2. Publ. de G. Bodnariu în *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, nr. 201, p. 980.
3. Laurian și Massim, *Dicț.*, I, p. 1.288: „Sîntu Georgiu, agricultorul sanctificat, care se serbează în miezul primăverii (23 aprilie), precum culegătorul, Sînt-Demetriu, se serbează în miezul toamnei (26 octobre)."

II. RUGUL

Pretutindeni în Bucovina e datină ca în seara spre Sîn-George să se puie pe vîrful stîlpilor de la porți și portițe, precum și pe cornurile streșinelor de la case, înaintea ușilor de la acestea, lîngă ușorii ușelor și prin tinzi, cîte o glie sau brazdă verde în forma unui pătrat, în care se află împlîntată cîte o ramură verde de rug sau de răchită.[1]

Atît glia aceasta cît și ramura dintr-însa însemnează, după unii, că în ziua de Sîn-George descuie Dumnezeu pămîntul, care rămîne apoi descuiat pînă la Sî-Medru[2], după alții însă ca semn cum că a sosit și s-a început mult dorita și așteptata primăvară[3], și iarăși după alții că în dimineața acestei zile pornește Sfîntul George călare de încheie toți codrii, toate fînațele și toată verdeața cîmpului[4], iar de către seară să știe unde are să tragă de mas.[5]

În Muntenia, comuna Zănoaga, jud. Romanați, se duc în ajunul Sf. Gheorghe flăcăi, bărbați, tineri, fete și femei „la cîmp și taie crăci de tufan, și cu deosebire de păr" și, aducîndu-le acasă, „le pun sus la ușa casei sau a bordeiului, la pătul, la magazie, la staul, la poartă, în sfîrșit caută astfel ca să nu mai rămîie nici un loc neîmpodobit cu verdeață."[6]

Tot așa și spre același scop, ca semn de primăvară, fac și românii din Moldova.[7]

În Macedonia, printre diferite alte obiceiuri, cari se practică în ziua de Sf. George, se caută cu mare scrupulozitate a se împodobi casele cu verdeață. Astfel, la uși și la ferești se atîrnă ramuri verzi de pomi și de salcie, ierburi și ferigă, iar la poarta casei se pune svolie (brazdă verde).[8]

În Transilvania e datina de a se pune rug verde și leuștean la poartă, la uși și la ferești, precum și la ușile și obloanele (ferestile) grajdurilor, nu numai ca semn că a sosit primăvara[9], ci totodată și ca să nu se apropie strigoaiele și să ia laptele de la vaci.[10]

Tot spre acest scop se aduce și se pune rug, sau frunză de fag ori de gorun, și de către românii din Banat[11], precum și de către cei din Ungaria.[12]

Dacă cineva a uitat a pune rug verde și leuștean la porți, uși și ferești, se crede că vin strigoaiele, se pun călare pe vaci cu fața către coadă și le iau laptele.[13]

În fine, mai e de amintit și aceea că o seamă de romînce din Bucovina, atît gliile cît și rămurelele cele verzi dintr-însele le string și le păstrează peste an. Rămurelele le întrebuințează ca leac contra frigurilor sau, tăindu-le mărunțel le pun în hîlbe și le dau vacilor mulgătoare ca să le mănînce, parte ca să dea lapte și parte ca să nu se apropie strigoaicele de dînsele.[14] Gliile însă le pun în cuibarele cloștelor spre apărarea puilor, ca aceștia să nu piară în găoace cînd tună.[15]

NOTE

1. Dat. rom. din Ilișești: „Băieții sapă glii verzi pătrate, implîntă într-însele ramuri înflorite de răchită și astfel le așază pe vîrful stîlpilor de la porți și portițe, precum și pe cornul streșinilor de la casă"; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Seara, înainte de Sf. George, se pun brăzdițe de pămînt cu iarbă înaintea ușii casei și în tindă ca să calce cînd vor ieși din casă, pe iarbă, în care brăzdiță se află înfipte rămurele de răchită sau și de alt arbore; de asemenea se pun și pe dinaintea pragului tinzii tot brăzdițe cu iarbă și cu crenguțe verzi; de asemenea pe stîlpii porților, dacă se află zăplaz, sau pe parii gardului, care închide ograda din partea grădinei sau a drumului."
2. Dat. și cred. rom. din Buninți și Mihoveni, dict. de Pavel Cioful și com. de Vesp. Corvin: „Seara, spre ziua de Sfîntul George, se pune o brazdă verde pe vîrful stîlpilor de la porți, și în brazdă cîte o mladă de răchită implîntată, pentru că acuma în ziua aceasta descuie Dumnezeu pămîntul, care rămîne descuiat pînă la Sî-Medru."
3. Dat. și cred. rom. din Ilișești: „În seara spre Sîn-George pun glii înverzite și împodobite cu ramuri de răchită pe stîlpii porților și a portițelor. Aceasta înseamnă sosirea primăverii."; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În seara spre Sf. George îndatinează poporul nostru a pune brazde cu iarbă verde pe stîlpii porților ca semn de primăvară."; a celor din Mînăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pe la Sf. George se pune glie verde, adecă se bucură că au ajuns sănătoși mult dorita primăvară."; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „În ajunul Sfîntului George se pune la noi brazde cu ramuri de răchită pe stîlpii porților și pe la ușorii ușilor ca semn de primăvară."; același: „Zice că Sf. George a avut 12 minuni, și cele mai multe dintre aceste minuni le-a suferit el în timpul primăverii. De aceea se serbează și astăzi Sf. George în timp de primăvară și se pun pe stîlpii porților și la ușorii ușii brazde cu crenguțe verzi de răchită sau de altceva."; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Brazdele, cu crenguțe de răchită în ele, le pun ca semn de începutul primăverii."

4. Dat. și cred. rom. din Marginea, com. de Ștef. Bodnarescul; a celor din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
5. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „Spre Sf. George se pun brăzdițe la porți, ca acesta să știe unde să tragă de mas."
6. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 90; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1.108; G. I. Ionean, *op. cit.*, p. 52: „În dimineața zilei de Sf. George se pune pe la case verdeață, spre semn de primăvară."
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89: „Se pun brazde verzi pe casă și pe stîlpii porții, spre semn de primăvară."
8. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739; I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 526: „La Sfîntul George se pun ramuri de salcie verde pe la uși și svolie (brazdă verde) la poarta casei."
9. G. I. Pitiș, *Comori, publ.* în *Revista nouă*, an. I, București, 1888, p. 434: „La Sfîntul Gheorghe mai e obiceiul de a se duce și aduce din pădure frunză verde de fag de o pune în poartă; alții aduc și mărăcine înflorit de-l pun în poartă, la țîțîna porții, apoi alții mai aduc și cîte o gludie de pămînt cu iarbă de o pun în curte în pragul tinzii, că se zice că e bine, că așa s-au pomenit oamenii că e bine, și numai la o casă pustie nu pune nimenea nimic. Și apoi Sf. Gheorghe e sfînt mare, că omul vede că a ieșit frunza verde și știe că de atunci a ieșit și el în vară din iarnă, a ieșit deasupra necazului și trage nădejde să se mai înainteze."
10. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; Romul Simu, *Monografia comunei Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, Sibiu, 1895, nr. 32, p. 128: „În ajunul Sf. George se pune frunză de fag la ferestrele caselor, grajdurilor și la poartă contra strigoilor. Tot atunci păzesc după comori."
11. Com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882. Aprilie 23: „Punerea de iarbă verde, rug ori ramuri verzi de fag ori de salcie în poartă, în ferestre și în ușa caselor și a staulelor cu vite."
12. Com. de dl. Vas. Sala: „La toată casa și la grajduri se pune în preseara de Sîn-Georgiu rug și frunze de fag ori de goron."
13. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
14. Com. de dl. Or. Dlujanschi.
15. S. Fl. Marian, *Descîntece*, p. 257: „Înainte de a așeza ouăle sub cloșcă, romîncele pun mai întîi în cuibare un cui de fier și o brazdă de sub plug sau o glie de cele ce se pun în dimineața Sfîntului George pe streșinele caselor, pe stîlpii porților și ai portițelor. Cuiul, brazda și glia au să apere puii, ca să nu piară în găoace cînd tună."

III. SÎNGIORGIUL VACILOR

Ajunul sau ziua, care premerge Sf. George, se numește în unele părți din Banat Sîngiorgiul vacilor[1], din cauză că în această zi, de cum înserează bine și pînă după miezul nopții, sau mai bine zis pînă la cîntători, umblă spiritele cele rele, cu deosebire însă strigoii și strigoaicele, pe la casele oamenilor ca să ia mana, adecă laptele de la vitele mulgătoare și mai ales de la vaci.[2]

Strigoaicele sau strigele însă, după credința și spusa românilor din Banat, nu merg pe jos, ci ele zboară prin aer, foarte pe sus, încît abia se aud, călărind pe anumiți cai făcuți din oameni, cari din nenorocire au ieșit în capul gol afară în preseara Sîngiorgiului vacilor.

Drept aceea, fiecare om trebuie să se păzească, ca în această seară să nu iasă afară cu capul gol, fără pălărie, căci lesne i se poate întîmpla ca strigele

să-l prindă şi să-l facă cal de strigi; vreo strigă adecă poate pîndi la uşa celui ce iese cu capul gol, şi cînd iese, se trezeşte că i-a pus frîul în cap, şi atunci respectivul caută să fugă aşa de tare cum îi porunceşte ea, şi să meargă acolo unde-l duce ea, iar cînd îl lasă, e aşa de ostenit, de nu mai ştie de capul său.

Strigele se fac din femei bătrîne şi fărmecătoare, şi apoi, de vreau ori nu vreau, trebuie să meargă în seara de Sîngiorgiu după mană, căci căpetenia lor nu le suferă acasă defel. Nu merge însă şi trupul, ci numai duhul cel rău vrăjitoresc. Trupul rămîne culcat acasă, şi dacă se întîmplă ca cineva să strămute trupul rămas ca mort aşa, ca picioarele să fie unde a fost capul, cînd a plecat duhul din el, apoi a gătat şi striga cu viaţa, căci duhul nu mai ştie intra înapoi şi trupul mort rămîne pe veci.[3]

Înainte însă de a merge şi a lua laptele de la vaci, strigoaicele, după credinţa şi spusa românilor din Bucovina şi a celor din Transilvania, se adună în locuri singuratice, în vizuinile codrilor, în case părăsite, şi între hotare, unde se hotărăsc moşiile mai multor comune. Acolo se apucă apoi la bătaie cu limbi de meliţe şi meliţoaie şi se bat necontenit pînă la miezul nopţii. Sosind miezul nopţii, încalecă fiecare cîte pe o meliţă sau meliţoi şi astfel se duc apoi pe la casele oamenilor de iau laptele de la vaci.[4]

Din cauza aceasta cele mai multe femei, şi mai ales cele ce au vaci cu lapte, ascund în noaptea spre Sf. Gheorghe toate meliţele şi meliţoaiele sau cel puţin limbile acestora, ca să nu le poată afla şi lua strigoaicele, cînd vin după dînsele.[5]

Altele din contră ung atît meliţele şi meliţoaiele cît şi limbile acestora cu usturoi sau, cînd sfîrşesc de meliţat, lasă puzderie în meliţă ca şi cînd ar mai avea încă de meliţat, şi atunci strigoaicele nu se mai pot apropia de meliţe şi a le lua limbile.[6]

Modul cum se bat strigoaicele, în timpul acela, cînd se adună între hotare, se poate întru cîtva cunoaşte din următoarea întîmplare:

„Zice că un om, venind în noaptea spre Sîn-Giorgiu de la moară, văzu pe hotarul satului său nişte lumini, cari se jucau una cu alta, şi se ciocneau deolaltă, adecă se băteau şi răcneau, după cum li-i datina strigoaicelor în această noapte, zicînd: «eu dau şi nici prea!»

Omul cum le văzu, zise:

– Înmulţi-s-ar norodul vostru!

– Iar ţie – răspunseră strigoaicele – să ţi se înmulţească pînea în saci, pînă ce nu vei spune nimărui despre aceasta!

Şi rostind cuvintele acestea, începură a se bate mai departe. Iar omul îşi căută de drum. Ajuns acasă, îşi cără sacii din căruţă în tindă şi după ce cină se culcă fără să spuie cuiva vreun cuvînt despre cele văzute şi întîmplate.

Soţia sa ia făină din saci azi, ia mîne, ia zi după zi şi face pîne, şi face de toate, şi sacii tot plini rămîn, şi nici nu se cunoaşte de unde a luat. De la o vreme însă, nemaiputîndu-se răbda, îi spune bărbatului şi-l întreabă: ce să fie aceasta?

Bărbatul dintru început nu voi să-i spuie, ea însă atîta că l-a cingănit (cincărit) pînă ce i-a spus.

Şi din minutul acela iarăşi a început a se cunoaşte de unde ia făină, ca şi de altădată."[7]

Dar nu numai strigoaicele sînt acelea cari iau în noaptea spre Sf. George laptele de la vaci, ci şi o seamă de vrăjitori şi vrăjitoare.

Aşa bărbatul sau femeia vrăjitoare, care voieşte să ia mana de la vite, se scoală în ziua de Sf. George, „înainte de răsăritul soarelui, se dezbracă în pielea goală, ia strecurătoarea de strecurat brînza, o anină de un picior şi se duce prin iarbă de o tîrîie pînă ce se umple bine de rouă", rostind în acelaşi timp următoarele cuvinte:

– „Laptele, brînza şi untul de la vacile (cutăruia) să vie la vacile mele, să se strîngă cum se strînge apa în iaz, şi să curgă laptele din ţîţele vacilor mele cum curge apa pe lăptoacele morilor!"

„După ce s-a umplut strecurătoarea de apă, în trei rînduri tot o storci bine într-un vas, după care, cînd beau vacile apă, să le dai să bea, sau o amesteci cu tărîţe şi acestea le dai apoi ca să le mănînce."[8]

În alte părţi, precum bunăoară în comuna Şotrile, jud. Prahova din Muntenia, vrăjitoarea care voieşte să ia mana se dezbracă în noaptea de Sf. Gheorghe în pielea goală, şi apoi cu o oală nouă în mînă şi cu o pînzătură de pînză nouă lucrată noaptea, înaintea cîntării cocoşilor, adecă meliţată, toarsă şi cusută, iese pe izlaz, ogrăzi, livezi, tîrîind pînzătura, adună rouă, o strînge în oală, vine acasă, udă tărîţele şi sarea, şi le dă apoi vitelor sale, stropindu-le cu apă de rouă. Şi care vite vor păşuna pe unde a strîns vrăjitoarea rouă, acelea pierd laptele şi untul, iar la vitele vrăjitorului sau ale vrăjitoarei sporeşte.[9]

În jud. Mehedinţi, tot din Muntenia, vrăjitoarea, care are de gînd să ia mana de la vite, pleacă pe la două ore din noaptea Sf. Gheorghe din sat la cîmp, mută, fără să scoaţă un cuvînt din gură. „Ajungînd la cîmp, unde ştie ea că are să vină copiii (cutăruia) cu vacile să le pască, îşi leagă de piciorul stîng un senic şi începe să umble prin iarbă, pînă cînd se umple senicul de rouă, şi atunci zice următorul descîntec:

Plecai de dimineaţă
Pe rouă nepăscută,
Cu roua în picioare,
Cu ceaţa în spinare,
Cu senicul legat
La picior ăl stîng
Ţur,
Pur
La mine,
La Opriţa.
Ţure,
Pure.
Că-l strînsei cu senicul,
Îl strînsei
Şi laptele-i adunai.
Nu luai roua pe senic,
Ci luai laptele (cutărei).
La ea apătos
Şi zeros,
Dar la mine untos.
La mine lapte gros
Şi la ea uscat."

După ce rosteşte aceste cuvinte, „se întoarce iar mută acasă".

„Stăpînii vitelor, de frică ca să nu li se ia laptele de la vaci, se duc chiar ei înşişi cu ele la cîmp să le pască pe la 10 ore seara, şi după ce le satură se întorc înapoi cu ele."[10]

Femeile strigoaice din Ungaria, cînd voiesc să ia mana de la vite, iau cîte un băţ de sînger şi cu acesta se duc apoi la cîmp, unde pasc vacile, sau şi pe stradă, ori în grajd şi, făcînd „cu băţul semn către vacile bune de lapte, zic:

– De aci puţin, de aci mai mult, de aci tot!"

Şi apoi fac cu cuţitul pe băţ atîtea semne, de la cîte vaci au luat laptele. „Merg acasă, îşi despletesc chicele, şi încunjură vaca, căreia vreau să-i dea laptele furat de la celelalte, de nouă ori, rostind următoarele cuvinte:

– Nu încunjur cu băţul acesta vaca mea (sau vaca lui N. N.), ci mana de la vacile însemnate pe răvaşul meu! Să vină laptele de la ele la vaca aceasta, să fugă laptele de la ele, precum fug oile de lupi şi găinile de uliu!"

După aceasta, strigoaica atinge cu băţul vaca pe spinare şi începe din nou vraja, repeţind-o de nouă ori.

„După această ceremonie încunjură strigoaica casa de trei ori, şi de este fîntînă în curte şi fîntîna. Se înţelege că băţul de sînger nu-i lipseşte din mînă.

Cînd vine apoi turma de vaci seara acasă, strigoaica ia un bruş de sare şi-l pune în calea vacilor sub o piatră, ca vacile să treacă peste el.

După ce au trecut toate vacile, ia sarea de sub piatră şi o dă vacii pe seama căreia voieşte să cîştige laptele, în tărîţe ori şi goală.

Se zice (însă) că strigoaicele furătoare de lapte totdauna, după ce isprăvesc cîte o operaţiune de acestea, cad bolnave la pat şi zac cîteva zile."

Voind strigoaicele ca să nu se păcălească una pe alta, furînd laptele de la vacile proprii, urmăresc procedura aceasta: „Cînd fată vaca, trei zile o ţin încuiată în grajd, sau chiar în casă sub lăcată. Cînd o scot pentru prima oară afară din grajd, o fată curată de 14 ani trebuie să încunjure vaca de trei ori cu viţelul în braţe. Cine face astfel, să nu-l mai doară capul, că strigoaicele o să-i fure laptele de la vaci, că nu mai au putere."[11]

Strigoaicele, respective fărmecătoarele şi vrăjitoarele din Bucovina, iau mana de la vaci sau de la oi în următorul mod:

Leagă o strecurătoare de un picior şi tîrîindu-o pe pămînt se duc pînă la grajdul unde se află vaci cu lapte. Sosite aici ating pulpa vacilor cu strecurătoarea şi zic:

Şovîrv, şovîrv.
Doniţa cu vîrv.

Şi cum rostesc cuvintele acestea, îndată se şi întorc înapoi, ca să nu le apuce miezul nopţii, pentru că în cazul acesta toată munca şi alergătura lor este zădarnică, căci miezul nopţii nu le lasă mai mult să ia laptele.[12]

În alte părţi, tot din Bucovina, strigoaicele, respective fărmecătoarele, se scoală în ziua de Sîn-Giorgiu, des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, se dezbracă în pielea goală, iau o străcătoare, se duc cu dînsa pe imaş, unde umblă vitele la păscut, şi acolo, tîrîind-o pe iarbă şi rostind în fugă mai multe cuvinte de vrajă, iau în chipul acesta laptele de la vacile streine şi îl dau la ale lor, cari în urma aceasta, fie oricît de hitioane, dau înzecit mai mult lapte decît cele mai bune vaci ale altora, căci fărmecătoarele spală străcătoarea cea tîrîită pe imaş sau toloacă într-un ciubăraş, din care le dau apoi vacilor sale tărîţe, precum şi altele de mîncare.

Mai departe pun fărmecătoarele din Bucovina, pe unde trec vacile vecinilor şi ale altor oameni, încă şi sare în pămînt şi, trecînd vacile streine peste sarea cea îngropată, fermecătoarele o dezgroapă şi o dau apoi vacilor sale ca s-o lingă. Şi în chipul acesta încă iau laptele de la vacile streine.[13]

Vacile cărora li s-a luat laptele, zice că în scurt timp dau înapoi, hitionesc şi slăbesc mai rău ca iarna, părul li se zbîrleşte, pare că ar fi bolnave, iar după o lună, cel mult două, stîrpesc cu desăvîrşire. Din contră însă vacile vrăjitoarelor pe zi ce merge se fac tot mai grase şi mai frumoase, şi dau lapte una cît zece.[14]

Din cauza aceasta apoi românii de pretutindeni întrebuinţează, atît în ajunul cît şi în ziua de Sîn-Giorgiu, fel de fel de mijloace, ca strigoaicele şi vrăjitoarele să nu se poată nicidecum apropia de vacile lor.

Mai nainte de toate se pun la pîndă, doară le pot prinde şi răsplăti după cum merită.

Deoarece însă pe strigoaicele spirite nu fiecare om le poate vedea, de aceea caută mai întîi mijloacele necesare, prin cari li se poate face posibil de a le vedea, şi apoi cearcă să le prindă.

Aşa se zice că, dacă dă cineva înainte de Sîn-Georgiu de un şarpe şi prinzîndu-l îi taie capul cu un ban de argint, iar după ce l-a tăiat îi bagă în gură un căţel sau fir de ai (usturoi) şi banul cel de argint, căţelul în scurt timp răsare. Deci luînd capul cu căţelul acesta şi punîndu-l în pălărie şi apoi ieşind în ziua de Sîn-Georgiu, des-dimineaţă, pe cînd văcarii scot ciurda din sat la păşune, cu pălăria în cap, şi suindu-se într-un loc înalt, atunci vede pe toate strigoaiele cum merg călare pe vite, iar pe mai-marea strigoaielor mergînd călare pe taurul satului, şi văzîndu-le îndată le cunoaşte. Se cere însă ca respectivul să fie la un loc cît se poate de sigur, căci mai-marea strigoaielor, cum dă cu ochii de dînsul, face pe taur ca să se repeadă cu cea mai mare furie asupra lui, şi numai dacă va fi în stare, să-l omoare.

Atunci, fiind la loc sigur, taurul, deşi se repede cu o nespusă furie asupra lui, nu poate nimic să-i facă, el însă foarte lesne poate să pună mîna pe mai marea strigoaielor, şi după ce o are odată pe aceasta în mînă, nu e greu a pune mîna şi pe supusele sale, căci unde merge stăpîna, acolo merg şi celelalte, şi atunci poate să facă cu dînsele orişice voieşte.[15]

Un alt mijloc, prin care se pot prinde strigoaicele, e acesta:

Se pune o grapă cu colţii în poarta de la drum sau în uşa grajdului, se anină apoi de colţii grapei un brăcinar de la o păreche de izmene nouă, adecă cari n-au fost încă spălate niciodată, şi ţinînd cel ce voieşte să prindă strigoaiele brăcinarul de amîndouă capetele cu mîna, stă astfel toată noaptea şi păzeşte. Venind strigoaicele şi dînd să intre în ogradă sau grajd, trebuie numaidecît să se atingă de brăcinar. Atingîndu-se, brăcinarul se mişcă, şi atunci cel ce stă de pîndă n-are alt nimic ca să facă decît să tragă numai cu toată puterea de capetele brăcinarului, şi strigoiul sau strigoaica, prinzîndu-se ca şi cu un laţ de grumaz, poate să o ţie acolo pînă în ziuă, să o bată cît îi pofteşte inima, că nu zice nici cîrc, şi să o întrebe orice voieşte, că toate, vrînd-nevrînd, i le spune.[16]

Dar nu fiecare om e în stare s-o facă aceasta, de aceea cei mai mulţi inşi îşi iau refugiul mai mult la mijloace de apărare decît de atacare.

Aşa românii din unele părţi ale Moldovei şi Munteniei cari au vite, cu deosebire însă flăcăii şi băieţii, cîntă din gură, buciumă din bucium sau fac zgomot cu ţeava de la cazan, anume ca strigoaicele şi vrăjitoarele să nu se poată apropia de vaci şi de oi, a vrăji şi a lua laptele.[17]

Şi se zice că numai pînă unde ajunge şi se aude vocea lor, şi cu deosebire sunetul buciumului, pînă acolo ajung şi strigoaicele şi vrăjitoarele cu vrăjile lor, iar mai departe nu se pot apropia ca să ia mana de la vaci, şi prin urmare toată osteneala lor este zadarnică.[18]

Tineretul din Transilvania îşi face în seara de Sfîntul Gheorghe buciume şi fluiere din coajă de răchită şi de alun şi cu acelea părîndează satul făcînd larmă.[19]

Românii din Banat, cari au vaci şi oi mulgătoare, scot în 21 aprilie seara „ţevile de aramă din cazan, şi peste noapte suflă în ele, sau în bucinuri mari", astfel că fac un urlet aşa de „grozav, de răsună satul şi cîmpul, şi după tot urletul zic:

– În cît se aude sunetul acesta, ba şi mai departe, să rămînă halele de vitele mele şi mana lor!"

Tot aşa fac ei şi a doua zi, adecă în seara spre Sîn-Georgiu.[20]

Suflarea din bucin în această seară însă se consideră de către românii din Banat nu numai ca un mijloc de apărare contra spiritelor rele şi a vrăjitoarelor, ci şi ca un mijloc de „curăţire a locuinţelor, a staulelor (grajdurilor) şi a aerului".[21]

Tot în Banat e datină de a se împodobi în preseara Sîn-Georgiului toate ferestrele şi uşile de la casă şi de la grajduri, precum şi poarta şi portiţa de la stradă cu crengi de rug sălbatic, cari se aduc de prin locuri depărtate, de unde nu se aude cîntatul cocoşului, asemenea spre a se apăra în contra strigoilor şi a strigoaicelor, cari umblă în această noapte ca să ia mana de la vitele cu lapte, şi mai ales de la vaci[22]; sau a se descînta leuştean (lat. Levisticum vulgare), pelin şi boz, care astfel descîntat în seara spre Sîn-Georgiu se pune în staul la picioarele vitelor şi ale oilor, asemenea ca să nu le ia laptele sau să li se întîmple alte rele.[23]

În alte părţi din Banat se pune, în preseara Sîn-Georgiului vacilor, în ferestrele şi uşile staulului şi ale grajdului vitelor, rug de măcieşe, „cîte o ramură în fiecare fereastră ori uşă, asemenea şi la ferestrele caselor, în jurul vasului în care se mulg vitele, adecă în jurul şuştarului, ca strigele cari umblă în această noapte să ia mana de la vitele cu lapte, să nu poată intra în staul ori grajd.

Dacă ai uitat să pui rug în ferestrele vitelor, atunci ai gătat cu laptele în acel an."

La ferestrele caselor se pune rugul mai ales de aceea, pentru ca femeile ce lăptează să nu-şi piardă laptele.

Mulţi români din Banat, pe lîngă rug, mai pun încă şi hodolean şi rostopastă.

De aicea vine apoi că cei ce nu dorm în noaptea Sîn-Giorgiului vacilor toată noaptea, foarte lesne pot auzi cum cîntă strigele, cînd pornesc după mana vitelor:

De n-ar fi hodolean,
Hodolean şi rostopastă,
Fire-ar lumea toat-a noastră.

Mulţi oameni spun că le-au auzit cîntînd aceste cîntece în noaptea Sîn-Giorgiului vacilor, şi de aceea au dat vitelor lor în tot anul pe acest timp hodolean şi rostopastă, şi strigele nu le-au mai putut face nimic.[24]

În Biharia se pun în seara spre Sf. Gheorghe spini la poartă şi la ferestre, iar vacile se ung la uger cu mujdei, asemenea ca să nu se apropie strigoii[25], şi strigele sau strigoaicele.[26]

În Transilvania este datină a se pune pe la ferestre, uşi şi porţi, spre acelaşi scop, pe lîngă rug verde, încă şi leuştean.

Făcîndu-se astfel, strigoii şi strigoaiele nu se pot apropia ca să ia mana şi puterea vitelor şi a oamenilor.

Din contră însă, dacă cineva a uitat a pune rug verde şi leuştean la ferestre, uşi şi porţi, atunci vin strigoaicele, se pun călare pe vaci, cu faţa către coadă şi le iau laptele.[27]

Ba unii români din Transilvania nu se mulţumesc numai cu punerea de spini – rugi – pe la porţi spre acelaşi scop, ci ei veghează toată noaptea sau pe lîngă vitele din grajd sau prin alte locuri. Prin grajduri veghează ei cu scop de a prinde strigoaicele, cari iau laptele de la vaci, căci ele îşi aleg noaptea Sfîntului Gheorghe spre a face aceste vrăji. Vai însă de acela care adoarme aşteptînd, culcat sub iesle, momentul cînd se pune vrăjitoarea îndărăt călare pe vacă. Neapărat se face el obiectul feluritelor batjocuri ale vrăjitoarelor.[28]

În Macedonia mai toţi românii, „cîţi posedă oi, capre şi vaci, veghează" în ajunul Sf. Georgiu asemenea „toată noaptea pe calea vitelor, şi anume: unii să păzească ca să nu li se fure laptele vitelor lor, iar alţii ca să fure lapte de la vite străine."[29]

În Moldova se pune rugul nu numai contra strigelor, ci şi contra ielelor, şi nu numai ca acestea să nu ia laptele de la vaci şi de la femei, ci totodată şi ca să nu fure somnul copiilor, visul fetelor şi norocul flăcăilor, căci iată ce ne spune în privinţa aceasta M. Eminescu:

„Încă în după amiaza ajunului, fetele, flecăii şi copiii ies în ţarină ori se duc la pădure şi se întorc acasă încărcaţi cu iederă şi cu crengi de rug.

Din iederă se împletesc cununi verzi, iar crengile de rug se pun în cruci pe la portiţe, pe la fereşti, pe deasupra uşilor, şi mai cu deosebire pe la grajdul în care se adăpostesc caii şi vitele.

Aşa e bine; altfel, intră ielele şi strigele, fură laptele de la vaci, fură somnul copiilor, visul fetelor şi norocul flăcăilor.

Acolo unde intrarea e închisă prin rugii înghimpaţi, nici iele nici strige nu intră, pentru că văd semnul pe care nu au putere de a-l trece, şi vacile dau lapte, copiii dorm duşi, fetele se pierd în visuri plăcute, iară flăcăii rămîn harnici şi cu noroc.

Astfel toate casele, toate curţile se încarcă de podoaba primăverii."[30]

Iar cei ce voiesc şi doresc ca vacile lor să aibă multă mană, le mulg în ajunul Sf. Gheorghe, seara, şi după ce le-au muls, lasă doniţa afară, în grădină.[31]

În Bucovina se pune, înspre seara Sf. George, pe stîlpii sau tomurlucii porţilor şi ai portiţelor, „apoi pe la grajduri, brazde cu iarbă verde şi crengi de răchită, crezîndu-se că făcîndu-se aşa", strigoaicele nu pot lua laptele vacilor, iar ielele nu pot strica somnul copiilor, visul fetelor şi norocul flăcăilor.[32]

În alte părţi din Bucovina se pune cîte o glie verde în tindă, pe care se aşază doniţa, în care se mulg vacile; apoi două sau mai multe glii pe stîlpii porţilor şi ai portiţelor, una sau şi două la uşile casei şi ale grajdurilor sau staulelor de vite. În fiecare glie se înfige de regulă cîte o mlădiţă de răchită.[33]

Pe lîngă aceasta, mulți inși fac un fel de unsoare, compusă din usturoi, găinaț de găină și păcură sau dohot, și cu unsoarea aceasta ung apoi în formă de cruce ramurile fereștilor și ușorii și pragurile ușilor de la grajduri și poeți, iară vacile precum și celelalte vite le ung tot cu de această unsoare sau și numai cu usturoi ori dohot, asemenea în formă de cruce pe șoldurile de dinapoi și pe coarne.[34]

Alți inși, din contră, fac mai întîi foc viu. Iau apoi vreo cîțiva cățel de usturoi și fac dintr-înșii mujdei (usturoi sfărmat și amestecat cu apă). După aceasta, iau puțin jăratic din focul cel viu și sfărîmîndu-l și pe acesta bine îl amestică și mestică cu mujdeiul și cu puțin dohot, și așa fac un fel de unsoare cu care ung apoi crucile de la ferești și ușile de la case și de la grajduri, ca să nu se apropie strigoii și strigoaicele de oameni și de vite. Tot cu de această amestecătură sau unsoare și spre același scop, se face semnul crucii pe șelele dinapoi, pe genunchi și pe crucile vitelor.[35]

Mai departe afumă atît grajdurile cît și vitele cu tămîie, iar după ce au băgat vitele în grajd, pun în ușa acestuia o grapă cu colții în sus.[36]

Cei ce nu au din întîmplare grapă împrăștie prin grajd mac, în credință că, dacă vin strigoaicele și intră înăuntru, nu pot lua laptele de la vaci, pînă ce nu culeg mai întîi tot macul, și așa foarte ușor poate să le apuce ziua și toată munca să le fie apoi în zădar.[37]

Iar a doua zi, adecă în ziua de Sf. George, des-dimineață, cînd duc oamenii pentru prima oară vitele la păscătoare, se pune un băiat pînă la vîrsta de 10 ani cu un picior pe un stîlp al portiței, iar cu celălalt picior pe al doilea stîlp, și așa se lasă apoi să treacă vacile pe sub băiat, în credință că făcîndu-se aceasta, strigoaicele nu se mai pot apropia de vaci ca să le ia laptele.[38]

O seamă de femei iau în seara spre Sf. Gheorghe rădăcini de toaie și, sfărmînd-o la un loc cu usturoi pe prag cu muchia toporului, fac dintr-însa copiilor crucea cea mare pe piept și pe spate, anume ca să nu se apropie Samca (răul copiilor) de dînșii. Această cruce se compune din două trăsături încrucișe de la degetele mînei drepte pînă la degetele piciorului stîng, și de la degetele mînei stîngi pînă la degetele piciorului drept.

Dacă, în urma acestei cruci, nu s-a însănătoșat copilul, i se leagă o bucățică de toaie la grumaz.[39]

Sfîrșind de uns crucile fereștilor, ușorii ușilor și vitele în chipul cum s-a arătat în șirele de pînă aici, cele mai multe femei iau fel de fel de flori, precum: calce, bulbuci sau bulbucei, ciobotica cucului, precum și multe altele, cari sînt pe timpul acesta înflorite și pe cari le-au cules des-dimineață pe rouă, și fac dintr-însele o cunună, leagă cununa aceasta cu strămătură roșie împrejurul doniței în care se mulg vacile, umplu donița cu apă neîncepută, taie apoi o brăzdiță verde cît fundul doniței de mare, o împodobesc și pre aceasta cu calce, cu rămurele verzi de răchită precum și cu alte flori, pun donița împănată pre brăzdiță și dimpreună cu aceasta o așază apoi în tindă între uși[40], sau o duc și o pun afară în partea aceea de unde are să răsară soarele în ziua de Sf. Gheorghe și acolo o lasă apoi pînă a doua zi, des-dimineață, anume ca vitele mulgătoare să aibă mult și bun lapte peste an și untul să fie galben ca floarea de calce, precum și pentru aceea ca fermecătoarele să nu se poată apropia de vaci ca să le ia laptele.[41]

A doua zi, adecă în ziua de Sf. Gheorghe, dimineața, se duc și iau donița de unde au pus-o de cu seară, varsă o parte de apă dintr-însa la rădăcina pomilor, și apoi se duc cu dînsa astfel împodobită cum este, ca să mulgă vacile într-însa, un semn că precum cresc și înfloresc florile, așa să crească și să se înmulțească și laptele în ugerele vacilor.[42]

O seamă de femei împănează nu numai donița, în care se mulg vacile, ci și găleata în care se mulg oile, untărița în care se alege untul, apoi berbințele și berbincioarele, putina și putinica în care se pune laptele sau se bate brînza, mai pe scurt toate vasele cari se întrebuințează la mulgerea laptelui și păstrarea fruptului alb, precum și cofele cu cari se aduce și din cari se bea apă. Iar florile, cari se întrebuințează pentru împănarea acestor vase, sînt: ciobotica cucului (lat. Primula officinalis), căldăruș, potbal, zarnacodea, laba broaștei sau leușteanul broaștei (lat. Ranunculus acris), cimbru, calce, breabăn și o crenguță de răchită, de măr sau de rug.

Toate plantele acestea se leagă cu o ață sau cu strămătură roșie jur împrejurul părții de asupra, adecă despre gură, a vaselor, apoi, ducîndu-se vasele lîngă fîntînă sau în grădină ori lîngă un pîrău din apropiere și umplîndu-se pînă sus cu apă, în care asemenea pun unele din florile mai sus amintite, le lasă să stea acolo pînă a treia zi dimineață, adecă pînă în ziua de Marcu boilor.

A treia zi, dimineață, varsă apa dintr-însele la rădăcina pomilor, anume ca aceștia să fie roditori, iar florile le strîng și le dau mai pe urmă vitelor în tărîțe ca să le mănînce. Toate acestea se fac cu scop ca vitele lor să aibă mult și bun lapte, unt, smîntînă și brînză, apoi ca să nu le strice strigoaicele și vrăjitoarele, și în urmă ca să nu fie peste vară mușcate de șerpi, helgi și de alte jivine.[43]

Alte femei iau tot în această seară pîne și sare sub brîu și se duc în pădure după mutătoare și untișor. Ajungînd la starea locului sorocesc plantele acestea cu pînea și sarea adusă cu sine și apoi, săpîndu-le, se întorc cu dînsele acasă. După ce le-au dus acasă, le taie mărunțel și, punîndu-le la rouă, unde le lasă pînă a doua zi dimineață, zic:

O stea
Obistea,
Două stele
Obistele,
Trei stele
Obistele,
Patru stele
Obistele,
Cinci stele
Obistele,
Șase stele
Obistele,
Șapte stele
Obistele.
Opt stele
Obistele,
Nouă stele
Obistele,
Cari sînteți a Floricei[44] mele,
De pe toate hotarele,
De pe toate ogoarele,
Mana ei s-o aduceți
Și-n pulpă să i-o puneți,
Din pulpă în țîțe,
Și din țîțe în doniță!

A doua zi, adecă în ziua de Sf. George, dimineața, se duc și le iau de unde le-au pus de cu seară, le amestecă cu tărîțe și le dau apoi la vaci de mîncare, anume ca acestea să dea mult lapte.[45]

Întîmplîndu-se însă, cu toată paza și cu toate mijloacele de apărare, cîte s-au înșirat pînă aici, ca stigoaicele sau vrăjitoarele totuși să ia într-un chip oareșicare mana de la vaci, atunci își iau refugiul la felurite descîntece, prin cari cred ele că li se poate întoarce mana înapoi.

Așa femeia, care voiește să întoarcă laptele vacilor sale, ia o covățică de tărîțe și, mestecîndu-le cu un cuțit, descîntă:

S-a pornit Rujana[46] de acasă,
Grasă și frumoasă,
În zorii zorilor,
În calea vînătorilor
Și-a-ntîlnit fărmecătoarea
Cu strâcătoarea
Și o a fărmecat,
Laptele i-a luat.
Rujana-nceput a răncălui
Și-a se stiglui[47].
Nime n-a auzit-o,
Nime n-a văzut-o,
Numai Maica Domnului
Din poarta cerului,
Numai ea a văzut-o,
Numai ea a auzit-o,
Și cum a auzit-o
La dîns-a sosit
Și din gură i-a vorbit:
– Ce răncăluiești,
Ce te stigluiești?
– Cum n-oi răcni,
Cum n-oi stiglui,
Că eu m-am pornit de-acasă
Grasă și frumoasă,
În zorii zorilor,
În calea vînătorilor,
Și m-a-ntîlnit fărmecătoarea
Cu strâcătoarea
Și m-a fărmecat,
Laptele mi-a luat,
Pulpa mi-a veștezit,
Părul mi-a zburlit,
Coarnele mi-a ciungărit.[48]
Maica Domnului a zis
Și din gură așa i-a spus:
– Nu răncălui,
Nu stiglui,
Că cine laptele tău
Fără dreptate a luat
Inima-n el a crăpat
Și mana-napoi s-a-nturnat,
Dulce ca mierea,
Galbănă ca ceara,
Groasă ca mămăliga!

După ce a rostit cuvintele acestea, ia cu vîrful cuțitului spuză din vatra focului de trei ori, zicînd:

Cum se strînge cenușa în vatră,
Așa să se strîngă și mana Rujanei!

Apoi ia din gunoi iarăși de trei ori și zice:

Cum se strînge gunoiul în casă,
Așa să se strîngă mana Rujanei!

Și după aceasta dă tărîțele vacii să le mănînce.[49]

Alte femei descîntă pentru întoarcerea laptelui astfel:

Luatu-s-au strigele
Și scorpiile,
Sîmbătă des-dimineață,
Pe cărare rourată,
Pe cărare necălcată,
Iniutate
Și-nfocate,
Cu cuțite
Ascuțite,
Să ia de la vaci hrana
Și mana.
Nime-n lume nu le vede,
Nime-n lume nu le-aude,
Numai Maica Domnului,
Ce stă-n turnu cerului,
Numai ea că le-a văzut,
Numai ea le-a auzit.
Cergă albă a întins,
Calea lor că le-a cuprins
Și din gură că le-a zis:
– Unde mergeți,
Încotro vă duceți,
Voi strigelor
Și scorpiilor,
Iniutate
Și-nfocate,
Cu cuțite
Ascuțite?
– Noi mergem
Să luăm
De la vaci hrana
Și mana,
Să le lăsăm numai zeru,
Să nu le piară vițelu!
– Voi strigelor
Și scorpiilor,
Înapoi vă întoarceți
Și-n mare să vă duceți,
Duceți-vă voi în mare,
C-acolo-i un pește mare,
De acela să v-apucați
Și aceluia să-i luați
Hrana
Și mana!...
Sîmbătă des-dimineață
S-au luat vacile
Pe cărare rourată,
Pe cărare necălcată,
Supărate și scîrbite
C-au fost de strigi pîngărite.
Nime-n lume nu le vede,
Nime-n lume nu le aude,
Numai Maica Domnului
Șade-n turnu cerului,
Și ea cum mi le-a văzut,
Din gură că le-a vorbit:
– Unde mergeți vacilor,
Supărate și scîrbite?
– Mergem după hrană
Și după mană,
Că strigele
Și scorpiile
Ne-au luat hrana
Și mana
Cea-ndulcită
Și zăhărită,
Ce ne-a fost de la Dumnezeu dăruită,
Și ne-a lăsat numai zeru,
Să nu ne piară vițelu!
Maica Precista a răspuns
Și din gură așa le-a zis:
– Înturnați-vă voi
Înapoi,
Că eu hrana
Și mana
Din toate părțile voi lua
Și vouă voi da.
De-a fi în codru rătăcită
De-a fi-n cornu gardului oprită,
De-a fi-n cuptoarele strigelor băgată,
De-a fi-n oalele strigelor turnată,
De-a fi-n legăturile lor legată,
Eu din toate părțile voi lua
Și vouă voi da.
Și voi pune-o-n coarne,
Din coarne-n piele,
Din piele în vine,
Din vine-n țițe
Și din țițe-n doniță.[50]

Sau așa:

Întunecatu-s-a,
Înmînecatu-s-a
Lunaia[51] pe cale,
Pe cărare,
Pe roua nescuturată,
Cu mana scuturată,

La izvoare cu lapte,
La fîntîni,
Cu smîntîni,
La livezi
Cu pomete verzi;
Acolo să s-adape,
Acolo să pască,
Acolo să se hrănească.
Cînd a fost la miez de cale,
De cărare,
Înainte ieşitu-i-a,
Înainte sositu-i-a
O rea diochitoare,
O rea fărmecătoare,
Cu ochii diochiatu-a,
Cu mîna mana luatu-i-a.
Lunaia a prins a răncălui
Şi-a boncălui.
Nime n-o vedea,
Nime n-o auzea,
Numai Maica Domnului,
Sus din poarta cerului,
Bine sama că-i băga
Şi din gur-aşa-i zicea:
– Taci Lunaie, nu răncălui,
Nu boncălui,
Nu te-ntrista,
Nu te văicăra,
Că din trîmbiţ-om trîmbiţa,
Din bucium om buciuma
Şi mana-napoi ţi-om da,
De-ar fi-n tîrg vîndută,
Şi-n putini bătută,
Sub laiţă ascunsă,
De babe bătrîne strînsă.
De acol-om lua-o
Şi ţie-napoi ţi-om da-o,
S-aibă viţelul ce suge
Şi femeia ce mulge,
S-aibă copiii ce mînca,
Casa cu ce se sătura!

Descîntecul acesta se descîntă totdeauna în zile de frupt într-o covăţică cu făină de păpuşoi, rostindu-se de trei ori după olaltă şi mestecînd în acelaşi timp făina cu un cuţit şi cu un ac. Iar după ce a sfîrşit de descîntat, făina în acest chip descîntată se dă vacii de mîncare.[52]

Românii, respective româncele din unele părţi ale Moldovei, precum bunăoară cele din jud. Roman, cari au vite şi cred că le-a luat cineva mana, caută o ragilă, scot un dinte dintr-însa şi-l bat în fundul doniţei cu fundul în sus. După aceasta se duc şi mulg vacile în doniţă; bat „cu laptele ce-l strecoară din ţîţa vacii în vîrful dintelui de ragilă, şi atunci acel care a luat mana nu mai poate sta în loc, îl mănîncă trupul, nu poate dormi, nici mînca, nici lucra, aşa că de la o vreme trebuie să se întoarcă mana, ori să moară."[53]

În alte localităţi, tot din Moldova, jud. Botoşani, întrebuinţează spre acest scop următorul descîntec:

Bună dimineaţa
S-au sculat,
S-au mînecat,
Iar cîmpi verzi au alergat;
La cîmpi de mătasă,
Ca să fie grasă
Şi frumoasă.
Iată s-au întîlnit Joiana[54]
Cu fermecătoarele,
Cu pocitoarele,
De păr au zburlit-o,
Coarnele ciuntatu-i-o,
Ochii păinjinitu-i-o,
Coada scurtatu-i-o,
Laptele luatu-i-o.
Iar ea s-a-ntîlnit
Cu Maica Domnului
Şi-a întrebat-o:
– Tu Joiano, ce boncăluieşti,
Ce răcneşti?
Şi tu nu boncălui,
Nu răcni,
Că eu ochii ţi-oi despaianjini,
Părul ţi-oi netezi,

Coarnele ţi-oi adăugi,
Coada ţi-oi prelungi.
Ţi-oi trimite pe fata zînă
Cu Sf. Gheorghe dimpreună
Şi ţi-o căta
Mana ta
Prin toate cămările,
Prin toate pivniţele,
Şi ţi-a afla-o.
Şi Sfîntul Gheorghe au alergat
Şi au găsit într-un fund de beci înfundat
Mana vacii,
Cu 99 de cercuri cercuită,
Cu 99 de lacate încuietă.
Sfîntul Gheorghe a dat cu securea
Şi-au sfărîmat cercurile
Şi lacatele
Şi mana au luat-o
Şi au dus-o
La Maica Domnului.
Maica Domnului
Au pus-o înapoi la vacă,
Ce era pătrunsă să se facă
Mai frumoasă
Mai mănoasă,
Şi i-a zis dobitocului:
Tu nu mai răcni,
Nu mai boncălui,
Să fii blîndă şi blajină,
Să laşi pe stăpînă
Să te mulgă
Şi viţelul să te sugă;
Că Maica Domnului
Îi izvorul laptelui
Şi a tuturor
Bunătăţilor.
Descîntecul de la noi,
Leacul de la Maica Domnului,
Că orişicine a alergat,
Ori pe cine a auzit
Ea l-a miluit,
Ori pentru ce-a dorit,
Fiindcă Maica Domnului
Folositoare-i.
Să alergăm la folosinţele ei
Şi să-i mulţămim
Pentru daruri şi folosinţă![55]

Româncele din Biharia, cari ştiu să întoarcă laptele la vaci, merg la un rîu ducînd cu sine şi urma vacii. Aici se pleacă spre apă şi zic:

– „Marie, Maică sfîntă, tu-mi ajută! că nu întorc urma vacii aici în rîul acesta, ci întorc laptele (numele vacii), de unde e dus, să nu aibă putere a şedea acolo, precum nu are putere apa Iordanului să stea pe loc şi nici rîul acesta! Laptele dus să vină îndărăt şi N. să fie lăptoasă precum a fost!

După aceste cuvinte, aruncă urma vacii în rîu, vine acasă şi ia patru drobuţe de sare şi patru de pîne, le ţine în mîna cea stîngă, iar cu mîna dreaptă prinde de un colţ măsaiul de pe masă şi-l tîrîie după dînsa pînă la un furnicar mare. Ajungînd aci zice:

– Bună seara, împăratul furnicilor! Venii la d-ta să mă asculţi, să mă slujeşti, că rău am umblat şi nu dau de leac; mi-au dus laptele de la vacă N. şi numai d-ta mi-l poţi aduce îndărăt. Eu te cinstesc cu pîne şi cu sare, dar să mi-l aduci, că d-ta umbli peste şapte hotare, baţi toate căile şi cărările; să mi-l aduci de unde va fi încuiat, din podişor, din cămară, din blid, din oale, de unde se va afla, că bună cinste vei căpăta!"

După rostirea acestor cuvinte, „se închină de trei ori, aruncă pîne şi sare şi pleacă apoi cu măsaiul după ea la al doilea furnicar, apoi la al treilea şi la al patrulea."

După ce a finit şi aci ceremonia, se întoarce acasă, „încunjură grajdul de trei ori, şi se duce din nou la rîu; aci aruncă măsaiul, tot tras după ea în apă, îl scoate iară, şi apoi pleacă cu el către casă, unde intră de-a dreptul la vacă,

şi o loveşte cu măsaiul ud pe spinare de trei ori, spală apoi ugerul vacii cu apă sfinţită de la Botezul Domnului, şi intră în casă strîngînd măsaiul ud în mîni şi aruncîndu-l pe masă cu cuvintele:

– Aşa să fie de azi înainte untul de la N. tot! Ajută Marie, Maica sfîntă, ca de azi înainte să nu mai aibă putere strigoaicele a duce laptele de la N. mea. Laptele să-i vină, cum vine apa pe rîu. Amin. Aşa să fie, aşa!

Descîntecul acesta se face miercurea şi vinerea, dar în secret, adecă pe înserate."

Pe lîngă aceasta, „mai este datină a se pune seara tărîţe sub cerul liber care apoi se dau dimineaţa vacii, zicîndu-se:

Cîţi stropi de rouă pe tărîţe,
Atîtea litre de lapte în olcuţe![56]

În fine, mai e de însemnat şi aceea că, dacă Sîn-Giorgiul vacilor cade într-o zi de sec, adică miercuri sau vineri, „atunci în acel an de bună seamă vacile, oile şi caprele puţin lapte vor da."[57]

NOTE

1. *Tribuna poporului,* an. IV, Arad, 1900, nr. 94.
2. Cred. rom. de pretutindene, îndeosebi însă a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „La noi spun oamenii că în sara Sfîntului George fură strigoaicele şi fărmecătoarele laptele de la vaci."; a celor din Tereblecea, com. de P. Nimigean: „Înspre ziua de Sf. Gheorghe umblă mai ales strigoaicele ca să ia laptele de la vaci."; a celor din Siret, com. de dl. Orest Dlujanschi: „În noaptea spre Sf. Gheorghe umblă strigoaicele şi strigoii."; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Sîn-Georz încă umblă strigoii şi strigoaicele."
3. *Tribuna poporului,* an. IV, nr. 94.
4. Cred. rom. din Siret, com. de dl. Orest Dlujanschi; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor; W. Schmidt, *op. cit.,* p. 9.
5. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna, şi a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
6. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
7. Din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, şi com. de P. Scripcariu.
8. Dim. P. Lupaşcu, *Medicina babelor,* Bucureşti, 1890, p. 51-52; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului,* publ. în ziar cit., p. 156: „În ziua de Sf. Gheorghe, des-de-dimineaţă, pînă în ziuă, înainte de răsărirea soarelui, cine ştie ia mana de la vaci... cu strecătoarea aninată în degetul cel mare de la piciorul cel drept înconjuri aşa ocoalele oamenilor, punînd o vărguţă încîrjoiată la gura strecătoarei şi potrivind aşa ca roua să se strîngă în strecătoare, şi tot aşa mergi cu strecătoarea după tine şi cu doniţa într-o mînă şi strîngi surcele şi le zvîrli în doniţă, şi aşa poţi lua mana de la vaci, spunînd şi descîntecul de luat mana."
9. *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie,* an. II, vol. III, Bucureşti, 1884, p. 386; C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 91.
10. Petru Gîrboviceanu, *Obiceiuri poporane la sărbătoarea Sf. Gheorghe,* publ. în *Educatorul,* an. II, Bucureşti, 1884, p. 155.
11. Vas. P. Sala, *Datine poporale,* publ. în *Gazeta poporului,* an. III, nr. 1, Timişoara, 1887, p. 5.
12. Cred. rom. din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful şi com. de Vesp. Corvin.
13. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.

14. Pretutindeni în Bucovina; P. Gîrboviceanu, *Obiceiuri pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p.155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 92; *Revista pentru ist., archeolog. şi filolog.,* an. II, vol. III, p. 386.
15. Cred. rom. din Transilvania, com. de dl. B. B. Iosof.
16. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu; tot de acolo, dict. de Ana Nimigean şi com. de P. Nimigean; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop.
17. P. Gîrboviceanu, *Obiceiuri pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 89.
18. C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 89 şi 91-92: „Spre Sf. Gheorghe se ia mana (laptele) vitelor. Ciobanii, ca să apere oile de vrăji şi de luatul manei, se scoală în ziua de Sf. Gheorghe în zori de ziuă şi buciumă cît pot, căci ei cred că numai pînă unde s-aude sunetul buciumului, numai pînă acolo merg vrăjile. (În unele jud. din Moldova.)"
19. W. Schmidt, *op. cit.,* p. 11.
20. At. M. Marienescu, *Alesul,* publ. în *Familia,* an. IX, Pesta, 1873, p. 238-239.
21. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an 1882. Aprilie 22.
22. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Măderat.
23. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 22.
24. *Tribuna poporului,* an. IV, Arad, 1900, nr. 94.
25. Avram Igna, *Credinţe pop. din comuna Sabolciu în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
26. Iosif Stanca, *Credinţe pop.,* publ. în *Familia;* an. XXXV, Oradea Mare, 1899, p. 570: „În seara Sf. George, dacă vei unge vacile pe la uger cu mujdei de ai (usturoi), nu se apropie strigele (strigoaiele) de ele."
27. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; *Credinţe deşerte, auzite de la pop. rom. din Boiereni,* publ. în *Gazeta Transilvaniei,* an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102: „Înspre ziua de Sîn-Georgiu, unge uşa grajdurilor şi coteţelor cu leuştean, iar în fereşti pune spini, căci de vei face aşa, strigoii nu vor putea lua puterea vitelor şi a oamenilor."
28. W. Schmidt, *op. cit.,* p. 9.
29. P. Papahagi, *op. cit.,* p. 321.
30. M. Eminescu, *Novele,* Ed. Şaraga, Iaşi, p. 137-138.
31. M. Lupescu, *Superstiţii,* publ. în *Gazeta săteanului,* an. XV, R. Sărat, 1898, p. 58.
32. Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene,* publ. în *Gazeta Bucovinei,* an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 2, p. 2.
33. Dat. rom. din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean.
34. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean: „Pe lîngă aceasta mulţi fac pe uşa staulelor cîte o cruce cu păcură sau cu dohot şi se ung uşile şi ferestrele cu usturoi, ca să nu se poată apropia strigoaicele, cari tocmai spre ziua Sf. George umblă de fură mana de la vite (vaci şi oi)"; a celor din Siret, com. de dl. Dlujanschi: „Românii, spre a evita apropierea strigoaicelor, ung în noaptea spre Sf. George coarnele şi şoldurile vacilor şi ale boilor cu usturoi (ai), iar unii le ung cu dohot."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Em. Isopescul: „La Sf. George se ung uşile cu dohot, ca să nu vie ielele şi fărmecătoarele şi să strice vacile, adecă să le ia laptele sau, fiind a făta, să le omoare viţeii, şi apoi să lepede."; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „Pe lîngă acestea se mai ung, seara, înainte de Sf. Gheorghe, uşa de la grajd şi vacile cu usturoi."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Alţii iarăşi fac o cruce cu dohot pe şoldul drept şi de dinapoi al vitelor şi al oilor."
35. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopei, com. de P. Scripcariu.
36. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În seara spre Sf. Gheorghe, ca să nu ia stigoaicele mana (laptele) de la vaci sau de la oi, se ung acestea cu usturoi sau se afumă grajdul cu tămîie şi se pune o grapă cu colţii în sus în uşa grajdului. Cu acest leac scapă vacile de strigoaice."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Oamenii ung spre Sf. Gheorghe fereştile, uşile şi pragurile de la grajduri cu usturoi sau se afumă cu

tămîie. Făcînd aşa, strigoaicele nu se pot apropia de vite."; tot de acolo, com. de Iul. Sidor: „La Sf. Andrei fac cruce pe uşa grajdului cu dohot şi cu mujdei, iar la Sf. Gheorghe afumă vacile cu tămîie."

37. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean.
38. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
39. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopei, com. de P. Scripcariu.
40. Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „În seara spre Sf. Gheorghe se înfloresc doniţele pe a doua zi dimineaţă, se leagă adecă pe la gură cu aţă roşie şi se împodobesc cu calce şi cu alte flori. Se taie apoi o brăzdiţă cît e fundul doniţei de mare, se împănează şi aceasta cu calce şi cu rămurele de răchită, şi apoi punîndu-se doniţa pe dînsa, se aşază dimpreună cu aceasta în tindă între uşi."
41. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „În seara spre Sf. Gheorghe, doniţele frumos grijite, umplute cu apă, împodobite pe împrejur cu bulbucei şi legate cu strămătură roşie, se pun afară unde răsare soarele în ziua de Sf. Gheorghe, pentru vaci ca să se facă untul galben."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Altele iarăşi pun în seara spre Sf. Gheorghe în vasele, în cari se mulg vacile, calce şi ciuboţica cucului, spre împodobirea Sf. Gheorghe şi pentru ca vacile să aibă peste an belşug."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Em. Isopescul: „În ajunul Sf. Gheorghe, des-dimineaţă, pe rouă, se culeg flori, cari se pun apoi în doniţa de muls, ca să fie bun laptele."
42. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
43. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiş: „În seara spre Sf. George se umplu berbinţele cu apă şi se ţin aşa pline de apă pînă a treia zi, adecă pînă în ziua de Marcu boilor, în care zi încă nu se lucrează nimic, ci numai se strîng berbinţele cari erau umplute cu apă din seara Sf. George. Berbinţele însă nu se umplu în casă sau în ogradă, ci totdeauna lîngă o fîntînă sau lîngă un pîrău, sau chiar şi lîngă un rîu. Şi ele se umplu în seara Sf. George de aceea ca să fie în decursul întregului an tot pline cu lapte şi cu brînză. Iar lîngă apă se umplu ele de aceea ca să mulgă oamenii atîta lapte de la vite cîtă apă izvoreşte din pămînt."
44. Numele vacii.
45. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopeiu, com. de P. Scripcariu.
46. Numele vacii.
47. A stiglui – a rage lung şi sus.
48. A ciungări – a rupe.
49. Dat. rom. din Crasna, dict. de Anisia Iliuţ.
50. Din Mitocu Dragomirnei, com. de Vas. Greciuc.
51. Numele vacii.
52. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Ioan Puiul, stud. gimn.
53. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 92.
54. Numele vacii.
55. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 157.
56. V. P. Sala, *Datine pop.*, publ. în *Gazeta poporului*, a. III, Timişoara, 1887, nr. 1, p. 5.
57. *Tribuna poporului*, an. IV, 1900, nr. 94.

IV. RODUL GRÎULUI

O seamă de vrăjitoare din Ţara Românească nu se mulţumesc numai cu luarea laptelui de la vaci, ci ele iau, tot în noaptea spre Sîn-Giorgiu, şi rodul grîului.

„Femeile cari ştiu astfel de solomonii, după cum le numesc ele, şi cari au de gînd să ia rodul grîului, trebuie să aibă dinainte pregătite cîteva ouă clocite, un sul, un frîu, un bici, o aţă roşie, un săculeţ cu busuioc, ceară şi unt de cămilă, pe care îl cumpără de la ţigani.

Pe la miezul nopţii, vrăjitoarele îşi iau cele pregătite şi se duc la cîmpul sau la locul acela, de unde şi-au propus să ia rodul.

Îndată ce ajunge aci, îngroapă două ouă la capul locului şi zic că ouăle să-i fie de noroc, şi leagă săculeţul de piciorul drept, înfrînează sulul, şi despleteşte părul, se dezbracă pînă în brîu de cămaşă, încalecă pe sul şi, bătîndu-l cu biciul, fuge de-a lungul locului, ce vreau să-i ia rodul, zicînd:

– De la moş Ion – numele stăpînului holdei – la mine!

Aceste cuvinte le zice de 12 ori, nici mai mult, nici mai puţin, căci altfel nu au noroc.

Cînd au sfîrşit de zis de 12 ori, se întorc spre răsărit şi zice:

Bogăţia cîmpului,
Sporul avutului,
Rodul grîului,
Să meargă, să treacă,
Grămadă să facă
În locul arătat,
Cu sulul însemnat,
Şi din loc în arie,
Din arie în (groapă)
Şi de aci să-i fac lăret.
Că dă dimineaţă m-am sculat
Şi la cîmpuri am plecat,
Cu Maica Domnului m-am întîlnit
Şi de loc m-am spovedit,
Ca să iau
Şi să nu dau
Bogăţia cîmpului, ...
Sporul avutului,
Rodul cîmpului.

Sfîrşind aceste cuvinte, iar începe să fugă călare pe sul, bătîndu-l cu biciul şi recitînd cuvintele: «De la moş Ion la mine!»

Cînd isprăveşte de zis de 12 ori, iar se opreşte şi zice versurile:

Bogăţia cîmpului,
Sporul avutului.

Astfel face pînă de trei ori, băgînd bine de seamă să nu greşească, căci atunci nu mai are leac.

După ce isprăveşte de vrăjit, iese la capătul locului, se îmbracă sulul şi-l ascunde în grîul ei, şi cu cea mai mare iuţeală fuge apoi acasă.

În această cale trebuie să nu vorbească cu nimeni.

Dacă au împlinit toate acestea fără să greşească, atunci îi merge bine, adecă iau rodul grîului, iar de nu, în zadar s-au căznit."[1]

NOTE

1. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *ziar. cit.*, p. 90-91.

V. FOCUL VIU

Focul viu se face astfel:

În ajunul Sf. George, se freacă două lemne uscate unul de altul atîta, pînă ce înfierbîntîndu-se se aprind și încep a arde. Acest foc viu se păstrează apoi cu cea mai mare băgare de seamă, ca să nu se stingă niciodată peste tot anul, crezîndu-se că casa la care se află un asemenea foc are mare noroc, și anume că nu se poate nimic rău apropia de dînsa.[1]

În alte părți, mai mulți feciori, cari s-au pus mai dinainte în cale să facă foc viu, duc în seara spre Sîn-Giorgiu, într-un loc anumit din sat, cîte o bucată de lemn, astfel ca să nu știe unul de altul cînd și cum le-a dus, ci care cum merge și așază lemnul adus, îndată se și întoarce îndărăt. Sfîrșind de dus și de așezat toate lemnele, după cum le-a fost vorba, se strîng cu toții la o oră anumită, lîngă lemnele adunate, și care cum vine începe a se mira, ca și cînd n-ar ști cine le-a adus și pus acolo. Apoi zice unul dintre dînșii:

– De haram s-au adunat, de haram deci să și meargă!

Și cum rostesc cuvintele acestea, prind a face foc viu, în chipul cum s-a arătat mai sus, și a aprinde apoi cu dînsul grămada cea de lemne, pe care au strîns-o puțin înainte de aceasta. Iar cînd lemnele au început a arde cumsecade și para focului a se înălța, atunci încep și ei a juca împrejurul focului și a sări peste dînsul, zicînd:

Sai Gheorghiță, sai Gheorghiță,
Din ocol pîn-la portiță,
Și-mi apucă o oiță,
De-i putea și-o mioriță.

Una mie,
Una ție,
Să ne fie
Pentru-a noastră veselie!

Săturîndu-se de jucat și de sărit, așteaptă pînă ce focul începe a se stinge, iar după aceea, luînd fiecare puțin jăratic și cîte un tăciune, se întorc acasă și afumă vitele, mai ales însă mielușeii, cu tăciunii din focul viu.[2]

În cele mai multe părți din Bucovina însă, focul viu se face în următorul mod:

Se sfredeleşte sau se scobeşte o bortă mică în unul dintre usciorii uşii grajdului. În depărtare cam de jumătate de metru de la usciorul bortit, se îngroapă în pămînt o scîndură, în care se află asemenea o bortă mică, astfel ca borta dintr-însa să vie în dreptul borții din uscior. Se ia apoi un fusceu tare, adecă o bucată de lemn subțire și rotundă, ceva peste un metru de lungă, care se despică la un capăt în cruciș, și în despicătura căruia se pune o bucățică de iască. După aceasta, băgîndu-se fusceul cu capătul cel despicat în borta usciorului, iar cu celălalt capăt în borta scîndurii, se împrejură o singură dată pe la mijloc cu o funie, astfel ca capetele acesteia să spînzure în jos. Făcîndu-se și aceasta, prinde unul de un capăt de funie, iar altul de celălalt capăt și apoi, postîndu-se față-n față, încep a trage de funie cînd într-o parte, cînd în alta, așa ca și cînd funia ar umbla pe scripeți și prin tragerea funiei a învîrti fusceul. Tragerea și învîrtirea aceasta însă se face cu o iuțeală așa de mare, încît că în scurt timp capetele fusceului, și mai ales cel despicat, înfierbîntîndu-se se aprind și încep a arde dimpreună cu iasca. Văzînd cei ce au învîrtit

fusceul că iese fum și știind prea bine că acuma iasca e aprinsă, scot degrabă fusceul din borțile în cari a fost întărit, se duc repede cu dînsul în mijlocul ocolului, sau și în alt loc din apropierea grajdului, unde petrec vitele, scot iasca aprinsă din fusceu și o vîră într- o movilă de paie sau de ogrinji, care e anume spre acest scop făcută și căreia îi dau în chipul acesta foc ca să ardă. Movila de paie și gunoaie însă trebuie să fie astfel potrivită ca, aprinzîndu-se, măcar o parte din fumul ce iese dintr-însa să poată ajunge și străbate în grajdul vitelor. După ce s-a aprins movila de paie, atît feciorii ce-au făcut-o cît și băieții cari asistă la arderea ei încep a sări peste dînsa, anume ca tot anul să fie ușori. Tot atunci, punînd mai întîi pozderie, dacă este, sau paie ude peste movilă, încep ei a fugări vitele și a le face ca și acestea să sară peste acest foc viu. Iar dacă focul e prea mare, atunci le fac să treacă numai prin fumul său.

Afumarea aceasta a vitelor, a ocolului și a grajdului cu fum de foc viu se face cu scop ca vitele și oile să fie ferite de toate relele și boalele, de toate dihăniile și pocitoarele, să nu se poată nimeni apropia de dînsele ca să le ia mana și să le strice, să fie frumoase și mănoase, și pentru ca să crească și să se înmulțească ca puzderia, respective ca gunoaiele cele de pe foc.[3]

În părțile muntoase ale Bucovinei, se face focul viu de regulă cînd scot oile prima oară la munte, adecă cînd se aleg mieii de la dînsele. Atunci se freacă două lemne uscate unul de altul, pînă ce se aprind. Iar după aceea, punîndu-le lîngă spătariu și aruncînd peste dînsele cetină de brad și de molid, fac un foc mare, prin fumul căruia petrec apoi toate oile, în credință că oile cari se petrec prin acest foc viu sînt ferite în decursul verii de orișice primejdie.

Tot cu foc de acesta se aprinde și focul cel dintîi în stînă.[4]

Păcurarii din unele părți ale Transilvaniei acuma, la 21 aprilie, des-dimineață, adecă cu două zile înainte de Sîn-Georgiu, punîndu-și cununi în cap, încep a stropi pămîntul cu ramuri de laur muiat în aiasmă. După aceea „fac foc de brad, rosmarin, și laur, în fumul cărora își curățesc apoi turmele." Iar după ce și-au curățit turmele, aduc ca jertfă, dau adecă de pomană plăcinte, brînză și lapte.

După jertfire urmează un ospăț pe iarbă verde, la care iau parte toți cei ce se află de față.

Sfîrșindu-se ospățul și odihnindu-se puțin, se îndeamnă unul pe altul ca să sară peste focurile ce ard dinaintea lor, le sar de trei ori după olaltă și apoi, după ce le-au sărit și s-au curățit pre sine, își curățesc și turmele, trecîndu-le și pe acestea prin aceleași focuri, asemenea de trei ori.

Această curățire sau purificare este considerată de către cei mai mulți inși „ca biruința luminii și a căldurii de primăvară asupra întunericului și frigului de iarnă."[5]

În Banat, unde curățirea păcurarilor și a turmelor ce le păstoresc aceștia este asemenea foarte uzitată[6], se face astfel:

În 22 aprilie, de către seară, păcurarii mînă oile la strungă ca să le afume.

Unii le afumă în strungă cu untura de oi, cu care le-au uns la uger și în care se află următoarele plante: ai (usturoi), arieu (laptele cînelui), boz, leuștean, pelin, scai (scaiete mare) și frunze de salcie cu mîțișoare; punînd jar într-o oală și aruncînd cîte o bombă de untură pe jar, poartă oala pe lîngă ugerele oilor.

Afumarea aceasta se face de aceea, pentru că trecînd oile preste vreo vale sau rîurel, să nu-şi piardă laptele pe la apele pe unde se fac fărmecătoriile şi umblă halele, deoarece fumul din plantele amestecate în untură are putere de a opri fărmecătoarele şi de a alunga halele cu mirosul lui. De aceea, ajungînd păcurarii în această zi la vreo apă curgătoare sau la vreun izvor, încunjură apa şi mînă oile în sus pe deal.

Alţii afumă şi-şi curăţesc oile astfel:

Păcurarii păzitori se dezbracă de tot, pun foc într-o oală şi aşchii de la 9 cruci de morminte părăsite, adecă la cari nu mai merge nimeni în Joia mare ca să afume mormintele, şi cu oala fumegătoare ocolesc de trei ori oile.

Păcurarii păzitori, îmbrăcaţi, atîtă cu eşchiile (aşchiile) de la 9 cruci părăsite două focuri, unul arzînd de o parte, altul de alta, şi mînă, adecă petrec oile de trei ori printre acele două focuri mari, din tot ce s-a putut strînge de pe lîngă strungă, şi apoi păcurarii mergînd după oi, cînd ajung la focuri, împlîntă bîta păstorească în foc, şi rezemaţi pe ea fac o săritură pînă dincolo de foc, cîte de trei ori.

Această petrecere a oilor printre focuri e în contra strigoilor, cari atunci îşi arată puterea, cînd oile mor, fără ca să fi ştiut că-s bolnave, şi dacă oile sînt petrecute se curăţesc şi nu se prinde răul de ele.[7]

NOTE

1. Dat. rom. din Rădăuţi, com. de dl. Or. Dlujanschi.
2. Dat. rom. din Volcineţ, com. de V. Jijie.
3. Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de T. Burla; a celor din Crasna, com. de N. S. Pleşca; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 98: „În preseara Sf. George se aprind focuri vii la fiecare gospodar, iar mai ales pe la grajdurile vitelor. Focurile vii se fac aşa, că se freacă un băţ între două scînduri atita timp, pînă ce se aprinde. Unii poartă atunci vitele lor prin foc, ca să nu fie muşcate de gîngănii."
4. Dat. rom. din Cîmpulung, com. de Ilie Piticariu, stud. gimn.
5. G. Popa, *Datine strămoşeşti*, publ. în *Albina*, an. I, Bucureşti, 1898, nr. 37, p. 1156-1157.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 22; „Curăţirea vitelor, oilor şi a păcurarilor prin foc şi apă (lustratio per ignem et aquam)".
7. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, Pesta, 1873, p. 238 şi 240-241.

VI. ALESUL

Alesul e o sărbătoare a păcurarilor sau ciobanilor romani, care se serbează totdeauna în ajunul Sîntului George, adecă în 22 aprilie, calend. vechi, cu pregătire în 21 şi încheiere în 23 aprilie, adecă în ziua de Sîn-Georgiu.

Alesul e timpul cînd poporul iese afară la cîmp şi începe viaţa păstorească, cînd se fac strungile şi colibele pentru anul curgător. În înţeles strîns, Alesul e începutul economiei cu oile, întîia mulsoare a acestora, întîiul ales al mieilor de la oi şi al iezilor de la capre, şi sărbătoarea de la acest ales – odîrnire sau înţărcare – şi-a căpătat numele.[1] În 21 aprilie se înţeleg oierii, adecă stăpînii

de oi, cîte 2-5 inşi, cari vreau să se însoţească cu turmele şi înţelegîndu-se, fiecare însoţeşte oile sale, cîte 20-50 sau 100, într-o turmă comună.

În 21 aprilie se aleg sau se tocmesc şi păcurarii pe timpul de la Ales şi pînă la Sîm-Medru, adecă pînă la 26 octomvrie, st.v. Şi tot în această zi se alege şi locul unde are să se facă strunga şi stîna şi, înţelegîndu-se, unii păcurari mînă oile la păşune, iară alţii aduc pari şi nuiele pentru facerea strungii şi a colibei.

Stăpîna turmei, iar dacă oile sînt ale mai multora, atunci stăpînele acestora, fac în 21 aprilie după amiazi unsoarea sau untura de oi, pe dosul scaunului sau pe o scîndură curată şi, învălind-o într-un petic de pînză, o trimet păcurarilor ca s-o aibă pe la apunerea soarelui, pentru că atunci pornesc fărmecătoarele ca să ia laptele de la oile neunse, şi tot în această seară începe şi puterea halelor şi a tuturor relelor asupra oilor.

Unsoarea aceasta se face din mai multe obiecte adunate în decursul anului trecut, şi anume: din untură de porc negru, tăiat în ziua Sfîntului Ignat, 20 decemvrie[2], şi străjuit peste noapte pînă la cîntarea cocoşului, fiindcă această untură e cea mai bună[3]; untura e de lîngă inimă, netopită şi sărîndu-se se învăleşte cu marginile înăuntru, se leagă în cruciş şi se afumă pe coş; mai departe se face din nişte plante rupte seara înainte de Tudorusale – a 25-a zi între Paşti şi Rusalii – uscate şi sfărîmate mărunt şi amestecate cu tămîie şi untură de porc.

Plantele pentru unsoare sînt: ai (usturoi), areu sau arieu (laptele cînelui), boz, leuştean, pelin, scai (scaiete mare), urzică şi frunze de salcie sau salcă cu mîţe.[4]

Unele din aceste plante se crede că au însuşiri bune, şi pentru aceasta, prin uns, oile să fie sporitoare, să aibă mult lapte, să-l ţină şi să fie sănătoase; alte plante au putere mare de a depărta halele şi toate relele de la turmă şi a o păzi.[5]

În cele mai multe părţi locuite de români, cu deosebire însă în Banat, pînă în ziua de 21 aprilie oile nu se mulg, nici nu se face caş,ci tot laptele se lasă pînă în această zi numai pentru miei.

Începînd însă în ziua de 21 aprilie, pe la apunerea soarelui, puterea fărmecătoarelor şi a fiinţelor celor rele, care ţine pînă a treia zi, adecă pînă în ziua de Sîn-Georgiu seara, de aceea păcurarii mînă în această zi oile cu mieii în strungă la mulsoarea de seară, parte ca să nu fie laptele la oi şi făcăturile să aibă întîia putere peste lapte, şi parte ca pe a doua zi să se adune lapte destul.

Un păcurar şade pe o „piatră în uşa strungii şi petrece oile, adecă le mulge, şi după muls le lasă afară din strungă. Alt păcurar primeşte oile una cîte una, şi cu untura de oi, ce a trimis-o stăpîna turmei, le unge la uger"[6], anume ca fărmecătoarele să ia puterea unsorii, iar nu mana oilor.[7]

Dacă sînt mai mulţi ortaci sau sîmbraşi[8], atunci fiecare şade pe piatra sa de dinaintea uşii, îşi mulge oile şi, sau însuşi sau iar alt păcurar, le unge.

Mulgîndu-se toate oile, mieii rămîn singuri fără de oi în strungă, rămîn aleşi de către oi, şi peste noapte sau se închid în cetate, adecă strungă, sau se păstoresc deosebit.

Oile peste noapte pasc asemenea singure, şi se păzesc foarte bine ca să nu li se întîmple ceva. Din cauza aceasta păstorii le păzesc toată noaptea stînd în picioare, buciumînd din buciume şi cîntînd din gură sau din fluier.[9]

În 22 aprilie, păcurarul cel mai mare (după numărul oilor sale) sau cel mai bătrîn, numit vatav (vatau, vataş), aduce des-dimineaţă ramuri verzi de salcie sau de fag şi rug, şi le pune la uşă şi pe gardurile strungii, iar la uşă rupe ramurile ei, aşa ca pe creangă să se poată pune cîte ceva să stea, spre ex. straiţe.[10]

Tot atunci sau chiar şi mai des-dimineaţă, merg şi păcurarii cu oile la păşune şi nu se întorc cu ele la strungă pînă ce n-au venit găletăriţele sau găletăresele, adecă stăpînele turmei, de acasă ca să le mulgă.

Iar alţi păcurari se duc cu mieii la păşune, de unde nu vin cu ei pînă ce nu sînt găletăresele gata cu mulgerea oilor.[11]

Cam în acelaşi timp, cînd ies păcurarii cu oile şi cu mieii la păşune, se scoală şi găletăresele şi pregătesc găleţile menite pentru mulgerea oilor, precum şi de mîncare şi băutură pentru păcurari.

Găleţile le pregătesc astfel: toarnă apă curgătoare, adecă din rîu, într-însele, şi dacă nu este apă de rîu, apoi apă neîncepută din fîntînă, smulg puţină iarbă verde şi o aruncă pe apa din găleată, şi aşa se spală apoi curat. După ce le-au spălat, leagă de fiecare găleată fire de salcie, ocolindu-le ca şi cu o cunună subţire, care rămîne apoi pe găleată pînă se pierde. La urechea dreaptă a găleţii leagă un chituş din plantele ce se întrebuinţează la untura de oi şi de chituş un ban de argint găurit, iar sub urechea găleţii lipesc puţină untură de oi.Chituşul rămîne la găleată pînă a treia zi, adecă pînă după Sîn-Giorgiu, şi atunci, aruncîndu-l într-o fîntînă, zic:

– Aşa să izvorească laptele în pulpa oii, ca apa în fîntînă! Tot atunci, adecă în ziua de Ales, fac găletăresele încă şi cîte un colac mare de grîu curat numai cu apă şi cu sare şi deasupra uns cu gălbenuş de ou în forma cununei, adecă gol la mijloc, şi cît gura găleţii, care se numeşte colacul oilor. Unde nu este făină de grîu,se face o turtă de mălai şi se pune deasupra pe găleată.

După ce s-au pregătit acuma găletăresele cu toate cele de trebuinţă, dau de ştire una alteia că pot pleca la stînă şi, luînd găleţile pe cap, se întîlnesc toate la un loc anumit şi zic: „Bună dimineaţa!" apoi îşi dau mînile spre semn de înfrăţire şi adaogă: „Aideţi, surorilor, la oi, fie Dumnezeu cu ele şi cu păcurarii noştri!" şi aşa se duc la strungă, ca să le mulgă la mulsoarea de la ampror, adecă către 8-9 ore dimineaţa.[12]

Păcurarii cari păzesc oile, cum văd că găletăresele au sosit la strungă cu felurite mîncări alese şi cîte cu un colac mare şi frumos pe gura găleţii, întoarnă oile către strungă ca să le mulgă, şi ajungînd la găletărese le dau „bună dimineaţa" şi poftesc noroc oilor.[13]

Tot atunci vine şi vătavul în fruntea turmei cu ramuri verzi în mînă, pe cari le pune la uşa strungii şi cari înseamnă că şi oile lui să fie vesele şi plăcute ca verdeaţa.[14]

După aceasta, toţi cîţi vreau să mulgă oile îşi spală mînile în găleţi, asemenea şi găletăresele, apoi varsă apa peste oi, şi pe urmă se udă păcurarii şi găletăresele unii pe alţii, şi zic:

– Să fie mana pentru oi ca şi apa! Cum curăţeşte apa, aşa să se cureţe oile de toate spurcăciunile şi făcăturile![15]

Unele găletărese aduc şi apă pregătită, adecă apă descîntată, şi cu apa aceasta se stropesc apoi oile şi păcurarii în contra diocheatului.

După ce s-au udat, păcurarul cel mai bătrîn unge cei doi stîlpi din uşa strungii, pe unde trec oile, altul împlîntă cuţitul în pămînt în uşa strungii şi zice:

– Aşa să stea laptele la oi, neluat de nimeni!

După acestea, vătavul aruncă un ban de argint în fundul găleţii, începe a mulge în găleată, şi descîntă:

– Cînd va mai putea lua fărmecătoarea smaga şi puterea de la banul acesta, atunci şi nici atunci să nu poată lua laptele şi puterea de la oile mele!

Dacă turma e a mai multora, atunci şi alţi păcurari şi găletărese mulg toate oile şi de tot, şi cari nu mulg stau cu ramuri verzi de salcie sau de rug şi de spini în mînă şi înapoia oilor nemulse.

După muls, fiecare oaie se unge la pulpă cu untură de oi, dar nu se unge peste toată pulpa, ci păcurariul, muind uşor degetul în untura de oi, trage o dată cu degetul uns peste pulpă.

Sfîrşindu-se oile de muls, li se dă sare măcinată şi amestecată cu tărîţe sau făină de cucuruz, atîta cît fiecare oaie barem o dată să-şi bage gura în tărîţe.[16]

Ceea ce rămîne din această sare, numită sarea oilor, se dă mieilor, anume ca să nu capete boală.

Cînd au ajuns găletăresele la strungă, au pus colacii şi mîncările pe creanga cea mare, care s-a împlîntat în uşa strungii. Iar acum, după ce li s-a dat oilor sarea, îşi pun găletăresele găleţile în rînd în uşa strungii.

„Vătavul îşi pune clabeţul jos pe iarbă, îşi face cruce, ia un colac din creangă, îl înmoaie cu trei părţi în găleata aceluia a cui e colacul, scoate cuţitul împlîntat în pămînt şi taie trei bucăţele de colac din locurile înmuiate în lapte şi le aruncă în găleată, zicînd:

– «Acestea le dăruiesc!» – sau: «aceste bucăţele le jertfesc».

Alţii nu înmoaie colacul, ci băgînd vîrful cuţitului în spuma laptelui, udă colacul cu lapte în trei părţi.

Cînd sînt mai mulţi ortaci şi s-au adus mai mulţi colaci, vătavul ia pe rînd toţi colacii şi înmoaie sau udă şi taie bucăţelele în găleata fiecăruia.

Găletăresele îşi scot aceste bucăţele, le duc acasă şi le usucă, apoi le păstrează peste an, şi, de cîte ori se dă sare oilor, totdeauna se pun cîteva sfărîmături din bucăţele, ca fărmecătoarele şi halele să nu poată strica oilor."

Vătavul se postează apoi în uşa strungii, stăpînul ori găletăreasa afară şi între ei găleţile.

„Vătavul ia colacul adus de acea găletăreasă, îl întinde peste găleţi. Găletăreasa apucă de colac cu mîna dreaptă şi, trăgînd amîndoi de colac, unul zice: cuc! iar altul răspunde: răscuc! şi, repeţind acestea de trei ori, frîng colacul aşa ca să rămînă în mîna dreaptă a unuia o parte mai mare, şi cui i se frînge mai mult, se crede că aceluia (păcurariului ori stăpînului) îi place mai tare de oi şi are noroc de ele.

Dacă sînt mai mulţi colaci, se trag toţi colacii pe rînd, şi se schimbă la tragere păcurarii cu stăpînii."

După aceasta, „fiecare gustă puţin din colac, gaigană şi alte mîncări."

Bucăţile de colac „ce şi le-au frînt păcurarii, sînt ale lor, celelalte însă ale găletăreselor, şi dacă se află prunci la strungă, li se frînge şi lor cîte un darabel de colac."[17]

Întreagă procedura aceasta cu frîngerea colacului, sau mai bine zis a colacilor, se numeşte răscucuirea oilor şi se face anume ca acestea să nu-şi piardă laptele.[18]

Fiind gata cu ruperea colacilor şi cu răscucuitul oilor, se slobod mieii la mamele lor, cari vin alergînd şi zbierînd cît pot, iar cînd se apropie de oi, vătavul aruncă înaintea lor un cuţit, zicînd:

–Să fie mieii aceştia aşa de sănătoşi ca fierul, şi numai de voie şi de cuţit să piară![19]

După ce s-au slobozit mieii la oi, îi lasă să pască împreună cu acestea pînă după amiazi, cam către cinci ore, cînd iară se aleg.

Făcîndu-se şi aceasta, se adună laptele din toate găleţile într-o căldare, se pune la fiert, se face dintr-însul întîiul caş, şi se taie în bucăţele mărunte. Se adună apoi din nou laptele din toate găleţile în căldare, şi cînd fierbe se aruncă în ea bucăţele de caş şi după ce a fiert îl scoate sub numirea de balmaş sau balmaj[20] şi îl pun pe şuba unui păcurar, ca să se răcească şi stoarcă.

Dacă Alesul cade într-o zi de post, trebuie cu toţii să postească, şi mănîncă de regulă pasulă şi peşte sărat cu mălai. Dacă e zi de frupt, găletăresele aduc de acasă mîncări, mai cu seamă gaigană (caigană), adecă ouă fripte în unsoare, sau fierte întregi şi tari, carne afumată şi cîrnaţi de porc afumaţi sau lard fript pe jar.

Fiind toate acestea gata, se pun şi prînzesc cu toţii, şezînd pe iarbă verde lîngă olaltă, şi dînd unul altuia ce-au adus de mîncare şi băutură. Iar la fiecare mîncare şi băutură zic:

– Să fie în sănătatea oilor şi a păcurarilor!

Şi astfel se petrec glumind şi cu bucurie.

Unii stăpîni fac în această zi o petrecere mare cu ospătare, muzică şi jocuri la strungă. Cei mai mulţi însă fac petrecere a doua zi, adecă în ziua de Sîn-Georgiu, la care invită neamuri şi cunoscuţi.

E de însemnat şi aceea că toţi cari au venit la strungă trebuie să fie încălţaţi şi îmbrăcaţi ca şi în zi de sărbătoare, şi păcurarii asemenea schimbaţi cu cămeşi spălate.

După ce au mîncat, băut şi s-au petrecut, şi anume către apunerea soarelui, păcurarii mînă oile la strungă, unde le afumă, sau după cum se mai zice, le petrec şi le curăţesc prin foc.[21]

Pe la 5-6 ore seara, mieii iar se aleg dintre oi, şi oile se mînă singure la păşune, şi peste noapte se păzesc foarte bine.

Stăpînii şi găletăresele sau găletăriţele, luîndu-şi noapte bună, pleacă spre casă, iar păcurarii îi petrec o bucată bună de loc, cîntînd din fluier sau din cimpoi, iar găletăresele din gură.

A doua zi, adecă în ziua de Sîn-Giorgiu, dimineaţa, găletăresele iară vin pregătite cu mîncare şi băutură.

Păcurarii, cum le văd că vin, mînă oile la strungă pentru mulsoarea de la ampror.

Un păcurar toarnă de astă dată apă neîncepută şi pregătită cu sare într-o găleată şi pleacă înaintea oilor, rupînd iarbă şi aruncînd-o în găleată şi, răsturnîndu-se înaintea oilor, zice:

– Cum s-a născut oaia curată şi neatinsă, aşa să rămînă oile ferite de fărmecătoare şi de hale!

După aceasta se bagă oile în strungă, unde se începe mulsoarea şi ungerea, ca şi în ziua premergătoare la ales.

Gătindu-se cu mulsul, un păcurar mînă mieii către strungă ca să sugă la oi.

Vătavul, sau cel ce a păzit oile, păşeşte înaintea turmei de miei şi, aruncînd un cuţit înaintea lor, zice:

– Numai de cuţit să pieriţi!

Iar ceilalţi răspund:

– Cuţitul să le fie moartea!

Cel ce a aruncat cuţitul sloboade acuma un pistol cu plumbi asupra mieilor, ca să nemerească unul, iar ceilalţi descarcă mai multe pistoale în aer şi hurezează ca să fugă relele de la turmă.

Vătavul, împuşcînd mielul, zice:

– Numai atîta rău să vi se întîmple între oi!

Slobozindu-se mieii la oi, se bagă împreună în strungă, apoi se stropeşte strunga, turma, păcurarii şi găletăresele cu apă pregătită, adecă descîntată, şi se afumă turma în strungă cu untură de oi şi cu tămîie.

De la îmbinarea aceasta pînă la Rusalii, mieii rămîn îmbinaţi cu oile, şi atunci se opresc de la supt.

Din ziua aceasta, adecă din ziua de Sîn-Georgiu şi pînă la oprire, găletăresele merg mai în toată ziua la strungă, ca să mulgă oile la ampror.

Mielul care s-a împuşcat cu puţin mai nainte de aceasta – căci de tăiat nu e bine să se taie – se pregăteşte de prînz şi de regulă se frige întreg, tras printr-un băţ, şi cînd e gata, găletăresele aştern mîncările şi băuturile.

Toţi se aşază pe iarbă verde în roată, şi păcurarii prînzesc cu stăpînii laolaltă. Cei cu turme mai mari cheamă şi neamuri şi cunoscuţi. Se închină în sănătatea oilor, ca să scape de lupi, de strigoi, hale, fărmecătoare şi de gălbează, şi în sănătatea păcurarilor şi a stăpînilor.

După amiazi urmează petrecere cu muzică şi jocuri.

Păcurarii adecă încep a cînta doine, hore şi balade şi apoi a zice, care în ce ştie, anume în fluieră, fluieroni, surlă, cimpoi şi cavale, cari sînt instrumentele de muzică ale păcurarilor români.

Pe urmă încep jocul (saltul) cu călucenii, şi joacă, după cum se zice căluceneşte, un joc deosebit al păcurarilor, şi pentru ziua de azi în acest mod:

Păcurarii se pun cu toţii în şir drept, se apucă unii de alţii cu mînile peste umeri şi, cînd păcurarul muzicant stînd înaintea lor începe a cînta, toţi deodată încep a juca cu piciorul drept înainte, făcînd figuri cu el, sărind şi păşind spre muzicant.

Acesta stă cu faţa către ei, îi îmbărbătează prin tact cu piciorul şi mişcarea instrumentului de muzică şi deodată, dînd un semn prin muzică, toţi jucătorii se retrag îndărăt, jucînd mai încet şi urmărindu-i muzicantul cu o muzică mai lină.

Muzicantul reîncepe cu însufleţire, jucătorii saltă de nou, dar cu piciorul stîng înainte, şi apoi se retrag. Pornind a treia oară, joacă mărunt cu amîndouă picioarele, în asemenea mod se duc după muzicant şi reîntorcîndu-se se încheie jocul.[22]

După aceasta se joacă şi alte jocuri îndatinate la toate ocaziunile.

În joc intră stăpînii și cunoscuții, și după ce s-a început jocul numai prin bărbați, p.e. la horă, intră și găletăresele în joc, între acei bărbați unde voiesc ele.

Așa se petrece pînă seara.[23]

„Pe la înserate, păcurarii scot oile și mieii din strungă și mînă turma la pășune; iar stăpînii, oaspeții și găletăresele, lăsînd sănătate și noapte bună la păcurari, se duc acasă cîntînd și urezînd pînă în sat."[24]

Ca încheiere mai amintesc încă și aceea, că Alesul se serbează în aceleași zile și de către românii din Bucovina și cei din Transilvania și, cu puține abateri, mai tot așa ca și la românii din Banat.[25]

NOTE

1. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, Budapesta, 1873, p. 237; Sofron Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și hotarului Maidan*, p. 108-109.
2. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238.
3. Com. de dl. Ios. Olariu.
4. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 109.
5. Plantele cu însușiri bune sînt: salcia, care se prinde și crește ușor și care are ramuri multe, așa ca oile să conceapă ușor și să aibă mulți miei; scaiul, numit și turcos, care e încins cu brîu de apă, adecă la noduri, la încheieturile frunzelor conține picături de rouă și de ploaie, și crește ori în ce pămînt slab, anume ca oile să țină așa umezeală de mană, și să aibă lapte din orișice pășune; leuștean, care e plantă răsărită în urma luceafărului, făcut din feciorul Leuștean (Vezi povestea: *Sărilă și Zorilă*), anume că precum luceafărul luminează și străluceşte totdeauna, așa și oile să țină totdeauna lapte mult. Plantele cu putere amînătoare sau alungătoare sînt: aiul, numit alminterea și usturoi,în contra strigoilor; arieu sau laptele cînelui, care are mult suc alb ca și laptele, dar veninos, e în contra fărmecătoarelor, ca să ia laptele de la arieu și nu de la oi; bozul și pelinul în contra halelor și a altor ființe rele, cari, neputînd suferi mirosul plantelor acestora, nu se pot apropia de turmă.
   După unele romånce, se pune în untură și praf de pușcă cu cărbuni de lemn, că este bun în contra deocheatului oilor.
6. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238.
7. Com. de dl. Ios. Olariu.
8. Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 109: „Simbraș, așa se zice celui ce-și dă în pază altuia spre păzire oile sale." Și tot așa se numește și în Bucovina.
9. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Sîn-Giorgiul vacilor*.
10. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239.
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239.
13. *Idem, de eadem*, p. 239; și com. de dl Ios. Olariu.
14. Com. de dl. Ios. Olariu.
15. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239; Aur. Iana, *Sin-Giorgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411: „Femeile și îndeosebi fetele și nevestele frumos gătite în haine de sărbătoare, pînă ce găzdărița casei curățește și rînduie casa, ele în cete se duc la zăcătoare (locul unde se mulg oile), ca să mulgă oile. Bucuria păcurarului este nedescrisă, adevărata lui sărbătoare, căci în această zi de peste an i se dă lui ocaziune de a fi cercetat de gloate împodobite și frumos gătite, în această zi are norocirea de a glumi cu ele stropindu-le cu apă. În această zi are el fericirea de a primi din mînile lor găleata frumos împodobită cu flori, îndeosebi legată la mînușe cu buruienile descîntate: urzică, leuștean, ai (usturoi), salcă, pelin, scaiete și areu și un taler (ban de argint) cu coadă, iar în o cîrpșoară bine legată unsoarea gătită de găzdărița casei la Todorosale (24 de zile înainte de Rusale), constătătoare din buruienile sus-amintite, afară de areu, dar adăugîndu-se puțină unsoare de porc. Păcurarul ia de la găleată banul și de bucurie stropește pe găletăriță cu apă din găleată. Adună apoi toate oile în strungă,aruncă apă din găleți peste ele cu un strigăt de «Să deie Dumnezeu noroc!», apoi începe la ușa strungii a le mulge și în fine să tragă colacul, care colac asemenea este împodobit cu flori și făcut din făină de grîu bine cernută, și din care apoi se împarte și găletărițelor (gloatele ce au venit cu găleţile) cîte o bucată."; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și hotarului Maidan*, p. 109.
16. În ajunul Crăciunului, stăpînul de oi pune un bruși mare de sare învălit bine, sub pragul casei, pe unde se umblă. În ziua de Ales, scoțîndu-se și măcinîndu-se, se amestecă cu tărîțe și se dă apoi oilor de mîncare.
17. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239-240.
18. Com. de dl. Dim. Recean, înv. în Ciudanovăț: „În acest mod se răscucăiesc (răs-cuc) oile ca să nu piardă laptele. Se crede că cucul are putere asupra oilor, cari au fătat, cînd a cîntat el, și poate lua laptele de acele oi."; com. de dl. Ios. Olariu: „Petrecîndu-se acuma toate oile pe strungă, cînd s-a gătat cu mulsoarea lor, vătavul păcurarilor ia pe rînd colacii tuturor găletărițelor, ung fiecare colac pe margine în trei locuri cu lapte din găleata proprie, de unde scoate apoi cîte o feliuță din coaja colacului, pe care i-o pune în găleată, ca s-o dea în sarea oilor. După ce a gătit cu tăierea bucățelelor din toți colacii, cîțiva păcurari, chiar și din găletărițe, merg în strungă, iar vătavul și alți păcurari rămîn afară de strungă. Acum vătavul cu ceilalți păcurari se pun în ușa strungii, de unde ia pe rînd toți colacii, îi întinde pe ușă la păcurarii din strungă și strigă: cuc, iar cei din strungă răspund: răscuc, de trei ori. La urmă trag toți, cum pot, de se rupe colacul în mai multe părți. Răscucuirea oilor se face în credință că oile fătate, după ce a venit cucul, nu pot avea laptele lor natural, din cauză că după venirea cucului fărmecătoarele pot să farmece oile mai ușor."
19. Com. de dl. Ios. Olariu.
20. În Bucovina se numește balmoș sau balmuș și se face cu totul altfel.
21. Vezi despre această datină mai pe larg în cap. *Focul viu*.
22. Jocul acesta, după cum rezultă din descrierea lui, nu e alta decît Arcanul sau Arcanaua românilor din Bucovina.
23. Așa se petrec și la Nunta berbecilor, în părțile Almașului Nunta oilor, care e asemenea o sărbătoare păstorească și care se ține toamna într-un timp nehotărît.
24. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 240-242.
25. Dat. rom. din Bucovina, com. Gura Sadovei, com.de Leon Latiș: „În ziua de Sf. George se mulg oile pentru prima dată în anul curgător. Aceasta se face în următorul mod: seara, spre Sf. George, se aleg mieii și dimineața oile se mulg prin strungă. Aceasta se face crezînd că, dacă se face în modul acesta, atunci dau oile mult lapte în decursul anului."; a celor din Cândreni, com. de Petea Ursul, fost cant. bis.: „Din ziua de Sf. George începem a alege mieii mai întîi pînă la prînz, și aceasta se cheamă împroorarea oilor. Aceasta durează o săptămînă, pînă se dedau mieii cu răbdarea de a suge. Apoi se începe a-i alege pînă la amiază-zi, care alegere durează pînă în 27 mai, adecă pînă în ajunul Duminicei mari sau Rusalii. În această zi se aleg apoi mieii de tot și nu se dau mai mult să sugă. Tot în 27 mai se adună toate oile la un loc, cîte au să fie la acea stînă, căci în 29 mai se măsoară, iar din 27-29 se face cașul pentru sarea cîtă trebuie pentru toată vara la oi, și în 29 mai se dă una majă de caș pe una de sare."; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 11.

VII. COMORILE

Sub cuv. comoară pl. comori se înțelege un număr considerabil de lucruri prețioase, făcute din aur și argint și adunate la un loc, însă mai cu seamă o cantitate mare de bani îngropați în pămînt.

Comorile din urmă, căci numai despre acestea ne-am propus să vorbim în șirele ce urmează, sînt, după credința și spusa poporului român de pretutindeni, de două feluri și anume: curate și necurate.

Curate sînt acelea ce s-au îngropat cu scop bun, adecă ca să le poată afla și dezgropa nu numai cel ce le-a îngropat, ci și alți oameni.

Necurate însă sînt acelea ce s-au îngropat cu scop rău, adecă ca, afară de cel ce le-a îngropat, nimeni altul să nu le poată dezgropa.

Comorile curate sînt de regulă îngropate, de teamă ca să nu vie și să le răpească dușmanii sau hoții. Pe cînd, din contră, cele necurate sînt de regulă îngropate de către oameni zgîrciți, iubitori de argint, cari mai bine și-ar da viața decît să vadă că banii lor au căzut pe mîni străine. Drept aceea, ei le îngroapă nu numai de frica dușmanilor și a hoților, ci de frica orișicui, chiar și a neamurilor celor mai de aproape, căci ei nici după moartea lor nu vor ca să aibă cineva parte dintr-însele.

Și ca nimeni să nu le poată dezgropa și lua, cînd le îngroapă, le închină diavolului, prea bine știind că acesta nu va lăsa pe nimeni ca să se apropie de dînsele și să le fure.

Și într-adevăr că nemijlocit după ce s-a dat în paza necuratului, acesta îndată le și ia sub scutul său, și de acolo înainte numai el singur are treabă cu dînsele, apărîndu-le în toate chipurile contra celor ce se încumetă a se apropia de dînsele cu scop ca să le dezgroape și să le ia.[1]

De aicea vine apoi că toate comorile acestea sînt necurate, pentru că necuratul și-a pus codița pe ele.

Toate comorile îngropate ard spre zilele cele mari, mai ales însă spre Sf. Vasile, Paști, Sîn-Giorgiu, Ispas sau Înalțarea Domnului și spre Duminica mare.[2]

Unii însă spun că ele ar arde joi noaptea din Săptămîna mare.[3]

Deci atît comorile cele curate cît și cele necurate se cunosc atît de pe timpul cînd ard, cît și de pe para cu care ard.

Comorile ce ard de la amiazi și pînă la miezul nopții sînt necurate. Iar comorile ce ard după miezul nopții, și anume după ce au cîntat cocoșii de miezul nopții, și pînă la amiazi, acelea sînt curate[4], căci se știe că după cîntători, adecă după ce au cîntat cocoșii de a doua oară, toate duhurile cele necurate se fac nevăzute.[5]

Para comorilor, sau mai bine zis a banilor celor curați, e albăstrie, iar a celor necurați e cam albie sau gălbie.[6]

Banii ce ard cu pară sau flacără albie sînt de argint, iar cei ce ard cu pară gălbie sînt de aur.[7]

Flacăra care arată locul unde ard banii se urcă atît de sus în aer, cît de adînc e îngropată în pămînt comoara ascunsă.[8]

Însă flacăra sau para aceasta nu e deloc fierbinte, de aceea nimic nu se poate aprinde de la dînsa, ba nici măcar omătul, dacă e iarnă, cînd ard banii, nu se topește.[9]

Am spus mai sus că comorile ard de regulă în ajunul sau în dimineața zilelor celor mari. Însă ele nu ard în fiecare an, ci tot numai după șapte ani.[10]

Orișicărui om e dat de la Dumnezeu să vadă comori sau bani arzînd.[11] Nu-i e însă fiecăruia dat ca să le și dezgroape, ci numai acelora cari sînt buni înaintea lui Dumnezeu.[12]

Cele curate, tocmai pentru că-s curate, fiecare, dacă e bun la Dumnezeu, poate fără frică și cutremur, numai dacă și-a însemnat locul, să meargă la dînsele și să le dezgroape, fără să i se întîmple ceva.

Nu tot așa însă se poate face și cu cele necurate, căci acelea, fiind de regulă menite dracului, dracul îndată cum s-au îngropat își și pune codița pe dînsele, și-apoi om trebuie să fie acela, nu ceva, care se încumetă și poate să le dezgroape și să le scoată din ghearele sale.

Dar nu numai singur dracul, căruia i s-au menit, e acela care apără comorile și nu lasă pe nimeni ca să le dezgroape, ci și știma banilor, care, ca și necuratul, se preface în mai multe chipuri, încît nici nu te taie prin cap, precum: în cîne, mîță, cocoș, găină, neamț, pînă chiar în frunză, care zboară suflată de vînt.

Dracul sau știma, cum vede că se apropie vreun om de comoara ce-o păzește, cu scop ca s-o dezgroape, o trage cu căldarea, cu oala sau ulcica, în care e îngropată, în fundul pămîntului, ca să nu poată da de dînsa sau, prefăcîndu-se în chipurile arătate mai sus, îl bagă în toate boalele și-l alungă în toate părțile, lovindu-l peste cap, peste gură, etc., astfel că-i trece tot dorul de a o săpa.[13]

Așa se zice că o seamă de oameni, cari au văzut comori arzînd și s-au dus ca să le dezgroape, necuratul, duce-s-ar pe pustii, i-a purtat toată noaptea în toate părțile, iar dimineața tot în acel loc au ajuns de unde s-au pornit. Altora le-a luat cîte o mînă sau cîte un picior, astfel că n-au mai putut cu ele nimic lucra.[14]

Cu toate acestea însă că comorile sînt foarte greu de dezgropat și de luat, totuși, fiind banul foarte lacom, nu unul și nu o dată își cearcă norocul.

Însă cei ce voiesc să vadă comorile arzînd trebuie să stea și să vegheze toată noaptea, spre zilele cele mari, cu o lumînare aprinsă și cu foc în vatră și să fie pregătiți cu o batistă sau cu o petică albă.[15] Iar cînd văd banii arzînd, atunci să nu fugă de către ei, ci să arunce batista sau petica sau și un alt obiect oareșicare de pe sine jos, căci atunci banii ard necontenit pînă ce merge și ajunge omul la ei, atunci banii ies în sus și se opresc atît de aproape de fața pămîntului, cît de înalt e obiectul aruncat. Așa bunăoară, dacă aruncă o opincă, atunci să se știe că nu va săpa mai mult decît un lat de mînă; dacă aruncă un papuc sau o cioboată, atunci se zice că banii sînt asemenea foarte afară; dacă aruncă cureaua sau brîul, atunci pînă la brîu de afund; dacă lasă pălăria sau cușma, atunci sînt ei cît un stat de om de afunzi în pămînt. Iar dacă nu face aceasta, adecă dacă nu aruncă nimic ca semn, atunci banii fug în fundul pămîntului și nu poate da de dînșii.[16]

După ce a aruncat unul dintre obiectele sus-arătate și după ce a ajuns la starea locului, trebuie să împlînte pe locul acela unde ard un băț sau să pună

un alt semn, anume ca să cunoască a doua zi locul, cînd va merge să-i dezgroape, căci atunci cînd i-a văzut că ard nu e bine de dezgropat, pentru că foarte lesne poate să se schimosească.[17]

Bățul, care se împlîntă ca semn, nu e bine să se împlînte tare afund, pentru că banii de comun se ridică pînă acolo, pînă cît de afund e bățul, și în altă zi poate foarte lesne să-i dezgroape.[18]

Un alt mijloc de a-și însemna locul, unde ard comorile, și chipul cum se pot săpa e acesta:

Cel ce a văzut undeva arzînd bani să ia un semn de acolo, de-i aproape, iar de e departe para, să ia ceva de la brîu, să împlînte în pămînt unde se află, și apoi para stă pînă ce ajunge la ea, dară semnul să nu-l mai ia.

După ce a luat semnul, să caute buricul pămîntului[19] și agheasmă din nouă case vecine, cari nu sînt adăogite, nici stăpînii lor căsătoriți de a doua oară, să meargă la locul unde-s banii îngropați, să încunjure locul și să-l stropească cu agheasmă, zicînd următoarele cuvinte:

– Acesta e buricul pămîntului, vă încunjur și vă poruncesc, banilor, să ieșiți afară, precum a poruncit Dumnezeu în Dealul Vavilonului de au ieșit multe feluri de hrană pentru cei cinci cuconi și mai multe suflete, așa poruncesc și acestui loc să iasă banii afară! Pînă acuma ați fost ai pămîntului, dar de acuma înainte sînteți ai noștri, cari sîntem aici, și vă stropesc cu apă de la casa lui Dumnezeu, strînsă de la nouă locașuri, ca să fugă ce este pe lîngă voi, banilor, pînă nu stropesc, dar de n-a fugi, îl nimicesc!

După rostirea acestor cuvinte, să vie acasă, să facă metane în cruciș, să se culce, și apoi se arată schima banilor și-i spune cum să-i sape și ce să facă cu dînșii, după ce i-a săpat.[20]

Cel ce a văzut bani arzînd și și-a însemnat locul, rar cînd poate singur să-i sape. De aceea trebuie să meargă mai mulți inși ca să-i sape, însă să nu fie cu soț, ci fără soț; adecă trei, ori cinci, și să fie toți într-un gînd, să nu gîndească unul una și altul alta, căci atunci n-au noroc.[21]

Încercîndu-se unul, care n-are noroc, ca să dezgroape banii aceia, îl pedepsește Dumnezeu, schimosindu-l în tot felul.[22]

Asemenea se zice că oamenii ce voiesc să-i sape trebuie să fie cu inimă bună la Dumnezeu, să nu aibă inimă și gînd rău unul asupra altuia, căci dacă au inimă rea, atunci banii se cufundă în pămînt cu vuiet mare și nu le mai pot apoi da de urmă.[23]

Dacă oamenii sînt într-un gînd și cu inimă bună unul asupra altuia, și dacă banii sînt curați, atunci pot să-i sape în voia cea bună, căci nimic rău nu poate să li se întîmple.

Dacă însă banii sînt necurați, adecă dacă sînt în stăpînirea celui necurat, atunci nu se pot scoate decît prin jertfirea unei vite oarecare pentru cel ce i-a ascuns. Ba, cîteodată, se cere chiar și jertfă de om. Și cel ce vrea să sape comoara trebuie să juruiască un copil, sau de nu, moare însuși.

Deci fiecare comoară din cele necurate cere acela lucru pentru care s-a menit celui ce o va afla și o va scoate.[24]

Cel ce află o comoară necurată și voiește să o sape, aude un glas care îl întreabă, ca să-i dea un suflet de om, că altfel nu i se va da, ci-l va preface în cărbuni sau altceva.[25]

Cei ce nu voiesc să asculte de acest glas, ci fără să dea ceea ce li se cere, se ating de comori necurate, nu li se arată, căci îndată li se primejduiește una sau mai multe vite, sau lor însuși li se strîmbă gura sau li se ia o mînă sau un picior, sau altă boală grea dă fără veste peste dînșii.[26]

Mai departe se zice, că cel ce a aflat o comoară și a scos-o să se ferească de a astupa locul oalei sau al căldării, în care a fost îngropată. Asemenea se cere ca, în locul unde a fost comoara, să se lase, după ce s-a săpat aceasta, măcar vreo cîțiva bani din cei săpați, dacă nu voiește să fie omorît de știma banilor, căci știma banilor îi numără în toată ziua și, dacă nu are ce număra, apoi merge la omul respectiv și nu-l lasă în pace, ci i se arată în felurite chipuri, și așa îl necăjește pînă ce trebuie să moară.[27]

Acestea sînt credințele românilor din Bucovina despre comori, despre aflarea și dezgroparea lor.

Dar credința în comori se află nu numai la românii din Bucovina, ci și la românii de prin celelalte țări.

„Cine petrece noaptea spre Sf. George afară, scrie W. Schmidt cu privire la românii din Transilvania, și-și încordează ochii, acela vede arzînd comorile ascunse în sînul pămîntului, iar de acestea are Transilvania mai multe decît orișicare altă țară de sub cerul lui Dumnezeu, fiindcă prin ea au trecut multe popoare. Pentru că tocmai în această noapte trebuie să se curățească comorile de cotleala lor sau să înflorească, după cum spun miturile germane.

Însă mai este mare deosebire, ori de se observă focul înainte sau după miezul nopții. Focul înainte de miezul nopții arată că comorile sînt păzite de spirite bune, iar cele după miezul nopții că dracul păzește mamonul și ararcori cutează cineva, agîmbat de dorința de avere, a săpa o atare comoară. Pentru ca să aibă necontenit nevoie, este de ajuns la oamenii de rînd ca să se pună în ziua de Sf. George pe pîntece lîngă un iaz sau apă curgătoare și să se uite neclintit în apă, pînă ce vor vedea un pește. Săpătorul de comori trebuie însă ca să vadă în apă un șarpe alb; în contra mușcăturii lui ajută chiar apa în care se mișcă el; trebuie să-i taie capul cu o monedă de argint, să-l îngroape în pămînt și să sădească usturoi pe el.

Dacă mănîncă săpătorul de comori din acest usturoi copt, nemijlocit înainte de ziua Sf. George, apoi nu numai că cîștigă darul de a vorbi cu toate, pe cîte le-a făcut Dumnezeu, ci poate auzi chiar cum crește iarba. El cîștigă prin aceasta și puterea de a săpa comori observate. Numai trebuie, îndată cînd observă para, să înfigă în locul îndegetat de foc o furcă de fier sau chiar numai cuțitul său; însă cu mult mai sigur este dacă lasă iute să cadă cuțitul,îndreptat cu vîrful în jos, de trei ori pe obiala piciorului drept și să-l ridice asemenea de iute, aruncîndu-l apoi în foc. Dacă face el aceasta dimpreună cu un al doilea, apoi să păstreze tăcere, și anume tăcerea cea mai profundă. Dar încă și mai mult să se ferească de neonestitate, pentru că, precum în tot locul, așa bate ea și aici pe însuși stăpînul său, aduce în casă pe dracul, ca păzitor al comoarei astfel cîștigate, iar acesta împărtășește apoi numai singur foarte puțin din comoara păzită, aducînd astfel daună nu numai celui neonest, dar și tuturor casnicilor. De asemenea, are și aicea coloarea albă un farmec atît de silitor și de învingător asupra reprezentanților întunericului, încît ei trebuie să jertfească comorile lor... Vai însă și de acela care astupă

o groapă, din care s-a scos o comoară. El își pierde viața sa și viața săpătorului de comori.
Bani îngropați poate vedea însă arzînd și-i poate scoate afară pe timpul Sf. George și acela care a mîncat multă pîne mucezită. Zmeii joacă de asemenea rolul de păzitori de comori și povestea spune:
Unui om din Meregyo îi promiseseră zmeii comori mari, dacă va veni la ei cu un tovarăș priincios. Omul merse cu femeia sa. Cînd se apropie de locul destinat, era omul trudit și adormi cu capul pe poalele femeii sale. Atunci veniră zmeii și-i plăcură femeii atît de mult, încît ea le făcu semn ca să se apropie și să taie capul bărbatului, pentru ca să se poată apoi tîlni cu ea. Dar zmeii treziră pe bărbat, îi descoperiră cele întîmplate și-l respinseră cu cuvintele, ca să aducă o ființă mai priincioasă decît femeia sa. Omul merse acasă și aduse curînd după aceea cînele său. Zmeii îl atacară acum în șagă, dar cînele îl apără cu curaj; ei își împliniră apoi promisiunea și-i deteră omului comorile.»[28]
„Sînt multe comori ascunse în pămînt – cred și spun mai departe românii din Transilvania – și toate se pot căuta și afla, dacă le pîndești spre zilele cele mari[29] și mai ales spre ziua de Sîn-Georz, căci atunci ard ele; și dacă ard cu pară albastră, atunci sînt buni și-i poți lua, iar dacă nu ard cu pară albastră, atunci nu-i poți lua. Numai cît și banii, cea mai mare parte sînt cu boboane, și atunci șade dracul pe ei, și acela care umblă la acei bani nu-i poate folosi, căci diavolul nu-l lasă. Însă îndată se pot cunoaște cari bani sînt buni și cari nu, și anume: cînd flacăra lor e albastră și se arată după miezul nopții, atunci sînt buni, iar cînd flacăra lor se arată de cu seară, atunci banii nu sînt buni, ci închinați diavolului, și din cauza aceasta nu-i poți lua, căci vine diavolul și te trîntește."[30]
Cu toate acestea însă, se află unii oameni, cari și pre aceștia îi pot lua, și anume: dacă un băiat din gemeni își unge unghiile de la degetele cele groase ale ambelor mîni cu mir sfînțit, se duce apoi peste locul unde se află comoara și se uită prin unghiile cele unse, vede comoara, și atunci, fie ea ori și de cine păzită, o poate lua.[31]
„Cine stă în noaptea de Sf. Gheorghe, de nu doarme – scrie d-l G. I. Pitiș tot cu privire la românii din Transilvania – se zice că păzește comorile, că în noaptea de Sf. Gheorghe și în noaptea de Ispas se zice că joacă comorile și se arată la oameni, și cine are noroc le găsește și tot insul crede să-și încerce norocul...
Comori s-au întîmplat de le-au găsit oamenii, că comori sînt multe îngropate în pămînt din vremuri vechi, de era războaie și venea turcii ori muscalii, și omul nu știa unde să-și puie banii și ce să facă cu ei, ca să nu-i piarză, și-i venea în minte să-i îngroape; apoi ori îi îngropa în vatra focului, ori în casă, sub pat, ori sub pragul ușii, ori în grajd sub iesle, ori în dosul casei, ori în altă parte.
Alții iară era de avea bani și n-avea cui să-i lase, ori nu vrea ei să-i lase nimărui moștenire și mai bine zicea că să-i găsească al cui va fi norocul și îi îngropa în pămînt în cîte o grădină de făcea groapă și băga banii și apoi deasupra semăna cîte un pomișor, ori îi îngropa lîngă cîte un pom mare, la rădăcina lui, ori îi băga în cîte o scorbură, ori îi ascundea în altă parte, după cum credea.

Alte comori sînt puse de pe vremurile cînd era haiduci și hoți de codru, de-și băga banii în pămînt prin păduri ori prin peșteri, și dacă se întîmpla să se prăpădească, rămînea acolo.
Și banii se punea într-o oală ori într-o căldare, ori în altceva de aramă, că în oale de pămînt nu se prea punea;se punea numai în vase de aramă. Și după ce-i punea în vas, săpa în pămînt cît se gîndea ca să-i bage, altu mai înăuntru, mai adînc, altu mai afară. Și cînd îngropa comoara, dacă nu o lăsa la noroc să o găsească cui i-o fi dat, atunci o ursea. Comoara se ursea așa, că zicea că să o găsească, după atîți și atîți ani, să o găsească cutare ori cutare, să fie băiat ori fată, să fie om mare ori bătrîn, ori să fie neam, că mai ales se ursea să se găsească din neamuri, și așa o ursea, adecă îi spunea că atunci să joace cînd va fi ori o rudă, ori vreun nepot, ori cine vrea să o găsească; și cînd se întîmplă după cum e ursită, atunci iese din pămînt flacără ca de foc, da numai cît iese cum sînt și banii, adecă în mai multe feluri: dacă e argint, iese flacără verde-albastră; cînd e aur, iese flacără galbenă. Și unde se vede flacăra, se zice că joacă comoara. Locul unde joacă comoara se cunoaște, că vine locul de e ca pîrlit, da omul, dacă nu vede flacăra și vede numai locul pîrlit, nu știe dacă e pîrlit de comoară, ori poate să fie pîrlit că au jucat acolo ielele...
Alții mai spune că e comoară și în locul unde se înverzește pămîntul și e crăpat; ori dacă într-un loc găsești bani, de sînt banii muceziți și îi găsești pe pămînt, așezați cumva, atunci iară în locul ala e comoară.
Și cînd vezi că joacă comoara să-ți fie ochii într-acolo, ca să nu o pierzi, că flacăra se înalță pînă de trei ori, și dacă te duci să pui semn, joacă pînă te apropii de ea, și dacă îți e dat de la Dumnezeu și dacă e comoară bună și ai pus semn unde o ai văzut că joacă, atunci o poți scoate oricînd, că comoara bună o păzește îngerul, și cînd o vezi că joacă, el ți se arată în haine albe, de se zice că se arată omul ăl alb; și te cheamă și-ți arată unde e, și dacă nu vrei să te duci, atunci vine el la tine și-ți cere semn și pune în locul unde e comoara.
Dar comorile bune nu joacă numa la Sf. Gheorghe și în noaptea de Ispas; ele se arată și în noaptea de Paști și în noaptea de Rusalii, și în zile mari se poate să se arate; ba se arată și ziua cui e dat să o scoață. Și dacă ți se arată, să lași ceva semn, ceva din picior ori ceva de pe tine: o cizmă ori o haină; da tot e mai bine să lași ceva din picior, că pînă unde îți vine pe trup ce lași, atîta sapi în pămînt pînă să dai de comoară. Și comoara, dacă o sapi și o scoți, locul să nu-l lași gol, că nu e bine; e bine ca în locul comorii să pui grîu ori porumb, să nu lași groapa goală, că cine o lasă destupată se zice că moare. Și cînd începi să cheltuiești din bani, se zice că e bine să faci mai întîi o pomană, și popii să-i cumperi un patrafir și să-i faci și o haină.
Comorile, cari nu sînt bune, de sînt rele, se zice că sînt comori închinate răilor, ori că sînt vrăjite, ori afurisite, ori legate, și atunci ele se scoate mai cu greu, că peste ele e stăpîn necuratul.
Comorile rele le-au pus oameni răi, oameni zgîrciți, de era siliți de vremuri să se despărțească de bănișorii lor, și cînd îi îngropa, îi îngropa cu gîndul de a-i scoate iară, de aia îi afurisea ca oricine îi va găsi și-i va scoate înaintea lor să-i fie și să-i pață așa și așa, și apoi ei se întîmpla de mureau și banii rămîneau jurați în pămînt.
Alții iar, cînd vedea că li se apropie sfîrșitul și avea bani și de răutate nu vrea să-i lase nimărui, mai bine îi îngropa în pămînt și-i afurisea, de găsit să

se găsească, da numai după atîta şi atîta vreme să se poată scoate, şi cine va vedea comoara mai întîi, ori cine se va atinge mai întîi de ea, iară să-i fie şi să-i pață aşa şi aşa.

Comorile legate se zice că nu s-arată în orice vreme; se zice că ele joacă numai în puterea nopţii de Sf. Gheorghe şi de Ispas. Se întîmplă de vede comoara unul cui nu e dăruită, da ori o vede de departe şi atunci nu o poate găsi, ori dacă vrea să o scoată, comoara fuge de odorogeşte şi face zgomot, ca cum ar umbla neşte care, da de văzut nu vede nimica. Că de multe ori aude omul odorogind în tindă, aude troznind mesele, scaunele şi grinzile de la casă, face feştanie şi tot trozneşte şi odorogeşte, şi atuncea ştie de bună samă că e comoară, şi se duce şi la cărturăreasă de-i dă cu cărţile, ori îi caută în păscălie şi-i spune verde că în casă la el, ori în grădină la el, ori în curte la el e comoară, dar dacă e, n-are ce-i face, dacă nu-i e dată. Şi dacă îşi face într-adins să o scoață, cînd e să dea de ea, atunci îi piere, de se mai bagă încă pe atîta în pămînt.

La unii li s-a întîmplat de au săpat comoara şi au dat de ea, şi au văzut şi galbinii, da n-au putut să-i ia, că erau bani dăruiţi ălui din bolovani, şi cînd da să-i apuce, îi luneca printre degete, că pe banul dăruit ucigaşului nu se poate face nimeni stăpîn.

Alţii iar, cînd li s-au arătat şi au început să sape şi auzea că sună a comoară, cum vrea să o scoață mai iute, au pomenit pe Ucigă-l Crucea şi atunci numaidecît comoara a început să odorogească ca cum tună Sînt Ilie, şi să fugă pe sub pămînt. Că nici o comoară nu se poate scoate, dacă pomeneşti pe necuratul; şi cînd începi să sapi gîndul numai la Dumnezeu să-ţi fie şi să-ţi faci sfînta cruce şi altceva să nu vorbeşti decît tot de Dumnezeu.

Alţii iar, dacă li s-a arătat comoara şi au văzut-o unde e şi au pus şi semn, cînd s-au dus s-o sape, s-au dus noaptea prea tîrziu, şi cum săpa şi nu mai dase de ea, i-a apucat cîntatul cocoşilor, şi atunci au şi pierdut-o, pentru că cît au dat cocoşii în cîntat, dracul nu mai are putere, da atunci nici comoara nu se mai arată.

Dacă ţi s-a arătat comoara şi n-ai băgat bine de samă locul, atunci zice că să te duci să iei pămînt de acolo şi să-l vezi, că se cunoaşte că e mai altfel decît în alte părţi. Ori dacă nu, să te duci şi pe unde ai văzut flacăra, să iei şi să preseri cenuşă şi să laşi noaptea aşa, iar dimineaţa să te duci şi să vezi, că se întîmplă să calce ori om ori lighioană, ori ceva, şi unde se întîmplă să calce, acolo e comoara.

Comoara rea, dacă o vede cui e dăruită şi se duce şi pune semn, cînd se duce să o sape să o scoață i se arată spurcatul şi-i spune din gură pe ce e jurată şi ce să-i dea ca să o scoață.

Unele comori sînt jurate pe cîte un suflet şi nu le poate scoate pînă nu-i dă un suflet; apoi ori îi dă o lighioană: o găină, un cîine, ori un purcel ceva, ori îi dă un om, dacă cere suflet de om. Şi cînd îl dă, îl dă peste groapa de unde vrea să scoață comoara şi zice că a lui să fie. Cîte unul îşi dăruieşte din copiii lui, dacă cere suflet de om, numai ca să poată scoate, că zice că «dacă va muri, l-oi îngropa eu». Da nu moare totdeauna ăl dăruit, că uneori nebuneşte ori se poceşte, de ajunge de chilă (chin), ajunge neom. Şi numai după ce-i dă răului ce a cerut, numai atunci o poate scoate; şi o poate scoate numai noaptea, că zice că-i ia norocul.

De obicei şi comorile bune tot noaptea le sapă, că se fereşte oamenii unii de alţii, se fereşte vecinul de vecin, ca să nu-l vază şi să nu-l pîrască că a scos comoară. Şi cînd e la scos, mulţi se fereşte să puie şi mîna pe bani, că mulţi, cînd au dat de comoară şi au văzut atîţia bani şi au vrut să-i ia, au nebunit ori au rămas morţi acolo lîngă comoară."[32]

În fine, d-l S. Teodorescu-Chirileanu scrie, după credinţa şi spusa românilor din Moldova, următoarele despre comori:

„Banii se pun pe la locuri însamnate. Aşa sub un copac, lîngă o stîncă dintr-un vîrf de munte, lîngă o stîncă de lîngă o carare sau drum mare.

Dacă comoara-i lîngă o stîncă şi în apropiere este un copac, atunci se găseşte semn în copac, sau de-i comoara sub un copac, atunci îi cioplaş în copac, sau îs tăiete cîteva cepuri.

Cînd pune cineva bani în pămînt, face o groapă. Banii mai întîi se pun într-o căldare, ceaun, balercă, găleată. Omul îngenunche lîngă groapă şi zice:

– Cum i-am luat, aşa să-i ieie de aici cel ce i-a găsi![33]

Aceste vorbe se zic numai cînd s-a luat banii «cu moarte de om.»

Cînd nu-s luaţi bani cu moarte de om, atunci se zice:

– Cine a lua banii aceştia, să facă: milostenie (sărindare) la biserici, mînăstiri; sau să facă o fîntînă lîngă un drum, să cumpere nişte vaci; să facă case la nişte vădăni. Să cumpere pămînt pentru copii găsiţi ori orfani.

Tot atunci spune la ce vreme trebuie să ardă banii.

Banii ard la vremea hotărîtă de cel ce i-o pus în pămînt. Para comorilor e albastră şi nu arde întruna, ci zbucneşte în rînduri.[34]

Banii cei buni ard totdeauna după ce cîntă cocoşii, şi ziua. Mai ales cînd ard în zori de ziuă, şi în aceea zi e sărbătoare mare, acel ce-i vede are noroc de aceştia.

Banii cei răi ard totdeauna după ce înserează, pînă la miezul nopţii.

Cel ce vede arzînd o comoară, şi e departe de dînsul, să împlînte un cuţit în pămînt, căci comoara arde pînă ce ajunge ca să însemne unde arde comoara, pentru ca mai pe urmă s-o sape.

Dacă văd mai mulţi oameni arzînd o comoară şi se duc îndată ca s- o sape, aceluia ce i se va arăta pe comoară un lucru oarecare de aur,[35] argint sau aramă, acela are noroc la comoara aceea.

Cînd ard banii, pămîntul de comoară se face zguros şi de o coloare cenuşie-deschisă, iar pietrile de coloare ruginie.

Cînd te duci să sapi o comoară, să-ţi iei: sapă, hîrleţ, cazma şi încă următoarele lucruri: lumînare din ziua de Paşti, smernă din cădelniţa popei şi usturoi. De ai lumînare de paroi, nu-ţi mai trebuie alt nimic, poţi să te duci cu pieptul deschis, că n-ai de ce să te temi.

Cu usturoiul se unge în cruciş pe faţă, cînd se apropie de comoară şi zice nişte cuvinte pe care nu le-am putut afla.

În timpul cînd săpi comoara, ştima banilor – dracul – iese mereu, umblă în jurul omului, prefăcîndu-se în: iepure, vulpe, lup, urs, la urmă se face om şi se apropie de cel ce sapă comoara, ca de trei paşi[36], şi zice:

– Ce cauţi aici?

– Vreu să sap şi să ieu banii!

– Ce ai să faci cu banii?

– Am să dau milostenie (sărindare) pe la monăstiri, etc., ca mai sus.

Dacă banii au fost puşi în pămînt cu condiţiunele acestea, atunci ştima zice:

– Fie după cum ai zis, numai să te ţii de cuvînt!

Dacă cel ce-o pus banii în pămînt, o zis: «cum i-am luat eu, aşa să-i ieie cel ce i-a găsi», atunci ştima zice:

– Să-mi dai cap de om şi ţi-oi da banii!

Dacă cel ce sapă e lacom de bani, îi dă ştimei pe unul din familia lui.

Dar vai de sufletul care-i dat ştimei pentru aşa fel de lucru!

Un om din satul Păltiniş, com. Neagra Şarului, a sapat o comoară şi ştima banilor i-a cerut cap de om. Dintr-întîi, mai mai nu-i venia la socoteală condiţiunea aceasta, dar îndoindu-l lăcomia de bani, i-a dat ştimei pe o nepoată a lui ce o înfiase el. Nepoata omului era de 8 ani, şi după ce a dat-o uncheşu-său ştimei, în timp de 4 ani, copila s-a făcut hîdă şi închircise de era ca una de 3 ani. Ea ştia din ce pricină i s-a întîmplat aceasta, şi mereu se ruga lui Dumnezeu să-l hrănească de bani pe uncheşu-său.

Copila o murit în chinurile cele mai îngrozitoare. Dar Dumnezeu a lucrat de nici uncheşul copilei n-a avut moarte bună...

În Transilvania (nu ştiu anume în ce localitate) era o comoară. Şi o umblat oameni de toate naţiile: unguri, secui, nemţi, ca s-o săpe şi să ieie banii, dar ştima banilor le cerea «cloşca lor cu pui». Şi fiindcă nu înţelegeau ce vrea să zică ştima cu vorbele acestea, n-au putut să ieie banii în ruptul capului. Amu s-a dus un român, a sapat comoara, şi numai ce vine ştima banilor:

– Ce-ţi trebuie, măi? – a zis răstit ştima.

– Bani, alt nimic!

– Dacă vrei să-ţi dau bani, să-mi dai şi tu cloşca ta cu pui!

Cloşca cu pui nu era alta, femeia cu copiii. Şi românul avea nevastă cu 4 copii.

– Ţi-oi da-o, da întăi să duc o păreche de dasagi de bani cu calul acasă şi, cînd m-oi întoarce, am să-ţi aduc cloşca cu pui, şi atunci mi-i da şi banii aceştialalţi.

– Bine! – şi l-o lasat pe român de şi-o împlut o păreche de dasagi, şi s-o dus cu ei acasă. Românul se întoarce înapoi fără să aducă pe nevastă-sa.

– Ei, n-ai adus cloşca?

– Ţ-am adus-o ş-am lasat-o în cutare loc!... Şi românul dă să imple iar dasagii.

– Să nu pui mîna pe nici un ban, întăi să-mi aduci cloşca aici şi pe urmă ie-ţi-i!

– Eu aşa-ţi dau cloşca, dacă mi-i face turtă de cenuşă şi, după ce-i coace-o, să mă văd printr-însa ca în oglindă!

Ştima s-o năcăjit fel şi chip, da de unde să facă una ca asta.

– Ei vezi cum nu poţi să faci tu aceasta, aşa nici eu nu pot să-ţi dau cloşca!

Cînd o auzit ştima aşa, o sărit de o palmă de la pămînt, s-o mîniet foc şi se lăsa de tot la român.

Atunci românul a scos bricinarul de la bernevici, o rupt cheotoarea de la gura cămeşei şi o legat cu bricinarul degetul lui cel mic la rădăcină (falanga a 3-a) şi cheotoarea de vîrful aceluiaşi deget. Strîngea de deget şi cu bricinarul şi cu cheotoarea. Ştima se vînjolea pe jos, să moară, şi tot nu se da. Românul n-o slăbea, ci mereu strîngea de deget.

Ştima, văzînd că nu-i chip, i-o zis românului:

– Ie-ţi banii şi femeia fie a ta, numai dă-mi drumul, că tu eşti mai a dracului şi decît mama dracului!

Românul întîi o umplut dasagii de bani, s-o dus cu dînşii acasă şi iar s-o întors, pănă i-o gătit. Pe ştimă o tot chinuit-o, pînă ce i-a zis iar:

– Mă rog de toţi Dumnezeii, care-i ai, lasă-mă, că nu ţ-oi face nimic, nici ţie nici la urmaşi de urmaşii tăi!

Şi de abia mai putea sufla.

Românul i-o dat apoi drumul ştimei, de s-o dus pe pustii.

După ce se ieu banii, totdeauna se lasă un ban în comoară, nu se astupă; cel ce o astupă chiorăşte. Cînd se întîmplă de găseşti o comoară astupată, să iei piatră roşie-ruginie de pe comoară, căci aceasta e arsă de para banilor, şi să te duci la un vrăjitor, şi el ţi-a şti spune, îs luaţi banii din comoară ori ba.

Între bani, de se găsesc măsele de ciumă, atunci acei bani nu-i poţi lua, căci mori de ciumă.

Totdeauna să nu se ducă mulţi ca să săpe o comoară, căci banul e dracul.

Trei oameni, fraţi, nu ştiu ce-or fi fost, ştiau o comoară şi s-o dus s-o săpe tustrei. Înainte de-a începe a sapa, o zis unul:

– Să fim oameni cumsecade, cîţi bani ne-a dat Dumnezeu amu să-i împărţim frăţeşte!

– Da, să-i împărţim frăţeşte! – au zis ceilalţi într-un glas şi s-au dus cu toţi la sapat. O sapat ei şi o scos banii şi amu era să-i împarţască. Unul o zis:

– Măi, lăsaţi să mă duc eu acasă să aduc ceva de mîncare, că eu tare-s flămînd şi poate-ţi fi şi voi. Tot i-am spus nevestei să facă nişte plăcinte!

– Dă, du-te, numa să nu zăbăveşti! – o zis ceialalţi. Şi o plecat în sat. Ce gîndea el? Am să spun nevestei să facă nişte mîncare otrăvită şi am să le duc, ca să mănînce cei doi, şi după ce-or mînca ei, îndată au să moară şi toţi banii au să-mi rămîie mie. Cînd o ajuns acasă, i-o spus nevestei cum să facă mîncarea, şi el o mîncat altă mîncare, neotrăvită. Nevasta îndată i-a făcut şi el s-o întors vesel înapoi, ca şi cînd ar fi pus mîna pe comoară.

Cei ce au ramas la comoară ce s-o gîndit?

– Măi, ce să mai împărţim banii în trei părţi? Mai bine cînd o veni celalalt cu mîncarea, să-i tragem amîndoi cîte un glonte în piept!

– Măi, că bine ai zis – răspunse celalalt. Şi-o încărcat puştile, căci aveau puşti cu ei, şi cînd l-o zărit viind, i-o şi ars cîte cu un glonte în piept. Cela o şi căzut la pămînt.

Unul s-o dus de i-o luat mîncarea ce-o aducea şi o mîncat bine amîndoi. N-a trecut însă mult şi o închinat şi ei steagul."[37]

Şi aşa-i cu aflarea şi dezgroparea comorilor.

NOTE

1. După spusa rom. din Bucovina, com. Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean; a celor din Banat, com. Secaş, com. de dl.Valentin Dioniu: „Se crede că spiritele necurate zac pe comoară şi nu se depărtează de acolo, pină la miezul nopţii."
2. După spusa rom. din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnarescul: „Se zice că în noaptea spre Paşti ard comorile."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de P. Prelipcean: „Banii cei îngropaţi se văd arzînd la

Sf. Vasile, la Paşti, la Sîn-Giorgiu şi la Înălţarea Domnului."; a celor din Păuceneşti, în Transilvania, după ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Sîn-Giorgiu joacă toţi banii cei buni; cei curaţi atunci se pot mai uşor afla."; G. I. Pitiş, *Comori*, publ. în *Revista nouă*, an. I, Bucureşti, 1888, p. 434 şi 435.
3. Cred. rom. din Banat, com. Secaş, com. de dl. Val. Dioniu.
4. Cred. rom. din Boian şi Pătrăuţi, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Băişeşti, com. de V. Lucan: „Banii curaţi ard după ce cîntă cocoşul de miezul nopţii, iar cei necuraţi înainte de cîntarea cocoşului."; a celor din Pîrteştii de Jos, com. de C. Andronic: „În sîmbăta Paştilor stau oamenii pe dealurile cele mai înalte lîngă foc şi acolo păzesc ei peste noapte că poate vor vedea undeva arzînd bani, însă numai acei bani sînt buni cari ard după miezul nopţii către Paşti."; a celor din Băişeşti, com. de I. Pohoaţă: „Acei bani, cari ard înainte de miezul nopţii, sînt necuraţi, iar cei cari ard după miezul nopţii sînt curaţi."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Dacă ard banii înainte de Sf. Vasile sau în sîmbăta Paştilor seara, sau spre Sf. George, ori alte sărbători mari, nu-s buni, îs necuraţi, iar dacă ard ei în zori de zi a sfinţilor numiţi sau a altor sărbători mari, să ştii că-s buni şi poţi merge fără sfială şi frică sau tremur, căci îi vei lua, numai dacă vor fi să fie ai tăi."
5. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Comorile ce se văd arzînd de la miezul nopţii în jos nu sînt menite nici dracului nici altor duhuri necurate, şi de aceea le poate săpa cel ce le vede, căci se ştie că după ce cîntă cocoşii de a doua oară, toate duhurile cele necurate dispar. Comorile însă cari ard de la amiazi şi pînă la miezul nopţii nu le poate săpa nimeni, căci acelea sînt menite duhurilor celor necurate şi acelea nu te lasă a le dezgropa."
6. Com. de dl. P. Prelipcean.
7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. După spusa rom. din Băişeşti, com. de V. Lucan.
9. Com. de dl. V. Turturean.
10. După spusa rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
11. După spusa rom. din Băişeşti, com. de V. Lucan.
12. După spusa rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă.
13. După spusa rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
14. După spusa rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
15. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ştef. Bodnărescul; a celor din Măn. Humorului, com. de G. Macovei.
16. Com. de dl. Vas. Turturean; după spusa rom. din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
17. După spusa rom. din Băişeşti, com. de V. Lucan.
18. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
19. Sub *buricul pămîntului* se înţelege un fel de burete care se întrebuinţează şi ca leac contra tăieturilor.
20. Dat. şi cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
21. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă, şi a celor din Brăeşti, com. de I. Pohoaţă.
22. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de G. Mihuţă.
23. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
24. Com. de dl. Vas. Turturean.
25. Cred. rom. din Brăieşti, com. de I. Pohoaţă.
26. Com. de I. Pohoaţă.
27. Com. de dl. Vas. Turturean şi I. Pohoaţă.
28. *Das Jahr und seine Tage*, p. 9-11.
29. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, după cred. rom. de pe Jiu: „Spre zilele cele mari, precum spre Paşti, Sîn-Giorgiu, Înălţare şi Rusalii, pîndesc oamenii după comori, căci atunci se văd arzînd, dar în acea noapte trebuie şi scoase. Înainte de toate însă se caută numai

ziua, şi dacă vezi flacăra lor pe cîmp, te duci acolo, împlînţi un băţ pe locul unde ai văzut comoara arzînd şi într-altă zi te duci cu sapa şi scoţi banii."
30. Com. de dl. B. B. Iosof.
31. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. de pe Jiu.
32. G. I. Pitiş, *Comori*, publ. în *revista cit.*, p. 434-437.
33. Cînd zice vorbele la punerea banilor, dracul se află aproape de cel ce pune banii şi aude totul.
34. Para comorilor nu-i arzătoare, e rece, căci s-a întîmplat de au trecut nişte oi prin pară şi n-au ars.
35. Lucrul poate să fie masă, scaun, etc. Cînd va fi lucrul de aur, atunci în comoară vor fi numai bani de aur; de-i lucrul (obiectul) de argint, în comoară e numai argint.
36. Ştima banilor are numai chip de: vulpe, lup etc., nu poţi însă să zici că-i adevărat lup sau vulpe. Ştima banilor nu se poate apropia mai mult de 3 paşi de cel ce sapă comoara.
37. *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, 1899, p. 107-111.

VIII. SFÎNTUL GEORGE

Sfîntul George, ca cap al primăverii e, după credinţa poporului român de pretutindeni, nu numai înverzitorul naturii şi semănătorul tuturor seminţelor, precum am arătat mai sus (cap. I), ci totodată şi stîrpitorul balaurilor, adecă al acelor fiinţe prin cari sînt personificate iezările, mlaştinele, mocirlele, precum şi orice altă umezeală.

Drept dovadă despre această credinţă foarte lăţită la români, avem următoarea legendă din Bucovina:

„Zice că era odată într-o ţară un balaur cu douăsprezece capete. Şi era mînia lui Dumnezeu, nu alta, ce făcea balaurul acela. Nu era vietate, nu era om, nu era nimeni în lume, care să treacă prin apropierea lui, şi să nu-l prindă şi mănînce. Ba, ce este încă şi mai mult şi mai îngrozitor, el nu se îndestula numai cu stîrpirea vitelor omeneşti, ci pretinse de la o vreme ca aceştia să-i dea în fiecare zi şi cîte o fată de mîncare, că de nu-i dau, e vai şi amar de capul lor! Şi oamenii?... ce era să facă?... se supuseră-şi-i deteră şi cîte o fată spre hrană, căci nimeni nu se afla în toată ţara aceea care să-i scape de bala cea spurcată şi nesăţioasă. Însă de la o vreme se gătiră şi fetele, şi veni acuma rîndul la fata împăratului.

Împăratul, văzînd aceasta, se băgă în toate răcorile, şi ştiind prea bine că alt chip de scăpare nu e, dete veste prin toată ţara, că cine se va afla şi-i va scăpa fata din ghearele balaurului, aceluia i-o dă de soţie, iar după moartea sa îi lasă şi toată împărăţia, să fie el mai departe împărat.

Şi s-a dus vestea aceasta ca fulgerul dintr-un capăt pînă în celălalt capăt al împărăţiei. Şi mulţi feciori aleşi, mulţi voinici, cînd au auzit de dînsa, bucuroşi şi cu dragă inimă s-ar fi dus să răpuie viaţa balaurului, căci tînără şi foarte frumoasă era fata împăratului, şi fericit ar fi fost acela care ar fi putut-o lua de soţie. Dar nimeni nu se încumeta, căci balaurul nu numai că era foarte grozav, ci şi foarte tare, şi om, nu nimic, trebuia să fie acela care ar fi voit să-l omoare.

Dar iată că, pe cînd era cea mai mare nedumerire, tînguire şi jale în toată împărăţia, că nu se află nici un cap de om care să scape pe fata împăratului,

ce ca mîne avea să fie dată balaurului spre hrană, se ivește prin părțile acelea, unde se afla balaurul, un Făt-Frumos călare pe un cal alb ca spuma laptelui și înarmat cu o suliță lungă și ascuțită. Și cum aude despre starea lucrurilor, întreabă pe unul și pe altul, unde se află lighioaia cea de balaur, care a cășunat atîta supărare și tînguire în întregul cuprins al împărăției. Iar după ce i se spuse, nici una, nici două, dă pinteni calului și se duce țintă la dînsul.

Balaurul, cînd prinse de veste că vine cineva spre dînsul, ieși din fîntîna, unde se adăpostea și stătea, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, gata numai să-l apuce și să-l înghită.

Însă voinicul nostru, care nu era nimeni altul, fără numai Sfîntul George, nu se sperie, ci cum dă cu ochii de dînsul, se repede cu calul asupra lui, și cît ai clipi din ochi îi înfige sulița în gît și-l răpune, cu toate că avea douăsprezece capete și era mînia lui Dumnezeu de îndrăcit și tare.

Împăratul, cum auzi de aceasta, se bucură cum numai poate să se bucure tot omul cînd scapă dintr-o primejdie foarte mare. Și voind a-și împlini făgăduința, cheamă pre Sf. George la sine și-i spuse că-i dă, drept recunoștință și mulțumită, fata de soție, iar după moarte îi lasă și împărăția.

Însă Sf. George îi răspunse că lui nu-i trebuie nici fată nici altă răsplată, fiind deplin mulțumit cu ceea ce a putut face pentru binele țării și a locuitorilor ei. Apoi, luîndu-și rămas bun de la dînsul, se duse în treabă-și de unde a venit."[1]

O variantă a acestei legende, și anume din Banat, sună așa:

„Zice că era odată un împărat mare și bogat. Și împăratul acela avea multe cătane frumoase și viteze, și între cele mai viteze se număra și Sf. Gheorghe.

Odată se ceru cătana noastră, adecă Sf. Gheorghe, la împăratul ca să-l sloboadă acasă la părinți.

Împăratul nu zise ba. Și Sf. Gheorghe plecă către casă.

Dar mergînd el printr-o pădure dete de o peșteră mare, la gura căreia sta un balaur grozav de mare, care se zvîrcolea cum și cum să înghită pe o fată frumoasă, care se pierduse de surorile ei culegînd flori și pe care ar fi prins-o balaurul cel grozav.

Sf. Gheorghe, văzînd că fata e atît de tînără și de frumoasă și încă nevătămată, scoase sulița și o vîrî cu toată puterea în gura balaurului, care se și lungi mort la pămînt.

Fata, trezindu-se din leșinul care o cuprinse, și văzînd pe Sf. Gheorghe că e un fecior atît de frumos, îi plăcu de el. Și apoi, ducîndu-se acasă, povesti părinților ei toate cele ce i s-au întîmplat și cum a scăpat.

Împăratul, căci fata aceea era chiar fata împăratului, auzind cele ce i s-au întîmplat fiicei sale, trimese numaidecît soli în toată împărăția ca să caute pe mîntuitorul fiicei sale și să-l aducă la dînsul, ca să-i dea fata de nevastă și să-l facă împărat în locul său.

Un arap însă, auzind de porunca aceasta, ce-i plesnește prin cap?...

Se duse de tăie limba balaurului, și mergînd apoi la împăratul cu dînsa și arătîndu-i-o, zise că el i-a scăpat fata de la moarte.

Împăratul, necunoscînd mișelia arapului, ce era să facă?... Începu a pregăti toate cele trebuincioase de nuntă, căci așa i-a fost făgăduința: să dea fata de soție celuia ce a scoate-o din gura balaurului.

Dar iată că tocmai atunci cînd era să se cunune arapul cu fata împăratului în biserică, sosește și Sf. Gheorghe cu vîrful limbii, ce-l tăiase de la balaur, și mărturisi tot adevărul.

Atunci împăratul cunună pe fiica sa cu Sfîntul Gheorghe iar pe arap l-a legat de coada unui cal parip și i-a dat drumul în lume."[2]

O altă legendă, din Bucovina, care ne arată cum a nimicit Sf. Gheorghe pe diavolul, stăpînul întunericului, sună precum urmează:

„Zice că pe la sfîrșitul unei ierni, s-a pornit Sf. Gheorghe într-o dimineață la drum, și a călătorit toată ziua aceea pînă ce colea de către seară a ajuns într-un sat. Ajungînd el în satul acela și neavînd gust să meargă mai departe, se abătu la cea dintîi casă, opri calul, și cum sta călare, prinse a bate la ușă și a se ruga ca să fie primit de mas.

În casa aceea locuia din întîmplare o văduană cu trei copii mici. Și nu vru să-i dea drumul, zicîndu-i că în apropiere se află un duh necurat și se teme ca să nu-i răpească copiii.

Sf. Gheorghe îi spuse atunci cine-i, și-i zise să nu se teamă, că dintre dînsul duhul cel necurat nu poate să-i răpească copilașii.

Văduana, la cuvintele acestea, nu se mai puse de pricină, ci-i dete drumul.

Diavolul însă, care tocmai atuncia sosise și auzise ce a vorbit Sf. Gheorghe, se prefăcu într-un grăunte și se sui pe copita calului, și așa intră și el, fără să fie văzut, în ogradă și de aici în casă. Iar pe la miezul nopții, cînd Sf. Gheorghe ostenit de drum și văduana ostenită de munca de peste zi dormeau duși, fură copiii și se duce cu dînșii în peștera sa.

Dimineața, se scoală văduana și văzînd că-i lipsesc copiii, începe a se tîngui și a plînge de-ți era mai mare mila de dînsa.

Sf. Gheorghe, văzînd cum se tînguiește biata văduană după copiii săi, îl umplu jalea și-i zise să nu se mai tînguiască, că el îi va aduce copiii îndărăt. Apoi, știind de mai înainte unde e peștera diavolului, încălecă repede pe cal și se duse țintă la dînsul. Iar după ce ajunse la starea locului, unde nu mi ți-l înhață pe Scaraoțchi cel bălos de toarta capului și atîta ce mi-l scarmănă și butizează pînă ce acesta nu-i dă copiii înapoi.

Însă Necuratul, din întîmplare sau cum, destul că mîncase un copil, și prin urmare n-avea cum și de unde să-l întoarcă.

Sf. Gheorghe, văzînd aceasta, nici una, nici două, înfige sulița într-însul, îl ridică ca pe un snop în sus, și hai cu dînsul la văduană în locul copilului celui mîncat, și arătîndu-i-l zice:

– Iacă ți-am adus înapoi doi copii, iar în locul celui de al treilea ți l-am adus pe însuși Necuratul, care ți l-a răpus. Și de acuma înainte să nu mai ai frică de dînsul, că l-am săturat eu de a mai mînca copii omenești!

Și cum rosti cuvintele acestea, unde nu începu a mi ți-l dumica pre Ducă-se pe Pustii cu sulița, pînă ce-l făcu tot chisăliță. Apoi mulțumindu-i văduanei, pentru că l-a primit de mas și luîndu- și rămas bun de la dînsa, se duse în treabă-și încotro era pornit."[3]

A treia legendă, tot din Bucovina, care ne arată cum a fost Sf. George martirizat de împăratul Viclețian, sună precum urmează:

„Sf. Gheorghe a fost ginerele împăratului Viclețian.

Împăratul Viclețian însă era păgîn și osîndea pre creștini.

Sf. Gheorghe umbla la școală, și cînd se întorcea de la școală acasă făcea chipul lui Hristos și se închina lui.

Împăratului Vicleţian însă nu-i plăcea aceasta. Și de aceea, făcîndu-i-se ciudă pe dînsul, îi zise într-o zi:

– Gheorghe, cum crezi tu că acela, căruia te închini, are mai mare putere decît mine?

Sf. Gheorghe îi răspunse că acela căruia i se închină are mai mare putere nu numai decît împăratul, ci chiar decît toată lumea.

Atunci împăratul Vicleţian, făcîndu-i-se și mai mare ciudă pe dînsul, a început a-i da munci.

Sfîntul Gheorghe, cum a văzut că-l muncește, a fugit de la dînsul.

Împăratul, dacă a văzut că a fugit, s-a luat după dînsul și l-a ajuns într-un sat.

Sf. Gheorghe, văzînd că l-a ajuns, a fugit pe o margine de sat, iar împăratul pe cealaltă margine de sat, și în capătul satului a ieșit împăratul Sfîntului Gheorghe înainte într-un ţinterim foarte vechi. Și cum i-a ieșit îi zise:

– Ce fugi de mine, Gheorghe?

– Eu fug de aceea, răspunse Sf. Gheorghe, pentru că voiesc să mă închin celui mai mare decît tine!

Atunci a zis împăratul:

– Dacă crezi tu că acela căruia te închini are mai mare putere decît mine, ia-n arată-mi să-i văd puterea!

Acolo unde vorbeau ei era un mormînt.

Sf. Gheorghe a îngenunchiat lîngă mormîntul acela, a ridicat apoi mînile în sus și a zis:

– Doamne milostive, arată puterile tale împăratului Vicleţian.

Și cum a rostit cuvintele acestea, iată că trăsnind odată a ieșit din mormîntul, lîngă care vorbeau, un moșneag cu barba pînă la brîu. Și cum a ieșit s-a șters cu mîna pe barbă și a zis:

– Doamne, greu somn am dormit eu!

Împăratul Vicleţian l-a întrebat:

– De mult ai adormit, moșule?

– Am adormit cu 600 de ani înainte de nașterea Domnului Hristos!

Atunci a zis împăratul Vicleţian către Sf. Gheorghe:

– Gheorghe, să știi că de acuma înainte mă închin ţie. Hai înapoi la mine, căci de acuma nu te-oi mai prigoni!

Întorcîndu-se ei înapoi prin satul acela, cam pe la mijlocul satului era o casă mititică și la casa aceea plîngea un băiat.

Împăratul Vicleţian, auzindu-l că plînge, zice către Sf. Gheorghe:

– Gheorghe, ia du-te și cheamă băiatul acela încoace!

Sf. Gheorghe s-a dus și l-a chemat.

Împăratul, cum a venit băiatul, l-a întrebat:

– Măi băiete, de ce plîngi tu?

– M-a bătut mama – răspunse băiatul.

– Cîţi ani ai tu, măi băiete? – întrebă împăratul mai departe.

– Trei sute, cei mulţi înainte! – răspunse băiatul.

După aceea a chemat pe mama băiatului și a întrebat-o:

– Al tău e băiatul acesta?

– Al meu!

– Cîţi ani are?

– Trei sute, cei mulţi înainte!

– Da tu cîţi ani ai?

– Cinci sute cincizeci, cei mulţi înainte!

După aceea a zis să-l cheme pe bărbatul femeii acolo. Și venind bărbatul, l-a întrebat și pe acesta:

– Al tău e băiatul acesta?

– Al meu!

– Cîţi ani are?

– Trei sute, cei mulţi înainte!

– Da femeia asta e a ta?

– A mea!

– Cîţi ani are?

– Cinci sute cincizeci, cei mulţi înainte!

– Da tu cîţi ani ai?

– Șase sute cincizeci, cei mulţi înainte!

După aceea a luat împăratul și pe acești trei inși cu dînsul și s-au întors acasă.

Sosind însă împăratul acasă, tot nu s-a ţinut încrezut despre minunile Sf. Gheorghe, și de aceea a început din nou a-i da munci, zicîndu-i:

– Știi tu, Gheorghe, ce ţi-oi spune eu ţie acum? Dacă crezi tu că acela căruia te închini are mai mare putere decît mine, apoi să te scoată din muncile care ţi le-oi da eu ţie acum, și dacă te-o scăpa, apoi oi crede ţie!

Și cum a rostit împăratul Vicleţian cuvintele acestea, a poruncit la un covaci ca să facă o păreche de papuci de fier, astfel că punînd picioarele într-înșii să se facă fierbinţi și să sară scîntei dintr-înșii și fiecare scînteie să conţină cinci oca. După aceea a poruncit la doi doftori să facă pentru Sf. Gheorghe un pahar de venin, astfel că, puindu-l pe masă de piatră, să treacă printr-însa, așa să fie de veninos. Și după ce au fost acestea gata, a poruncit ca Sf. Gheorghe să se încalţe cu papucii și să ia paharul cel de venin în mînă și să se preumble prin ogradă pînă la poartă și de la poartă înapoi și să bea paharul cel de venin tot. Atunci dacă nu i-or arde picioarele, și dacă n-a muri de paharul cel de venin, împăratul i se închină, și mai mult nici un păr din cap nu-i clintește.

Sf. Gheorghe nu spuse nimic, ci s-a încălţat cu papucii și a luat paharul cel de venin în mînă, și s-a dus pînă la poartă și înapoi, și a băut tot paharul. Dar pe unde mergea, crăpau pietrele de fierbinţeală și rămîneau ca cărbunele de arse. Iar după ce s-a întors înapoi, a voit să dea mîna cu împăratul. Dar pe cînd era încă zece pași de departe de dînsul, împăratul a murit de duhoarea ce ieșea din gura Sf. Gheorghe.

Și așa a scăpat Sf. Gheorghe de prigonirile și muncile împăratului Vicleţian.

Și unul dintre cei doi doftori, cari au făcut paharul cel de venin, se chema Cosma, iar celălalt Damian. Și au zis acei doi doftori:

– Mare putere are acela căruia i se închină Sf. Gheorghe, deci hai să ne închinăm și noi lui cu toată inima!

Și închinîndu-se, Dumnezeu i-a făcut și pe ei sfinţi ca și pe Sf. Gheorghe."[4]

A patra și ultima legendă despre Sf. Gheorghe, asemenea din Bucovina, sună astfel:

„Zice că jidovii aveau foarte mare ciudă pe Sf. Gheorghe, fiindcă era creștin și sfînt. De aceea nu o dată căutară ei toate chipurile și mijloacele, cum ar putea pune mîna pe dînsul ca să-i curme firul vieții.

Iată însă că într-o noapte ce făcură și ce dreseră ei, destul atîta că-l căptușiră și, legîndu-l fedeleș, ca să nu le scape din mînă, îi ziseră:

– Dacă ești tu sfînt, vino de ne sfințește casa noastră, și de ne-i sfinți-o cum dorim noi, îți dăm drumul, iar de nu, să știi că unde-ți stă capul, ți-or sta picioarele și unde-ți stau picioarele are să-ți stea capul!

Casa însă, în care se închinau jidovii, era plină de ulcele ce stau înșirate pe păreți, și în fiecare ulcea se afla cîte unul sau mai multe duhuri necurate.

Sf. Gheorghe, cînd i-au spus jidovii ca să le sfințească casa, a luat o cădelniță pe care i-a dat-o Dumnezeu din cer și a prins a cădi cu dînsa.

Însă cum a început el a cădi, toate ulcelele căzură de pe păreți și se sfărîmară, iar hîrburile se strînse grămadă în mijlocul casei.

Jidovii, văzînd aceasta, se sfătuiră de ce moarte să moară Sf. Gheorghe. Și în urmă se hotărîră: să fie legat cu picioarele de picioarele dinapoi ale unui cal sălbatic, și apoi să dea drumul calului.

Însă, în loc să-l lege jidovii de picioarele calului, Sf. Gheorghe, care era deprins a umbla cu caii, se aruncă cît ai bate din palme pe cal, și de acolo înainte: noroc și sănătate, lasă pe jidovi cu buzele umflate și cu gura căscată, uitîndu-se la dînsul cu ochi mari, cum se duce și nici nu-i pasă."[5]

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Gheorghe, cîte ne-au venit pînă acum la cunoștință!

Fiind deci Sf. Gheorghe, atît după legendele sale, reproduse în șirele de mai sus, cît și după credința generală a românilor de pretutindeni, unul dintre sfinții cei mai însemnați și mai venerați de popor, de aceea și există la români, pe lîngă legendele reproduse, încă și o mulțime de datine și credințe, cari sînt uzitate parte în ajunul și parte în ziua sa onomastică, care cade totdeauna la 23 aprilie.

Unele dintre datinele și credințele acestea le-am reprodus deja în capitolele premergătoare, altele se vor reproduce în cele ce urmează, iar cele ce n-au putut încăpea în cadrele acestor capitole le reproducem în șirele următoare.

Așa se crede că dacă Sîn-Giorgiu cade într-o zi de post (sec), adecă într-o miercuri sau vineri, atunci laptele vitelor, cu deosebire cel al vacilor și oilor, are să fie peste tot anul slab, fără mană.[6]

Tot așa cred în privința aceasta și românii din Macedonia.

Ei zic:

„Dacă Sîn-Giorgiu cade miercurea sau vinerea, se crede că în acel an măcsulea (laptele, productul vitelor) va fi neînsemnată, căci are să o mănînce Sîntul și bieții păstori nu-l venerează, ci din contră îi zic:

Sîmte țe n-adràși, Mixulea niu măcàși, Orfani n-alăsàși Ca oile nă stricuràși!	Sînte, ce ne-ai făcut, Productul (de vite) ni l-ai mîncat, Săraci ne-ai lăsat, Ca pe oi ne-ai strecurat!"[7]

Și tot așa va fi și cu roadele cîmpului și ale pometelor.[8]

Dacă în ziua de Sf. Gheorghe va fi rouă multă, ori va fi pîclă, e semn de an bogat.[9]

Cine fuge în ziua de Sf. Gheorghe înainte de răsăritul soarelui o bucată bună de loc neîntrerupt, acela va putea fugi cît va vrea fără să se obosească, căci va fi sprinten.[10]

Cine doarme în ziua de Sf. Gheorghe, acela ia somnul mieilor și tot anul e somnoros.[11]

Cine doarme în ziua de Sf. Gheorghe pe malul unui rîu și vede un șarpe alb fugind pe apă, acela are să aibă mari supărări.[12]

Șarpele aflat pînă în Sf. Gheorghe se bagă în oțet, și oțetul dat la o vită bolnavă e cu leac.[13]

Primăvara, pînă la Sîn-Giorgiu, nu e bine a se culca și a dormi în șură[14], sau orișiunde afară, „căci atunci umblă mai cu nădejde vîntoasele și ușor te poți bolnăvi, ba îți poți perde și graiul, și uneori capeți boală, din care nu mai scapi cu viață."[15]

Cine stă în ziua de Sf. Gheorghe culcat pe pîntece pe malul unui rîu și vede în apă un pește, acela e norocos peste tot anul.[16]

Nu e bine ca în ziua de Sf. Gheorghe să dai ceva din casă, că dacă dai, apoi tot dai întreg anul.[17]

Gunoiul din ziua de Sf. Gheorghe e bine să-l lepezi la rădăcina pomilor, că rodesc bine pe urmă.[18]

„La Sf. Gheorghe se cîntăresc oamenii, întîi, pentru ca să fie sănătoși tot anul, și al doilea, pentru ca să nu se lipească farmecele de ei."[19]

Ca și la românii din Banat și Muntenia, așa și la cei din Macedonia, în această zi, adecă în ziua de Sf. Gheorghe, bărbații, copiii și femeile se cîntăresc. Armânii însă pun în buzunar un ou și o piatră, iar pe cap o altă piatră cu urzici.[20]

În ziua de Sf. Gheorghe nu e bine a mîna vacile la pășune, deoarece se zice că în această zi femeile răuvoitoare le iau laptele; și luîndu-le laptele rămîn pentru totdeauna sterpe.

Iar dacă cineva, cu toate acestea, totuși ar voi să le scoată la pășune, e bine ca, cu o zi înainte de Sf. Gheorghe, să culeagă dumbravnic, care dîndu-se vacilor, se crede că acele muieri răuvoitoare nu mai au putere de a le lua laptele.[21]

În ziua de Sf. Gheorghe, des-de-dimineață, pînă a nu răsări soarele, se retează vîrful cozii de la toate vitele, și părul retezat se îngroapă apoi într-un furnicar de cei mari, sau se pune într-o scorbură de răchită, anume ca vitele să se înmulțească ca furnicile și să crească ca răchita.[22]

În ziua de Sf. Gheorghe se însemnă oile și mieii, anume ca ieșind oile la cîmp la păscut să nu se piardă, iar mieii să crească și să se înmulțească.[23]

De la Sf. Gheorghe pînă la Rusalii trebuie numaidecît să se tundă oile, „căci după Rusalii intră mustăreața din lîna bătrînă în carnea oii, și apoi pute carnea, dar afară de aceasta, pornind lîna nouă, așa e de tare lîna, încît nu se poate tunde."[24]

În ziua de Sf. Gheorghe mulți români îndatinează a mînca căpșune, lat. *Fragaria colina,* precum și alte pîrgi sau noițe de fructe, ce au crescut și s-au copt pînă în această zi, apoi și pui de pasere (avis) pentru sănătate.[25]

În ziua de Sf. Gheorghe, în unele părţi din Banat, este datină de a se împărţi la biserică iorgovan, ilileac sau liliac, lat. *Syringa vulgaris,* iară pe alocurea se împarte leuştean, lat. *Levisticum vulgare.*[26]

Atît în biserica gr. orient cît şi în cea apuseană din Banat, este datină ca de la Mioiu = Sf. Mioiu – Mihai – Mihail, pînă la Sf. Gheorghe, să se tragă zvonurile (clopotele) la biserică seara la 7 ore, iar de la Sf. Gheorghe şi pînă la Mioiu la 8 ore.[27]

La Sf. Gheorghe lăstarul este crescut de un cot.[28]

În ziua de Sf. Gheorghe româncele din Banat mînă vacile la văcar cu ramuri verzi în mînă.[29]

În fine, Sf. Gheorghe se prăznuieşte de către foarte multe familii române ca patron al casei, iar în comunele, unde Sf. Gheorghe e patronul bisericii, se face şi hram sau, după cum zic bănăţenii, rugă ori nedeie.[30]

NOTE

1. Din Volovăţ, com. de Ilie Buliga.
2. Dict. de Ilie Roşu, şi com. de dl. Ios. Olariu.
3. Dict. de Vas. Ungurean, agricultor în Ilişeşti.
4. Dict. de Grigore Croitoriu, agricultor din Ruseni, şi com. de Vas. Pop.
5. Dict. de Toader Tofan, agricultor din Mihoveni, şi com. de Vesp. Corvin.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 23; Aurel Iana, *Sîn-Giorgiul,* publ. în *Familia,* a. XXVII, p. 411.
7. P. Papahagi, *op. cit.,* p. 321.
8. M. Lupescu, *Superstiţii,* publ. în *Gazeta săteanului,* an. XV, R. S., 1898, p. 58: „Cînd Sîntul Gheorghe cade în zi de post, anul acela nu merge cîmpului şi roadelor."
9. *Şezătoarea,* an. VI, Fălticeni, 1900, p. 21.
10. Cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi şi com. de Dar. Cosmiuc.
11. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 89: „În ziua de Sf. Gheorghe nu trebuie să doarmă nimeni, că acela ce măcar va aţipi cîtuşi de puţin şi va da ochii în gene, ia somnul mieilor, şi peste tot anul va fi somnoros."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 156.
12. Cred. rom din Udeşti, dict. de Z. Niculi, com. de D. Cosmiuc.
13. Avram Igna, *Credinţe pop. din Ineu în Bihor,* publ. în *Familia,* an. XXXIV, Oradea Mare, 1898, p. 452.
14. În Transilvania, com. de dl. B. B. Iosof.
15. *Tribuna poporului,* an. IV, Arad, 1900, nr. 48 (11).
16. Cred. rom. din Udeşti, dict. de Z. Niculi şi com. de Darie Cosmiuc; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 23: „Cine-i la Sîn-Giorgiu culcat pe pîntece la malul unui lac, ori rîu, şi vede în apă un peşte, este norocos peste tot anul."
17. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
18. *Şezătoarea,* an. VI, p. 35.
19. *Tribuna poporului,* an. III, Arad, 1899, nr. 35 (8).
20. I. Neniţescu, *op. cit.,* p. 526.
21. Aur. Iana, *Din credinţele poporului român,* publ. în *Luminătoriul,* an. X, Timişoara, 1889, nr. 65.
22. Dat. şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
23. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
24. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 23.

25. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 23; Aur. Iana, *Sîn-Giorgiul,* publ. în *Familia,* an. XXVII, p. 411: „Tot pentru sănătate să se mănînce în ziua de Sîn-Giorgiu şi fructe noi (pîrgi)".
26. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882.* Aprilie 23.
27. *Idem de eadem.*
28. *Idem de eadem.*
29. Com. de dl. Ios. Olariu.
30. Pretutindeni în Bucovina; apoi în Banat, com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 23: „În unele sate (comune) numeroase familii sîntuiesc Sîn-Giorgiul de patron al casei".

IX. FARMECE ŞI VRĂJI

Sf. Gheorghe este o zi foarte însemnată şi în privinţa farmecelor şi a vrăjilor, precum şi a altor credinţe.

Aşa fetele din unele părţi ale Bucovinei îndatinează în noaptea spre Sf. Gheorghe de a se uita în cofa cu apă, anume ca să-şi vadă ursita. Şi dacă li se arată vreun chip de fecior, atunci cred ele că acela le va fi ursitul şi în decursul anului de bună seamă că le vor sosi peţitori şi se vor mărita.

A doua zi dimineaţa, adecă în ziua de Sf. Gheorghe, pînă a nu răsări soarele, cele mai multe fete, tot din Bucovina, iau cîte o brazdă şi le pun în drum, pe unde ştiu ele că au să treacă feciorii ce le plac, şi zic:

Dacă N. N. va călca
Pe brazdă nu m-a lua,
Iar dacă N. nu va călca
Atuncia mă va lua!

Brăzdiţele acelea, după ce au trecut acuma cei ce au avut să treacă peste dînsele, le strîng şi le întrebuinţează peste an ca leac contra mai multor boale, şi cu deosebire contra sclintiturii.[1]

Mai departe, tot în Bucovina, o seamă de fete seamănă în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineaţă, usturoi şi cocîndu-se îl culeg şi-l păstrează pînă în ziua de Sf. Gheorghe din anul viitor, iar atunci, adecă în această zi, îl mănîncă în credinţă că capătă toate darurile din lume şi în acelaşi an totodată se şi mărită.[2]

Pe lîngă aceasta, nu numai fetele din Bucovina, ci şi cele din Moldova, seamănă înainte de a răsări soarele felurite seminţe de flori cu gura, mai ales însă busuioc, şi tot pînă a nu răsări soarele îl udă din gură cu apă neîncepută; apoi tot aşa fac ele în toate dimineţile, udîndu-l din gură pînă ce răsare.

Despre acest busuioc, astfel răsădit şi crescut, se crede nu numai că creşte mai frumos şi miroasă mai plăcut,[3], ci totodată e socotit că are putere să facă fetele drăgăstoase, cu lipici, căci se zice chiar: „să tragă unul la altul, cum trage busuiocul cu dragostea."

Pentru aceasta fetele, în zile de sărbătoare, trebuie să poarte în brîu ori la cap busuioc de dragoste, căci cred ele, că dacă vreun flăcău le-ar smulge batăr vreo crenguţă, atunci numaidecît are să le îndrăgostească.[4]

În Banat, pe lîngă semănarea busuiocului, este datină de a se răsădi în această zi şi răsad de curechi sau varză, crezîndu-se şi zicîndu-se că, mai ales

varza, care se răsădeşte în această zi, este ferită de insectele cari, după ce a răsărit, obicinuiesc a o mînca.[5]

O seamă de muieri însă, tot din Banat, belesc în noaptea spre Sîn-Giorgiu tei, pre care îl întrebuinţează apoi pentru diferite făcături, fermecătorii şi descîntece. Aşa, între multe altele, cu tei de acesta descîntat se leagă fluierele mînilor şi ale picioarelor celor primi născuţi, fii şi fiice, spre a-i feri de rele.[6]

Fata sau feciorul, care voieşte să-şi facă de dragoste, ia în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineaţă, o uiagă (glajă, sticlă), se duce apoi şi ia dintr-un loc, unde se îmbină două ape, trei linguri de apă şi le pune în glajă, trei linguri dintr-un loc, unde se întoarce apa, şi trei linguri dintr-un vas cu apă scos în curte la amiazi, ca uitîndu-se cel ce vrăjeşte în el să se vază şi să vază şi soarele, zicînd:

„Cum văz soarele, aşa să fiu văzută, şi cum luceşte pe cer soarele, aşa să lucesc şi eu la N."

Apa din glajă o pune într-un blid, pe care îl aşază în vatra luminii, punînd în el trei flori curate din trei grădini, trei jordiţe de salcă, cari aplecate fiind de la trunchi au fost legănate de apă, în credinţă că precum s-au bătut acelea în apă, aşa şi N. să se bată după N.

În blid se pune niţică sare, pită, şi cînd clopotul trage pentru prima dată în leturghie, luînd din blid florile şi jordiţele, descîntă:

Cum trage mărţinosul la sare,
Flămîndul la mîncare,
Setosul la apă,
Cum nu poate lumea
Fără pită, fără sare,
Făr' lumină, făr' mîncare,
Cum s-au bătut jorzile în apă
Ziua, noaptea,
Cum au înflorit aste flori în
grădină
Aşa să tragă,
Aşa să nu poată
Fi făr-de mine N.!
Şi să fiu la N.
Şi la toată lumea văzută,
Înflorită,
Frumoasă
Şi drăgăstoasă!

După aceasta, „se pune apa din nou în glajă cu toate agredienţile şi se păstrează vreo cîteva zile" şi în fiecare dimineaţă cel ce voieşte a fi iubit şi văzut se spală cu apă de aceasta pe faţă, „stropind şi casa proprie înlăuntru şi dinafară."

În fine, mai există în Banat şi credinţa că cine stă în ziua de Sf. Gheorghe culcat pe pîntece lîngă o apă, acela vede un şarpe alb fugind. Deci prinzînd şarpele respectiv şi tăindu-i cu un ban de argint (libră, para) capul, dacă va semăna în capul tăiat ai (usturoi), şi apoi, crescînd usturoiul mare, îl va mînca în ziua de Sf. Gheorghe, acela capătă toate darurile în lume şi poate vorbi cu toate paserile şi animalele.[7]

„Fetele cele mari" din Moldova, pe lîngă cele arătate în şirele de mai sus, mai îndatinează încă de a se duce în pădure pînă nu apucă a se scutura roua, „şi de găsesc mătrăgună şi năvalnic, îl strîng, îl aduc acasă, şi-l pun în pod ori sub streaşina casei ca să steie, căci aceste plante au", după credinţa lor, „putere mare de a aduce în casă peţitori bogaţi şi gospodăroşi."[8]

Fetele din Bucovina merg în pădure spre acelaşi scop cu un şip de vin şi cu două franzele (bulci). Mergînd, joacă franzelele şi vinul tot drumul. Ajungînd

în pădure, toarnă vinul în locul acela unde au aflat şi de unde au săpat mătrăguna şi năvalnicul, iar franzelele le aduc înapoi acasă. Întorcîndu-se acasă, vin asemenea tot jucînd cu buruienile săpate, ca şi cînd s-au dus la pădure. Ajunse acasă, pun mătrăguna şi năvalnicul sub icoană, unde le păzesc ca şi ochii din cap. Iar cînd merg la joc sau la altă petrecere, atunci le iau de sub icoană şi le pun sub brîu. Aceasta o fac ele anume ca să fie jucate de feciori, după cum au fost şi buruienele respective cînd au fost aduse din pădure.[9]

O seamă de fete, tot din Bucovina, se duc la pădure ca să sape şi să aducă buruienele sus-amintite nu numai pentru joc, ci şi pentru avere, adecă nu numai cu scop ca să fie jucate, ci totodată ca să se şi îmbogăţească.

Caută însă cu cea mai mare băgare de seamă, ca, atît cînd se duc şi le sapă, cît şi atunci cînd se întorc cu dînsele acasă, să nu fie de nimeni văzute, căci dacă le vede cineva şi ducîndu-se se spurcă în locul de unde au luat ele buruienele, atunci nu numai că nu-şi ajung scopul cu dînsele, ci din contră le merge foarte rău.[10]

Fetele din unele părţi ale Ungariei, sculîndu-se în zorile dimineţii de Sf. Ghoerghe, se spală cu apă în care se află bani de argint, anume ca să fie albe şi curate ca argintul şi ca atari plăcute feciorilor. După aceea se duc şi culeg flori din cari îşi fac buchete şi cununi, pe cari le întrebuinţează apoi la feluri de farmece şi descîntece; slobod apoi, ca şi la Sf. Vasii, porcii de prin coteţe şi numără parii de prin garduri pînă la un punct anumit, iar pe cel din urmă par îl însemnă cu cuţitul în forma crucii. Şi dacă numărarea aceasta a parilor, pînă la însemnătură se sfîrşeşte cu păreche, d.e. dacă sînt opt şi nu nouă, atunci e semn bun, căci fata, care i-a numărat, asemenea îşi va căpăta părechea, adecă în decursul anului curgător va fi condusă la altar de un fecior ales, pe carele dînsa l-a meşterit în zorile dimineţii de Sf. Gheorghe.

Şi pe cînd fetele fac cele înşirate pînă aici, pe atunci feciorii încă îşi au ocupaţiunile lor. Aceştia adecă caută iarba fierului, în credinţă că iarba aceasta numai în zorile dimineţii de Sîn-Giorgiu se poate căuta cu succes, şi aflînd-o, numai atunci îşi are puterea sa magică, şi anume dacă aruncîndu-se într-un rîu repede, nu s-ar lăsa să fie dusă în jos de undele apei, ci ar înota contra undelor spumegătoare. Şi apoi... cine voieşte să nu-l prindă nici un fel de armă, fie aceea chiar şi un ac, trebuie ca iarba fierului să o vindece sub pielea mînei drepte. Astfel, cred ei, a fost meşterit şi Pintea viteazul.[11]

Fetele din Muntenia, satul Zănoaga, jud. Romanaţi, „pun, ca şi la Bobotează, (în ajunul Sf. Gheorghe) cîte un fir de busuioc afară, la pătul sau la coşar, ca să-şi încerce norocul, au însă grijă să-l ascundă bine spre a nu putea fi găsit de flăcăi, cari cam umblă după asemenea lucruri," ca să ia mai pe urmă bani de la fete, „căci ele sînt nevoite să-şi răscumpere busuiocul cu bani, numai să nu piardă norocul."

Cea dintîi grijă a fiecărei fete, cînd se scoală dimineaţa, este să vază ce s-a întîmplat cu busuiocul.

„Dacă busuiocul a scăpat negăsit de flăcăi, şi plin de rouă, este semn că se mărită; iar dacă nu e plin, e semn că nu i-a venit timpul."

Dar nici flăcăii nu se lasă mai pe jos.

„Îndată ce lumea s-a culcat, se strîng în cete cîte de 10-12 şi se duc acolo, unde este vreo dumbravă sau niscaiva tufe, purtînd fiecare cîte un vas cu apă

curată şi neîncepută. Aceste vase le pun într-un loc ascuns şi se retrag în tăcere, zicînd fiecare în tăcere numele fetei, pe care şi-a propus s-o ia de soţie."

După ce flăcăii merg pînă la un loc hotărît mai dinainte, se opresc, fac horă, joacă şi cîntă din flier, din gură, în frunză, spun poveşti, cimilituri, şi care ştie mai multe de acestea, acela este socotit de mai isteţ.

În chipul acesta petrec ei toată noaptea. Iar „cînd se crapă de ziuă, atunci iarăşi pleacă cu toţii la vasele cu apă.

Dacă se găseşte în vasul vreunui flăcău un fir de iarbă verde sau floare, se zice că este semn că se însoară, trăieşte mult pînă la adînci bătrîneţe. Dacă se găseşte vreo floare uscată sau pălită, zice că nu se însoară în anul acela, iar dacă găseşte pămînt, zice că acela în curînd moare."

Cei ce li s-a prevestit bine „aruncă apa din vas spre răsărit, ca să-i crească norocirea împreună cu răsărirea soarelui; iar aceia cărora li s-a prevestit rău aruncă apa spre apus, ca să dispară nenorocul cu apunerea soarelui acelei zile."[12]

În fine, merită a fi amintită şi aceea, că „oricine voieşte ca să nu se lipească de el farmecele" şi vrăjile peste an, „să se cîntărească numaidecît" în ziua de Sf. Gheorghe, şi atunci n-are teamă că se va lipi ceva de dînsul.[13]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de I. Buliga.
2. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, dict. de Zamfira Niculi şi com. de D. Cosmiuc.
3. Dat. şi cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „În ziua de Sf. George, dimineaţa, înainte de ce răsare soarele, fetele iau seminţe de flori, mai ales de busuioc, în gură, şi apoi le seamănă, căci astfel cresc mai frumos şi amiroasă mai plăcut."; a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu: „În dimineaţa zilei de Sf. George se seamănă busuiocul pînă nu răsare soarele, ca să amiroasă frumos."; a celor din Mihoveni, dict. de Toader Tofan, com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta se seamănă busuioc."
4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p.90; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156: „Fetele samănă busuioc din gură înainte de răsărirea soarelui, şi tot din gură îl udă cu apă neîncepută pînă ce răsare şi atunci busuiocul cela-i bun de făcut de dragoste şi miroase frumos."
5. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 22 şi 23: "În ziua Alesului lui Sîn-Giorgiu, după amiazi, se seamănă toate florile: busuiocul (după alţii în ziua de Sîn-Giorgiu), cucumerele, sămînţă de varză (curechi)."; Aurel Iana, *Sîn-Giorgiul*, publ. în *Familia*, a. XXVII, p. 411: „În ziua premergătoare (de Sîn-Giorgiu) fiind zi de lucru, se seamănă busuiocul, lat. *Occynum basilicum*, şi se fac răsadniţele (se seamănă varza), cari numai în această zi se prind, mai ales varza este ferită de insecte, care după ce a răsărit o mănîncă."
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23.
7. Aurel Iana, *Dragostea romăncei. Datine din Banat*, publ. în *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 256.
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 90.
9. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Toader Tofan şi com. de Vesp. Corvin.
10. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.
11. I. T. Fane, *Ziua de Sîn-Giorgiu la sate*, publ. în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 212.
12. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, Bucureşti, 1883, p. 90.
13. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89.

X. ÎMPROURATUL

Cuvîntul prool, proor, prour, amproor, împror, improor, înprour, năprăor şi năproor însemnează:

a) o parte a zilei şi anume înainte de amiazi, cînd pămîntul e acoperit de rouă;[1]

b) Ajunul Sf. Gheorghe[2];

c) rourare, udare, de unde apoi şi subst. improorat, împrăurat, improurat şi năprorit = rourare, udare, rourat, udat şi vrb. împrăura, împreora şi improora = a se roura şi a roura pre cineva sau a se uda şi a uda pe cineva[3]; şi în fine:

d) o stropitoare cu care se udă.[4]

Noi, în şirele următoare, vom vorbi numai despre împrouratul uzitat în cele mai multe părţi locuite de români în ajunul şi în dimineaţa Sf. Gheorghe.

În unele părţi din Bucovina, este adecă datină ca fetele să se roureze în dimineaţa Sf. Gheorghe pe ochi, adecă să se spele cu rouă de pe un cîmp curat, anume ca să fie mai drăgălaşe şi mai atrăgătoare.

Tot atunci unele fete strîng rouă, care se păstrează şi se întrebuinţează apoi peste tot anul la diferite boale; altele se duc de se scaldă între vaduri, anume ca să fie curate şi uşoare în decursul anului ca cursul lin al apei[5]; şi iarăşi altele se duc, pînă a nu răsări soarele, cu pîne şi cu sare la o apă sau la un părîu din apropiere, şi ajungînd acolo zic astfel:

– Bună dimineaţa,
Apă lină şi curată,
De Dumnezeu sfîntul dată!

– Mulţumescu-ţi d-tale,
Mîndră şi cinstită fată!

Apoi, aruncînd pînea şi sarea în părîu şi luînd cu mîna apă şi spălîndu-se pe faţă, continuă mai departe zicînd:

– Apă curat curgătoare!
Eu îţi dau pîne şi sare,
Iar tu curăţeşte-mă:
De ură,
De gură
Şi de făcătură,
De strigări,
De căscări
Şi de orice aruncări;
Curăţă-mă de orice uri
Şi de orice făcături
De pe mîni, de pe picioare,
Să rămîn eu ca o floare,
Ca o floricea frumoasă
Pe care toţi o miroasă!

După ce s-au spălat pe faţă şi au rostit cuvintele acestea, iau apă şi o duc acasă, o pun între flori şi apoi se spală cu ea, anume ca să fie drăgălaşe ca florile; apoi spală uşa cu dînsa anume ca, după cum umblă uşa, aşa să umble şi feciorii după ele; şi în urmă spală şi icoanele ca, după cum se închină oamenii la icoane, aşa să se închine şi feciorii la ele.[6]

O seamă de fete însă se scoală în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineaţă, se duc pînă la fîntînă, scot apă, iau o gură de apă, se întorc cu dînsa în casă, rîşnesc păpuşoi îndărăt, fac din făina astfel rîşnită şi din apa adusă o turtă şi punînd-o apoi în vatra focului, ca să se coacă, zic:

Eu întorc vatra,
Vatra întoarce cuptoriul,
Cuptoriul întoarce hornul,
Hornul întoarce cahla,
Cahla întoarce păretele,
Păretele întoarce leaţurile,
Leaţurile întorc acoperemîntul.
Toţi micii,
Toţi voinicii,
Toţi sătenii,
Toţi poporenii
Să cate numai la mine,
Numai mie să se închine,
Iar duşmancele mele,
Cele spurcate şi rele,
Să rămîie înglodate,
Cloşte înlocşnate,
De găini găinăţate,
În pod aruncate.
Da eu să fiu păuniţă,
Podoghiţă,
De la munte scoborîtă,
De toată lumea iubită,
Feciorii ce m-or vedea
În braţe că m-or lua,
În frunte m-or săruta,
În fruntea jocului m-or purta!

Cocîndu-se turta astfel descîntată, o iau de pe vatră şi o pun pe prag, şi dacă vine mîţul şi o mănîncă, atunci fata care a făcut-o şi a descîntat-o are în decursul anului de bună seamă să se mărite.[7]

Fetele, pe lîngă locuinţele cărora nu trece nici o apă curgătoare, se scoală în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineaţă, pun un ciubăr lîngă fîntînă, îl umplu cu apă neîncepută şi în ciubărul acesta apoi se scaldă, anume ca să fie curate, frumoase, drăgălaşe şi mai bine văzute de toţi, mai ales însă de către feciori.[8]

Dar fetele nu numai că se spală cu rouă şi se scaldă, ci totodată se şi udă una pe alta cu apă, anume ca să fie frumoase, sprintene şi harnice peste an.[9]

În acelaşi timp caută şi flăcăii ca să le ude. Şi aceasta o fac ei ca să nu se apropie strigoaicele de dînsele, precum şi ca şi ele să nu se prefacă în strigoaice.[10]

În alte părţi din Transilvania, precum bunăoară în Haţeg, Sighişoara şi Vama, feciorii şi fetele asemenea se împrăură, se udă cu apă, ca şi în Bucovina.[11]

În alte părţi, tot din Transilvania, merg toţi în persoană de Sîn-Georz la un rîu cu boţi (bîte) şi cu ciomege şi dînd cu ele în rîu se împrăură.

În dimineaţa lui Sîn-Georz, copiii care au mînat vacile în cîmp aduc flori şi ramuri verzi în sat. Iar femeile, ieşindu-le înainte, îi împrăură cu un cart (cofă, doniţă) de apă.[12]

În Munţii Apuseni din Transilvania „se face în preziua zilei de Sîngiorz din mlădiţe verzi o stropitoare, numită împroor, şi aducîndu-se într-un vas nou apă curată, de la un izvor sau rîu, în dimineaţa zilei numite se stropesc cu improorul căsenii, vitele, casa, grajdurile, şi această stropire se numeşte improorare.

Mamele, care au fete mari, pun leuştean sub pragul uşii bisericii, pe care după ieşirea oamenilor din biserică, îl aduc acasă şi stropesc fetele cu el, spre a fi norocoase în căsătorie."[13]

În unele părţi din Ungaria şi Banat asemenea se stropesc şi se udă cu apă ca şi în Bucovina şi Transilvania, şi anume nu numai tinerii, ci chiar şi bătrînii, iar de este cald, se scaldă în apă curgătoare pentru spălarea tuturor relelor.[14]

În alte părţi însă, tot din Banat, precum bunăoară în comuna Maidan, este datină ca feciorii să se adune în ziua de Sîn-Giorgiu, des-dimineaţă, la sfat şi apoi, împărţindu-se cîte 3-4 pe o uliţă, adună fete, ba chiar şi neveste şi le scaldă în unele locuri pe la fîntîni, unde aruncă cîte 3-4 vedre de apă pe ele; iar în satele de pe lîngă Mureş le duc la rîu, unde le înmoaie bine şi apoi le slobod către casă.[15]

În Moldova există credinţa că cine se va spăla în dimineaţa Sf. Gheorghe cu rouă, acela toată vara va fi sănătos şi nu-i vor ieşi pete pe obaz; iar cine se va scălda într-o apă curgătoare, în dimineaţa acestei zile, pre acela tot anul nu-l vor prinde frigurile.[16]

Tot în Moldova este datină, după cum scrie M. Eminescu, ca fetele în găteală sărbătorească, cînd vestea luminii abia se iveşte la răsărit, ca să grăbească care mai de care cu ulcioarele curăţite la izvorul cu apa cea bună, unde se întîlnesc, „schimbă vorbe, îşi fac de lucru şi stau neastîmpărate. Ar pleca, dar nu le duce gîndul, ar mai sta dar nu li se cuvine.

– Aide, soro! – zice una – căci ne apucă flăcăii şi ne stropesc cu apă de izvor.

– Aide, soro! – zice alta.

– Aide, soro, – zice a treia.

– Aide, soro! – zic toate, dar nici una nu pleacă.

Flăcăii, ascunşi prin crîngul de prin prejur, deodată năvălesc asupra lor.

Fetele ţipă speriate, uimite şi dezmierdate şi ca o ceată de prepeliţi fug care încotro.

Dar sprinteni sînt voinicii şi iuţi la paşi.

...Unul cîte unul... ia ulciorul şi varsă din el în faţa rumenă, căci aşa e bine, aşa este obiceiul, aşa se împroaspătă sîngele şi ca pe un prîsnel învîrteşte trupul."[17]

În fine, în unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în Gorj, com. Cîineni, oamenii nu numai că se improoră pe sine în ziua de Sf. Gheorghe, numită această zi de dînşii şi ziua proorului, ci stropesc totdată şi vitele cu apă şi cu salcie albă.[18]

În alte părţi, tot din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, jud. Romanaţi, este datină ca în ziua de Sf. Gheorghe, cînd se face ziuă, „toată lumea să se scoale foarte de dimineaţă, băieţi, fete şi femei", şi să meargă „să se înroorească, să ia fuior, cum se numeşte în graiul ţărănesc."

Cele cari rămîn acasă „scot afară haine şi tot ce au, velinţe, macaturi, perine, şi le întind la soare, unde le lasă pînă cînd soarele începe să dogorească", iar atunci le pun în casă.[19]

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1107: „Împărţirea zilei la popor: revărsatul zorilor; în zori; în răsăritul soarelui; la ziuă; prînzişor; amproor pe la 9-10 oare (S. Liuba, Banat, com. Maidan). Pînă pe la 8 oare dimineaţa se zice: pînă la impror (D. Receanu, Banat, com. Bucova).
Pe la 9 oare ante-meridiane se zice năprăor (I. Bombăcilă, Banat, com. Teregova).
Tot aşa la Orşova şi Mehadia.
La ciobani, cînd nu mulg oile dimineaţa, ci înainte de amiazi, se zice că: fac năproor (R. Popescu, Mehedinţi, com. Izverna).

La 12 oare ciobanii zic năprorit (I. Spineanu, Mehedinți, Severin).
Idem, de eadem, p. 1.108: „La ciobanii români de la Pind pror sau prour însemnează timpul pe la 2-3 oare după miezul nopții. Se zice: duc oile în prour = duc oile să pască înainte de zori, sau: sărmî oile tu prour" = mînă oile la păscut de cu noapte (I. Caragiani)."
2. *Idem de eadem*, p. 1108: „Dimineața, cînd este promoroacă, ciobanii zic înprour, și tot înprour se cheamă ajunul Sf. Gheorghe, cînd se poate găsi – poporul zice – iarba fiarelor (Iftimy, Tutova, c. Obîrșeni; I. Pandale, Fălciu, c. Grumăzoaia).
Proor însemnează ajunul lui Sf. Gheorghe, adecă ziua de 22 aprilie. Poporul zice că Sf. Gheorghe în proorul lui pornește călare de încheie toți codrii, finațele și toată verdeața cîmpului (D. Arghirescu, Covurlui, c. Moscu).
Poporul crede că sînt femei cari prin vrăji și descîntece iau mana vacilor cu lapte în proolul, adecă ajunul lui Sf. Gheorghe (M. Țigîiu, Covurlui, com. Foltești)."
3. Din ms. I. Pop-Reteganul: „La Sîn-Georz (Sf. Gheorghe) e împrăuratul"; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1108: „La Sîn-Georgiu oamenii se udă cu apă, ceea ce se zice că se împreoră, alții zic împroară (P. Olteanu, Hațeg)."
4. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 129.
5. Dat. rom. din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă.
6. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopeiu și com. de P. Scripcariu.
7. Dat. rom. din Poieni, sat în distr. Siretului, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
8. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, com. de Vesp. Corvin.
9. Dat. rom. din Bălăceana com. de G. Jemna: „Udatul se întrebuințează în ziua de Sf. Gheorghe ca să fie frumoși."; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi, zic oamenii că de aceea se udă în ziua de Sf. Gheorghe cu apă, ca să fie mai harnici peste an."
10. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de P. Cioful și com. de Vesp. Corvin.
11. Din ms. I. Pop-Reteganul; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1108; G. Popa, *Datine strămoșești*, publ. în *Albina*, an. I, nr. 37, p. 1157: „În ziua Paliliei, la 23 aprilie, sărbătorim noi pre Sf. Gheorghe, eroul care biruie balaorul întunericului și al peșterilor. În această zi, dis-de-dimineață, porțile caselor sînt împodobite cu frunză verde, flăcăii prind pe fete, le udă cu apă rece de fîntînă sau le duc la vale, unde le bagă în apă; boii în această zi mai întîi sînt scoși la pășune, și în unele locuri țăranii noștri se purifică sărind peste focuri. Datina aceasta din urmă în unele ținuturi românești se face în ziua Mucenicilor."; com. de sînția sa I. Muntean, preot în Sighișoara: „În ziua de Sîn-Giorgiu feciorii și fetele se udă la fîntînă și pe stradă cu apă."
12. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenești.
13. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 129.
14. Com. de dl. Vas. Sala: „La Sîn-Giorgiu se udă feciorii și fetele la fîntîni oi la rîuri."; Aur. Iana, *Sîn-Giorgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411; Sim. Mangiuca, *Calend. pe 1883*, aprilie 23: „Femeile și bărbații, dar peste tot oamenii se udă cu apă. Scăldarea în apă curgătoare."
15. Din. ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
16. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89-90.
17. M. Eminescu, *Nuvele*, Ed. Șaraga, Iași, p. 137.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densușianu.
19. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 91.

XI. MOȘII DE SÎN-GEORGIU

În unele părți din Banat, este datină de a se da în ziua de Sf. Gheorghe, ca Moși, pe la vecini și neamuri, olcuțe nouă pline cu lapte și cu caș, dimpreună cu cîte un colac și o lumînare. Pe alocurea, precum bunăoară în Sichevița, laptele se dă în tăiere sau strachini.[1]

În alte părți, tot din Banat, se împărțește lapte de oi și cu scrob făcut din făină de grîu.

Este adecă în cele mai multe părți din Banat datină ca pînă în ziua de Sf. Gheorghe să nu se mănînce defel lapte de oaie, iar în această zi nu se poate mînca pînă ce nu se dă mai întîi de pomană morților, căci așa se dezleagă la mîncare.

Deci găletăresele, adecă femeile cari au fost în această zi la stînă, unde s-au muls pentru prima oară oile, întorcîndu-se cu cîte un pic de lapte pe fundul găleții acasă, unde le așteaptă mamele ori surorile cu scrob făcut din făină de grîu, împart scrob de acesta cu lapte de oi pe la vecini și pe la neamuri de pomană morților, care pomană se numește Moșii de Sîn-Georgiu.

O seamă de femei, pe lîngă scrob și lapte, mai împart încă și bucățele de caș ori de balmași (balmoși), și dăruindu-le zic:

– Cît caș (ori lapte) am căpătat acuma, pe de zece ori (sau 20-50 de ori) să mi se compute la măsurarea oilor![2]

În Muntenia se dă în această zi asemenea lapte de pomană. Și „chiar dacă ziua de Sf. Gheorghe e cu cîteva săptămîni în urma Paștilor, femeile nu mănîncă în ziua aceasta (nimic) înainte de a fi dat lapte pentru cei morți."[3]

În Bucovina, și anume în Frătăuțul Nou, districtul Rădăuțului, se trimite ca Moși asemenea o ulcică cu lapte dulce de vacă fiert cu togmagi, cu un colac și cu o lumină pe la case, mai ales unde sînt copii mici.[4]

În unele comune din Bucovina însă, precum bunăoară în Tereblecea, districtul Siretului, nu numai că se trimit în această zi Moși pe la case, ci mai întreg satul se duce la țînterim, și acolo împărțesc diferite bucate sărmanilor, întinzînd fiecare pe mormintele morților săi o față de masă sau un ștergar, iar pe acelea punînd bucatele aduse.[5]

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, p. 138-139; Aurel Iana, *Sîn-Georgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411.
2. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, p. 241; Aur. Iana, *Sîn-Georgiul*, loc. cit. – Cuv. comput e poporal. Măsurarea oilor e o sărbătoare poporală, ce se ține în săptămîna Rusaliilor. De la Ales și pînă la Măsurarea oilor mieii sug, și atunci se despart.
3. Petru Gîrboviceanu, *Sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. II, București, 1884, p. 155.
4. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 387.
5. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p.387; dict. de Ana Nimigean și com. de P. Nimigean: „În ziua de Sf. Gheorghe ies în Tereblecea cu procesiunea la țînterim, unde se fac parastase. Se fac și ouă roși ca la Paști și se dau, dimpreună cu alte obiecte, peste mormînt de pomană."

XII. URZICATUL

În cele mai multe părţi locuite de români, e datină ca, din faptul zilei Sf. Gheorghe şi pînă în amurgul serii, băieţi şi copile, feciori şi fete să umble pîndiş, ori pe unde le e umbletul.

Şi fiecare îşi ţine mînile la spate şi caută să apuce golul celuilalt, căci în acestă zi, pe lîngă datinele şi credinţele arătate în capitolele premergătoare, e încă şi timpul urzicei, timpul urzicatului.

„Şi iată c-o apucă!

Stănuţ atinge cu urzica braţul dezvălit al Măriucăi.

Măriuca ţipă spăriată, apoi se întoarce repede şi-l atinge şi cu urzica peste gît.

Apoi goană, apoi hohote, apoi ţipete, giur-împrejurul curţii, afară la uliţă, de-a lungul uliţei, pe la fini, pe la vecini, şi prin casă, şi pe afară, mic şi mare, satul întreg se pune în goană, căci acuma se începe primăvara, vremea de lucru, şi cel mai sprinten e cel mai vrednic."[1]

Iar sprinten şi iute, harnic şi îndemînatic la lucru în decursul întregului an poate fi, după credinţa poporului, numai acela care se urzică în ziua de Sîn-Giorgiu.[2]

În fine, după ce s-au obosit de alergat şi de urzicat, se apropie cu toţii de adăpost.

Iar aici fiecare începe a se lăuda „că a nimerit pe cutare şi cutare de atîtea şi de atîtea ori şi că însuşi nu a fost nimerit decît în urma cutărei ori cutărei întîmplări neprevăzute, chiar numai de atîte şi de atîte ori. Spune apoi pe cine a nimerit şi l-a nimerit în anul trecut şi în anul mai înainte de cel trecut. Tatăl şi muma îşi spun din tinereţe, bunul şi bunica ascultă şi îi cheamă pe toţi de cu vreme la odihnă, căci mîne, pe cînd ziua se dezvăluie din noapte, cel mai harnic şi cea mai harnică fură smîntîna de pe izvorul din crîng."[3]

NOTE

1. M. Eminescu, *Nuvele*, Ed. Şaraga, Iaşi, p. 138; D. Stănescu, *Obiceiuri poporane la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, Bucureşti, 1883, p. 31: „Cei cari se scoală mai de dimineaţă în ziua aceasta ia urzici şi urzică pe cei ce dorm... Prin casă, prin curte, prin grădină, copiii fug, gonindu-se unul pe altul, ca să se urzice."
2. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Mai departe întrebuinţează poporul nostru şi *urzicatul* în ziua de Sîntul George. Iar aceasta o face el ca să fie copiii iuţi şi sprinteni peste an."; a celor din Ilişeşti, dict. de Ermolai Ghiuţă, agricultor: „În ziua de Sf. Gheorghe se adună feciori şi fete la un loc, fiecare cîte cu o urzică în mîneca cămeşii şi apoi se urzică şi se udă cu apă, un semn că precum e urzica de iute şi apa de rece, aşa să fie şi cel urzicat şi udat de iute şi sprinten preste tot anul."; a celor din Mihoveni, dict. de P. Cioful şi com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Sf. Gheorghe se urzică mai ales tineretul, ca să fie peste întreg anul iute şi harnic."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În dimineaţa Sf. Gheorghe se urzică oamenii, ca să fie iuţi peste an."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor: „În ziua aceasta (Sf. Gheorghe) se urzică şi se udă, căci se crede că e mai bine omului peste an."; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „În ziua de Sîn-Giorgiu, des-de-dimineaţă, se urzică feciorii şi fetele cu urzică, ca să fie sprinteni peste vară."; a celor din Cetea de lîngă Alba Iulia, în Transilvania, din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sîntul Gheorghe se urzică, se udă cu apă şi beau vin, ca să facă sînge peste an."; a celor din comitat. Bihorului, în Ungaria, com. de d-l Vas. Sala: „Urzicatul în ziua de Sîn-Giorgiu se face ca fetele şi feciorii să fie iuţi, şi să nu se facă pe dînşii bube. Unii mănîncă atunci peşte, ca să fie iuţi ca peştele."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.* p. 156: „Oamenii se bat cu urzică, să fie iuţi peste an."
3. M. Eminescu, *op. cit.*, p. 138.

MARCU BOILOR

Marcu boilor cade totdeauna în 25 aprilie a fiecărui an, adecă în ziua sfîntului evanghelist Marcu.

Ziua aceasta e o zi consacrată vitelor cornute şi îndeosebi boilor, şi se serbează atît de către bărbaţi, cît şi de către femei, prin abţinerea de la orişice lucru mai mare şi mai ales de la arat[1], anume ca să nu li se bolnăvească boii, să nu se strice după cap sau, după cum se spune, să nu capete tragăn[2], apoi să nu-i atace şi să-i strice fiarele sălbatice.[3]

Dacă unul sau altul se încumetă şi lucrează în ziua aceasta fără să fie nevoit, şi mai ales dacă ară, atunci, nu numai că are mare păcat, ci vitele i se bolnăvesc din pricina aceasta şi numai cu mare greu i se însănătoşează. Cele mai de multe ori însă trebuie numaidecît să păgubească vreun bou.

Cerînd însă împrejurările ca bărbaţii numaidecît să lucreze, şi îndeosebi să are cu boii, pentru că nu au cai cu ce ara, atunci, ca să nu li se întîmple nici o pagubă în vite, femeile serbează şi pentru dînşii, şi anume abţinîndu-se de la toate lucrurile cele mai grele.[4]

Singurul lucru iertat fiecăruia în această zi şi cu deosebire celor ce au oi, este strîngerea berbinţelor, cari au fost în seara Sf. Gheorghe puse lîngă fîntînă sau lîngă un rîu şi umplute cu apă, anume ca în decursul anului să fie tot pline cu lapte şi cu brînză.[5]

NOTE

1. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „În ziua de Marcu boilor nu se ară cu boii, ci numai cu caii."; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Marcu boilor se ţine pentru boi, adecă această sărbătoare îi a lor, şi nu se pun de către oameni în astă unică zi defel la lucru."; a celor din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta, adecă în ziua de Marcu boilor, să nu înjugi boii nici defel, nici măcar funia pe coarne să nu le-o pui, căci cine leagă boii în această zi e afurisit de Dumnezeu şi nu poate să meargă în rai."; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „În ziua de Marcu boilor, nici să nu se puie mîna pe coarnele acestora, căci e păcat mare."
2. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Marcu boilor se ţine, anume ca boii să fie feriţi în decursul anului de orice boală şi mai ales să nu capete tragăn."
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*, aprilie 25: „Marcu boilor şi a vitelor, peste tot sărbătoare pentru boi, ca să nu se betejească (bolnăvească) şi să nu fie asaltaţi (atacaţi) de fiare sălbatice."
4. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă.
5. Dat. rom. din. Gura Sadovei, com. de L. Latiş.

ARMINDENUL

Armindenul, numit altmintrelea şi Armindin[1], Arminder, Armendin[2], Băuiu şi Păuiu[3] cade mai pretutindeni la 1 mai a fiecărui an, cînd se serbează şi numele profetului Ieremia, de unde i se trage şi numirea.[4] În unele părţi din Transilvania şi Banat însă cade în preseara de Sf. Gheorghe şi în preseara şi ziua de Ispas.[5]

În ajunul acestei zile, care se serbează de către unele femei prin nelucrare în casă şi la cîmp, pentru vifor şi grindină[6], mai fiecare familie românească din Banat şi Transilvania are datină de a aduce şi a planta sau a pune dinaintea casei sale, şi mai ales la poartă, cîte-o ramură verde de fag, de stejar, de salcie, sau şi de alt arbore care se numeşte arminden.[7]

Această ramură, prăjină sau arbore înalt, numit arminden, care are numai puţine frunze la vîrf, se lasă dinaintea casei unde s-a pus, pînă ce pică de sine[8], sau pînă ce se macină grîu nou, şi cînd pentru prima oară se face pîne din acest grîu, care serveşte apoi în casă de noroc, atunci se taie şi se aprinde coptorul cu el.[9]

Adusul armindenului din pădure şi pusul lui se fac fără nici o ceremonie.[10]

Dacă pădurea e îndepărtată de comună, ori dacă timpul e urîcios, ploios şi întunecos, atunci se pregăteşte din ziua premergătoare, adecă de la 29 aprilie.

În unele părţi din Banat, armindenul sau pomul de mai, cum se mai numeşte, se pune mai cu seamă la casele fetelor mai alese din sat şi la unii oameni mai fruntaşi.

În cazul acesta, noaptea tîrziu, după ce se trag oamenii de pe uliţă, un fecior sau şi mai mulţi duc pomul de mai şi-l împlîntă la poarta iubitei sale sau la poarta omului fruntaş.

Cu toate însă că punătorii, adecă cei ce duc pomul de mai, o fac aceasta în secret, noaptea, şi nu se arată nimărui, totuşi cel onorat cu pomul îi caută pre cei ce l-au onorat şi, aflîndu-i, îi tratează cu băuturi.[11]

Am zis mai sus că adusul armindenului din pădure şi pusul lui se face fără nici o ceremonie.

Întrebînd însă ce însemnătate are această aducere şi punere, unii dintre români, mai ales de pe la poalele Munţilor Apuseni, zic că jidovii, voind să prindă pre Iisus Hristos, au pus ca semn înaintea locuinţei lui o ramură verde. Dimineaţa, mergînd spre casă, unde au lăsat semnul, mai mare le-a fost mirarea văzînd pe la toate casele un semn identic, încît n-au putut găsi casa în care locuia. Prin urmare, pentru păstrarea acelei amintiri s-ar pune armindenul.[12]

Tot cam aşa istorisesc şi românii de prin celelalte părţi ale Transilvaniei, precum bunăoară cei din Haţeg. Aceştia adecă zic că „atunci cînd tăia Irod pruncii, a tăiat toată ziua pînă seara; unde a ajuns seara, a pus un arbore ca

armindenul, semn ca să se ştie pînă la ce casă a ajuns; dimineaţa însă la toate casele a aflat arminden, şi aşa a scăpat şi Domnul Hristos".[13]

În alte părţi, tot din Transilvania, se spune că jidovii, după ce au lăsat să taie capul apostolului Iacob, au voit să prindă şi pre Filip ca să-i taie şi lui capul. Şi ca să nemerească noaptea casa, în care era Filip, au împlîntat o creangă verde la poarta ei. Dar se înşelară că, pre cînd îl căutară noaptea dinaintea fiecărei case era o rudă verde ca cea pusă de ei.[14]

Foarte frumos descrisă e originea acestei datine şi de către laureatul nostru poet, d-l G. Coşbuc, într-o admirabilă legendă intitulată *Armingenii*.

Iată şi legenda respectivă:

Pe cînd umbla Hristos prin ţară,
Lăţind cuvîntul său frumos,
Ovreii toţi i-au scos ocară
Şi cărturarii lor cercară
Prilej să piardă pre Hristos.
Aşa, 'ntr-o noapte-ntunecată,
Cînd vecinicul Mîntuitor
Durmea-ntr-o casă-ncreştinată,
Găsitu-l-au ovreii-ndată
Şi sfat făcut-au de omor.
La miazănoapte aveau să vie
La casa unde el dormea
Şi, casa pentru ca s-o ştie,
Au pus ca semn şi mărturie
În faţa casei o nuia.
Dar Dumnezeu, cel ce scoboară
Şi-n gîndul cel mai nevădit,
Nu lasă pe-al său fiu să moară,
Căci a răscumpărării oară
Şi vremea morţii n-a sosit.
Şi Dumnezeu orbit-a firea
Ovreilor împinşi la rău
Încît să n-aibă nicăirea
Vreun chip de-a făptui perirea
Născutului din Dumnezeu.
La miezul nopţii-n gloată mare
Ovreii pe furiş pornesc
Şi ovreii urlă de mirare,
Că ei la casa fiecare
Ca semn cîte-o nuia zăresc.
„Dac-am pierdut şi astăzi prada
Cu greu putea-vom s-o găsim!"
Porneşte-apoi răcnind grămada,
Perîndă-n zgomot toată strada
Tăcutului Ierusalim.
Dar neputînd să mai găsească
Pe Hrist ca să-l omoare-n somn,
Perdut-au noaptea duşmănească
Şi n-au putut să-ndeplinească
Perirea vecinicului Domn.
Şi din aceea zi-nainte
Rămas-a obicei, şi spun,
Că pentru aducerea-aminte
De noaptea mîntuirii sfinte
Românii şi azi armingeni pun.[15]

În fine, românii din comitatul Bihorului în Ungaria consideră ziua aceasta de cea mai potrivită şi pentru alungarea strigelor.

De aicea apoi şi datina la românii bihoreni de a ieşi în preseara acestei zile din fiecare casă cîte un suflet şi a striga în gura mare:

– Auzi mă!

Iar cel ce aude, fie el orişicine ar fi, răspunde:

– Aud mă!

Primul mai departe:

Cine-i Strigă
Dracu-l frigă

Pe frigare
De cea mare!

Cari cuvinte le rosteşte apoi şi cel de al doilea.

Rostind aceste cuvinte, se crede „că astfel se şi întîmplă cu cei ce sînt strigoi, dacă nu închid în grabă uşa casei.

Pe asta s-ar cunoaşte strigoii în ziua de Ieremie", adecă în ziua de Arminden sau 1 mai.

În unele sate, sau mai bine zis mai pretutindeni, „unde locuiesc români, pun la casă, la uşi, ferestre şi la grajduri ramuri verzi de goron (stejar) ori fag, şi unii pun la grajduri şi pe lesi rugi pentru vaci.

În preseara de Ierimie, acel lemn îl numeşte poporul peste tot arminden.

Lemnul de dîlmoc îl pun la boi la jug, ca să nu se dioată (chioată)", adecă ca să nu se dioache.[16]

Pe cînd la românii din Ungaria, Banat şi Transilvania e datină de a se pune în preseara acestei zile o ramură verde dinaintea casei, parte spre depărtarea strigoilor şi parte întru aducerea-aminte de prigonirea de către jidovi a Domnului nostru Iisus Hristos şi a nereuşirii acestora de a pune mîna pe dînsul, pe atunci românii din Bucovina, Moldova şi cei din Muntenia îndatinează de a frige la Arminden sau Arminder un miel, a se duce apoi în pădure, într-o dumbravă, luncă, la vie, sau şi în grădină unde este iarbă verde, a se pune acolo la umbra unui copac şi, mîncînd friptura de miel, a bea vin pelin, sau dacă nu este de acesta, atunci vin de celălalt, punînd în el pelin verde. Unii aduc cu ei şi lăutari de le cîntă şi astfel petrec apoi pînă către seară, cînd se întorc în sat cîntînd şi bînd, împodobindu- se pe la pălării cu flori de liliac, dacă e înflorit, şi cu pelin verde.

Cînd întîi mai cade într-o miercuri sau vineri, zi de sec, nimeni din popor nu-l petrece, fiindcă nu mănîncă carne. Ciocoiaşii de la ţară însă îl petrec întotdeauna.

În judeţul Covurlui din Muntenia există chiar şi un cîntec poporal, care se cîntă la această ocaziune, şi anume:

Frunză verde de pelin,
Iată-ne la Armendin,
Beau mesenii şi mănîncă,
Şi de ciumă nu li-i frică...[17]

În Bucovina, şi anume după cît îmi este mie pînă acuma cunoscut, pe la oraşe este datină ca la prima mai, des-dimineaţă, să umble lăutarii pe la casele românilor celor mai bine situaţi şi să le cînte diferite cîntece, prin care li se anunţă începerea lunei lui mai.

Iar după amiazi ies apoi cu toţii la iarbă verde.

Modul cum serbează românii din Bucovina şi Moldova această zi, cum îşi petrec şi ce mai fac ei la această ocaziune, se poate vedea şi din următorul pastel de N. Beldiceanu, intitulat *Armindenul:*

În frumoasa noastră ţară luna florilor soseşte,
Cu senin şi cu lumină ziua se împodobeşte,
Pe mlădiţa mugurie frunzele se dezvălesc
Şi de pulbere de aur fluturaşii strălucesc.

Prin livezi acum s-arată pîlcuri vesele de lume,
Om cu om se înfrățește, toate vorbele sînt glume,
Spre ogoare cerul cată cu ochi binevoitori,
Și pe fețele voioase bucuria pune flori.
Jos pe iarbă stau întinse lăicere înflorite,
Și pe ele se arată străchinile smălțuite,
Pînea albă stă alături cu mălaiul auriu,
Iar de-o parte mari ulcioare pline toate cu rachiu.
La o vatră pe cîrlige spînzură un ceaun mare
Și alăturea așteaptă melesteul țărănesc;
Mielul gras, încet, cu lene se învîrte pe frigare,
Și găluștele cu clocot în ulcele se sfădesc.
Jos, sub nucul aromatic, toți la umbră se așează,
Cobza, naiul și vioara pe Arminden îl serbează;
Sus paharul se rădică, sănătățile pornesc,
Și cu cît se trece vinul, vorbele se înmulțesc.
Un moșneag cu barbă albă, veac bătrîn cu gheba-n spate
Zice: „Multă sănătate, vouă meseni de prin sate!
De voiți o primăvară cu flori albe de la rai,
După datinele țării să cinstim pe întâi mai;
Și de vreți coșare pline și de vreți pline hambare,
Luna roadelor iubite o primiți voios, cu vin;
Iar de vreți în poloboace să nu prindă vinul floare,
Faceți cum făceau străbunii: la Arminden beți pelin!"[18]

Mai departe spun românii din Moldova, că „în această zi, des-de-dimineață, pînă a nu răsări soarele, e bine ca oricine să se spele pe mîni și pe față cu roua ce cade peste noapte pe flori și ierburi; asemenea peste zi să beie pelin roș pe iarbă verde."[19]

Românii din Banat, din contră, spun că la prima mai e bine „să te prembli în aer curat în faptul zilei (revărsatul zorilor), spre a deveni vioniu (vioi), iute și puternic peste tot anul." Apoi că de la prima mai și pînă la capătul acestei luni „să bei dimineața pe inima goală un pahar de apă și să mănînci unt cu pîne."[20]

Tot în Banat este datină ca românceIe să se ducă la prima mai în cîmp și să pună să semene niște cuiburi de pasulă (fasole), făcînd loc cu mîna și acoperindu-le tot cu mîna, de cumva nu-și vor fi făcut cuiburi în ziua premergătoare.

Pasula aceasta, semănată în ziua de Irimie sau 1 mai, se crede că este mult mai roditoare decît cea semănată în alte zile de peste an.[21]

În fine, în Bucovina, se zice că în această zi este bine a se pune pepeni (castraveți), fiindcă pepenii răsădiți în această zi nu-i mănîncă viermii.[22]

NOTE

1. În mai multe localități din Bucovina.
2. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1709.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883.* Mai 1.

4. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.* t.II, p. 1711: „La 1 mai se serbează sîntul Ieremia. Serbește Ieremiev-dan, paleo-slavic Ieremiinu-dini, «Ziua lui Ieremia». De aci românește Armínden din Erminden, cu trecerea inițialului er în ar, ca în arici, Ardeal etc."; com. de d-l Ios. Olariu: „Armindenii sînt mai bine cunoscuți sub numele din calendar Ieremie, care se serbează în tot anul la prima mai."
5. Sim. Mangiuca, *Calend.* cit.: „Armenden (Bauiu, Pauiu), pe alocurea cade Armindenul pre ziua Ispasului."; com. de d-l Domețiu Dogariu, învățător în Satulung: „Armindeni se pun în două rînduri, și anume: a) în preseara de Sf. Gheorghe, frunză verde de fag, și b) în preseara zilei de Ispas, frunză de rosar sălbatic."
6. Com. de dl. Ios. Olariu.
7. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 130; Hasdeu, *Etym. Magn.*, t.II, p. 1709: „La Arminden se aduce din pădure o prăjină cît se poate de mare, cu puține clence în vîrf, și se implîntă dinaintea casei (R. Simu, Transilvania, c. Orlat.)."; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La prima mai se pune armindenul în tot Ardealul."; R. Simu, *Monografia comunei Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, nr. 32, p. 128: „La Arminden se punea mai nainte la case arminden, adecă o prăjină lungă adusă atunci din pădure."
8. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Armingien pun un stejar, salcie ori rudă înaltă de la alt arbore în poartă și-l leagă bine, unde stă pînă ce pică de sine."
9. Frîncu și Candrea, *op. cit.*, p.130; Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1710: „La Arminden pun la poartă un arbore nalt, cu frunze numai în vîrf și-l lasă acolo pînă ce se face mai întîi pîne nouă; atunci face din el jiruitoriu de cuptori, cu restul arde coptoriul. Acel arbore se zice arminden."; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*: „Arborele verde, numit arminden, rămîne pe alocurea plantat în pămînt dinaintea casei, pînă cînd vine grîul nou, atunci, tăind arborele, se face foc cu el și se coace pînea nouă; această pîne servește în casă de noroc."; com. de d-l Ios. Olariu: „Mulți poporeni țin pomul de mai în locul unde a fost pus la Irimie pînă la seceratul grîului. Atunci numai taie pomul cu care apoi se coace prima pogace și din care trebuiesc să guste toți casnicii, pentru ca să fie sănătoși."
10. Frîncu și Candrea, *op. cit.*, p. 130.
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. Frîncu și Candrea, *op. cit.*, p. 130; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Românii din Reteag zic că atunci cînd îl căutau jidovii pre Iisus Hristos, s-a întîmplat de la fiecare casă a răsărit lîngă stîlpul porții cîte un astfel de arbore, de aceea la fiecare casă se pune armindenul."
13. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t.II, p. 1710.
14. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p.11-12: „În ziua Înălțării la cer se împodobesc casele și mormintele cu flori, cari se aduc uneori acasă de la sfînțirea holdelor din cîmp, iar flăcăii ridică arbori înalți pe la ferestrele copilelor vîrstnice. Acest arbore era acuma la inzi imaginea abundenței crescătoare a vieții și simbolul degetului îndreptat în sus al zeului vieții Șiva; de nu cumva era în sfîrșit acest arbore un simbol jignitor pentru simțul general de moralitate, în însămnînța sa mai profundă neînțeles de către poporul de rînd. Conform învățăturii creștine, pare că acest arbore servește ca amintire a arborelui plantat ca semn dinaintea casei, în care era închis apostolul Filip, pre care voiau iudeii să-l decapiteze, precum au fost decapitat pre apostolul Iacob, a cărui sărbătoare cade la întîi mai; dar scopul lor fu zădărnicit prin aceea că aflară în ziua următoare arbori crescuți pe la toate ușile Ierusalimului. Unii dintre acești arbori – armindeni-au tulpină netedă și curățită de coajă, iar la vîrf obiecte de preț pentru acățătorul îndrăzneț și iscusit. Aceia cari au dorință de a cîștiga onoarea și aceste odoare atrăgătoare, își ung palmele și tălpile cu rășină și poartă cenușă în buzunare."
15. *Balade și idile*, București, 1893, p. 30-32.
16. Vas. Sala, *Credințe, eresuri, obiceiuri de la Beiuș și Vașcău în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXVI, Oradea Mare, 1900, p. 103.
17. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, 1710-1711.

18. *Poezii*, Iaşi, 1893, p. 162-163.
19. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 95.
20. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882 şi 1883.* Mai 1.
21. Com. de dl. Ios. Olariu.
22. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiş: „În ziua de întîi mai sau Armindin, se reţin oamenii de la lucru. În această zi seamănă numai cît femeile pepeni, straturile însă trebuie să fie făcute din ziua premergătoare, pentru că cred că dacă se seamănă în ziua aceasta, apoi pepenii cresc foarte frumoşi şi nu-i mănîncă viermii."

REPOTINUL

Repotinul pl. Repotinii sau Repotina pl. Repotinele,[1] numit altmintrelea Rîpotin,[2] Ropotin[3] şi Cerină pl. Cerine[4], e, după spusa poporului, o sărbătoare mare întocmai ca şi Paştile[5].

Repotinul se sărbătoreşte, după unii, în marţea a treia adupă Paşti[6], precum şi în cele două ce urmează una după alta[7], iar după alţii în miercurea întîia după Paşti sau în ziua de Todoruse, adecă miercuri în a 24 zi după Paşti.[8]

În această zi femeile lasă deoparte lucrul obicinuit, furca, meliţa, războiul sau stativele, şi adunîndu-se vecină cu vecină, fac, din humă şi paie, capace de astupat gura sobei, dar mai cu seamă acele renumite ţesturi, cuptoare mobile, sub cari coc, prin răscoacere, prin refractarea căldurii primite, turte, plăcinte, mălai, azme sau azime, şi diferite alte mîncări.

Forma acestor ţesturi e ca a scuturilor antice, o semisferă cavă: simpla variaţiune constă în ascuţirea mai mult sau mai puţin pronunţată a vîrfului de care s-apucă.

După ce le-au modelat, le lasă să se zvînte puţin, apoi le spoiesc frumos pe toate părţile şi înfigîndu-le în creste ramuri verzi şi flori de cîmp, le înşiră pe foi de lipan, expuindu-le arşiţei soarelui ca să le usuce.

După terminarea acestei munci nu puţin obositoare, contribuiesc fiecare, cumpără vin şi, pe alocurea le stropesc, în semn de abundenţă, ca ţestul să fie norocos, avînd mereu parte să tot coacă pîne şi mîncări. Restul îl beau pe rînd între dînsele.

Tradiţiunea spune – şi o spun şi femeile – că aceasta e ziua consacrată în care au dreptul de a se purta mai aspru cu bărbaţii, ca răzbunare pentru orice neplăceri ar fi avut din parte-le.[9]

Odată cu cele trei marţi, în cari se sărbătoresc Repotenii, se mai sărbătoresc în unele locuri încă şi alte şase marţi, tot după Paşti, în total nouă marţi, „ce urmează consecutiv, pentru a înlătura Dumnezeu răzmeriţele, războaiele şi vărsările de sînge, cari aduc multă pagubă, multă scîrbă şi multe lacrimi pe capul bieţilor oameni."[10]

NOTE

1. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale poporului român*, Bucureşti, 1874, p. 124.
2. C. Alexandrescu, *Dicţionar geografic al judeţului Vîlcea*, Bucureşti, 1893, p. 532: „Serbările superstiţioase au mai pierit. Circovii, Marinii, Rîpotinii, Filipii, Ziua Lupului, a Ursului se ţin mai mult în comunele de pe lîngă munte".

3. *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie,* sub redacţ. d-lui Gr. G. Tocilescu, an. II, vol.III, Bucureşti, 1884, p. 388; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80; *Noua Revistă Română*, vol. II, Suplimentul I, Bucureşti, 1900, p. 55: „Vai, lele Marie, mor unul după altul, fiindcă au făcut păcatul să lucreze în Ropotini, şi ştii bine cum îi cinsteau pe ei bătrînii lor."
4. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882,* mărţişor 31 – şi pe an. 1883. Aprilie 20: „Facerea Cerinelor (Repotinelor)."
5. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80.
6. G. Dem. Teodorescu, *Încercări*, p. 124: „A treia marţi după Paşti sînt Răpotinii sau mai bine Răpotinele." – *Revista pentru istorie*, p. 388: „Trei marţi după Paşti nu lucrează nimic iar a treia marţi este zi mare ca în ziua de Paşti şi se cheamă Ropotinul. Stau gătiţi şi fac hore, jocuri mari."
7. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p.80: „Marţi după Paşti sînt Ropotinele, sărbătoare mare întocmai ca şi Paştele, şi se sărbătoresc în cele trei marţi ce urmează una după alta (inceputul se face cu a treia marţi după Paşti)."
8. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883,* loc. cit: „Facerea Cerinelor (Repotinelor); pe alocurea se fac la Todorosale (Todoruse)."
9. G. Dem. Teodorescu, *Încercări*, p. 124-125.
10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 81.

CALOIANUL

I. CALOIANUL

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în judeţul Brăila, Ialomiţa şi Buzău, este datină ca în fiecare an să se adune în marţea a treia după Paşti, des-dimineaţă, mai multe fete, în etate de la 5 sau 6 ani în sus, la un loc şi apoi, împărţindu-se după etate în două sau mai multe cete şi alegîndu-şi fiecare ceată cîte o superioară, un fel de conducătoare, să facă un om mic de lut, mai ales un copil, iar în unele sate chiar şi două de aceste chipuri mititele, şi anume: unul bărbătesc, iar celălalt femeiesc.

După ce au făcut ele acest om, care se numeşte în cele mai multe părţi Caloian sau Scaloian, iau pe alocurea Muma ploii[1], îl pun într-un sicriu mic, făcut anume spre acest scop, sau şi pe o scîndură, îl îmbracă în straie ţărăneşti cu opinci şi cu căciulă, îl înconjoară cu coji de ouă roşii păstrate de la Paşti, precum şi cu fel de fel de flori, printre cari predomneşte busuiocul, şi apoi astfel aşezat şi împodobit, îl duc şi-l îngroapă pe cîmp prin bucate, prin mărăcini, sau pe malul vreunei ape ori într-alt loc ascuns.

Înainte de înmormîntare însă, una dintre fete se face popă, alta dascăl, a treia duce steagul, adecă o trestie cu o batistă albă în vîrf, înaintea popii, şi iarăşi alta sau şi două duc sicriul sau scîndura cu Caloianul, căruia îi urmează celelalte cu lumînări aprinse, plîngînd şi rostind următoarele cuvinte:

Iane, Iane,
Caloiane!
Te caută mă-ta
Prin pădurea deasă
Cu inima arsă,
Prin pădurea rară
Cu inim-amară,
Şi ea că te plînge
Cu lacrimi de sînge,
Iane, Iane,
Caloiane!

Altele plîng pre fraţi, surori, părinţi, dacă au.

A treia zi, după ce l-au înmormîntat, adecă în joia a treia după Paşti sau în ziua de Paparudă, se adună fetele iarăşi la un loc, se duc la locul unde a fost îngropat, îl dezgroapă şi apoi, bocindu-l:

Caloiene
Ene!
Mă-ta
Te căta
Prin pădurea deasă
Cu inima friptă, arsă,
Prin pădurea rară
Cu inima fript-amară;

Il aduc în sat, şi aici îl aruncă într-o fîntînă sau îi dau drumul cu sicriul sau scîndura pe vreo apă curgătoare, urînd ca anul să fie ploios şi plin de belşug.

În cele mai multe locuri însă Caloianul e mai întîi frînt în mai multe bucăţi, şi abia după aceea diferitele sfărîmături sînt aruncate prin fîntîni sau puţuri, prin bălţi sau prin gîrle.

După ce au aruncat acuma Scaloianul în atare fîntînă sau i-au dat drumul pe atare apă curgătoare, se adună toate fetele la o casă şi acolo fac o plăcintă mare, numită ghizmană sau şi mai multe plăcinte, precum şi alte bucate, şi apoi, cumpărînd şi aducînd flăcăii satului vin şi lăutari, se pun cu toţii la masă, mănîncă şi beau împreună din pomana Caloianului, iar pe urmă se dau la joc şi joacă pînă de către seară.

Dacă fetele sînt mici şi nu au ouă, unt, făină, precum şi celelalte trebuincioase pentru pomana Caloianului, îmbracă un sul cu haine femeieşti şi pleacă cu el pe la oameni acasă, şi la casa la care se duc gazda trebuie să ude acel sul cu apă, apoi le dă ouă, unt, făină, etc., şi cu ceea ce adună fac şi ele plăcinte, bucate, şi cumpără vin, şi aceasta se cheamă pomana Caloianului, iar acelui sul îmbrăcat, care mai pe urmă se leagă de vîrful cumpenei unui puţ, i se zice ca şi omului celui de lut, asemenea Caloian sau Scaloian.[2]

În alte părţi, tot din Muntenia, în aceeaşi zi, adecă în marţea din săptămîna a treia de după Paşti, iar cînd e secetă mare, care durează mai multe săptămîni, chiar şi mai pe urmă în alte zile, este datină ca fetele şi femeile de la ţară să frămînte pămînt galben şi să modeleze dintr-însul un om în miniatură, numit Caloian sau Scaloian.

După ce au făcut Caloianul, îl pun într-un mic coşciug ca pe mort, îl plîng, îl tămîiază şi apoi îl îngroapă între bozii[3], sau la fîntînă, sau la puţul satului, cîntîndu-i următoarele versuri:

Caloiene, Iene,
Caloiene, Iene,
Du-te-n cer şi cere!
Să deschidă porţile,
Să sloboadă ploile,
Să curgă ca gîrlele,
Zilele şi nopţile,
Ca să crească grînele.

Caloiene, Iene,
Caloiene, Iene,
Cum ne curg lacrimile,
Să curgă şi ploile,
Zilele şi nopţile,
Să umple şanţurile,
Să crească legumile
Şi toate ierburile.

Caloiene, Iene,
Caloiene, Iene,
Du-te-n cer la Dumnezeu,
Ca să plouă tot mereu,
Zilele şi nopţile,
Să dea drumul roadelor,
Roadelor, noroadelor,
Ca să fie îmbelşugată,
Ţara toată, lumea toată!

Sau:

Iene, Iene, Scaloiene,
Iene, Iene, Scaloiene,
Du-mi-te la Dumnezeu
Şi te roagă tot mereu,
Să dea drumul cerului,
Ca să curgă ploile,

Ploile ca gîrlele,
Nopţile şi zilele,
Şi cu săptămînele,
Ca să crească apele,
Să s-adape vitele
Şi să ude grînele,
Grînele şi oarzele,
Meiul şi fasolele,
Cu toate legumele
Şi cu porumbiştele.
Iene, Iene, Scaloiene,
Iene, Iene, Scaloiene,
Roagă-te la Dumnezeu,
Să dea drumul ploilor,
Ploilor şi apelor,
Apelor bogatelor,
Ca să crească grînele,
Grînele, fînaţele,
Meiul şi fasolele,
Cu toate legumele,
Porumbul şi poamele,
Cu toate ierburile,
Să le pască vitele,
Să ne are holdele,
Să se facă roadele,
Să mănînce oamenii!

În unele locuri, i se adresează versurile cîntate cu jale la morţi, adăogîndu-se:

Iene, Scaloiene!
Tinerel te-am îngropat,
De pomană că ţi-am dat,
Apă multă şi vin mult,
Să dea Domnul, ca un sfînt,
Apă multă, să ne ude,
Să se facă poame multe!

Deoarece însă plînsul la înmormîntarea Caloianului este obligator, ca şi la oricare altă înmormîntare, şi deoarece nu fiecare poate să plîngă cînd voieşte, de aceea fetele, ce-l bocesc, „se freacă cu ceapă la ochi spre a provoca mai multe lacrămi."

La trei zile după ce l-au îngropat, se adună iarăşi la un loc, îl dezgroapă de unde l-au fost îngropat şi-l aruncă pe gîrlă, „ca să turbure norii şi apele, cum se întîmplă înainte de ploaie."

În ziua Caloianului „bărbaţii ară numai pînă la prînz..., iar de la amiazi pînă seara beau şi joacă la cîrciumă."[4]

Tot cam aşa s-a practicat datina aceasta mai demult şi în Moldova.

Iată ce a scris în privinţa aceasta repauzatul G. Săulescu:

„Cînd nu ploua, romănii cei vechi păstrau procesiunea următoare, invocînd două divinităţi naţionale, pe Calian şi pe Păpălugă. Femeile, şi mai cu seamă fetele, efigiază o statuă de argilă (lut galbăn), mare cam de o palmă, pe care o numeşte Calianu; îi fac un sicriu de scoarţă, îl învelesc în giulgi şi, ducîndu-l la un mormînt făcut înadins, fetele îl bocesc, declamînd umătoarele versuri:

Iani, Iani,
Caliani!
Ia ceriului torţele
Şi deşchide porţile
Şi porneşte ploile,
Curgă ca şuvoaiele,
Umple-se păraiele
Pintre toate văile,
Umple-se fîntînele,
Să răsară grînele,
Florile, verdeţele,
Să crească fînaţele
Să s-adape vitele,
Fie multe pitele!

Acestea cîntîndu-le lugubru, fetele satului înmormîntează pre figuratul Calian, şi apoi făcîndu-i comîndarea se ospătează."[5]

În unele locuri din Moldova, unde este şi în timpul de faţă uzitată datina aceasta, precum bunăoară în comuna Hermeziu, jud. Iaşi, în loc de a-i da pre Scaloieni pe apă, îi duc şi-i îngroapă în pădure.[6]

Caloianul sau Scaloianul însă e uzitat nu numai la românii din Moldova şi Muntenia, ci şi la cei din Dobrogea.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta d-l T. T. Burada:

„În joia din săptămîna a patra după Paşti se fac Scaloienii. În acea zi mai multe fete din sat se adună şi fac Scaloianul: chipul unui om mititel ca de o palmă de lung făcut din lut, apoi îl pun într-un sicriu de papură şi-l dau pe Dunăre sau pe baltă, cînd atunci încep toate fetele a se face că plîng şi a se văicăra, zicînd următoarele versuri:

Scaloieni, Scaloian,
Trupuşor de dician;
Scaloiţă, Scaloiţă,
Trupuşor de cuconiţă,
Mă-ta că mi te-a cătat,
Te-a cătat, te-a întrebat
Prin pădurea rară
Cu inim-amară,
Prin pădurea deasă
Cu inima arsă.

În multe locuri, Scaloienii, înainte de a se arunca în apă, stau trei zile îngropaţi în pămînt.

După ce Scaloianul s-a dat pe apă, toate fetele se întorc acasă, pun masa, fac bucate şi plăcinte, beau, mănîncă şi fac horă, iar flăcăii cîntă din fluier şi din cimpoi."[7]

În fine, mai e de observat şi aceea că de la cuv. Caloian şi Scaloian s-a format cu timpul şi următoarea zicătoare: Pare că e Caloian sau Scaloian sau şi Scaloi.[8]

NOTE

1. *Noua Revistă Română*, vol. II, Supliment I, Bucureşti, 1900, p. 55: „Nu plouă, şi-i creapăt de se crapă pămîntul, pare c-ar căsca de zăduf: numai ce vezi pe babe că ies cu *Muma ploii*, un chip de om făcut din humă şi îmbrăcat cu ţoale negre, ca să se înnoreze cerul, şi după ce-i descîntă, cum ştiu ele, îl îngroapă la un loc umbros, pare c-ar ploua, dacă fac ele aşa."

2. Dobre Ştefănescu, *Studii asupra literaturii populare*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. IV, Bucureşti, 1888, p. 121 – 122; Iul. Delescu şi B. Demetrescu-Oprea, *Dicţionar geografic al judeţului Brăila*, Bucureşti, 1894, p. 36; I. A. Candrea, *Caloianul*, stud. comp., publ. în *Noua Revistă Română*, vol. II, p. 94-95.

3. În Bucovina boji sing. boz, lat. *Sambucus ebulus L.*

4. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, p. 209 şi 211-212.

5. Sim. Fl. Marian, *Descîntece populare române*, Suceava, 1886, p. 299-300.

6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 87.

7. *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880, p. 26-27.

8. Dob. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 122.

II. GHERMANUL

Vechiul meu cunoscut şi amic, d-l Grigore Creţu, profesor trecut la pensiune în Bucureşti, mi-a spus la o ocaziune că chipul de pămînt, ce-l fac mai ales fetele din Muntenia cînd nu plouă şi căruia îi zic Caloian şi Scaloian, de către românii din Bulgaria s-ar numi Gherman.

Românii din Banat cunosc asemenea un Gherman, însă sub acest Gherman se înţelege o sărbătoare care cade totdeauna cinci zile înainte de Ispas sau Înalţarea Domnului şi care se serbează cu nelucrare, anume ca să nu mănînce viermii şi omizile cîmpurile.[1]

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Mai 1.

PAPARUDA

Paparuda, numită altmintrelea Păpărudă, Papalugă, Păpălugă, Paparugă, Păpărugă, Babarugă, Băbăruge, Dadaloaie, Dodole, Dodoloaie, Dodoloi, Mămăruță și Gogul, e o datină care se practică în unele părți în marțea întîia[1] sau în marțea a treia de după Paști[2], iar în altele în joia a treia de după Paști[3] sau în Joia verde, adecă în joia a doua de după Rusalii.[4]. În timp de mare secetă însă se practică nu numai în aceste patru zile, ci în orișicare altă zi de vară și cu deosebire din lunile aprilie, mai, iunie și iulie.[5]

Paparuda e uzitată, după cît îmi e mie pînă acum cunoscut, în toate țările locuite de români, afară de Bucovina și Maramureș. Mai nainte poate că va fi fost și în aceste două țări uzitată, și mai ales în Bucovina, care s-a ținut de Moldova, cu încetul însă a dispărut, după cum a început în timpul din urmă a dispărea și din Moldova.[6]

Scopul Paparudei este de a invoca protecțiunea cerului asupra recoltelor, să-i ceară a le da ploi fertile și a le feri de mălură[7], sau cu alte cuvinte de a atrage ploaia, ca avînd pămîntul destulă umezeală să poată produce pîne și iarbă de ajuns.[8]

Ce se atinge de practicarea acestei datine, trebuie să amintim că ea este, cu puține abateri, mai pretutindeni asemenea. Cu toate acestea noi vom descri-o astfel, după cum se practică în fiecare țară.

Vom începe deci mai întîi cu Moldova.

„Vara, scrie Principele Dimitrie Cantemir, cînd pentru seceta mare e pericol că nu se vor face bucatele, țăranii moldoveni iau o fetiță, care n-a ajuns încă etatea de zece ani și o îmbracă cu cămașă de frunze de arbori și de alte plante, și așa urmîndu-i celelalte copile și băieți de etatea ei umblă cîntînd și săltînd pe la vecini, și, ori încotro ar merge, bătrînele le ies în cale și le udă turnîndu-le apă rece pe cap. Cîntecul lor cu această ocaziune este cam următorul:

Papalugo, suie-te în cer,
Și-ți deschide porțile,
Și-i trimite ploile,
Ca să crească grînele,
Grînele,
Secările,
Și meiul
Și mălaiul!...“[9]

Iar G. Seulescu scrie:

„A doua divinitate pe care o învocă românii din vechi la neplouare este Păpăluga.

Ceremonialul sau procesiunea păstrată în onoarea ei e cea următoare:

O fată, sau, pentru puditis, băiat, se nudează depunînd vestmintele sale și rămînînd cu pielea. Se înhoabotă cu boji sau alte plante legate deasupra

capului ca o glugă și așa mascat îmblă pe la case. Cînd sosește dinaintea ușii, femeia de casă iese și toarnă asupra ei o cofă sau ulcelă de apă. Atunci Păpăluga săltînd zice:

Lugă, lugă,
Păpălugă!
Ieși din a ta glugă,
Suie în sus la rugă,
Seceta să fugă,
Ia cerului torțile,
Și deschide porțile,
Și revarsă ploile,
Cură ca șuvoaiele,
Prin toate grădinile,
Crească-ne olivile, (?)
Una cu legumele,
Curechiul și gulele!

Acestea petrecîndu-se cu așa-numita Păpălugă, i se solvează un obol (para) sau un ou.“[10]

Tot cu privire la românii din Moldova scrie și d-l Const. D. Gheorghiu următoarele:

„Vara, cînd este secetă și cu primejdie pentru semănături, îmbracă țăranii pe o copilă, mai tînără de zece ani, cu cămașă de frunze de copaci și de buruiene, și cu toate celelalte copile și copii de vîrsta ei umblă jucînd și cîntînd, și cum sosesc la fieștecare casă, obicinuiesc babele să le toarne pe cap apă rece. Cuvintele pe cari le cîntă ele atunci se aseamănă întocmai cu cele spuse mai sus.“[11]

În fine, tot din Moldova cred că sînt și următoarele versuri reproduse, după relațiunea lui Sulzer, de D. H. Sanders în opera sa intitulată *Das Leben der Neugriechen dargestellet und erklärt aus Liedern*, Mannheim, 1844:

Papalugă, lugă,
Papalugă, lugă,
Pîn-la cer te suie,
Porțile-i descuie,
Ploaia să pornească,
Holde să stropească,
Mare să ne crească
Orzul și cu grîul,
Secara și meiul,
Legumele toate
Și orice bucate![12]

Cel dintîi, care a scris despre Paparudă la românii din Muntenia, e Théodore Margot, care, judecîndu-l după nume, seamănă să fi fost un strein.* Acesta, întreprinzînd o excursiune prin România și ajungînd în călătoria sa la orășelul Drăgășani, scrie următoarele: „Drăgășanii este un orășel însemnat, atît pentru populațiunea cît și prin comerciul ce-l face cu vinurile din teritoriul său. Acest orășel este nou și este clădit pe una din proprietățile Episcopiei Rîmnicului. Stradele sînt late, curate, drepte și sînt ornate cu frumoase case, cu prăvălii de bogasieri, cojocari și pantofari. Autoritatea locului este sub dependența unui subadministrator și a doi comisari. Toți locuitorii se socotesc clăcași ai Episcopiei și-și plătesc îndatoririle către arendașul moșiei. Cîmpul Drăgășanilor a fost adeseori teatrul unor războaie

* Nu știm dacă era un străin, dar știm sigur că așa cum scrie în finalul memorialului său de călătorie, locuia în România: „acesta este tabloul acestei mărețe, avute și roditoare țări, pe care *o locuim*.“ (N. ed.)

foarte crunte. Drăgășanii se află în drumul Rîmnicului și prin urmare este foarte vizitat.

Acolo avui ocaziune să văz Paparuda. Poporul este supus credulității, superstițiilor de tot felul. El amestecă cristianismul cu rămășițele păgînismului și aleargă adesea la ideile false ale acestui din urmă cult. Era mai la două luni de cînd nu plouase; căldurile cele mari și o uscăciune teribilă amenința tot ținutul de lipsa bucatelor. Populul, după ce întrebuințase rugările, oficiurile divine, și nu văzuse nici un efect din cîte le adăsta, se adresa în fine la Paparuda sau nimfa apelor. Această nimfă era o jună fată, îmbrăcată cu trestie, cu rogoz din cap pînă în picioare, ce se preumbla în tot orașul, oprindu-se din casă în casă, primind să-i toarne pe trup vase pline cu apă, cîntînd apoi cîteva versuri spre invocațiune și analoage circumstanții, din care iată și termenele naive pe care le cînta atunci juna nimfă:

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Varsă cu găleata
Peste toată gloata.

Apoi învîrtindu-se în rond de mai multe ori și scoțînd niște strigări urmate de niște rîsuri frenetice, se retrage tot cîntînd și luînd în mînă măruntișile cu care binevoiește cineva a gratifica pe această nimfă de o nouă invențiune. În urma acestui manegiu, popului este încredințat că nimfa apelor invocată cu un chip atît de original nu va întîrzia a-i trimite o ploaie abundantă. Abuz de credință superstițioasă ce se va șterge cu anevoință din mintea populului."[13]

În județul Mehedinți, „se adună cîteva fete, de obicei trei, mai mici decît de 12 ani, se dezbracă pînă la piele, se încing împrejur, în loc de fuste, cu frunze de boz înșirate pe o ață, așa că de la brîu pînă la genunchi sînt acoperite; pe cap își pun o coroană tot de verdețuri și astfel împodobite pleacă sub conducerea unei țigănci mai bătrîne, prin sat, din casă în casă, și încep să joace pe un rînd înainte și înapoi, cîntînd:

Paparudă, rudă,
Vino de mă udă;
Să se tulbure cerul;
Cu găleata lată,
Peste toată gloata,
Cu găleata plină,
Ploile să vină;
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă,
Cu toate gălețile,
Să se umple văile,
Cu apă de ploaie,
Tot cu țuțuroaie,
Pămîntul să se moaie.
Cînd a da cu plugul,
Să umble ca untul
Cînd a da cu sapa,
Să cure ca apa,
Să se facă grînele
Cît bordeiele,
Și porumbele
Cît prăjinele,
Drugele
Cît coatele,
Spicele
Cît palmele!

În timpul acesta gazda vine de le udă și apoi le dă un bacșiș."[14]

În județul Olt, unde Paparuda se joacă de obicei joia și duminica între Paști și Rusalii, se duc mai mulți copii la o fîntînă mai apropiată și acolo se acoperă cu foi de boz de sus pînă jos, fiind bine legate. Foile de la umăr se pun de obicei

cu vîrful în sus, pentru ca picăturile de apă să se oprească pe foi și să strălucească la soare, așa cum picăturile de ploaie strălucesc pe plante. După Paparudă, se mai duce și un altul, care să-i apere de cîni și să primească darurile de la oameni. După ce s-au pregătit bine, pleacă prin sat și ajungînd la casa fiecărui om încep a juca, cîntînd în gura mare:

Paparudă, rudă,
Ieși afară de udă;
Cu găleata lată,
Peste toată gloata,
Cu găleata nouă,
Dumnezeu să plouă,
De joi pînă joi,
Să dea nouă ploi.
Unde-i da cu plugu,
Să curgă ca untu,
Unde-i da cu sapa,
Să curgă ca apa!

Aceste cuvinte se repetă de mai multe ori, pe cînd oamenii aruncă apă pe ei.

Astfel se duc din casă în casă, pînă termină tot satul.[15]

În cele mai multe părți din Muntenia însă, în timpul de față, Paparuda nu se mai joacă de copile de român, ca mai nainte, ci numai de copile de țigan sau țigănci tinere. Acestea își împletesc cununi de bozii pe cap, se împestrițează cu panglici roșii, cu salbe de firfirici, sau se împodobesc pe la cap, gît și mijloc, cu bozii și aleor verde, și astfel împodobite merg apoi pe la casele oamenilor ca să joace.[16] Una dintre țigănci mai în vîrstă cîntă din gură, pe o arie de dans monotonă, pe note scurte, stacate și pe un tact repede un șir de invocațiuni din cari reproducem următoarele:

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Ca să cază ploile
Cu gălețile,
Să dea porumburile
Cît gardurile
Și să crească spicele
Cît vrăbiile,
Să pornească grînele
Să umple pătulele,
Paparudele!

Apoi, ca și cum s-ar adresa divinității, continuă:

Să deschizi cerurile,
Să pornească ploile
Și să ferești holdele
De toate mălurile;
Să gonești tăciunele
Din toate ogoarele,
Paparudele![17]

O variantă a acestor versuri sună așa:

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Ca să-nceapă ploaie,
Să curgă șiroaie,
Cu găleata, leata,
Peste toată zloata:
Unde dă cu maiul
Să crească mălaiul,
Unde dă cu sapa
Să curgă ca apa.
Hai, Catrino, să sărim,
Paparudele!

Că ştii iarna ce păţim,
Paparudele!
Ca paserea prin copaci,
Paparudele,
Ploaie multă ca să faci,
Paparudele![18]

A doua variantă sună astfel:

Să nu trecem casele,
Paparudele,
Să pornească ploile,
Paparudele,
Să nu fie secetă,
Paparudele,
Să luăm urciorelul,
Paparudele,
Să descuiem cerul,
Paparudele,
Să sunăm cheiţele,
Ha, Maria, ha!
Să pornim ploiţele,
Ha, Maria, ha!
Zalele să sune,
Ploile să cure,
Ha, Maria, ha!
De joi pînă joi,
Ha, Maria, ha!
Să crească grînele
Cît pădurile,
Paparudele,
Şi porumbele
Ca prăjinile,
Paparudele,
Unde-i da cu sapa,
Să curgă ca apa,
Unde-i da cu plugul
Să curgă ca untul,
Ha, Maria, ha!
Boi înjugători,
Oameni muncitori,
Paparudele,
Oile lînoase,
Vacile lăptoase,
Mai mult sănătoase,
Laptele să curgă,
Să curgă urlînd,
Untul duduind,
Ha, Maria, ha!
Să trăiască gazda casei
La anul şi la mulţi ani![19]

A treia variantă sună precum urmează:

Păpărudă, rudă,
Ia ieşi de ne udă,
Cu găleata, leata,
Peste toată gloata.
Unde-o da cu sapa,
Să curgă ca apa;
Unde-o da cu plugu,
Să curgă ca untu;
În zori de dimineaţă,
Pe rouă, pe ceaţă,
Cu ceaţa-n spinare,
Cu roua-n picioare...
Păpărudă, rudă,
Ia ieşi de ne udă,
Cu găleata, leata
Peste toată gloata.
Să sunăm cheile,
Să scornim ploile,
Să crească grînele
Cît prăjinile
Şi porumburile
Cît streşinele.
Să facem granate
Să dăm la surate,
Să facem colaci
Să dăm la săraci,
Să facem covrigi
Să dăm la voinici,
Să facem păpuşi
Să dăm la mătuşi!
Păpărudă, rudă,
Ia ieşi de ne udă
Cu găleata, leata
Peste toată gloata.
Boii trăgători,
Porcii unsuroşi,

Oameni sănătoşi,
Oile lînoase,
Mult mai sănătoase.
Vacile lăptoase,
Mai mult sănătoase.
Păpărudă, rudă,
Ia ieşi de ne udă
Cu găleata, leata
Peste toată gloata,
Oameni să trăiască
Să le stăpînească![20]

A patra variantă:

Paparudă, rudă,
Vino de mă udă
Cu găleata, leata,
Pintru toată gloata,
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină.
Cînd oi da cu sapa,
Să cure ca apa.

A cincea variantă:

Paparudă, rudă,
Ia vin de mă udă
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă.
Cînd oi da cu sapa
Să cure ca apa.
Să nu dai cu strachina,
Că faci paguba;
Să dai cu ciuru,
Să umpli pătulu.
Din joi
Pînă joi
Să dea nouăzeci de ploi.
Paparudiţă,
Paparudiţă!

A şasea variantă:

Paparudă, rudă,
Ia ieşi de mă udă,
Cu găleata rasă
Ploile se varsă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină,
Să crească dovlecele
Cît pătulele
Şi porumbele
Cît prăjinile.
Măgăreaţa lui Matei
Cu cercei,
Cu ghiocei,
Cu salbă de nouă lei,
Cu mărgele
De surcele,
Paparudele!

A şaptea şi totdeodată ultima variantă:

Paparudă, rudă,
Ia ieşi de mă udă,
Cu găleata, leata
Peste toată gloata,
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină.
Să deschiem cheile,
Să pornim cu ploile,
Să crească porumburile
Cît pătulele,
Şi grînele
Cît prăjinile,
Vacile lăptoase
Mai mult sănătoase,

Oile lînoase,
Mai mult sănătoase.
Unde-oi da cu sapa,
Să cure ca apa;
Unde-oi da cu plugu,
Să cure ca untu.
Boi înjugători,
Oameni muncitori.
Să nu dai cu strachina,
Că faci paguba;
Şi să dai cu ciuru,
Să umpli pătulu.[21]

După ritmul cîntecului, două sau mai multe Paparude joacă în mod săltător, bătînd din palme, plesnind din degete, imitînd sunetul castanetelor spaniole şi repetînd alternativ exclamaţiunea ha! ha! sau Paparuda leo!

În timpul acesta stăpîna casei ia o cană cu lapte, dar mai cu seamă o găleată, o doniţă cu apă, şi o aruncă pe dînsele, udîndu-le de sus pînă jos.

Zărind-o, Paparudele se prefac că fug; uneori fug în realitate, şi mai ales cînd apa e rece. Însă... în cele din urmă sînt ajunse, şi tot nu scapă de botezul, de ploaia ce invocă.

Apoi, după diferite urări de viaţă lungă şi fericită, primesc o monedă, sau un găvan, o strachină de grîu, de mălai, de făină, de fasole, ori un caier de lînă, o rochie învechită etc.

În acelaşi mod purced din casă în casă, şi aceleia, la care nu joacă Paparuda, există credinţa că nu-i merge bine în vara ce urmează.[22]

Am zis mai sus că Paparuda în cele mai multe părţi din Muntenia se joacă în timpul de faţă mai mult de ţigănci, decît de copile de român.

Cauza, pentru care se recrutează Paparudele numai dintre ţigănci, cred că în prima linie e următoarea:

„A se expune să fie udate de suratele sau de mamele suratelor lor din sat, a căpăta din casă în casă parale sau producte, era ceva nedemn de tinerele române, a căror mîndrie nu le-ar permite cu nici un preţ să joace un asemenea rol. Dar cu toate acestea, nevoind să se piardă datina, nimănui nu-i trece prin minte să n-o încurajeze, să nu contribuie la a ei mănţinere şi reproducere. De aceea Paparudele sînt chemate din casă în casă ca să joace în bătătură, de aceea sînt recompensate după putinţă, de aceea se inspiră şi se propagă credinţa că familiei care nu le-a udat nu-i va merge cu productele în vara următoare, de aceea, în fine, femeile [din unele părţi ale Munteniei] nu lucrează a treia joi după Paşti, serbînd-o pentru protegerea, pentru prosperarea semănăturilor.

A doua cauză, pentru care jocul şi invocaţiunile Paparudelor s-au lăsat numai în atribuţiunea ţiganelor, e acel ridicul, acea indecenţă ce însoţeşte neapărat pe curioasele dănţuitoare, indecenţă atestată de scriitori şi observată în mai multe sărbători romane."[23]

În judeţul Gorj este datină ca Paparuda să fie jucată de flăcăi, şi nu de copile de român sau de ţigănci, ca în celelalte părţi ale Munteniei.

„În toate duminecile aproape, cam după ora 11 a.m., cînd soarele pripeşte mai tare, flăcăii [din acest judeţ, şi, anume] cei aleşi de vătavul de paparude, pleacă pe vîlcele şi, după ce fiecare adună cîte un braţ de bozii, intră într-o pădurice ori într-un crîng din apropiere, unde-i înşiră pe sfori sau pe sîrme.

Unul dintre flăcăii cei mai sprinteni şi mai puternici, desemnat încă de mai nainte, se îmbracă peste o cămaşă uşoară cu bozii aceştia, înşiraţi pe sfori, dar într-un mod admirabil, în forma şiţelor de la casă.

Flăcăul îmbrăcat astfel în bozii şi cu pinteni şi zurgălăi la picioare constituie ceea ce numim paparude.

Unul din băieţii ceilalţi mai dibaci conduce paparuda pe la fiecare locuitor din satul său. Înainte de a intra paparuda în curte, stăpînul casei o întîmpină la poartă cu un şofei (vadră) plin cu apă, pe care i-o toarnă în cap, în timpul ce flăcăii cari îl urmează cîntă, sub diferite melodii, unele versuri formate de ei într-adins pentru aşa ceva.

Cele mai obicinuite din versurile recitate la paparude sînt următoarele:

Paparudă, rudă,
Ieşi afară de udă,
Cu găleata, leata
Peste ceata toată.
Aduceţi cheiţele,
Să descui ploiţele,
De joi pînă joi,
Să dea nouă ploi.

La plecare, ei primesc diferite daruri, ca ouă, colaci, bani, fuioare, etc.

După ce flăcăii colindă satul în lung şi în lat, se retrag către seară tot la locul de unde au plecat cu paparuda.

Acolo băiatul care a fost paparudă se dezbracă de bozii şi împreună cu ceilalţi se apucă şi împarte toate darurile oferite de locuitori.

Într-unele regiuni, paparudele execută şi jocuri frumoase.

Poporul nostru crede foarte mult în paparude, pe motivul că ele ar avea o putere nevăzută de a atrage ploile. Dar nu numai atît! El afirmă că acolo unde paparudele urmează regulat a chema ploile şi unde oamenii vor arunca cît mai multă apă asupră-le, niciodată nu va fi secetă mare.

Atunci însă cînd e secetă, ca să nu-şi piardă încrederea poporul aruncă vina pe paparude, cum că ele nu şi-au făcut datoria cu sfinţenie. De aceea Dumnezeu a încuiat ploile.

Deşi se întîmplă cam rar să plouă după paparude, totuşi oamenii pun mare preţ pe această credinţă."[24]

În Dobrogea se face Păpăluga „a treia joi după Paşti numai de ţigănci", ca şi în cele mai multe părţi ale Munteniei, „cari mergînd pe la case dănţuiesc strigînd:

– Păpălugă suie-te în cer şi descuie porţile şi ne dă ploi, ca să crească grîul, păpuşoiul şi altele.

Stăpîna casei în timpul acela vine cu o găleată de apă şi o azvîrle peste ele; apoi li se dă cîte un bacşiş, o bucată de mălai, mămăligă, făină, iar cele mai de multe ori nişte haine vechi."[25]

În unele sate mărginaşe cu Săcelele din Transilvania se făcea mai nainte Paparuda, şi anume în ziua de Ispas, în următorul mod:

O femeie se îmbrăca în această zi de sus pînă jos cu frunziş, încît nici capul nu i se putea vedea. O altă ceată de femei o conducea de la o casă la alta, unde jucau şi cîntau:

Păpărudă, rudă,
Ian vin de ne udă
Cu găleata lata
Peste toată ceata.
Dă-ne, joie, cheile,
Să deschidem cerurile,
Ca să cadă ploile
Să se ude grînele
Şi să facem la colaci
Să-mpărţim pe la săraci,
Colaci mari şi găvănaţi,
Să-i dăm celor scăpătaţi!

Într-aceasta ieşea gazda casei (proprietarul) cu un vas cu apă, pe care o arunca atît preste Păpărudă cît şi preste tovarăşele ei; apoi le cinstea cu bani şi colăcei anume pregătiţi.

În timpul de faţă însă în satele sus-amintite nu mai există; s-a stins cu totul.[26]

În Banat, unde Păpărugele sînt foarte răspîndite, mai multe fete curate[27] de ţigan, de la 9-11 ani, umblă vara pe vremea de secetă pe la case, după ce mai întîi s-au dezbrăcat de toate hainele şi şi-au împodobit trupul cu frunze de crengi, cîntînd următoarele versuri:

Păpărugă, rugă,
Ian ieşi de ne udă
Cu găleata, leata,
Peste toată gloata.
Bumburel de argint
Vărsat pe pămînt,
Ploaie, Doamne, ploaie,
Locuri să se moaie,
Ploiţă curată,
Din ceruri vărsată.
Unde-i valea seacă
D-apă să se facă,
Unde-i valea lungă
Mai mult să s-ajungă:
Unde-o da cu plugu,
Să meargă ca untu,
Unde-o da cu sapa,
Să meargă ca d-apa.
Ploaie, Doamne, ploaie,
Locuri să se moaie;
Cucuruzele
Cît grădinile,
Orzu
Pînă-n podu,
Secara
Cît scara,
Grîu
Pînă-n brîu![28]

Sau:

Rugă, rugă,
Păpărugă!
Dă-ne, Doamne, ploaie,
Cîmpul să se moaie,
Să ne crească grîu,
Grîu pînă la brîu,
Spicul
Cît cuţitul,
Rodul
Pînă-n podul,
Oile lînoase,
Vacile lăptoase;
Toarnă cu ciurel,
Varsă cu ciubăr![29]

Sau:

Păpărugă, rugă,
Vino de ne udă
Cu găleata de apă,
Pe unde-i valea seacă,
Multă să se facă,
Pe unde-i valea plină,
Mai multă să vină![30]

Stăpîna casei, cum vede că s-au apropiat Paparudele, iese cu apă şi le udă bine, şi mai ales pe aceea care e făcută Paparudă. Iar după aceea le dă ceva bani, ori de mîncare.[31]

În alte părţi din Banat, precum bunăoară în Secaş de lîngă Oraviţa, e datină de a umbla cu Paparuga mai cu seamă pe la Sîn-Giorgiu, iar cînd e secetă peste toată vara.

Dacă ziua de Sîn-Giorgiu e ploioasă, atunci nu se face Paparugă.

În aceste părţi se fac Paparugă unii ţigani cari, dezbrăcîndu-se de toate vestmintele, îşi acoperă corpul gol cu boz, şi astfel îmbrăcaţi pleacă prin sat cîntînd, pe lîngă versuri ca cele reproduse mai sus, încă şi următoarele:

Hoae, Dodoloaie!
Dumnezeu să ploaie
Ploiţă curată
Din ceruri lăsată;
Bumburel de argint
Varsă-l pe pămînt;
Pe unde-i valea plină,
Mai multă să vină;
Spicul
Cît voinicul,
Secara
Cît scara![32]

O variantă a acestor versuri, tot din Banat, şi anume din Doloave, sună precum urmează:

Dodoloaie, loaie,
Dă Doamne, ploaie,
Ploiţă curată
Pe rouă vărsată.
Pe cea vale seacă
Norii mi se lasă,
Ploaia mi se varsă.
Să se facă spicu
Cît voinicu
Şi rodu
Pînă-n podu;
Cucuruzele
Cît grădinile!
Păpărugă, rugă,
Ian ieşi de ne udă
Cu olcuţa nouă,
S-o umplem de rouă![33]

După rostirea acestor cuvinte, iese cineva din casă şi udă Paparuga sau Dodoloaia cu apă, dîndu-i în acelaşi timp şi un dar oareşicare.[34]

În comitatul Bihor din Ungaria, precum bunăoară în Vaşcău, unde Paparuda se numeşte Babarugă sau Babaruge şi Dadaloaie, cînd e secetă mare, fac din cutare fată, ori fecior – se îmbracă ei şi mai mulţi – Babarugă, îmbrăcînd-o în crengi de arini sau arinzi, după cum li se mai zice, în aşa mare măsură, de n-o poate cunoaşte nimeni, poate că numai după glas că cine ar fi, şi astfel umblă ei din uliţă în uliţă, cîntînd, fiind acompaniaţi de o mulţime nespusă de băieţi şi popor, următoarele versuri:

Ploaie, Doamne, ploaie,
Ploiţă curată
De la Domnul dată;
Ploaie-o din ciurel,
Ploaie-o din ciubăr,
Ploaie-o cu bulbuci,
Ce-i bună de prunci,
Ploaie mîndră, deasă,
Să fie mănoasă
Toată ţara noastră!

De la săteni capătă ouă, pîne, nuci, etc.

„După ce au gătat cu umbletul de pe strade, merg la o apă curgătoare, aprind paie pe apă şi aruncă crucea de la un mort pe apă", în credinţă că, făcînd aceasta, în curînd are numaidecît să ploaie.

„În cazuri cînd e secetă mare, se duce în apă o muiere binecuvîntată cu o coasă ori secere și taie în dreapta și în stînga, rostind cuvintele:

Nu tai apa,
Ci tai legatul ploii,
Ca să ploaie pămîntul
Să ni-l înmoaie,
Pămîntul să ne rodească,
Lumea să se veselească!"[35]

În alte părți, tot din comitatul Bihor, precum bunăoară în comuna Coroiu, Babaruga este o datină ce o exercitau „numai copiii în timp de secetă", pentru că, după credința poporului din aceste părți, „bunul Dumnezeu ascultă glasul nevinovaților copii, cari cer ploaie pe pămînt.

Pentru Babarugă, într-o zi de sărbătoare, cam pe la răsăritul soarelui, pornesc copiii la vale, unde îmbracă pe un individ, care e de regulă o fată", „în mlădițe tinere, așa că nu se vede nimic din biata Babarugă.

După ce au îmbrăcat-o cum se cuvine, pornesc cu Babaruga în frunte prin sat, îndrugînd aproape la fiecare casă versurile următoare:

Ploaie, Doamne, ploaie,
Ploaie cu șiroaie
Pămîntu să-moaie!...
Ploaie, Doamne, ploaie,
Ploiță curată,
Din cer strecurată,
Fără pic de piatră!

E de însemnat că la fiecare casă biata Babarugă are să îndure cîte o cofiță de apă, și mai mult, pentru care suferință biata Babaruga trebuie să fie recompensată cu ceva: cu niște oușoare, cu niște bănișori.

După ce bat satul de-a lungul și de-a latul; după ce dezbracă Babaruga de vestmîntul ei de mlădițe; după ce se împărțesc pe cele cîștigate, pornesc voioși către casă."[36]

În fine, tot în comitatul Bihor, comuna Fechete-Batar, versurile ce se cîntă, cînd umblă Paparuga, sînt acestea:

Mămăruță, guță!
Dă, Doamne, ploiță,
Ploiță curată,
Făr-un pic de piatră,
Rodu
Ș-umple podu,
Spicu
Cît voinicu!

De multe ori însă, în loc de Mămăruță, guță, se zice: Gogule, Gogule! Iar ceremonia Gogului e aceasta:

„Copiii sau fetițele se îmbracă în ramuri de bozoci verzi din creștet pînă în tălpi. Pa cap poartă un comănac de pipirig. Aleargă de-a lungul ulițelor cîntînd cîntecul Mămăruței. În urma și înaintea lor merge o ceată de copii strigînd: «Iacă Gogu!» și cîntînd și ei, dar numai ce au încetat cei îmbrăcați dă Gog. În urma Gogului merge un copil și o fată, fiii Gogului, cu o coșarcă în mînă, în care se adună darurile de ouă, pită, slănină și ce se mai dă, ba încă și grițari.

După ce vestea Gogului s-a lățit, iese fiecare muiere sau bărbat din casă la uliță, strigînd:

– Bun sosit, Mămăruță (Gogule)! – și apoi toarnă o oală două pe dînsu zicînd:

– Apă-ți dau, ca și tu să ne dai, și să nu tragi sucul pămîntului mai mult! Mămăruța (Gogul) merge apoi la altă casă, unde tot așa se face."[37]

În comitatul Timiș se face Păpărugă sau Dodolă o fată de țigan care, îmbrăcîndu-se în nuiele de salcie, trece prin sat urmărită de mai multe țigănci și lăieți, cari cîntă următoarele versuri:

Păpărugă, rugă!
Ia ieși de ne udă
Cu găleata d-apă
Preste gloata toată,
Cu ulcuță nouă
Plinuță de rouă,
Cu inel de-argint
Preste tot pămînt.
Ploaie, Doamne, ploaie,
Să curgă șiroaie,
Ploița curată
Din cer îi lăsată,
Oblășei
Cu nourei.
Adă-mi, Doamne, cheile
Să slobozim ploile,
Ca să crească grînele,
Crească cucuruzele.
Ploaie, Doamne, ploaie,
Locul să se moaie,
Unde-i valea sacă
Mai mult să se facă,
Unde-i valea lungă,
Mai mult să s-ajungă,
Unde-i da cu sapa
Să pornească apa,
Unde-i da cu plugu
Să meargă ca untu.
Crească spicu
Cît voinicu,
Cucuruzele
Cît grădinele,
Rodu
Umple podu,
Rodu să rodească,
Gazda să trăiască.
Mîncă, gazdă, sănătos,
Porcii-s unturoși.

Astfel cîntînd, alaiul se oprește la casele celor în stare mai bună, iar oamenii, la cari s-a oprit, varsă cîte o vadră de apă asupra Păpărugii sau, cum îi mai zic, asupra Dodolii.[38]

La românii din Macedonia, unde Paparuda e asemenea uzitată sub numirea de *Pirpirună*, pl. *Pirpirune*, se practică în următorul mod:

Cum trec două, trei săptămîni după Duminica Tomei, „fără să plouă, românii [din Macedonia] găsesc că e de lipsă a pune să joace Pirpirunele, ca să aducă ploaie.

O fată din cele mai sărace este acoperită peste tot corpul, și mai ales pînă la brîu, cu ștevie sau cu ferică... Pe fata asta o însoțesc mai multe alte fete de români, și merg din casă în casă la vecini."

Pirpiruna joacă, iar altele cîntă:

Pirpirună
Se rĕadună,
Dă plŏaie,
Dă plŏaie
Ca să crĕască ágrile,
Agrile și aviiniile,
Aviiniile și ĭérghĭile,
Ĭérghĭile și curĭle
Curĭle și verdéțile.

Dacoromânește:

Paparudă
Se adună,
Dă ploaie,
Dă ploaie,
Ca să crească recoltele,
Recoltele și viile,
Viile și ierburile,
Ierburile și pădurile,
Pădurile și verdețurile.

Variantă:

Pírpirună
Sarandună,
Dă plŏaie, dă,
S-crĕască ágărle,
Ágărle ș-avĭiniile,
Ierghiile ș-livăḑile.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,
Să crească ogoarele,
Ogoarele și viile,
Ierburile și livezile.

A doua variantă:

Pirpirò
Saragò,
Aruvinĕadă ágărle,
Ágărle și mágărle.[39]
Chĭicuta prăŭlu,
Gărnuțlu cît țĕáțirea,
Mînuclĭul cît fórtuma.

Dacoromânește:

Paparudă
Sarago (!)
Stropește ogoarele,
Ogoarele și slăbitele,
Picătura cît paraua,
Grăuntele cît năutul,
Mănunchiul cît povoara
(de cal, catîr).

A treia variantă:

Pirpirúnă,
Oĭ dodule,
Oĭ bojule;
Sáragára,
Oĭ dodule,
Oĭ bojule
Dă nă plŏaie, plŏaie mare,
S-facă turtă
Cît nă arŏată,
S-facă pită
Cît n-arghĭie;
S-facă chĭicuta
Cît parălu.

Dacoromânește:

Paparudă,
Oi dodule,
Oi bojule,[40]
Saragara,
Oi dodule,
Oi bojule,
Dă o ploaie, ploaie mare,
Să facă turta
Cît o roată,
Să facă plăcinta
Cît o arie,
Să fie picătura
Cît paraua.

A patra variantă:

Pirpiró,
Bre Salavó,
Dă-nĭ aroauă, re zurle
Si-nĭ crĕască grînárile,
Grînárle, sicárurle,
Grînárurle, ovézele.

Dacoromânește:

Paparudă,
Mei Salave, (!)
Dă o rouă, măi nebunule,
Să-mi crească cerealele,
Grînele, secările,
Grînele, ovesele.

A cincea variantă:

Pirpirună,
Sarandună
Dă nă plŏaie cu gălĕata,
S-adunăm vĭiptul ca m'nata;
Ia bîgáțĭ-vă cĭijmile;
S-adunăm avĭiniile;
Ia bîgàți păpúțile
Sĕ-adunăm gărnúțile.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă o plŏaie cu găleata,
Să adunăm viptul cu pumnul;
Ian băgați-vă cizmele,
Să adunăm viile;
Ian băgați papucii,
Să culegem grăunțele

A șasea și ultima variantă:

Pirpirună,
Sarandună,
Dă plŏaie, dă,
Tra să crĕască ĭerghĭili,
Ĭerghĭili, virdéțurli,
S-aibă s-pască óili,
Óili și calĭi;
Pirpirună,
Sárandună,
Dă nă plŏaie, dă
Tra si crĕască avĭinĭili,
Avĭinĭili și ágrili,
Chĭicuta cît gîleata,
Gîrnuțlu cît țĕațirĕa.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,
Ca să crească ierburile,
Ierburile și verdețurile,
Să aibă să pască oile,
Oile și caii;
Paparudă,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,
Ca să crească viile,
Viile și ogoarele,
Picătura cît găleata,
Grăuntele cît năutul.

Precum la românii din Dacia Traiană, așa și la cei din Macedonia „este obiceiul să se arunce apă pe neașteptate, pe ascuns, asupra Pirpirunei". Românii macedoneni „cred că aceasta e necesar pentru ca să plouă."

„După ce au colindat peste tot satul, Pirpiruna și amicele ei fac o plăcintă cu făina și cu untul obținut, o coc și apoi merg de o mănîncă la fîntînă. Însă

ritul cere ca plăcinta să fie mîncată, stînd fetele cu picioarele în rîulețul unde trece apa de la fîntînă.

Dar nu numai cu ștevie și ferică se acopăr Pirpirunele, ci și cu așa-numita plantă iboj, cu flori de mac, numite la aromâni și greci pirpirune, și cu tot felul de verdețuri.

Înainte de a li se da de ale mîncării sau bani, se toarnă pe un ciur purtat de Pirpiruna pe cap apă.

Apoi nu numai după Duminica Tomei, ci ori de cîte ori este secetă, fac fetele [macedonene] obiceiul cu Pirpiruna.

În satele unde sînt țigănci, Pirpiruna se face o fată de țigani, pe cînd fetele de aromâni merg după dînsa și cîntă, și din ce obțin dau și țigăncii, care pe lîngă fructe mai capătă hainele vechi, lîna obținută, ce prisosește din făină și unt, după facerea nelipsitei plăcinte.

Melodia, după care se cîntă versurile referitoare la Paparudă sau Pirpiruna, este deosebită de cea care se aude în România, precum și de cea greacă și bulgară din Macedonia.[40]

În fine, la românii din Meglenia obiceiul acesta se face precum urmează:

„Fetele se strîng și dezbrăcînd pe una din ele o îmbracă peste tot corpul cu planta care se numește la dînșii buzeu.

Această fată se numește: Paparudă sau Duduletu.

Apoi aleargă din casă în casă, unde cîntă versurile următoare:

Paparudă, rudă,
S-nă dĕa ploaĭe,
S-nă crĕască gronele,
Gronele, gronișoarele,
S-nu li bată grindinĕa,[41]
S-na dĕa poĭne multă,
S-aŭ móncom cu sănătate.

Dacoromânește:

Paparudă, rudă,
Să ne dea ploaie,
Să ne crească grînele,
Grînele și porumbul,
Să nu le bată grindina,
Să ne dea pîine multă,
S-o mîncăm cu sănătate.

Sau:

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Paparudă, rudă,
Vino, dă ploaĭe multă,
Să crească gronele,
Să crească gronișoarele
Cît grandinele.

Dacoromânește:

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Paparudă, rudă,
Vino, dă ploaie multă,
Ca să crească grînele,
Să crească porumbul
Cît grindinea.“

Și după aceasta „se dă din partea femeilor cîte un ban vechi, numit *para de timp diznit* și alte lucruri.

Paparuda poartă în cap o cieștină, sită, pe care la urmă o rostogolesc și, dacă sita stă pe dungă, nu va ploua. Dacă cade însă, va ploua cu siguranță.

Apoi se duc într-o vale și acolo dezbracă pe fată și buzelul îl aruncă în rîu și apoi se întorc acasă și împreună mănîncă lucrurile adunate, adunăturile.“[42]

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883,* aprilie 20: „Paparuda (Paparuga, Dodoloiu); aceasta umblă totdeauna în a treilea zi după Paști (firește și peste vară, cînd e secetă).“
2. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. române,* p. 208: „Ziua hotărîtă pentru jocul Paparudelor e marțea celei de a treia săptămîni de după Paști. Prin extensiune, se continuă pînă în luna lui iunie și iulie, pe timp de secetă.“
3. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice,* p. 128: „A treia joi după Paști, e Păpăluda sau Păpăruda.“; Dobre Ștefănescu, *Studii asupra literaturii populare,* publ. în *Lumina pentru toți,* an. IV, București, 1888, p.120: „Paparuda umblă de obicei după Paști într-o zi fixă, ce oamenii numesc ziua de Paparudă și care este în a treia joie după Paști, iar după această zi și mai ales în timp de secetă umblă în fiecare zi.“; Idem, *Privire fugitivă asupra poeziei de ocaziune la români, genurile și obiceiurile de care este însoțită,* publ. în *Țara nouă,* an. III, București, 1887, p. 463.
4. N. Mihăescu, *Păpăruda,* publ. în *Foaia interesantă,* revistă săptămînală, literară, științifică ilustrată, sub îngrijirea lui G. Coșbuc, an. I, București, 1897, nr. 27, p. 2: „Era în ziua dintîi mai. Această zi căzuse într-o joi, în așa-numita Joia verde, cînd umblă Păpăruda.“
5. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883,* loc. cit.; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom...,* p. 208; Dobre Ștefănescu, *Studii,* publ. în ziarele cit., p.120 și 463; Codin N. Drăguț, *Paparudele,* publ. în *Albina,* an. II, București, 1899, p. 1110: „În timpul verilor secetoase, flăcăii, cu deosebire cei de la țară, practică un obicei cunoscut sub numele de Paparude.“; *Revista ilustrată,* an. II, Șoimuș-Bistrița, 1899, p. 46: „Bozul se mai întrebuințează în popor și la jocul numit Paparuda, care se face mai ales în timpurile secetoase, de obicei joia și duminica între Paști și Rusalii.“; Laurian și Massim, *Glosariu,* București, 1871, p. 436: „Paparuda, s.f. femină, mai ales și de regulă femină țigană; aceste femine, în număr mai mare în fiecare an, după Paști joacă, saltă, mai ales în aprilie și mai, încoronate cu frunzi, pe la casele sătenilor și urbanilor, și-s udate de ai casei cu apă cît de rece pe corpurile adornate cu frunzi; după saltare *Paparudele* așteaptă daruri de la ai casei unde ele joacă.“
6. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 86: „În Moldova încă există acest obicei, dar a început a se pierde încetul cu încetul, mai demult însă era foarte practicat.“
7. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.,* p. 208; *Revista ilustrată,* an. II; 1899, p. 46: „Jocul acesta are de scop invocațiunea ploii, și în cele mai multe locuri se face de țigani.“; com. de d-l Valentin Dioniu, învățător în Secaș lîngă Oravița: „Scopul Paparugei este implorarea ploii de la Dumnezeu.“
8. N. Mihăescu, *Păpăruda,* publ. în *ziar. cit.,* nr. 27, p. 2: „Păpăruda e pentru ploaie, pentru grîne, pentru vite, pentru oameni... Dar la ce nu-i bună Păpăruda?... La orice, dacă vrea Dumnezeu.“
9. *Descrierea Moldovei,* Ed. Academiei Române, București, 1875, p. 155.
10. S. Fl. Marian, *Descîntece,* 1886, p. 301-302.
11. *Op. cit.,* p. 86.
12. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.,* p. 210.
13. *O viatorie în cele șaptesprezece districte ale României,* București, 1859, p. 42-43.
14. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 83.
15. *Revista ilustrată,* an. II, p. 46.

16. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128; Dobre Ştefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. IV, p. 120; Idem, *Privire fugitivă*, publ. în *Ţara nouă*, t. III, p. 463; Şt. St. Tuţescu, *Din literatura poporană nescrisă*, publ. în *Revista Tinerimea română*, vol. III, fasc. I, Bucureşti, 1899, p. 116: „La noi, Paparude se fac ţigăncile. Se dezbracă în pielea goală, se acoper dinainte cu bozii şi pleacă prin sat după mălai. Cînd intră în obor încep a cînta. Stăpînul casei iese şi toarnă apă pe ele; apoi le dă cîte un blid de mălai, pîne, etc. Ele invocă ploaia. Pleacă pe vreme de secetă."
17. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128.
18. Idem, *Poezii pop. rom., p. 210.*
19. Dobre Ştefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. IV, p. 120; vezi şi *Ţara nouă*, t. II, Bucureşti, 1886, p. 506.
20. N. Mihăiescu, *Paparuda*, publ. în *Foaia interesantă*, an. I, nr. 27, p. 3.
21. Şt. St. Tuţescu, *Din literatura pop. nescrisă*, publ. în *revista cit.*, p. 115-116.
22. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128-129; Dobre Ştefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. IV, p. 120; Idem, *Privire fugitivă*, publ. în *Ţara nouă*, t. III, p. 463.
23. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 132.
24. Codin N. Drăguţ, *Paparudele*, publ. în *Albina*, an. II, nr. 35, 30 mai 1899, p. 1110-1111.
25. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880, p. 24-25.
26. Com. de dl. Dometiu Dogaru.
27. Uneori umblă cu Paparuda ţigănci însărcinate, ca să fie ploaia cu atîta mai bogată.
28. E. Hodoş, *Cîntece bănăţene*, Caransebeş, 1898, p. 123-124.
29. *Familia*, an. 1868, p. 327.
30. Com. de dl. Valentin Dioniu.
31. E. Hodoş, *op. cit.*, p. 124; *Familia*, cit., p. 327.
32. Com. de dl. Valentin Dioniu.
33. E. Hodoş, *op. cit.*, p. 123.
34. Com. de dl. Val. Dioniu.
35. Vasile Sala, *Credinţe, eresuri. Obiceiuri de la Beiuş şi Vaşcău în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXVI, Oradea Mare, 1900, p. 55; com. de acelaşi.
36. Iosif Stanca, *Babaruga*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 460.
37. Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. I, *Poezia tradiţională*, Budapesta, 1899, p. 200.
38. Dr. G. Alexici, *op. cit.*, p. 198-199.
39. Magăr, macru, sau macăr, înseamnă negras, slab, lipsit de vlagă.
40. Se repetă la fiecare vers.
41. Sau: gărduşcă.
42. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 725-729; I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 532-533: "În timp de mare secetă, o femeie săracă, de obicei o ţigancă, se îmbracă cu flori, cu buruieni, şi mai ales cu ferecă, de care se găseşte foarte multă în muntoasa Turcie, şi aşa împodobită merge prin tot satul din casă în casă, dănţuind şi cîntînd: «Pirpirună, sarandună». Femeia aceasta, pentru ocazie, se cheamă Pirpirună, şi tot acest nume poartă şi datina aceasta, care nu e alta decît Paparuda. Oamenii din casele, în cari intră Pirpiruna, varsă apă pe ea şi îi dăruiesc bani mărunţi, făină, unt, ouă, etc. Pirpiruna e însoţită de alte cîteva femei. Se crede că făcîndu-se astfel, se vor dezlega ploile şi că seceta va înceta neîndoios."

TODORUSELE

Todorusele, numite în Banat încă şi Todorusale, Todorosale şi Teodorusale[1], iar în unele părţi ale Bucovinei şi Moldovei simplu Rusalii[2], cad totdeauna 24 de zile înainte de Rusalii sau Dumineca mare, care se serbează la 50 de zile după Înviere.

Todorusele sînt semănătura Rusaliilor aruncate cu 24 de zile înainte de Rusalii, anume ca oamenii să ştie că vin Rusaliile şi să se ferească de dînsele.

Între Paşti şi Rusalii sînt 48 de zile, afară de cea a Paştilor şi a Rusaliilor. Deci la mijlocul acestor zile, şi anume totdeauna într-o miercuri cad Todorusele[3], adecă în aceaşi zi cînd biserica serbează înjumătăţirea praznicului[4] sau Praznicul înjumătăţirii[5].

Prin urmare, ele sînt împărţirea în două sau înjumătăţirea Cincizecimei.

Rusalele, după credinţa românilor din Banat, au fost dintru început şapte surori, fete curate şi nemăritate, pre cari Dumnezeu, pentru că au fost aşa de curate şi plăcute, le-a prefăcut pre toate în zîne.

Aceste şapte zîne n-au murit şi nici nu vor muri pînă cît lumea va fi. Şi ca zîne umblă ele ziua şi noaptea printre oameni, însă lumea nu le vede, pentru că e prea stricată şi încărcată cu tot felul de păcate şi fărădelegi.

Însă ele nu petrec totdeauna printre oameni, ci numai cinci săptămîni, adecă pînă la Rusitori.

Prima zi în care vin ele sînt Todorusalele[6]. De aicea se vede că vine apoi şi datina românilor din Muntenia de a numi ziua aceasta Strada Rusaliilor.[7]

În această zi, adecă în ziua de Todorusale sau Strada Rusaliilor, se întîlnesc Rusaliile şi-şi petrec cu Sîn-Toaderii, cari sînt feciori (feţi) frumoşi, de unde se vede că le vine apoi şi numele compus de Todor-Rusale.[8]

Şi ca semn de bucurie că s-au întîlnit iarăşi cu fraţii lor, cu Sîn-Toaderii, le dăruiesc cîte o chită (=struţ, buchet) făcut din dumbravnic[9], numit altmintrelea şi umbravnic, şi todoruse lat. Melittis melissophyllum, şi mai ales din vîrful acestuia, pre care îl rup şi-l iau ele în noaptea spre Todorusale, aşa că, în ziua de Todoruse dumbravnicul nu mai are vîrf, nici miros.[10]

Rusaliile sînt, ca şi îngerii lui Dumnezeu, bune, dar se supără şi ele cînd cineva trece peste jocul lor, cînd le conturbă în mîncarea lor, de comun la vreun izvor[11], sau cînd le necinsteşte ziua venirii şi întîlnirii lor cu Sîn-Toaderii prin lucrare.

Drept aceea, românii de pretutindeni şi mai ales româncele nu se încumetă a lucra în ziua aceasta mai nimic, temîndu-se ca nu cumva, lucrînd, să-i doară mînile şi picioarele[12], să înebunească[13], sau altă neplăcere şi nenorocire să li se întîmple.[14]

Unicul lucru iertat în această zi este: semănarea cînepei; culegerea dumbravnicului[15], menirea lui şi ştiricirea traiului vieţii din el; culegerea plantei

numite Sîntă-Măria, lat. *Hypochoeris maculata*[16], precum şi a altor plante bune de leac[17]; apoi facerea Cirinelor (Repotinelor), cari pe alocurea se fac în joile nelucrate după Paşti[18]; facerea unturei de oi, adecă se culege în preseara de Tudorusale urzică, leuştean, salcă, ai, scaiete de al spinos, pelin, boz, şi se pisează pe pragul uşii, amestecîndu-le cu unsoare de porc,[19] şi în fine sfredelirea urechilor la fetiţe, din care cauză se numeşte ziua aceasta în unele părţi din Transilvania, precum bunăoară în comuna Cetea de lîngă Alba Iulia şi în Satulung, Sfredelul Rusaliilor.[20]

Romîncele din Moldova, cari voiesc să aibă buruieni de leac, îndatinează a se scula în această zi, des-de-dimineaţă, a se spăla şi îmbrăca curat şi apoi, pînă a nu răsări soarele, a se duce şi a strînge buruieni, cari ştiu că-s bune de ceva, că pe urmă le chişcă ielele şi nu mai sînt bune de leac. Tot atunci smulg ele şi pelin, îl pun în brîu şi umblă toată ziua cu dînsul în brîu, anume ca să se apere de iele.[21]

Tot în Moldova e datină în această zi de a pune pelin în orişice băutură, afară de apă, şi a bea în contra ielelor sau Rusaliilor.[22]

Iar feciorii şi fetele, cînd se întîlnesc în ziua de Rusalii, se bat, spre acelaşi scop, cu pelin.[23]

Românii din Banat, şi anume cei hăluiţi (luaţi de mîni, de picioare, de cap, etc.), adecă cei atacaţi de hale, îndatinează în ziua de Todoruse a se culca afară în cîmp între florile numite frăsinică, spre a le trece, şi dimineaţa, cînd se scoală, văd ei că halele au luat vîrvul frăsinicei.[24]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că o seamă de romînce din Moldova, cari se numesc Ruxandra, nu îndatinează a-şi serba ziua onomastică în ziua de Rusalii sau Duminica mare, ci în miercurea Înjumătăţirii după Paşti.[25]

NOTE

1. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aurel Iana.
2. Com. de mai mulţi români din Bucovina şi Sinţia Sa părintele Ioan Popovici, paroh în Burdujeni: „În Moldova şi mai ales în judeţul Botoşani se numeşte ziua aceasta Rusalii, iar ceea ce se numeşte în alte părţi Rusalii, în Moldova se numeşte Duminica mare."; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului,* publ. în *Gazeta săteanului,* R. Sărat, 1891, nr. 9 şi 10, p. 156.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 21.; com. de dl. Aur. Iana: „Todorusalele cad în mijlocul timpului dintre Paşti şi Rusalii."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.,* publ. în *op. cit.,* p. 156: „În a treia săptămînă după Paşti, miercurea, femeile o ţin, că atunci umblă ielele." Şi ceva mai departe: „Cîtu-i de la Paşti pînă la Rusalii, atîta-i şi de la Rusalii pînă la Ispas."
4. Com. de dl. Ios. Olariu: „Todorosalele se serbează cu nelucrare în casă de romîncele noastre în tot anul miercuri în a patra săptămînă după Paşti, tocmai cînd şi biserica noastră serbează Înjumătăţirea praznicului."
5. Dat. rom. din Bălăceana, com. de George Jemna: „Praznicul Înjumătăţirii este o sărbătoare care se prăznuieşte de către românii noştri în a patra săptămînă după Paşti."
6. Com. de dl. Ios. Olariu.
7. N. Rădulescu-Niger, *Rustice,* vol. II, *Nuvele,* Bucureşti, 1893, p. 13.
8. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Aprilie 21; com. de dl. Ios. Olariu: „La Todorosele se zice că se întîlnesc cele şapte surori zîne cu cei şapte fraţi ai lor, cu Sîn-Toaderii, de-şi petrec şi se gostesc în tot anul o dată, şi de bucurie că s-au întîlnit iar se gostesc şi petrec laolaltă o lună de zile".

9. Com. de d-l Ios. Olariu.
10. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882.* Aprilie 21: „În noaptea spre Todoruse rup şi iau Halele (Necuratele) vîrful dubravnicului şi al altor plante lecuitoare."; com. de dl. Ios. Olariu: „Planta aceea numită dumbravnic nici că mai are vîrv din noaptea spre Todorusale."; com. de dl. Aurel Iana: „Dumbravnicul se culege înainte de Todorusale, căci venind Tudorusele îi taie vîrful şi nu mai are miros".
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. Dat. şi cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiş, stud. gimn.: „Afară de Rusaliile sau Duminica mare, care se serbează totdeauna la 50 de zile după Înviere, mai sînt încă un fel de Rusalii, cari pică totdeauna la patru săptămîni, începînd din miercurea din Săptămîna patimilor. În această zi se reţin oamenii de la lucru, crezînd că dacă nu lucrează în ziua aceasta, atunci nu-i dor mînile, picioarele şi toate celelalte membre ale corpului, iar dacă lucrează, atunci în decursul întregului an sînt bolnăvicioşi."
13. N. Rădulescu-Niger, *op. cit.,* p. 13-14: „Era în ziua Înjumătăţirii Praznicului, Strada Rusaliilor, cum îi zic românii, cînd adecă a trecut jumătate vremea pînă la Duminica mare a Rusaliilor.
Rumânii ţin ziua asta, că-i bine, cică, Doamne fereşte, nu ţi-a ieşi vreunul la muncă, să-i tai şi capul.
Şi doar e în toiul prăşitului de a doua oară, şi a altor munci, după cum a căzut şi Paştile; căci sărbătoarea aceasta se socoteşte la douăzeci şi cinci de zile după Paşti.
Şi fiindcă anul acela Paştile fusese cu trei zile după Sf. Gheorghe, tîrziu de tot, era mult de muncit la cîmp şi arendaşului îi scăpăra măseaua, mai ales că vremea îi stătuse dimpotrivă şi acuma purcesese spre îndreptare.
Pornise din ajun, de cu seară, pe isprăvnicei să facă pe rumâni să iasă la cîmp. Rumânii nu vruseseră să audă.
Cum să iasă ei tocmai la Strada Rusaliilor? ori sînt neam străin? Ce? să înnebunească, cum se întîmplase lui nea cutare, ori cutărui flăcău?
Din părinţi auziseră aşa ceva, şi părinţii de la moşii lor, şi o ţineau bună.
Pe la dînşii nu se văzuse nici om nebun pentru că a muncit în ziua aceea, nici altă întîmplare rea."
14. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 156: „Nimene nu lucrează de dimineaţă pînă amiază, cînd umblă ielele; peste zi în jos tot mai îndrăznesc să puie mîna pe cîte ceva. Zice că o femeie ghilea pînzele şi ielele i le-au luat pe toate şi le-au vînturat în văzduh, iar o bucată de pînză au rădicat-o în nouri, şi cînd i-au dat drumul în jos era toată forfecată de duhurile necurate."
15. În unele părţi din Banat, după cum îmi scrie dl. Aurel Iana, este datină ca dumbravnicul să se culeagă înainte de Todorusale, căci venind Todorusalele îi taie vîrful şi nu mai are miros.
16. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.*
17. El. Sevastos, *Sărbatorile pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 156.
18. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.*
19. Com. de Aurel Iana.
20. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sfredelul Rusaliilor (miercuri la Înjumătăţirea Praznicului) se sfrederesc urechile la fetiţe."; com. de dl. Dometiu Dogariu: „Miercuri a treia săptămînă din Paşti ţin sărbătoare mare: Înjumătăţirea Praznicului sau Sfredelul Rusaliilor. În ziua aceasta cred că serbînd-o vor fu scutiţi de tempestăţi şi vijelii prin locurile pe unde-şi pasc turmele."
21. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 156.
22. Com. de dl. Ioan Popovici, paroh în Burdujeni.
23. El. Sevastos, *loc. cit.*
24. Sim. Mangiuca, *Calend. pe anul 1882.* Aprilie 21.
25. Melchisedec, *Literatura religioasă populară,* publ. în *Convorbiri literare,* anul XIV, p. 296.

IOAN FIERBE PIATRĂ

Ioan Fierbe Piatră, numit de către românii din Moldova: Sfîntu Ioan care Fierbe Piatră, [1] iar de către cei din Transilvania: Întrătunul, [2] cade totdeauna la 25 mai, adecă în aceeaşi zi cînd cade şi Aflarea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul.

În ziua aceasta, atît bărbaţii cît şi femeile se reţin de la orişice fel de lucru, crezînd că dacă nu vor lucra în această zi vor fi feriţi de orişice cumpănă şi furtună grea, mai ales însă de fulger, de trăsnet şi de orişice alt fel de foc.[3]

Tot în această zi nu se măsură oile, adecă nu se pun pe brînză, anume ca să fie ferite de fulger, precum şi de alte boale grele.[4]

Cine se încumetă a lucra într-această zi, aceluia lesne i se poate întîmpla ca să fie trăsnit sau, dacă nu tocmai el, atunci unul sau şi mai multe dintre vitele sale, sau, ce este şi mai lesne, să-i bată piatra toate semănăturile şi pometele, fiindcă Ioan acesta, fierbînd piatra, o duce şi o descarcă unde voieşte, mai ales însă pe semănăturile sau livada aceluia care i-a necinstit ziua.

NOTE

1. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 95: „25 Mai; Sfîntul Ion care Fierbe Piatră. Se observă că Sf. Ion sînt mai mulţi, de o pildă: Sf. Ion care dezleagă glasul la paseri, etc."
2. Com. de d-l B. B. Iosof: „Aflarea capului Sf. Ioan se numeşte pe sate Întrătunul."
3. Cred. rom. din Bucovina; com. de dl. B. B. Iosof: „Întrătunul se ţine de sărbătoare, ca trăsnetul să nu trăsnească vreo vită peste an."
4. Dat. şi cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiş: „În ziua de Sf. Ioan care Fierbe Piatra nu se măsură oile, anume ca să fie ferite de fulger, precum şi de alte boale grele. Asemenea nu se măsură marţea, joia şi vinerea, precum şi în ziua în care a fost Buna-Vestire. În aceste zile nu-i bine de măsurat, ci ele se măsură sîmbăta, duminica, lunea şi miercurea, şi mai cu seamă lunea şi miercurea, căci aceste două zile sînt de post, şi dacă se măsură în aceste două zile, apoi nu mănîncă oamenii multă jintiţă peste vară."

ISPASUL

I. MOŞII DE ISPAS

În Dobrogea este datină ca mai multe femei şi babe să ia, cu o zi înainte de Înălţarea Domnului sau Ispas, „cu ele azime calde, ceapă verde şi rachiu şi, mergînd prin sat, să le dea de pomană pentru sufletul morţilor, zicînd ca să aibă pe drum, căci în această zi cred ele că zboară morţii în cer."[1]

Romîncele din unele părţi ale Munteniei, cari au morţi în familie, împart asemenea azime calde, ceapă verde şi rachiu pentru sufletele morţilor, însă nu în ajunul, ca cele din Dobrogea, ci în ziua de Înălţarea Domnului, crezînd că în această zi sufletele morţilor se înalţă la cer şi ceea ce dăruiesc ele le va servi ca merinde pe drum.[2]

În Banat, tot în ziua de Înălţarea Domnului, se dau flori, lumînări şi brînză, [3] iar păcurarilor, adecă ciobanilor sau păstorilor de oi, atît în Banat cît şi în Transilvania, li se dăruieşte cîte un caş[4], fiindcă în această zi în cele mai multe părţi se pun oile pe brînză.[5]

Datina din urmă, adecă dăruirea păcurarilor în ziua de Înălţarea Domnului cîte cu un caş, trebuie să fie foarte veche, pentru că o aflăm amintită şi într-o seamă de colinde.

Drept dovadă despre aceasta ne poate servi următoarea colindă din Beclean în Transilvania:

Pe prundu sfintei Mării
Ion oile păştea,
C-un fluier mare zicea,
Cum zicea
Turma-i plîngea,
Cea mai mică
Miorică
Sare-n vînt,
Sare-n pămînt,
Sare-n fruntea oilor.
Da lui Ion ce-o să-i dăm?
La Crăciun
Un miel mai bun,
La Sînzene
Două miele,
La Ispas
Un bulz de caş![6]

În fine, în Bucovina asemenea este datină de a se da cîte una alta, atît în ajunul cît şi în ziua de Înălţarea Domnului de sufletul celor răposaţi.[7]

Toate darurile acestea se numesc în cele mai multe părţi, mai ales însă în Banat, Moşi de Ispas.[8]

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie,* p. 25-26.
2. G. S. Ioneanu, *op. cit.,* p. 45.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882,* p. 139.
4. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882,* Mai 6: „Se dăruieşte păcurarilor un caş (de brînză)."; din ms. d-lui I. Pop- Reteganul; com. de dl. Ios. Olariu: „La Ispas se cinstesc păcurarii cu cîte un miel frumos şi un caş dulce."; W. Schmidt, *op. cit.,* p. 12: „Ciobanii capătă de dar în această zi cîte un boţ de caş – brînză".
5. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. A. Bîrsan, *Cincizeci de colinde,* Braşov, 1890, p. 19.
7. Dat. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Bălăceana, com. de George Jemna.
8. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Mai 6 şi p. 139.

II. ISPASUL

Ispasul sau Înălţarea Domnului cade în fiecare an la patruzeci de zile după Înviere sau în joia din săptămîna a şasea după Paşti.

Cînd cade Ispasul, codrul e încărcat de frunză şi iarba de pe fînaţe e acuma hăt mare.

Drept aceea, flăcăii şi fetele mari de prin unele părţi ale Moldovei şi Munteniei îndatinează de a se duce în noaptea spre Înălţarea Domnului prin alunişuri, ca să culeagă flori de alun, cari înfloresc şi se scutură în această noapte şi cari, după credinţa şi spusa lor, sînt bune de leac şi de dragoste.[1]

În ziua de Ispas, atît românii din Transilvania cît şi cei din Banat îndatinează de a împăna şi a înfrumuseţa mormintele, bisericile şi casele cu diferite verdeţuri şi flori[2], cu deosebire însă a pune prin case crăngi şi frunze de paltin[3], cari, dacă se păstrează peste an, sînt bune de aprins şi de afumat cu dînsele în contra trăsnetului[4], iară prin ferestre se pune leuştean, şi tot cu de acesta se bat vacile, ca să nu le strice strigoaiele, iar pe sine se încing şi se bat, anume ca să se îngraşe.[5]

Din ziua de Paşti şi pînă în ziua de Ispas, partea cea mai mare a românilor, cînd se vizitează sau se întîlnesc unul cu altul, se salută numai cu cuvintele: Hristos a înviat şi: Adevărat c-a înviat.

În ziua de Ispas însă se salută cu: Hristos s-a înălţat şi: Adevărat că s-a înălţat.[6] Iar după Ispas încep iarăşi a se saluta şi a-şi da bineţe după cum li-i datina în decursul anului.

În unele părţi, mai ales din Moldova, e datina de a se tăia mieii abia din ziua de Ispas. De aici vine apoi şi zicala: Primăvara mai multe piei de miel decît de oaie.[7]

În alte părţi însă, şi anume în Bucovina e datina ca în ziua de Ispas să se însemneze mieii şi viţeii, adecă să li se taie oleacă dintr-o ureche. Tot atunci se taie şi părul din vîrful cozilor de la vitele cornute, şi toate acestea, adunîndu-se la un loc, se îngroapă într-un furnicari, rostindu-se următoarele cuvinte:

„Să dea Dumnezeu să fie atîţia miei şi viţei cîte furnici sînt în furnicarul acesta!"[8]

În cele mai multe comune din Banat, o mulţime de familii prăznuiesc sau, după cum se mai zice, sîntuiesc Ispasul de patron al casei, iar comunele Ciclova Română, Iam şi altele ţin în această zi nedeie.[9]

În comuna Blaj din Transilvania, tot în această zi se ţine tîrg de fete, unde tinerii vin să le peţească. Acolo îşi aduc fetele şi zestrea, precum şi alte podoabe ce posedă.[10]

Mai departe se zice că numai pînă la Ispas este bine de a se semăna cucuruz (porumb, păpuşoi), iar de la Ispas înainte nu, deoarece mai pe urmă nu mai are cînd creşte şi se coace, cumsecade.[11]

În fine, românii din cele mai multe părţi ale Bucovinei, pînă la Ispas, nu lasă vitele de lucru ca să pască. În această zi însă le lasă. Tot în această zi îndatinează ei de a duce vitele, şi anume boii şi juncanii, la păscătoare la munte sau la suhat.

NOTE

1. C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 96; G. S. Ioneanu, *op. cit.,* p. 54.
2. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, mai 2 şi pe an. 1883, mai 25; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
4. *Credinţe deşerte auzite de la pop. rom. din Boiereni,* publ. în *Gazeta Transilvaniei,* an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102: „Cînd e vreme grea, fă-ţi în casă fum din frunză de paltin, adus din ziua de Ispas, pentru ca să fii ferit de trăsnet."
5. Com. de dl. B. B. Iosof: „La Ispas pun leuştean în ferestre, se încing şi se bat cu el."; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Cetea de lîngă Alba Iulia: „La Ispas se bat cu leuştean ca să se îngraşe."; Rom. Simu, *Monografia comunei Orlat,* publ. în *Foaia poporului,* an. III, nr. 32, p. 128: „La Ispas se încingeau cu leuştean şi băteau vacile cu leuştean, ca să nu le strice strigoaiele."
6. Pretutindeni în Bucovina; E. Baican, *Obiceiuri la români,* Bucureşti, 1884, p. 18.
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 96.
8. Dat. şi cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiş.
9. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882.* Maiu 6; com. de dl. Ios. Olariu.
10. S. Fl. Marian, *Nunta la români,* p. 74.
11. Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882, *loc. cit.*

III. NEDEIA

Una din datinele cele mai plăcute şi totodată de mai mare însemnătate pentru românii din Banat şi din unele părţi ale Transilvaniei este nedeia, ceea ce însemnează atîta cît bîlci, tîrg, o mare adunare de oameni.[1]

Pe cînd ospeţele, nunţile, jocurile şi altele de asemenea se fac numai pentru familii, sau sate singuratice, pe atunci nedeia se face pentru toate satele de primprejur.

La nedeie aleargă mic şi mare, tînăr şi bătrîn, căci nu e de-a putere a fi nimeni care n-ar dori a lua parte la dînsa. Şi mai ales fetele şi feciorii mai degrabă ar voi nu ştiu ce să li se întîmple decît să nu poată merge la nedeie.

Aici se întîlnesc rudele, se împacă pizmaşii şi se leagă între dînşii legături de prietenie. În ziua determinată se văd românii venind din toate părţile îmbrăcaţi în portul lor cel sărbătoresc.

Tinerii merg înainte cîntînd, iar bătrînii cu paşi lini după ei.

Dacă timpul e frumos, atunci „nedeia se face sub cerul liber pe cîmpie, în pădure sau în bercuri; iar de nu, la o crîşmă sau într-un şopru (şură).

Bătrînii se dau la o parte, bătrînele la alta, aşa ca în jurul tinerilor – cari sînt în mediu – să poată forma un cerc.

Nu un suspin erumpe din sînul veteranilor şi nu o lacrimă fierbinte se scură din ochii bătrînelor.

Obiectul vorbirei lor de comun e enararea zilelor tinereţii, şi apoi mai vorbesc şi despre truda şi necazul trecutului.

Fetele cîntă cele mai frumoase cîntece ale poporului nostru sau, îmbrăţişîndu-se, îşi şoptesc una la alta amorul."

Iar feciorii, la rîndul lor, nu încetează de a chiui felurite chiuituri, prin cari îşi exprimă durerile inimii şi amorul.

Ori în care parte te-ai uita, nu vezi alta decît voie bună.

La nedeie însă adeseaori iau parte nu numai românii, ci şi unii streini, ca să se desfăteze şi să guste şi ei din nemărginita bucurie a românilor.

Nedeia se face de două sau de trei ori într-un an şi anume: la Paşti, la Ispas şi la Rusalii, şi se constituie de regulă din feciorii cari făcură „ospăţul feciorilor".[2]

„Ospătarul – pentru că feciorii au mers tot la el în semn de recunoştinţă – «scoate nedeia».

În ziua întîia îşi petrec numai feciorii, în a doua zi toţi, iar în a treia «încîlcesc nedeia».

Nedeia se încîlceşte în modul următor: Pe la patru ore după amiazi, fiecare fecior îşi caută o soţie şi luînd-o de mînă se bagă în cerc, care e sub conducerea vătavului..."

„Vătavul dă un semn", în urma căruia „toţi se pun în ordine frumoasă, şi apoi se face silenţiu, numai ţiganul nu încează.

Cercul se întoarce o dată în stînga, apoi în dreapta, şi în urmă într-un loc lanţul se rumpe, ca şi cum ar voi să prindă pre cineva, merg cu toţii în paşi lini. Unde văd un arbore sau o mulţime de oameni, se duc acolo ca să-l poată împresura, şi după ce e împresurat se apropie mai tare, apoi vătavul dă un semn şi între urări de bucurie se strică cercul.

Fetele – cam pe furiş – se dau la o parte, feciorii rămîn în altă parte, şi atunci o tulesc la fugă; feciorii în frunte cu vătavul după ele, pînă ce fiecare şi-au putut prinde soţia, şi o sileşte să treacă pe subţioara lui.

Vătavul mai face un semn, după ce iară se duc la joc în ordinea cea mai frumoasă.

Aici apoi îşi petrec pînă tîrziu.

Tot atunci se consultă feciorii, că: cari vor compune ospăţul pe anul venitoriu, atunci aleg şi vătavul, căruia în toate-i sînt ascultători."[3]

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. IV, Bucureşti, 1898, p. CXXXVII: „La olteni nedeia însemnează bîlci sau tîrg. Cuvîntul însă în vechime pare a fi fost comun tuturor românilor. Astfel în Moldova, pe la jumătatea secolului XVII, se cheamă nedeie o numeroasă adunare de oameni. Iată un pasagiu foarte precis din Pravila lui Vasile Lupul: «Mai mare sudalmă se cheamă cînd va sudui neştine pre altul în vreun loc ca acela de cinste, unde vor fi mulţi oameni strînşi, cumu-i în mijlocul tîrgului sau la vreo nedeie sau în curtea domnească sau la vreun praznic.» Acest cuvînt n-are a face cu slavicul *nedialia* (duminică), termen numai bisericesc chiar la slavi şi în care finalul lia s-ar fi păstrat la noi ca şi în „jalea" din slavicul *jalia*. Românul nedeia reprezintă perfect prin sens pe latinul *nundina, nundinae,* bîlci, tîrg, în glosele medio-latine: nundinae = locus mercati, nundinae = comerciá, stationes. Sub raportul fonetic, nedeie = nudeia, cu ne = nu ca în particula cea negativă latină ne = non, implică pe un rustic nundinea, întocmai ca femeie = feminea."
2. Vezi Franc. Hossu Longin, *Ospăţul feciorilor, o datină română de pe Cîmpu Pînei*, publ. în *Amicul poporului,* foaie populară, an. II, Pesta, 1868, p. 114; com. de d-l T. Frîncu: „Nedeiele se ţin între Paşti şi Rusalii afară la cîmp ca un fel de maial."
3. Fr. Longin, *Nedeia, datină română de pe Cîmpu Pînei,* publ. în *Amicul poporului* cit., p. 114; L. P. Petrin, *Nedeia din Oraviţa,* publ. în *Familia,* an. XI, Budapesta, 1875, p. 409.

IV. PAŞTILE CAILOR

O legendă din Transilvania zice:

„Cînd Maica sfîntă s-a dus la cea dintîi scriere a lumii şi, mult umblînd, neaflîndu-şi alt sălaş decît grajdul lui Crăciun, unde a intrat să se găzduiască, apucînd-o muncile naşterii, s-a tras în apropierea cailor să-şi facă aşternut... Dar nu putea naşte, căci de o parte năpăstuind-o frigul, iar caii tropoteau mereu din copite şi sfornăiau pe nas şi, pe lîngă toate molcomirile şi vorbele ei, nu mai încetau, ci încă mai şi scormoneau prin aşternutul sfînt.

Maica sfîntă în cele din urmă i-a blăstămat zicînd:

– O, cal netrebnic!... nu ai avea stare şi alinare în vecii vecilor;... să nu te saturi, numai o dată în an, şi atunci numai într-un ceas: şi de drag să te blasteme oamenii!

De atunci şi pînă azi calul nu mai are saţ, numai un ceas în ziua de Ispas; el nu se mai alină, şi să nu te bucuri cînd îl vezi culcat... şi de ar fi oricît de frumos şi oricît de drag, el e întîmpinat cu: «Bată-l... ce cal frumos!»"[1]

O colindă însă ne spune că venindu-i Preacuratei Fecioare Maria timpul ca să nască pre Domnul nostru Is. Hristos, s-a dus la Crăciun şi l-a rugat pre acesta ca s-o lase în casă la dînsul să nască.

Crăciun însă, fiind un om foarte rău şi cărpănos la inimă, n-a voit s-o primească în casă, ci-i zise să se ducă, dacă are numaidecît trebuinţă, în staulul cailor, căci acolo e destul loc, poate să nască în pace.

Maica Domnului, ce era să facă, vrînd-nevrînd se duse unde-i spuse Crăciun. Dar nu apucă bine a se băga în staul

Şi durerea-o cuprindea,
Să mai poarte nu putea,
Se punea şi odinea,
Dară caii tropotea,
Iepele tot rîncheza.

Maica Domnului, văzînd că caii nu mai încetează de a face huiet, ci necontenit tropotesc şi rînchează şi prin aceasta o neliniştesc şi-i măresc durerea, le zise:

Staţi pe loc, nu tropotiţi,
Că durerea mi-o măriţi!

Însă caii nu voiră s-o asculte, ci tropotiră şi rînchezară şi mai departe.

Atunci Maica Domnului s-a supărat pe dînşii şi i-a blestemat zicînd:

Fire-aţi cai voi blestemaţi,
Să n-aveţi voi nicicînd saţ,
Pînă-n ziua de Nălţare,
Dar şi-atunci ne-ndestulare![2]

Sau, după cum spune o altă colindă:

Fire-aţi cai voi osîndiţi
Şi de mine-afurisiţi,
De mine, de Dumnezeu,
Mai tare de fiul meu,
Fiindcă nu m-ascultaţi,
Voi să nu mai aveţi saţ,
Numa-n ziua de Ispas
Şi şi-atunci vreme de-un ceas![3]

Şi din momentul cînd a rostit Maica Domnului cuvintele acestea, caii se făcură aşa de nesăţioşi, că orişicît ar mînca nu se mai satură numai o singură dată pe an, şi anume:

Numa-n ziua de Ispas
Şi şi-atunci vreme de-un ceas.

În fine, o legendă din Banat ne spune următoarele:

„Preacurata Fecioară Maria, după ce a născut pe fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos, neavînd alt loc unde-l pune, l-a înfăşat şi l-a culcat în ieslea lui Crăciun, unde erau legaţi boii şi caii acestuia.

Boii mîncară cît mîncară şi apoi, săturîndu-se se culcară şi prinseră a rumega. Caii însă, obraznici, nu numai că mîncară tot fînul cît era în iesle, ci ei mîncară pînă chiar şi cel de pe pruncul Iisus Hristos, pe care-l pusese Maica sa acolo anume ca să nu-l afle Irod şi să-l taie.

Văzînd Maica Domnului aceasta s-a supărat pe dînşii şi i-a blestemat, ca să nu se mai sature, numai o dată în an, şi anume în ziua de Ispas, iar pe boi i-a binecuvîntat.

De atunci calul nu se mai ştie sătul peste tot anul, ci numai în ziua de Ispas. În această zi însă se satură de iarbă, şi după ce se satură prinde a scutura din cap, în semn că e sătul."[4]

Şi fiindcă numai în această zi scapă caii la iarbă verde şi pasc atîta pînă ce se satură şi apoi se culcă sau dau din cap, un semn că sînt sătui, de aceea în această zi e şi Paştile lor, Paştile cailor.[5]

Şi tot de aceea se vede că se numeşte ziua aceasta şi Joia iepelor.[6]

Însă deoarece un ceas e mai nimica toată şi mai ales pentru cai, cari după cum e prea bine fiecăruia cunoscut, de ar paşte sau ar mînca orişicît de mult tot nu se mai satură cumsecade, de aceea şi poporul consideră Paştile lor ca un ce care nici n-ar exista. De aici apoi şi zicala românilor din Bucovina, cînd nu au de gînd sau nu vreau să dea cuiva vreun lucru propriu sau unul ce l-au luat ori l-au împrumutat: „Lasă că ţi l-oi da la Paştile cailor"; sau: „Aşteaptă pînă la Paştile cailor!", sau după cum se mai zice: „Pînă la Sfîntul Aşteaptă", ceea ce însemnează atîta cît : niciodată, nicicînd.[7]

E foarte probabil însă ca zicala aceasta să fi avut dintru început cu totul alt înţeles, şi anume acela de prelungirea unei plăţi sau împrumut de la Sîn-Giorgiu, cînd, după cum am arătat mai sus în articolul despre Sîn-Giorgiu şi Sîn-Medru, sînt de a se întoarce împrumuturile şi a se plăti cametele, cîştiul moşiilor şi chiria caselor pînă la Ispas, cînd pică şi Paştile cailor.

NOTE

1. G. Bodnariu, *Calul şi boul*, legendă publ. în *Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 179.
2. At.*M. Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 3-4.
3. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
4. Com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Mangiuca, *Calend.* pe an. 1882. Maiu 6: „În ziua de Ispas (Înălţarea Domnului) se satură caii de iarbă (păşune)."
5. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Am auzit că atunci cînd mişcă caii din cap sînt Paştile lor, dar n-au toţi caii odată Paştile."; după spusa rom. din Cîndreni, com. de Leon Poenariu: „Paştile cailor e atunci cînd scapă la iarbă verde. Iar pe de altă parte se zice că ţi-oi da cutare lucru la Paştile cailor, adecă niciodată."; a celor din Banat, com. de d-l Aur. Iana: „Ispasul se consideră ca Paştile cailor, căci în ziua aceasta caii se satură de iarbă şi se culcă."; a celor din Vaşcău, în Ungaria, com. de dl. Vas. Sala: „Zice că Maica Sfînta, cînd a avut să nască pe Iisus, caii au tot tropotit şi au mîncat, de aceea ea, neputînd naşte în staulul cailor, ci constrînsă fiind să se mute în staulul boilor, i-a blestemat: să nu aibă saţ, numai în ziua de Ispas, dar şi atunci numai un ceas. Atunci sînt Paştile cailor."
6. *Revista pentru ist., arh. şi filologie,* an. II, vol. III, p. 388.
7. După spusa rom. din Sf. Onufrei, com. de Const Ursachi: „Paştile cailor se numesc astfel, pentru că caii n-au nicicînd Paşti, şi dacă zice cineva: «Lasă că ţi-oi da la Paştile cailor», atunci tot să aştepte, că nu mai capetă."; tot de acolo, com. de Cas. Breabăn: „Paştile cailor se numesc aşa, pentru că caii n-au niciodată Paşti şi cînd zice cineva: «Lasă că ţi-oi da la Paştile cailor», însemnează că precum nu-s aceste Paşti niciodată, aşa nu-i va da nici cutare lucru."; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Oamenii din Stupca zic că caii n-au Paşti, şi dacă din întîmplare este dator cuiva bani şi împrumutătorul cere banii, iar datornicul nu vrea să-i dea, ci voieşte să fie pierduţi, atunci zice: «Lasă că ţi-oi da la Paştile cailor». Prin urmare, Paştile cailor este o vorbă scornită de popor ca un termen nehotărît."; a celor din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: „Unii oameni spun că caii nu mai au Paşti niciodată, şi de aceea dacă vreau unii mai şireţi să-şi bată joc de alţii, sau să-i ia peste picior, zic astfel: «Lasă că-ţi voi da la Paştile cailor», ceea ce vrea să zică: poţi să tot aştepţi, că nu-i căpăta niciodată. Alţii însă cred că într-adevăr au şi caii uneori Paştile, d. ex. cînd merge un cal într-un trifoi sau într-o pîne albă, cînd aceasta este verde şi plină de mursă şi, săturîndu-se vine stăpînul şi fugărindu-l zice că a făcut şi el Paştile, ori cînd zic unii despre vreo vită hitioană şi slabă: «Lasă bre că s-a mai înciripa şi îndrepta încolo spre Paştile cailor, cînd va mai scăpa la colţ şi atunci, dacă vom vinde-o, putem lua frumoase parale pe dînsa.»"